

LAURENTII VALLÆ
DE

Linguae Latinae

ELEGANTIA

LIBRI SEX,

Unâ cum

LIBELLO

DE

Reciprocatione SUI & SUUS,

CUM

Optimis Editionibus summâ curâ & diligentiâ recogniti & collati.

CANTABRIGIÆ:

Apud EDVARDUM HALL.

MDC LXXXVIII.

3052

D 16 4.96.

LAURENCE VALL

James James

ELIZABETH

LIBRARY

LAURENCE VALL

LAURENCE VALL

LAURENCE VALL

Præfatio de Authore,

Et novâ hâc

EDITIONE.

CUM apud plerôsq^{ue} Latini sermo-
nis Nitor & Elegantiæ, magno se-
culi nostri ornamento, eo sunt hodie
pretio & honore, quo debent; Supervacane-
um videtur, homines eruditionis amorem pro-
fessos (præsertim juniores) ad hujus Scri-
ptoris lectionem multis cohortari: quippe qui
studiosorum Latinitatis animos oculôsq³ sem-
per in Se converterit. Et profectô, si quis no-
biscum sentit, LAURENTIUM VALLAM inter
Summos viros lubens poneret, etiam si do-
ctrinâ solertiâq³ longè minori fuisset, quàm
fuit; Videret enim eandem fermè laudem,
quæ magnarum rerum Inventoribus, licet
ad summum non venerint, debetur, Illi con-
cedendam, qui primus, post mota ad harum
literarum redintegrationem hominum studia,
viam cæteris patefecit munivitque. Sed
Noster istâ veniâ non utitur: nullum decus
postulat, nisi tam præstantiâ, quam tempore,
A prim-

Præfatio de Authore.

princeps inveniatur: nisi per duo jam post
*Se secula, doctis omnibus de hac materia
certatim scribentibus, paucissimi vel pares
evaserint.*

De Laurentio igitur, quem venditare
non est necesse, haud solliciti, pergamus ad
operæ nostræ rationem æquis existimatoribus
reddendam. Sciant ergo post visam & ten-
tata[m] magnam Editionum multitudinem,
quarum pleræq[ue] erant satis depravatae, no-
bis visas integerrimas Coloniensem, Gry-
phianam, & Parisinas duas, primam Ro-
berti Stephani, alteram Simonis Colinari,
quibuscum Basileensem quandam fideliter
contulimus, perpetuò quidem cum Colonienfi
& primâ Parisinâ, cum cæteris autem, quo-
ries obtulit se vel minima dubitandi ansula.
Lectio[n]es verò, quas invenimus, varias
(quæ saltem non erant planè nugæ) appo-
suimus in Margine. Haud scimus, an qui-
busdam videamur vix operæ pretium fecisse,
qui tam religiosi fuimus in nupero Scriptore:
Facilis omnino causa factis diligentiae reis.
Proderit aliquantulum fortasse obscura hæc
diligentia; certè non oberit. Sed redeamus
in viam. Editio Colonienfis, à Typogra-
phis malè accepta, cætera fuit egregia; pro-
diit A. D. 1522, quâ vidimus, & sæpe con-
sulumus quandam duobus annis vetustio-
rem, Parisiis impressam, quæ tamen nihil
habuit

Præfatio de Authore.

habuit præter cæteras eximium, præter quod illam in margine laudaremus. Erat nobiscum & quarta Parisina, Typis Joannis Parvi, non semper mala, quam aliquando testamur: cæteræ, quibus usi sumus, fuerunt perbonæ.

Restant adhuc, quæ de locis Authorum in hoc opere à Vallâ prolatis, Te, Lector benevole, monitum voluimus. Illos, quo Tibi quærenti magis in promptu essent, Suis quosq; Capitibus, Epistolis, Actibus, Scenis, &c. signavimus: quem nobis laborem minuerunt Editionum, Gryphianæ & Parisinæ secundæ, margines; ita tamen, ut, alienæ industriæ non nimium confisi, allata testimonia ipsi passim indagaremus, & cum Authoribus conferremus. Dum operam huic rei dabamus, obtulerunt se nobis, inter hodiernas illorum testimoniorum in ipsis Authoribus lectiones, & veteres Laurentii nostri Editiones, immania sæpenumerò dissidia: hodiernis ferè assentiebatur Editio Colinæi, & nonnunquam Gryphii; cæteræ alia omnia. Hic nos primùm hæsitare; mox in eam sententiam ferri, ut, quicquid haberemus persuasum Vallam ipsum scripsisse, id potissimum servaremus. Illum verò multa scripsisse secus ac hodie in Authoribus leguntur, tot Editionum consensus persuasit; eoque magis, quòd verborum discrepantiæ sint tales,

Præfatio de Authore.

Les, ut erroribus Typographorum imputari nequeant. Hoc totum illinc fluxisse credibile est, quòd Ille quosdam locos memoriâ solâ fretus laudaverit; quosdam leviter immutaverit, & in compendium redegerit, iis tantum appositis, quæ facerent ad propositi confirmationem; alios deniq; ita scriptos invenerit. Horum autem postremum multifariam accidisse certissimum est, cum non pauci, quos citat, loci, si quidem ita legamus, ut nunc leguntur, causam evertunt, ad quam fulciendam adducuntur. (Exempla, ne multi simus, satius videtur omittere.) Sed, quicquid in causâ fuit, Scriptores contaminare, & ad libidinem huc illuc flectere, nostrâ fide prorsus indignum existimavimus. Si qui sentiant aliter, & grassatorum in eo genere deleantur audaciâ, Sibi placeant: Næ nos eorum temeritatem satis videmus; fidem & modestiam vehementer desideramus.

Editiones sic distinguuntur in Margine:

Ed. Col.

Ed. Gryph.

Ed. Paris.

Ed. Steph.

Ed. Colin.

Editio Colonienfis.

Gryphiana.

Parifina Joannis Parvi.

Roberti Stephani.

Simonis Colinæi.

Lauren-

Laurentius Valla
JOANNI TORTELLIO

Aremino,

CUBICULARIO APOSTOLICO

Theologorum facundissimo, S.

Libros de Linguae Latinae elegantia (mi Joannes unicum amicitiae specimen, & omnis scientiae decus) olim jam tibi debitos, totiesque abs te efflagitatos, & tanquam creditore repetitos, tandem exhibeo: nominique tuo dedico, ac velut aes alienum persolvo; & (ut longioris morae dem poenas) etiam cum foenore, eoque tanto, ut forti par sit. Nam quum sex essent libri, quos tibi (cui omnia debeo) repromiseram, nunc totidem ad illos accedunt, ejusdem germanaeque materiae, & quasi semissi semis additus explet assem lucri. Fecisti itaque tu longam quidem expectationem: verum ipsius expectationis non negligentia mea, sed consilium extitit causa. Nolo enim fraudare beneficium meum gratia sua. Siquidem nullam aliam inire rationem poteram, qua libros injussu meo (ut scis) editos, & in plurima exemplaria transcriptos tibi dicarem, nisi & repurgarem diligentius, & (quod majus est) aliorum veluti reliqui corporis accessione perfectos me emittere testa-

Epistola Nuncupatoria.

rer; ut nemo nisi ab hoc fonte & ejus rivis nostrarum elegantiarum aquas sibi hauriendas existimaret: non solum uberiore gurgite, sed etiam nitidiore. Quod magis & spero, & opto libros hos abs te in summi Pontificis bibliothecâ repositum iri, teque curaturum, ut ille, cujus contubernalis es, & studiorum intimus comes, nonnunquam eos evolvat, & quemadmodum de parte jam fecit, totum opus laudet: eximium profectò, ac maximum laboris mei fructum, ac præmium. Nam quis uberior fructus, aut quod magis opimum præmium generoso animo contingere potest, quàm laudari à laudato viro? ut ille apud Accium inquit: Gaudeo abs te laudari pater, laudato viro. Etenim quisnam multis jam seculis laudatior exitit, quive sit magis jure laudandus, quàm nostrum omnium pater summus Pontifex Nicolaus Quintus? Qui non magis prudentissimorum hominum judicio electus esse, quàm natus ad illam dignitatem videtur: quem Deus nobis præbens, singulari quadam hoc seculum est beneficiâ prosequutus: & quo sospite (ut est hominum opinio) res humanæ futuræ felices sunt. Aded nescias, an virtus ejus, an dignatio inter homines magis emineat: & inter ipsius virtutes, quæ cui præstet, si qua modò præstat, & non unaquæque omnes in se numeros habet, nisi ut quod quisque maximè virtutem aliquam colit, ita maximè adesse huic illam existimat: veluti tu nonnunquam atque ego prudentiam cum cæterarum rerum, tum verò literarum. Quid enim tam arduum, tam difficile, tam profundum, quod non consilii altitudine expediat, conficiat, transigat? Tot summi pontificatus, quem propè lacerum ac naufragum acceperat, negotia, quibus distringitur, quorum pars * quemlibet alium deprimeret, unus omnia curat, omnia suis

* Edit. Col.
quellibet.

Epistola Nuncupatoria.

suis humeris sustinet, unus omnia obit; & (quod magis nostram admirationem auget) non fortiter modo, sed etiam libenter. Divina nimirum est in eo ingenii celeritas, ac vis. Jam verò de literis quoties nobiscum, aliòve quo erudito, post fluctus occupationum loquitur: Taceo quàm pronuntiandi majestate & gratià, quantà memorià, quantà rerum copià, quantà doctrinarum omnium peritia eluceat; vel humanarum, ut historicæ, ut oratoriæ, ut grammaticæ, ut philosophicæ, ut poeticæ, etiam metricæ: vel divinarum, ut theologicæ, ut omnis juris, ut ejus quam Græci *μυστικὴν* vocant. Nihil ita arduum itaque abditum, quod eum fallat: nihil ita tenue in literis, exiguumque (unde haud secus miror) quod eum fugiat: eoque nunquam minùs loqui, magis attendere mihi libet, quàm cum ipsum audio. Pace tamen ejus dictum sit, non minùs ornat illam dignitatem, quàm ab illa ornetur. Nec ego minùs veneror ejus virtutes apud me, quàm datas à Deo Apostolicas claves, quum præsertim scientia sacrarum literarum clavis vocetur, ab eodem Deo tributa, quæ aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Itaque utrâque manu claves gestat, sapientiæ alterâ, alterâ potestatis. Quare (ut liberè quod sentio dicam) vel magis mihi lætandum atque gloriandum erit, si à tam integro, tam sancto, tam sapienti viro, quàm si à summo Pontifice laudabor. Summi enim Pontifices multi fuerunt, sed qualis hic, vix unus aut alter: quem absit ut emerendi favoris gratià impensius laudaverim: quippe qui sciam, & me improbaturos homines, si mentiar: & illum talem esse, qui nec seipsum ignoret, & testimonia suarum laudum malit in pectoribus esse, quàm in linguis. Neque velim te hanc ei epistolam ostendere. In quâ etsi laudatur, id tamen non ideo fit, ut has laudes ipse,

Epistola Nuncupatoria.

sed ut cæteri legant : & (quod ad nos attinet) magna sanè honori tuo ac meo fiet accessio ex hac Nicolai Pontificis commemoratione. Etenim si in arcubus triumphalibus, & columnis, cæterisque id genus operibus in honorem aliquorum extractis, quo sint angustiora, cernimus interdum alicujus dei, aut deo similis imaginem superpositam : cur ipse non putem mihi faciendum, ut huic meæ columnæ (non ausim dicere arcui) duodecim passus altæ, quam ego opifex tibi ob singularem eruditionem, summam benevolentiam, maxima in me merita dicavi, imaginem Nicolai summi Pontificis meâ manu † sculptam in culmine collocem : ut operis decori quædam etiam ex ipso præside majestas accedat ? Ita & nostra in illum reverentia ac religio, & illius in nos favor splendorque constabit.

† Sculptam,
E. L. Steph.
Gryph. &
Colin.

VALE.

LAV.

LAURENTII VALLÆ

Patritii Romani,

ET DE

Lingua Latina benè meriti,

In Sex

ELEGANTIARUM LIBROS,

Elegans & docta admodum

PRÆFATIO.

QUUM sæpe mecum nostrorum majorum res gestas, aliorumque vel regum, vel populorum considero: videntur mihi non modò ditionis nostræ homines, verumetsian lingue propagatione ceteris omnibus antecelluisse. Nam Persas quidem, Medos, Assyrios, Græcos, aliosque permultos longè latèque rerum potitos esse: quosdam etiam, ut aliquanto inferius, quàm Romanorum, fuit, ita multò diuturnius imperium tenuisse constat: nullos tamen ita linguam suam ampliassè, ut nostri fecerunt: qui (ut oram illam Italiæ, quæ
magna

Laurentii Vallæ

magna olim Græcia dicebatur : ut Siciliam, quæ Græcia etiam fuit : ut omnem Italiam taceam) per totum penè Occidentem, per Septentrionis, per Affricæ non exiguam partem brevi spatio linguam Romanam (quæ eadem Latina à Latino, ubi Roma est, dicitur) celebrem, & quasi reginam effecerunt, & (quod ad ipsas provincias attinget) velut optimam quandam frugem mortalibus ad faciendam sementem præbuerunt : opus nimirum multò præclarius, multoque speciosius, quàm ipsum imperium propagasse. Qui enim imperium augent, magno illi quidem honore affici solent, atque imperatores nominantur : qui autem beneficia aliqua in homines contulerunt, ii non humanâ, sed divinâ potiùs laude celebrantur. Quippe ^a qui non suæ tantùm urbis amplitudini, ac gloriæ consulant, sed publicæ quoque hominum utilitati, ac salutis. Itaque nostri majores rebus bellicis, pluribusque laudibus ^b cæteros homines superârunt : linguæ verd suæ ampliatiōe seipsis superiores fuerunt, tanquam relicto in terris imperio, consortium deorum in cælo consecuti. An verò Ceres quodd frumenti, Liber quodd vini, Minerva quod olei inventrix putatur, multique alii ob aliquam ^c hujusmodi beneficentiam in ^e deos repositi sunt : linguam Latinam nationibus distribuisse minus oris, optimam frugem, & verè divinam, nec corporis, sed animi cibum ^d Hæc enim gentes illas, populosque omnes omnibus artibus, quæ liberales vocantur, instituit : hæc optimas leges edocuit : hæc ^d viam ad omnem sapientiam munivit : hæc denique præstitit, ne barbari amplius dici possent. Quare quis æquis rerum æstimator non eos præferat, qui sacra literarum colentes, iis qui bella horrida gerentes ^e clari

fue.

^a Cdm. Ed.
Col.

^b Cæteros
quosque ho-
mines, Ed.
Col.

^c Carlos, Ed.
Col.

^d Viam eis-
dem ad &c.
Ed. Col.

^e Clara fe-
cerunt, Ed.
Col.

PRÆFATIO.

fuorunt? Illos enim regios homines, hos verò divinos justissimè dixeris; à quibus non (quemadmodum ab hominibus fit) aucta respublica est, majestasque populi Romani solùm, sed (quemadmodum à diis) salus quoque orbis terrarum, eo quidem magis, quod qui imperium nostrum accipiebant, suum amittere, & (quod acerbius est) libertate spoliari se existimabant: nec fortasse injuria: Ex sermone autem Latino non suum imminui, sed condiri quodammodo intelligebant: ut vinum posterius inventum, aque usum non excussit: nec sericum, lanam linumque: nec aurum, cætera metalla de possessione ejecit, sed reliquis bonis accessionem adjunxit.

Et sicut gemma aureo ^f inclusa annulo, non de ornamento est, sed ornamento: ita noster sermo ^f Alligatus, Ed. Gryph. accedens, aliorum sermoni vernaculo contulit splendorem, non sustulit. Neque enim armis, aut cruore, aut bellis dominatum adeptus est: sed beneficiis, amore, concordia. Cujus rei (quantum conjecturâ suspicari licet) hoc, ut ita loquar, seminarium fuit: primum quod ipsi majores incredibiliter se in omni studiorum genere excolebant, ita, ut ne in re quidem militari aliquis, nisi idem in literis, præstans esse videretur, quod erat cæteris ad emulationem non exiguum incitamentum: deinde, quod ipsis literarum professoribus præmia egregia sanè proponebant: postremo, quod hortabantur provinciales omnes, ut quum Romæ, tum in provinciâ Romanè loqui consuescerent. At (ne pluribus agam) de comparatione imperii, sermonisque Romani, hoc satis est dixisse. Illud ^g pridem, g Jam pridem, Ed. Col. tanquam ingræum onus, gentes nationesque abjecerunt: hunc omni nectare suaviorem, omni serico splendidior, omni auro gemmaque preciosior

Laurentii Vallæ

ciosorem putaverunt, & quasi Deum quendam e
cælo demissum apud se retinuerunt. Magnum
ergo Latini sermonis sacramentum est, magnum
perfectio numen, quod apud peregrinos, apud
barbaros, apud hostes, sanctè ac religiosè per
tot secula custoditur, ut non tam dolendum nobis
Romanis, quàm gaudendum sit, atque ipso eti-
am orbe terrarum exaudiente gloriandum. Ami-

b Atque do-
minatum,
Ed. Col.

simus Romam, amissimus regnum, ^b amissimus
dominatum, tametsi non nostrà, sed temporum
culpâ: veruntamen per hunc splendidiorum do-
minatum in magnâ adhuc orbis parte regna-
mus. Nostra est Italia, nostra Gallia, nostra

i Illyrium.
Ed. Gryt.

Hispania, Germania, Pannonia, Dalmatia, ⁱ Il-
lyricum, multæque aliæ nationes. Ibi namque
Romanum imperium est, ubicunque Romana lin-
gua dominatur. Eant igitur nunc Græci, &

k Fecit. Ed.
Col.

linguarum copia se jactent. Plus nostra una
^k efficit, & quidem inops (ut ipsi volunt) quàm
illorum quinque (si eis credimus) locupletissi-

l velut una
lex est, &c.
Edic. Col.

mâ: & multarum gentium ^l velut una lex, una
est lingua Romana: unius Græciæ (quod pu-
dendum est) non una, sed multæ sunt tanquam
in republicâ factiones. Atque exteri nobiscum
in loquendo consentiunt, Græci inter se consen-
tire non possunt, nedum alios ad sermonem su-
um se perducturos sperent. Variè apud eos lo-
quuntur authores, Atticè, Æolicè, Ionicè, Do-
ricè, *κοινῶς*: apud nos, id est, apud multas na-
tiones, nemo nisi Romanè; in qua linguâ dis-
ciplinæ cunctæ libero homine dignæ continen-
tur, sicut in suâ multiplici apud Græcos: quâ
vigente, quis ignorat studia omnia, disciplinæ-
que vigere, occidente, occidere? Qui enim sum-
mi philosophi fuerunt, summi Oratores, summi
Jureconsulti, summi denique scriptores? nempe

PRÆFATIO.

*ii qui benè loquendi studiosissimi. Sed me plu-
 ra dicere volentem, impedit dolor, & exulcerat,
 lachrymarique cogit intuentem, quo ex statu, &
 in quem facultas ista reciderit. Nam quis li-
 terarum, quis publici boni amator à lacrymis
 temperet, cum videat hanc in eo statu esse, quo
 olim Roma capta à Gallis? omnia eversa, in-
 censa, diruta, ut vix Capitolina super sit arx.
 Siquidem multis jam seculis non modò Latine
 nemo loquutus est, sed ne Latina quidem legens
 intellexit: non philosophiæ studiosi Philosophos,
 non causidici Oratores, non legulei Fureconsul-
 tos, non ceteri lectores veterum libros perceptos
 habuerunt, aut habent: quasi amisso Romano
 imperio, non deceat Romanè nec loqui, nec
 sapere, fulgorem illum Latinitatis situ, ac rubi-
 gine passi obsolescere. Et multæ quidem sunt
 prudentium hominum variæque sententiæ, unde
 hoc rei acciderit; quarum ipse nullam nec im-
 probo, nec probo, nihil sanè pronunciare ausus;
 non magis quàm cur illæ artes, quæ proximè ad
 liberales accedunt, pingendi, ^{sculpendi,} fingen-
 di, architectandi, aut tam diu tantoque opere
 degeneraverint, ac penè cum literis ipsis demor-
 tue fuerint, aut hoc tempore excitentur, ac
 reviviscant: tantusque tum bonorum opificum,
 tum benè literatorum proventus efflorescat. Ve-
 rum enimverò quò magis superiora tempora in-
 felicia fuere, quibus homo nemo inventus est
 eruditus, eò plus his nostris gratulandum est;
 in quibus (si paulò ampliùs adnitamur) con-
 fido propediem linguam Romanam ^o virere plus,
 quàm urbem, & cum ea disciplinas omnes ita
 restitutum. Quare pro mea in patriam pieta-
 te, imò adeò in omneis homines, & pro rei
 magnitudine cunctos facundiæ studiosos, velut
 ex*

*aut loqui,
 aut sapere,
 Ed. Steph.
 & Colia.*

*sculpendi,
 Ed. Col.*

*o Verè. Ed.
 Gryph. Sept.
 & Colia.*

Laurentii Vallæ

ex superiore loco libet adhortari, evocareque, & illis (ut aiunt) bellicum canere: Quousque tandem Quirites (literatos appello, & Romanæ linguæ cultores, qui & verè & soli Quirites sunt, ceteri enim potius inquilini) quousque inquam Quirites urbem vestram, non dico domicilium imperii, sed parentem literarum à Gallis esse captam patieminis, id est, Latinitatem à barbaris oppressam? Quousque prophanata omnia duris & penè impiis oculis aspicietis? Audum fundamentorum reliquæ vix appareant? Alius vestrum scribit historias: istud est Veios habitare. Alius Græca transfert, istud est Ardeæ considerare. Alius orationes, alius poemata componit: istud est Capitolium, arcemque defendere. Præclara quidem res, & non mediocri laude digna: sed non hoc hostes expellit, non patriam liberat. Camillus & nobis, Camillus imitandus est, qui signa (ut inquit Virgilius) in patriam referat, eamque restituat: cuius virtus aded cæteris præstantior fuit, ut illi qui vel in Capitolio, vel Ardeæ, vel Veis erant, sine hoc salvi esse non possent. Quod hoc quoque tempore continget, & ceteri scriptores ab eo, qui de lingua Latinâ aliquid composuerit, non parùm adjuvabuntur. Equidem (quod ad me attinet) hunc imitabor, hoc mihi proponam exemplum, comparabo (quantulumcunque vires meæ ferent) exercitum, quem in hostes quamprimum educam, ibo in aciem, ibo primus, ut vobis animum faciam. Certemus, quaeso, honestissimum hoc pulcherrimumque certamen: non modò ut patriam ab hostibus recipiamus, verùm etiam ut in ea recipiendâ qui maxime Camillum imitabitur, quis appareat. Difficillimum quidem præstare, quod ille præstiterit,

p Veri, Ed.
Col.

q Barbaria,
Ed. Grypt.
Barbarie,
Ed. Col.
r Impiis
conspicietis
oculis, Ed.
Col.

f Vobis, Ed.
Col.
t Æneid. 6.

u Quantula-
cunque vires
meæ fue-
rint, Ed. Col.

P R A E F A T I O.

tit, omnium imperatorum meâ sententiâ maximus, riteque secundus à Romulo conditor urbis appellatus. Ideoque plures pro se quisque in hanc rem elaboremus, ut saltem multifaciamus, quod unus effecit. Is tamen jure, vereque Camillus dici, existimarique debebit, qui optimam in hac re operam navaverit. De me tantum affirmare possum, non quod sperarem tantæ me rei satisfacturum, difficillimam sumpsisse laboris partem, durissimamque provinciam, sed ut redderem & alios ad cætera prosequenda alacriores. * Alios quoque, Hi enim libri nihil ferè quod ab aliis authoribus que, Ed. Col., (iis duntaxat qui extant) traditum est, continebunt. Atque hinc principium nostrum auspicemur.

Laurentii Valle

ELEGANTiarum

LIBER I.

CAP. I.

De Nominibus quorum Ablativi Plurales ex-
eunt in -abus.

DEUS dea deabus dicimus, diuus
diua diuabus non dicimus. Item
in quibusdam aliis: ut filius filia
filiabus, non privignus privigna
privignabus; natus nata nata-
bus, non genitus genita genitabus; equus equa
equabus, mulus mula mulabus, non asinus asina
asinabus, nec juvencus juvenca juvencabus, nec
cætera similia: non cervus cerua cervabus, non
lupus lupa lupabus. Item ut dicimus libertus
liberta libertabus, ita non dicimus, libertinus
libertina libertinabus, non patronus patrona
patronabus, non concubinus concubina concubi-
nabus, non pedissequus pedissequa pedissequabus,
non servus serva servabus, non famulus famu-
la famulabus, non dominus domina dominabus,
non animus anima animabus. Tametsi quidam
his posterioribus utuntur. ^a Cicero tamen ad
uxorem & filiam scribens, duabus animis suis
dixit, non animabus. Et ^b Curtius de matre &

^a Ep. fa n.

l. 14. Ep. 14.

^b Lib. 3.

B

uxore

uxore Darii, *dominis non dominabus dixit.* Quid si qui per licentiam aliter loquuntur, non est mirandum, quum quidam veteres dixerint *dextrabus*, pro *dextris*, & *eabus* pro *eis*. Sed ego de usu loquendi disputo, non de abusu.

CAP. II.

De Verbalibus exeuntibus in -atio.

Nomina quæ veniunt à Verbis primæ Conjugationis, positionem supini habentibus in -itum vel in -etum, præter cæterorum verborum legem, exeunt in -atio, & non in -itio vel in -etio: ut *Veto vetus vetitum*, inde *vetatio* non *vetitio*. *Præsto præstiti præstitum*, *præstatio* non *præstitio*. *Cubo cubi cubitum*, *cubatio* non *cubitio*. *Domo domitum*, *domatio* non *domitio*. *Sono sonitum*, *sonatio* non *sonitio*. *Crepe crepitum*, *crepatio* non *crepitio*. *Tono tonitum*, *tonatio* non *tonitio*: licet dicamus *sonitus*, *crepitus*, *tonitus*, non *sonatus*, *crepatus*, *tonatus*. *Frico frictum* *fricatio*, non *frictio*; & ita in cæteris. *Sectio* tamen crebrius reperitur quàm *secatio*. Horum participia dissimilia sunt. Nam ea quæ sunt præteriti temporis, exeunt in -itus: quæ verò futuri, in -aturus: *Vetus vetaturus*, *Præstitus præstaturus*. Unde Lucanus: *Constatúra fides superum*. *Domitus domaturus*, & ita in cæteris. *Lava* & *Poro* non habent supina, neque in -atum, neque in -itum, neque in -etum, sed in -orum: ideoque formant nomina sua *lorio* & *porio*; inde sunt *loror* & *poror* verbalia nomina, & *lētium* pro urina, prima tamen brevi, non longa. Aliquando reperitur *lavatum* & *potatum*, inde sunt *lavaratio* & *potatio*, *lavatorque* & *potator*. *Juvo juvi jutum*, nec in hunc, nec in illum modum

• Lib. 2.

dum format suam derivativum. Cæterùm ex alio sapino *juvatum* facit *juvatio*: ab illo fit *ju-
tor*, seu potius *adjutor*. Ex cæteris autem pauca
sunt nomina verbalia in -*or*, ut *domitor* non do-
musor: & *Sector* qui significat eum accusato-
rem, qui ex damnatione accusati dimidium bo-
norum expectat illius, aut certè aliquam partem.

b Sector qui
signat ven-
ditorem, ut
Iulius Alco.
Pedianus
exponit, &
Sectio hæc
ipsa actio.
Edn. Col.

CAP. III.

De hoc nomine Ludicrum.

Ludicra (inquit * Priscianus) & non ludi-
cria, ab hoc ludicri dicimus. Virgil. in XII.
Neque enim levia, aut ludicra petuntur
Præmia.

a Lib. 7. c.
De nomina-
tivo plurali
tertiæ decli-
nationis.
b Ludicer.
Ed. Col.

Per quod vult *b ludicra* tertiæ declinationis, cùm
contrà notum sit secundæ esse, ut in lege il-
lâ frequenter repetitâ: *c Qui artem ludicram*
exercuerit, in quatuordecim ordinibus primis
ne sedeat. Ars ludicra, est ars histrionica &
scenica, & (ut sentio) quicquid nomine *ludicri*
intelligitur. Nam *ludicrum*, quod est substan-
tivum, non modò ludus histrionicus est, & sce-
nicus, sed quodcunque lusorium opus ac joculare,
etiam ludi publici.

c Quintil.
lib. 3. cap. 7.

CAP. IV.

De hoc nomine Ficus.

FICUS (idem * inquit) etiam vitium cor-
poris quartæ est. Martialis primo *b epigram-*
maton:

a Prisc. l. 6.
b Epig. 66.

Cum dixi ficus, rides quasi barbara verba,

Et dici ficos Cæciliane jubes.

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci:

Dicemus ficus Cæciliano tuos.

Ex quo ostendit & vitium & fructum quartæ

c Ego magis sentio de generis
differentiâ sentire Martialem,
Ideoque aliter hos versus esse
scribendos, teste etiam elen-
chorum Aresto. Interprete,
cûm inquit, Quemadmodum
Cæcilianus dicit, si *ficus* se-
cundâ declin. Nam qui di-
cit *ficus* maturas, solœcis-
mum quidem facit secundâ
illum, non videtur autem
pluribus. Qui vero *ficor*, se-
cundâ plures quidem vide-
tur, sed non facit. Nam quis
credat Martialem negare *fi-
cum* pro *fructu* dici in secun-
dâ declin, quod non modo a-
pud Poetas, sed apud Orato-
res quoque approbatissimos
reperitur? ut Horat. &c. Ed.
Col.

esse declinationis, genere autem
e differre. Ego verò reperio an-
cipitem apud Martialem scriptu-
ram, & frequentius sic, ut &
ipse puto scribendum:

*Cum dixi ficos, rides quasi bar-
bara verba,*

*Et dici ficus Cæciliæ jubes.
Dicemus ficus, quasi scimus in
arbore nasci:*

Dicemus ficos Cæciliæ tuos.
Ante omnia, cur ille risisset Mar-
tialem, quod diceret *ficus*? An-
non reperitur ficus, saltem pro
arbore, atque etiam pro fructu
in numero singulari? Non hoc
ergo ille ridebat. Quid ergo?
quod genere abuteretur? ne hoc

quidem: quippe cûm dico *ficus*, quò genere u-
tar, nemo intelligit. Certè ridebat, quod aliâ
declinatione uteretur, quam eâ quâ debebat: ut
ex secundo versu, in quo mutata est declinatio
apparet. Quod si igitur Cæcilianus de declina-
tione agebat, non de genere: debuerat Martialis
ad declinationem, non ad genus respondere, ut
est putandum. Atque adeo necesse est eum re-
spondisse. Siquidem (ut ostendi) ille reprehen-
derat, quod hic *ficos* diceret, non *ficus*: quæ
reprehensio si vera est, ut Prisciano videtur, qui
vult *ficus* magis esse quartæ, quæ tandem mo-
destia poetæ fuisset, eum qui rectè admoneat,
tam execrabili. (⁴ etiam si vero) crimine inces-
sere? Ergo conjunxit accusationem imperitiæ
cum accusatione flagitii per jocum, & dicacita-
tem, ut moris sui est; quod ille adeo stolidus
non solum nequam esset, ut negaret, *ficos* re-
periri,

⁴ Etiam ve-
ro.
Ed. Steph.
Gryph. & Co.
lin.

periri, quos secum semper, & quidem cum dolore gestaret. Quod minimè mirum est reperiri, eum pro fructu, ad cuius similitudinem morbus appellatus est, in secundâ declinatione, & (ut opinor) in genere masculino non modò apud potetas, sed apud oratores quoque probatissimos reperitur: ut * Horat:

Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi.

* Ser. lib. 2.
Sat. 8.

Et † Plin. ad Octavium & Rufum: *Quæ nunc cum ficis & boletis certandum habent.* Et Cic. de senect. *Ex tantulo grano fici.* Quidam grammaticorum recentium, id est imperitorum aiunt, pro fructu quartæ, pro arbore secundæ esse declinationis: quum pro arbore sit sæpius quartæ, ut idem de † Oratore: *Uxorem suam suspendisse se de ficu.* Secundæ autem, ut apud † Juvenal.

† Lib. 1. Ep. 7.
‡ Rufum
Ed. Col.
Steph. &
Colin.

h Lib. 2.

i Sat. 10.

— ad quæ

Discutienda valent sterilis mala robora fici.

k Sat. lib. 3.
cap. 20.

* Macrob. & ipse in secundâ declinatione semper ferè utitur, & plurimos veterum ostendit usos. Priscianus verò vult pro fructu & morbo quartæ esse, & hoc autoritate Martialis. Neque ego inficior ultimum illum Martialis versum posse sic legi, ut recitat Priscianus: sed id majis joco, quam serio à poeta accipimus esse dictum. Neque enim seipsum, quòd *ficos* dixisset, sed illius & nequitiam, & imperitiam reprehendere voluit, non ignorans *ficos* & latinè & usitatè dici. Nec verò Prisciano faciendum fuit, ut unum Martialem sequeretur, & † Cæcilianum nescio quem, ut flagitiosum hominem, sic ineruditum in eo præsertim loco, ubi jocabatur poeta, nec suam sententiam aperiebat, & tacitè negabat, quod affirmare videbatur. Nam nequaquam dixisset *ficus* quartæ esse declinationis, & generis masculini, quod inauditum est; nec differentiam posuisset

† Tmò Cæcil.
Ed. Col.
Steph. & Co-
lin.

Luc. 27.

Populeus
& à corylus
coryleus,
&c.
Ed. Gryph.

fuiſſet generis inter morbum & fructum, quum hoc ab illo dicatur. Quidam eccleſiaſtici aiunt pro arbore, *Ficulneâ*, ut ibi: *⁊ Reſpicite ficulneam, ⁊ ceteras arbores*: quod nuſquam alibi (ſi memoria non excidit) mihi repertum eſt. Sed adiectivum *ficulnus*, -a, -um, pro materiato ex illâ arbore, ut à *populus*, *⁊ populus*, & à *corylus*, *columnus*, & ab *abies*, *abiegnus*, ab *ilice*, *ilignus* dicitur.

CAP. V.

De nominibus diminutivis in -ulus, -ellus, -illus, ⁊ -after.

Nomina diminutiva exeuntia in talem vocem, qualis eſt *piſciculus*, ſi ritè formentur, vera ſunt diminutiva: ut *piſciculus*, *vermiculus*, *paſſerculus*, *fraterculus*, *ſecuricula*, *lucubratiuncula*, *virguncula*, *ſororcula*, *munuſculum*, *corpuſculum*, *tempuſculum*, *mendaciunculum*, *pluſculum*. Sin minus ritè formentur, diminutiva non ſunt, ut *avunculus*, *cuniculus*, *muſculus*, (quando non eſt parvus muſ,) *pediculus*: vel (ut alii volunt) *pedunculus*, & penultimâ longâ *cuculus*: *cicercula*, nomen leguminis: *novicula*, *culter raſorius*: *lenticula*, vaſculi genus. Alia maſculina aut ſœminina non occurrunt. Ser- vius tamen ſuper Donatum ait, *acus acicula*. *Acus* enim dicitur, qua veſtes ſarciuntur: *acicula*, quâ mulieres utuntur ad ornamentum capitis. Adiectiva tria, *anniculus*, *ridiculus*, *vernaculus*: *anniculus* puer, *annicula* puella, *anniculum* jumentum, hoc eſt, unius anni: ſicut *bimulus bima bimum*, id eſt, duorum annorum: *trimulus trimma trimum*, id eſt, trium annorum: *quadrinus quadrima quadrimum*, id eſt, quatuor annorum, & non amplius. Nec de anima- libus

Lib. I. ELEGANTIARUM.

libus modò, sed inanitatis: ut, *anniculum vinum*, *bivum oleum*. De pueris tamen magis loquimur per diminutivum, *bimulus*, *erimulus*, *quadrimulus*: quia inter hos annos adhuc parvi sunt. Similiter de his, in quibus hæc ratio habet locum: ut *anniculus equus*, *bimus aries*, *erimus porcus*, *quadrimum vinum*, *bimulus puer*, *erimula puella*: dissimiliter in quibus hæc ratio locum non habet: *Ridiculus homo*, *ridicula res*, *ridiculum caput*, id est, deridendum. Est etiam sæpè neutrum, significatque plerumque sermenem risus potius, quàm derisus excitantem. *Vernaculus vernacula vernaculum*, quod est domi nostræ, vel in nostra patriâ natum. Ut, *lingua vernacula*, quam vulgò dicunt linguam matrem, dictum est à *Verna*, qui est servus domi nostræ natus, id est, ex nostra ancillâ. Præterea neutra multa sunt, ut *umbraculum*, *tabernaculum*, *spectaculum*, *habitaçulum*, *cenaculum*, *crepusculum*, *germiculum*, pro germine, *crepitaculum*, *vinculum*, *amiculum* pro amictus genere quodam, ferè pallio: *curriculum* pro cursu, & pro loco, in quo currendi certamen exercetur: nonnunquam etiam pro curru, ut Curtius lib. 8. *Aliorum turbati equi, non in voragine modò, lacunæque, sed etiam in amnem præcipitavere curricula*. *Cubiculum*, quod certè à *cubili* non venit, quum intra *cubiculum* cubile sit, & ejus diminutivum spret *cubiliculum*. *Pulvis* & significatione & formatione legitima diminutivum facit, sed genus mutat apud Hieronymum: ut, *Vile pulvisculum*: masculinè tamen posuit Apuleius in quodam suo carmine, de quo meminit in Apologia de Magiâ:

Misi (ut petisti) munditias dentium,

p Nitelas oris, ex Arabiois frugibus,

Tenuem, candificum, nobilem, pulvisculum,

Com-

Diminutivum.
Ed. Gryph.
Steph. &
Colin.

p Nitelas
Ed. Steph.

q Sarrito-
rem. Ed. Col.

Complanatorem tumidula gingivula,
Converritorem priſtina reliquia :
Ne qua viſatur tæta labes ſordium,
Reſtriſtis fortè ſi labellis riſeris.

Conventus quoque facit conventiculum. Cic. pro Sextio : *Tum conventicula hominum, quæ civitates nominarunt. Baculus non terminat diminutivum in hac voce, quia ſua talis eſt : tamen neutrum habet bacillum.* Cic. 2. de Finib. *Bacillum aliud inflexum, aliud ita natum.* Reperitur tamen primitivum & in neutro, ut apud Ovid. lib. 15.

Esſe ſolet, baculumque tenens agreſte ſiniſtrâ.
Ne terebra quidem hujus vocis eſt, tamen gignit diminutivum terebellum, non terebella. Auricula verò ritè formatur, ſed ſi. nificatione diſſentit : namque cartilago illa eſt circum aurium concavitatem, non autem parva auris. Mentula quoque, quæ non parvam mentem ſignificat, ſed virilia. Fidicula pro instrumento torquendi : quod an ritè formetur, nunc videamus. Nam
fidis, inquit Prifcianus, facit fidicula. Nam ſi eſſet *fides* in hac ſignificatione, quomodo Servio placet, non *fidicula* feciſſet, ſed *fidacula*. Avidius Servium Prifcianus carpiſit, utpote unam rem non uno in loco reprehendens. Cæterum ipſe fallitur, non Servius. Nam nec *fidis* (quemadmodum veterum autoritas tradit) ſed *fides* dicitur : et ſi *fides* dicatur, *fidiculam* potiùs quam *fideculam* analogia exigit. De autoritate ſatiſfecerit Feſtus Pompeius, ita ſcribens, *Fides* genus citharæ, & dictæ, quodd tantum inter ſe chordæ ejus, quantum inter homines *fides*, concordent. Analogiæ quoque ratio *fidicula* exigit à *fides*, ſicut *edicula* ab *ædes*, *ſedicula* à *ſedes*, *cædicula* à *cædes* : non *ædecula*, *ſedecula*, *cædecula* : ſicut *aper* (de quo ſolo nomine facit ille mentionem)

v Lib. 1. &
lib. 3. cap.
de diminutivo.

f Diſta.
Ed. Stepl. &
Celin.

nem) *apicula* facit, non *apecula*. Etsi quando *apis* in nominativo reperiatur, ut ille ait (veluti apud Ovid. in 13.

Non apis inde tulit collectos sedula flores :)

Hoc perquam rarum est, & analogia *apes* potius quam *apis* defendit : quia à *pede* compositum ac derivatum putatur. Denique *fidis* in nominativo inauditum est : ergo *fides* dicendum est, cujus diminutivum *fidicula*, id est, parva cithara, vel chordula : in plurali *tortorum* (ut dixi) instrumentum, ex duobus (ut reor) & obliquatis lignis compactum ; vel ab extorquenda fide ac veritate, vel à *nervis*, funibus vinculisque, quibus ad illum modum homines torquendi alligabantur.

Tortorium.

Ed. Col.

Steph. &

Colin.

Nerveis

funibus, &c.

Ed. Steph.

Gryph. &

Colin.

AD hunc locum pertinet quod nunc subjiciemus : Nomina tertiæ declinationis exeuntia in *-er*, sive masculina, sive foeminina, sive communia, hujusmodi vocem diminutivorum sortiri, ut *pater paterculus*, *frater fraterculus*, *mater matercula* : cujus quasi similis *soror* facit *sororcula* : *cicerula* à *cicer*, tanquam à foeminino, *pauper pauperculus paupercula*. Quæ sunt secundæ declinationis, tam adjectiva, quam substantiva, faciunt diminutiva in *-ellus* masculina, in *-ella* foeminina, in *-ellum* neutra : *Culter cultellus*, *liber libellus*, *puer puellus*, *tener tenella*, *tenellus tenella tenellum* : *miser misera miserum*, *misellus misella misellum* : *sacer sacra sacrum*, *sacellus sacella sacellum*. Unde hoc *sacellum* pro templo modico. Hinc factum est, ut foeminina quoque substantivorum eodem modo, quo adjectivorum, facerent diminutiva. *Caper capra capella*, *puer puera puella*, *liber libra libella* : licet multò aliud *libra*, quam *liber* significet. Hæc diminutiva in *-ellus* & *-ella* exeunt. Sunt quædam in *-illus*, *-illa* : Inter ea autem

x Puellus,

magister

magistellus,

tener, &c.

Ed. Col.

y Lib. 3. cir-

ca finem.

y priora

* In Orato-
re.

priora Prifeianus ponit *ala*, vultque facere diminutivum *aseella*. * Cicero tamen inter posteriora: duo enim masculina, totidemque feminina donat hoc genere terminationis; *palus parillus*, *talus taxillus*, *mala maxilla*, *ala axilla*. Sunt tamen & alia in hanc vocem exeuntia.

ILLA quoque diminutiva, quæ finiunt in *-aster*, imitationem potius, quam diminutionem significant. Neque enim eâ ratione dicitur *oleaster*, *pinaster*, *apiastrum*, *mentastrum*, *siliquastrum*, quod sit parva olea, parva pinus, parvum apium, parva menta, parva siliqua: sed quod silvestria, oleam, pinum, apium, mentam, siliquam imitantia. Et quo quidam utuntur *filia-ster* pro privigno, non parvus filius est, sed imitans filium: & *parasitaster* non parvus parasitus (aliter enim non diceretur à * Comico, *parasitaster parvulus*) sed imitator parasitorum; ut apud M. Tullium pro ^b Vareno, ^c *Erutius hic noster Antoniafter est*. Et ad Atticum lib. 12. *Omnino solet esse Fulviafter*, id est, Antonii, Fulvique imitator. Et hinc Augustinus appellat *philosophastrum*, non (ut puto) parvum philosophum, sed imitorem philosophorum: nisi dicas imitationem esse diminutionem quandam perfectionis: tamen aliud est esse diminutiva, aliud imitativa. Nec quisquam dixerit *oleastrum* esse minutam oleam, & *pinastrum* esse minutam pinum, quam ^d Plin. ait esse miræ altitudinis: * et si quidam nunc solent pusillos homines appellare *Antoniafter*, *Luciafter*, *Paulaster*, secuti * Priscianum, qui præter superiora hæc addit, esse ejusmodi diminutiva adulationis, & maximè puerorum; ut *Catulafter*, *Antoniafter*, *Patriciolus*, *Sergiulus*. Sed hæc posteriora verè sunt diminutiva, illa (ut ostendi) non vera, ideoque nec adulationis: quanquam omnia diminutiva
(non

a Ter. A-
delp. Act. 5.
Scen. 2.
b Quintil.
lib. cap. 3.
& Prisc. 1.3.
cap. de di-
minutivo.
c Erucius,
Ed. Steph.
& Gryph.

d Plin. l. 16.
cap. 50.
e Et ut qui-
dam, &c.
El. Steph. &
Gryph.
f Lib. 3. cap.
de diminut.

(non minus, quàm hæc in *-olus*) sunt apta adulationi, & sæpe etiam contemptui: ut *homunculus*, *bomulus*, *argutulus*; sed ad rem revertamur: *Pullastra* apud *S* Varronem, quæ est parva adhuc adolescensque gallina, quod nec ipsum diminutionem significat. Nam majuscula potius pulla, quàm minuscula est: etiamsi minor gallinâ est, non *gallinastra* dicitur, sed *pullastra*. Duo tamen nomina sunt, quæ diminutionis regulam servant, *surdaster*, & *recalvaster*: quorum alterum significat diminutionem surditatis. Non est enim planè surdus, *surdaster*, sed (ut sic dicam) *surdulus*: & *recalvaster*, qui fronte calvus est, non toto capite, quasi *recalvatulus*, quod est diminutivum: in quem modum nequeunt resolvi nomina illa de quibus suprà disputavimus. Ex his autem quæ retuli exemplis, liquet, non modò in *-aster* finire hæc nomina, & esse masculina, sed etiam in *-astra* foemini generis: ut *pullastra*, *filiastra* apud quosdam pro privigna: *siliquastra* pro piperite, quod non video quid ex filiqua imitetur: & in *-astrum* neutri: ut *apiastrum*, *siliquastrum* à filiqua arbore ferente fructum sui nominis, quod Græci *καρίων* vocant: significat etiam filiqua folliculum, ubi grana leguminum includuntur, & si quid leguminibus est simile. Ferèquæ hæc nomina arborum, herbarumque diversum genus habent in primitivis, à diminutivis, vel derivativis.

g De re rust.
lib. 3. cap. 8.

CAP. VI.

De nominibus exeuntibus in -rius vel -rium.

T *Abularium*, locus est ubi tabulæ, id est instrumenta & literæ reponuntur. *Sacrarium*, repositorium sacrorum. *Ærarium*, repositorium

itorium æris, id est nummorum, similiumque rerum pretiosarum atque opum. *Armarium*, ubi reponuntur libri, cæteraque hujusmodi. *Armamentarium*, ubi reponuntur armamenta & arma. *Atramentarium*, vasculum quod continet atramentum. *Calamarium* quidam usurpant pro theca calamariâ, ubi calami reconduntur: sed quia hoc tempore plerique pennâ scribunt, potest etiam dici *pennarium*, nisi malumus appellare thecam pennariam, thecam calamariam, & thecam graphiariam. ^b *Penarium*, ubi reponitur penus, hoc est, edulia, & ad victum pertinentia. *Vivarium*, ubi continentur vel aves, vel pisces, vel feræ, quæ duntaxat ad victum spectant. *Pomarium*, locus pomorum reponendorum, vel locus confitus pomis: ut

^b Penarium.
Ed. Gryph.

^z Lib. 4. Met. ¹ Ovid.

*Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas
Mœnibus.*

⁴ Lib. 1.
Dec. 1.

Quidam hoc *pomarium* vocant. T. autem ⁴ Livius *pomarium* ait esse locum ad muros intrâ, & extrâ, ubi ædificare non licet, quasi post mœnia: ut dicimus, pomeridianum, pro eo quod est post meridianum. Unde ¹ Lucan.

¹ Lib. 1.

Longa per extremos pomæria jungere fines.
Pomarium igitur aut locus frequens arboribus pomi, sive fructuum pomi repositorium, aut copia ipsa arborum pomiferarum. Nam horum nominum natura est significare vel locum ubi illa sunt, vel ipsarum rerum quæ in loco sunt copiam: ut *alvearium*, tametsi potest dici locus ubi sunt alvei apum, tamen potius accipitur pro copia alveorum, eodem in loco collocatorum, vel apum mellificantium. Et *rosarium* magis copiam fruticum uno loco rosas gignentium, quam ipsum locum ubi hi frutices sunt, significat: quem locum ne *rosetum* quidem appellare

lare possis, cū idem significet quod *rosarium*: nisi per contentum significetur continens. *Plantarium* non locus plantarum, sed ipsæ plantæ, etiamsi evulsæ, aut non confitæ fuerint. Nec me fallit, ^m Servium separare plantaria à plantis, ^{lud 2. Geor.} *Hic plantas* dicentem: *Plantæ sunt raptæ de arboribus*: ^{tenero ab-} *plantaria verò quæ ex seminibus nata cum ra-* ^{scindens, &c.} *dicibus* ⁿ *terra propria transferuntur.* Ad ^{n De terrâ,} *quod sentiendum videtur allexisse eum* ^{&c.} *Virgilii* ^{Ed. Steph.} *versus,* ^{Georg. 2.}

Et viva sua plantaria terra.

Seminarium non locus, sed semen ipsum, id est plantulæ. *Pampinarium* non terra ubi nascuntur pampini: sed congeries pampinorum, id est, virentium ramusculorum vitis: vel (ut ait ^p Plin.) ^{Lib. 17.}

Palmes qui è duro exit, materiâque in prox- ^{cap. 22.}

imum annum promittit, pampinarium vocatur: certè in hoc palmitè multi sunt pampini. *Calcearium, vestiariûque* pro calceis

& vestibus, ut *cibaria* pro cibis, *fustuarium* pro fustigatione. *Carnarium* non locus, ubi caro salsa suspenditur, sed caro ipsa: nisi contentum pro continente accipiat. *Donaria* non locus

repositorius donorum, sed ipsa dona, licet ^q *Servius* dicat, *Ubi dona oblata sunt*: sicut *lectisternia* dicuntur, ubi homines sedere in templo con-

sueverunt. Ita in cæteris adhibenda est in similitum nominum significatione accuratio: & hæc de neutris, nam masculina, foeminina & com-

munia, officia hominum, qualitatemque significant. *Caprarius, saltuarius, camparius, horre-*

arius, classarius; custos exercitorve caprarum, saltus, campi, horrei, classis. *Sagarius, linte-*

arius, vestiarius; venditor sagorum, linteorum, vestium. *Proprietarius, fructuarius, usuarius*;

cujus est proprietas prædii, cuius fructus, cuius usus: quæ omnia significant actionem, passio-

nemque

^q Serv. in illud 3. Geor. *Imparibus ductos alta ad ionaria, &c.*

némque numero quidem incomprehensibilia. Pauca autem quæ passivè accipiuntur, *legatarius*, *commodatarius*, *depositarius*, *beneficiarius*, *fideicommissarius*; qui legatum, commodatum, depositum, beneficium, fideicommissum accepit, & si qua sunt alia. Ex hujusmodi nominibus sunt etiam nomina quædam rerum, *calcaria*, *sulphuraria*, ubi calx coquitur, & sulphur fit. Atque hæc à nominibus ferè proficiscuntur: illa verò magis à verbis vel à verbalibus in -or. Et sunt adjectiva in -orius, -oria, -orium actionem significantia. *Accusatorius*, *petitorius*, *defensorius*, *fidejussorius*, *institutorius*, *exercitorius*, *tributorius*. Nam *tributarius* venit à tributum, *tributorius* à tributor: sicut *depositarius* à depositum, *depositorius* à depositor. Significat itaque *tributarius*, qui solvendo tributo obnoxius est; ut *stipendiarius*, qui solvendo stipendio: & *depositarius*, qui reddendo deposito: ut *munerarius*, qui dat munera populo, gladiatoribus in arenâ exhibendis. Ideoque vas *escarium* dicimus, & vas *potorium*: quia hoc à nomine verbali venit, illud non venit. *Prætor*, *senator*, *holitor*, *lictor*, non opinor descendere à verbis, sed quia vocem verbalem obtinent, sicut *cenor* & *questor*, sic formaverunt sua denominativa, *prætorius*, *senatorius*, *holitorius*, *lictorius*, *cenforius*, & *questorius*. *Holitor* autem est, qui hortum holerum exercet, quem nonnulli *hortulanum* vocant. Est & *holus* unaquæque herba, quâ vescimur. Nam sunt & horti non holerum, sed arboribus consiti, & voluptatis gratiâ comparati; ut horti Sallustiani, Pompeiani, Lucullani, Claudiani. *Licitor*, minister consulis, proconsulis, præsidis, prætoris, qui fascem virgarum alligatum cum securi portat: suntque lictores consulis duodeni, aliorum seni. His addere possumus

sumus *aleator*, quod videtur descendere à verbo, quod nusquam reperitur. Non enim *aleare* dicimus, sed *aleâ ludere*. Neutra autem in-*orium*, locum plerunque significant, ubi aliquid fit: ut *deambulatorium*, locus ubi deambulamus: *dormitorium*, locus ubi dormimus: *repositorium*, ubi reponitur aliquid: *tentorium*, locus ubi tendimus vela, aut si quid instar velorum habet; vel potius ipsa vela, sive velamenta contra injuriam cœli. *Auditorium*, locus ubi audimus præceptorem, aut orantem non in verâ causa, aut opus novum recitantem, aut si quid simile est; vel ipsa turba, atque ipse cœtus auditorum. *Tectorium*, illinimentum est, & quasi pavimentum parietis, atque incrustatio. *Amatorium*, genus veneni, amorem vel insaniam ingredientis. *Portorium* vectigal portûs, vel fluminum, vel lacuum, vel stagnorum. Nam & *portitor* ille dicitur, qui traducit homines, ac vehit navigio, vel ad navim de litore, vel de navi ad litus, vel ad ulteriorem fluminis lacûs, stagnive, seu ripam seu litus: licet frequentius dicatur litus. Potest etiam accipi pro eo, qui portorium conduxit: id est, qui fructus pecuniarios ex portu conduxit, & à venientibus illos exigit: quæ ratio in cæteris hujusmodi discernenda est. Hoc etiam loco addam, quod cum dicamus *dumetum*, *spinetum*, *vepreum*, familiâque: tamen dicimus *senricetum* non *sentetum*.

CAP. VII.

De Eventu, Jussu, Permissu, Jugero.

Eventus in singulari generis masculini, & declinationis quartæ est, cujus plurali M. Tullius sæpissimè in neutro genere, & declinatione secundâ utitur, ut de Oratore: *Ex aliorum factis*.

- ^a Lib. 2. *Etis, aut dictis, aut eventis.* Idem de ^a Divinat. Si *eventa quærimus, quæ exquiruntur avibus.* Et ad ^b Luceium: *Fabulam rerum, eventorumque nostrorum.* Et ad ^c Attic. *Semper enim causæ eventorum magis movent, quam ipsa eventa.* Quidam plane imperiti eventum aiunt significare principium, ut apud ^d Ovidium: *Exitus acta probat: careat successibus opto, Quisquis ab eventu facta notanda putat.* Illud enim, *Exitus acta probat*, vox est accusantium Phyllidem argumento quod dicitur à casu, eosque Phyllis ipsa execratur: dicens, *Careat successibus opto*, quisquis à casu, & non à causis alium laudat, aut vituperat. Similia sunt huic, *jussu & permissu tuo*, quorum pluralia sunt potius secundæ declinationis, in singulari terè nunquam. Neque enim dicere solemus *jusso tuo*, sed *jussu*: non *permissu tuo*, sed *permissu*. ^e Horat. tamen, *Ut ar permissu*: id est, re permissa, non autem permissione: nec dixisset *permissu tuo*, nec *jussibus permissibusque tuis*, sed *jussis permissisque tuis*: nec *jussus permissusque tuos*, sed *jussa permissaque tua*.
- ^f Eclog. 8. ^f Virgil. *Accipe jussis carmina cepta tuis.* Et iterum: *Et jussa tamen divum exequitur.* Et alibi: *_____ b Haud mollia jussa.*
- ^b Georg. 3. E diverso, *jugerum* in singulari secundæ, & in plurali tertiæ est declinationis. Non autem (ut ait ⁱ Priscianus) *jugus jugeris*, cum omnes dicant in singulari *jugerum*, & in plurali *jugibus*: significat autem mensuram ducentorum quadraginta pedum in longitudinem, dimidii in latitudinem: vel (ut aliqui volunt,) quantum par boum unâ die arat: quæ duæ significatio-
- ⁱ Lib. 7 cap. 1
^e Genit. Plur. Sec. Declin.

nes in idem recidunt: tantum enim ferè solet
unâ die par boum arare, quantum dixi.

CAP. VIII.

*De Nominibus Adjectivis in -tilis, -filiis, &
-xilis.*

Nomina quæ exeunt in *-tilis*, vel in *-filiis*,
vel in *-xilis*, simillimam suis participiis,
unde nascuntur, significationem habent. Vas
fictile, quod fictum est à figulo, non quod fin-
gi potest. *Coctiles* lateres, qui cocti sunt, &
non crudi. *Rasiles* calathi, quasi rasi, nihil ex-
tantis aut redundantis plenitudinis habentes,
a Virgil. tamen, *Et torno rasile buxum*: quasi ra- a Georg. 2.
sibile. *Pensilis* uva, pensilis lectus, pensiles
lychni, pensiles balneæ, pensiles horti, quod sus-
pensi sunt, & in aëre pendentes. *Flexilis* ra-
mus, flexiles vites, quod flexæ sunt, & lapsu er-
ratico torquentur. *Tortilis* ansa, quod retorta
& replicata est. *Tornatilis* poculum, quod tor-
natum est, & torno factum. *Textilis* vestis,
quæ detexta est. *Sutis* balteus, sutis cymba,
quod confuta est. b *Sculpteile* simulachrum, quod b *Sculpteile*—
sculptum est. *Altilis* avis, altis quadrupes, al- —sculptur.
tilis piscis, qui saginâ altus, five alitus est, at- Ed. Steph. &
que saginatus. *Structilis* basis, structiles co- Colin.
lumnæ, quæ non sunt ex uno lapide, sed multis.
Apertile latus, quod apertum est: ut c Ovid. de c Eleg. 11.
Trist. lib. 3.

Aspicias à dextra latus hoc adapertile tauri.
Tinctile virus, quod tinctum est, aut intinctum
spiculo sagittæ: ut apud eundem, & in eodem
opere:

a *Nam volucris ferro tinctile virus inest.* d Eleg. 10.
Tonsile buxetum, & tonsiles oleas legimus, quæ lib. 3.
tonsæ sunt, & in orbem ac comam putatæ.

C

Et

Et hæc nomina in participium passivum resolvuntur, quæ passivum habent : quæ verò passivo carent, in præsentis participium, qualia sunt neutra : ut anima *volatilis*, quasi volans, & quidam volatilia volucres vocant, quia volant : ut *alutia* animalia, quæ aluntur. *Sessiles* lactucæ, quasi sedentes : quod licet à participio non veniat, tamen ejusdem naturæ est, cum in significatione consentiat, & à supino nascatur. *Umbratilis* videtur convenire cum cæteris, quasi umbratus : ut vita umbratilis, & res umbratiles, id est, vita, umbra & opaco marcescens : & res per involucra & inanitatem, qualis umbra est, ductæ, *umbratiles* appellantur. *Versatilis* quoque scena videtur significare, quod versatur hinc & illuc, non quod versata est : & axis versatilis, & gladius angeli versatilis, quod versatur. Quidam autem *versilis* scena & *ductilis* dicunt : *versilis* quidem, quod quum tota machinis quibusdam convertebatur, aliam picturæ faciem ostenderet. *Ductilis* verò, cum tractis ^e tabulatis hac atque illac, species picturæ nudabatur interior. *Plicatilis* crista upupæ, quod plicatur, non quod plicata est. Et navis *plicatilis*, quæ plicatur, cum facta est ex coriis. *Fissilis* arbor, fissile lignum, fissile robur, tum quasi fissum cuneis, tum quia finditur, quasi fissibile : ut ^f Plin. lib. 16. *Hæc maxime fissilia, alia frangi celeriora quam findi.* Idem paulo ³ post : *Nullisque fissile rimis hoc lignum, i. e. fissum.* ^h *Solutilis* etiam navis dicitur (qualis navis in qua Agrippina à Nerone filio per insidias posita, naufragium fecit) quasi *solubilis*, quæ facile solvi posset. Ego verò malim *solutilem* dicere solutam, & non fideliter consutam. Et *sectile* porrum ⁱ legimus, non tam sectibile (quid enim non est sectibile ?) quam sectum, & sua sponte concisum.

^e Tabulis.
Ed. Col.
Steph. &
Colin.

^f Cap. 38.

^g Rod. lib.
cap. 39.
^h Sueton. in
Neron. c. 34.

ⁱ Juven. Sat.
4.

conciſum. Nam conciſum & ſectum introrſum videtur. *Futiles* vanus vel inutilis, vel à *futio futis*, unde *effutio effutis*, vel à *fuo futum*, vel per apocopen ab alio ſupino: quod ab aliis divinari malo, quàm à me proferri. *Aquatilis*, à nomine vel à verbo, animal in aqua degens. *Saxatilis*, incolæ Saxorum. *Piſcis fluviatilis*, incolæ fluvii, non maris aliarumve aquarum piſcis. *Pluviatilis* aqua à pluo, vel magis à pluviâ.

CAP. IX.

De Adjectivis in -bundus.

PRISCIANUS lib. quarto inquit: In *-bundus* definentia ſimilitudinem habere ſignificant: ut *vitabundus*, ſigillis vitanti: *prædabundus*, ſimilis prædanti: *moribundus*, ſimilis morienti: *errabundus*, ſimilis erranti: *furibundus*, ſimilis furenti. Et paulo poſt: Excipitur alternitatis cauſâ *rubicundus*, quod in penultimâ ſyllabâ pro *b*, *c*, habuit, ne ſit abſonum, ſi *rubibundus* dicamus. Sed videamus an PRISCIANUS rectè ſentiat: neque à me primum hæc quæſtio movetur, ſed olim ab A. Gellio^h, atque ante hunc à Terentio Scauro ADRIANI temporibus (ut idem A. Gellius ait) grammatico vel nobiliſſimo contraⁱ CÆSELLIUM in commentario lectionum antiquarum ita ſcribentem, *ludibundus*, *errabundus*, *ridibundus*: idem eſt, quod *ludens*, *errans*, *ridens*. Quod Scaurus reprehendit, dicens: *Ludibundum* eſſe, qui ludentem: *errabundum*, *ridibundumque*, qui errantem, ridentemque agit, ac ſimulat. Hoc A. Gellius confutat, atque ita cum Cæſellio ſentit, ut non ſimulationem per hæc nomina, ſed è contrariò vehementiam intelligi velit, his quidem verbis: Sed quâ ratione Scaurus adductus ſit, ut

& Lib. II.

cap. 15.

ⁱ Cæſellium.

E. A. Gryph.

Cefellium in eo reprehenderet, non herclè reperi-
 ebamus. Non est enim dubium, quin hæc ge-
 nere ipso duntaxat idem significant, quod ea de-
 monstrant, à quibus producantur. Quid esset
 autem ludentem agere, vel imitari? Et paulo
 post: Cùm reprehensionem autem illam Scauri
 notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Si-
 ferina in quarto historiarum ejusdem figuræ verbo
 ita usus est: *Populabundus*, inquit, *agros ad*
oppidum pervenit. Quod scilicet significat, quum
 agros popularetur: non ut Scaurus in consimili-
 bus verbis ait, *quum populantem ageret, vel*
quum imitaretur. Poterat tamen Aulus ^mGel-
 lius accommodatum magis etiam producere ex-
 emplum, quale apud Sallustium in Jugurthino,
Ipse quasi vitabundus per saluosa loca & tra-
mites exercitum ducere. Si hujusmodi nomi-
 na in *-bundus* significarent similitudinem, quid
 ita adderet *quasi*, quod similitudinem imaginem-
 que significat? Pergit idem Aulus Gellius di-
 cens: Sed inquirentibus nobis, quænam ratio &
 origo esset hujusmodi figuræ, *populabundus*, &
errabundus, & *latabundus*, & *ludibundus*, mul-
 torumque aliorum id genus verborum, *ὡς ἔμπε-*
λως herclè, Apollinaris noster sibi videri ait,
 particulam istam postremam, in quam verba
 talia exeunt, vim & copiam & quasi abun-
 dantiam rei, cujus id verbum esset, demonstra-
 re; ut *latabundus* is dicatur, qui abundè læ-
 tus sit, & *errabundus*, qui longo atque abun-
 danti errore sit: Cæteraque omnia ex ea figu-
 rà ita dici ostendit: ut productio hæc & ex-
 tremas, largam & fluentem vim & copiam
 declararet. Hæc Aulus Gell. à quo miror cur
 desciverit Priscianus, & uni Scauro potius quam
 his duobus tribusve astipuletur. An quia Gram-
 maticus Scaurus, & Prisciano similitudine pro-
 fessionis

^m Gellius
 magis pro-
 prium pro-
 ducere, &c.
 Ed. Steph.
 Gryph. &
 Celin.

fessionis conjunctus, Cefellius verò jurifconfultus, & Aulus Gellius orator, Apollinarisq; philofophus? Puto potiùs Servium fecutum, quam ab eo libenter diffentire folet: ait enim ille tum alibi, tum ⁿ decimo Æneidos: *Morbunda*, morienti fimilis. Quod ita eſſe, ^q Saluſtius oſtendit, quia ait: *Quaſi vitabundus pertramites & ſaltuoſa loca exercitum ducere*. Nullum exemplum Servius magis contra ſe proferre potuit, ut modò oſtendi. Audi quam ſubjungit rationem: *Nam Fugurtha non vitabat legatum, ſed eum vitare ſimulabat*: ita expoſuit, quaſi voluerit vitabundum dici à ſimulatione, & non à ſimilitudine: non ſimulabat vitationem legati, ſed timorem. Præterea ſi qua foret ſimilitudo, ea ſimilitudo atque ſimulatio intelligitur per illud *Quaſi*, non per illud *Vitabundus*. Addit adhuc rationem: *Nam quia nomen eſt, ideo ſignificat ſimilitudinem, non paſſionem*: & alia deinceps, ubi nullum robur rationis eſt. Sed præter rationes illorum, ipſe quoque Priſcianus imprudens confeſſus eſt, quod negabat. Quæro enim, nunquid homo *rubicundus* (quod ille ſimile facit cæteris in *-bundus*) ſimilis rubenti eſt, an verè rubens? proſectò verè rubens; ergo idem erit *rubicundus* & *rubens*: quæ ſententia Cefellii eſt, quæ & brevior eſt, nec minus fortasſe vera quàm illa, ſive Auli Gellii, ſive Apollinaris, quum frequentiffimè ſic accipiantur, *populabundus populans, errabundus errans*. Sed nonnunquam (ut Gellius ait) vehementiam ſignificant: ^p quæ, ^p ut breviter & ipſe complectar, idem ſignificant ^p Quam Ed. Col. quod participia frequentativorum, *luſitans, riſitans, q* *erritans, lectitans, populitans*, ſi reperi- ^q Erratitans. Ed. Steph. & Colin, remus: quod cum non ſit, ad hæc (ut reor) in *-bundus* terminata decurrimus.

CAP. X.

De exemplis in -icus.

Magnificus, honorificus, munificus, non ex se gignunt comparativos, superlativosque, sed ex aliis quæ in usu non sunt, ac ne possunt quidem esse, *Magnificens, honorificens, munificens*. Non enim dicimus *magnificior, honorificior, munificior*: sed *magnificentior, honorificentior, munificentior*: & in superlativo *magnificentissimus, honorificentissimus, munificentissimus*. *Mirificus* tamen etiam *mirificissimus* facit: ut Terentius, *At qui mirificissimum patris tui est pater inventus*. Et M. Cato, teste Prisciano contra Terentium, De Ptolemaeo rege optimo atque *beneficissimo*. Et Actius in secundo Didascalicon: Atque *magnificissimo, excellentissimoque honore*. Omnia ergo à facio sic composita & terminata, habent regulam sequuntur. *Mirificus, maleficus, beneficus, veneficus, vulnificus, rabificus, luctificus, pacificus, morbificus, sacrificus*, & si qua sunt alia, quæ omnia ascititium comparativum, superlativumque habent, aliquando etiam suum. Sūntne & alia nomina ejusdem naturæ? certè sunt, ea quæ formantur à dico & à loquor, & si qua reperiuntur à sequor, ut *Maledicus, maledicentior, maledicentissimus*. *Benedicus* autem non inveni, quia nec *benedico* invenitur, licet eo Priscianus utatur, & hoc tempore utamur more Græcorum, quorum autoritate dedimus huic verbo accusativum præter naturam suam, quum postulat dativum, sicut *maledico*, quod & ipsum nunc ad imitationem Græcorum habet etiam aliquando accusativum. De *benedico* tuius vocis loquor, non duarum. Nam tunc & aliud

a Phorm.
Act. 5. Scen.
6.
b Lib. 3.

c Abest [et
si qua reperi-
entur à se-
quor] ab
Edu. Grypl.
Steph. &
Colin.

aliud significat, & aliter regit. Præterea *faridicus*, *veridicus* : *faridicus* verò rarum est verbum : *veridicus* magis substantivum : A loquor fortasse sunt plura. A sequor fortasse nulla, nisi *pedissequus*, quod substantivum est. *Magniloquus*, *altiloquus*, *grandiloquus*, *vaniloquus*, *doctiloquus*, *versutiloquus*, *fatiloquus*, faciunt comparativum *magniloquentior*, *grandiloquentior*, & item cætera. Superlativum, *magniloquentissimus*, *grandiloquentissimus*, & reliqua. Sed horum positiva possunt esse tum participia, *magniloquens*, *grandiloquens* : tum nomina, *magniloquus*, *grandiloquus* : præter unum, *suaviloquens*, quod nescio an dici possit *suaviloquus*. *Malodicens* planè participium est, sed etiam *maledicus* dicimus, quod in *faridicus* & *veridicus* non sit : neque in illis superioribus, *magnificens*, *honorificens*, *munificens*, quæ participia esse non possunt, quum hæc fuerit futura vera vox, *magnificiens*, *honorificiens*, *munificiens*.

CAP. XI.

De exeuntibus in -ceus, in -eus, & in -itius.

Finita in -ceus pauca sunt, materiâque significant ; ut *herbaceus*, *betaceus*, *malvaceus* : ex materia herbæ, malvæ, betæ. *Arundinaceus*, *ferulaceus*, *rosaceus*, *triticeus*, *bordeaceus*, *testaceus*, *tophaceus*, *arenaceus*, *cretaceus*, *argillaceus* : ex materia arundinis, ferulæ, rosæ, tritici, hordei, testæ, topi, arenæ, cretæ, argillæ. Hoc tamen differunt (si quid differunt) à materialibus : quod illa magis totum significant, hæc partem. Ager enim *cretaceus* non idem est, quod *creteus* : nec *arundinaceus* furculus, quod *arundinea* fistula : unum est natum & positum in creta aut arundine ; alterum ex

corpore ac materiâ cretæ & arundinis factum : & panis *triticeus*, *hordeaceusve*, non ex solo tritico hordeoqve compositus est, sed ex aqua quoque : licet *triticeus* utriusque harum, de quibus loquor, formarum videri possit, & magis illius, cuius sunt, *creteus*, *arundineus*, & similia. Nam *triticeus* facere deberet, nisi dicamus Euphoniæ causâ *ca* syllabam esse sublatam : quod mihi ita videtur esse, quia disjuncta est species eorum, quæ exeunt in *-ceus*, & eorum quæ exeunt in *-eus*. Hujus generis est *vinaceus*, quum est adjectivum, ut *vinaceo grano* legimus quendam suffocatum, pro acino uvæ : & *vinacea* substantivum plurale, pro granis uvæ jam pressæ. Dicimus tamen *mons terrenus*, potius quàm *terreus*, aut *terraceus*. Sunt item nomina finita in *-itius*, descendentiâ ab habentibus *t* in ultima syllaba ; & si à nominibus quidem, significant materiam : si à supinis verò, passionem quandam : ut *Cratitius*, *stramentitius*, *lateritius*, *cementitius*, *conventitius*, *pavimentitius* : Item *fictitius*, *commentitius*, *pigneratitius*, *funeratitius*, *conductitius*, *ascriptitius*, *dedititius*. Ratio *fictitia*, ac *commentitia*, quæ ficta, & ad tempus commenta est, & excogitata. Res *pigneratitia*, aut *funeratitia*, quæ data est pignori, aut ad fœnus pertinet. Domus *conductitia*, quæ conductâ est. Homo *ascriptitius*, *dedititiusque*, qui ad aliquam rem ascriptus est, & qui ex numero eorum est, qui se in alterius imperium dediderunt.

CAP. XII.

De natura Comparativi: de magis ac minus.

Comparativum pro minore vi accipi, quam ipsum positivum habeat, ait ^a Priscianus: ^a Lib. 3. cap. de Compar. ut ^b Virgilius, ^b Æn. 1.

Tristior; & lachrymis oculos suffusa nitentes; ^c Æn. 5.

Tristior enim hic ex parte tristis accipitur. Sa-
pe per se positum, pro ipso positivo: ut ^c Co- ^c Æn. 5.
mities senioris Acesta, pro *senis*. In quorum
utroque est causa, cur aliquid nos addamus.
Nam illud *tristior*, planè pro *tristis*, non pro
ex parte *tristis* accipitur, ut ait ^d Quintilianus. ^d Lib. 9. c. 3.
Ultimur vulgò & comparativis pro absolutis, ut
cum si quis *infirmiorem* esse dixerit: Non dixit
pro *minus* quàm *infirmus*. Et hic *senior* po-
tius, pro *valde senex*, quàm *tantum senex*: ut
idem ^e Quintil. de Isocrate; *Eoque jam seniore* ^e Lib. 3. c. 1.
(octavum enim & nonagesimum implevit an-
num) *pomeridianis scholis Aristoteles præcipere*
artem Oratoriam cepit. Et ^f Ovid. de Trist. ^f Lib. 2.

Sospite sic te sit natus quoque sospes; & olim
Imperium regat hoc cum seniore senex.

Idè cum ^g Servio non sentio, dicente secun- ^g Serv. in
dum Varronem, *senior* & *junior* comparativa ^h illud 6. Æn.
sunt per imminutionem. Est enim *senior* non ^h *senior*
satis *senex*: *junior* non satis *juvenis*, intra juve- ⁱ *sed cruda,*
nem, sicut *pauperior* intra *pauperem*. Hoc au- ⁱ *&c.*
tema dicit Varro in libris suis ad Ciceronem: quam ^j Et in illud
rem à Varrone tractatam, confirmat etiam Plin. ^j Æn. 5. Tum
Hæc Servius. Si verò hoc Varro & ^k Plinius ait, ^k *senior tales*
quis non cernit sibiipso repugnare rationem hanc? ^l *referebat &c.*
Est enim natura comparativi, superare in ea ^l In Gram-
qualitate quam obtinet positivus: quæ superatio, ^m *matica.*
quoties incolumis est, non possis tunc dicere fa- ⁿ Nam & edi-
ctam esse imminutionem. Ponamus exemplum ⁿ dit de re
huius ^o Grammati-
historiis. ^o ces libros,
ne quispiam
quærat in

huic rei simillimum : *Antiquior te ego sum*, id est, major te natu sum : Item, *Adolescentior te sum*, id est, minor te natu sum. Ita, *junior te sum*, id est, minoris ætatis quàm tu, videlicet supero te parvitate ætatis : quem in modum accipitur in illo loco Servii. Ergo non per imminutionem, sed propriè. Quare ut in *junior* fallitur, ita & in *senior* falli dicendus est : quæ tamen omnia (ut sentio) pro positivo accipi solent. Quemadmodum etiam *ocys* pro *ocytè*, *minus* pro non, semper fere accipitur : frequentissimè tamen junctum cum *sin*, aut cum *quo*, pro *ut* : ut, *sin minus*, id est, si non : *quo minus*, id est, ut non : sicut, *quo sciois*, etiam pro *ut non*. Quia de hoc comparativo *Minus* feci mentionem, aliquid etiam de ipso dicam. Placet autem mihi, non modo à *parvum* venire, sed etiam à *parum* : ut, *parum pecunia habeo*, non autem *parvum pecunie* : ergo *minus* pecuniæ ad *parum* pecuniæ potius, quàm *parvum* pecuniæ videtur referri. Addam aliquid à contrario de *magis*. Aut idem Priscianus, omnia comparativa mittere adverbia similia neutro generi. Atqui *magis*, non in *-us* exit more aliorum, sed in *-is*, quod comparativum esse, & vis ipsa hujus vocis indicat, & multo post (nescio quomodo) fatetur hic autor. Præterea quòd à *magis* nullum aliud adverbium est, & aliquod esse debet. Dicimus enim *justius* queror, *melius* scribo, *pejus* canto, *plus* gaudeo, *minus* doleo : *magis* gaudeo non dicimus, sed *magis* : quod à *magnum* positivo comparativum esse, vel hinc palàm est, quod omnes sic loquimur, *Magis poterat Pompeius quàm Cæsar*, sed postea ¹ *maximè omnium potuit Cæsar* : ex quo apparet, ejusdem positivi, quod est *magnum*, comparativum esse *magis*, cujus superlativum est *maximè*, mutata u in g, &

1 Maximè
poterat om-
nium Au-
gustus Cæsar.
Edi. Col.

& appositus: quod quam ita sit, cur per *magis* & positivum resolvi comparativum Priscianus voluit, tacens de cæteris, quæ eundem usum præstant? *fortior*, *plūs fortis*, *vehementius fortis*, *validius fortis*, & quæ sunt ejusmodi. Opinor, quod non putabat hoc esse comparativum, ut quod à voce comparativi recesserat; aut si putabat, absurdum videbatur comparativum per comparativum resolvi cum positivo, quam præferimus ipsam *magis*, more aliorum comparativorum resolvendum sit; quod fieri nequit. Quod si resolvi nequit, ne aliud quidem poterit: quale est si dicam, Quod est istorum majus ædificium, aut quod validius? absurdum (ut dixi) quibusdam videri possit, si resolvatur *magis magnum*, & *validius validum*. Adde, quod sicut resolvit comparativum per *magis*, ita debuit resolvere superlativum per *maximè*: *fortissimus* Græcorum Achilles, *maximè fortis* Græcorum, non autem *super omnes Græcos fortis*: nam hoc modo supra se fortis erit, quod fieri nequit. Item sine appposito: *Fortissimus Hercules*, non dicitur commode *valde fortis*, sed *validissime*, id est, *maximè fortis*: nam quid absurdius, quam cum exponamus comparativum per comparativum, exponere superlativum per positivum?

Prisc. l. 3. cap. Quid sit Superlativum.

CAP. XIII.

De differentia Comparativi à Superlativo.

INTER Comparativum & Superlativum, ea in primis quæ apud Græcos, differentia est, quod Comparativum refertur ad unum, Superlativum ad plura: quod reprehendit Priscianus, inquit: Fit autem comparatio vel ad unum, vel ad plures, tam sui generis quam alieni: quam-

Lib. 3. c. 1.

quamvis Græci honoris causâ suæ gentis magis quàm ratione veritatis, dicant non posse ad multos sui generis fieri comparationem. Alii autem dicunt hanc esse rationem, propter quam non utuntur tali comparatione: quòd cum ad plures sui generis fit comparatio, superlativo uti possumus: ut, *Fortissimus Græcorum Achilles*. Sed superlativus multò alios excellere significat. Comparativus verò etiam potest parvo superante demonstrare. Unde etiam diminutionem jure accepit apud nos *majusculus*, ^b *minusculus*: Hæc Priscianus. A quo tam pro Græcis, quàm pro Latinis dissentio. Nam quæro à Prisciano, quonam modo Græci distinguerent sensum comparativi à sensu superlativi, quum ipsi quoque comparativo genitivum tribuant, nisi hac ratione, ut hoc ad unum, illud referatur ad plura? Loquor quoties comparatio fit ad eos qui sunt ejusdem generis. Nam ad eos qui sunt alieni, necessariò quoque utuntur genitivo per comparativum, cum ablativo careant. Cum dico comparationem, more Prisciani, tam comparativi quàm superlativi intelligi volo. Atqui apud Latinos ista ambiguitas non est, quia comparativo ablativum tribuimus: de hoc paulo pòst respondebo. Tamen tanti momenti est illa Græcorum ratio, ut eam Latini ad formam Græcæ constructionis imitati sint, hoc est, ut cum genitivo jungerent comparativum, utique inter duo. (Nam superlativum dubium non est habere locum inter plura) ut, *Ajacum fuit fortior Telamonius*; & *Manuum melior est dextra*. Si verò tres Ajaces fuissent, diceremus, non *fortior*, sed *fortissimus*: sicut, *Digitum longissimus est*, non longior, *medius*. ^c Horatius: *O major juvenum*, inquit. Ad duos enim Pisones, patrem ^d filiūque scribebat. ^e Ovid. in personâ Medæ, quæ duos filios habuit: Cum

^b Addit

Ed. Steph.
tardiusculus:
ut &
Ed. Colin.

^c De Art.
Post.
^d Filiōsque
Ed. Col.
^e Med. ad
Jafon.

*Cum minor è pueris, iussus studioque vivendi,
Constitit ad geminæ limina prima foris.*

Et Cæsar sive alius pro Cæsare in Commenta- f Lib. 3. Bel. Civil.
rio XII. In testamento Ptôlemæi patris, *Heredes erant scripti ex duobus filiis major, & ex duobus ea quæ ætate antecedebat. Ideo major Ajax, & minor, ille Telamonius, hic Oilei filius. Major & minor Atrides, ille Agamemnon, hic Menelaus. Major Cato & minor. Major & minor Scipio, de duobus Africanis. Major Cyrus & minor, sive superior & posterior. Nam tempus significamus, non dignitatem majorem minoremve. De malis tamen non major & minor dicimus, ut Dionysius superior, & Dionysius inferior. Qui numerus cum superat, non per comparativum, sed per positivum, aut per superlativum loquimur: ut, Magnus Alexander, Magnus Pompeius, Fabius Maximus, Valerius Maximus. Et hæc est Græcorum ratio, in qua nobis cum illis convenit: quod ad unum sui generis utendum est comparativo, ad plures superlativo. Ideoque curiosissimus in loquendo, & reconditissimæ scientiæ Macrobius in Satur- g Lib. 7. c. 11.
nâlibus mihi non probatur, ubi dixit: *Age Servi, non solum adolescentium, qui tibi æquævi sunt, sed senum quoque omnium doctissimus.* Non enim est ejusdem generis adolescens cum senibus, non aliter, quàm si dicam: Ego sum doctissimus Romanorum, & Carthaginiensium: Nam si Romanus sum, tollendum est Carthaginiensium: si Carthaginiensis, tollendum est Romanorum: si neutrum, utrumque malè jungitur. Et Priscianus in primo: *Omnium est brevissimum eorum quæ dividi possunt, id quod* b Cap. de Literâ.
dividi non potest: non aliter quàm si dicas; Hæc est pulcherrima suarum sororum, quum sit dicendum, Hæc est pulcherrima sororum.
Nam*

Nam sororum ipsa una est, suarum non est. Quid autem ad plures generis diversi? Nempe nos qui sextum casum habemus simillimum genitivo, hunc adhibemus; ut *Achilles Trojanis fortior fuit*: & *Ego sum doctior Carthaginensibus, qui non sum doctissimus Romanorum*: & *Tu es doctior semibus, juvenum longe doctissimus*. Graeci eodem genitivo utuntur, ut sit hae differentia, superlativum ad plura sui generis, comparativum ad plura diversi generis comparari: quod Priscianus reprehendit, nolens illam differentiam inter gradus hos esse: sed hanc, quod comparativus parum, superlativus multum excellere significet. Quae ratio praeterquam quod non satis defendit opinionem Graecorum, atque adeo usum Latinorum, etiam falsa est. Neque enim (ut ipse vult) quia comparativum diminutionem accipit, ideo parum significat, & non potius multum, quia diminui potest: praesertim cum dicat comparativum aliquando transcendere superlativum: ut, *Achilles, fortissima Trojanorum, Hectora fortior fuit*. Sed ego hoc non laboro, quod comparativum modo transcendat, modo minuatur: quae res non mutat naturam comparativi. Aliud animadvertendum est, quo solo ipsi gradus comparisonis ponderantur, quod comparatio unum gradum obtinet, sive primum: superlatio vero plures, sive ultimum. Atque (ut ego sentio) non ad singulas res, sed ad gradus quosdam illa referenda sunt. Nam ubi fuerint multa ejusdem generis, non tamen cadit superlatio uno eminente, ceteris paribus. Ut si inter plura vascula, aut plura navigia ad unam magnitudinem facta, aliquod sit longe capacius & grandius, non recte dicas, *Hoc esse omnium maximum*. Necessè enim est, ubi superlatio est, ibi sit & comparatio, & ali-

quod

quod sit majus aliquo, & iterum alterum majus hoc, quod erit jam omnium maximum: ut, in Trojanis sunt aliqui *fortes*, & his alii *fortiores*, atque alii adhuc his *fortiores*, qui vocantur *fortissimi*. Itaque nunquam citra tertium numerum sit superlatio. At Prisciano videtur, si cætera paria navigia aliquod paulò antecederet, dicendum *majus* cæteris: si multò, *maximum* omnium. Quid ergo si inter ipsa paria unum utcumque emineat, ejusdem tamen generis, non diversi, quomodo dicendum erit? Comparativum non refertur ad ea quæ plura sunt ejusdem generis: & superlativum non habet locum inter paria. Malim ergo dicere per comparativum, sed in ablativo: ut *majus cæteris*. Nam inter duo (ut dixi) claudimus genitivum. Quidam dant genitivum etiam ubi plura duobus sunt: sed tantummodo ecclesiastici, præsertim imitati Græcos autores, undè interpretantur. Nulla enim litera est Latina novi Testamenti. Dicunt ergo *major discipulorum*, *minor fratrum*: sive quia cæteri pares sint, unus autem aut excellat, aut excellatur: sive quia non magnificerint hanc differentiam comparativi & superlativi, altero pro altero, hoc est comparativo pro superlativo utentes, ut ex loco illo datur intelligi: *Qui vult inter vos major esse, sit vestrum minimus*. Cur non dixit *maximus minimusque*, aut *major minorque*? nisi quod pro *maximus* posuit *major*, in quo Græcos sequutum scimus. In illo autem (licet huc parùm pertineat) Græcum non sequimur: Nunc manent *fides, spes, charitas, tria hæc*: *major horum est charitas*. Cur non aut *major harum*, aut *majus horum*? Græci genitivum hunc in omnibus generibus unum habent, qui est *τῶν*. Veruntamen potuisset Latiniùs dici, *maximum*, nisi Græcos imitari maluissemus; Græcos

Lib. 3. c. 1.

Act. 2.
Scen. 2.

Græcos inquam unde traduxerunt, non autem veteres illos, ex quibus Grammatica confirmatur. Nam ut charitas est maior cæteris, ita cæterarum duarum (ut opinor) altera alteram superat, raroque reperitur numerus trium, ubi non potius Superlatio cadat, quæ tres diversas exigit quantitates, quam Comparatio. Ideoque Græci contenti fuerunt dicere Comparisonem ad unum, Superlationem ad plura, quasi omnia inter se aliud ab alio distantia. Quin ipse Priscianus, quanquam dissentit, tamen paulo post quasi imprudens quod negaverat, confessus est, prior referri ad unum, primus ad plura. Quod antea Diomedes, Donatus & Servius dixerant. Ideoque illud jungi ablativo, more comparativorum: hoc autem genitivo, more superlativorum. Quæ non significant *melior* & *optimus* (quemadmodum ipse vult) sicut nec *potissimum optimum*, in Phormione apud Terent. Ubi dubites, quid sumas *potissimum*. Sed in his omnibus *principalior principalissimus*, & *principalissimum*. Quod quum ita sit (ut in summâ colligam, & breviter dicam, ut à principio institui) comparativum inter duo est, superlativum inter plura, si modò tria sunt imparia: veluti si in duas partes civitas divisa est, ut bello civili Pompeii & Cæsaris, rectè dicas: *Major pars Quiritum sequebatur Pompeium, minor Cæsarem*: non autem *maxima*, aut *minima*: nisi accipias pro valde magnâ, *maximam*: & pro valde parvâ, *minimam*. Sin in tres partes, ut tempore triumvirali dicendum erit: *Maxima pars Quiritum sequebatur Octavium, pars maxima legionum erat cum Lepido: maxima pars navium erat cum Antonio*, non *major*. In quorum utroque (ne quis putet neminem hoc ignorare) peccavit Lactantius, vir Latinus planè & facundus, qui in 2. lib. Instit.

Instat inquit: Ut possis dubitare, quos dicas ^{Cap. 3.}
potissimum stultiores: illósne, qui falsam religi-
onem suscipiunt, an qui nullam? Et in ^{Septim.} ^{Cap. 25.}
mo, Ut ea ipsa quæ dicerem, non nostris, sed
aliorum potissimum literis confirmarem. Po-
tissimum dixit pro potius. Duæ enim partes
erant, non multæ; ut apud Quintilianum: Declam. 2.
Hoc loco quæram necesse est, quæ ratio fuerit,
ut juvenis ad parricidium suo potius gladio
uteretur. Tametsi non absurde hic potissimum
dici posset, quasi suo ex omnibus potissimum.
Et in illo Lactantii quoque, si tale foret, Non
aliorum, sed nostris potissimum: quasi ex om-
nibus potissimum: eruntque multæ partes, &
totidem, quot sunt genera literarum: vel, Non
aliorum, sed nostris potius: eruntque duæ partes,
hinc nostræ literæ, illinc alienæ. Idem Lactant.
in Primo; Omnes Sibyllæ unum Deum præ- ^{Cap. 6.}
dicant, maximè tamen Erythræa, quæ celebrior
& nobilior inter cæteras habetur. Celeberrima
& nobilissima dicendum erat. Cicero autem quo-
dam loco id quod dico apertissimè ostendit, cum
ait in Pisonem: Me quum Quæstorem in primis
Ædilem priorem, Prætorem primum cunctis suf-
fragiis pop. Rom. faciebat. Ædilem priorem
dixit, quia tantum erant duo Ædiles, sicut duo
Censores, & duo Consules. Cæteri autem ferè
omnes magistratus multi, ut Prætor Quæstor-
que: inter quos se creatum dixit, aut primum
aut inter primos. Cujus rei si quis fidem, deside-
rat bini semper Ædiles nominantur à Terentio.
Ipse Cic. pro Milone inquit: Septem Prætores,
octo Tribuni plebis, illius adversarii, defensores
mei. Nam Quæstores penè singuli singulis
provinciis præficiebantur. Et exemplo Lactantii
admoneor, ut dicam, illas præpositiones Inter &
Ex, tam comparativo quàm superlativo posse

D
dari

dari, ut constat superioribus, quæ retuli, exem-
 p Declam.9. plis. Et Quintiliani in Gladiatore, *Qui inter*
 nos (ut apparet) *fortior fuit.* Et in Geminis
 q Declam.8. languentibus: *¶ Dii prohibeant, ut ex duobus*
filii utilior incipiat esse perjurus. De superla-
 tivo ipse paulò antè protuli exemplum: *Cele-*
berrima inter omnes & nobilissima habetur:
 quæ si pares præter unam fuissent, utendum
 putarem comparativo, ut fecit Lactantius. Sole-
 mus quoque interrogando & dubitando dare
Utrum comparativo, Quid autem superlativo:
 r Lib.3.c.10. ut idem Quintil. *Ita non tantum utrum sit*
 s Lib.7. c.5. *melius, sed quid sit optimum, queritur.* Iterum;
Ex duobus, uter dignior: Ex pluribus, quis
 r Ad.Heren. *dignissimus.* Et Cic. *Quum querere videretur*
 lib.4. *Orator, utrum potius, aut quid potissimum dē-*
camus. Tamen aliquando damus *Quid* etiam
 comparativo: Sed ego ad altiora, ducente stylo
 transeo, & ad ea quæ oratorum magis sunt,
 quàm grammaticorum, & magis latine elegan-
 tēque loqui volentium, quàm eorum qui ad
 normam grammaticæ periti esse contenti sunt.
 Quare separamus ea, quæ de hac re dicenda
 superflunt, & eis suum locum assignemus: quæ
 eti possent posterius tractari: tamen, quia ad
 materiam graduum pertinent, in hoc potissi-
 mum loco exequamur, rem dignam auribus
 studiosorum, de exactissima antiquorum latini-
 tate & elegantia à M. Cicerone, Marcòque Fabio
 Quintiliano præcipuè observata, duobus lurni-
 nibus, atque oculis cùm omnis sapientiæ, tum
 verò eloquentiæ latine.

CAP. XIV.

De natura Superlativi, de Quisque cum Superlativo, de Omnis cum Positivo, & aliquando cum Comparativo.

Igitur Superlativus adsciscit sibi Quisque, relinquit autem Omnis, vel Cunctus Positivo: ut, Optimus quisque, sapientissimus quisque: pro eo quod est, Unusquisque qui est bonus ac sapiens, vel Omnes boni, & omnes sapientes. Non enim liceret dicere Boni quique, & Sapientes quique: nec Omnes optimi, & cuncti sapientissimi. ^a Idem intelligo, si superlativus in alio casu ponatur, quam illud Quisque: sic; Maximo quisque animo divitias despicit: Valentissimi quisque corporis longe abest à sapientia. At verò comparativo non Quisque convenit, sed Omnis. Vegetius tamen, non perpolitus sanè scriptor, inquit: Honestiores quique milites, pro, Honestissimi quique. Et Lactantius de ^b opificio: Nam si ita esset, fortasse placidiora quæque animalia, vel nihil fellis omnino, vel minus haberent, quam fera. Maluisssem ego dicere, Placidiora omnia animalia: ut ^c Quintil. in Ægro redempto, Rus, servulos, Per ^d es, & omnia utiliora properanti festinatione ^e parenti addixi. Ex positivis autem illa excipimus, quæ carent superlativo: qualia sunt, quæ habent ⁱ vel ^u ante us: ut Pius & Strenuus, quæ nonnunquam patiuntur superlativum. Ideoque utranque rationem sequuntur, Omnis pius, & pius quisque. Sallustius in Catilinario: Nam strenuus quisque aut occiderat in prælio, aut graviter vulneratus discesserat. Ipse mallem dicere, Strenuissimus quisque, piissimus quisque. Quidam tamen Sallustiani codices scriptum habent Strenu-

^a Non rectè ergo Prisc. inprocemio, Omnium iudicio comprobatur eruditissimorum. Sic Edit. Col.

^b Cap. 14.

^c Ecclam. 5.

^d Pergentis, in margine Ed. Steph. & Colin.

e Philip. 2.
ad finem.

f Cap. 40.

g Tamen acci-
piendus est
non ultimus,
&c.

E. L. Col.
Gryph. St. ph.
& Colin.

issimus. Carent etiam superlativo illa numera-
lia, *Secundus*, *Tertius*, *Quartus*, *Quintus*, &
deinceps. Nam *Primus*, etiam cum numerum
significat, superlativum est, & *Ultimus*. Dici-
mus itaque, Primo quodque tempore, Primo
quodque die: quod imperitiores putant esse con-
junctionem *Quoque*, quæ habet primam brevem,
quum hîc sit longa. Cicero in e Philippicis, *Primo*
quodque die Consules ad senatum referant. Quan-
quam hîc non tam omnis, quàm unus omnium
primus dies significatur. Idem pro Rabirio:
Tertio quodque verbo excitabatur: & pro eo-
dem Rabirio: *Quinto quodque anno de moribus*
nostris judicaretur. Cæsar commentario quinto:
Legione productâ cognoscit, non decimum quen-
que militem reliquum esse sine vulnere. † Sue-
tonius in vita Cæsarîs: *Et intercalario men-*
se sublato, unus dies quarto quodque anno in-
tercalaretur. Quod ineruditi sic pronunciare
solent, Omni quarto anno est bissextum, Omni
quinto anno fit lustrum apud Romanos Græ-
côsque, Omni quinquagesimo anno Judæi a-
gunt Jubilæum: quum sit dicendum, *Quin-*
quagesimo quodque anno. Ulpianus apud Justi-
nianum lib. 27. ait: *Militem, quasi millesimum*
quenque dictum, id est, *omnem qui ex millena-*
rio numero ultimus: ‡ quum accipierendus sit,
non ultimus, sed quisque ex eo numero. Nam,
cum dico, Dabo tibi ex ovibus decimam quam-
que: non eam intelligo, quæ decima in nume-
rando eveniet, sed unam de decem, quæcunque
sit: vel (ut absolutius loquar) singulas ex denis,
sive ex decem, quas tu elegeris. Itaque unaquæ-
que potest esse decima. Et exemplo Cæsarîs
constat, decimum quenque esse unum ex nume-
ro denario. Ita dicamus, millesimum quenque
esse unum ex numero millenario. Jurisperiti no-
stri

stri, elegantiae Latinae ignari, intelligunt militem ex mille maxime strenuum. Unde puto errorem ortum de vocitandis militibus, hoc tempore insigne quoddam dignationis ferentibus. Sed ad rem. Hinc etiam factum est, ut dicamus *Unusquisque* & *Singularis quisque*, non *Singularissimus quisque*, quod non reperitur, sicut nec *unicus* habet *unicior*, & *unicissimus*: *Quotus* etiam jungitur cum *Quisque*, sed tamen diversa ratione à superioribus. Nunquam enim ferè utimur hac dictione, nisi interrogativè, & in significatione, quæ est *quot*. *Quotus* enim frequenter significat *quot*, ut ^b Martialis:

Dic ¹ quotus, & quanti cupias cænare, nec Addideris verbum, ^k cæna parata tibi est.

Id est, quot es, & quot tecum habes. Cicero pro Ligario: *Quotus enim istud quisque fecisset?* id est, nullus, vel rarus. ¹ Ovid. de Arte Amandi:

Forma Dei munus, forma quota quæque superbit?

id est, nulla vel rara. Non venit in mentem, an cum aliis nominibus jungatur *Quisque*. Hoc tamen scio, non habere *Quisque* genitivum pluralem duntaxat cum adjectivo junctum. Ideoque genitivo utimur singulari, pro genitivo plurali. Idem enim est, Optimi cujusque animus, quod Omnium bonorum animus. *Unusquisque* autem ideo non facillè patitur superlativum, quia illud *Unus* vim quandam ac naturam (ut paulo antè ostendi) superlativi obtinet, potiùsque dicimus *Unusquisque bonus*, quàm *Unusquisque optimus*. Atque hæc hæcenus de *Quisque*.

(unum ^b Lib. 14.

Ep. 217.

ⁱ Quotus es,

Ed. Steph.

& Colin.

^k Mens,

Ed. Steph.

^l Lib. 3.

CAP. XV.

De Ut & Ita cum superlativo : de Quod & Eo cum comparativo.

Addamus de *Ut & Ita*, similibusque. Duplicatur superlativum, vel altera ex parte nomen, vel altera ex parte adverbium, vel utrinque nomen, vel utrinque adverbium, cum his indeclinabilibus, quæ nominavi. Cicero de *Oratore*: *Ut quisque optime Græcè scirent, ita esse nequissimum.* ^a Idem in eodem: *Ut enim quisque optime dicit, ita maxime dicendi difficultatem, variisq; eventus orationis, expectationemque hominum pertimescit.* Idem de *Officiis*: *Ut quisque animi magnitudine maxime excellit, ita maxime vult princeps omnium vel potius solus esse.* Quintilianus: *Quod ut longè optimum, ita difficillimum.* Et ^b iterum: *Non ut quidque primum dicendum, ita primum cogitandum est.* In quo caveamus, ne pro *Quidque* dicamus *Quodque*. Multum enim refert inter hæc duo. In Catone Majore utrinque superlativum sustulit Cicero: *Ut quisque ætate antecedit, ita sententiæ principatum obtinet.* Quod facere alibi solemus, ut in illo: Homo in primis doctus: non, In primis doctissimus: ne duas res superlationem habentes jungamus. Justa igitur causa, quare Cicero superlativos prætermisit. Quæ causa Donato in Eunuchum Terentii non fuit, qui ait: *Ut quisque miser est, ita senior videtur.* Nam præterid, quod non adhibuit superlativum, etiam confusione quandam fecit ex positivo & comparativo: quod ita emendemus, tum per adverbium, sic: *Ut quisque maxime miser est, ita maxime senex videtur*; tum per nomen, sic: *Ut quisque miserrimus est, ita annosissimus videtur*; tum per alterum ad-

^a Lib. 2.

^b Lib. 1.

^c Lib. 1.

^d Lib. 3.
cap. 11.

adverbium, alterum nomen, ita: Ut quisque maxime miser est, ita annosissimus videtur: vel, Ut quisque miserrimus est, ita & maxime senex videtur. Tum per comparativum (nam & hoc idem efficit, quod superlativum) hoc modo: Quod quisque miserior, vel, Quod quisque magis miser est, eò senior, vel eò magis senex videtur. Quod ita licere fieri, exemplo probandum est. Quintilian. 2. ^o Institutionum: *Quod* ^g Cap. 3. *quisque ingenio minus valet, hoc se magis at-*
tollere ac dilatare conatur. Et paulo post: *E-* ^f Eod. & lib. *rit eo etiam obscurior, quod quisque deterior.* & cap.
 Justinus autem, sive Trogus, superlativum cum comparativo miscuit, inquiens lib. 16. *Locupletissimus ut quisque est, ita plures equites in bello suo regi præbet.* Ego dicerem, Ita plurimos: quin & ita ab illo scriptum fuisse suspicari libet. Dicebam paulo antè, non licere dicere, In primis doctissimus: idem sentio de Inter primos, & Cum primis: licet ^g Sallustius (si modo codex non sit mendosus) aliter dixerit: *Ac sanè (quod difficillimum in primis est) & prælio strenuissimus erat, & bonus consilio.* Similia his sunt, In paucis, Cum paucis, Inter paucos: item, Super omnes, Ante alios, Præter cæteros. Sed hæc etsi positivo frequentius gaudeant, tamen nonnunquam patiuntur superlativum: ut ^h Plinius lib. 27. de usu absynthii. *Convenit* ^h Cap. 7. *dicere herbæ facillima, atque inter paucas utilissima.* Virgilius in Æneid. 7.

— *Petit ante alios pulcherrimus omnes*

Turnus avis, atavisque potens —

Et in ejusdem Operis I.

Pygmalion scelere ante alios immanior omnes.

CAP. XVI.

De Hoc magis, & Ed magis, Tantum & Tanto, similibusque, quomodo jungantur gradibus.

HOC magis, & Ed magis, idem est quod Tanto magis. Item, Quo magis, idem est quod Quanto magis. Quare admoneor, ut aliquid de horum omnium natura præcipiam: positivos magis decere *Tantum & Quantum*, comparativos *Tanto & Quanto*. Cicero, *a* *Quanto es major, tanto te geras submissius*. Non autem, *Quantum es major, tantum te geras submissius*. Contra, *Quantum potes, tantum elabora*: non autem, *Quanto potes, tanto elabora*. *b* Lactantius tamen præter morem Oratorum inquit: *Quanto frequenter impellitur, tanto firmiter roboratur*; & Boetius in Dialecticis dixit, *Paulo æquales*: hic pro Paulum dicens Paulò, ille pro Frequentius, Firmiusque, Frequenter Firmiterque. Tolerabilius quod fecit poeta

c Epigr. 50. *c* Catullus:

*Tanto pessimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.*

In superiore Lactantii exemplo bis peccatum est in utroque membro. Quidam peccant in altero: ut si dicatur, *Quanto frequenter impellitur, tanto firmiter roboratur*; vel, *Quanto frequenter impellitur, tanto firmitus roboratur*. Nisi ita venuste dicas, ut Virgil. in *Æneid.* 12.

*Opæstans animi juvenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est
Consulere.*

d Cap. 17. Et *d* Quintil. in 1. *Quid autem aliud in nostris legionibus cornua ac tubæ faciunt? quorum concentus quanto est vehementior, tanto Romana in bellis gloria cæteris præstat*: quod non licuisset aliter dicere. Proximè autem ad vim compa-

comparativorum accedunt illa adverbia, *Antè & Post*, sive præpositiones: ut, *Tantò antè ego veni, quantò tu post venisti*. Et illud nomen *Alius*, & ejus adverbium *Aliter*, & huic simile *Secus*: ut ^e Quintilianus: *At quantò alius fuit ille infeliciissimi juvenis affectus*. Et ^f Terentius: *Verùm aliter invenire multò intelligit*. Et Cicero: *Multò secus evenit*. Nam quod dico de *Tantò & Quantò*, idem intelligo de *Aliquantò*, de *multò*, de *paulò*, cæterisque similibus. Rursus quod de *tantum & quantum*, idem de *aliquantum*, de *multum*, de *paulum*, & reliquis. Sed quia hæc transeunt in adverbia, ideo & nonnunquam (de his quæ exeunt in *-um* loquor) abutimur pro eis quæ exeunt in *-e*, præsertim quando non est illa contrapositio duorum, ut superioribus exemplis ostendimus. Juvenalis:

^h *Despiciam quisceit quantum sublimior Atlas*.
ⁱ Terentius: *Ejus frater aliquantum est ad rem avidior*. ^k Quintil. *At quidam si fortè suscep-
 rint negocia paulum ad dicendum tenuiora, ea
 convitiis implent*. Ita in adverbii præpositio-
 nibusque *Multum antè*, vel *Multo antè*: *Paulum post*, vel *Paulo post*. Verbis autem semper
 ferè convenit per *-um* potius, quàm per *-o*, ex-
 ceptis ab *Ante*, à *Præ*, à *Post* compositis, more
 eorum unde componuntur: ut, *Multo præstat*,
 & *multum præstat*. ^l Sallustius: *Multo præstat
 maleficiis, quàm beneficiis immemorem esse*. Ita
multum, vel *multò* antecellit. *Paulum*, vel *paulò*
 posthabui tua negocia meis. *Tàm & Quàm* simi-
 lia, atque eadem videntur, *Tantum & Quantum*:
 ideoque rarò cum comparativo junguntur: ut
 Virgil.

^e Declam. 3.
^f In prologo
 Andria.

^g Nonnun-
 quam his
 quæ ex. unt
 in *-um* abu-
 timur, &c.
 Edit. Col.
 Steph. &
 Colin.
^h Sat. II.
ⁱ Eun. Act. I.
 scen. 2.
^k Lib. 12.
 cap. 9.

^l In Jugurth.

^m *Tam magis illa fremens, & tristibus effera
 flammis,*
Quàm magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
 Cum

- In Jugurth.* Cum superlativo frequentius: ut, *Tam hic est omnium optimus, quam nobilissimus.* ^a Sallust. *Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est.* Quod idem valet ac si diceret, Ut quisque pessimè fecit, ita maximè tutus est. ^o Terent. *Namque adolescens quàm minima in spe situs erit, tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.* Solent poni *Tam* & *Quàm* separatim, & alterum sine altero, utrumque in significatione vehementiæ: ut Cicero: *In tam optima causa non debeo timere*, id est: In tam valde, ac per-
- Philip. 12.* *quàm valde bona causa.* Et *P* iterum: *Nondum erat vèstris tam gravissimis tamque multis iudiciis ignominisq̃ue concisus*: id est, tantopere gravibus. De *Quàm* hoc sit exemplum: Tu es homo quàm jucundissimus: id est, valde vehementerque jucundus. Sed de hoc differendum est latius, ideóque non in eundem locum includam.

CAP. XVII.

De Per & Quam cum gradibus.

- I**dem namque ponderis in compositione habent *Per* & *Quam*: sed alterum positivi proprium est, alterum superlativi: ut, *Perpulchrè, Perbellè, Perdiligenter, Quampulcherrimè, Quamoptimè, Quamdiligentissimè*: quorum exemplorum referta sunt omnia. Hoc intelligitur, quoties accipitur *Quàm* pro *Valdè*, sive *Vehementer*. At contrà *Quàm* pro *Quantum*, nunquam cum superlativo, sed semper cum positivo, ut ^q Cic. *Quàm sint morosi qui amant, vel ex hoc intelligi potest.* Vides, ut *Quàm* pro *Quantum* non potest adjungi verbo principali, duntaxat in recto modo loquendi, hoc est, quando non figurate loquimur, ut exprobandi deridendive causa, hoc modo; *Quàm citò venisti: Quàm suavis homo*
- ^q Ro. 15. 1. 7. ad Fan.

homo es. Loquor autem, quoties duo verba in eadem oratione inferuntur, semper cum verbo non principali jungi *Quam* pro *quantum*: pro *Valde*, frequenter uno verbo contentum esse: & in duobus principali potius gaudere, nonnunquam altero: ut, Ubi est lucrum, eò quamprimum advolas: &, Ibi est lucrum, quò tu quamprimum advolas. At in hac differentia positivi & superlativi aliqui se objiciunt, afferentes Terent. in ^b Andria: *Rejecit se in eum flens quàm familiariter*. Et in ^c Eunuchò: *Post illa tempora, tute scis, quàm intimum habeam te*. In quorum exemplorum priore est *Quàm* pro *valde* cum positivo: in posteriore *Quàm* pro *quantum* cum superlativo. Ego verò accipio illud *Quàm familiariter*, pro *Quantum* familiariter figuratè, quasi ò quantum familiariter: & hoc *Intimum* accipi volo pro positivo: sicut Proximum. Dicimus nanque, Hic est mihi magis proximus: ita, Hic est mihi magis intimus. Neque in hoc toto meo opere tam licentiam poetarum confector, quàm usum oratorum. Neque, si quid aliter penes ^d authores reperiatur, mihi obesse debet, qui non legem scribo, quasi nunquam aliter factum sit: sed quod frequentissimè factitatum est, præsertim à Marco Tullio, Marcòque Fabio: apud quos si quando reperiatur *Quàm* cum positivo pro *valde*, aut cum superlativo pro *quantum*, ausim affirmare mendosè scriptum: ut in procæmio de Oratore, *Quàm boni per diu nulli*: quasi de valde bonis, & non potius de bonis loquatur. Vera scriptura erat, Boni perquam diu nulli: aut potius, Quum boni per diu nulli: aliter enim videtur non congruè dici. Quod vitium scribendi utinam in paucioribus esset. Quod ^e Cicero ipse illo suo eruditissimo seculo (quod vix credibile videtur) queritur, ita ut apud Latinos

^b Act. 1.

Scen. 1.

^c Act. 1.

Scen. 2.

^d Oratores

Ed. Col.

^e Epist. 5.

lib. 3. ad

Q. Frat.

nos

nos mendosiores sint codices Latini, quàm Græci. Quancaum apud Græcos longè difficilior sit scribendi quàm apud Latinos, ratio. Nam cur non sæpius *Quàm*, pro valde, cum positi- vo in illis reperiremus, si probassent potiùs quàm respuissent? Quà in re non verebor reprehendere Boetium, Priscianum, & elegantiorẽ utro- que Lactantium. Primus super Ciceronis Topi- ca, ita ait: *Nosti oblatrantis morsus invidiæ, nosti quàm facillimè, in difficillimis causis, li- vor iudicium ferat.* Mallem dixisset, Quàm fa- cilè. Secundus, libro decimooctavo, ita: *Ideò ex uno libro Ciceronis tot usus proponere sta- tui, ut docerem, quàm frequentissimè hac constru- ctione usi sint autores eloquentiæ Latinæ.* Lati- nius erat, Quàm frequenter usi sint: vel, Quàm frequentissimè usos. Tertius ita libro primò ^f In- stitutionum: *Et quàm multa alia de Deo nostris hominibus locutus est similia.* Permulta, ego dixissem. Idem libro ^g sexto: *Hoc autem du- plex, sacrificii genus quàm sit verissimum, Trif- megistus Hermes idoneus testis est.* Et in principio statim libri de opificio, inquit: *Quàm minimè sim quietus summis etiã necessitatibus, ex hoc libello poteris æstimare.* Puto Cicero- nem, Quàm sit verum; &, Quàm parum sim quietus, potiùs fuisse dicturum: qui scribens ad Trebatium, in ^h procemio ita ait: *Sed dum fu- imus unà, tu optimus es testis, quàm fuerim oc- cupatus:* non dixit, Quàm summiè occupatus: aut, Quàm maximè occupatus: aut, Quàm oc- cupatissimus fuerim. Quod autem dixi de *Quàm*, non debere illud jungi cum superlativo, quoties significat *quantum*, unum verbum excipitur *Pos- sum*, & quæ idem significant, *Queo, Valeo, Li- cet*, & si qua sunt alia: ut, Scribas quam opti- mè potes. Nec rectè dicas, Scio quam optime scribas:

f Cap. 5.

g Cap. 25.

h Topic.

scribas: quod præter authoritatem summiſſimorum
 authorum, etiam ratione nititur. Quia ubi eſt
 verbum *Potes*, ibi *Quàm* non jungitur cum ſu-
 perlativo, ſed cum verbo, ſic: Scribas optime
 quàm potes. In aliis autem nequit jungi cum
 verbo, ſic: Scio optime, quàm ſcribas: niſi al-
 ter ſit ſenſus. Ergo illud non planè Latinum
 eſt: Quamprimum mare intravi, exorta tempe-
 ſtas eſt: ſed, Cùm primum: & Quamprimum
 potero mare intrabo, vel, Cùm primum potero,
 vel, Ut primum potero, vel, Ubi primum ma-
 re intravi, aut, Ut primum, vel, Ubi primum
 potero, mare intrabo, Latinum erit. Ex his,
 quæ dixi, colligitur, ubi eſt *Quàm* pro *quan-*
tum, ibi quoque poni poſſe ipſum *Quantum*:
 ut Cicero de amicitia: *Niſi quod tanta eſt inter*
eos, quanta maxima poteſt, morum, ſtudiorum-
que diſtantia. Quintil. in Secundo: *Quum a-*
liquid, adhibita quanta maxima poteſt cura,
diligenter elimaverit. Ut quoque in locum
Quàm vel *Quantum* ſuccedit, nunc ſine *Ita*, nunc
 cum *Ita*. Primo modo ſic, ut apud eundem in
¹ duodecimo: *Non omittenda pars hæc oratio-* i Cap. 10.
nis, ſed exigenda, ut optime poſſumus. Et
 Cicero in ^k Philippicis: *Quas ut honorificentif-* k Philip. 14.
ſimis verbis ipſe conſequi potero, complectar
mea ſententia. Altero modo ſic, ut apud e-
 undem de ¹ Oratore: *Hæc ut breviffimè dici* l Lib. 2.
potuerunt, ita à me dicta ſunt. De poſitivo
 autem nemini dubium erit, *Quàm* & *Ut*, con-
 venire cum *Poſſum*, ut idem in Philippicis: *Sed*
reliquum curſum vitæ quàm quidem poſſum bre-
viter perſtringam, & ut potui, breviter per-
ſtrinxi. Rectè ergo pones *Quàm* pro *quan-*
tum, cum poſitivo & ſuperlativo, intercedente
 verbo *Poſſum*. Malè autem cum Comparativo,
 ſive ſine *Poſſum*: ut, *Quàm* plura volumina
 ille

ille composuit : dicendum est, *Complura*, non *Quamplura*, ut quidam malè scribunt: (in adverbio quoque superlativo nonnunquam legitimus *Cumplurimum* pro *plerumque*,) sive per *possum*: ut, Narravi rem gestam quàm brevius potui; aut, Quàm potui brevius. Cujus hic quidem sensus, sed tamen barbarè prolatus est, Narravi quàm brevissimè potui: quanquam hoc secundum potest accipi in eum sensum, qui est, Quàm potui brevius, sive (ut apertius loquar) Brevius quàm potuissim. Primus modus sic accipi non potest: nec hoc quidem barbarie caret, licet hujus loci non sit: Ille est nimis juvenis ad dandum sibi tale negotium: quod sic Latine diceretur, Ille est nimis juvenis, aut junior, quàm ut ipsi detur tale negotium: vel, Est junior, quàm cui tale negotium detur. Cujus rei plurima ubique exempla sunt: ut Quintil. *Sed hoc apertius est, quàm ut probandum sit.* Et ita opus inchoatur Val. Maximi: *Urbis Romæ, exterarumque gentium facta simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, quàm ut breviter cognosci possint:* id est, Latius sunt dispersa, ita ut non breviter cognosci possint. Item Quintilianus in ^m duodecimo: *Ideoque ne suscipiendæ quidem sunt causæ plures, quàm quibus susfecturum se sciat.* In eandem orationem cadit ille modus, qualis est, Majorem geris vestem, quàm pro habitu corporis: ut ⁿ Curtius, *Majorem, quàm pro magnitudine, sylvæ reddebant sonum.* Illud hoc loco jocosum inferere non pudebit: Si quis interrogatus, hujusmodi positivi *Perpulcher*, qui comparativus sit, & qui superlativus, non aliter benè respondebit, nisi ita, *Multò pulchrior, & quàm pulcherrimus.* Ex his autem duobus, de quibus diu differuimus, *Per* & *Quàm*, conflatur unum *Perquàm*: quod

utri

^m Cap. 9.ⁿ Lib. 4.

utri dandum erit, positivo, an superlativo? (utrunque enim in eo partem sibi vendicat) certè positivo, vel quia per antèrius est, vel quia indecens videretur, duo adverbia vehementiam significantia, superlativo anteponi. Dicimus itaque, Perquàm doctus, Perquàm eruditus, Perquàm pulcher. Et sicut verbo solet apponi *Per*, ita *Perquàm*. ut, *Pervelim*, *perplacet*, *perquàm velim*, *perquàm placet*. Plin. junior in ° Epist. ^o Ep. 27. l. 7. *Perquàm velim scire*: nisi interpositum sit Quàm inter præpositionem & verbum, cum quo illa copulatur. Quale apud P. Terent. *Per-* ^p Hec. A. 8. l. Scen. 1. *pol quàm paucos reperias meretricibus fideleis evenire amatores*. Quod sic resolvitur, *Pol perquàm paucos*. Boetius tamen in Commentariis Logicæ brevioribus superlativo dedit, dicens: *Apud Scriptores quidem Græcos perquàm rarissimos*. Et Pomponius de origine Juris, digestorum ^q Justin. lib. 1. *Nam ante eum Servius* ^q Tit. 2. c. 2. *duos libros ad Btutum perquàm brevissimos ad edictum scriptos reliquit*. Et facundus scriptor Curtius lib. 4. *Bessum quoque Bactrianorum duceem, perquàm maximo posset exercitu coacto descendere ad se jubet*. Sed hujusmodi exempla tam rara sunt, ut dubitem, an librariorum sit culpa. Certè ipse sic loqui non ausim. Aulus quidem Gellius hoc, quod præcipimus, semper custodivit. Cæterùm (ut est in loquendo curiosior). pro *Perquàm* ita loquitur: *Sanequàm utile*, voce admodum quàm suavi, oppidoquàm libens, nimisquàm ineptum: quæ adverbia idem pollent, quod *Per* pro valdè. Usitatus tamen est *Perquàm*: ut, *Perquàm utile*, voce *perquàm suavi*, *perquàm libens*, *perquàm ineptum*. Tametsi ^r Cæsar. Comment. 13. *Quibus rebus attenuati* ^r Hirt. Bell. Afric. *oppidoquàm pauci sub pellibus acquiescebant*. ^s Epist. 5. Et Servius Sulpitius ad ^r Ciceronem scribens, ita incipit: l. 4. ad fam.

incipit: Posteaquam mihi renunciatum est de obitu Tullie filie tue; sanequàm pro eo ac debui graviter molestèque tuli. Et ad eundem
 1 Epist. 10. 2 Cælius etiam ita incipit: Sanequàm literis
 1. 8. ad fam. C. Cassii & Deiotari sumus commoti, Nam Cassius cis Euphratem Parthorum copias esse scripsit. Et 3 Brutus quoque Decius ad eundem: Nam suos valdequàm paucos habet. Et iterum in eadem Epistola: Sanequàm gavisus sum. Quid plura? Ipse quoque Cic. ad 4 Fratr. Nam quod de Pompeio Caninius agit, sanequàm refrinxit. Non succurrit mihi, si quod aliud exemplum apud Cic. repererim. Et Tit. Livius, nescio an alibi, quàm lib. 49. Quum haud facile esset, aut ea quæ objicerentur, aut quæ adversus ea dicenda erant, memoriâ complecti. Nec enim multa solum, sed etiam pleraque oppidoquàm parva erant. Hæc igitur dantur positivo, illa verò magis superlativo, Multò & Longè, in eo ferè significato, quo solet. Quàm cum superlativo: sed cum hac tamen differentia, quod huic Quàm non tribuimus genitivum illum superlativi proprium, aut ablativum accusativumve cum præpositione, ut sit sine ipso Quàm. M. Tullius, Acerrimum autem ex omnibus nostris sensibus esse sensum videndi. Et 5 iterum: Quem Crassus dilexit ex omnibus plurimum. Non dixit, Quàm acerrimum, aut Quàm plurimum ex omnibus, sive inter omnes.

6 De Orat.
lib. 2. circa

CAP. XVIII.

De Longè, Multò, Facile, Valdè.

7 Id quoque fit in Multò, atque in Longè, pro valdè, & in Facile pro non dubiè, ut Quintil. lib. 2. 8 Declamandi ratio, ut ex omnibus novissime inventa, ita 9 multò est utilissima. Idem,

10 Cap. II.

Idem, ^b Longè omnium, quos quidem mihi au- ^b Lib. 12.
dire contigit, præstantissimus Domitius Apher. cap. 11.
Et M. ^c Tullius: Sed ego neque illis assentiebar, ^c De Orat.
neque harum disputationum inventori ^{lib. 1.} ³ princi-
pi longè omnium in dicendo gravissimo, ³ elo-
quentissimo Platoni. Idem pro Rabirio, Virum
unum totius Græciæ facile doctissimum Plato-
nem. Amat etiam Longè (ut Multò) secum
jungi comparativum, ut Virgilius in 9. *As pe-*
dibus longè melior Lycus. Et ea de quibus an-
tea disputavi, *Alius, aliter, secus, antè, pòst:*
ut, Longè alius, longè aliter, longè secus, lon-
gè antè, longè pòst. Et composita à præ: ut
longè præstans, longè præstat. ^d Quintil. ^d Lib. 10.
Sed cum longè præcedunt ingenia viventium. Et cap. 1.
cætera, quæ superlationem quandam habent, &
proximè ad comparativa accedunt: ut, Longè
superat, longè vincit: & ea quæ diversitatem,
more illorum, *Alius, aliter, secus:* qualia sunt,
Diversus, dissimilis, alienus: ut, Longè diver-
sus, longè dissimilis, longè alienus. *Princeps*
ne adjectivum quidem est, more positivorum:
tamen, quia superlationem significat, adsciscit si-
bi Longè: ut idem, *Novem verò Lyricorum*
longè Pindarus princeps. Et facile, pro eo quod
est, haud dubiè. Marcus Tullius pro Cluentio,
Non solum municipii Larinatis, ex quo erat,
sed etiam regionis illius ac vicinitatis virtute,
existimatione, nobilitate facile princeps. Præ-
terea, *Cum præcipuus, cum primus, cum secun-*
us, & si qua alia sunt: ut ^e Quintilianus de ^e Eod. cap.
Euripide loquens: *In affectibus verò cum omni-*
bis mirus, tum in his qui miseratione constant,
facile præcipuus, & admirandus maximè est.
Sic, *Facile primus, vel facile summus.* Facile
verò secundus dicimus, non ad ordinem respici-
entes, sed ad dignitatem: quale est, Tu es facile
E secundus

g Interpre-
tata.
Ed. Gryph.

secundus à rege, hoc est, facitè post regem pri-
mus. Longè igitur pro valde proprium est (ex-
ceptis paucis) comparativi & superlativi. Ipsum
autem Valde positivi, & verbi: ut, Valde dives,
valde pauper, valde laudat, valde vituperat. Nec
ausim dicere, Longè dives, longè laudat: nec,
Valde ditior, valde ditissimus. Hæc autem, quæ
à me de adverbii traduntur, non & fuerunt in-
tenta veteribus grammaticis. Nam nuper cùm
jam ista composuisssem, inveni in Bibliotheca Be-
nieventana Sergium super Donatum ita dicentem:
‘Donatus dicit, quinque tantum adverbia positi-
vo esse jungenda, *Tam, magis, maxime, mi-
nus, & minime*; ea scilicet ratione, quoniam
vim in se habent comparandi. Atque ideo non
debent comparativis casibus jungi, ne videatur
comparatio geminata. Qui enim dicit, *Tam
doctior*: penè hoc dicit, *Doctius doctior*, quod
latinitas non patitur. Probus autem dicit, Om-
nia adverbia, quæ vim augmentis aut minuendis in
se habent, non debere conjungi nec comparati-
vo, nec superlativo, ut sunt ista: *Valde, Mul-
tum, Plurimum, Per, & similia*. Nam ista
omnia tantum positivis casibus debemus adjun-
gere. Idem Sergius longè pòst ita ait: ‘Com-
parativo & superlativo quinque hæc compara-
tionis adverbia non apponemus: ut, *Tam, Mi-
nus, Minime, Magis, Maxime*, quæ tamen
soli positivo adjiciuntur. Hæc quæ tres autho-
res tradunt, & imperfecta sunt, nec omnino ve-
ra, ut ex eis dantur intelligi, quæ ipse præcepi.
Dicimus enim, Multò fortissimus: &, Ego sum
tam te fortior quàm nobilior: & Tam omni-
um sum fortissimus, quàm nobilissimus. Com-
parativa verò addi non oportere comparativis,
ne præcipiendum quidem est. Quod autem po-
suit *Minime, Maxime, & similia* Sergius, non
rectè

rectè posuit. Nam *minimum* est proprium ad-
verbium superlativum : *Minimè* verò pro nega-
tione accipitur, quasi *nequaquam*, ut, Hic homo
est minimum literatus, id est, pauxillum litera-
tus : Ego sum minimè literatus, id est, idiota,
& nihil prorsus habens literaturæ.

CAP. XIX.

De proprietate quadam comparativi.

ATque hæc hæcenus. Illud ad extremum
adiciamus de comparativo, consuetiorem
esse per accusativum, quàm per nominativum
in illis, quale est, Tu majorem laudem affecutus
es patre tuo, tuisque majoribus : vix audeas di-
cere, Tua laus est major patre tuo, Tamen so-
lemus aliquando sic uti : ut Virgil. in *Æneid.* 8.

*Haud secus igni potens, nec tempore segnior
illo.*

Et ^a Quintil. de apibus pauperis, *Unum rogo, a* Declam.
ne cui minor vestrâ dignitate videatur causa ^{13.}
litis meæ. Et in ^b tertio institutionum : *Non b* Cap. 8.
debes apud prætorem petere fidei commissum, sed
apud consules : major prætoriâ cognitione sum-
ma est. Fortasse videtur mollius in obliquo ca-
su : quod si ita non est, volo tamen annotatum
esse, quòd inconsueta vox auribus hæc vide-
tur esse, Major summa pecuniaria est prætoriâ
cognitione : pro eo quod est, Major summa est,
quàm ut apud prætorem peti possit. Minor cau-
sa dignitate vestra : pro eo quòd est, Minor,
quàm ut videatur digna, quæ apud dignitatem
vestram agatur. Et ^c *Vulcanus non segnior illo c* Virg. *Æn.*
tempore : pro eo quod est, Segniori tempore ^{8.}
quàm illud fuit. A quo non dissimile illud est :
Ego sum major viginti annis, pro eo quod est,
ego sum majoris ætatis, quàm ea quæ est viginti
E 2 annorum,

d De claris.
Orator. in
princip.

annorum, vel Majoris ætatis viginti annorum. Nam & hoc licet dicere, quale etiam est: Ego sum major viginti annorum: id est, ætate tali: vel, Ego sum ætatis majoris ætate viginti annorum. Frequentissimè autem hujusmodi genere orationis utimur, ubi adest hoc nomen *Opinio*: ut, Sum ditior opinione hominum, non quasi opinio hominum dives sit: quum sic accipi debeat, magis quàm opinio hominum sentit, vel quàm homines opinantur. ^d Cicero ad Brutum suum sic exorsus est: *Quum è Cìcilia decedens, Rhodum venissem, & eo mihi de Quinti Hortensii morte esset allatum; majorem animo opinione omnium cepi dolorem*: pro eo quod est; majorem quàm ille, quem in me omnes opinantur. Nec illud ab hoc multum recedit, cùm dicimus, Nihil isto homine pejus, nihil tuo patre abjectius, nihil hoc vino insuavius; pro eo quod est, Nullus homine isto peior, nemo patre tuo abjectior, nullum vinum hoc insuavius. Rursus in laude; Nihil isto homine melius, nihil patre tuo generosius, nihil matre tua sanctius, nihil uxore tua verecundius, nihil hoc vino suavius. Dictum est de omnibus rebus, non tantum de singulis. Interdum etiam, ubi *nihil* plus comprehenditur, in universo, quàm in parte; ut, Nihil est te literatius, nihil est illo prudentius, nihil est isto inhumanius: *nihil* plus significatur hoc modo, quàm si dicas, Nemo te literatior, nemo illo prudentior, nemo isto inhumanior: quoniam literatura, prudentia, inhumanitasque non nisi in homines cadit. *Quid* ergo in neutro genere potius, quàm masculino & foeminino prolatum est? Nempe, quia nescio quid plenius & suavius in neutro genere est. Ideoque tali sermone delectati authores sunt, ut ipsorum crebra exempla documento esse possunt: quæ inquirentibus notiora erunt, quàm ut à me huc afferri debeant.

CAP. XX.

De Compositis à Somnus.

A *Somnus* composita quædam sunt secundæ semper declinationis, quædam tertiæ. *Secundæ*, • Cicero in Verrem: *Hic etiam cum semisomnus stuperet.* Et Cælius in Antonium: *Ipsam namque offendunt semisomno sopore profligatum.* Et Sallustius in Jugurth. *Signo dato, castra hostium invadunt, semisomnos partim aliquos arma sumentes fugant.* *Insomnem* & *exomnem* draconem sæpe legimus, & ferè hanc differentiam servatam invenimus. Hæc admonui, ut in his nominibus, quæ ancipitem in compositione declinationem sortita sunt: tamen sciamus, usum frequentiore imitandum. Seneca autem de brevitate vitæ ait: *Quàm multi hesternæ crapula semisomnes & graves.*

a Ag. 7.

CAP. XXI.

De nominibus in -osus.

N Omina quæ exeunt in *-osus*, partim à nomine descendunt, partim à verbo, partim ab utroque. Et ea quidem, quæ descendunt à nomine, habitationem sive vehementiam, copiamve significant, & affectionem: ut *Animosus*, *Ingeniosus*, *Lacertosus*, *Nervosus*, *Saxosus*, *Aquosus*. Hæc copiam sive vehementiam, habitationemque significant, quòd habent in se vehementiam, ac copiam aquæ, saxorum, nervorum, lacertorum, ingenii, animi. *Vinosus*, *Mulciosus*, *Libidinosus*, *Seditiosus*, *Factiosus*, qui affectus est ad hæc, & amat vinum, mulieres, libidinem, seditiones, factiones. Rursus ea quæ à verbo sunt, partim actionem significant, partim passionem, partim utrunque: *Studiosus*, *Fastidiosus*,

sus, Stomachosus, Injurius, Contumeliosus, Curiosus, semper activè ab authoribus accipi solent. Ociosum est in re aperta inculcare exempla, quæ vulgò sunt plurima. Hæc enim accipiuntur pro his qui operam dant studio, qui fastidiunt, qui stomachantur, qui injuriam contumeliâque faciunt, qui nimis curant: nisi velimus hæc à nominibus venire, non à verbis: ut *Fraudulosus*, qui fraudem facit, quod à *Fraudulâ* diminutivo videtur venire, potius quàm à *Fraude*: quemadmodum *Meticulosus*, qui timidus est, à *Meticulo* magis, quàm à *metu*: & *Somniculosus* magis à *somniculo*, quàm à *somno*: & *Siticulosus* magis à *siticulâ*, quàm à *siti* venit. *Tenebricosus* quoque reperitur, & *Tenebrosus*: licet quædam ab usu regulæque recedant, ut *Montuosus* potius quàm *Montosus*, *Saltuosus* quàm *Saltosus*, *Tortuosus* quàm *Tortosus*. Veruntamen quæ sunt quartæ declinationis assumunt -u, ut *Vultuosus*, *Actuosus*, *Fructuosus*. Ideoque illud in ^a Psalm. *Oves eorum fætosæ*: legendum est *Fætuosæ* à *Fætus*: sicut è diversò plerique scribunt *Monstruosum* pro *Monstroso*. ^b Lucan. *Monstrosique hominum partus*. Nec modò in -osus faciunt nomina quartæ declinationis, verumetiam in -arius, ut *Saltuarius*, *Actuarius*, *Fructuarius*: quum nomina secundæ declinationis careant u, ut *Asinarius*, *Caprarius*. *Odiosus* & *invidiosus* passivè. Ille enim significatur, qui odio habetur, & cui invidetur; non is qui odit, & qui invidet. Hæc passionem significant, utique cùm à verbo veniunt, secus cum à nomine. Nam *odium* *Molestiam* quoque antiquitus significabat. Terent. in ^c Phorm. *Nunquam tu tuo odio me vinctes*. Et iterum: ^d *Si porro esse odiosi pergitis*, id est, molesti. ^e Cic. ad Attic. *Sed cùm horas treis fecit*. ^e Ep. 2. Lib. 4. *re dixisset, odio & strepitu Senatus coactus est aliquando*

^a 143. Psalm.

^b Lib. 1.

^c Act. 5.

Scen. 6.

^d 1b. Act. 5.

Scen. 7.

^e Ep. 2. Lib. 4. *re dixisset, odio & strepitu Senatus coactus est aliquando*

aliquando perorare. Et sic in Catone majore : In infirmo corpore odiosa est omnis offensio. Et de ¹ Orat. Verum, si placet (quoniam hæc satis f Lib. 33.
spero vobis quidem certè majoribus molesta & putida videri) ad reliqua aliquantò odiosiora pergamus. Odiosiora dixit, quali molestiora. Invidia autem, præter illam significationem notam, est vel dicto vel facto in alterum malevolentiae conciliatio : ut si quis referat, ostendatve calamitates suas, ut auctori calamitatum odium cæterorum concitet. Et hoc vocatur invidiam facere, vel vocare, vel adducere in invidiam. Inde invidiosa res, quæ atrocitatem facti augens, invisum illud, vel illius authorem facit. Et invidia quasi Atrocitas, vel detractio. In quam significationem accipio illum versum,

& Invidiam nimio cultu vitare memento.

g In Cat. dist.

Nam latentem invidiam quia non deprehendo, vitare nequeo : sed eam quæ extrinsecus significatur, vel voce, vel gestu, cum populus indignè ferre se indicat in aliquo nimium & insolentem corporis cultum. Ideoque subjungitur : (*est :*

Quæ si non lædit, tamen hanc sufferre molestum hanc scilicet vel voce, vel gestu, vel utroque modo detractioem.

Quale illud quoque ^b *Terentianum : Ita, ut sine invidia laudem invenias,* ^b In Andria: Act. 1. Scen. 1.

& amicos pares. Et illud ¹ *Sallustii, licet ex Demosthene sit sumptum : Invidiam gloria supera-* ⁱ In Jugurth.

sti. Formidolosus, Laboriosus, Operosus, pariter activè passivèque accipiuntur.

^k *Terentius : E-* ^k In Eunuch. Act. 4. Scen. 6.

gône formidolosus ? id est, egône qui timeam ? ^l *Sallustius, Regibus boni, quàm mali suspectiores sunt, semperque his aliena virtus formidolosa* ^l In Catil.

est : id est, quæ formidatur. ^m *Cicero : Vide-* ^m In Cat. major.

tis ut senectus non modò languida non sit, verumetiam operosa : id est, quæ agit, & rebus agendis operam dat. Idem pro Cælio : Vos laboriosos

riosos existimet, quibus ociosis ne in communi
 n Metam. 1. *quidem otio liceat esse.* n Ovidius:

Moles operosa laborat.

Operosa, quæ ab aliquo operata est, non quæ aliquid facit, vel vehementis operis, & multarum operarum. Ita res *laboriosa*, vel quod in ea laborem capiamus necesse est, vel quod plena laboris est. *Voluptuosus* quoque & *religiosus*, licet à verbis non veniant, tamen istis similia sunt, ut affectionem significant, & habitationem sive plenitudinem: simulque activè accipiuntur, & passivè. *Voluptuosus* homo, qui perquam amat voluptatem. Res *voluptuosa*, quæ in se habet voluptatem, vel quæ plena est voluptatis, & quæ homo delectatur. Ille recipit, hæc recipitur. *Religiosus* homo, qui amat religionem. Sepulchra & monumenta *religiosa* sunt, id est, habent in se religionem. Ille adorat, hæc adorantur. Præterea *Gloriosus*, *Famosus*, *Imperiosus* nonnihil & ipsa à cæteris differunt. Nam licet legamus *gloriosam* victoriam, id est, plenam gloriæ: & apud o Juvenalem,

o Sat. 8.

Famosos equitum cum Dictatore magistros.

& *imperiosos* populos, hoc est, latum imperium possidentes: tamen dicimus ita *gloriosum* hominem, affectatorem gloriæ: ut *vinosum*, cupidum vini: & *mulierosum*; nimis appetentem mulieres: qualis *miles gloriosus* apud Plautum, & Terentium. Et *Famosum*, pro infami & turpi: ut *famosa* mulier, quæ noscitur impudica esse. Et *imperiosus*, ostentator imperii in exercenda sævitia: qualis Torquatus apud p Livium, qui filium securi, ob imperium contemptum, occidit, unde *Imperiosus* appellatus est. Verum *imperiosus* & *gloriosus*, quando honestæ significantiæ sunt, pro gloriæ imperiūque habente, habitationem, plenitudinēque significant: quando

p Lib. 8. Dec.
 i.

Lib.
 do i
 Quæ
 quæ
 Quæ
 und
 vidie
 ratu
 pen
 quæ
 nt,
 etua
 hoc
 ne
 cut
 nor
 Vin
 ape
 Sed
 tur
 qu
 ad
 ris
 M
 lon
 nin
 po
 tu
 ya
 te
 Sa
 Cl
 da
 to
 m
 à
 t
 m

dò inhonestæ, affectionem, ut dixi. Similiter *quæstuosus* & *sumptuosus* ab affectione magis, quàm ab habitione, sive plenitudine veniunt. *Quæstuosus*, est homo avidior quæstus & lucri, undique lucella quæritans. *Sumptuosus*, qui avidior est sumptus, quàm quæstus, & immoderatum sumptum facit, id est, immoderatas impensas. Quæ duo magis possunt accipi activè, quàm passivè, magisque ad homines pertinent: ut, *Homo quæstuosus*, *Homo sumptuosus*. *Luctuosus* verò magis ad rem: ut, *Res luctuosa*, hoc est, plena luctu. Nescio an liceat de homine misero & afflicto dicere, *Homo luctuosus*, sicut *Fortuna hujus luctuosa*. Ab *industria* autem non habemus *industriosus*, sed *industrius*: nec à *Virtute* *Virtuosus*, more Græcorum, qui ἀπὸ τῆς ἀρετῆς non derivant, ἀρετὸς, licet habeant ἀρετὸς. Sed pro illo dicunt tum ἀγαθὸς, id est, bonus, tum ἐνδοξος, id est, studiosus, Aristotele quoque & aliis quibusdam testantibus. Quod Cic. ad Heren. imitatus est, dicens: *Ideoque bonis viris, id est, studiosis, amicus erat.* *Morosus*, à *More* venit, non à *mora*. Primam enim habet longam, ut *Mos moris*: significatque eum, qui nimis exactè, nimisque ad unguem fieri omnia postulat, ut aliquando ob id indignetur ac irascatur: ut q Sueton. de Cæsare: *Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter, sed etiam velleretur.* * Idem de Tiberio: * Cap. 70. *Sed affectatione & morositate obscurabat stylum.* Cic. de Senect. *At sunt morosi & anxii & iracundi & difficiles senes.* Et idem secundo de Oratore: *Me quidem herclè illa valde movent stomachosa, & quasi submorosa ridicula, non cum à moroso dicuntur: tum enim non sal, sed natura ridetur.* Suetonius accipit pro cupido nimis exactæ diligentia. * Cicero verò adjungit ad Brut. Im-

* De Orat.
ad Brut.

f Lib. 1.
Sat. 5.

Impatientiam & Iracundiam. In significato tamen illo superiore posuit in Oratore: *Usque adeo morosi sumus, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes.* Denique sic dicitur *Morosus* à nimia diligentia & severitate: ut, *Curiosus* à nimia cura, quoties plus diligentia, quam oporteat, impendimus rebus vel nostris, vel alienis: Nostris, cum minutissima quæque disquirimus, & nullius frugis: alienis, cum de rebus cæterorum occultioribus non satis cum pudore perscrutamur, aut interrogamus. Sed non tam à *Cura* *Curiosus* videtur descendere, quam à *Curia*: cujus compositum est magis in usu *Incuria*, id est, negligentia: tametsi *Curia* à *Cura* dicatur. Atque ut *Curiosus* à perversa cura vocatur, ita *Cerebrosus* à cerebro perverso. Unde f Horat. *Donec cerebrosus profilit unus*, id est, insanus, & cerebri perversi. *Pannosus* & ipsum aliquid differentia habet; is enim dicitur *pannosus*, qui crasso ac vili opertus est. Nec hoc nisi de paupere dicitur: quæ exempla sunt plurima.

C A P. XXII.

De verbis Inchoativis, falsò sic dictis.

e Lib. 8.

b Æn. 12.

GRammatici autores uno ore universi, qui de hac re scriptum aliquid reliquerunt, aiunt illa verba in -sco, ut *Calesco*, *Frigesco*, significare inchoationem, ideòque Inchoativa: illa in -so, ut *Viso*, desiderium ideòque Desiderativa: illa in -rio, ut *Esurio*, meditationem, ideòque Meditativa appellari solent. In quibus omnibus ab omnibus dissentio. Sed a Prisciano eruditorum nuperrimo potissimum respondebo, qui (ut ordinem sequar) inquit in illo Virgillii versu, b *Ægrefcitque medendo*, significari inchoationem. Qualem medicum voluit esse Priscianus, quo curante

rante quis incipiat ægrotare? quanquam quomodo curari quis antè possit, quàm ægrotus sit? necesse est ergo, ut antè ægrotare cœperit: & cum dicitur *ægrescere*, ut intelligatur inter mendendum ægriorem fieri: & hoc de Turno Virgilius intelligit, cujus augebatur ægritudo, ad Latini salubria consilia. Sicut de Didone prius dixerat, *Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo.* Quid igitur attinet exempla repetere, cum nunquam in sensu inchoationis reperiantur? An illud apud ^a Quintilianum hoc significat? *Tenuit consuetudo, quæ quotidie magis invalescit.* Aut illud ^c Ciceronis? *Quanto plura ille miscebat, tanto hic magis indies convalescebat.* Et illud Ecclesiasticum? ^f *Qui sordet, sordescat adhuc.* Quomodo potest quid quotidie incipere validum fieri, & quidem magis, quod dicitur respectu præcedentis? At inchoationem nihil præcedit: aut quomodo quod sordet, potest incipere resordere? & *sordescere* adhuc, id est, magis? quid magis? certè quàm antea inceperat. Sed quid ibi disputamus, quum dicatur, *Qui jam sordet, sordescat adhuc?* quasi sordior fiat: non autem sordere incipiat, quia jam sordet. Ideoque Græcè & hoc, & cætera huiusmodi verba per verba passiva explicantur: & illud Græcè *Sordescat*, nihil aliud est, quàm *sordidetur*. Plautus in ^g Captivi duo: *Ego, qui tuo mærore maceror, macesco, consenesco, & tabesco miser.* Pro eodem penè accepit *Maceror* & *Macesco*, nisi quòd *Maceror* ad animum magis pertinet, quasi affligor. *Macesco* magis ad corpus Videtur autem ratio dici velle potius *Macresco*: ut *Nigresco*, *Pigresco*, *Ægresco*. Sed etiam dici potest *Macesco*, ut *Acesco*. *Crebresco* tamen potius dixerim, quàm *crebesco*. Verùm ad rem. ^h Georg. 1. E diverso ⁱ Virgilius:

^c Æt. 1.^d Lib. 2. in init.^e Pro Milon.^f Apoc. c. 22.^g Act. 1. Scen. 2.^h Georg. 1.

— Aut

————— Aut freta ponti

Incipiunt agitata tumescere. —————

Et iterum :

Æn. 7.

¹ *Fluctus uti primo cæpit cum albescere vento.*

Et iterum :

Georg. 3.

^k *Sin in processu cæpit crudeſcere morbus.*

Ubi quid opus erat dicere, quod incipiant res *tumescere, albescere, crudeſcere* : quum satis, imò magis proprium fuisset dicere, quod *tumescabant, albescabant, crudeſcebant* : id est, quod incipiebant, sive inchoabant tumere, albere sive crudeſcere ?

Tepeſio.
Ed. Col.

Quid ergo significant verba Inchoativa ? Nempe (ut breviter finiam) quod verba composita à *Fio, Caleſio, Frigeſio, Sordeſio, Invaſeſio, Egreſio & Ardeſio*, quæ idem in usu non sunt, quia supervacuum eſſet, duas nos voces habere idem significantes : nec, niſi ubi alterum deficit, alterius præſidio utimur. *Caleſcens* pro *caleſiens*, *Pateſcens*, pro *pateſiens*, quum utrunque reperitur, *Pateſco, & Pateſio* : quanquam ne in ſimplici quidem ſuo reperitur *Fiens*, nec quod ab hoc formaretur *Fiendus*. Dicimus itaque *Caleſcens, & Caleſfaciendus* : Nec deſunt qui *fiens* utantur, ſed in eo de quo loquor, ſignificato, ut in Pſalmo viceſimo primo : *Et factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei* : quum in alia translatione dicatur *Liqueſcens*. Ex quo liquet, ejuſdem utrunque eſſe ſignificationis : idiomate quoque Italico ; atque Hiſpano (quod ex Italico oriundum eſt) adſtipulante, apud quod penè Latina voce hæc verba pronunciantur, & certè in hunc, quem ego dico, ſenſum : quale eſt hoc, *Ogni di magriſco*, hoc eſt, omni die macreſco ; per quod incrementum aſſiduum atque continuum declaratur, non inchoatio. Quod ſi quid inter huiuſmodi verba in *-ſco, & in -ſio*, intererit, hoc eſſe arbitror, quod hæc

hæc in *-sca* passionem in se habent, illa verò extrinsecus allatam : ut, *In* ⁿ *Ægypto Cæsar cum* ⁿ *Sueton. hostes fugeret, elata lævâ natabat, ne libelli, quos* in *Cæf. c. 64. renebat, madesierent* : meliùs quàm madescerent. Et cum fores aperiuntur, meliùs *Patesiunt* dicitur, quàm *Patescunt*. At cum quis in balneo sudore irrigatur, & fores sua sponte aperiuntur, magis ille *madescit*, quàm *madesit* : & hæc magis *patescunt*, quàm *patesiunt*. Inchoativorum autem dicuntur præterita eadem esse, quæ primitivorum : tamen paucissimis curæ est dignoscere, quando à primitivis sunt, quandòve ab inchoativis : quorum multum differt significatio, licet crebrior sit illa inchoativorum, ut *Pinguit*, *Macruit*, *Frixit*, *Caluit*, idem est, quod pinguis factus est, non autem pinguis fuit : macer factus est, & frigidus, & calidus factus est : non autem macer, frigidus & calidus fuit. Nam *pinguet* idem est, quod pinguis est : *Macret*, *Friget*, *Callet*, idem quod macer est, frigidus est, calidus est : quorum præterita sunt, *Pinguit*, *Macruit*, *Frixit*, *Caluit* : vix unquam in hoc significato, pinguis, macer, frigidus, calidus fuit : sed in illo, pinguis, macer, frigidus, calidus factus est : ut etiam in hoc apertius patebit exemplo, Tam citò macruisti ? tam serò pinguisti ? non id significo quòd tam citò macer, aut tam serò pinguis fuisti, quasi nunc talis non sis : sed quòd pinguis aut macer factus es, atque etiam talis es, si ve tunc eras, ° si de alio tempore loquimur. Quæ ^{o Sive, Ed. Paris. Sed, Ed. Col.} præterita, quia à primitivis non veniunt (ut significatio indicat) necesse est veniant à derivatis in *-sco*. Unde probatur etiam inchoativa non significare inchoationem. Quare ^p Servius ^p In Donat. viderit, qui his verbis præteritum non tribuit, quorum frequentius est, quàm suorum primitivorum. Nam quod ait, quia inchoativa sunt, id-

q Hoc Ver-
bum,
Ed. Gryph.
Steph. &
Colin.

ed carere præteritis, cassâ ratio est, quum q ip-
sum verbum *Inchoo* etiam præteritum habeat.
Verum hæc verba nec inchoativa sunt, & præte-
ritum habent: Illud transeo, quod multa sunt,
quæ pro suis primitivis accipiuntur: *Conticesco*,
Adhæresco, *Delitescō*, *Concupisco*, *Labasco*, *Ob-*
dormisco, *Contremisco*, *Expavesco*, & his simi-
lia.

C A P. XXIII.

De verbis Desiderativis malè sic vocatis.

Prisc. l. 8. **N**Am quæ idem a author Desiderativa appel-
lavit, ipsius quoque exemplo ostenduntur,
nequaquam esse desiderativæ significantiæ. Hoc
enim exemplum ille affert: Virgilius in octavo
Æneid.

*Nam memini Hesiōnes visentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum.*—

Visentem dixit, pro *cupientem* videre, quod Græ-
ci dicunt *ᾠσιοντα*. Idem & in eodem exemplo
Servius dixerat: Simile est *Facio faceffo*, *Capio*
capeffo, *Lacero laceffo*, *Arceo arcesso*, *Accio ac-*
cerso, quæ possumus non incongrue Desiderativa
nominare. Sed quæro à Prisciano, cur magis
Priamus cupiebat videre sororem, dum iter faci-
ebat, quam quum erat in Troja? aut cur magis
Priamus, quàm cæteri? aut cur solus? Postre-
mò, quis novit voluntatem ejus? quid agat, vi-
deo: quid velit, non video. Quid ergo signifi-
cat *visere*? Nimirum id quod agit Priamus, ire
ad videndam sororem: quod Frequentativum ip-
sius declarat *Visito*. Itaque actum corporis hæc
significant verba, non affectum mentis: *Viso*,
vado ad videndum: non autem, cupio videre.
b Cic. ad Attic. *Cupio equidem, & jampridem*
cupio Alexandriam, reliquàmque Ægyptum vi-
sere. Id est (ut ego sentio) ire ad videndum.

Aliter

l Lib. 2.
Ep. 5.

Lib.

Aliter
dem
dem
verba
sum)
gati
ita e
toler
Caus
Eo a
H
Freq
dum
hinc
ad c
rand
cesso
Tere
dam
ibi,
quen

D

C
tativ
tina
quoc
diu
affec
ctur
Und
med
rio,
rit.

Aliter dicendum erat, Viso equidem, & jampridem viso. Quo certè modo ne Priscianus quidem ipse loqui auderet. Usurpamus tamen hæc verba (quemadmodum de superioribus testatus sum) pro eorum primitivis: ut, *Missi sunt legati visendi causa*, id est, videndi. Quod certè ita exponi non potest, Causa videre cupiendi: tolerabiliórque (nostrâ sententiâ) expositio foret, Causa ut eant ad videndum. Similiter *Faceffo*, Eo ad faciendum, vel Facio. ^c Virgilius:

^c Georg. 4.

Haud mora, continuò matris præcepta faceffit. Frequentius tamen accipitur pro Eo ad recedendum, vel Recedo. Ut Livius ^d lib. 1. ^e *Faceffe* ^d Decad. 1. *hinc Tarquinius, aut Corinthum. Capeffo*, Eo ^e 1. *faceffe*, ^{Ed. Paris.} ad capiendum, vel Capió. *Laceffo*, Eo ad lacandum, vel Lacero provocando. *Accerffo*, vel *arcesso*, utrunque pro Eo ad vocandum, vel Voco. Terent. in Andria: ^f *Obstetricem accerffo*. *Qui-* ^f Act. 1. *dam etiam in quarta conjugatione utuntur: ut* ^{Scen. 5.} *ibi, & Mitte in Joppem, & accerffi Simonem* ^g Act. c. 10. *quendam, qui cognominatur Petrus.*

CAP. XXIV.

De verbis Meditativis non ritè sic vocatis.

Commodiùs autem Desiderativa, atque Optativa vocarentur ea, quæ nominantur Meditativa in -rio, Parturio, Esurio. ^a Cicero: *U-* ^a Philip. 2: *tinam aliquando dolor populi Romani pariat*, circ. fin. *quod jamdiu parturit.* Et ^b Livius: *Et quod* ^b Lib. 1. *diu parturit animus vester, aliquando pariat:* Dec. 3. affectum significavit, non cogitationem, aut actum corporis, qui per hoc verbum indicatur. Unde Meditatio armorum, meditatio declamandi, meditatio gladiatorum: id est, exercitatio. *Esurio*, cupio edere. ^c Quintil. *Pater liberos esu-* ^c Declam. *rit.* Valerius Martialis 11. ^d Epigr. ^{12. circ. fin.} ^d Epig. 78.

In

*In omnibus Vacerra quòd conclavibus
Consumit horas, & die toto sedet,
Cœnaturit Vacerra, non cacaturit.*

Id est, Cœnare cupit, non Cacare. Vel dicamus hæc accipi pro primitivis. *Scaturio* magis pro suo primitivo *Scateo* ponitur, quod est non solum aquarum, sed herbarum cæterorumque sua sponte ubertim nascentium. Quod si volumus sua quibusque apta tribuere vocabula, nec à consuetis recedere: ea quæ sunt in *-sco*, appellemus *Meditativa*, id est, *Exercitativa*. Qui enim *caleseit*, sive *calefit*, quasi meditatur; ^f atque ut caleat, exercetur. ^s Terent. *Nunc vide, utrum vis argentum accipere, an caussam meditari tuam.* Ea in *-so* *Inchoativa*: hæc in *-rio* *Desiderativa*. Atque hanc opinor fuisse veram & germanam verborum significationem, quam antiquitus impositam, polteritas depravavit.

f Id est, ut
caleat.
Ed. Gryph.
g Adelph.
AG.2. Scen.
I.

CAP. XXV.

Ubi Infinitivo, ubi Gerundio potius utendum sit.

Quædam orationes Infinitivum magis postulant, quædam Gerundium, quædam utrumque. Adjectiva magis infinitivum, sive activum, sive passivum. Substantiva Gerundium genitivi duntaxat casus. Nam de accusativo mox dicam. Tu es dignus habere opes, tu es dignus honorari: tu es lætus me bene valere: tu es lætus me honorari. Rursus, Tempus est gaudendi, locus est exoptulandi, commoditas est alloquendi. Participia autem, & multa adjectiva à verbis derivata, utranque formam sibi vendicant. Sed participia juncta Infinitivis, dicuntur servare vim participiorum; juncta Gerundio, vim nominum. Timens navigare & navigandi: cupiens discere & discendi: doctus, peritus, promptus, consue-

tus

tus cantare & cantandi. Timidus, cupidus, avidus navigare & navigandi. Nam illud admonitione non indiget: Optima res est agricolare, rectè dici: Optima res est agricolandi, dici non rectè: quia sic illud resolvitur, Agricolare est optima res: hoc resolvi sic non potest, Agricolandi est res optima: nisi fortè durè & asperè, sic: Ipsa enim res agricolandi est optima. Quare illum non probaverim, qui dixit: Non est mihi opus respondendi, cùm esset dicendum, Respondere, ut sit suppositum, Me respondere. Opus vero appositum. Item, Habeo à patre mandatum conveniendi te, Latine dicitur. Mandatum est mihi à patre conveniendi te, Latine non dicitur: quia *mandatum* hîc verbum est, unde non potest regi huiusmodi Gerundium: illic nomen substantivum, unde regitur Gerundii genitivus: nisi in utraque oratione expositione utaris. In prima quidem, ut sic intelligas: Habeo à patre mandatum convenire te; scilicet hoc ipsum convenire te. In secunda verò, ut *Mandatum* sit nomen, non verbum aut participium: quasi *Mandatum* adest mihi à patre. Ad quam tergiversationem confugere non poterit quispiam in talibus exemplis: Habeo in tabulis publicis à patre mandatum conveniendi te: hîc non poteris dicere, Convenire te. Item, est mihi injunctum ac mandatum convenire te: ubi dicere non poteris, Conveniendi te. Cic. tamen ad uxorem novo quodam modo locutus est, *Cùm in animo haberem navigandi*, pro eo quod est navigare: ut in lib. I. de Divinatione: *Haberetque in animo navem conscendere*. Itaque subintelligitur Propositum, five Voluntas. Sicut in illo fit apud eundem: *Cùm illius diei mihi venit in mentem*. Et a alibi: *Non minus sæpe ei venit in mentem potestatis, quàm æquitatis tuæ*: ubi quidam volunt accipi

a Pro Quintio.

nitivum pro nominativo. Mihi potius placet subintelligi Conditio, Status, Qualitas illius dici, tuæ potestatis, tuæ æquitatis, aut aliquid simile. Ita hîc Propositum live Voluntatem: ut sit, Cùm haberem in animo propositum navigandi. Venio nunc ad accusativum Gerundii. Dicimus itaque, Induxi te ad navigandum, non autem, navigare: nisi more Græcorum, qui cùm careant gerundio, funguntur infinitivo cum articulo, raro sine eo: licet nunc quidam frequentissimè utantur: ut,

b Mat. c. 5. *b* Non veni solvere legem, sed adimplere. Plerique eruditorum dixissent: Non veni ad solvendam legem, sed ad implendam: quos & ipse nunc imitor, imitandósque omnibus arbitror. Quam enim causam habes, ut alienam linguam secteris, relinquo tuam? Quanquam ne illam quidem sequaris, quum careas articulis, quibus Græci utuntur. Et quod illi habent *ἕνεκα*, tu malis dicere, *Quia*, aut *Quoniam*, quàm *Quod*: ut in eodem, Putatis, quia veni solvere legem? quum esset dicendum, *Quod*: sed ad rem. Vocavi te ad currendum, non currere: sto ad prædandum, non prædari: sedeo ad audiendum, non audire: vado ad venandum, non venari. Rursus, Jussi te arare, non ad arandum: cogito insidiari, non ad insidiandum: timeo ædificare, non ad ædificandum. Quædam *c* verba cum utroque conveniunt: Hortor te studere, & ad studendum: *d* flagitor respondere, & ad respondendum: paratus sum scribere, & ad scribendum: ego aptus sum pugnare, & ad pugnandum: ille est idoneus militare, & ad militandum. Quæ omnia rara sunt. Nam pleraque hujusmodi accusativum postulant, ut Bonus, Utilis, Commodus, Malus, Inutilis, Incommodus ad militandum.

c Verba &
Adjectiva.
E. Gryph.
d Flagito.
Ed. Col. &
Paris.

CAP. XXVI.

De Fore, Affore, Defore, Abfore, Confore, Profore.

Fore vocem quidem habet infinitivi, ut *Esse* : significationem verò participii, quod est *Futurum*, unà cum infinitivo *Esse* : idem est enim *fore*, quod *Futurum esse*, non tantum *Esse* : licet *Forem, fores, forea*, idem sit, quod *Essem, esses, esset*. Quare cum nomine jungi debet *Fore*, non cum participio ; ne duo participia simul confundamus. Spero te amatorem, vel amicum *fore* : non autem, *amaturum fore*, sed tantum *amaturum* : ne videaris hoc dicere, te futurum *amaturum* : quod ratio non patitur, quum *Futurum* supervacuum sit. Item de participio passivi futuri : Timeo te verberandum *fore* : satis erit, Verberandum : vel adjuncto infinitivo, verberandum esse. Participia autem præsentis temporis, & præteriti, videntur minùs communionis habere cum *Fore*, quod ad futurum spectat, quàm participia futuri temporis : tamen plus habent communionis. Ibi enim idèd non convenit, quia supervacua significatio est : quod hîc non fit ; eoque sæpe cum istis conjunctum illud *Fore* reperimus : sed ita transeunt in nomen : alioquin non congruant diversorum temporum eodem in loco participia : ut, Spero te sapientem *fore*, credo me amantem tui *fore*, non te : servant enim naturam nominis, non participii : opinor te acceptum illis *fore*, non, ab illis. ^a Cic. *Sperare videor Scipionis amicitiam & Lælii notam posteritati fore* : non dixit, à posteritate. Quod si quando reperiatur retinere naturam verbi, quid mirum ? quum etiam nomen ne sit, an participium, dubitari possit, & putari potiùs nomen : ut, Ego sum dilectus ab omnibus : &, Ego ero dilectus

^a De Amic.

dilectus ab omnibus. Non enim hoc est participium præsentis temporis, aut Futuri: nec tempus perfectum indicativi: nec futurum subiectivi: tamen cum præsentis jungitur, & futuro. Propter quod debet potius nomen videri, sicut & participium futuri passivum in nomen convertitur, tuncque recipit *Fore*: ut, Spero hunc puerum admirandum virum *fore*, id est, admirabilem. Composita autem à *Fore* nullam contrariam habent, quia ferè nuda ponuntur sine nomine & participio. *Affore*, ut ^b Virgilius,

^b Æn. 9.

Affore cernetis: —

Statius tamen lib. 1. Theb. videtur accipere pro significatione præsentis:

— *Sensit manifesto numine ductos*

Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo

Portendi generos vultu fallente ferarum

Ediderat. —

Defore, ut Marcus Tullius contra Rullum: *Verum arbitrantur non defore, qui illam restituerent*. *Abfore*, quod minus in usu est: unde dicuntur *Abfuturi*. *Confore*, & *Profore* apud Comicos. *Profore*, ut ^c Horat. *Quæ nocuere, sequar, fugiam, quæ profore credam*: id est, profutura esse.

^c Ep. 8. l. 1.

C A P. XXVII:

De Gerundiis.

Gerundia, licet à participiis differant, tamen propriè inter participia numerari possunt, (sicut supina inter verba) meritòque Participialia vocata sunt. Nam & casus & genera in utroque numero habent; ex quo verba non sunt, sed participia, sive participialia. Regunt præterea casum more verborum, participiorumque; ex quo nomina non sunt. Post se inquam regunt, non ante se. Nam ejusmodi locutio, qualis est, ^a *In*

^a Psal. 125.
r.

con-

convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus, sicut consolati : inaudita est, Græcâ figurâ decipiente (ut in aliis multis) interpretem. Græci enim hoc loco infinitivum habent, quod vult ante se accusativum. Quod multis modis transferri poterat : vel sic, Dum converteret Dominus captivitatem Sion : vel sic, Convertente Domino captivitatem Sion & aliis (ut dixi) multis modis. Quidam imperiti aiunt casum pro casu poni, quasi Latine diceretur, si esset dominum : quale est illud, ^b *In deficiendo ex me spiritum meum.* Et alibi, ^c *In conveniendo populos in unum, & reges, ut serviant Domino.* Quum (ut ostendi) gerundium non habeat ante se casum. Sed ad propositum. Differunt Gerundia à Participiis, quod ipsa significant rei administrationem sine tempore : illa verò tempus sine rei administratione : ut, Tenet me occupatio juris dicundi : gerundium est, nec tempus significo futurum, sed rei administrationem, hoc est, in jure dicundo. Rursus, Tenet me cura dotis numerandæ, id est, quæ numeranda est : Participium est futuri significativum sine administratione rei. Nescio an dicendum sit Gerundium esse Participium præsentis temporis, more Græcorum : cujus rei hoc argumentum est, quod idem est, In legendo, & in ipso legere : quod Græci melius ἐν τῷ ἀναγιγνώσκειν, &, In libris legendis, idem est, quod Quum libri leguntur ; penè eodem modo, quo de futuro, In legendis libris, videlicet qui legendi sunt. Nolunt autem Grammatici gerundium rectum habere casum, sed quatuor tantum obliquos : fortasse & casu recto non caret apud Lucretium atque Virgilium ^d : *Æt.* 9.

— *Volvenda dies en attulit ultro.*

Volvenda, non tempus futurum intelligit, sed rei administrationem ; dies videlicet, quæ volvi-

tur, non quæ volvenda est, aut quæ volvetur. Unde indicatur Gerundium esse Participium præsentis temporis. *Iusjurandum* etiam potest videri ejusdem casûs, atque etiam vocativi. Sed de quatuor nunc obliquis differamus; quo in loco brevissimè stultorum quorundam opinionem reprehendamus, qui aiunt rectè dici, *Causa essendi rex, essendi regis, essendi regem*; cùm nusquam *Essendi* reperiatur: & si reperiretur, non regeret casum, sicut *Manendi, Vivendi, Existenti*. Et de Genitivo jam exemplum subjecimus: *Occupatio juris dicundi*. De Dativo tale est: *Da operam rebus agendis*. De Accusativo: ut, *Ad accusandos homines duci præmio, proximum latrocinio est*. De Ablativo, *Tu delectaris criminibus inferendis*. Cum Accusativo ferè semper jungimus præpositionem; præter quædam pauca, quæ sunt, *Loco, Conduco, Mando, Curo, Habeo*, pro *debeo*, & si qua sunt alia. Ut faciendam sepulturam locarent, id est, alteri darent faciendam: vel, *Ipsi locarent se ad faciendum*: utrumque enim significat; nec participium est, sed gerundium illud *Faciendam*: quod exemplum sumptum est ex ^e Sulpitio. Cicero de Divinat. lib. 2. *Et tu scilicet majoris numine Deorum id factum, quàm casu arbitrari? Et redemptor, qui columnam illam de Cotta, Et de Torquato conduxerat faciendam: quasi locarat, & conduxerat ad faciendum*. Suetonius autem in vita ^f Cæsar, *Gladiatores (inquit) notos, sicubi infestis spectantibus dimicarent, vi rapiendos, reservandisque mandabat. Curavit jaciendos lapides, sæpe legimus; sed ita ferè, ut alius curret, alius jaciat*. Ut Cic. 7. Verrin. *Recenti negotio ad te literas misit, mittendisque curavit*. Interdum idem qui curat, & qui agit: ut Plinius posterior, ^g *Petis ut libellos meos quos studiosissimè*

^e Ep. 11.1.4.
ad fam.

^f Cap. 26.

^g Ep. 26.1.4.

*simè comparâsti, recognoscendos, emendandósque
curem. Et iterum: Continendos cavea nidove
curabis. Quintilianus in ^b Mathematico, Positus, ^b Declam 4.
Partes conscripti, in ea conditione tristissima
sortis, ut nec morte dignus sim, nisi me parrici-
dam putetis: nec præmio, nisi innocentem:
adeoque ludibriis miserae sim. diversitatis impli-
citus, ut impetrandum à vobis habeam odii mei
favorem: ⁱ Plinius idem ad Pompeium Saturni-
num, Præsertim quum enitendum haberemus, ut
quod parentibus datur, & orbis probaretur. Sue-
tonius in vita ^k Cæsaris, Ut consolandos eos ma-
gis Imperator, quàm puniendos habuerit. Hunc
modum loquendi apud Ciceronem reperisse non
memini me. In his exemplis ubique Gerundium
est. Illa autem participia in nomen transeuntia,
Putavi ad te scribendum, Existimavi hanc rem
tractandam, Censui tibi illud significandum, id est,
dignum scribi, tractari, significari; quæ omni-
no idem valent quod Scripsi, tractavi, significavi:
sed non sine deliberatione tamen, nec inconsultò.
Dicebant autem antiquiores, Rogatum te velim,
Oratos vos velim; pro eo quod est, rogo, vel oro.
Sicut posteriores (quorum est Quintilianus) di-
cebant Venio petiturus, Venio oraturus: pro eo
quod est, Venio petiturus, & venio oraturus. Sed
hoc ad supini magis rationem pertinet. Illud au-
tem, quod Servius ait gerundium esse, participium
est potius, aut nomen, cum inquit, Similiter e-
tiam accusativo casu utimur, cum volumus abso-
lutam facere elocutionem, & per gerundii modum
aliquid dicere: ut, Petendum est mihi equum,
codicem, ⁱ vinum. Hinc ^m Virgilius,*

— *Pacem Trojano ab rege petendum.*

Nam si dixeris, Petendus est codex; jam non per
gerundii modum, sed participialiter loqueris. Hoc
non aliter participium est, seu nomen, quàm il-

ⁱ Byrrum.

Ed. Col.

Steph. &

Colm.

^m Æn. II.

Iud, Petendum est mihi jumentum: præsertim quodd Gerundia non regunt passivè, sed activè, & nominativis carere creduntur, & accusativis præpositionem anteponi volunt, sicut antè ostendi. Ut accusativus, ita & ablativus amat secum præpositionem: ut, In defendendo major labor est, quàm in accusando. Indagemus (si possumus) cum quot præpositionibus accusativus gerundii jungitur, cum quot item ablativus. Accusativus jungitur frequenter cum *Ad*, rarò cum *In*. Item frequenter cum *Ob*, *Propter*, & *Inter*, rarò cum *Ante*: ut, Vado ad capiendum hostem. Ego veni ob te, vel propter te redimendum. Inter navigandum, pro In navigando, sæpe legimus. ⁿ Virgil.

ⁿ Ecl. 9.

— *Et inter agendum*

Occursare capro, cornu ferit ille, caveto.

^o Georg. 3. • Idem:

— *Namque ante domandum*

Ingentes tollent animos. —

Totidem ferè præpositiones ablativo gerundii serviunt. In frequenter: cæteræ rariùs: *De*, *Ex*, vel *E*, *A*, vel *Ab*, & *Cum*. In, ut In navigando. *De*, ut *De* edendo, *de* migrando, *de* agendo.

^p Lib. 6. cap. ult. ad fin.

^p Quintil. *Sed quia latius fusus est hic locus, mixtusque cum elocutione, tractabitur, cum præcipere de aptè dicendo cœperimus.* Etiam cum motu: ut Cic. ad Attic. lib. 8. *Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire sanè velim.* *Ex*, vel *E*: ut, *Ex* defendendo, quàm *ex* accusando uberior gloria comparatur. *A*, vel *Ab*. ^q Cicero, *Ex quo exardescit sive amor, sive amicitia (utrunque enim dictum est ab Amando.)* Alibi quoque, *In quo etiam isti nos jurisconsulti impediunt, à dicendoque deterrent.* Et alibi, *Non distinguit à non dolendo voluptatem.* ^r Plinius posterior, *Sermonibus dies transigebat, quum à scribendo*

^q In Lælio.

^r Ep. 7. l. 3.

scribendo vacaret. Cum ; ut ^f Quintil. Nam ^f Lib. I. c. 4.
 & scribendi ratio conjuncta cum loquendo est.
 Variantur porrò Gerundia per omnes, quos enumeravimus casus, numerosque & genera. Nam (ut ego sentio) hæc omnia habent in genitivo, ut, Delectatio fruendi principatûs, fruendæ provinciæ, fruendi imperii : Molestia educandorum filiorum, locandarum filiarum, colendorum prædiorum : regitque hic genitivus aliquando casum. * Cic. : In Cat. Maj.
 Equidem efferor studio patres vestros, quos colui
 & dilexi, videndi. Nam durum fuerat futurum, Studio videndorum patrum vestrorum. Et quoties oportet loqui per relativum, necesse est loqui per hoc gerundium : ut, * Hic dies attulit * Pro Marcel.
 initium dicendi quæ vellem : non autem, dicendorum eorum quæ vellem. Illud T. Livii libro 21.
 Quis non vitiosum putaret, in quo summa honestas latinitatis subest ? Non enim vereor, ne quis hoc me vestri adhortandi causa magnificè loqui existimet, ipsum aliter animo affectum esse. Adhortandi enim singularis numeri est, Vestri verò pluralis. Item Cicero libro secundo de Divinatione, Doleo tantam Stoicos nostros Epicureis irridendi sui facultatem dedisse. Plaut. in Capt. duo, Nominandi tibi istorum erit magis, quàm edundi copia. In dativo, Vaco agro colendo, veniæ pastinandæ, nemori succidendo. In plurali una vox est trium generum ; ut, Vaco agris, vineis, nemoribus procurandis : qui casus regimen non habet. Absurdum sit namque dicere, Do operam colendo agrum, vel legendo librum. Solvendo non sum, nunquam patitur secum substantivum. Ideo dubitari potest, an dativus sit, an ablativus. Significat autem satisfacere pro eo quo obligatus sum, sive pecuniâ, sive remuneratione. Ut * Quintil. Placeamus licet * Declam. 8.
 nobis fortuna nostra, pater, pauperi solvendo non sumus.

⁊ In Gem.
languent.

sumus. Vult autem semper post se dativum, licet non semper apponatur. Interdum etiam alium casum : ut apud ⁊ eundem, *Maximi tamen virorum ⁊ quibus artis suæ solvendo non sit humanitas.* In accusativo : ut, Eo ad salutandum fratrem, ad salutandam sororem, ad salutandum fidus ; ad salutandos fratres, ad salutandas sorores, ad salutanda sidera. Quod elegantius dicitur, quàm cum regimine : ut, Eo ad salutandum fratres, ad salutandum sorores, ad salutandum sidera. Per alias quoque præpositiones similiter : sed *Inter* rarò habet cum gerundio substantivum, rariùs regimen. Ut Livius lib. 2. *Et ipse inter spoliandum corpus hostis veruto percussus.* Et iterum : *Inter accipiendas de suis commodis rogationes.* De *Ante* nullum tale impræsentiarum exemplum occurrit. In ablativo sine præpositione : ut, Fit injuria domino fundi, vel defringendo ramo, vel ligno incidendo : res eunt ordine litæstima : id est, cum defringitur ramus, cum inciditur lignum, cum lis æstimatur ; vel defringendo ramum, incidendo lignum, æstimando litem. Sed frequentius uti sunt veteres ablativo plurali, in tali genere sermonis : ut

⁊ Lib. 1. Off. ⁊ Cicero, *Orationem autem Latinam efficies profecto legendis nostris pleniorẽ* : id est, legendo nostra. Nam in singulari solebant sæpius apponere præpositionem : ut, In committendo prælio. Regit autem hic ablativus sine præpositione casum : ut, Hos accusando, illos occidendo, totam civitatem labefactasti. Cum præpositione *In*, tum regit : ut, In tribuendo suum cuique : tum variat genera : ut, In colendo agro, in pastinanda vinea, in nemore excidendo. Per, De, simili modo etiam regit : ut Cic. in Tuscul. *His præsertim cognitis, quæ de nihil sentiendo paulò antè dicta sunt.* Nisi dicimus, Nihil esse adverbium,

bium, non nomen. Et variatur per genera: ut, De accusatore constituendo, de collocanda filia, de prædio emendo. Per *Ex*, vel *E*, & *A*, vel *Ab*, nescio an liceat dare tali gerundio regimen: nullum enim exemplum occurrit. Variari autem per genera certum est. Cato, *Ex cataplas-
matis bibendis, ex alvo levanda*. Et, *Abstineas
ab offendenda republica*. Sed cavendum ne id
verbum significet motum: quale esset, *Revertor
abarando*, vel *ab arando arvo*: *Redeo à spectan-
do*, vel *à spectandis ludis*: quum sit dicendum,
Revertor ab aratione, vel *ab aratione arvi*: *Redeo
à spectaculo*, vel *à spectaculis ludorum*. Per
Cum, vix locum habet talis oratio, ut non parti-
cipium sit potius, quàm gerundium: ut, *Sedeo
cum viro coronando*; id est, qui coronabitur,
non autem qui coronatur. Posset etiam habere
regimen, sed nullum exemplum ad manum est.
Atque omnia gerundia, quum sociata sunt sub-
stantivis, passivè accipiuntur: disjuncta verò,
activè, nonnunquam passivè, utique sine genere,
& sine præpositione in casu ablativo, & quasi ab-
solutè: ut apud ^a Virgilium,

Aliter vitium vivitque regendo.

Et alibi,

————— ^b *Ægrescitque medendo.*

Et ^c iterum,

————— *Uritque vivendo*

Fœmina: ———

hoc est, quum tegitur vitium, quum curatur æ-
ger, quum videtur fœmina. Neque id modò
apud Poetas, verùm apud Oratores quoque, ut
apud ^d Marc. Fabium: *Sed memoria, excolendo*, ^{d Lib. II.}
sicut alia omnia, augetur: excolendo, dum ex- ^{cap. 2.}
colitur, non autem dum excolit. Nec regit ca-
sum: quale foret, *Urit fœmina videndo à mari-
bus*: sicut dicimus, *Uruntur viri & equi videndo
fœminas.*

^a Geor. 3.
Crescitque,
Ed. Col.
Gryph. &
Steph.
^b Æn. 12.
^c Geor. 3.

foeminas. Accusativus quoque cum præpositione non tantum activè accipi solet : ut, Tu es idoneus ad discendum : sed etiam passivè : ut, Hæc res est facilis ad discendum. Sallustius in Jugurthino, *Pauca supra repetam, quo ad cognoscendum omnia illustria magis, magisque in aperto sint.* Quidam non indoctus hac ætate scribere ausus est, *Fam jam urbs in periculo capiendi est :* pro eo quod est, Urbs jam in periculo est, ne capiatur : sive, Hostis parum abest à capienda urbe : quum semper sine substantivo gerundium accipiat activè : aut, si à neutro venit, neutraliter : nisi aliquando, ut ostendimus, in ablativo.

C A P. XXVIII.

De Supino in -um.

^a In Libello
de Verbis.

^b Initiationem.
*Ed. Colin.
& Steph.*

^c In Jugurth.

^d Initiationem.
Ed. Colin.

DE Supinis ita ait Priscianus in compendario quodam ^a opusculo : Sed hoc interest inter Amandum, quod est gerundium : & Amatum, quod est supinum, quod Amandum necessitatem amoris significat, Amatum autem ^b imitationem ad amorem. Dignum observatione præceptum elegantiae, si modò verum, quod minimè est, tum autoritate, tum ratione. Nam autoritatis loco exemplum nullum posuit. Et quodnam quæso ponere poterat ? Quid interest, Vado venatum, & vado ad venandum ? Vado piscatum, & Vado ad piscandum ? Dormitum, & ad dormiendum ? ^c Sallustius, *Legatos ad Jugurtham de injuriis questum misit.* Et iterum, *Non mea culpa ad vos sæpe oratum mitto,* P.C. scilicet necessario, non ^d imitatione. Præterea pro ratione hoc sit, quod Græci pro his duobus nostris transferentes utuntur uno suo infinitivo, cum articulo, *ὅτις τὸ ψεύδεσθαι*, quod nos vicissim transferentes, nunc per Gerundium, nunc per

per Supinum interpretamur. Si quid autem inter hæc duo interest, id erit, quod Supinum nunquam ferè est sine verbo significante motum ad locum, ut *Eo*, ut *Venio*. Nam illa, *Do* filiam nuptum, *Do* venum, sive venundo ædes, Spectatum admissi fuimus, latentem in se motum obtinent. Idem * Priscianus in alio grandi opere, & multi tum ingenii, tum laboris, inquit: Frequenter tamen antiquissimi neutro participio futuri addebant *Esse*, & infiniti futurum significabant: ut, *Oraturum esse*, pro *Oratum ire*: *Facturum esse*, pro *Factum ire*: *Nupturum esse*, pro *Nuptum ire*. Quod mihi minimè videtur. Nam, ut concedam, quod meritò denegare possum, quod Latine, aut certè usitatè dicamus, pro eo quod est, *Cupio* filiam meam nuptum ire: &, *Nos factum ire*: *Cupio* filiam meam nupturum esse: &, *Nos facturum esse*: quum dicendum sit, *Nupturam esse*: & *facturos esse*. Dico aliud esse *Oratum ire*: &, *Oraturum esse*. Ego quidem cœnaturus sum, non tamen eo cœnatum, vel ad cœnandum. Et scio te cœnaturum esse, sed non protinus ire cœnatum, vel ad cœnandum. Nam participium futuri cum verbo substantivo non habet actionem illam & motum, quem habet verbum *Eo*. Atqui in passivo fuerat verisimilius; si dixisset, quo etiam frequenter utuntur auctores, idem esse, *Damnandum esse*, & *Damnatum iri*. Nam eodem loco dicere possumus, *Credo peccatum meum resciscendum esse*, & *rescitum iri*. Item, *Intelligo*, *Scio*, *Video*, *Opinor*, *Existimo* peccatum meum patefaciendum esse, vel patefactum iri: & cætera verba hujusmodi. Illa autem, quæ ad futurum respiciunt, ut *Timeo*, *Metuo*, *Vereor*, *Spero*, *Cupio*, non idem faciunt: quibus major differentia est cum passivo participio futuri: ut, *Vereor* peccatum meum patefactum

e Lib 9. cap.
De primâ
Conjugat.

ctum iri, magis quàm, Patefaciendum esse. Cupio culpam meam celatum iri, potius quam, Celandam esse. Item, Timeo peccatum meum patefactum iri. Et pro illo modo per passivum participium futuri substituímus hunc: Timeo peccatum meum ne patefíat: vel, Ut patefíat: quod fieri nequit in aliis verbis. Non enim licet dicere, Scio peccatum, ut resciscatur: sed rescitum iri, vel resciscendum esse. Denique (ut od revertar, unde egressus sum, & semel Prisciano respondeam; non idem esse Oratum ire, & Oraturum esse) alterum præsentis temporis est: ut, Video te accusatum iri me: id est, nunc: alterum futuri: ut, Video te accusaturum esse me: & tamen, Accusatum iri me abs te video, accipitur pro eo quod est, Video te vel accusatum iri me: vel accusaturum esse me, vel abs te accusandum esse me.

CAP. XXIX.

De Supino in -u.

Idem author, & in eodem, quo suprà dixi, opusculo, ita ait: Hoc interest inter Amando, & Amatu: quòd Amando est in ipso amore: Amatu verò pro amatione, vel pro amore, id est, pro ipsa re accipitur. Et hoc manifestat ipsa etiam interpretatio Græca. Sed an hæc differentia vera sit, & hoc ex Græco argumentum quartum momenti habeat, Priscianus viderit. Mea autem sententia cùm ex superioribus, quæ dixi in Gerundio, tum ex sequentibus apparebit. Paulò post subjungit, Accipitur Venatum, pro ad venationem, quomodo Venatu pro Venatione: sicut Miserabile visu, pro Visione. Et,

f. En. 3.

² *Nec visu facilis, nec dictu effabilis ulli, pro Visione & dictione. Multis igitur modis, ficut*

cut & in aliis docuimus locis, nomina sunt hæc accipienda magis, quàm verba. In hoc ego à Prisciano liberè dissentio, vel ratione, quam postea dicam, vel authoritate, & potissimum Marci Fabii, quem omnibus, sine controversia ingeniis antepono, qui ait 3, *Dictu factūque aliud esse*, ^{g Lib. I. c. 8.} quàm *Dicto factoque*, quæ Priscianus appellat *Dictione & factione*: quæ alius in significando figuræ sunt, quàm *Visione & Venatione*. Præterea ^{h Ibid.} Quintilianus vocat Verba Participialia, sicut à multis gerundia dicuntur Nomina Participialia. Et (quod ad rationem pertinet) Supina hæc per Verbum potius à Græcis transferuntur, quàm per Nomen. Quod si nomina forent casus ablativi, certè alii casus non deessent. At nemo unquam auditum habet, *hic Dictus*, *hic Factus*: sed tantum *Dictu & Factu*. Propter quod necesse est aliud esse quàm *Dicto & Facto*, sive *Dictione & Factione*, id est, aliud quàm Nomen. At *Visu*, *Auditu*, *Cognitu*, inquires, omnibus casus habent, & hi ablativi sunt. Hæc parum prudentis, aut certè parum perspicacis est ratio, de qua antequam dicam, libet castigare vulgus imperitum Grammaticæ professorum, qui universum sanè orbem stulto errore pervertunt, sic semper loquentes, Eo lectum, Venio lectu: Pergo auditum, Revertor auditu. Qui error unde profectus, & quo ex fonte imperitiæ emanaverit, nescio: summoque opere hallucinationem publicam admīror, quod tandiu à nemine animadversus est. Nunc ostendamus quæ differentia est inter *Visu & Auditu* Nomina, & inter *Visu & Auditu* Verba. Quando sunt Nomina, significant sensus corporis: conjunguntur cum adjectivis, regunt casus: reguntur etiam à verbo & participio, subserviente quoque præpositione: ut, Careo toto visu oculorum, antea privatus au-
ditu

ditu aurium, nonnihil etiam ex odoratu. Hæc omnia absunt à supino. Siquidem non rem, non substantiam, non qualitatem, sed actionem, seu potius passionem verbi significant. Non junguntur cum adjectivo, non regunt casum, non reguntur, nec à Verbo, nec à Participio, sed à Nomine tantum, eodémque adjectivo, nunquam interveniente præpositione: ut, *Miserabilis visu*: id est, cum videtur: non autem, *Miserabilis sensu videndi*. *Facilis visu*: id est, ut videatur, vel facilis ad videndum: non autem quod habeat visum facilem. *Effabilis dictu*: id est, ut dicatur: non autem, ut dicat. *Optimum factu*: id est, ut fiat: non autem, ut faciat. *Difficile factu*, quia difficile ad faciendum est. *Incredibile memoratu*, cum memoratur, non memoracione. *Dignum auditu*, quod est audiri dignum, non ut sensu audiendi potiatur. *Impossibile creditu*, ut credatur, non ut credat. Accipenser piscis *rarus inventu*, ut inveniatur scilicet, non ut inveniat. *Res jucunda cognitu*, ut videlicet cognoscatur. *Absurdum relatu*, cum refertur. *Obscenum aspectu*, cum aspicitur: & si qua sunt alia. At, Homo superbus dicto & dictis, non dictu. Sævus facto & factis, non factu: id est, cum dicit, non cum dicitur: cum facit, non cum fit, Res verò læva factu & dictu: id est, cum fit, aut dicitur, non quia facit, aut dicit. Scipio clarus administratione bellorum dicitur, & administratu bellorum, quando est ablativus: id est, administratione. Cato dignus administratione Reipublicæ, & administratu, eodem modo. At Respublica digna est administratu, verbum est: id est, ut administraretur, nisi addendo genitivum facias nomen, administratu Catonis. Quare in illo Virgiliano, quod Priscianus attulit,

Nec

Nec visu facilis, nec dictu effabilis ulli :
 quandoquidem abest genitivus, non est Nomen,
 ut ille vult, pro Visione, & Dictione : sed Ver-
 bum, pro eo quod est, ad videndum, vel audi-
 endum. Nec ignoro à ^d multis legi *Affabilis*, ^d Macrob.
 non *Effabilis* ; quod putatur sumptum ex illo Lib. 6. Sat.
 versu Accii in Philoctete : cap. 1.

Quem neque tueri contra, neque affari queas.
 Quod si ita est, Nomen esse confitebimur : sed
 tamen nequaquam Supinum. Multi scripserunt
 de cultu agrorum, nomen est : id est, de cultio-
 ne & cultura agrorum. Locus autem saxosus non
 est dignus cultu, nempe ut colatur, vel dignus
 coli. Homo dignus amatu, Puer dignus doctu,
 Liber dignus lectu : id est, qui ametur, doceatur,
 legatur. Ideoque cum ex omnibus verbis ^e Pas-
 sivis liceat uti talibus supinis, raro tamen eisdem ^e Passim.
 vocibus utimur loco nominum. ^{Ed. Col. &} Quis enim di-
 cat, Tu es privatus amatu meo, Exclusus à do-
 ctu meo, Doctus sine lectu meo ? profecto ne-
 mo. Ex quo apparet, quum in usu vulgatissi-
 mo sint pro Verbis : ut, Ille liber est dignus le-
 ctu, non posse inter Nomina numerari. Ea ta-
 men quæ ambiguum usum habent Verbi & No-
 minis, animadvertendum est, utram in partem ac-
 cipi debeant : ut, Tu es dignus gubernatu : si
 pro gubernatione, Nomen erit : si pro eo quod
 est, ut gubernaris, vel dignus gubernari, Ver-
 bum. Sed nomini accommodare solemus, aut
 etiam debemus genitivum : Verbo nec debemus,
 nec solemus. Denique ex duobus Supinis alterum
 activo verbo dare possis, alterum passivo, ut A-
 matum sit ab *Amo* : Amatu ab *Amor*.

De Participio Præteriti temporis significante actionem, & de Præsenti passionem.

Participia quædam in voce passiva actionem, quædam in activa passionem significant. *Circumspectus, Consideratus, Disertus, Cautus, Tutus, Ignotus, Argutus, Falsus, Contentus, Tacitus, Profusus, Fluxus, Scitus*, & quo nonnulli utuntur, *Discretus*. *Circumspectus* est, non qui circumspicitur, quem solemus appellare conspicuum, sed qui circumspicit, & in omnem partem more Jani spectat, hoc est, prudens & sagax. *Consideratus, inconsideratusque*, qui agenda considerat, aut secus: non qui consideratur, aut non consideratur. *Disertus*, qui^a probè differit, non qui differitur. *Cautus*, qui scit sibi cavere, non cui cavetur. Nonnunquam tamen res, cui cavetur: ut pro Cæcinnâ Cic. *Quò res mulieri esset cautior*. *Tutus* portus, *tuta* urbs, quòd tueatur alios, non quòd ab aliis defendatur. Tamen sæpe passivè in hominibus: ut, *Tutus* sum ab hostibus, quòd munitus & sine periculo sum. *Ignotus* etiam sæpe activè: ut^b Quintil. *Ne quis tamen erret ignotus, non est filii mei noverca, sed mater*. *Ignotus* dixit, pro ignorans, & pro hospite & alieno, non pro ignorato. *Argutus*, qui est acutâ quadam & accuratâ solertiâ, quasi acutè arguens & vestigans, non autem ab altero acutè intellectus & vestigatus. *Falsus*, qui fallit: ut^c Terent. *Censeri me verbum potuisse ullum proloqui, aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam?* Aliquando etiam passivè: ut idem, ^d *Carine falsus es*; id est, deceptus es. Et^e Sallust. *Nec ea res me falsum habuit*. *Contentus*, qui continet quod animo satisfacit, non qui coniaetur. *Tacitus* homo, taciturnus; qui

^a Propriè.
Ed. Col. &
Par.

^b Declam.
6.

^c Andr. Aët.
1. Scen. 5.

^d Ib. Aët. 4.
Scen. 1.

^e Io Jugur.

qui tacet, non qui tacetur. Virgilius tamen posuit passivè,

Quis te magne Cato tacitum, aut te Cossè re- f Æn. 6. *linguat?*

Profusus & Fluxus activè apud Sallustium: *g* In Catil. *Alieni appetens, sui profusus*, quasi profusor.

h Nam *divitiarum* & *formæ gloria, fluxa* & *b* ibid. *fragilis habetur*. Scitus, qui sciens est & argutus: unde scitæ Platonis interrogationes dicuntur, astutæ, & vastræ, ac cum magna arte compositæ, ut apud

i Terentium quoque, *Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex* Scen. 2. *stultis insanos facit*. Nisi accipere velimus passivè: ut apud eundem,

Scitus puer *i* natus *k* An. Act. 3. *Pamphilo est*, quasi scitè, & doctè natus. *Di-* Scen. 2. *scretus*, qui qualitates personarum, & rerum momenta discernit, non qui discernitur. *Complacitus* autem ab activa voce, sicut *Fluxus* venit, habetque significationem nec activam planè, nec passivam, sicut *Fluxus & Inveteratus*, quod & ipsum ab activa voce descendit Inveterasco. Neutralis enim verbi & activi una vox est, sicut passivi & deponentis, atque communis: cui simile est *Furatus* à Juro. *Furatos* enim iudices dicimus, qui jurarunt: & *excretos* hœdos apud

m Virgil. ab *Excreasco*: & *Exoletus* ab *Exolesco*, *m* Georg. 3. quod dum est substantivum, significat scortum masculinum, & præcipuè jam adultum: dum est adjectivum, significat adultum, sed raro reperitur; ut apud

n Plautum, *Reliqui domi exoletam virginem*. *Adultus*, ab *adolesco*. *Defectus* quoque, qui deficit: ut *o* Martialis, *n* Prisc. lib 9. *Ex Medico*

Dulcia defectâ modulatur carmina lingua,

Cantator cygnus funeris ipse sui.

p Quintil. *Defectâque labore senectus, magna* *p* In apibus *pars mortis, nihil mihi reliquit, nisi diligentiam.* *pau-*

Et hæc quidem significationis activæ in

q Declam.
18.

r Declam.

10.
f Lib. 4.
Theb.

i Veniunt,
ubi ficens
pro faciens
dicitur.

Ed Gryph.

*Cum facio,
Ed. Steph. &
Colin.

*Cum facio,
Ed. Steph. &
Colin.

a De claris
Orat. in
princ.

b Decedens,
Ed. Col. &
Gryph.

voce passivâ: pauciora sunt in activa passivâ. *Evidens* negotium dicitur, quod videtur apertè, & intelligitur: non quod videt & intelligit. *Indulgentior facies*, apud Quintilianum, pro pulchra, non quæ aliis indulgeat, sed cui alii indulgeant. Idem in alio loco, *Fili indulgentissime vidi te, nec semel vidi*. Unde Statius,

*Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
Vultus, & egregiæ tanta indulgentia formæ.*

Præterea *honorificentissimos, magnificentissimos, munificentissimos* ludos cum dicimus, videmur passionem significare in participio præsentis temporis: ab *Honorificens* enim *Magnificens*, *Munificens* veniunt, licet *Ficens* pro *faciens* non dicatur: vel certè à *Magnificus*, *Munificus*, *Honorificus*, quæ à *facio* componuntur: quod est activum, & tamen ita accipiuntur, quasi *honorificè, munificè, magnificè facti*, non autem *facientes*. Sed causa est, quod hæc ipsa à *facio* composita, tam activè, quàm passivè significant. Siquidem vocamus *hominem magnificum*, & *opus magnificum*: illum quidem magnanimitè *facientem*; hoc verò magnanimitè *factum*.

C A P. XXXI.

Participium præsentis temporis pro præterito poni.

Solent autores nonnunquam pro præteriti participio substituere illud præsentis: nec solum Latini, qui carent participio præteriti activi, sed Græci quoque, qui non carent. Cic. in Bruto, *Cum è Cilicia discedens Rhodum venissem*. Non enim quis discedens applicat. Multum inter principium viæ & finem interest. Primum discedimus: postquam verò discessimus, navigamus, vel iter facimus: postea quo tendimus, pervenimus. Quo modo

modo ergo dixit, *Discedens è Cilicia veni Rhodum*? nempe utens præsentis participio, loco præteriti, quod deest. Quod probatur per aliquod verbum, cui non desit huiusmodi participium: quale est *proficiscor*. Neque enim dixisset, *Cùm è Cilicia proficiscens*, sed *profectus*. Ut idem de Offic. lib. 3. *Si, exempli causâ, vir bonus Alexandria profectus, magnum frumenti numerum Rhodum advexerit*. Nec tamen quis in omnibus verbis permissum esse, quod in *Discedo* permittitur, putet: veluti si dicas, *Cùm amicos salutans, qui Alexandriae erant, Rhodum venissem*: dicendum erat, *Amicis salutatis*. Nam is, qui recedit, tandiu recedere dicitur, quoadiu tendit ire, dumque perveniat; quod non idem fit in salutando. Si quis tamen hoc sæpius uti velit, faciat, sed temperatè.

c Ergo discedens è Ciliciâ venit.
E. A. Steph. & Colin.

CAP. XXXII.

De Compendio Participii.

Habet autem participium talem, tantumque nonnunquam gratiam, ut sine eo non sit Latina planè oratio, ut est apud quendam persæpe hoc vitium admittentem: *Circumdedimus castris fossam & vallum, ne hostes venire possint, & nos opprimere*: quasi fossa & vallum idèd fiant, aut hoc præstare queant, ne hostes venire possint: sola ratio est, ac cautio de oppressione. Itaque dicendum fuit, *Ne venientes hostes*: aut, *Ne aggressi hostes nos opprimant*.

De Participiis in -ens, in substantivum transeuntibus.

^a Cap. 31.
de Lesbolo-
quens.
^b De Amicit.

PRæsentis temporis participia solent, quum substantiantur, neutri generis esse: ut *Accidens, Contingens, Antecedens, Consequens, Decens, Conveniens, Præsens, Continens*, apud Rhetores pro firmamento rationis. Quædam tamen alterius generis sunt: Masculini; ut, *Oriens, Occidens, Profluens* pro flumine, & *Confluens*, quod duo flumina conveniunt. Fœminini, *Continens* pro terra, quæ non est insula: ut, *A Sicilia ad continentem parum intercapedinis est.* Plin. Major. ^a Lib. 5. *A proximâ continente abest VII. M. D. passuum.* Animans quoque: ut ^b Cic. *Requirant atque appetant, ad quas se applicent ejusdem generis animantes.* Nonnunquam tamen hoc nomen in neutro genere reperitur, sed magis in plurali. *Consonans* pro litera non vocali. *Pregnans* verò unde sit participium, nescio. Alia quoque quædam huc pertinentia in nostris de Philosophia libris commodiùs explicantur.

CAP. XXXIV.

Quod Participium futuri temporis in Nomen transit.

NE illud quidem transeundum est, quemadmodum Participium passivum futuri temporis transit in Nomen. *Amandus*, dignus amari. *Colendus*, dignus coli: ita & activum. Seneca de Natur. quæst. *Nullam autem mentionem fecit cometarum, non prætermisurus, si quid explorati apud illos comperisset.* *Prætermisurus* dixit, pro eo quod est, talis qui prætermit.

terminaret : nec tempus innuit, sed hominis qualitatē, atque animi voluntatem. ^a Quintil. in 11. ^a Cap. 2.
Neque omnino hujus rei meminit usquam Poeta ipse : profecto non taciturus, de tanta sua gloria.
 Non alio modo dixit, *Non taciturus*, quā per participium passivum jam conversum in Nomen, ut modò dixi, *Tacendum*, dignum taceri, sic :
 Neque omnino significavit hoc usquam Poeta ipse, profecto rem sibi non tacendam. Et adhuc ^b Plin. Jun. *Itaque partem oneris tui mihi* ^b Ep. 32.1.6.
vendico, & tanquam parens alter, puellæ nostræ conféro quinquaginta milia nummūm : plus collaturus, nisi à verecundia tua solā mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares.

CAP. XXXV.

De Repetundis & Repetundarum.

Repetundarum & de pecuniis repetundis, non habet alios casus : & dubitari potest, Participiūne sit, sive Nomen, an Gerundium. Verres accusatus est repetundarum : vel, de pecuniis repetundis. Cū dico Repetundarum, subintelligo Pecuniarum. Quo nomine, Pecuniæ, & omnia quibus divitiæ constant, contineri dicimus. Hæc accusatio propriè cadit in eos, qui, cū forent magistratus, provincialibus, aut vi, aut dolo eripuerunt pecunias, aut vasa preciosa, vestem, frumentum, navigia, nummos. Mutatur enim *e* in *u* : *Repetendarum* enim erat dicendum. Sed tertia conjugatio præter cæteras hoc juris habet, ut literam hanc immutare possit : sicut accusativo plurali tertiæ declinationis licet mutare eandem vocalem in *i*, duntaxat in his nominibus, quorum genitivus pluralis exit in *-ium*, ut ^a Servio placet. Nam Priscianus plurapræcepta dat. Salust. in initio Catil. *Omnes homines*, ^a Serv. in illud, Æn. 1. *Tris notus*, *abreptas, &c.*

b Transcant.
Ed. Col.
Gryph. &
Steph.

mines, qui sese student præstare cæteris animantibus, summa ope niti decet, ne vitam silentio b transcant. Ita hoc, five Participium, five nomen, five Gerundium à tertia conjugatione natum, mutavit e in u: vel ob hoc saltem, ut differet ab illo, quod dicitur, *Ad res repetendas*: ut, *Sunt missi legati ad res repetendas*: quo significatur aut principi, aut populo crepta esse vel pecorum, vel hominum, vel locorum, aut terrarum, agrorumque corpora.

Libri Primi Finis.

LAURENTII VALLÆ

In Secundum Librum

ELEGANTIARUM

P R Æ F A T I O.

HAtenus de Nomine, Verboque, & ex his duobus composito Participio: nunc de aliis partibus orationis, quid singula proprietatis habeant, disseramus: postea de earum disputaturi complexu. De quo priusquam ego dicam, non puto mihi dissimulandum, non deferre, qui meos hos Commentarios, antequam legant, sumantve in manus, putent respuendos: tanquam aut ea, quæ haudquaquam vetustas statuisset digna memoratu, continentes: aut vetustatem ipsam partim negligentia, partim imperitia condemnantes; quod præterisset quæ essent in primis (ut ego sentio) digna quæ literis mandarentur: aut potius utrumque facientes; quod inepta quædam, minimeque memoratu digna præcipiam: & veteres illos perfectos sanè & consummatos, existimem minus commodè præcepisse. Ego verò (ut ad illud primum respondeam) non video cur hanc, de qua loquor, materiam se indignam existimasset, aut C. Cæsar, qui de analogia; aut Messala,

Messala, qui etiam de singulis literis volumina conscripsit : aut Varro, qui de Etymologia minutissimas tractavit quæstiones : aut Marcellus, Pompeiusque linguæ Latinae indagatores : aut Aulus Gellius publicus penè literarum censor, qui ut magnum quiddam annotasse se præter ceteros apud Ciceronem existimat, Explicaverunt, pro Explicuerunt : *¶*, esse in hostium Potestatem, pro Potestate, quæ ipse indigna ducere opere meo : aut Macrobius Gellii æmulus, qui omnes libros videtur excussisse, ut aliquid in Latina lingua, quod auribus hominum dignum esset, pro sua virili parte conferret in medium : aut tres illi tanquam triumviri, de quorum principatu inter eruditos quæritur, Donatus, Serosius, Priscianus : quibus ego tantum tribuo, ut post eos quicumque aliquid de Latinitate scripserunt, balbutire videantur : quorum primus est Isidorus indoctorum arrogantissimus, qui quum nihil sci- at, omnia præcipit. Post hunc Papias, aliiq; indoctiores, Eberardus, Hugutio, Catholicon, Aymo, *¶* ceteri indigni qui nominentur, magnâ mercede docentes nihil scire, aut stultio- rem reddentes discipulum, quàm acceperunt. Multos transeo cum indoctos, quos numero comprehendere non licet : tum doctos, inter quos sunt Pædianus *¶* Victorinus : quorum alter ad Orationes, alter ad Rhetoricos Marc. Tullii Commentaria composuit : sed prior ut ætate, ita doctrinâ longè antecedit. Postremò, non video cur aliquis de Grammaticâ ac linguâ Latinâ componens, hæc suo officio minora existimet, quibus nihil sanè est in Grammatica *¶* Latinitate præstantius, ut proximus liber potuit esse documento. Quod cum ita sit, dicam ne eos aut imperitiâ hæc

hæc omisſiſſe, aut negligentia? minimè. Sed C. Cæſaris, ac Meſſalæ libri interciderunt, temporum culpâ: Varronis verò de linguâ Latinâ dimidiati reperiuntur; in quibus fortasſè ea, quæ ego præcipio, continebantur. Cæteri autem (ſieri poteſt) ut quæ à ſuperioribus tractata noviffent, ſibi non attingenda exiſtimarent. Denique multi ſcriptores ad noſtram uſque memoriam non pervenerunt. Neque verò aliquis hoc loco expectet, ut dicam, non eſſe contumelioſum prioribus, ſi quid ad illorum inventa poſteriores adjiciant: nulli unquam ab antiquis ad eundem curſum conſciendum viam fuiſſe præcluſam: nihil uſquequaque perfectum: non omnia poſſe omnes. Non dicam id, quod * Prifcianus *In Præfat. ait, artis Grammaticæ vetuſtiſſimos quosque auctores maxime erraſſe; recentiſſimos verò & ingenio & diligentia longè præſtiſſe. Id dicam (quod verè poſſum dicere) me non tam meâ voluntate (quæ ardentiffima erat) ad hoc opus deſcendiſſe, quàm prudentiſſimorum atque amantiſſimorum conſilio, cum aliorum, tum præcipuè Aurifpæ, & Leonardi Aretini: quorum alter Græcè legendo, alter Latinè ſcribendo ingenium excitavit meum: ille præceptoris (uni enim mihi legebat) hic emendatoris, uterque parentis apud me locum obtineus. Ad quos cum ſeparatim de propoſito anſui mei retuliſſem, deguſtationemque quandam operis demonſtraſſem: uterque pro ſe, ut pergerem hortatus eſt, & ut ſe auctore ederem, juſſit: ut jam integrum mihi non eſſet, illorum auctoritati repugnare ſi repugnare voluiſſem: ſed currentem (ut dicitur) incitarunt. O viros omni laude digniſſimos! ô de literis ac de literatis optime meritos! non veremini, ne alii eò, quò

quò pervenistis (licet perquam arduum sit) perveniant : sed hortamini, incenditis, & quasi de alto manum scandenti parrigitis. Quare querentibus atque mirantibus audaciam meam, ita responsum velim, me summis viris suadentibus hoc opus & condidisse, & edidisse : quanquam (quòd ad cupiditatem meam attinet) quæ tandem socordia atque ignavia mea extitisset, si commissem, ut alius hanc laudem mihi qualemcunque præriperet? Sunt enim qui nonnulla horum, quæ à me præcipiuntur, vel de me, vel de auditoribus meis audita (nunquam enim ista suppressi) in opera sua retulerint, festinèntque edere, ut ipsi priores invenisse videantur. Sed res ipsa deprehendet, cujus domini verè sit hæc possessio. Quorum unius libellos quosdam pro amicitia cum legendos eo præsentè cæpissè, deprehendi quædam mea : & quæ me amisissè nesciebam, furto mihi sublata cognovi. Parco illius nomini. Erat autem locus de Per & Quàm in compositione, de qua re proximo libro disputavi : & de Quisque, cum adjungitur superlativo. Negligenter ille quidem & inscitè tractatus, ut scires aliunde decerptum, non ex se prolatum : & auditum, non excogitatum esse. Conturbatus tamen sum, & inquam homini, Hanc ego elegantiam agnosco, & mancipium meum assero, teque plagariâ lege convenire possum. At ille erubescens, joco tamen atque urbanitate elusit, quòd diceret, Uti rebus amicorum licere, ut suis. At istud, inquam, abuti est, non uti. Nihil enim mihi reliqui sit, ubi tu hujus rei, in qua ipse * elaboravi, palmam semel occupaveris. Tum ille etiam urbanius, quòd malus parens essem, qui filios quos genuissem & educassem,

* Laborati,
Ed. Gryph.
Steph. &
Colin.

cassem, è contubernio ejicerem, ipse tum misericordiâ, tum amicitîâ nostrâ ad se domum suam colligeret, atque educaret pro suis: destiti in illum stomachari, intelligens, multò magis mihi bona mea negligentî, quàm illi bona ab aliis neglecta colligentî, vitio dandum esse. Quare quis non videt, non inhonestum esse, ea me mandare literis ex me inventa, quæ alii ne furto quidem sublata, turpe sibi ducunt, scriptis suis inserere? Adductus sum igitur ad hoc opus componendum, non modò magnorum hominum consilio, sed etiam necessitate. Nunc ad inceptum redeundum est.

CAP. I.

De tribus Pronominibus, Mei, Tui, Sui.

Multis in locis ^a Priscianus testatur, ni- ^a Lib. 12.
hil interesse, an utamur primitivò, an
derivativò, in illis pronomminibus *Mei*,
Tui, & *Sui*. Quid est, inquit, 'Me-
'us est filius, nisi mei filius: & ^b alibi, Mei ager ^b Lib. 13.
'est: & Mei agri instrumentum: & Mei agro de-
'dit: & Mei agrum colo: Similiter mei agri, &
'Mei agrorum, & Mei agros, dicimus. Simili-
'ter, Tui agrum: & Tui agros: Sui agrum,
'& Sui agros: Nostri agrum, & Nostri agros:
'Vestri agrum, & Vestri agros. Et ^c alibi ^c Lib. 17.
'Amat ille suum filium, & Amat sui filium:
'Benedicit suo filio, & Benedicit sui filio: Petit
'à me, ut Prosim suo filio: & Prosim sui filio:
'& in aliis adhuc locis, nisi hac ratione (ut ipsius
'utar verbis,) Si ipsa tamen possessio in posses-
'sorem faciat transitionem, non est congruum uti
'genitivo primitivi pro possessivo: quia vim habet
com-

'compositi Græci: ut, Ciceroni redit suus fili-
 'us, non satis commodè pro hoc dicitur, Cice-
 'roni redit sui filius, nec Ciceronem laudat sui
 'filius, pro Suus filius, & similia. Quia nec a-
 'pud Græcos benè dicitur *μηδὲν φιλεῖ ἑαυτῷ*
 'ὑδς: nisi more Attico pro simplici accipiatur.
 In quo Priscianum falli, vel ex hoc argumentum
 est, quod nulla (ut ferè solet) authorum exem-
 pla attulit, & de contrario illorum usu reticuit.
 Ego autem (quoniam de his trium pronominum
 genitivis inter me & Priscianum quæstio est) a-
 liquanto altiùs repetam de natura genitivi, & de
 usu doctissimorum autorum disputabo. Et licet
 non pauca in hac re mihi dicenda sint, non pro-
 sequar tamen parvula & minuta quædam, &
 tot verbis quot ille fecit: sed quæ eruditissimis
 evadere volentibus sint gratissima, quæ quum ig-
 nota fuerint Prisciano, declarant, eum non satis
 stylo oratorio fuisse exercitatum. Genitivus om-
 nis (ut taceam, si qui sint alii modi) aut activè
 aut passivè accipitur. Adde etiam possessivè, quod
 pene pro activè accipio. Activè, ut *Providentia*
Dei, Bonitas Dei. Passivè, ut *Timor Dei, Cultus*
Dei. Ibi Deus providet & benigne agit, non ipsi
 providetur, & benigne fit: Hic timetur & coli-
 tur, non timet nec colit. Possessivè, ut *Sedes*
Dei, Regnum Dei. Atque in hujusmodi oratione,
 ut intellectus apertus atque unus est, ita in illis
 ambiguus & anceps, *Amor Dei, Charitas patris,*
Suspicio uxoris: dubium est de utro loquaris,
 an de amore, quem Deus in nos habet, an de eo
 quem nos in eum: de charitate patris in filios,
 an filiorum in patrem: de suspitione maritali,
 an de suspitione uxorià. Taceo quod aliquando
 ambo hi genitivi eidem orationi adsunt, ut in
 Catone majore Cic. *Quid de Publii Licinii Cras-*
si & Pontificii & juris civilis studio loquar?
 Crassus

Crassus studet, quod est activè: jus (ut sic dicam) studetur, quod est passivè. Iterum de Offic. l. i.

Quare L. Syllæ & C. Cæsaris pecuniarum transfatio à justis dominis ad alienos, non debet liberalis videri. Tria igitur pronomina, de quibus

agimus, sola omnium binos genitivos sortita sunt; unos, *Mei, Tui, Sui*: alteros, qui jam exoleverunt, *Mis, Tis, Sis*: in quorum penè locum

successerunt derivata *Meus, Tuus, Suus*. Horum binorum genitivorum antiquitati placuit,

alteros activè significare, alteros passivè. Nam illa, *Mis, Tis, Sis*, ut conjecturâ ducor, activè,

sive possessivè significabant; ut hæc ipsa, *Meus, Tuus, Suus*: unde pronomina possessiva vocantur.

Ennius in libro 2. *Ingens cura d mis concordibus equiparare*. Plautus in *e* Pœnulo, *Da diem hunc sospitem, quæd, rebus mis agundis*.

Quamvis idem in Milite, & iterum in Mercatore, *Tis* pro *tui* videri possit accipere: tamen hîc cum

Ennio *Mis* posuit, pro *meis*, non *promei*. Quod non licere fieri, auctoritatem ex autoribus repetamus: nec accipi unquam *Mei, Tui, Sui*, nisi

passivè. M. ¹ Fabius Quintilianus, *Et (quod inter ista difficillimum fuit) amore mei vicit etiam matrem suam*. & Cic. *Quod desiderium tui ferre non posset, & h Metui pudet*. Virgil. in 6.

Quique sui memores alios fecere merendo. ¹ Terent. *Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui*. Non significatur hic Amor meus, quem in alterum habeo: sed (ut sic dicam) quem de me alter habet, & quo amor. Item, Non *Desiderium tuum*, sed alterius de te: & Pudor non tuus, sed de te: & Memoria non sua, sed de se. Similiter in plurali duntaxat duorum. Nam *sui* non variat vocem genitivi pluralis, ac ne singularis quidem, ut ¹ Prisciano placet. *Sis* enim non reperitur, ut *Mis, Tis*: ideoque opi-

d Mis est concordibus, &c. Ed. Steph. & Colim.

e Act. 5. Scen. 4.

f In Corp. projecto.

g Philip. 2. b In Pison.

i In Andria. Act. 1. Scen. 5.

k Lib. 13.

nor & hæc duo illius exemplo pariter intercidisse, quum præsertim in vicem eorum succedant derivativa. Habent itaque hæc duo Pronomina in plurali *Nostrum* & *Vestrum*, quæ respondent ad illa, *Mis*, & *Tis* : & item *Nostri*, & *Vestri*, quæ respondent ad illa, *Mei*, *Tui* : ut, Nemo nostrum, Nemo vestrum : non autem, Nemo nostri, Nemo vestri. Rursus, Habete curam nostri, sicut habemus curam vestri : non autem, Habete curam nostrum, sicut habemus curam vestrum. Si quis exempla desiderat, sibi facile reperire poterit. In diversa opinione Servius Grammaticus est, qui¹ ait : *Nostri* autem & *Vestri* genitivus pluralis est antiquus, & ex Græco descendens, sicut singularis est *Mis*, & *Tis*. Et hoc est, unde dicimus, *Nostri* causâ fecit, hoc est, *nostrum*. Forsitan Aulum Gellium (ut postea apparebit) est secutus. Sed hos & Priscianum cum aliis in errorem (ut auguror) induxit, quod interdum inveniunt hæc non ad aliam referri personam, sed reciproca esse : ut, Ego omnia facio amore mei, Tu istud fecisti gratiâ tui. ^m Virgil.

1 Serv. in illud 2. Æn.
Quid furis ?
aut quonam
nostricibi curâ
recessi ?

m Æn. 3.

Oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto.
Sed non fuit causa cur errarent. Nam ita in his passio est, ut in illis. Nec alio modo aliquid ego facio amore meiipsum, quam tu amore mei. Ut enim diligor abs te, ita diligor à me : ut est apud ⁿ Ovidianum Narcissum,

n Lib. 3. Met.

Uror amore mei :

& Tu, sicut ab altero, ita & à teipso diligeris : & Sibi quisque amicus est, ut alteri. Est alia præterea causa cur errarent, quod viderent hæc (quæ nos distinximus per activè & passivè) in multis indifferenter poni : ut, Causa mea, & causa mei. Fama mea, & mei. Imago mea, & mei. Potestas mea, & mei. Usus utilitatisque mea, & mei. Memoria mea, & mei. Interdum etiam ipsa

Lib
ipsa
Te
faci
qu
est
cuso
mei
Nam
nom
non
omn
id e
raru
enim
loren
pro
quan
quæ
non
non
vel
scitu
esse
nisti
fivè
mea
Cau
lent
Qui
vide
tion
go
For
Sed
qu
teru
acti

ipsa derivativa pronomina passivè accipi, ut apud Terent. *Et lacrumis opplet os totum sibi: Ut facile scires, desiderio id fieri tuo: videlicet, quo tu desideraris, non quo desideras. Quale est, Accusatio mea: & Crimen meum, cum accusor criminis, quasi accusatio mei, & crimen mei. Sed non satis solertis fuit, tam facile falli. Nam ultimum, ubi passivè positum est hoc pronomen derivativum (quod quidem rarum est) non magis contra me facit, quàm contra veteres omnes, qui hæc pronomina possessiva vocaverunt, id est, possessionem significantia, quod (ut dixi) rarum est. Ideoque non passim hoc reperiās. Non enim dicas pro eodem, *Dolorem tuum: & Dolorem tui*, ut dixit Terentius, *Desiderium tuum, pro tui*: quod scilicet ipse non dicerem. Verum, quandoquidem non infinita sunt hæc nomina, quæ naturâ quadam ab usu aliorum recedunt: non gravabor de nonnullis sigillatim dicere, dum non graventur audientes legentēque hæc audire vel legere. Dicam tamen breviter: & res digna scitu in primis, in qua videmus maximos etiam esse hallucinatos. Primum est: Causâ meâ venisti, & causâ mei. Causa mea accipitur possessivè, eo modo, quo, *Via mea venisti, Pecunia mea fecisti sumptum. Iter meo sumptu fecisti. Causa mei vero passivè, eo modo, quo Benevolentia mei: modus tamen prior est usitatio. Quid autem de hoc* Servius idem sentiat, postea videro. Fama mea, & fama mei, ejusdem rationis est: & mea fama frequentius dicimus. Imago mea, scilicet, quæ mea est, ut *Statura mea, & Forma mea. Imago mei, nempe quæ de me est. Sed prior modus est usitatio. Hæc, quæ sequuntur, in utranque partem frequentiora, ut alterum tamen alterius sensus sit. Memoria mea, activè, quod ego recordor: Memoria mei, pas-**

H

sivè,

o Heau. Aet.
2. Scen. 3.

p Quod tu
desideraris,
non quod,
&c.

Edit. Gryph.
& Steph.

q Serv. in
illud 12. Æn.
Videtur amare
tui.

sivè, quod alii de me recordantur, vel mentionem habent. Sæpe etiam possessivè eo modo, quo Fama mea. Dolor meus, quem ipse patior: Dolor mei, quem alius de me patitur, vel forsan ego ipse, sinque dolens meam vicem, sicut dicimus: Misereor mei. Copia mea, possessivè, quam ego possideo: Copia mei, passivè, quâ ego possideor: ut, Faciam omnibus copiam mei: non meam. Meretrix facit omnibus copiam sui, non suam. Potestas mea, quam habeo: Potestas mei, quâ habeor. Nec pulchrè dicas alterum pro altero: ut, Tu vides potestatem meam quanta est, non mei. Habes potestatem mei, non meam: nisi aliud significet, pro eo quod est, habes eandem similémve potestatem, ut apud ^r Cicer. Bello, Marfco, Qu. Scævola *omnibus faciebat sui conveniendi potestatem*. Utilitas mea, aliud est, quàm utilitas mei. Ibi possideo, hîc possideor. Quintilianus: *Sed ut aliquid præstaret patriæ utilitas mei*: id est, de me. Nam fieri potest, ut in eadem re non sit utilitas sua alicui, cum utilitate sui. Quidam legunt *Utilitas mea*. ^r Idem: *Quid nunc agam? aut quem ultrà esse usum mei, diis reprobantibus credam?* usus, inquam, est non meus, sed ex me aliorum. Adhuc ^r idem: *Præsens & quidem protinus illa redditur merces, quòd omnibus, quibus insedere, odorem mellis inspirant, & brevi contactu vim sui relinquunt. Vim sui, non suam, sed ex se. Quomodo tu captus amore mulieris, malles habere copiam sui, quàm suam. Fastidium meum, quo ego alios fastidio. Fastidium mei, quo ego ab aliis fastidior: ut ^u idem, *Seu mulier omnibus exposita mortalibus vanitatem fastidio mei despectuque captavit*. Hæc sunt, & his similia, non tamen plurima, quæ ancipitem naturam habent: cætera verò minimè. Non enim sic dicimus: Pulchritudo*

^r Philip. 8.

^s In Proœm.
lib. 6.

^r In apibus
paup.

^u Declam.
14.

Pulchritudo mei, Fortitudo tui, Longitudo sui, ut Imago sui : non Prudentia, non Ingenium, non Sapientia, non Probitas, non Virtus, non innumera alia. Quòd si tam parva res eos movit, debuit è diverso illud magis movere : quòd quædam, quæ & ipsa non multa sunt, habent ancipitem significationem : sed quam nemo, nisi cæcus, non discernat : ut, Pars, Dimidium, Medium, Membrum, Quid, Aliquid, Multum, & si qua alia. Quis enim non videat, cùm dico, *Hæc est pars mea* ; non de corporis mei parte intelligi, sed de hæreditatis ? Et iterum, *Hæc est pars mei* : non de hæreditate, sed de corpore ? Manus pars mei est, non mea. Fundus pars mea est, non mei. Dimidium tui majus ait esse, quàm dimidium sui : profectò de corpore intelligo. Dimidium tuum majus ait esse, quàm dimidium suum : de præda, aut de cibo, aut de successione, aliisque similibus intelligendum est. Medium tui tangam, non medium tuum. E medio mei prodiit, non è medio meo : ut *Auferam iniquitatem de medio tui Israel*. Membrum, cùm pro parte accipitur, eandem rationem sequitur : ut, Hic puer membrum mei est, quasi pars mei : Sin pro membro aliquo, & in suo significato, ita accipitur, ut caput, ut manus, ut pes. Hic puer membrum meum est, quasi sic ut caput & manus. Hic digitus membrum meum est, non mei. Item, Quid mei tetigisti ? quid tui vidi ? Aliquid tui virgo perdes, si venatum cum adolescentulis prodibis : non aliquid tuum : nisi dicamus tui, à neutrali genere : ut Cic. de Orat. lib. 3. *Ex quo vereor, ne nihil sim tui, nisi suppletionem pedis imitatus* : id est, de tuo, non de te. Ulyssè, si quid tui Polyphemus præhendet, id omne devorabit. Mei nihil attigit. Quicquid enim attigisset mei, statim contrivisset. Multum mei

ille auferre potest, sed plus tui : plus inquam de te, quàm de me : non de tuo, & de meo. Item, Quicquid Melibœi diripuisti ; aliquid meum fuit, non mei. Nunc redeo ad Servium, qui ait : 'Tui causa feci : &, Tua causa feci, discretionem hanc habent : ut, Tui causa tunc dicamus, si aliquid ipsi, ad quem loquimur, præstiterimus : ut puta, Tui causa te defendi. Virgilius in duodecimo :

*Victus amore tui, cognato sanguine victus,
Conjugis & mæstæ lachrymis, vincla omnia rupi.*

'Tua verò causa, cum alteri aliquid alterius contemplatione præstamus : ut, Tua causa mancipium tuum defendi. Si Servius tantum de hoc vocabulo *Causa* loquitur, & non in universum de omnibus hujusmodi, non rectè attulit exemplum alterius vocabuli, præsertim nonnihil naturæ differentis. Sin verò de omnibus, non potest una lex dari diversis, ut supra ostendimus. Si tamen lex est, & non potius contra legem omnium veterum. Nam (ut ego dicebam) *Causa* sæpius cum Pronomine derivativo copulatur, atque hoc quidem indifferenter, sive aliena sit causa, sive tua : veluti, si quis dicat, Epicurus vult omnia cuique agenda esse causa sua, mihi mea, tibi tua, illi sua, nobis nostra, vobis vestra : non mihi tua, aut sua, nec tibi mea, nec illi vestra, nec nobis sua, nec vobis nostra : hic nihil opus est admiscere primitivum. Sed, ne sine exemplo loquar (quod ipse fecit) uno ero contentus, sumpto ex ^x Quintil. *Mea depugnasti causa, tua peristi.* Atque hoc, quod Servius præcipit nobis, ipse constanter usus est, neminem tamen secutus : quale est illud in septimo Æneid. *Non spe salutis, sed mei Causa.* Et in ^v octavo : *Hæc signa mei Causa fiunt.* Et in ^z nono : *Vult enim intelligi sui causa matrem secutam.* Verum quid

^x In Gladiat.

^y In illud, *Quem casum portenta ferant : ego pascor Olympo.*

^z In illud, *Mecum excedentem, non mania regis Acestæ.*

quid mirum de Servio, quum Aulus ^a Gellius, ^a Lib. 20. c. 6.
 & quidem antiquior, non modò nullum exitum
 in hac quæstione potest reperire, sed etiam non
 optimè sentit. Ita enim inquit, 'Cur igitur ^b Te- ^b In Phor.
 'rentius, Pœnitet nostri, & non nostrum, & A-
 'franius, Nostri miseritus est, non nostrum?
 'Nihil hercè mihi de ista re venit in mentem, ni-
 'si autoritas quædam vetustatis, non nimis an-
 'xiè, neque superstitiosè loquentis. Paulò pòst:
 'Sed proculdubio, qui rectissimè loqui volet,
 'Vestrum potiùs dixerit, quàm Vestri. Et id-
 'circo importunissimè fecerunt, qui in plerisque
 'Sallustii exemplaribus scripturam istam synceris-
 'simam corruerunt. Nam quum ita in Catilina
 'scriptum esset: *Sæpe majores vestrum miseriti*
 '*plebis Romanæ: Vestrum obleverunt, & Vestri*
 'supercripserunt. Ex quo in plures libros mendæ
 'itiùs ^c indoles manavit. Tu Aule Gelli de ge- ^c Soboles.
 nitivo *Nostri* loqueris, non de nominativo *Nostri* ^{Ed. Gryph.}
 pluralis numeri. Utrum rectiùs sit, ad exem- ^{Paris. Colin.}
 plum Sallustii (ut mihi & cæteris placet) in no- ^{& Steph.}
 minativo casu, nihil ad rem facit: neque ad ex-
 emplum Terentii. Et qui (ut tu vis) Sallustii
 scripturam corruerunt; non in genitivum muta-
 verunt sonum illum, sed in nominativum: per
 quem casum non audeas tu dicere corruptè nos
 loqui: imò (quantum ego sentio) incorruptiùs.
 Est enim una eadèmqve vox *Nostri*, ab eo quod
 est *Ego*, genitivi casus: & nominativi, ab eo,
 quòd est *Noster*. Neque verò ego repugno Au-
 lo Gellio, dicenti, mutatam scripturam esse à
Nostrum in *Nostri*, Nominativum tamen, non
 genitivum. Nam neque aliquis rectè in geniti-
 vum mutasset, neque ratione mutasset. Quin
 potiùs fateor: & hoc libentiùs, quòd unicum
 illud exemplum, quod ipse ex ^d Plauto protulit, ^d In Pseudo-
 fortasse mendosum est, dicente: ^{lo; Act. 1.}
 Scen. 1.

*Duorum labori ego hominum parvissem lubens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.*

Ait autem Aul. Gel. 'Mei enim hoc in loco Plaut.
'non ab eo dixit, quod est Meus: sed ab eo, quod
'est Ego. Itaque, si dicere velis, Patrem mei,
'pro Patrem meum (quo Græci modo *τὸν πατέρα*
'*ex μὲν* dicunt) inusitatè quidem, sed rectè pro-
'fectò, eaque ratione dices, quâ Plaut. dixit, La-
'bori mei, pro Labori meo. Nolo equidem tam
confidentè (ut facit Gell.) scripturam mendosam
dicere & affirmare, quod inexploratum habetur.
Taceo autem quoddam damnat fortassis immeritos,
qui nec corruperunt scripturam, & meliùs sic di-
ci putaverunt. Quæro, cur verisimilius sit, ali-
quos scripturam illam mutasse Sallustii, in qua
nihil absurdi erat, quàm hanc Plauti, e quæ con-
tra grammaticorum leges, qualis est Servius, &
Priscianus, & Donatus, qui hunc poetam in scho-
la lectitabant, facere videbatur, si ita diceretur,
Duorum labori ego hominum parvissem lubens,
meo te rogandi, & tuo respondendi mihi. Nulla
nanque grammaticæ ratio videtur posse hoc tueri.
Quin potiùs, quum per individua exponimus si-
gillatim, quod dixeramus per universum, eodem
casu utamur: sic, Duobus hominibus laborem
detraxi: necesse est ut dicamus, Mihi scilicet &
tibi, non autem Meum & Tuum. Tamen (ut
ego sentio) in genitivo permissum est: ut, Af-
fert hic accusationem duorum hominum, mei &
tui, sive meam & tuam; quale hoc loco fit: sed
dicendum potiùs per Pronomina derivativa, quia
possessio sive actio significatur, non passio.
Quod ego mutatum esse nolo dicere ab ipso Au-
lo Gellio: sed à Grammaticæ professoribus, quo-
rum nihil est supercilio superbius, nihilque im-
probius, & ad emendandos libros, vel corruppen-
dos potiùs magis audax. Præterea Plautus licentiâ
verbo-

*Qui, Ed.
Gryph. Suph.
& Colin.*

verborum potest dici usus, in qua fuit planè nemo liberior. Postremo, quid habet momenti, ex uno auctore, & eo poeta, afferre unum exemplum in tanto numero omnis generis authorum, qui adeò refugerunt dare activam significationem his tribus genitivis primitivorum, ut eos mutaverint in alteram vocem, genitivis aliarum dictionum, cum quibus conjuncti erant naturâ repugnante, minimè mutatis: ut Cicero in Gabinium & Pisonem: *Dico meâ unius operâ rempublicam esse liberatam.* Idem ad Atticum: *f Ep. 15. Solius enim meum peccatum corrigi non potest.* lib. 11.
 Idem pro Murena: *Ex tuo ipsius animo conjecuram ceperis.* Non dixit, ac ne dicere quidem potuisset, Mei unius operâ, Mei solius peccatum, Tui ipsius animus. Et in plurali ^b Quintil. *Deinde cum satis vires eorum exploraverint, suae ipsorum fiducia permittunt:* non dixit, Sui ipsorum fiducia. Quid multis? quum etiam apud recentiores (de Christianis loquor) hoc sit observatissimum, ut in Psalmo 141. & 63. secundum Hebraicam veritatem, quorum alter ita incipit: *Domine clamavi ad te, festina mihi, exaudi vocem meam clamantis ad te.* Alter sic: *Audi Deus vocem meam loquentis, à timore inimici serva vitam meam.* Et in septuagesimo, secundum aliam è Græco translationem, *Domine memorabor justitiæ tuæ solius.* Est autem solius non fœminini generis, sed masculini, ut ex Græco apparet; referturque ad Dominum, non ad justitiam. Item libro Regum ¹ tertio: *Sustulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis.* Et in Evangelio ^k Luc. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Nec desunt quidam imperitè docti, qui conantur illud exponere, *Tuam ipsius animam, aliud esse quàm Tui:* si Tui dicere liceret. O homines ignaros non so-

lūm Theologiæ, sed etiam literarum! Interrogent Græcos, & reperient penes eos, unde nos sumpsimus, *Tui* esse, non *Tuam*: quum illi non habeant in his tribus Pronominibus, quam nos, elegantiam. 'Ideoque apud eos est: Pater nostrum vel nostri, qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tui. Adveniat regnum tui. Fiat voluntas tui, sicut in cœlo & in terrâ. Panem nostri vel nostrum da nobis hodie: Et dimitte nobis debita nostri vel nostrum, sicut & nos dimittimus debitoribus nostri vel nostrum. Quæ nos, ne barbarè loqueremur, mutavimus in pronomina derivativa. Ex quo apparet, non modo illud Auli Gellii, *Majores nostri*, per genitivum contra Grammaticam, verumetiam illud *Majores nostrum* contra usum esse; potiùsque in tali genere utendum esse derivativo *Nostri*, quàm primitivo *Nostrum*, licet¹ hac ratione non uteremur: nec usquam contrarium exemplum reperire contingit, nisi unum in epistola quadam^m Ciceronis ad Curionem sic dicentis: *Eam autem unius tui studio me assequi posse confido*. Quod & sic defendi posset, Studio, pro gratia & favore vel amore aliorum erga te: ut apudⁿ Horat. ad Vinnium: *Ne studio nostri pecces*: tamen malim dicere, id factum esse vitio librariorum. Ac ne semper culpam rejiciam in librariorum falsò, dabo argumentum, cur & priùs, & nunc meritò in illos impetum faciam. In proxima statim epistolâ legitur bis, tyranno P. Lentulo pro eo quod est, *Tribuno plebis*: & in præcedente libro ad Lentulum, qui est illius operis primus, bis etiam idem vitium est in secunda, & undecima epistola: Et cum omnia, ut reor (maximam enim partem vidi) exemplaria, quæ in Italia sunt, mendosa & depravata hoc vitio essent, nullus tamen tantum flagitium animadverterat. Itaque sicut nunc illud

¹ Hoc, ratione, &c. Ed. Steph. & Col. m Ep. 6. 1. 2.

ⁿ Ep. 13. 1. 1.

Iud emendavimus, ita hoc quoque emendare, & in pristinam synceritatem restituere audeamus, sic: *Eam rem tuo unius studio me assequi posse confido*. Nec alia causa factum est, ut ° Terent. dixerit, *Meo praesidio atque hospitis*: non Praesidio mei, atque hospitis. Quem imitari Petrarca si scivisset, non titulum operi suo indidisset, *De sui & aliorum ignorantia*: sed, *De sua*. Aliud nanque est ignorantia *sui*: aliud ignorantia *sua*. Si tamen sensit de ignorantia, quam de se habuit, rectè dixit. Et vulgò dicimus, Scio tuas divitias, qui te pauperem quereris: non, Tui divitias. Aspice liberos meos, qui dicor orbus: non, Mei liberos. Cernant sua prædia, qui mihi unum fundum invident: non Sui prædia. Ubi non modò genus dissimile est antecedenti & relativo, sed etiam numerus. Quàquam (quod validissimum est) ingens differentia significationis est inter primitiva Pronomina & derivativa. Sed ista omnia fieri cogit quòd non licet primitivis genitivis dare significationem activam. Cujus rei & illud maximum argumentum & apertissimum est, quod subjiciam, nulli adhuc grammaticorum intellectum, quòd dicimus *Mea, Tua, Sua, Nostra, & Vestra interest & refert*: non autem, *Mei, Tui, Sui, Nostri, & Vestri*. Est autem illud *Mea, Tua*, non ex parte p ante (ut quidam volunt) sed ex parte pòst, non aliter, quàm cùm dicimus, *Hoc interest illius*: quasi, hoc est officium illius. Ita, *Hoc interest mei*, si liceret Mei aliter accipere, quàm passivè. Nunc dicimus *Mea*, in voce possessivà: sed ita tamen, ut sit primitivum & substantivum, & non adjectivum. Denique ita, ac si q diceremus *Mis regi* ex parte pòst, atque ideo hoc verbum habere ante se nominativum, sicut *Sum, es, est*: sed in neutro genere, quis dubitat, quum omnia plena sint

° In And.
Act. 5. Scen.
2.

p Anteriore-
posteriore.
Ed. Gryph.

q Diceremus
mis. Regi
autem à parte
posteriore,
atq; &c.
E. Gryph.
Steph. &
ex- Colin.

»Diligentiâ,
Ed. Col. &
Paris.

exemplorum ? Cicero pro Plancio : *Si quod meâ minus interest, id te fortè magis delectat.* Et pro eodem : *Non solum quid cuique debeam, sed quid cujusque intersit.* Et pro Sylla : *Vestra enim, qui cum summa^r elegantia & integritate vixistis, hoc maxime interest.* Et pro lege Man. *Illud primum parvi refert.* Ubi etiam dicere possemus, Illud meâ parvi refert. Sed hoc nihil ad præsens tempus. Hæc omnia resolvuntur in verbum substantivum, hoc modo : Si quid minus meum est. Quid cujusque est, Vestrum est hoc maximè. Illud parvi momenti est, ut appareat non differre naturam verbi substantivi, & horum duorum impersonalium verborum, nisi quod illud naturaliter post se nominativum postulat, hæc genitivum ; sed actionis sive possessionis, more verbi substantivi. Sed hoc in cæteris Nominibus ac Pronominibus nihil dubitationis habet, quorum genitivi activè, passivè, possessivè, & si quis est alius modus, accipiuntur : *Mei* autem, *Tui*, *Sui*, diversam naturam habent. Quid igitur faciendum erat ? hæc passivè accipiuntur, non activè nec possessivè. Illa verba post se volunt genitivum activum sive possessivum. Danda ergo fuit vox possessivi pro significato primitivi, non genitivus possessivi, qui idem erat, qui est primitivi : sed ablativus, qui natura est genitivo simillimus ; & in genere fœminino, vel tanquam medio trium generum, vel suavitatis gratiâ : ne durum videretur *Meo*, *Tuo*, *Suo*, *Nostro* & *Vestro*. Ideoque hi ablativi jungi sibi patiuntur adjectiva illa tanquam actionem possessionemque significantia in genitivo, ut supra demonstravimus : sic, *Meâ* solius interest, *Tuâ* unius refert, *Suâ* ipsius interest : non, *Mei* solius, *Tui* unius, *Sui* ipsius : nisi in alia loquendi figurâ, de qua mox subjiciam. Unde maximè palam fit, nunquam hos genitivos sumi,

sumi, nisi passivè: ut, habeo curam mei solius, non Meam solius: Habeo curam tui unius, non Tuam unius: Unusquisque curam gerit sui ipsius, non Suam ipsius. Cur ita? quia Passio hic significatur, ubi superius vel Actio, vel Possessio. Cujus rei unum exemplum suffecerit ex Terent. *Hem tot mei solius solliciti sunt causâ, ut me unum expleant?* Et planum quidem jam fecimus, tres genitivos, *Mei, Tui, Sui*, Passivè semper poni: *Meus, Tuus, Suus*, plerunque Possessivè. Ideoque, cum utendum est illis primitivorum genitivis, mutari sonum de *-i* in *-a*. Nunc aliqua addenda sunt de his dictionibus, quæ legitimè conjunguntur cum hujusmodi pronominum genitivis: nec enim omnes possunt. Ante omnia nullum Substantivum in consortio suo sustinent. Ut, Fili noli domo recedere respectu mei patris. Quod non tam placuisse Prisciano reor, quàm per imprudentiam esse lapsum, cum dicit: *Mei Prisciani eges, Tui Prisciani egeo.* Et alibi: *Ego Virgilius, Tu Virgilius, Ille Virgilius, Mei Virgilii, Tui Virgilii, Illius Virgilii.* Hæc enim oratio declarat meum Priscianum, Virgiliûmve, aut tuum: non me Priscianum, Virgiliûmve aut te: non aliter quàm si dicas, Eges mei patris, Egeo tui domini. Quod, profectò non est Primitivorum, ab eo quod est, *Ego & Tu*, sed Derivatorum, ab eo quod est *Meus & Tuus*. Neque discrimen facit, quod hic appellativum nomen est, ibi proprium. * Virgilius:

f Heaur.
Act. 1.
Scen. 1.
Ubi Codices
vulg. meâ
habent, non
mei.

† Prisc lib. 5.
circ. fin.
* Id. lib. 13.

* Eclog. 7.

Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.

Et alibi: *Æneæ mihi cura tui.* Et iterum: y Æn. 5.

Æneæque mei: quæ à *Meus, Tuus*, non ab *Ego, Tu* veniunt. Itaque sic emendemus z Priscianum: z Lib. 9.

qui cum de lingua Latina componit, antiquitatem omnem corrigens, nomen suum Latinè proloqui nescivit. Mei, qui sum Priscianus, eges: Tui egeo,

^a Desunt
hæc verba in
Ed. Gryph.
^b Ep. I. cap.
16. com. 21.

^c Cic. in Cat.
Maj.

egeo, qui Priscianus es: vel, Me Prisciano eges:
Te Prisciano egeo [^a vel, Tui, vel te Prisciane e-
geo.] Nam illud Apostoli ad ^b Corinthios: Sa-
lutatio mea manu Pauli, è Græco est sumptum,
^c ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. Tertium verò
exemplum, quod idem protulit, Illius Prisciani
eget, rectè dicitur. Non habent enim cætera
Pronomina ancipitem naturam, ut illa tria, de
quibus diximus: adeoque verum est, hos ipsos
genitivos respuere consortium substantivi, ut ne
in possessivorum quidem formâ illud pati velint.
Vidimus licere dicere, Meam unius operam, Tuum
soliis studium: non tamen dicemus, Meum Lau-
rentii studium, Suum Prisciani prædium: sed
Meum studium, qui sum Laurentius: Prædium
suum, qui est Priscianus. Neque tamen ob id
excludo, si genitivos hos passivè accipiamus eo
modo, quo exemplum ponemus. Nam (ut su-
perius docui) aliquando duos genitivos, alterum
activè, alterum passivè positum, videmus unâ
jungi: ut, ^c Quid de P. Licinii Crassi & ponti-
ficis & civilis juris studio loquar? Ita fit in Pro-
nomine, ut idem author ad Atticum: Fuit mihi
sæpe & laudis nostræ gratulatio tua jucunda, &
timoris consolatio grata. Et iterum: Vehemen-
térque tuâ sui memoriâ delectatur. Quòd si igi-
tur hæc Pronomina, sive in genitivo passivè, sive
mutata in vocem possessivorum activè, non ad-
mittunt genitivos substantivorum: nunquid ad-
mittunt omnium adjectivorum? Non opinor;
sed propriè solorum participiorum, participialium-
que gerundivorum, & frequentissimè illorum
trium (ut quidam volunt) Pronominum, Unius,
Solius, Ipsius, & si qua alia, quæ rara sunt: de
quibus mox dicam. Per genitivum cum Parti-
cipio: Cicero ad Lentulum, Quocunque tempore
mihi potestas præsentis tui fuerit. Per scemi-
ninum

ninum, sed cum ^d Gerundio. ^e Ovid. Heroidum, ^d Gerundio-
vo, Ed. Steph.

Copia placanda sit modò parva tui.

Per vocem mutatam in possessivum, ut ad ^f Cic. ^e Ep. Acon.
ad Cydipp.

Cato: *Libenter facio, ut tuam virtutem, in-* ^f Ep. 5. l. 15.
nocentiam, diligentiam cognitam in maximis ad fam. 1

rebus, domi togati, armati foris, pari industriâ

administrare gaudeam. Cicero de ^g Oratore: ^g Lib. 1.

L. Crassum quasi colligendi sui causâ se in Tus-

culanum contulisse. Sed hoc ^h Gerundium est, ^h Gerundium-
vum, Ed. Col.

& ea exempla, quæ supra attuli, quorum unum

fuit: *Sustulit de latere meo ancillæ tuæ dormien-*

tis: ad quod Pronomen malo referri illud *Dor-*

mientis, quod est Adjectivum, quàm illud *An-*

cillæ, quod est Substantivum: ita ut si abfuisset

Participium, vix tolerabile fuerit futurum: quale

Boetii:

Solantur mæsti nunc mea fata senis.

ⁱ Quintilianus etiam solet omittere Pronomen: ⁱ Declam. 5.

ut, *Accepi, fateor, illum, qui solutus quoque*

non sequebatur, quem non gaudium redemption-

is, non lætitia prælati, non hortantis erexit pa-

tris amplexus. Et in eodem lib. *Rus, servulos,*

penates, & omnia utiliora properanti festina-

tionem ^k *parentis addixi.* Omisit Sui, ut esset, ^k Pergentis;

Non lætitia sui prælati: & *Meus,* ut esset, Non in margine

meus hortantis amplexus: & iterum *Mea,* ut Ed. Steph. &

esset quoque Festinatione meâ parentis. Poetæ Colin.

etiam frequenter. Ovidius ^l Heroidum: ^l Epist. Pen.

Deniq; quisquis erat castris jugulatus Achivis, ad Ulys.

Frigidius glacie pectus amantis erat.

Id est, meum amantis. ^m Idem: ^m Epist.

Illa meis oculis species abeuntis inhæret, Phyl. ad

Cùm premeret portus classis itura meos. Dem.

Ausus es amplecti, colloque infusus amantis,

Oscula per longas jungere pressa moras.

Id est, tua abeuntis, & meo amantis. ⁿ Idem ⁿ Epist. Oen.

in eodem opere, sed inusitatius, ad Par.

Et

Et flesti, & nostros vidisti flentis ocellos.

Nostros dixit pro *meos*, & *flentis* pro *flentium*. Est enim illud *flentis* genitivus singularis, non accusativus pluralis, quod accentus probat, cum tales accusativi habeant ultimam longam: quæ hic non est. Hoc dixi, quia quidam hunc locum exponunt per accusativum. Illa diversitas numerorum, *meos* sive *nostros* amantis, vix alii quam poetæ permixta est: Postremò hæc Pronomina, sive primitivorum genitivis, sive in possessivâ voce (ut dixi) maximè gaudent illis tribus, *unius*, *soli*, *ipsius*, quorum multa exempla jam protuli. Nec ab re fuerit, sicut *unius*, ita *duorum*, *trium*, *quatuor* posse dici. Item *omnium*, *cujusque*, *plurium*, & si qua sunt adhuc: ut, *vestram* *duorum*, vel *vestram* *trium*, vel *vestram* *omnium* operam desidero, pro *vestrum*. Cic. de Orat. lib. 3. *Sed voluntati vestræ omnium parui*. *Cujusque*, aptius cum Pronomine *sui*, sive *suus* conjungitur: ut *Vellem* nosse, quæ sit sua *cujusque* sententia, non *sui* *cujusque*. • Brutus ad Ciceronem: *Qui vestris paucorum respondeat laudibus*, pro *Vestrum*. Verùm jam huic quæstioni finem imponamus.

• In Epist. 6.
Lib. ad Brutum.

C A P. II.

De Me me, Te te, Se se.

EAdem ferè hæc tria Pronomina geminari etiam solent; priora quidem per figuram *Me me, Te te*: tertium sine figura. Virgilius in nono:

Me me adsum qui feci, in me convertite ferrum,
O Rutuli. —

Et in undecimo:

Me me duce ferrum Corripite, ô Rutuli.

Et

Et in duodecimo :

Verte omnes te te in facies.

Sed hoc videri potest esse sine figura. Non enim est ita acce & ardens : ut apud ^a Quintili- ^a Declam. 2. anum : *Te te hoc loco mulier interrogo.* In nominativo planè semper figuratum est, ut Cic. in ^b Antonium : *Tu tu faces illas incendiisti.* Sese ^b Philip. 2. (ut dixi) nunquam figuratum est : ut idem, ^c I- ^c Ad Heren. lib. 4. *ste viri fortissimi sanguine aspersus, sceleratam gratulantibus manum porrigens, in templum Jovis contulit sese : id est, se.*

CAP. III.

De Nostras, Vestras, & Cujas.

Nostras, Vestras, & Cujas, non tantum patriam, nationemque innuunt, sed etiam partes, & quasi sectam : ut, *Vestrates* Philosophi non sunt ita populares & favorabiles, ut *nostrates*, qui ab Epicuri scholâ prodierunt. Et ^a *Cujates* ^a Cic. Tusc. philosophi vos estis ? Stoiciné an Academici, an ^b Peripatetici, an *nostrates* Epicurei ? Cic. ^b *Putaré* ne unquam accidere posse, ut mihi verba ^b Ep. II. 1. 2. deessent, neque solum ista vestra oratoria, sed ^c ad fam. *hec etiam levia nostratia ?*

CAP. IV.

De Iste & Ille.

Iste & Ille (si audire ^a Priscianum volumus) ^a Lib. 17. hoc differunt, quod *Iste* spatio propinquiore, ^c cap. De Pronom. constr. *Ille* autem longiore intelligitur. Cujus auctoritas plurimos in errorem induxit, qui pro *Istud*, dicunt *Illud* : veluti si ad hominem longè positum scribas, Si quid novi in *Illa* urbe est, mihi notum facias : pro eo quod est, in *ista* urbe. Quod non mediocre peccatum est. Nam de me loquens,

loquens, dicere debeo : Hoc caput, hæc manus, hæc civitas : De te verò, Iſtud caput, iſta manus, iſta civitas : De tertia autem perſona, illud caput,
 b Philipp. 2. illa manus, illa civitas. Cic. in ^b Antonium : *Remove pauliſper iſtos gladios. Et in eodem lib. Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſtâ gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippie nuptiis exhauleſas, ut tibi neceſſe eſſet in conſpectu populi Romani vomere poſtridie.* Hoc eſt, Iſtis tuis faucibus, iſtis tuis lateribus, iſtâ tuâ firmitate. Unde naſcuntur adverbia, *Iſtic, Iſtinc, Iſtac, Iſtuc, Iſtorſum, Iſtò.*
 c Epist. 10. Lib. 1. ad fam. Ut ^c idem ad Valerium Juriconſultum, *Qui iſtinc nunc veniunt, partim te ſuperbum eſſe dicunt, &c.* id eſt, qui ab iſta provincia, in quâ agis, huc in Italiam, Romamque veniunt. Aliquando tamen *Iſte*, accipitur pro *Hic*, ut idem
 d Philipp. 2. & in ^d eundem : *Quum iſto tempore ſtent cum gladiis armati.* Et ^e Quint. *Juvenis iſte eſt, de quo ſumma in rebus humanis monſtra gignuntur.* Et ^f iterum : *Juvenis iſte patris ſui hæres ſolus inventus eſt.* Ille quoque nonnuncquam per dignitatem, aut per eminentiam ponitur, indicans eſſe, quod omnes debeant noſſe : ut, Alexander ille Magnus, Ille Cenſorius Cato, Architas ille Tarentinus.

CAP. V.

De Hic, Is, Idem, & Ad hoc.

Hic, & Is, habent potiùs illam (de quâ modo memini) Prifciani differentiam, ut *Hic* ſpatio propinquiore, *Is* verò longiore, intelligatur. Multis tamen in locis utrunque locum habet : ut, *Qui præfert virtutem divitiis, is* ſanè fortis eſt, vel : *Hic* ſane fortis eſt : vel per compoſitionem ; ut, ^a *Quæcunque mulier adultera, eadem*

^a Quintil. lib. 5. c. 1.

dem venefica est. Et ferè per hæc duo pronomina licet sic loqui, nec per ulla alia; licet poetæ utantur *Ille* pro *Is*, quia amborum eadem penè significatio est. Ut Horatius de arte poetica:

Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:

(hospes;

Quo sit amore parens, quo frater amandus, &

Quod sit conscripti, quod iudicis officium; quæ

Partes in bellum missi duois: ille profectò

Reddere personæ scit convenientia cuique.

Quare sanctis viris è Græco transferentibus sic permittamus dicere: Non qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Possunt autem hæc eadem duo, de quibus loquor, Pronomina, & alio modo usurpari: ut Alexander parvis copiis fretus, superavit Darium cum infinito exercitu, & *id* in adolescentia: vel & *hoc* in adolescentia. Item & hoc modo: Pauca vestis, & *ea* detrita, & sordida: potiùs quàm, & *hæc*. Paucis nummis superbit, nec *iis* suis, sed aliunde corrogatis: potiùs quàm, & *his*. *Idem* quod est ab *Is* compositum, quasi pro *Etiã* poni solet: ut, ^b Cic. *Et huic conjuncta bene-*

^b Lib. I. Off.

nescentia, quam eandem vel benignitatem, vel liberalitatem appellari licet; id est, Quam etiã. ^c Quint. *Si causam veneficii dicat adul-*

^c Lib. 5. c. II.

tera, non M. Cat. damnata iudicio videatur, qui nullam adulteram nòn eandem esse veneficam dixit. In hoc Pronomine, *Idem*, annotavi quiddam dissimile ab *Is*: ibi potest addi copulativa, hìc non potest: quod tamen affirmare non ausim: ut, Quamcunque in sedem migrat apium rex, in *eam* & apes ipsæ comitantur. At si dicam, in *eandem*, tollam copulativam: sic, in *eandem* apes ipsæ comitantur. Nam *idem* habet in se velut vim copulativæ. Hoc ^d positum cum præpositione *Ad*, significat præterea: ut

^d Compositum. Ed. Col. Par. Steph. & Colin.

* In Caril.

f Gloria Ed.
Colin. Et a-
pud Sallust.
sic nunc le-
gitur.

apud * Sallustium : *Cognoveram parvis copiis bella gesta cum opulentis regibus ; Ad hoc sepe fortuna violentiam tolerasse : facundia Græcos, scientia belli Gallos ante Romanos fuisse.*

C A P. VI

De Præpositione Cum.

Cum Præpositio, per appositionem non jun-
gitur rei notanti instrumentum, sed comi-
tem. Et hoc est quod Quint. ait : Ut quæ-
ramus, nunquid apud nos sit vis quædam septimi
casus, & apud Græcos sexti : Nam, inquit, cum
dico, *Hasta percussi, non utor ablativi naturâ :
nec si idem Græcè dicam, dativi nō soci.* Pro-
pter quod Servius & quidam alii planè affirmant
esse septimum casum : quod autem non utamur
ablativi naturâ, hanc causam existimo, quòd ab-
lativus aut vi nominis regitur, aut vi verbi, aut
adverbii, aut postremò intercedente præpositione :
quorum nihil hîc fit : nisi volumus errorem quo-
rundam sequi, qui subintelligunt præpositionem
Cum. Et quomodo subintelligi potest, quæ ne
poni quidem potest ? Nam Percussi *cum* hasta,
inauditum est : instrumentum enim percussione
hasta est : peccavitque non incelebris hujus ætatis
vir, qui scripsit, *Gladium, qui cum se percusserat,
eduxit.* Percussit igitur gladio : non, cum
gladio. Impuli te pugno : non, cum pugno.
Video te oculis, non cum oculis. Tango te ma-
nu, non, cum manu. Delevit epistolam lacry-
mis. Absterfit sordes aqua, siccavit cretam ; li-
quefecitque ceram igni : non autem, cum lacry-
mis, cum aqua, cum igni. Sed hoc fefellit, quod
aliquando illa præpositio videri possit juncta no-
mini instrumentum significanti : ut, *Acceptus est
à nobis cum honore ; Magnâ cum benevolentia
scripsit :*

scripsit : Cum mira affabilitate me allocutus est ; Cum dira truculentia me aspexit. Veruntamen hi ablativi instrumentum non significant, sed comitem. Siquidem acceperunt me homines instrumento corporis, non honoris, sed honore comite. Scripsit ministerio manus, non benevolentiae, sed hanc sociâ. Allocutus est lingua operatrice, affabilitate præsenti : & Aspexit instrumento oculorum truculentiam suffusorum, quæ nihil facit ad ipsam inspectionem, sed oculi. Sunt qui velint Priscianum sensisse, Cum hasta percussi dici posse, vel hanc Præpositionem subintelligi. Ego verò affirmo, neminem antiquorum neque protulisse hanc, neque subintellesse.

b Conjunctionem.
Ed. Col. & Paris.

C A P. VII.

De Circiter.

Circiter Priscianus * inquit, ad tempus solum pertinet : ut, *Circiter calendas Januarias*. Imò & quidem frequentius ad numerum : ut *Circiter duum millium militum, Circiter decem miliariorum*. Sed aliquando etiam ad locum : ut Cassius Hemina : Lapidem fuisse quadratum, *circiter* in mediâ arcâ vinctum candelis quoquo versus.

a Lib. 14. cap. De potest. Præposit.

C A P. VIII.

De Versus & Usque.

Versus, contra naturam Præpositionis, semper postponitur : ut, Italiam *versus*, Mægaram *versus*. * Livius : Duo Romana uno loco propius Albam, tria Albana Romam *versus*. * Sallustius : Deinde Philenorum aræ, quem locum Ægyptum *versus*, finem imperii habuere Carthaginenses. Cic. de divinatione : Qui exercitu

a Decad. 1. Lib. 1.
b In Jugur.
c Lib. 1.

exercitu lustrato, quum Arretium *versus* castra movisset. *Sursum*, sive *sursum versus*, frequenter legimus. Nonnunquam dicitur *Versum*, sicut *Adversum*. Nam ita *versus*, sicut *Adversus*, unde *Quoquo versus*, & *Utroque versus*: id est in unamquamque partem, & quocunque, & in utranque partem, & deorsum *versus*. Atque nescio quomodo non reperio hanc inter præpositiones esse numeratam: an quia postponitur, & non præponitur? Ne *Tenus* quidem præponi solet: de qua nunc dicam, & tamen est Præpositio. An quia vice Præpositionis non fungitur, quoties alia adest Præpositio? ut, *Ad occidentem versus*. Quo quidem modo adverbium est, ut *usque*, quæ & ipsa sic aliquando in oratione collocatur: ut, *Ad occidentem usque*.

CAP. IX.

De *Tenus*.

T*enus* (ut dixi) semper postponitur. Atque in singulari utique cum ablativo: ut *Hac tenus*, *Qua tenus*, *Verbo tenus*, *Capulo tenus*. In plurali verò cum genitivo etiam, non solum cum ablativo. Sed, quantum ego sentio, cum genitivo tunc aut necessario, aut venustius fit, præsertim more Græcorum, cum res est, vel gemina, vel numero singulari carens: neque hoc apud Poetas modo, sed etiam apud Oratores.

^a *Æn.* 10.

^a Virgilius:

— *laterum tenus hispida nanti.*

^b *Georg.* 3.

Et ^b iterum:

Et crurum tenus à mento palearia pendent.

^c *Cap.* 2.

^c *Quintil.* ^c lib. 12. Sed ille vir bonus, qui hæc non vocibus tantum sibi nota atque nominibus, aurium *tenus* in usum lingua perceperit: sed qui virtutes ipsas penitus mente complexus, ita sentiat.

tat. ^a Cælius : Nam & illi rumores de comitiis ^d Ad Cic. transpadanorum Cumarum *tenuis* caluerunt. Curt. Lib. 8. Ep. 1. Pauci hostium *tenuis* exacti penetrare ad portum. Est autem significatio *Usque ad* : *Umbilico tenuis, usque ad umbilicum. Æthiopia tenuis, Nilo tenuis, usque ad Æthiopiam & Nilum.* Aliquando etiam pro *Non ultra* : ut, Gessit Consulatum *titulo tenuis*, id est : *non ultra quàm titulo* : cuiusmodi nonnulla ex superioribus exemplis sunt.

CAP. X.

De Pridie & Postridie Adverbiis.

Pridie & postridie, quemadmodum *Tenuis*, genitivo serviunt, & nonnunquam etiam accusativo : ut *Pridie* illius diei, *Postridie* nonarum decembrium. Cicero ad Attic. *Pridie* compitalia memento. Titus Liv. ^a lib. 6. Etiam *postridie* ^d Decad. 1. Idus rebus divinis supersederi iussum : Inde, ut *postridie* calendas quoque ac nonas eadem religio esset, traditum putant. Idem lib. 40. *Pridie* Parilia medio ferme die atrox cum vento tempestas coorta. De quo vide plura in Nudiustertius.

CAP. XI.

De Hei, Heu, Eheu, Væh, & Procul.

Hei quoque & Heu simile quid obtinent : tamen alterum dativo, alterum accusativo jungitur. Ut, ^{(illo} ^a *Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab* ^b Vir. Æn. 2. *Hectore.*

Terentius : ^b *Heu me miserum.* Et ferè cum ^b An. Ag. 1. huiusmodi Pronominibus. Nam cum alio nomi- ^c Scen. 1. ne frequentius per exprobrationem : ut ^c Virgil. ^c Æn. 7.

Heu stirpem invisam.

Et Plin. lib. ^a 7. *Heu clementiam*, ab his initiis ex- ^d In 2. 10. 1. m.

e Æn. 6. istimantium ad superbiam se genitos. Aliquando etiam cum nominativo: ut idem e Virgil.

Heu pieras, heu prisca fides.—

f Psal. 120. Terentius in Adelphis: *Heu misera.* Illud verò
5. in 1 Psalmo: *Heu mihi*, quia incolatus meus pro-
g Luc. 19.4. longatus est, nescio an vitio factum sit librario-
rum: quale illud in 8 Evangelio, Ascendit in ar-
boreum sycomorum, quia inde transiturus erat:
b Cap. 11. quod scribendum est, *illac.* Et illud ad b Roma-
17. nos: Tu autem cum oleaster esses insertus, pro
i Cap. 16.13. *insitus.* Et in actis 1 Apostolorum: Egressi su-
mus foras portam juxta flumen, pro *Extra por-*
k Eclog. 2. *tam. Eheu* nulli casui servit. Virgilius in b Bu-
colicis, *Eheu* quid volui misero mihi. *Væh* quo-
que dativo. 1 Martialis:

l Lib. 5.
Epig. 34.

*Carpere Causidicus fertur mea carmina: qui sit
Nescio: si sciero, væh tibi causidice.*

Hæc appelles licet siue adverbia, siue interjectiones,
(nam hanc inter partes orationis non numero) si-
ve etiam Præpositiones. *Procul* apud quosdam
casui servit, ut apud Curtium, *Procul* urbem,

C A P. XII.

*Quòd quædam Comparativa & Superlativa Ad-
verbia, serviunt Accusativo.*

C Comparativa Adverbia, & Superlativa, præ-
ter suam constructionem ablativi & geni-
tivi: ut, Scribo *melius* te: & *Optimè* omnium:
aliquando serviunt accusativo: utique ea quæ à
Præpositionibus veniunt, illarum naturam servan-
tia. 2 Cicero ad Octavium: Cur castra medio
itinere *longius* adversariorum castris, & *propius*
urbem moventur? Idem ad b Atticum: Tamen
b Lib. 6. esse officium meum putavi, exercitum habere
Epist. 6. *quàm proximè* hostem. c Sallustius: *Proximè*
c In Jugurt. Hispaniam Mauri sunt. Nec hæc regere possunt
dati-

dativum, ut ^a Prisciano placet, quale vult esse, ^d Lib. 12.
^e Cum *propius* stabulis armenta tenerent. Dativus hîc non regitur naturâ comparativi, sed ipsius nominis, non aliter quàm si dicam, Navigo te *propinquius* terræ. Et quoniam ipsâ rei serie quædam de complexu orationis dicere incipimus: jam de hoc ipso differamus; simulque de naturâ indeclinabilium dictionum, quarundamque aliarum: ab eo potissimum incipientes, quod huic loco simillimum est.

CAP. XIII.

De O, vel prolata, vel omissa.

O ^a *Fortunati, quorum jam mœnia surgunt,* ^a Virg. Æ 1.
 Æneas ait. Et ^b alibi: ⁱ (colas. ^b Id. Geor. 2.

O fortunatus nimium, bona si sua norint, Agri-
 Hîc accusativus est: ibi vel Nominativus vel Vocativus esse potest. His enim tribus casibus indifferenter authores utuntur. Cic. O variam volucrumque fortunam. Neque hoc in tertia persona tantum, sed etiam in primâ & secundâ: ut idem, O me miserum, ô te infelicem. Etiam non apposito Pronomine: ut idem, O miserum & detestabilem hominem, si hæc ignoras: idem, O te miserum, ô te infelicem: quæ exclamatio ad omnem affectum convenit, vel miserationis, vel indignationis. Simili modo in Nominativo, & Vocativo: ut idem, ^c O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria est potissimum reddita. Et ^d ite- ^c Philip. 14. ^d Pro Calio.
 rum: O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, sollicitiam, contraque fictas omnium insidias facile se per se ipsâ defendat. Idem ^e: O nox illa, quæ penè æternas ^e Pro Flacco.
 huic urbi tenebras attulisti. Et iterum ^f: O No- ^f Pro eod.
 næ illæ Decembris, quæ me consule fuisti. Aliquando ab illo superfedemus, utique in re levio-

- neque ita magni caloris : ut, *Indignum facinus :*
 g Philipp. 2. & *Hominem nequam*, qui non dubitaret vel in
 foro aleâ ludere, vel cum lege de aleâ condem-
 natis. Ciceronis verba sunt in Antonium. Et
 h Epist. 1. Plinius Junior ad h Octavium : *Hominem te pa-*
 L b. 2. *tientem, vel potiùs durum, ac penè crudelem,*
qui tam insignes libros tandiu teneas. Quòd si
excandesceremus, dicendum esset, O hominem
nequam : & *O hominem patientem.* Aut sine
 i Cap. 8. indignatione, ut apud Valerium Maximum lib. 3.
 Sed mihi uti istâ conditione vitæ non est opus.
 Sine ullis imaginibus *nobilem animum.* Ali-
 quanto hoc remissius est, quàm si dixisset, *O*
animum sine ullis imaginibus nobilem : id est,
sine majorum nobilitate nobilem. Ideoque Te-
 rentius levioris caloris interjectione usus est :
 k Heaut. *Hui,* tam graveis hos quæso ? Sed hoc simile e-
 Act. 1. Scen. 1. jus speciei, cujus mentionem modò faciam.

CAP. XIV.

De Me, & aliis Accusativis cum Infinitivo.

- a Virg. **M**E ne a incepto desistere victam, (gem?
 Æn. 1. Nec posse Italia Teucrorum avertere re-
 b Id. Ibid. Et iterum b :
Mène Iliacis occumbere campis, (dextra ?
Non potuisse, tuâque animam hanc effundere
 c Ep. 1. l. 14. Hæc Virgilius. Ad Terentiam autem Cicero e,
 ad fam. Me miserum : te in tantas calamitates propter me
 incidisse ! Et iterum in Bruto, Tum Brutus ad-
 mirans, *Tantâ ne fuisset oblivionem,* inquit, in
 scripto præsertim, ut ne legens quidem unquam
 senserit, quantum flagitii commisisset ? In his
 omnibus placet mihi subintelligi, Verè ne ita est,
 me non posse avertere Italia regem Teucrorum ?
 d Ep. 3. l. 4. & cætera. d Plin. junior ad Adrianum : *Homi-*
nem ne Romanum tam Græcè loqui ? id est,
 verè

verè ne ita est ? vel oportuit ne ? five oportet ?

Terentius in *Andria* : Servon' fortunas meas *me* c. Aët. 3.
Scen. 5.
commisisse futili ?

CAP. XV.

De En & Ecce, suisque Compositis.

EN & Ecce, in eadem penè significatione amant Nominativum & Accusativum : apud Comicos verò *Hem* pro *En*, affectui serviens, quo Oratores non utuntur : quemadmodum nec *Ast* pro *At*, quod est Poëtarum, syllabam illam brevem interjectione longam facientium. Adjungitur autem *En* Nominativo pariter & Accusativo, tum indicando, tum exprobrando. Indicando, • Virgilius :

En Priamus ; sunt hîc etiam sua præmia laudi. a. Æn. 1.

Exprobrando ^b :

En agros : & quam bello Trojane peristi b. Æn. 12.

Hesperiam, metire jacens. —

Seneca in Agamemnone : *En Paridis hostem.*

Juven. Satyrâ secunda :

En habitum, quo te leges & jura ferentem

Montanum positis audiret vulgus aratris.

Oratores sæpius exprobrando, & sæpius per Nominativum. Quintilianus, *En improbitas*. Cic. ^c. c. ProDeiot.

En crimen, en caussa, cur regem fugitivus, dominum servus accuset. *Ecce*, similiter cum utroque casu jungitur : ut idem, *Ecce tibi status noster*. Cum accusativo autem non memini me

apud Oratores legisse, sed ne apud Poetas quidem.

Nam illud apud Terentium in *Eunucho* : *Ecce* d. Aët. 2.

autem alterum, nescio quid de amore loquitur : Scen. 3.

Alter scribi debet, non alterum, Donato quoque probante. Sed demus aliquando reperiri, ut semel apud Plautum in *Bacchidib.* Opus ne erit tibi advocato tristi, iracundo ? *ecce me*. *Eccum*,
eccam,

e Lib. 12.
cap. De Fi-
gurâ.

eccam, eccos, eccas. Ellum, ellam, ellos, ellas, ab *Ecce* composita sunt, & secum videntur gere-
re casum, sed non gerunt : quæ e Priscianus ita
resolvit, *Ecce eum, ecce eam : ecce eos, ecce eas :*
Ecce illum, ecce illam, ecce illos, ecce illas. Ser-
gius quoque commentans Donatum, ait, *Nihil*
significat Ellum, nisi ecce illum. Pauloque pōst:
Quum ergo Ellum sit ecce illum, & Ellam ecce
illam : nihil possumus dicere, nisi magis demon-
strative. Sed pace Prisciani, Sergiique, & alio-
rum, hoc nec verum nec conveniens significa-
tum est. Nam inter *Ecce eum, & Ecce illum,*
quid interest ? Potius dicendum erat, *Eccum, ec-*
ce hunc ; Eccos, ecce hos, de quibus agimus. Ta-
lis erat convenientior interpretatio, sed quæ nec
vera foret. Resolvuntur enim hæc per adverbia,
non per Pronomina, *Eccum, ecce hîc,* subintel-
lige virum de quo agebamus: *Eccam, ecce hîc,*
subintellige foeminam, de qua mentio erat. *El-*
lum, Ellam, ecce illic virum foeminamve, sub-
intellige, de quo, de quæve agebatur. Nam ut
de homine, qui ante conspectum nostrum adest,
rectè dicas, *Ecce ille,* vel *Ecce ego,* sive *ecce il-*
lum, vel *ecce me :* ita malè loquaris, *Ellum ho-*
minem, vel *ellum me :* & rursus de longè posi-
to, *Eccum.* Terentius f, *Eccum Parmenonem :*
& *Eccum me :* nempe non ecce eum Parmeno-
nem, quasi aliquis alius sit, præter hunc Parme-
nonem. Et ecce eum me, & quem me, & quem
eum quæris. Plautus in Menechmis, Atque *eccam.*
Et in Mercatore, *Ecce illum videto. Eccum ergo*
Parmenonem : id est, *Ecce hîc Parmenonem :* &
Eccum me : id est, *Ecce hîc me.* Et, *Ellum Parme-*
nonem dicentes : non sic loquimur quasi de parum
noto : ut solemus, cùm dicimus, *Ecce ille Parme-*
meno : quasi ille tibi incognitus, sed auditus. *Ellum*
igitur *Parmenonem,* significat, *Ecce illic Parmeno,*
sive

f Run. A. & 3.
Scen. 3.

g Quem me
eum quæris
Ed. Steph. &
Colin.

five *Parmenonem*. Sed an possit *Ecce* habere Accusativum, non antè indubitatum habebò, quàm exemplum videro, nisi illud tale sit apud ^b Virgil. ^b Eclog. 3.

————— *En quatuor aras,*

Ecce duas tibi Daphni, duòque altaria Phæbo,

Pocula bina novo spumantia lacte quotannis,

Craterasque duos statuam tibi pinguis olivi:

Sed de prosa magis dubitare me dico.

CAP. XVI.

De Age, Agite, & Agedum.

A Ge singularem numerum desiderat: *Agite* pluralem: *Agedum* verò non singularem tantum, sed etiam pluralem. Neque id modò in carmine, ut Propertius, *Vos agedum*: sed etiam in prosa, ut ^a Quintilianus, *Agedum* (si videtur) ^a Decl. 12. extra portas prospicite squalida arva, & spinis obfitas segetes, & semesos arborum truncos. Cic. ^b ^b Pro Syll. *Agedum* conferte nunc cum illis vitam P. Syllæ vobis populòque Romano notissimam.

CAP. XVII.

De An & Aut; Ne vel Ve, & eorum Compositis.

A N & *Aut*, Conjunctiones sunt, ^a Quintil. ^a Lib. I. c. 9. inquit: malè tamen interrogas, hic *aut* ille sit. Nos quum talem tantumque authorem habeamus, tamen plerique multis jam seculis peccaverunt, ac peccant: quòd grande flagitium est. Sed duæ causæ eos decipiunt. Ferè enim nunquam decipimur, nisi mendaci quadam specie veritatis: &, ut inquit ^b Horatius, Decipimur specie recti. Una, quòd interpretantes è Græco, non ^c reperimus hanc apud illos differentiam. Quippe quum Græci unam tantum habeant, utrique nostrarum respondentem, putant pro una voce ^b In Art. Poet. ^c Reperientes ——— differentiam (Quippe ——— respondentem putant, &c. ^{E.d. Steph. & Colin.} Græca

d De Orat.
Lib. I.

Græca unam Latinam posse sufficere. Altera, quoddam reperiunt apud nos in interrogando, *Aut*. Et primæ quidem opinioni hoc responsum sit: Eos malè mereri de lingua Latina, qui dimidium verborum fastidiunt. Nam plerique utuntur, *Aut*, more Græcorum, & interrogando, & sine interrogatione, *An* omnino relinquentes. Sequenti (quod tamen caput hujus erroris est) ita respondemus: Si paulò diligentius advertissent, non in *Aut*, sed in *An*, interrogationem consistere deprehendissent: ut apud Ciceronem d: *An* verò tibi Romulus ille, *aut* pastores & convenas congregasse, *aut* Sabinorum connubia conjunxisse, *aut* finitimorum vim repressisse eloquentiâ videtur? Non est hîc multiplex interrogatio, quasi de horum singulis interrogaretur: sed duplex; sic, *Nunquid Romulus hæc omnia fecit eloquentia?* Hæc una pars est interrogationis: supple, *An non fecit?* Et hæc erit altera pars. Item, *Es tu Stoicus, aut Epicureus, aut Peripateticus, aut Academicus?* Hæc interrogatio & benè dici potest, & malè. Nam si non constet interroganti, te esse Philosophum, benè interrogavit; supplendâque est duplex *An*, sic: *Es ne tu Stoicus aut Epicureus, &c. An non?* Sin constet illi, te esse Philosophum ex aliqua illarum sectarum, sed cujus sis ignorans, de ipsâ interroget, malè quæsit: quum *An* non *Aut* dicendum fuerit: & ubi nos modo posuimus duplex *An*, omittendum sit, sic: *Es tu Stoicus? an Epicureus? an Peripateticus? an Academicus?* quæ interrogatio potest tendi in Infinitum. Illa verò semper est duplex: hîc ad singulas particulas binæ interrogationes sunt, ibi in unum ductæ. Cum enim quæro, *An Stoicus*, subintelligitur altera interrogatio ediversò: sic, *An non?* Item, *Es ne Epicureus, an non?* *Es ne Peripateticus,*

reticus, an non? Es Academicus, an non? Afferamus aliud apertius exemplum: An est hic illo nobilior? an plus pro salute mea laboravit? an cui homines magis cupiant? an formosior; & magis dignus cui filiam meam collocem? Hic octo interrogationes sunt, quia octies interrogatio repetitur: ibi semper duæ, quia bis semper repetitur. Ex quo patet, non esse interrogationem in *Aut*, sed in *An*. Interrogationem, inquam, contrariorum, & qualis est illa: *Quid dicam? aut quid non dicam?* Inter hæc non ambigimus, sed ipsa ambo simul ambigimus. Secus in illo, *Abeam, an maneam?* De duobus ita quaero, ut utrum mihi faciendum, & utrum non faciendum sit, dubitem. Ideoq; non solum interrogando, sed citra interrogationem quoq; utimur *An*, ubicunq; aliquid contrarietatis inest: ut, *Dubito an vivat pater, an mortuus sit*. Et in majore numero, *Nescio an Pater Rom. sit, an valeat, an vivat, an venturus ad me sit*. Muta verbum dubitationis & inscientiæ in dissimile aliud verbum, sic: *Scio an pater vivat, an mortuus sit*, malè locutus es. Bene autem, *Nescio an pater vivat, an mortuus sit*. Itaque verbis hujusmodi dubitationis & inscientiæ damus Subjunctivum cum *An*; verbis verò opinionis & scientiæ, Indicativum cum *Quod* & *Aut*, sic: *Opinor quod pater aut mortuus est, aut graviter egrotat*. Quod præceptum est de *An*, hoc quoq; præceptum sit de *Ne*, quæ plerunque una, solæque & semper in parte prima collocatur: ut, *Bonûsne vir est, an malus?* Aliquando cum socia, sed id sæpius apud Poetas, ut Virgil. in *Æneid.* lib. I.

(*ferene,*

Qui teneant (nam inculta videt) hominésne,

Querere constituit, sociisque exacta referre.

Sæpe hoc modo, *illuc eam necne, ignoro*: hoc est dubitativè. Interrogativè quoque ut pro Flac-

co

e Qualis non est illa, Quid dicam, aut Quid faciam? Quid dicam, aut Quid non dicam? Inter, &c. Ed. Col. Par. & Colin.

co Cicero : *Utrum vultis prætori Flacco licuisse, necne?* id est, *licuisse, an non?* Quidam super-
vacuè addunt alterum *An*, sic: *Nescio an benefa-*
ciam, necne. Atq; ut ostendi quosdam errare in *aut*,
non videntes in quo differat ab *An*: ita quidam fa-
ciunt in *Vel*, putantes poni pro *An*: id est, inter-
rogativè vel dubitativè, sive ignorativè: ut, *Istud*
est aurum vel orichalcum? *Nescio si sit aurum vel*
orichalcum: Imò scis quòd est aurum vel orichal-
cum: & neuter vestrum dubitat, quòd *vel* hoc,
vel illud est: sed nescitis *an* hoc, *an* illud sit.
Ideoque & tu interroga, *Aurumne sit, an ori-*
chalcum: & tu responde, *Quòd nescis, an sit hoc,*
f Lib. 3. c. 8. *an illud.* Illud autem quod est apud Quintil.
Querendumque arbitrantur, justumne sit, sacri-
legium appellari quod obijciatur, vel furtum,
vel amentiam: potest quibusdam movere dubi-
tationem, quasi in re dubia loquamur per *Vel*:
atque ideo ipsum misceamus cum *Ne*, sive *An*.
In quo minimè dubitandum nobis est. Talis e-
nim ibi locutio est, *Querendumque arbitrantur,*
justumne sit appellari aliquid nomine sacrilegii,
an non? vel, *Fustum sit aliquid appellari fur-*
tum an non? *Aliquid sit. justum appellari amen-*
tiam, an non? *Ve* magis accedit ad *Vel*, quàm
ad *An*: ut, *Duobus tribusve mensibus*: id est,
duobus vel tribus mensibus: raròque reperitur
geminatum, nisi adjuncta *Si*: ut *Sive hoc, sive*
illud: aut adjuncta *Ne*, pro *Ut non*: ut apud
eundem: *Cavendum etiam, nève sit major tran-*
slatio, quàm oporteat, nève (quod sæpe accidit)
g De Ora-
tore, Lib. 3.
h Lib. 1. *minor, nève dissimilis.* Cicero 5: *Ita jungetis,*
ut nève asperè concurrant, nève vastius didu-
cantur. Lucanus sine compositione aliqua:

Nec quenquam jam ferre potest Cæsarve prio-
Pompeiusve parem. (rem,
Id est, non potest jam aut Cæsar superiorem ferre,
aut

aut Pompeius parem. *An & Ne*, conjungi solent pro *An*, quod magis Poeticum est: ut, apud amulos Virgilii: *Dic mihi Damata, cujum pecus? an ne Latinum?* Illud ¹ Ciceronis multi ^{i Pro Leg. Manil.} ita legunt: Quo mihi etiam indignius videtur obrectatum esse, Gabinio dicam, an ne Pompeio? an ne utrique? id quod est verius? Sine interrogatione durum videtur. Ut ^k Virgil. ^{k Georg. I.}

——— *Urbes ne invisere Cæsar,* (Ecl.

An Deus immensi venias maris, ac tua naute,

An ne novum tardis sidus te mensibus addas.

Ideo dixi durum, quia per interrogationem quiddam urgentius & instantius est in hac geminatione *An ne*, quàm in illa simplicitate *An*: quod hic non fit, ut ex aliis compositis elucebit.

¹ *Nónne fuit satius tristes Amaryllidis iras,* ^{1 Ecl. 2.}

Atque superba pati fastidia? nónne Menalcam?

^m *Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum* ^{m Ecl. 3.}

Excipere insidiis?

In hac interrogatione non id agitur, ut respondeas nescienti, sed cogaris assentiri scienti. Nec alia vis orationis est quàm si diceres, *An non*: quod magis urget, quàm *solum non*: licèt & hoc solum pro illo composito accipi soleat. Alia composita (si modo composita sunt) hæc sunt, *Itáne*, *Ergóne*: quæ interrogando responsionem non poscunt, sed assensum extorquent.

CAP. XVIII.

De Nedum, & Non solum, Non modo, & Non tantum.

N*Edum* duobus modis periti uti solent. Uno, cum utramque sententiam eodem claudimus verbo: altero, cum suum utrique sententiæ verbum damus. Primo modo sic: *Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam.* Secundo sic:

• Profunde-
re. Ed. Col.

fic: *Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam tibi crederem*: & hoc affirmativè. Negativè sic: *Non perderem pro te obolum, nedum sanguinem*. Item, *Non crederem tibi obolum, nedum pro te funderem sanguinem*. Atque in affirmando id, quod plus est majorisque momenti, in prima parte est ponendum: in negando id, quod minoris. Plus est & magis momentosum, fundere sanguinem, quàm pecuniam: & minus est, & levius, perdere aut credere obolum, quàm perdere aut • fundere sanguinem. Inperiti verò hanc dictionem accipiunt pro *Non solum*; sic dicentes, *Nedum laborem pro te susciperem, sed etiam mortem*: quod sic dicendum erat, *Mortem pro te susciperem, nedum laborem*. Aut per *Non solum* (nam contrarius modus est, per non solum, & non modo: ei qui est per *Nedum*) sic, ne priora exempla commutemus; *Non solum pecuniam pro te funderem, sed etiam sanguinem*. Item, *Non modò pecuniam tibi crederem, verum etiam sanguinem pro te funderem*: hoc affirmativè. Rursus negativè, *Non modo pro te sanguinem non perderem, sed nec pecuniam*. Item, *Non tantum pro te sanguinem non funderem, verum ne obolum quidem tibi crederem*. Hæc igitur differentia est inter *Nedum*, & *Non solum*, five *Non tantum*, five *Non modo*. Aliquando tamen reperimus hoc posterius penè pro *nedum* accipi. Cicero Officiorum 3. Huc igitur viro bono, quem Fimbria etiam, non modò Socrates noverat, nullo modo videri potest quicquam esse utile, quod non sit honestum. Possemus dicere hic pro *Non modo* Socrates, *Nedum Socrates*: sed *Nedum* atget, præpollétque alteri parti, cui adjungitur, *Non modo* autem æquiparat. Ideoque puto Cic. voluisse æquare Fimbriam Romanum Socrati Græco, dixisseque illud: *Non*

Non modò, sicut in quibusdam aliis exemplis : ut in iisdem Officiis, Ad quod est adhibenda actio quædam, non solum mentis agitatio. Et pro Plancio, Plura ne dicam, tuæ me lacrymæ impediunt, vestræque iudices, non solum meæ. Hic non ausim pro Non solum, dicere Nedum.

CAP. XIX.

De Nisi.

N*isi, quoties principium sententiæ est, Indicativum desiderat, alias etiam subjunctivum. Cicero pro Milone, Nisi fortè putamus dementem P. Scipionem Africani fuisse, qui cum per seditionem à C. Carbone in concione interrogaretur, quid de Tiberii Gracchi morte sentiret, respondit, jure sibi casum videri. Et ^a Quintil. Nisi fortè imperatorem quis idoneum credit in præliis quidem strenuum & fortem, & omnium, quæ pugna poscit, artificem : sed neque delectus agere, nec copias contrahere atque instruere, nec prospicere commeatus, nec locum capere castris scientem. Præter principia autem sententiarum : sic, ^b Vapulabis, nisi ca- ^b Ter. in A- ves : vel, Nisi caveas. In illo superiore Nisi, delph. adest verbum principale : hic non adest.*

CAP. XX.

De Conjunctiōe Quòd.

Q*uòd scribas gaudeo : &, Quòd scribis gaudeo : utroque modo dicitur. Volo quòd scribas : non autem, Quòd scribis. Illius superioris hæc similia sunt, Credo, Opinor, Puto, Lætor, Voluptatem capio, & reliqua. Hujus posterioris hæc, Mando, Jubeo, Impero, Exigo, Postulo, & reliqua. In illo tamen superiore ca-*

^a Ter. Eun.
Act. 2. Scen.
2.

vendum est, ne diverforum modorum verba copulemus: quale foret illud Terentii, quod nonnulli sic legunt, *An quoddam viam ignorant, an quoddam iter perferre nequeant?* quum sit dicendum aut sic, *An quoddam viam ignorent, an quoddam iter perferre nequeant?* Aut sic, *An quoddam viam ignorant, an quoddam iter perferre nequeunt?* Cui simile illud aliud est apud eundem, ^a *Nihil cum est, nihil desit tamen:* quum sit legendum potius *Desit*, non *Desit*, ut bonis Authoribus placeat. Et in Procerio Cic. ad Herennium sic quidam legunt, *Et si negotiis familiaribus impediti, vix satis otium studio suppeditare possimus.* & id ipsum quod datur otii, libentius in Philosophia consumere consuevimus: quum sit potius legendum, *Possimus*, ut modi concordent, qui copulâ mediâ conjunguntur: quanquam & sonus ipse, utpote in cursu medio periodi, convenientior est in *Possimus*, quàm in *Possimus*. Est etiam alia causa cur hoc non liceat, quam modò subjungam.

C A P. XXI.

De Et si, Quanquam, Quamvis, Licet.

^aIn princip.

E*t si, Quanquam, Quamvis, Licet*, ejusdem significationis sunt: aliquid in utendo discriminis habentia. Nam major quædam dignitas data est primis duobus, quæ semper adsciscunt sibi indicativum duntaxat, in principio statim orationum, epistolarum, librorum. Alia duo in hoc loco raro: in cæteris omnia indifferenter. Cic. in. Orat. pro ^a Milone, *Et si vereor judices.* Et in Epist. ad Attic. *Et si nihil novi afferebatur.* Et in opere ad Herennium: *Et si negotiis familiaribus impediti vix satis otium studio suppeditare possimus; & id ipsum quod datur otii, libentius in Philosophia consumere*

consequimur. Quintil. in ^b Declam. de Corpore ^b Declam. 6.
 projecto: *Esi judices in hac asperissima conditione fragilitatis humanæ, in qua nemo propè mortalium impune vivit, hæc omnibus natura est, ut sua cuique calamitas præcipue misera atque intoleranda videatur.* Cic. pro lege Manil. *Quamquam frequens conspectus vester mihi multò iucundissimus, hic autem locus ad dicendum amplissimus, ad agendum ornatissimus est visus, Quirites.* Idem de ^c Officiis: *Quamquam te Marce* ^c In princip.
fili anticum jam audientem Cratippum, idque Athenis, abundare oportet præceptis, institutisque philosophiæ. Lactantius tamen secundum librum de Institutione sic incipit: *Quamquam libro primo religiones deorum falsas esse monstraverim.* Alia duo magis postulant subiectivum, nonnunquam tamen & indicativum, ut dixi: ut apud ^d Horatium sic quædam Epistola incipit: ^d Epist. 17.
^{Lib. 1.}

Quamvis Scævola satis per te tibi consulis, Esch.
 Et apud Quintil. ^e Declamatio, *Quamvis judices in tanta malorum continuatione jam poteram nihil ex accidentium meorum novitate mirari.* In aliis partibus, quàm in principis, parem hæc omnia locum sortiuntur. Habent & hoc differentię duo priora à duobus posterioribus; quòd illa aliquando eodem modo, quem de Nisi ostendimus, à nullo dependent. Cicero pro Marcello: *Quid enim est omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum? quod quum venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo est, quia nulla futura sit.* *Quamquam iste tuus animus nunquam his angustis, quas natura nobis ad vivendum dedit, contentus fuit, semperque immortalitatis amore flagravitt.* Nec verò hæc tua vita dicenda est, que corpore & spiritu continetur. Hoc fit acrius per interrogationem, ac sublimius, ut (ne, si alia exempla afferam, longior sim) si dicamus hoc

^e Ager redemptus.

f Epist. ult.
lib. 3.

idem sic: *Quaquam quis ignorat istum tuum animum nunquam his angustiis, quas natura ad vivendum nobis dedit, fuisse contentum, semperque immortalitatis amore flagrasse?* De Et si, si-ve Tametsi (idem enim sunt) & apud eundem, & apud alios reperienda relinquimus exempla hujusmodi, licet pauciora. Unum ex ^f Plinio satis sit ad Cornelium Priscum: *Dedit enim mihi, quantum maximè potuit: daturus amplius, si potuisset: tametsi quid homini potest dari majus, quàm gloria, laus & eternitas?* Hic non possis ponere *Licet*, & *Quamvis*.

C A P. XXII.

De Cùm & Tum.

^a Lib. 2. c. 18.

^b Quint. in
Præf. lib. 1.

Cum & Tum Indicativum ferè postulant. Est autem in Cùm quiddam minus, in Tum quiddam majus. Et hoc duobus modis, ut aut generale aliquid præcedat, speciale sequatur, aut ambo sint specialia. Primo modo sic, ut apud ^a Quintilianum: *Quod cùm omnibus confitendum est, tum nobis præcipuè, qui rationem dicendi à bono viro non separamus:* id est, omnibus multum, mihi verò maximè. Altero modo apud ^b eundem: *Quod opus, Marcelle, victori tibi dicamus, quem cùm amicissimum nobis, tum eximio literarum amore flagrantem, dignissimum hoc mutuae inter nos charitatis pignore judicabamus:* id est, multum propter amorem tuum in nos, plus tamen propter amorem in literas. Vix aliter reperiās, qualis est Ciceronis in Verrem, actione primâ: *Factum est, uti cùm summum in veteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrentur.* Sed hoc loco adjectiva sunt, quæ distinguant illud *Plus*, & illud *Minus*. In cæteris

cæteris locis ferè adjectiva non adhibentur, qualia nunc sunt *Summum*, & *Nonnullum*. Raro autem alius modus quàm Indicativus convenit, quale fuit proximum exemplum. Idem ^c Quint. ^c Cap. i. in 2. *Quid autem est ex his, de quibus supra dixi, quod non cum in alia, quæ sunt rhetorum propria, tum certè in illud judiciale causæ genus incidat?* ^d Cicero ad Curionem: *Gravi teste privatus sum amoris summi erga te mei, patre tuo clarissimo viro: qui cum suis virtutibus, tum verò te filio superasset omnium fortunas. si ei contigisset, ut te antè videret, quam vita decederet.* Nunquam hoc fit, nisi sub uno verbo. Quod si quando sub duobus fieret, nunquam tamen in diversis verborum modis, diversisve temporibus, ut fecit Boetius in principio tertii (ut reor) de dialecticâ libri: *Cum in omnibus philosophiæ disciplinis ediscendis atque tractandis summum in vita positum solamen existimem, tum jucundius, & veluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono.* Nisi fortè putamus hoc eodem modo pro Deiotaro incepisse Ciceronem, *Cum in omnibus causis gravioribus C. Caesar initio dicendi commoveri soleam vehementius, quàm vel usus, vel ætas mea videtur postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant.* Tamen dicitur, non *Tum*. Respondet enim ad illud *Quum* pro *Quamvis*: ut alio idem in ^e loco, *Satis ne constanter facere* ^e Offic. lib. 2. videamur, qui quum percipi nihil posse dicamus, tamen & aliis de rebus differere soleamus, & in hoc ipso tempore præcepta officii persequamur? *Quum* scilicet pro *Quamvis*, aut, si scribitur *Tum*, non *Tamen*: scribendum etiam erit *Soleo*, non *Soleam*: quale est illud in procemio quarti libri Tusculanarum quæstionum, *Cum multis in locis nostrorum hominum ingenia vir-*

tutēque Brute solco mirari, tum maxime his in
studius, quæ serò admodum expedita in hanc ci-
vitatem à Græcia transtulerunt. Idem author
opus de natura deorum sic inchoat, Quod qui-
dam depravare solent dicentes, Sint pro Sunt :
Cum multæ res in philosophia nequaquam satis
adhuc explicatæ sunt, tum perdifficilis Brute
(quod tu minime ignoras) Et perobscura questio
est de natura deorum. Priscianus quoque vix
grammaticè locutus est in procemio magni ope-
ris, & quidem in primâ dictione, atque aded in
prima syllabâ, dicens: Cum omnis eloquentiæ
doctrinam, Et omne studiorum genus sapientiæ
luce præfulgens à Græcorum fontibus derivatum,
Latinos proprio sermone invenio celebrasse, &c.
Quæ tanta sunt præcedentia verbum principale,
ut non modò Demosthenes, qui contentâ voce,
& uno spiritu complures versus pronuntiabat :
aut Hercules, qui sine respiratione unum stadium
decurrebat : sed ne Novellus quidem Torquatus
Mediolanensis, qui uno spiritu tres vini congios
siccabat, posset illam sententiam, atque periodum
una vocis contentione pronunciare: tandem ver-
bum principale subjungit: Conatus sum pro vi-
ribus rem arduam quidem, sed officio professionis
non indebitam, suprà nominatorum virorum præ-
cepta, quæ congrua sunt mihi visa, in Latinum
transferre sermonem. Quum inveniam erat di-
cendum, aut Quoniam invenio. Sed ad Tum re-
vertamur, quod sæpe sine Cum ponitur gemina-
tum, triplicatum, & in quamvis longum multi-
plicatum: sed, quantum ego sentio, in rebus pa-
ribus: ut Quintilianus, Nec indignetur Hero-
dotus æquari sibi Titum Livium, tum in narran-
do miræ jucunditatis, clarissimique candoris,
tum in concionibus, suprà quam enarrari potest,
eloquentem: ita dicuntur omnia tum rebus, tum
per-

e Novellus,
Ed. Steph. &
Col. n.

f Lib. 10.
cap. 1.

personis accommodata. Taceo de eo modo, quando accipitur pro *Aliquando*: ut, *Tum hoc, tum illud dicas*: id est, *aliquando hoc, aliquando illud, vel modò hoc, modò illud.*

CAP. XXIII.

De Quidem.

Q*uidem*, duobus tribusve modis accipi solet. Uno modo ad distinguendas res, quod apud Græcos penè nimis fit sæpe: ut, *Unus quidem sic, alius autem sic*: *Ego quidem Romæ sum, tu verò Athenis, frater autem Alexandriæ.* Altero autem quasi per exceptionem illius quod affirmes: ut apud Marcum ^a Fabium: *Torquebis quidem filium, sed fatebitur mater.* Aded, ut ^b in infanti in matrem, apud hunc & Mar. Tullium, nunquam conjungantur *Quidem* & *Ille*, quin hujusmodi sequatur exceptio: ut de officiis libro tertio: *Ab optimis illis quidem viris, sed non satis eruditis.* Et de amicitia: *Qui autem in virtute summum bonum ponunt, præclare illi quidem: sed hæc ipsa virtus, amicitiam & gignit & continet.* Dicendum erat *Præclare hi quidem*, ut in Pronominibus ^b ostendimus, potiùs quàm *Illi*: sed hoc fecit, ut *Ille* conjungeretur cum *Quidem*. In superiore modo tantùm duabus comitibus *Quidem* uti potest, quæ sunt, *Verò* & *Autem*: in hoc secundo pluribus potest, præter has duas, *Verùm*, *Veruntamen*, *At*, *Sed*, *Ceterùm*, *Tamen*, *Attamen*, *Sedtamen*. Atque in hoc secundo modo ipsam *Quidem* alternatim poni potest, nunc in laudem, nunc in vituperationem: atque id aut à vituperatione incipiendo, & finiendo in laudem: aut incipiendo à laude, & finiendo in vituperationem: ut, *Tu lenus quidem es & piger, sed tamen fidelis.* Rursus, *Tu quidem fidelis es, sed*

^a In infanti
in matrem,
^{i.}

^b Cap. 5.
hujus libri.

tamen lentus & piger. Tertio modo, quo plenus est etiam sermo vulgaris, nullo autem, aut verò, aut sed, aliave conjunctione simili sequente, sicut & hæ ipsæ nonnunquam sine *Quidem* sunt. *g* De Amicit. *g* Cic. Aut enim nemo (quod quidem magis credo) aut si quisquam est, ille sapiens fuit.

CAP. XXIV.

De Verò, Autem, Porro.

Verò & Autem idem significant, & eodem in loco poni possunt, antecedente utique aliquâ dictione. Nunquam enim ab his sententia incipit. Collocantur autem frequenter, ut nusquam referantur, sed tantum distinguant sententiam à sententia, ut mea ipsius verba declarant, ubi sum usus modò Autem. Habent tamen aliquando nescio quid differentiæ in utendo. Cur nanque non dicimus, Neque autem, sicut Neque verò? ut *a* Quintil. Neque verò me Lacedæmonii, aut Athenienses magis moverunt, quam populus Romanus, apud quem summa semper oratoribus dignitas fuit. Item, Tum propter hoc, tum verò propter illud: non autem, Tum propter hoc, tum autem propter illud. Contrà, non dicimus Non verò, sicut non autem: ut, Sum tibi amicus, non autem assentator: muta illud adverbium, & habebit locum Verò: sc. Sum tibi amicus, assentator verò non; vel, assentator autem non: & in quibusdam similibus. Incipimus enim maiora quædam capita per Verò potius quam per Autem. *b* Virgil. Junonem cum Venere sic loqui incipientem facit:

Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis,
Tuque, puerque tuus.

c Ep. 6. l. 4. Et ad Servium Sulpitium scribens *c* Cicero, ita epistolam incipit: Ego verò Servi vellem (ut apud fam.)

in meo dolore affuisses. Præterea non ita dicas, *Age autem, Sanè autem, Jam autem, Enim autem, At autem:* ut, *Age verò, Sanè verò, Jam verò, Enimverò, At verò.* Atque ut in quibusdam locis hæc duo, & cætera similia à me prius enumerata habent gratiam, si ponantur: ita in quibusdam non habent: quale est, cum idem verbum repetitur, hoc modo. ^d Quintilianus: *Propter patrem mori possum, coram patre non possum:* non rectè dicas, *Coram patre autem non possum:* nisi reticeas verbum, sic, *Coram patre autem non.* Atque hic sequitur negatio: aliquando autem antecedit. Cicero: *Tu quum principem senatorum avunculum domi habeas, ad eum non refers: ad eos refers, qui suam domum non habent, tuam exhauriunt.* Quare non de eo modo intelligitur, quoties verbum sine contrarietate repetitur: ut ^e idem, *Tribues his temporibus quantum poteris: poteris autem quantum voles.* Neque quoties aliquid prælongum est, aut nonnihil immutatur, ut idem in ^f Verrem: *Non enim, inquit, illud peto, quod soleo, cum vehementius contendi, impetrare: ut reus absolvatur, non peto: sed, ut potius ab hoc, quam ab illo accusetur, id peto.* Et in ^g Philip. *Ego autem veteranos tueri debeo: sed eos quibus sanitas est, certè timere non debeo.* Tale non fuit Lactantii: qui ait, *Sed (ut dixi) venia concedi potest imperitis, & qui sapientes se non fatentur: his verò non potest, qui sapientiam professi, stultitiam potius exhibeant: ego dixissem, his non potest.* Poetæ hoc non servant. ^h Virgil. *Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi? At Mesapus erit.*

ⁱ Ovidius:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses.

Porro, licet ejusdem significationis sit, cujus Verò

^d In Veneno effuso.

^e Cic. in perorat. Offic.

^f Aq. i.

^g Philip. ii.

^h Æn. ii.

ⁱ Lib. 2. de Arte.

k In apibus
paup.

rò & *Autem*: tamen, ut puto, pro illis ponere non possis: nonnunquam tamen eundem locum sortitur: ut, *Age verò*, *Age porrò*: sed illud nunquam in fronte sententiæ collocatur, hoc autem sæpius: ut k *Quintil.* Porrò qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam, per illa diceremus, *Qui verò*: vel, *Qui autem confessum defendit*. Apud quosdam, & præsertim poetas, volunt significare, *Longè*, *Certè*, *Posteà*, *Ultrà*. Ideoque sæpè non in principio sententiæ, sed in medio invenitur.

CAP. XXV.

De Siquidem.

a Lib. I. c. 17.

b Remiges,
Ed. Colin.
c Philipp. 2.

a Cap. 13.

e Per id tem-
pus. Ed. Col.
id temporis,
(omisso per)
Ed. Par.
Steph. &
Colin.

Siquidem ex *Si* & *Quidem* compositum videtur: sed cur nec primam longam syllabam habet, cum *Si* longa sit: nec significationem alicujus harum, unde componi dicitur, dictionum? Est enim *Siquidem* idem quod *Nam*, ut apud a *Quintil.* Atque natura ipsa videtur ad tolerandos facilius labores musicam velut muneri nobis dedisse: siquidem b *remigem cantus hortatur*. Et c *Cic.* Confiteor eos, nisi liberatores populi Romani, conservatoresque Reipublicæ sint, plus quàm sicarios, plus quàm homicidas, plus etiam quàm parricidas esse: *Siquidem* est atrocius, patriæ parentem, quàm suum occidere. Nonnulli non inter noscunt, quando *Siquidem* est una dictio, quando duplex: quod internoscere facile est, ut apud eosdem ambos. Priorem d libro 5. Quare illud stultissime præcipitur, quod defendi non possit, silentio dissimulandum: si quidem est id, de quo id temporis, sit adductum, &c. Posteriores pro Milone, Deinde profectus est e per id temporis, cum jam Clodius (si quidem eo die Romam venturus erat)

erat) redire potuisset. Et pro Flacco: O morem præclarum, disciplinamque, quam à majoribus accepimus, si quidem teneremus: sed nescio quo pacto jam de manibus elabitur. In hoc tamen significato apud Ovid. reperitur lib. 4. Factor. prima syllabâ brevi, tanquam sit dictio compolita:

*Sed si fortè tibi non est mutabile pectus,
Stâtque semel juncti rumpere vincla thori:
Hoc quoque tentemus, si quidem jejuna remansit:
Sin minùs, inferni conjugis uxor erit.*

Idem ^f lib. 3. sine titulo:

Quæ mihi ventura est, si quidem ventura sene-
Quum desit numeris ipsa juvena suis?

In altero significato apud Lucan. lib. 4.

*Hoc si quidem solo civilis crimine belli
Dux causse melioris eris.*—

(*Æus, f. Amorum,*
Eleg. 7.

CAP. XXVI.

De Sin.

SIN pro Si, nunquam in prima parte collocatur: sed in secunda, ubi ferè duorum est oppositio: atque hoc, sive vocali sequente, sive consonante. ^a Terent. *Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulator, bujus minas.* Et ^b alibi: *Si hoc celetur, in metu: sin patefit, in probro siem.* Nonnunquam Sin unum reperitur: sed quod secundi loci vicem obtineat: ut ^c Sallust. *Imperat, precio (sicuti multa confecerat) insidiatores Massivæ paret, ac maximè occultè; Sin id parum procedat, quovis modo Numidam interficiat: id est, si potest, occultè: Sin non potest, utcunque.* Quorundam tamen usus est, ut dicant, *Sin autem*, pro eo quod est *Si non*, quasi in Sin, aut in Autem sit negatio: mirarèrque de vulgo, nisi id apud quosdam præstantes viros reperirem: quale est illud in ^d Apocal. *Sin autem,*

^a An. Aët. 1.
^b Scen. 3.
^c Phorm.
^d Aët. 5.
^e Scen. 4.
^f In Jogurt.

^d Cap. 2.

e Luc. 10.

f Luc. 13.

g Virg.
Georg. 1.

autem, venio & movebo candelabrum tuum :
 quum præsertim paulo pōst dicatur, *Si quo mi-
 nus, veniam.* Ego verò in utroque dixissem
Sin minùs, vel Sin aliter. Et in * Evangelio,
Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum
pax vestra : sin autem, ad vos revertetur. Et
 † alibi: Siquidem fecerit fructum : sin autem,
 succides illam. In quibus omnibus Græcè nega-
 tio adest. Servius vult, nonnunquam *Si* accipi
 pro *Siquidem* : ut ibi, §

————— *Tua si tibi Menala cura.*
 quod mihi minimè placet.

C A P. XXVII:

*De Quippe, Utpote, Profectò, Utique, Nempe,
 Nimirum, Sanè, Certè.*

s Lib. I. c. 1.

Quippe & Utpote, Profectò & Utique, Nem-
 pe, Nimirum, Sanè, & Certè, vel Certò,
 similia sunt quidem in significato, quàm
 illud quod modò dixi (de *Siquidem* loquor) sed
 ad hoc ipsum proximè accedunt, præsertim duo,
Quippe & Utpote : quæ licèt vulgò accipiantur
 pro *Certè*, cui non omninò equidem repugno :
 tamen malim accipere pro causativis, ut † Quint.
Falsa enim est querela, paucissimis hominibus
vim percipiendi quæ tradantur, esse concessam :
plerosque verò laborem ac tempora tarditate in-
genii perdere. Nam contrà, plures reperias, &
 faciles in excogitando, & ad discendum prom-
 ptos. *Quippe id est homini naturale ; ac sicut*
aves ad volatum, equi ad cursum, ad sevitiâ
feræ gignuntur : ita propria nobis est mentis a-
gitatio atque solertia : unde origo animi cælestis
creditur. Atque licèt hujusmodi dictiones eodem
 tendant, tamen usu dissident, & quasi diverso iti-
 nere ad idem perveniunt. Ut enim pro *Quippe*
 hoc

hoc in loco rectè dicam *Siquidem*, vel *Nam*, aut *Namque*, vel *Enim*, aliquâ dictione antecédente, ad hunc modum, *Id enim est homini naturale*: ita rarius per *Quoniam*, quæ conjunctio habet alium suum usum, qui nulli horum alteri concedatur, ut in hoc ^b Tulliano exemplo: *Quoniam* ^b Philipp. 1. *utriusque consilii causam P. C. probatam vobis esse confido: priusquam de Republ. dicere incipio, pauca loquar de hesternâ M. Antonii injuria.* Hoc idem per *Quippe* sic dicam, *Priusquam de Republ. dicere incipio P. C. pauca loquar de hesternâ M. Antonii injuria. Quippe probatam vobis esse confido causam utriusque consilii: vel, Quippe cum probatam vobis esse confidam: vel, Quippe qui probatam vobis esse confido, vel confidam.* Huic simillimum est *Utpote*, præterquam primo modo. Non enim habet suum verbum, quale foret: *Utpote id est homini naturale*: in cæteris omnibus usum eundem habet. ^c Plinius de naturali historia: *Utpote* ^c Lib. 2. c. 82. *quum quidam annuo & biennii spatio duraverit.* ^d Cic. ad Atticum: *Me incommoda va-* ^d Lib. 5. *tudo, quâ jam emerferam, utpote cum sine febre* ^e Ep. 8. *laborassem, tenuit.* ^e Idem ad eundem: *Ea nos* ^e Lib. 2. Ep. *(utpote qui nihil contemnere solemus) non perti-* ^f Philip. 5. *mescebamus.* Et in ^f Philippicis: *Lucius qui-* ^f Philip. 5. *dem frater ejus, utpote qui peregrè depugnavit, familiam ducit.* Sall. in Catilin. 7. *Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam sequeretur.* Hic subjunctivo, ille indicativo usus est. Nonnunquam sine *Quum*, & sine relativo reperitur, & nescio an frequentius, cujusmodi esset hoc: *Antonius aberat à bello, utpote æger, ac jacens in lecto.* In qua forma etiam reperitur *Quippe*: ut Quintil. *Si alienum & ignotum, tamen quæ communis omnium mortalium, quippe sub uno pa-*
rente,

g In Paf.
Cadav.

h L.b.12.c.1.

i Quendam
fatyram sic
inchoat :
Nempe in-
composito di-
xi pede cur-
rere versus
Lucilli.
Et Persius,
&c.
Ed. Gryph.
& Colin.
Vid. Horat.
Lib. 1. Sat. 10.
k Sat. 3.
l In Proœm.
lib. 8.
m Cap. 35.

rente, naturæ cognatio est, hominem cibo foris
juroissem pœna dignum; viderer servasse peris-
uram animam. Tit. Livius libro tertio: Notam
judici fabulam petitor, quippe apud ipsum au-
thorem argumenti peragit. Profecto autem, &
Utique sine dubio affirmant: sed hoc secundum
nunquam, aut ferè nunquam apud Ciceronem;
apud posteriores frequenter: ut ^h Quintilianus,
Solent hi negotiatores privatim aliquid ac pro-
prium stipulari, utique cum alienam rem ven-
dunt. Quod non ita solet ad responsionem adhi-
beri, ut illud alterum: ut Cicero, Quis hæc re-
nunciat? is profectò, qui interfuit. Licet idem
facere per Certè: ut idem, Tantam sollicitudi-
nem bonorum, tantum timorem omnium, in quo
meminimus? certè in nullo. Et per Nimirum,
ut ^h Quintilianus: Demus, id quod nullo modo
fieri potest, idem ingenii, studii, doctrinæ pes-
simo atque optimo viro: uter melior dicetur o-
rator? nimirum qui homo quoque melior. Sed
usitatum omnium maximè est Nempe: ut Cicero,
Apud quem hæc dico? nempe apud eum, qui
cum hæc sciret, me tamen antequam vidit, rei
publicæ tradidit. Nonnunquam sine interroga-
tione. Horatius enim ^l quendam epistolam sic
inchoat: Nempe hoc quesisti. Et ^k Persius, Nem-
pe hoc assidue dixit. ^l Quintilianus quoque in-
quit: Nempe enim in hoc plurimum laboris ex-
hausimus, ut Rhetoricen ostenderemus bene di-
cendi scientiam, & utilem, & artem, & virtu-
tem esse. Sanè, tum affirmativè sumitur: ut,
Ita sanè, Sanè verò: tum pro valdè, ut Homo
sanè nobilis. Interdum cum Superlativo: ut
Sueton. de vita ^m Cæsar. Bellum sanè difficillimum
gessit. Tum permissivè, quoties aliquid adver-
sario tribuimus: ut, Sit sanè ut ais: ut Quint.
Tulerit sanè filius noster meritò pœnas, dederit
spi-

Spiritum supplicio: nihil de praterito loquamur. Quasi esto, ita sit, ut vis. Certè modò affirmat, modò pro Saltem accipitur: ut, Non potero tangere? certè potero videre, vel At certè. Ideo dixi quòd pro Saltem accipitur, quòd hanc eandem sententiam nihil differre puto ab ea quæ est, Non potero tangere? saltem; vel, at saltem potero videre. Adjungitur autem illud At, quomodo jungitur Sed cum tamen: licet alterum eorum sufficeret. Significat enim nonnunquam At, idem quod Saltem: ut in illo Virgilii: "Æn. II.

— *At Mesapus erit.*

Certè conjuncta cum Conjunctione Et, semper affirmat: ut Cic. Et certè contra Casarem est ingressus armatus. Apud Quintilian. & sanè frequenter, ut libro primo: Et sanè concipiat ^{Cap. 2.} quis vel declamantis habitum, vel orantis vocem, incessum, pronunciationem, illum denique animi & corporis motum? Certè conjuncta cum Scio, similibusque verbis, solet mutare e in o: ut, Certò scio: sicut dicimus, Manifestò scio, promanifestè, Apertò pro apertè, Liquidò pro liquide, Tutò pro tutè, & similia.

CAP. XXVIII.

De Ut.

UT pro Quippe five pro Utpote accipitur sequente relativo: ut ^a Quintilianus, Cum me, ^b ne cuius interjecto mari non fortunam ^b quisque nosse, non natales, non patrem poterat, una tamen res faceret apud quosdam miserabilem, quod videbar iniquè comparatus. Et alibi: Jam illud diximus, quanto plus nitoris & cultus demonstrativæ materiæ, ut ad delectationem audientium compositæ, quàm quæ sunt in actu, & contentione suasoriæ judicialesque permittant. Ubi est Ut,

^a In Gladiat.

^b Quisquam. E. d. Col. & Par.

- Ut*, licet ponere *Quippe*, vel *Utpote*. Quintil.
Ut frequenter utitur, *Utpote* autem raro. Et
 c Lib. io. c. i. c alibi: Nec ignoro igitur quos transeo, nec uti-
 que damno, *ut* qui dixerim esse in omnibus utili-
 d Ibid. tatis aliquid. Et d alibi: Theopompus his pro-
 ximus, *ut* in historia prædictis minor, ita oratori
 magis similis, *ut* qui antequam est ad hoc opus so-
 e Fuerat. licitatus, diu e fuerit orator. Aliquando accipi-
 Ed. Col. & tur quasi pro *secundum*: ut f Cicero, Qui sermo,
 Gryph. quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, scien-
 f De sene- tiæ juris, augurii? multæ etiam, *ut* in homine
 tute. Romano, literæ: id est, *Secundum id quod solent*
 g Cic. de *scire Romani*. Et h alibi: Posteaque Clifthenem
 Clar. Orat. multum, *ut temporibus illis*, valuisse dicendo:
 id est, *secundum illorum temporum eloquentiam*.
 b Ibid. Et i iterum: Denique hunc proximo seculo The-
 mistocles insecutus est, *ut* apud nos, perantiquus;
ut apud Athenienses non ita sanè vetus. Et ite-
 rum atque iterum in eodem Bruto; Fuit, *ut*
temporibus illis, luculentus. Erat cum literis La-
 tinis, tum etiam Græcis, *ut temporibus illis*, eru-
 ditus. Erat etiam in primis, *ut temporibus illis*,
 Græcis doctrinis institutus: quorum utriusque
 orationes sunt in primis, *ut in Asiatico genere*,
 laudabiles.

CAP. XXIX.

Quibus cum literis jungitur Ab, & Abs.

- A**B, cum duabus liquidis, & cum i, quando
 fit consonans, adjungi solet: ut, *Ab lege*,
Ab legatis, *Ab literis*, *Ab rege*, *Ab rogo*, *Ab re*,
Ab jove. *Abs* verò cum t: ut, *Abs te*, *Abs*
 a Ad. Aft. 2. *Tito*: interdum verò cum q: ut i Terentius:
 Scen. 3. *Abs* quivis homine beneficium accipere gratum
 est.

CAP.

CAP. XXX.

De Continuo, Protinus, Statim, cum Negativo

Continuo, Protinus, Statim, quid significant, notum est: quibus addita negatione significatio fit qualis, *Non ideo*, ut de Oratore
 * Cicero: Ac, si illæ seditiones salutis huic civitati fuissent, *non continuo* si quis motus populi factus esset, id C. Norbano in nefario crimine, atque in fraude capitali esse ponendum. ^b Quint. ^b Lib. 10. c. 1. & circ. princip.
 Non autem ut quicquid præcipue necessarium est, *sic ad efficiendum oratorem maximi protinus* erit momenti. Et ^c iterum: *Neque id statim* legendi persuasum sit, omnia, quæ omnes auctores dixerunt, utique esset perfecta. Eandem vim obtinet interrogatio, quam negatio: ut ^d idem: ^d Lib. 9. c. 2.
Continuone, si ille stultè cogitavit, nobis quoque stultè dicendum est? id est, *num ideo*? Cujus significationis mutata hæc causa est, quod non planè recessum est à primâ illa ejus & naturali: quasi dicatur, *Non aut Num* propter hanc solam & se primò offerentem rationem? Servius non est usus hac re eleganter in ea parte, ubi abest negatio. *Non* quia mulier, *statim* & ancilla: si autem ancilla, *statim* & mulier est. Tollendum enim erat posterius *statim*. *Protinus* (ut ego interpretor) pro *simul*, sive etiam aliquando accipitur: ut ^e Virgil. ^e Æn. 6.
 Quin *protinus* omnem perlegerent. ^f Quintilianus: Traxerat ex firmitate ^f In ægrot. dempt.
 mentis magnam *protinus* & iam membra constantiam. Etenim quod statim fit, quasi simul fit.

De Tantum abest, Tantúmque non.

Tantum abest, aut unum Ut potest se habet, aut duplex: Unum, sic, Cicero de Officiis, *Tantum abest* ab officio, ut nihil officio magis possit esse contrarium. Idem pro Marcello : *Tantum abes* à perfectione maximorum operum, ut fundamenta nondum, quæ cogitas jeceris. Duplex sic. Idem pro lege Manil. *Tantum abest* ut aliquam bonam gratiam quæfisse mihi videar, ut multas etiam simultates, partim occultas, partim apertas subeundas mihi esse intelligam. Quem modum loquendi à Græcis mutuati sumus. Hos autem duos, quos attigi modos, idem significare, ex hoc liquebit, quod alterum in alterum convertere licet, sic: *Tantum abest* ut officium sit, ut nihil officio magis possit esse contrarium, Item, *Tantum abes* ut maxima opera perfeceris, ut fundamenta nondum, quæ cogitas, jeceris. Rursus: *Tantum absit* à comparatione alicujus bonæ gratiæ, ut multas etiam simultates, & cætera. Quin, quo planius hujusmodi orationis sensus patefiat, resolvamus per *Non solum*: ut, *Non solum* aliquam bonam gratiam quæfisse non videor, sed etiam multas, & cætera. Item; *non modo* officium non est, verumetiam nihil magis officio potest esse contrarium. Et *Non tantum abes* à perfectione maximorum operum, sed fundamenta quoque nondum, quæ cogitas, jecisti. Potest & in *Nedum* resolvi, ut supra docuimus. Sed hoc faciendum legentibus relinquimus. Aliquando *tantum abest* & sine geminatione illa, & sine Ablativo reperimus, sed perquam rarò, ut in Callidium a Cic. *Tantum absuit* ut inflammare nostros animos: somnum isto loco vix tenebamus. Apud Quintil.

• In Bruto

^b Quintil. hæc exempla non inveni, sed tale genus loquendi. Si ultra hostium affectus qui cælos acie sæpe tumularunt, ultra tyrannos, ultra latrones, *parum* habet non sepelire, nisi aliorum quoque officia præciderit, *tantumque non* petita ex fluctibus aqua restinguit ignem. Et ^c alibi: ^c In apibus paup. Hoc triste spectaculum, & *tantum non* ipsi qui fecerat miserandum. Et ^d iterum: *Tantumque* ^d In Militæ Marian. *non* durum ac rusticum, sed *parum* meretriciis artibus queritur educatum: id est, *Tantum abest* ut restinguant ignem, *Tantum abest* ut ipse miseretur, *Tantum abest* ut queratur durum ac rusticum, ac ^e *parum* meretriciis artibus educatum. ^e Ut potius queratur parum, &c. Valerius in primo: *Tantum non* suis manibus deducit: sive *propè adest*, vel *propè est ut*: id quod etiam è Græco sumus mutuati. ^e Ed. Steph. & Colim.

CAP. XXXII.

De Simul, Unà, Pariter.

Simul geminatum non memini me reperisse apud Ciceronem; apud posteriores sæpè: ut ^a Quintil. *Simul* ut pleniori obsequio demererer amantiſſimòs mei, *simul* ne vulgarem viam ingressus, alienis demùm vestigiis insisterem. ^b Virg. ^b Æt. I. *Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates* Et ^c iterum: ^c Æt. 5.

Accelerat simul Æneas, simul agmina Teucrum. Cicero tamen rarò pro *simul* dixit *Unà*. In Verrem actione secundà: *Unà* & id quod facio probabit, *unà* & in hac causâ profectò neminem mihi esse præponendum exultinabit. *Simul* non geminatum, & *Pariter* apud Quintilianum sæpè. Ut homo fortis *simul* & sapiens: vel, Homo fortis *pariter* & sapiens. Rarò cùm *Et* geminata, ut ^d Horatius:

Aut simul & jocunda & idonea dicere vitæ.

^d De Art. Poët.

* Amerino. Cicero pro Roscio *: Perditissimi est igitur hominis, simul & amicitiam dissolvere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset.

CAP. XXXIII.

De Nudiustertius, Nudiustertius, Pridie, & Postridie.

Nudiustertius, & Nudiustertius, nec ultra progreditur, sicut Biduo, Triduo, Quadriduo, & Binoctio, Trinoctio, Quadrinoctio, & non amplius: nisi putamus sine mendâ scriptum esse in Philip. Nudiustertiusdecimus. Plautus (ut solet) licenter, inquit, Nudiustertius, quartus, quintus, sextus, septimus, octavus, & adhuc deinceps, ut etiam ad millesimum fuerit processurus. Sed cur, quemadmodum habemus Biduo, & Binoctio, non etiam habemus Nudiustertiussecundus? nempe quia adest aliud vocabulum, & quidem magis proprium, quod est heri. De die autem, qui præcessit hesternum, dicimus Nudiustertius, & de superiore adhuc, Nudiustertius, scilicet a nunc die tertio, vel quarto. De sequenti, Cras: de huic proximo, Perendie. Cic. ad Atticum libro 12. Scies igitur fortasse cras, ad summum perendie. Unde, Dies perendinus, dies ab hinc tertius. ^b Cæsar in commentariis: Qui si per te liceat, perendino die cum proximis hybernis conjuncti, communem cum reliquis belli casum sustineant. Et comperendinare, differre in longum, de die in diem. Pridie & postridie simillimam obtinent significationem ei, cujus sunt Heri & Cras. Est enim pridie, quasi heri, non tamen præsentis diei, & Postridie quasi cras, non præsentis diei, sed cujusdam alterius, aut præteriti aut futuri. Præteriti sic: Pridie quàm intrarem mare, lux serena fuit. Futuri sic: Pridie quàm intres

^a Nunc de die, &c.
Ed. Steph.
& Colin.

^b Bell. Gall.
lib. 5.

intres patriam, sacrificium facito : id est, die præcedenti, quo aut mare intraſti, aut patriam intraſis. Item, *Poſtridiè* quàm pater mortem obiit, epulum feci. Et, *Poſtridiè* quam uxorem duxero, navigandum mihi est. Velcum genitivo, ſic : *Pridie illius diei, & poſtridie illius diei*, quo aut hæc feci, vel faciam. Vel *sine Quàm, & sine Diei* : ſic, ^c Venit ad me Chremes *poſtridie* clamitans : ſupple, illius diei, quo hæc geſta ſunt. Et, Cùm intravi urbem, audiſi hominem *pridie* receſſiſſe. Dicimus tamen, Cùm has literas dabam, erat *pridie calendas Auguſti*, vel *poſtridie nonas* : & hodie eſt *pridie ludorum Circenſium*, cras erit *poſtridie nundinarum*. Refertur enim tale tempus non ad hodiernum craſtinumque diem, ſed ad alium quendam, veluti ad eum quo hæc literæ legentur. Ideoque erravit, qui ſcripſit ſic : Cùm eum Romæ domum loquendi gratia adiſſem oravit me, dicens, *Poſtridie* ad me redeas. Dicendum erat, *Cras* : aut ſic, *Poſtridie* ut redirem, oravit. Rurſus non rectè dixiſſet, ſic : *Cras* ut redirem oravit, ſed *poſtridie*. Atque ut non dicimus *Nudiuſſecundus*, ita nec *Secundo calendas, ſecundo nonas, ſecundo idus* : ſed, *Pridie calendas, pridie nonas, pridie idus*. Item, ut non dicimus *Nudiuſprimus*, ita ne *Primo quidem calendas, Primo nonas, Primo idus* : ſed *Calendis, Nonis, Idibus*. Præterea ex his duobus alterum format ex ſe denominativum, alterum verò minime. Ex *pridie* fit *Pridianus*, ex *Poſtridie* non fit *Poſtridianus*, aut in uſu non eſt : ſed pro eo abutimur *Craſtinus*, per quod ſignificatur non modo dies ſequens hodiernum, ſed etiam quemlibet alium. Virgil. Georg. primo : (tes

c Ter. in
And. Act. 1.
Scen. 1.

*Sin verò ad Solem rapidum, Lunæſque ſequen-
Ordine reſpicias, nunquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerena.*

d Eun. Act. 5.
Scen 4.
e Apud
Quint. lib. 8.
cap. 3.

f Cap. 34.

g Cap. 58.

Eodem quoque modo abutimur *Hesternus* pro *Pridianus*. a Terent. *Fure hesterno* panem atrum vorent. c Cicero: Videbar mihi videre alios intrantes, alios verò exeuntes, partim ex vino vacillantes, partim *hesterna* è potatione oscitantes: non de *hesterno die* loquitur, quia (ut sic dicam) ab illo *heri* non fuerat factum, cum hæc dicerentur. Utimur frequentius hoc per abusum, quàm illo naturali & proprio, quo & ipso frequenter utimur. Suetonius in vita f Tiberii: Solennibus ipse coenis *pridiana* sæpe ac semesa obsonia apposuit. Item in vita g Caii: Marcente adhuc stomacho *pridiani* cibi onere. Bartholus cum leguleiis suis accipit *Postridie* pro *post tres dies*. Unde consequens fuit, dicere *Pridie* pro *quod est prioribus & proximis diebus*. Nam ita vulgò loquuntur, *Pridie* emi domum: quum dicendum sit *Nuper*, de quo nunc disseramus.

C A P. XXXIV.

De Dudum, Nuper, & Pridem, Compositisque.

Dudum & *famdudum*, de parvo tempore unius horæ, aut semihoræ, aut duarum horarum, aut certè brevissimi temporis: *Nuper* sive *Pridem*, & *fampridem*, de longiore tempore, decem aut viginti dierum, aut mensis, mensiumve, & nonnunquam annorum, pro conditione materiæ: Item, *Dudum* & *Nuper*, seu *Pridem*, de re sive actione, quæ non infistit, sed statim transit: *famdudum* & *fampridem*, de re sive actione, quæ infistit & immoratur. Illa præteritum utique postulant: hæc frequentius præsens, nonnunquam etiã præteritum. *Dudum* intravi, & *famdudum* te expecto: id est hora, aut semihora est, vel duæ, vel tres, vel (ut multum) quatuor, ex quo intravi, & ex quo te expecto. Sed ipsa

ipsa actio intrandi non insistit, sed statim desinit. Secus autem expectandi actio. Item, *Nuper* ex Sicilia redii: & *Jampridem* ex Sicilia absum, vel *jampridem* ex Sicilia redii: id est, superioribus diebus, mensibusve ex Sicilia redii: & *Jam* multi dies sunt, vel aliquot menses, ex quo absum ex Sicilia: vel, ex quo ex Sicilia redii: hæc continuatio intelligitur temporis, illic minimè. Hic significatur mora, quâ in hoc loco immoratus sum: illic momentum illud applicationis. Cæterum, quia dixi, *Nuper* & *Jampridem* non modò menses complecti, verumetiam annos, pro conditione materiæ, tale exemplum sit: *Nuper* inventa est machina, quam Bombardam vocant, id est, non multo tempore, abhinc. *Jampridem* Bombarda in usu est, hoc est, jam aliquanto abhinc tempore in usu est. ^b Cicero de divinatione: Neque ante philosophiam patefactam, quæ *nuper* inventa est, hæc de re communis vita dubitavit. Idem de amicitia: Neque enim assentior his, qui *nuper* hæc differere cœperunt, cùm corporibus simul animas interire, atque omnia morte deleri. Quid attinet plura hæc exempla repetere, quum nemo aliter locutus sit? Forasan aliquando Poetæ, apud quos legimus *Jamdudum* pro *continuo*, sed ferè in persona loquente, & alios ut maturent hortante: ut ⁱ Virgil.

b Lib. i.

i Æn. 2.

—— *Jamdudum* sumite penas.
Rarius *Jampridem*: ut fecit ^k Lucanus:

k Lib. i.

Tollite jampridem victricia tollite signa.

Nisi *jampridem victricia* dicamus. Quare Boethius videtur malè voluisse imitari unum locum M. Tullii in Rhetoricis, dicentis: ^l Aliquando respondendum est, primùm his, quæ adversarius *nuperrimè* dixerit: cùm in ^m commentariis dialecticis inquit: Hoc autem quod *nuper* diximus; quum dicere debuisset *Ultimò*, aut *novissimè*, aut

l De Invent. Rhet. lib. i.

m Lib. 7. cap. 13.

- postremo*, aut *proximè*. In Saturnalibus quoque Macrobius : *Jamdudum*, inquit, hæc quæstio ab Aristotele & proposita est, & soluta : quum dicere debuisset *Jampridem*, aut potius *Jam olim*. Plinius etiam major (si verè scriptum est) ^a lib. 23. sic inquit : Somno vero ac securitatibus *jamdudum* hoc fuit, quod illi Helena ante cibum ministravit. Et iterum lib. 19. *Jamdudum* ex eadem Hispania Zoelicum venit in Italiam, plagis vilissimum. Et Livius lib. 29. In eo captivorum numero, fabri qui *dudum* fuere assueti apud Pœnos mercede opus in arce Locrorum facere. *Pridem* autem & *Nuper*, idem significant. Est autem *Nuper*, non longo tempore à nunc, interdum non longo tempore à tunc : ut Curtius, Qui *nuper* ab Alexandro missi erant. Titus ^o Livius : Tum hæc ipsa indignitas angebat animos ; non in retinendis modò publicis agris, quos vi teneret, pertinacem nobilitatem esse : sed ne vacuum quidem agrum *nuper* ex hostibus captum plebi dividere. Cicero de oratore libro secundo : Quàm multa de balneis, quas *nuper* ille vendiderat. *Pridem* verò rarum est. Plinius ^p lib. 7. naturalis historiæ : Ipsi verò *pridem* vidimus eadem fermè omnia præter pubertatem in filio Cornelii Taciti equitis Romani. Paulus Jurisconsultus : Et non est mirum, si peculium quoque defuncti *pridem* filii defertur patri. ^q Ulpianus, Tenetur eum ordinem tenere, quem *pridem* habuit. Modestinus : A literis *pridem* sibi editis. Sæpius cum *negatione*, & cum *quam*, & cum *ita*. Plinius lib. ^r 15. *Medica non pridem* venere in Italiam. Cicero pro Roscio Comœdò : *Quampridem* hoc nomen Fanni in adversaria retulisti ? Idem in Bruto : Fuit enim regnante jam Græciâ, nostrâ autem civitate *non ita pridem* dominatu regio liberatâ. Papinianus, Idem in vectigalibus *non ita pridem* constitutum est,

^a Cap. 1.º Decad. 1.
Lib. 4.^p Cap. 16.^q Cap. 14.
De Diversis.^r Cap. 29.

est, ut sui temporis singuli periculum præstarent. Idem intelligitur in *Dudum*, quod in *pridem*: ut *Quamdudum* hic sedes? respondebis, *Non ita dudum*, vel *jamdudum*.

CAP. XXXV.

De Olim & Diu, eorumque Compositis.

Olim & Jamolim, sive Olimjam, Diu & Jamdiu & Tandiu habent aliquid cum superioribus affinitatis. Quorum primum apud Cicéronem rarissimum, apud Quintilianum frequens; qui libro octavo sic ait: Sed in foro tamen illam jam facilitatem *olim* desideramus, id est, *jam olim*. Et ^a alibi: *Olimjam* imperator inter ^a In milite Marian. fulgentes virtutes tuas livor locum quærit: hoc est, *jamolim*, quod est, *jam à longo tempore*. *Olim* pro futuro, non apud Poetas tantum: ut ^b Virgilius, ^b Æn. I.

Hunc tu olim cælo spoliis orientis onustum

Accipies —

Sed apud Oratores quoque, ut idem ^c Quintil. ^c Lib. 10. c. 1. Sunt clari quoque hodie ejusdem operis autores, qui *olim* nominabuntur. Poetæ etiam pro aliquando: ut idem ^d Virgil. ^d Georg. 2.

Ac olim seras posuit cum vinea frondes.

Nonnunquam etiam pro *jamdudum* accipitur, ut Curtius libro octavo: *Olim* enim verò mero sensibus ^e victis, ex lecto repente confurgit. *Diu* verò nihil aliud significat, nisi *per longum tempus*: *Diu* navigavi, *Diu* equitavi: non autem, *Diu* recessi: aut, *Diu* equum ascendi. Sed *nuper* recessi, aut *dudum*: &, *Dudum* equum ascendi. Quidam tamen sic loquuntur: *Jamdiu est quod recessi*, utentes Adverbio pro Nomine. Eadem ratio est in *Jamdiu* & *Tandiu*. Ideoque cavendum est, ne verba, quæ momentaneam actionem significant, his adverbis applices, quale est, *Jamdiu*

diu publicavi opus, Jamdiu duxi uxorem : sed, Jampridem : licet rectè dicatur, Jamdiu est opus publicatum : & Jamdiu uxor mihi ducta est, non aliter quàm si dicatur, Opus jamdiu est publicatum, adhuc tamen elimare non desino : & Uxor mihi jamdiu ducta, adhuc tamen virgo est. Significatur enim hîc continuatio temporis : quo opus quidem publicatum est, uxor verò ducta manet ac perseverat : quod in illo superiore non fit. Ideoque, Tuba dudum aut jamdudum sonuit, non, Jamdiu sonuit : Jamdiu mortuus est, non, Jamdiu animam emisit, sed dudum : & idem in cæteris.

C A P. XXXVI.

De Velut, Sicut, Quasi, Tanquam, & similibus.

V*elut & Veluti, & Uti, tria hæc similia sunt in significatione illis tribus, Quasi, Tanquam, Ceu, quàm aliis tribus, Sicut, Sicuti, Ut. Ea enim sex superiora imaginem innuunt ; hæc tria posteriora similitudinem : quanquam Ut potest videri generale & commune cum omnibus, nec non Uti, cujus propriè significatio est quæ Ut : tu irasceris tanquam leo, quasi canis, velut ursus, est metaphora. Tu irasceris sicut vel sicuti leo, comparatio est. Ibi enim dico te leonem, hîc autem leoni similem : quod hinc probatur, quod illud resolvitur per verbum substantivum, hoc per idem verbum. Tu irasceris tanquam leo, id est, tanquam leo esses. Irasceris sicut leo, id est, sicut leo irascitur. Atqui quomodo hoc ipsum probatur, quòd ita hæ orationes resolvantur potiùs, quàm è contrario ? Nempe quod cum hujusmodi verbis conjunctas invenimus ; ut, Tu incedis velut esses rex : non autem, sicut esses rex. Rursus : Tu incedis sicut incedit rex : non autem, velut incedit rex, ita in similibus.*

Ego

Ego sentio *sicut* Plato, supple, *Sentit*, non *sicut* Plato *essem*. Ego dico *sicut* antea, supple *Dixi*, non *sicut antea fui*. Possunt tamen illa quæ dixi, resolvi per idem verbum, sed non in indicativo, ut, *Tu incedis, velut incederet rex*. Aded illa quæ habent Præpositionem, vix aliter resolvi possunt. *Ego venio ad te tanquam ad Deum*: non est dicendum, tanquam *Deus esses*, sed *tanquam ad Deum accederem*. Denique hæc Subjunctivum postulant, illa Indicativum. ^a Serv. pro *Sicut*, posuit *Velut*, undecimo Æneid. Nam diadema *velut* aliarum Italarum gentium reges non habebant. Si velim asserere exempla viventium, plura possem ineleganter dicta: sed unum interim asseram, qui ita è Græco interpretatur. Nam *veluti* justum est in eos animadvertere, qui aliquid perperam patrarunt: *ita* his, qui nos beneficio foverunt, referre gratiam decet: *Veluti* pro *Sicuti* posuit. Sed deceptus est, quia Græci ista non distinguunt. Aliquando ne nos quidem distinguimus, utique cum quædam enumerantur, postea aliquod exempli subjungimus: ut apud Cic. Offic. primo: Tamen ex singulis certarum officiorum genera nascuntur, *velut* ex ea parte, quæ prima descripta est. Idem de ^b natura dæorum: ^b Lib. I. Aut quid tam temerarium, tamque indignum sapientis gravitate atque constantia, quam aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere? *velut* in hac quæstione. Plin. naturalis historiæ ^c libro secundo: Præter hæc inferiore ^c Cap. 56. cœlo relatum in monumenta est, lacte sanguinique pluisset M. Attilio, C. Porcio consulibus. Et sæpe alias carne, *sicut* L. Volumnio, Servio Sulpitio consulibus. Ex eaque non perpertruisse, quod non diripuissent aves. Et ^d iterum: Qui ^d Cap. 103. dam verò annes odio maris ipsa subeunt vada, *sicut*

^a In illud
II. Æn.
Et sellam
regni tra-
beamque in-
signis nostri.

cut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur jacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponnesiaco littori infunditur. In hoc igitur solo modo loquendi, *Velut cum Sicut* similitudinem habet, cum reliquis illis, quæ jam enumeravi, dissimilitudinem, quæ nequaquam licet ponere in tali genere sermonis. Significant enim imaginem : id est, non ipsam planè veritatem ; aliquando tamen propè ipsam quoque veritatem, tum affirmando, tum verò negando : ut, Pater, tu non amas me *quasi* filium, imò te fili amo *quasi* filium. Ego non amplector illum *veluti* filium, licèt mihi filius sit : ille diligit me *tanquam* filium, licèt non attineam : hîc planè imago est. Habet autem *Quasi* quiddam proprium, quale est, Objicis mihi quòd uxorem repudiaverim, *quasi* tu idem non feceris, vel *quasi* verò. *Uti* etiam accipi solet pro *Ut*, & hæc duo pro *Quòd*. * Virgilius:

e Æn. v.

Nanque videbat *uti* bellantes Pergama circum
Hæc fugerent Graii.

f Declam. i.

¹ Quintil. Neque ego gravissimum patrem supremam sua juveni jactasse crediderim, *ut* hæredem filium scriberet. *Ceu* magis est Poetarum : sed quo multi, & præsertim Plinius utuntur. ² Quidam indocte his temporibus utitur pro *Sicut*.

g Quidam doctus, &c.
Ed. Col.

C A P. XXXVII.

De Non quia, & Non quod, de Quo & Ut quia, & Ut quod.

a Quintil.
Lib. c. 4.

b Lib. 2. c. 18.

c Lib. 2. c. 2.

¹ **N**on quia negem hoc benè esse compositum, *sed quia* legem hanc esse componendi in omnibus principiis recusem. Iterùm idem ^b Quint. Et febrem quiete & abstinentiâ, *non quia* rationem videbat, *sed quia* id valetudo ipsa coegerat, mitigavit. Iterùm ^c : Quod ego non idcirco potissimum

tissimum in hac parte tractare sum aggressus, *quia non* in cæteris quoque doctoribus idem hoc examinandum quàm diligentissimè putem, *sed quod* magis ejus rei necessariam mentionem facit ætas ipsa discantium. ^{d Lib. 12. cap. 11.} Iterum: *Non quia* prodesse unquam satis sit, *sed quia* hoc prospicere debet, ne quid pejus quàm fecerit, faciat. Ex his exemplis videre licet, nunc bis *Quia* repeti, nunc unum *Quia* esse, & unum *Quod*. Et ubi est *Quia*, ibi semel bisve posse esse *Quod*. Præterea in secundo membro nunc Indicativum, nunc Subjunctivum, nunquam tamen idem repeti verbum; præsertim modo verbi mutato, ut fecit quidam, qui ait: *Non quia* amicus non esses, *sed quod* ita amicus eras: quum dicere debuisset, *Non quia non amicus, sed quia*, vel, *sed quod ita amicus esses*. In quo illud observatione dignum, de causa efficiente dicendum esse *Quia* & *Quod*: de finali, *Quo* vel *Ut*: de duobus prioribus exempla inspeximus: de posterioribus Cic. in ^e Philip. ^e Philip. 1. ut proficerem aliquid, sive, *Non quo* proficerem aliquid. Quidam ignari hujus differentia, scribunt non rarò *Quo* pro *Quod*, ut apud eundem & eodem in loco: Primum igitur acta Cæsaris servanda censeo, *non quo* probem: quum scribendum sit *Quod*, pro eo quod est *quia*. Quid signi? certè quod in altero membro est *Quia*, cum dicit: *Sed quia* rationem habendam censeo pacis atque ocii. Et nemini dubium est, *Quod* resolvi per *Quia*: & *Quo*, per *Ut*: & hoc in loco à Cic. significari causam efficientem, cui competunt *Quod* & *Quia*: non finalem, cui competunt *Quo* & *Ut*. Quod liquidè probatur, cum in eadem sententia de utraque causa sit mentio: quale est, *Non castigo te, quod odio habeam, sed quo meliorem efficiam*. In primo membro est causa efficiens, in secundo causa finalis. Mutemus iterum causas

causas sic, castigo te, non quod odio habeam, sed quod amem. Rursus: Non castigo te, quo voluptatem ex contumelia tua contraham, sed quo meliorem reddam. Ubi est *Quod*, illic posse poni, *Quia*: & ubi *Quo*, illic *Ut*, vel duplex, vel simplex, jam dictum est.

CAP. XXXVIII.

De Facio ut, & Committo ut.

^a Cic. de

Senect.

^b Ad Heren.

Lib. 4.

^c In Proam.

Lib. 4. Inst.

^a **I**nvitus feci, ut L. Flaminium è senatu ejicerem. Et alibi idem ^b Cicero: *Faciendum puto, ut paucis rationem nostri consilii demus.* Et ^c Quint. Quod si nemo miratur Poetas maximos sæpe fecisse, ut in principis operum suorum Musas invocarent. Discrimen habet hic loquendi modus ab altero. Alibi nanque fit aliud propter aliud, ut cum quis invigilat diligentius faciendæ mercaturæ, cur id faciat interrogatus, *Ut liberi mei honestius vivant*, respondebit. Aliud est ergo quod ipse facit, aliud propter quod hoc ipsum facit: Non ita in exemplis à me modo recitatis. Quid Cato fecit, ut Flaminium ejiceret è senatu? Nempe id ipsum quod fecit. *Quid faciunt Poetæ, ut musas invocent?* Nempe nihil aliud, nisi quod musas invocant. Idem est igitur in genere hujusmodi principium, & finis sive opera & effectus. Idem fecit Cicero quodam in ^d loco in verbo *Committo*: *Qui secundum naturam vivere volet, nunquam committet, ut alienum appetat: & quod alteri detraxerit, sibi assumat.* Idem est hoc, acsi dixisset, *Qui secundum naturam vivere volet, nunquam alienum appetet*, ut in superioribus: Invitus L. Flaminium è senatu ejeci: & paucis ratio nostri consilii est reddenda: & ita in cæteris.

^d Lib. 3. Off.

CAP. XXXIX.

De Quod & Quum.

Quod & Quum, quiddam peculiare in oratione exhibent, ut in Bruto Cicero : Augebat etiam molestiam *quod* magna sapientum, civiumque bonorum penuria jam in civitate esset. ^a Idem ad Plancium : Quo in periculo non nihil me consolatur, *quum* recordor, hæc me tum vidisse. Quid est quod augeat Ciceroni molestiam ? aut quid eum consolatur ? vel *quod* magna penuria sapientum esset, vel *quum* recordaretur suæ providentiæ ? Nempe hoc ipsum, *quod* magna penuria sapientum esset, & *quod* illud suum consilium recordaretur. Idem est igitur id, in quo molestiam consolationemve capit, & propter quod ipsam molestiam ac consolationem capit.

^a Lib. 4. Ep.
13. ad fam.

CAP. XL.

Qua de causa, Ut, Tamen, & similia abjiciuntur quandoque ab oratione.

Sæpe ^a admirari soleo, quod nunquam tibi gravem senectutem esse senserim. Quid miraris Scipio te non sensisse, quod sentire non posses ? Quippe quod nunquam fuit. Miraris quod nunquam senseris me fuisse luscum, qui nunquam fui. Mirandum potius foret, si sensisses me luscum aut graviter tolerantem senectutem. Verum sic locutus est Scipio cum Catone, quasi diceret : *Miror senectutem tibi, ut sentio, non esse gravem.* Et ^b alibi idem Cicero : Declarat autem studium bellicæ gloriæ, quod statuas quoque videmus ornatu ferè militari : non *quod videmus*, sed *ut videmus*, quod sunt statuæ ornatu ferè militari, declaratur studium bellicæ gloriæ. Et ^c alibi : Non tam me ista fama delectat, falsa præsertim, quam

^a Cic. de Senect.

^b Lib. 1.
offic. cap de magnan.

^c In Lælio.

d Philip. 1.
ad finem.

e Ad Heren.
in procem.
Lib. 1.

f Intellige-
bamus.
Ed. Colin.
g Volebas,
ead.
h Cap. 18.

i In Edit.
Col. hic no-
vum caput
incipit, cum
hoc titulo :
Sub Tamen
intelligi
Quamvis.
Id. in Ap.
Paup.
k Id. ibid.

l Exordium
est orationis
pro Milone.

quàm quod spero amicitiae nostrae memoriam
sempiternam fore : pro eo quod est, *Quam quod
amicitia nostra (ut spero) sempiterna erit.* Et
d alibi : Num etiam contemnitis, *quod sensistis*
tam charam populo Romano vitam Auli Hirtii
fuisse? pro eo quod est, *Quod, ut sensistis, tam
chara vita Hirtii populo Romano fuit.* Et e ali-
bi : Et eo studiosius hoc negotium suscepimus,
*quod te non sine causâ velle cognoscere rhetori-
cam intelligebamus : pro eo quod est, Ut & in-
telligo, non sine causâ & vis cognoscere rhetori-
cam.* Quintilianus in h secundo : Sicut Polycra-
tem cum Busrim laudaret, & Clytæmnestram,
quanquam is, quod his dissimile non est, compo-
suisset orationem, quæ est habita contra Socratem
dicitur : Non est hoc, quod composuisse dicitur
orationem contra Socratem, simile illi quod lauda-
vit Busrim, & Clytæmnestram : sed hoc ipsum
quod composuit orationem ut dicitur. Et i alibi :
Namque dum fortius opus permisit ætas, terram
manibus subegi, & difficultatem labore perdomui,
& invito solo nonnihil tamen fecunditatis expres-
si : subintellige *quamvis*, sic : *Quamvis* solum
esset invitum, *tamen* nonnihil expressi fecundita-
tis. Et k alibi : Et in his pristinae fortunæ reli-
quiis miseris & afflictis, tamen haberet quosdam,
quorum animos ne supplicio quidem suo satiare
posset : id est, *quamvis reliquiae pristinae fortu-
nae miserae sint & afflictæ, tamen haberet quos-
dam, & cætera.* Illud hoc loco non omittamus,
quærentes ubi est *quamvis*, *Licet, Etsi, Quan-
quam*, similiaque, & *Tamen*, unde incipienda sit
construi oratio? Utrunque prohiberis : sed nimi-
rum à verbo, cui adhærebat *Tamen*, ipso *Tamen*
excusso : quod idcirco in ligatura & quasi junctura
orationis insertum est, quia oratio unde non de-
buerat, inceperat : ut, l *Etsi* vereor judices, &c.
Quod

Quodd si à principali verbo cœpisset, supervacuum fuisset inferere *Tamen*. Nunc igitur, cum rectè inchoatur, illam dictionem, ut superfluum, quasi functam officio suo debemus abjicere.

C A P. XLI.

De Duntaxat.

D*untaxat*, licèt idem significet quod *Solum*, tamen ferè solet aliter in orationis serie disponi, nec recipere post se *Illud*, sed *etiam*, ut *Solum*, ut *Tantum*, ut *Modò* faciunt. Cicero pro Deiotaro, Quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo *duntaxat* periculo. Et de Oratore : Ita loquamur, ut ei tradamus ea *duntaxat*, quæ nos usus docuit. Quintilianus in undecimo, cap. 3. Ergo cùm judex in privatis, aut præco publicis dicere de causâ jusserit, leniter confurgendum ; tum in componendâ togâ, vel (si necesse erit) etiam ex integro injiciendâ, *duntaxat* in judiciis : (apud principem enim & magistratus, ac tribunalia, non licebit) paulum est commorandum : ut & amictus sit decentior, & protinùs aliquid spatii ad cogitandum. Paulo pòst : Narratio magis prolatam manum, amictum recidentem, gestum distinctum, vocem sermoni proximam, ac tantum acriorem, sonum simplicem frequentissimè postulabit in his *duntaxat* qualia hæc sunt. Caius tamen & Paulus præter morem hac ^a dictione sunt usi. Alter enim ait sic, [ff. libro 30. tit. 16. cap. 235.] ^a *Distinctio- ne. Ed. Col.* Fabros ^b lignarios dicimus, non eos *duntaxat* qui ^b *Tignarios — tigna, Ed. Colin.* ligna dolant, sed omnes qui ædificant. Alter sic, [ff. libro 29. tit. 7. cap. 11.] Quum tutor non rebus *duntaxat*, sed etiam moribus præponatur : inprimis mercedes præceptoribus, non quas minimas poterit, sed pro facultate patrimonii, pro dignitate natalium constituet. Semel quoque T. Liv.

lib. 37. Nec animum *duntaxat* vobis fidelem ac bonum præstitit, sed omnibus interfuit bellis, quæ in Græciâ gessistis.

CAP. XLII.

De Quandoquidem, Quando, & Quatenus.

Quandoquidem, & quando, idem significant, & significant *Quoniam*. Cicero & Virgilius frequentius superiore utuntur, Quintilianus posteriore. Cic. igitur de Oratore: Quæ sunt in hominum vitâ, *quandoquidem* in ea versatur ^a Orator, atque eâ est ei subiecta materia, omnia quæsitâ, audita, lecta, disputata, tractata, cognita esse debent.

^a Oratio.
Ed. Ccl.

^b Æn. 10.

^b Virgilius:

*Quandoquidem Ausonios conjungi fœdere Teu-
cris. Sine quidem. (mordet.*

^c Æn. 1.

^c *Hic, tibi fabor enim, quando hæc te cura re-*

^d Lib. 15.

Mirorque cur ^d Priscianus illud Virgil. *Quando,*
pro *Aliquando* exposuerit:

^e Æn. 2.

^e *Aspera queis natura loci dimittere quando
Suasit equos;* —

Quod accipiendum est pro *Quoniam*. Ut alibi,

^f Lib. 12. c. 2.

^f *His se quando ultima cernunt,*

^g Æn. 10.

Extrema jam in morte parant defendere telis.

Quintilianus: & *Quando* igitur orator est vir bonus (is autem citra virtutem intelligi non potest; virtus etiam si quosdam impetus ex natura sumit, tamen perficienda doctrina est) mores ante omnia oratori studiis erunt excolendi. Eiusdem significati est *Quatinus*, apud seculum *duntaxat*

^h Declam. 6.

Quint ^h. Is enim ita ait: Sed *Quatinus*, luctus nostri in jus vocantur, & flenti disputandum est, & orbitati suæ mater irascitur, superemus quam exorare non possumus. Et ejus discipulus ⁱ Plin. junior: Et *quatinus* nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.

ⁱ Ep. 7. l. 1.

Nam

Nam Cicero dixit *Quatenus solummodo* pro *In quantum*, sicut *Eatenus* pro *intantum*. Ut in Lælio: Videndum est, *quatenus* amicitiae tribuendum est. Seculum autem Quintiliani à Livio, Virgilio, Horatio exordior, quorum ^k ultimus in ^kHor. Sat. 4. sermonibus sic ait: Lib. 2.

*Surrentina vaser, qui miscet fece Falerna
Vina, columbino limum benè colligit ovo,
Quatinus ima petit, volvens aliena vitellus.*

CAP. XLIII.

De Igitur, Ergo, Quare, Quamobrem, Quapropter.

Igitur atque ergo, brevioribus adhibentur conclusionibus: *Quare, Quamobrem, Quapropter*, majoribus: nisi ita dicas: Nescio *quare* sic loquaris: intelligo *quamobrem* sic facias. Illud ^a autem primum, quod protuli, sæpe ad significandam conjunctionem partium orationis adhiberi solet, & ferè post aliquam rem interjectam, quasi in hunc sensum (*Ut autem continuem, aut ut pergam ad sequentia*: ac ne sim longus in exemplo, necesse foret afferam breve ex poëta sumptum.) ^aTamen, Ed. Col.

^b Et certamen erat, Corydon cum Thyrside mag- ^bVirg. Ecl.
Posthabui tamen illorum mea seria ludo. (num, 7.
Alternis igitur contendere versibus ambo
Cæpere.

Ergo, etsi rariùs, tamen nonnunquam, & hoc modo usurpatur.

CAP. XLIV.

De Adeo, Usqueadeo, Usqueeo & Tantùm.

Ad eo exponunt pro *Valde*: ut Terentius ^a: ^aEun. Act. 1.
Juvenem adeo nobilem. Significat etiam ^b Sce. 2.
Intantum, nonnunquam sequente *Ut*, nonnunquam

^b In Tor-
ment. Paup.

quam non sequente: ut apud ^b Quintil. Cuncta (si videtur) jura percurrite: nusquam adeò pro nobis sollicita lex est, ut quod præstat, extorqueat; dedit cæco talionis actionem, non manus recusantis impellit; injuriarum cædis agere permisit, sed non cogit invitos; adeò penè levius est ultionem perire, quàm potestatem. Genus servitutis est coacta libertas. Hic eadem sententia fuerit, si dixerò, *Adeò ut penè levius sit ultionem perire, quam potestatem.* Nam sæpe hoc modo legimus *Adeò* positum cum uno verbo, non cum duobus: ^c Lib. 12. c. 9. quale fuerat exemplum superius: ut apud ^c eundem: At cùm protinus respondendum est, omnia parari non possunt: *adeò* ut paulò minùs promptis etiam noceat scripsisse, si alia ex diverso, quam opinati fuerunt, occurrerint. Licuisset hoc etiam sic dicere: *Adeò paulò minùs promptis etiam nocet scripsisse.* Idem efficit *Usqueadeo*, & ^d Lib. 2. c. 2. *Usqueeo*: ut apud ^d eundem: Hinc tumor, & vana de se persuasio, *usqueadeo*, ut illo condiscipulorum tumultu inflati, si parum à præceptore laudentur, ipsi de illo malè sentiant. Sine *Ut*, & per indicativum, apud ^e Ciceronem: Ne si quando ei dicendum erit de justitia, de fide, mutuetur à Platone, qui cùm hæc exprimenda verbis arbitraretur, novam quandam finxit in libris civitatem: *usqueeo* illa, quæ de justitia dicenda putabat, à vitæ consuetudine, & à civitatum moribus abhorrebant. Multi ad hunc ipsum modum usurpant ^f *Tantum*.

^e De Orat.
Lib. 1.

^f Tantò,
Ed. Col.

C A P. XLV.

De Quin & Quinetiam.

^a Æn. 1.

Quin pro Quinetiam, sive Atque etiam. ^a Virg.
——— *Quin aspera Funo,*
Quæ mare nunc terrâsq; metu, cælumq; fatigat,
Consilia in melius referet. ——— *Quin*

Quin pro *Ut non*, seu *Cur non*, ubi desideratur utique subjunctivum verbum, idémque non principale, ut idem ;

(*ti, &c.*

^b *Hic tibi ne qua mora fuerint dispendia tan-* ^b *Æn. 3.*

Et paulo post :

Quin adeas vatem, precibúsq; oracula poscas.

Quin pro *Cur non*, semper interrogativè & per Indicativum. ^c Idem :

(*usus,* ^c *Eclog. 2.*

Quin tu aliquid saltem potius quorum indiget

Viminibus mollique paras detexere junco?

Nescio quid viderit Servius, qui hunc locum exposuit per *Quinetiam*. Sed duo priores sensus vulgò sunt noti, in carmine & in prosa frequentes & obvii. De tertio afferam ex oratoribus quoque exemplum. Cic. pro Rabirio : *Quin* continetis vocem, indicem stultitiæ vestræ, testem paucitatis ? ^d Quintilianus in paupere amatore : *Quin* tu potius admittis juvenis consilii rationem ?

^d Decl. 15.
circ. finem.

C A P. XLVI.

De Secundùm Præpositionem.

S*ecundum* nonnunquam pro *juxta* & *post*.

^a Virgil.

^a Georg. 3.

Saltibus in vacuis pascant, & plena secundum Flumina. ———

^b Quintilianus in pariete palmato, Tu jaces *secundum* occasionem, & expeditum tibi in proximo facinus est. ^c Sulpitius : M. Marcellum post cœnæ tempus à Magio Chilone familiari ejus pugione percussum esse, & duo vulnera accepisse ; unum in stomacho, alterum in capite *secundum* aurem. Hic *Juxta* significat. Item, quod ab altero *secundum* est, id *juxta* est atque *post*. Ideoq; *Secundum* pro *Post* accipitur, quasi *secundo loco*. Idem Quint. in ^d Gladiatore : Nam quod unum ^d Decl. 9^a

mihi *secundum* patrem fortuna videbatur parasse

e De Offic.

Lib. 2.

f In Ver. 3.

præsidium, id ego sperare in illa sorte non poteram. Cicero e: Proximè autem & secundum deos homines hominibus maximè utiles esse possunt. Idem f: Appellat hæredem L. Amicum, qui erat institutus secundum filiam. Livius libro nono: Hetrusci belli fama exorta est, nec erat eâ tempestate gens alia, cujus secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent. Secundum etiam accipitur pro eo quod est Pro: ut, Secundum te litem do. Secundum me judica. Secundum se judicium des vult: id est, Pro me, pro te, pro se. Et pro in: ut, Secundum quietem: id est, In quiete somni. Secundum autem Platonem, secundum Pythagoram, sensus hic notissimus est.

C A P. XLVII.

De Jam & Jamjam.

a Declar.
Orat.

b Lib. 2. c. 7.

c Georg. 3.

d Georg. 1.

e Æn. 2.

f Æn. 4.

Jam eleganter usurpari solet aliquando quasi pro Tunc: ut a Cicero: Ipsa verba compone, & quasi coagmenta (quod ne Græci quidem veteres factitârunt) jam neminem antepones Catoni. b Quintil. Quod si satis prudenter dicenda viderint, jam propè consummata fuerint præcipientis opera. Aliquando significat Præterea, quasi nodus quidam inter sententias. Virgilius:

c Jam maris immensi prolem, & genus omne
d Jam varias pelagi volucres. (natantum,

Hujusmodi exempla sunt crebra. Idem efficit junctum cum Verò. Jam verò urbibus constitutis, & cætera. Jamjam de futuro palàm est quid significet: ut, Jamjam aderit. Et de præsentis, licet ad futurum resolvatur,

e Jamjamque manu tenet, & premit hasta, quasi Nunc nunc tenebit. Nonnunquam figuratè per indignationem, miserationémve accipitur: ut idem f Virgilius:

—Jam—

— *Famjam nec maxima Juno,*
Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
 Cic. in 3 Verr. *Famjam* Dolabella neque me tui, & Lib. 1.
 neque tuorum liberorum, quos tu miseros in e-
 gestate, atque in solitudine reliquisti, miserere po-
 test. ^h Quintil. *Famjam* malo venena, ferrum, ^b Decl. 18.
 subitos ictus, improvisamq; mortem, incæstum qui
 non credit, torquere non debet: qui credit statim
 debet occidere. Et hæc per indignationem. Per
 miserationem vero Salustius in Jugurt. *Famjam*
 animo meo charissime frater, quanquam tibi im-
 maturo, & unde minimè decuit, vita erepta est:
 tamen lætandum magis quàm dolendum puto ca-
 sum tuum. Per exhortationem quoque ut apud
ⁱ Quint. *Famjam* commilito, quicumque casus ⁱ In Milit.
 manet, etiam si te imperator damnaturus est, ha- ^{Marian.}
 bet solatium; satiùs est quàm à patre occidi.

C A P. XLVIII.

De Tantisper, Paulisper, Aliquantisper, Parum-
 per, & similibus.

T *Antisper*, ferè postulat post se *Dum* pro
Donec, sive *Quandiu*: nam & *Donec* duo-
 bus modis accipitur: Dabo operam voluptatibus,
donec moriar, id est, *usque ad mortem*: &, Da-
 bo operam voluptatibus *donec* vivo: id est, *quàm*
diu vivo. Eiusdem naturæ est *Dum*. Ideoque
 in priore sensu amat Subjunctivum, in posteriore
 Indicativum more *Donec*: ut apud ^a Ciceronem: ^a De Invent.
 Deinde est in carcerem ductus, ut ibi esset *tan-* ^{Lib. 2.}
tisper, dum culeus, in quem coniectus in profluen-
 tem deferretur, compararetur. Terentius ^b Ego, ^b Heaut.
 te meum esse, dici *tantisper* volo, *dum* quod te ^{A& 1. Scen. 1.}
 dignum est facies. Sunt tamen qui pro *Tantum-*
modo accipiant. Sunt qui etiam pro *Interea*. Cæ-
 tera quoque sic à *Per* composita, ad temporis bre-
 vitem

vitatem referuntur, *Parumper*, *Paulisper*, *Aliquantisper*. Sunt qui per imperitiam hæc accipiunt pro suis primitivis, quæ sunt *Parum*, *Paulum*, *Aliquantulum*.

C A P. XLIX.

De Ferè & Temerè.

Ferè significationem habet non omnibus notam, nisi quando significat *penè*: cujus significatio est, *Paulum abfuit quin*, ut *penè*, five *ferè* in manus hostium incidi: id est, *Paulum abfuit quin in manus hostium inciderem*. Altera significatio est, cum subintelligitur aliqua universalitas: ut ^a *Quintil.* Hæc *ferè* sunt emendatè loquendi, scribendique partes: id est, *ferè omnes*. Ideoque ^b illud *Omnes* adjungitur, ut ^c idem: Nam in omnibus *ferè* minus valent præcepta, quam experimenta. Similiter de loco, de tempore, similibusque: ut, *Utor ferè hac veste in faciendis sacris*: id est, in *omni ferè tempore*. *Ferè* Romani orbem subegerunt: id est, *ferè totum orbem*. *Ferè* fit, ut juvenes ament: id est, *ferè ubique*. Cujus significationis imperiti corruerunt illud Ciceronis ^d de amicitia, Memini illum in eum sermonem incidere, qui tum *ferè* multis erat in ore: quum scribendum sit, *Qui tum ferè erat in ore*: id est, *ferè omnibus*. Pro *ferè* accipitur *Temerè* apud omnes post Ciceronem natos: ut ^e *Quintil.* Illud ingeniorum velut præcox genus non *temerè* unquam pervenit ad frugem. Sunt enim quædam, quæ sequens ac proximum M. Tull. seculum adjungenda existimavit: ut *Proculdubio*, *Obiter* pro *specialiter*, *tali causa*, vel pro *statim*, *quoties* pro *quando*. Nam Cic. *ferè* nunquam utitur, nisi addat *Toties*. *Citrà* pro *Sine*, ut ibi: ^f *Plúsque si separet, usus sine doctrina*, quum *citrà*

^a Lib. I. c. 13.

^b Ferè omnes. Ed. Col. & Gryph.

^c Lib. 2. c. 5.

^d In Prol.

^e Lib. I. c. 4.

^f Id. Lib. 12. cap. 6.

citra usum doctrina valeat. *Interim*, pro aliquando. *Meo nomine*, *Tuo nomine*, *Hoc nomine*: pro *Mea*, *tua*, *hac causa*, sive *hoc respectu*: ut § ibi, Minus est quod flendum *meo nomine* ^{g Quint. in Proem. lib. 6. Inft. b In Mathe. mat.} quàm quod illius gaudendum est. Et ^b alibi: Ago quinimo gratias *hoc solo nomine* crudelissimis fatis, quod maximum facinus non in prima ævi mei parte posuerunt. Cicero rarissimè, ut in Bruto: At verò, inquam, ego tibi Brute non solvam, nisi prius à te caverò, amplius *eo nomine* neminem, cujus petitio sit, petiturum. Et pro Sylla, Quem tum in tanto imperio, tantæque potestate non dicis fuisse regem, nunc privatum regnare dicis, *quo tandem nomine*? Sed hoc declinabile est. Nunc autem de indeclinabilibus agimus, qualia & hæc sunt: *Alioquin*, *Aliàs*, *Nihilominus*, *Super*, & *Suprà*, diversius aliquantulum à Ciceronis usu: de qua differentia in commentariis à me in hujus orationes, & illius declamationes componendis differetur.

CAP. L.

De Perinde, Proinde, Subinde, Identidem, Itidem, & Item.

P*erinde* flagitat post se *Ac si*, vel *Atque si*, cum significatio ejus sit ita: ut, *Fac perinde ac si* tua res esset: id est, *ita quasi*. Cum negatione verò etiam *Quàm*; ut Suetonius de vita ^a Domitiani: Nulla tamen re *perinde* commotus ^a Cap. 15. est, *quàm* responso castæque Ascletrionis Mathematici. Quod si non sequatur nec *Ac si*, nec *Negatio*, accipietur pro *Æquè*: ut ^b Plinius junior, ^b Ep. 1. 1. 2. Funus Ruffi clarissimi civis & *perinde* felicitis. Pro *ita*, id est *multum*: ut idem Suetonius de vita ^c Galbæ: Quare adventus ejus non *perinde* gratus fuit. ^c Cap. 13. *Proinde* idem est quod *Ideo* vel potius *Ideoq;*:

d Lib. 4.

e Accipitur,
Ed. Col.
Steph. &
Colin.
f Ep. 8. l. i.

Ideoque : semper enim dependet à superiore sententia : quidam, quorum est ^d Lucretius, accipiunt *Proinde* in eam significationem, quam dedimus *Perinde*, ubi *Proinde* duas syllabas habere facit. *Subinde* ^e reperitur pro *Inde* vel *Deinde*, *Statim* : ut T. Livius lib. 3. *Subinde* arreptus à Publio Numitorio Spurius Opp. Et ^f Horat. ad Celsum : *Si dicat, rectè ; primum gaudere, subinde*

Præceptum auriculis hoc instillare memento. *stillare memento.* Etiam pro *identidem* sive *frequenter* cum quodam intervallo, ut si iter faciens crebrò ad comitem respiciam, an me sequi possit, dicam, *subinde* respicio : Cicero autem diceret *Identidem*. Nam *subinde* uti non solet, ne æquales quidem ejus Varro, Sallustius, Cæsar : licèt illi utantur novissimo pro ultimo ; multique alii, quod Cic. non facit. *Itidem* & *Item* significant id quod *similiter*. Hæc omnia ab *Inde* composita,

g Lib. 15.

& Priscianus, multique alii pronunciari volunt accentu in antepenultima syllaba, qualia sunt (ut eidem placet) composita à *Quando*, *Aliquando*, *Siquando*, *Nequando*, *Nunquando*. Est enim hoc ultimum & ipsum compositum. *Ideoque* per *n*, in tertia litera scribendum est, non per *m*, pro eo quod est *num aliquando*. Est autem hujus monosyllabæ significatio penè eadem, quæ *An*, subintelligitque utique negationem : ut, *Num ego te spoliavi* ? quasi dicat, *ego te non spoliavi*. At quoties per negationem interrogamus, subintelligitur affirmatio : ut, *Non ego te spoliavi* ? quasi dicat, *ego te spoliavi*. Affirmativa autem responsio hæc propriè est, *Etiam* : ut, *Vidisti me hodie* ? si vidi te, respondere debeo, *Etiam* : vel Sic. ^h Plinius ad Tacitum : *Studes, inquam* ? respondit, *Etiam*. Ubi ? Mediolani. Vulgò autem respondemus, *Ita* ; neque hoc sine auctoritate. Simo apud ⁱ Terentium dicenti Davo, *Mihine* ? respondit, *Ita*.

i Andr. A. G.
5. Scen. 2.

C A P.

CAP. LI.

De Nunc.

Nunc solet usurpari sine significatione temporis: ut de divinatione ^a Cicero: Quæ quidem ^a Lib. 1. multò plura evenirent, si ad quietem integri iremus. Nunc onusti cibo & vino, perturbata & confusa cernimus. Et de ^b Oratore: Et si in hujus ^b Lib. 2. modi genere orationis nihil esset, nisi falsum atque imitatione simulatum; major ars aliqua essetquirenda: nunc ego quid dicam? Et in eodem: Nam si ita diceret, & cætera. Nunc vero fateris, & cætera.

CAP. LII.

De Benè, Malè, Pejùs, Pessimè.

Benè nonnunquam accipitur pro Valde: ut, ^a Cicero: Habetis orationem benè longam. ^a De Orat. ^b Quintilianus, Cùm multa disertè, summisque ^b Lib. 2. clamoribus, quæ neque ad judicem, neque ad litigatorem pertinent, decantaverunt, benè sudantes, ^b Lib. 12. c. 8. benèq; comitati per forum reducuntur. Huic simile quiddam habet Malè, ut Comici frequenter utuntur. Malè mihi timeo, pro eo quod est, valde timeo. Cic. in Bruto: Addebat etiam, idq; ad rem pertinere credebat, scriptores illos malè mulctatos: i. e. valde, & quasi benè mulctatos, sed in malum illorum. Ideòq; non benè dixit mulctatos, sed malè. Neq; id solum in positivo adverbio, sed in superlativo quoq;: ut, Pessimè mulctatos: Atq; adeo in comparativo, sed frequentius cum verbo odi: ut idem in ^c Philippicis, Quo neminem veterani pejùs oderunt: Pejùs quasi magis & validius. Idem ad ^d Marium: Oderam multò pejùs hunc quam illum ^d Ep. 2. 1. 7. ipsum Clodium. Illum enim oppugnaveram, ^d ad fam. hunc defenderam. Nec tantum per comparativum cum hoc verbo, verum etiam per positivum: ut

e Ad. 4.

Scen. I.

f Ep. Phœd.

ad Hipp.

ut Terent. in e Adelpis : Illud rus nulla alia causa tam *malè* odi, nisi quia propè est : *Tam malè*, pro eo quod est *tam valdè*. Per aliud autem verbum : ut Ovid. f Heroidum :

Pejus adulterio turpis adulter obeſt.

CAP. LIII.

De Super, Supra, Intra, Infra, Subtèr.

a In pastu
Cadav.

Super & Supra, licèt in eodem loco sedere possint, tamen in hoc plerunque differunt, quòd illud contiguum est, hoc interjecto spatio, ut *Sedeo super lapidem* : magis quàm *supra lapidem*. Rursus, Aquila volat : vel, Nubes pendent *supra* nos potiùs, quàm *super nos*. Non tamen sic semper : ut apud a Quintil. Nec ulla est *supra terras* adeo rabiosa bellua, cui non imago sua sancta sit. Et Livium libro 38. Ubi circa muros *supra subtèrque* terram per dies quindecim pugnatum est. *Intra* & *infra* etiam differunt : quia *Intra* ad numerum & spacium refertur : ut, *Intra* viginti dies, & *Intra* muros : non autem, *infra* viginti dies, vel *infra* muros. *Infra* ad dignitatem & ad locum : ut, *Infra* dignitatem meam est : &, *Infra* tectum : id est, *subter* tectum. Denique *Intra* habet relativum *Extra* : *Infra* verò *Supra*. *Subter* quoque relativum habet *Super*. Ideoque tactum rei ferè significat : ut, Hic urinator mirificè natat, durátque *subter aquam*.

CAP. LIV.

De Sicut, Ita, Itaque, & Sic.

a Lib. I.
Præem.

Sicut habet nonnunquam venustatem magnam atque utilitatem in disponendo, quoties antecedentem annectit cum sequente sententiam : ut apud a Quint. Sunt & alia ingenita quædam ad-
jumenta

jumenta quæ adjuvant: vox, latus patiens laboris, valetudo, constantia, decor: quæ si modica obtigerunt, possunt ratione ampliari. Sed nonnunquam ita defunt, ut bona etiam ingenii, studiisque corrumpant, *sicut* & hæc ipsa sine doctore perito, studio pertinaci legendi, scribendi, dicendi multa & continua exercitatione per se nihil profunt. Plin. ^b lib. 7. Ferunt, Crassum avum Crassi in Parthis interempti nunquam risisse, ob id ἀγλαῶν vocatum, *sicut* nec flecte multos. Servius grammaticus hac dictione & bene & frequenter utitur. Possumus eodem modo, quo *Sicut*, usurpare duo alia, *Quemadmodum* & *Quomodo*, aut si quid aliud est ejusmodi naturæ. Habet & aliam naturam *Sicut*, ut non modò res similes copulet, quod est frequentissimum: sed diversas quoque, & sæpe contrarias, ut idem ^c Quint. Sed hæc eloquendi præcepta *sicut* cognitioni sunt necessaria, ^e Lib. 10. in princ. ita non satis ad vim dicendi valent, nisi illis firma quædam facilitas, quæ apud Græcos εἰς nominatur, accesserit: quod licet dicere etiam per *Ut*, & quidem frequentius, ut idem: *Quod ut* optimum, ita longè difficillimum. Sed in hoc genere sermonis bonam sibi partem vendicat illud *ita*. De quo hoc etiam addam, quod nonnunquam accipitur pro *Itaque*: sed hac differentiâ, ut nunquam ipsum antecedit in eadem sententia altera dictio. Cic. in ^d Tusculanis: *Ita* nobilissima ^f Lib. 5. Græciæ civitas, quondam verò etiam doctissima sui civis unius acutissimi monumentum ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Possumus per *Itaque* sic dicere, *Itaque civitas*: vel *Civitas itaque*: eodem modo quo *Sic*, pro *Sicque*. ^e Quint. ubi de adolescente in opere duro, ^e In Milit. ac virili se exercente dixisset, intulit, *Sic* effectum Marian. est, ut, quemadmodum aliqui putant, posset citò militare. Accipitur etiam *Ira*, pro *Valdè*: ut, Cicero:

Philip. 1. † Cicero: Nec *ita* multò post edictum Bruti affer-
tur & Cassii. Quintilianus: Nec res est *ita* magni
temporis ac laboris.

CAP. LV.

De Nam, Namque, Nam quod, Quòd autem,
& Quòd verò.

Nam & namque quiddam simile habent, quod
Ita & *Itaque*: quippe quum *Namque* so-
leat & primum locum sortiri, & secundum, ali-
quando etiam tertium: *Nam* non solet, sed prima
semper est dictionum. Præterea hoc aliquando
accipitur pro *autem*, ad distinctionem sententia-
rum: ut in Sallustium Cicero: *Nam quod* in uxo-
rem atque filiam meam tam petulanter invecus es.
Idem valet ac si dixisset, *Quod autem* in uxorem,
& cætera. Sive *Quod verò*, veluti sæpe incipere
solemus: ut idem, *Quod autem* scribis, quid de
exitu belli sentiam, magis consilium petere pos-
sum, quàm ipse aliis dare. Idem de Oratore libro
primo, *Quod verò* viros bonos jure civili fieri pu-
tas, quia legibus & præmia proposita sint virtu-
tibus, & supplicia vitiiis: equidem putabam, virtu-
tem hominibus (si modò tradi ratione possit) insti-
tuendo & persuadendo, non minis & vi ac metu
tradi.

CAP. LVI.

De Iterum, Antehac, Posthac, Deinceps, & Rursus.

Iterum refertur etiam ad primam vicem, non
tantum ad posteriorem: nam, *Iterum* voco
te: id est, *iterata vice*, usitatum est: *Iterum*
vocavi te præter hanc vicem, minus est usitatum.
Cicero pro lege Manil. Cum tantam multitudinem
cum tanto studio adesse videamus, quantam non
iterum in eodem homine præficiendo vidimus.

Ante-

Antehac & *posthac* huic similia sunt: hoc est, *ante hoc*, vel *post hoc tempus*. Aliquando tamen
^a reperimus, *Ante illud* vel *Post illud tempus*. ^a Reperi-
^b Sallust. Sic erat accensa libidine, ut sæpius pe-
 teret viros, quàm peteretur: sed ea sæpe *antehac* ^{Ed. Ss:ph.}
 fidem prodiderat: creditum abjuraverat. Sueton. ^b In Catil.
 in ^c Domitiani vita: Pari arrogantia, cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus ac Deus noster sic fieri jubet. Unde institutum *posthac*, ut ne scripto quidem ac sermone cujusquam appellaretur aliter. *Deinceps* similiter accipitur pro *Dehinc*, & pro *Deinde*, atque etiam pro *Gradatim*. Cicero in ^d Tusculan. Omnes qui *deinceps* accubarent, ^d Lib. 4.
 ad lyram canerent. Et ad ^e Thermum, Sed tamen tres fratres, summo loco natos, promptos, ^e Ep 18 l. 2.
 non indifertos, te nolo habere iratos, quos video *deinceps* tribunos plebis per triennium fore. Sed redeamus ad *Iterum*, quod aliquid novitatis exhibet, cum dicitur:

^f — *Iterumque ad tarda reverti* ^f Vir. Æn. 6.

Corpora. —

Quomodo *iterum*? nunquid semel antea redierant? minimè. Quid ergo? Aut accipiendum est quomodo *Rursus* pro *Econtrario*. Cic. Offic. libro tertio: Neque me doloribus dedi, quibus essem confectus, nisi restitisssem: nec *rursus* indignis homine docto voluptatibus. Aut *Reverti* *Rediréque* pro *Venire*, ut idem de Fato: Ad Chryssippi laqueos revertamur, quum nihil de Chryssippo meminisset. & Quintil. Si verum est, post ^g In Ma-
 vetusta secula, & innumerabiles annos *reddi rur-* ^{them.}
^{sus} aliis corporibus animas, fortassis in me renatus sit aliquis ex illis. *Reddi*, quasi *dari*: nam idem hoc verbum efficeret. Et ^h alibi: Sed ad illos ^h Lib 10. c. 1.
 jam perfectis constitutisque viribus *revertemur*: quod in cœnis grandibus sæpe facimus, ut cum optimè

optimè satiati sumus, varietas tamen nobis ex vilioribus grata sit. Non ait *revertendum* ad viliores libros, quasi ab his incipiendum sit: sed cum satiati fuerimus bonis libris, tanquam cibus, postea nos ad viliores convertamus.

CAP. LVII.

De Ultrò, Citróque, Hùc, Illùc, Sursùm, Deorsùm, Ultrò, & Sponte.

^a Declam. 2.

^b In Somn.
Scip.

^c A&T. 2.
Scen. 2.

Ultrò Citróque in factis & in dictis. ^a Quintil. in cæco: Cæcus quoque inventus in limine est, sicut solet, *ultrò citróque* commeare. ^b Cicero libro 6. de Repub. Multis que verbis *ultrò citróque* habitis, ille nobis consumptus est dies. Cum ego te alloquor, tunc verba *ultrò* quasi *ultra* eunt: cum te alloquentem audio, tunc verba *citrò* quasi *citrà* veniunt: sicut pedes, cum à loco recedo, tunc *ultrò* eunt: cum redeo, tunc *citrò*. Nec elegans esset, *Huc* atque *illuc* commeabat, nisi errabundum & incertum iter significes. Quidam tamen *Sursum* & *Deorsum* utuntur, opinor imitantes Terentium qui in ^c Eunuch. ait: Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam, ne *sursum deorsum* cursites. Nescio an de Athenis hoc dictum sit, quibus portus in imo, urbs verò in editiori loco sita est: fortè sic loqui deceat per *Sursum Deorsumque*, si de fortunæ mutabilitate dicatur, quæ nunc tollit, nunc deprimit. *Ultrò* tamen à *Sponte* sic videtur (ut breviter dicam) differre, quod *Ultrò* est, quasi *sine requisitione*, ut *ultrò ad te veni*: id est, *à te non requisitus veni*. *Sponte* ad te veni: id est *meo consilio*: licet ad res inanimatas transferimus: ut, *Multæ arbores sua sponte nascuntur*, id est, *per se*.

CAP.

CAP. LVIII.

De Et, Ac, Què, cum suis Compositis.

ET, multifariam solet in usu accipi: cujus conditionis est *Que*, & ab eo composita negativa *Neque*, & per apocopen *Nec*. ^a Virgilius: ^a Ecl. 9.

Audieras, & fama fuit. —

^b Martialis:

Quod nummos cernis mitti, nos credis amice, ^b Lib. 14.

^{Ep.} 8.

Falleris, & nummos ista tabella rogat.

^c Quintil. Has primum audiet puer: harum verba effingere imitando conabitur. *Et* natura tenacissimi fumus eorum quæ rudibus annis percipimus. *Et* pro *Quia* accipiendum est: Ovidius in ^d fastis: ^c Lib. I. c. 1.

(*mam*, ^d Lib. 6.

Nil aliud Vestam, quàm puram intellige flammam.

Natæque de flamma corpora nulla vides.

Que pro *Quia*, five *Nanque*, Similiter ^e Cicero: ^e Lib. I. Offic.

Non solum nobis nati sumus; *ortusque* nostri partem sibi patria vendicat, partem amici. Duplicantur interdum hæ Conjunctiones, sed in rebus diversis venustius: ut, Te admirantur *&* cives, *&* hospites. ^f Virgil.

^f Æn. 1.

— *O qui res hominumque deumque.*

id est, *O qui res & hominum & deorum*. Sallust. in Jugurt. *Sèque vobisque dignum est*: id est, *& se & vobis dignum est*. Rarò tamen in prosa, in carmine verò frequentius. Quintilianus: Nihil ociosum pati, *quidque* in inventione, *quidque* in elocutione annotandum erit. Quare de *Nec*, & de *Neque*, & de *Sive*, similibusque, quoties geminantur (quum facilia inventu sint) omitto exempla. *Et* quoque initiis sententiarum competit, ut idem libro primo: *Et* finitæ quidem sunt partes duæ, quas hæc professio pollicetur. Eiusdem naturæ est *Ac*, & *atque*. Cic. *Ac* si volumus hujus rei, quæ vocatur eloquentia *sive*

N

artis,

artis, *sive* studii, *sive* exercitationis cuiusdam à natura profectæ, considerare principium, & cætera. Idem: *Atque* cæteri imperatores, qui de illo triumphârunt, & cætera. Interdum etiam & affectui servit, ut idem pro Milone: *Et* sunt qui de via Appia loquantur, taceant de Curia. Et in Philip. *Et* ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiavit? Idem: *Et* postea miramur, quare ferat molestè populus Romanus. Interdum neque copulam neque effectum significat, ut si hoc modo loquar, Superavi illum in palæstra: & est tam vastus, & sum tam pusillus. Ut idem de senectute: Defendi legem Voconiam magna voce, bonisque lateribus, & videtis annos meos; ac si dixisset: Defendi legem Voconiam juvenili voce atque lateribus, & sum ita senex. Interdum etiam tali modo: Defendi fortissime illam legem, & hoc in tam provectâ ætate: vel, & id in tam provecta ætate. *Vel* per *Que* *sive* per *Atque*, sic: *Idque* in tam provecta ætate. Repudiavi uxorem, *idque* authore patre ejus: vel, *Atque* id authore patre ejus. Item per negationem; Duxi Paulam uxorem, *neque* hoc, vel *neque* id sine prudentium hominum autoritate: vel, *nec* id sine consilio: vel, & hoc non sine consilio. Quæ exempla & mihi relatu longiora sunt, & legentibus (ut suprà dixi) facilia inventu. Illud non indiget admonitione, *Que* pro *Et*, *Et* quoque pro *Etiam* debete accipi, ut alterum quasi membra cum membris, alterum quasi corpora cum corporibus copulet: aliter absurdum esset. Hoc admonendum est, *Et* pro *Etiam* apud Ciceronem nusquam reperiri: sicut in cæteris illo posterioribus, ut à Virgilio incipiamus: ut,

b Æn. 6.

b In Gladiar.

i Pro Rosc. Amerin.

b Natus & ipse dea. ———

b Quint. Tamen si quid adversus te ipse commisit adolescens, sit hostis & meus: Cicero dixisset,

V
mos
ediv
neq;

Que
semp

set, Sit hostis *etiam* meus, vel meus quoque. ¹Idem inquit: Quod inter omnes constat, nisi inter eos, qui ipsi *quoque* insaniunt, insanissimum. Quintilianus, id est, seculum ab illo proximum, dixisset, tum illo modo, tum etiam sic, Nisi inter eos, qui & ipsi insaniunt. Simili ratione de *Nec* pro *Nec etiam*. Ut idem ^k: Perfolvi gratia non potest *nec* malo patri. Cicero & superiores omnes dixissent, *ne* malo *quidem* patri. Interdum miscemus *Et* atque *Nec*, nunc ab hoc, nunc ab illo principium sumentes: ut, *Et* pacem respuis, *nec* bellum geris: vel, *Nec* bellum geris, & tamen respuis pacem: vel sic, *Et* pacem non vis, *nec* tamen bellum geris: vel, *Et* pacem non vis, & bellum gerere non potes. Nam, in *Nec*, sive in *Neque* (deutroque enim loquor) inclusa est *Et*, vel *Que*, in quæ resolvi potest: & ubi est *Nec* vel *Neque*, id resolvi potest per *Et non*, vel *Que non*. Poetæ etiam maiorem in his sibi licentiam permittunt. *Nec* & *Neque*, sequente *Enim* aut *Verò* pro simplici, non pro composita negatione accipiuntur. Siquidem idem est *Nec enim*, sive *Neque enim*, quod *non enim*; nili ita resolvimus, *Non etenim*: *Neque vero*, idem quod *Non vero*, si modo *Non verò* dicere licet.

^k In agro redempt.

CAP. LIX.

De Vicissim, Invicem, Mutuo.

Vicissim non memor sum usquàm esse apud Ciceronem & Quintilianum, & ferè maximos quosque authores, nisi pro *secundo loco*, sive *edverso*, vel *econtrario*. Virgilius tantum semel, neq; id apertè videtur usus pro *Invicem* & *Mutuo*:

^a Quid possit uterque, Vicissim experiamur.

Quod imitatus est Suetonius, & alii plures. Cic. semper (quod ego quidem sciam) sic, Id accipe-

^a Eclog. 3.

- b* De Amic. ret ab alio, *vicissimque* redderet. Et iterum *b* : Sed ego admiratione quadam virtutis ejus, ille *vicissim* opinione fortasse nonnulla, quam de moribus meis habebat, me dilexit. Itidem *c* Quintil. apud quem, & cæteros illius ætatis, non modò *Invicem* tali modo usurpatur, quale est in declamationibus, *Invicem* sustinentes, *invicem* innixi, id est : alter alterum sustinens, & uterque alteri innitens : sed etiam in sensu, cujus est *vicissim*, ut in lib. *d* 10. Tam contumeliosos in se ridet *invicem* eloquentia, & qui stultis videri eruditi volunt, stulti eruditus videntur. Et iterum *e* : Neque enim video quæ justior acquirendi ratio, quàm ex honestissimo labore, & ab iis, de quibus optimè meruerunt : qui si nihil *invicem* præstent, indigni fuerint defensione. *f* Plinius posterior : Habes res urbanas, *invicem* rusticas scribe. In eadem significatione est, *Mutuo* : de quo modò attigi, non solum in hac qualis est, *Invicem* se amant, & mutuo se amant, & *Mutuus* amor ; sed in ea, de qua disputavi. Idem Quint. in eodem statim post loco : Ac ne tanquam pauper quidem mercedem accipiet, sed *mutuâ* benevolentia utetur : id est, *respondente*. Cicero : Fac me *mutuò* diligas, hoc est, fac mihi in amore respondeas.

CAP. LX.

De Scilicet & Videlicet.

- S*cilicet & Videlicet videntur significare idem quod Certe, sed usum suum habent, & præcipuum per amaritudinem quandam cum derisa permixtam, ut apud Virgilium : *a* Scilicet is superis labor est. Apud *b* Teren. Id populus curat scilicet. Et apud *c* Quintil. Hoc videlicet expectasti, & ne captiosum esset officio tuo, maturitatis rediisse, ex industria tempus trivisti. Nonnunquam
- a* Æn. 4.
b An. Ag. 1.
 Scen. 2.
c Decl. 12.

quam sine hac ^d amaritudine & irrisione: ut apud eundem: Sed est *videlicet* ultima quædam calamitatum rabies, & novissimè in furorem vota ipsa vertuntur. Nonnunquam post relativum, sicut solet poni *quidem*, nonnunquam & ante, vel sine relativo. Et hi sunt ferè modi utendi his duabus dictionibus apud doctissimos: apud quos vix reperias illum vulgò usitatissimum modum, cum ea quæ confusè dicta sunt per singula postea exponimus: quale esset, Quatuor sunt virtutes, *scilicet*, (vel *videlicet*) Prudentia, Justitia, Fortitudo, Modestia.

^dAcerbitate
& interrog-
atione.
Ed. Col.

Libri Secundi Finis.

N 3

L AU-

LAURENTII VALLÆ

In Tertium Librum

ELEGANTIARUM

P R Æ F A T I O.

Perlegi proximè quinquaginta Digestorum libros ex plerisque Furisconsultorum voluminibus excerptos: & relegi cùm libenter, tum verò quadam cùm admiratione: primum, quòd nescias, utrùm diligentia-
ne an gravitas, prudentia an æquitas, scientia rerum an orationis dignitas præstet, & majori laude digna esse videatur: deinde, quòd hæc ipsa ita in unoquoque illorum omnia sunt egregia & perfecta, ut vehementer dubites, quem cui præferendum putes. Cui simile quiddam (ut de ultima tantum parte, quæ ad nos pertinet, dicam) in epistolis Ciceronis admirari solebam: quæ quum à pluribus scribantur, omnes tamen ab uno eodémque (audaciùs dixerim) si personas sustuleris, ab uno Cicerone scriptæ judicentur, ita verba ac sententiæ, charactérque ipse dicendi ubique sui est similis. Quod eo magis in jurisconsultis est admirandum, Quòd illi eadem ætate cuncti extiterunt, in eodem quasi ludo ac schola instituti: hi verò inter se etiam seculis distant,

*distant, licet omnes post Ciceronem : ideòq; quibusdam in verbis ab eo differentes, quales * omnes à Virgilio usque ad Livium fuerunt. Nam Servii Sulpitii atque Mutii Scævola nihil extat, sed alterius Mutii recentioris. Et prisci illi quidem Jurisconsulti quales quantique in eloquendo fuerint, judicare non possumus : quippe quorum nihil legimus. His autem, qui inter manus versantur, nihil est, mea sententia, quod addi adimive posse videatur, non tam eloquentiæ (quam quidem materia illa non magnopere patitur) quam Latinitatis atque elegantiae ; sine qua cæca omnis doctrina est, & illiberalis, præsertim in jure civili. Ut enim † Quintil. inquit : Omne jus, aut in verborum interpretatione positum est, aut in recti-pravique discrimine. Et quantum momenti in verborum interpretatione sit, ipsi Jurisconsultorum libri maxime testantur : in hac re præcipue laborantes : utinamque integri forent, aut certe isti non forent, qui in locum illorum etiam Justiniano vetante successerunt. Nota sunt eorum, & nimis nota nomina, ut supervacuum sit ea per me recenseri, qui vix quintam partem Juris civilis intelligunt, & ob imperitiæ suæ velamentum aiunt, non posse doctos evadere in Jure civili facundia studiosos : quasi Jurisconsulti illi aut rusticè locuti sint : id est, istorum more, aut huic scientiæ non planè satisfecerint. Quid de illis loquor ? Ego mediocri ingenio & mediocri literatura præditus, profiteor, me omnes, qui jus civile interpretantur, ipsorum scientiam edoctrum. Quod si Cicero ait, sibi homini vehementer occupato si stomachum mœveant, triduo se Jurisconsultum fore : nōne & ipse audebo dicere, si jurisperiti (nolo dicere*

** Omnes usque à Virgilio atque à Livio fuerunt.
Ed. Col.*

† L^b. 12. c. 3.

jurisimperiti) stomachum mihi moveant, aut etiam sine stomacho me glossas in Digesta triennio conscripturum, longè utiliores Accursianis? Merentur enim, merentur summi illi viri nancisci aliquem, qui eos verè ritèque exponat, vel certè à malè & Gothicè potiùs quàm Latine interpretantibus defendat. Gothi isti quidni & Vandali existimandi sunt? Nam postquam hæ gentes semel iterùmque Italiae influentes Romam ceperunt, ut imperium eorum, ita linguam quoque (quemadmodum aliqui putant) accepimus, & plurimi forsan ex illis oriundi sumus. Argumento sunt codices Gothicè scripti, quæ magna multitudo est: quæ gens si scripturam Romanam depravare potuit, quid de lingua, præsertim relicta sobole, putandum est? unde post illorum adventum primum, alterùmque, omnes scriptores nequaquam facundi. Idèoque prioribus multo inferiores fuerunt. En quò literatura Romana recidit! Veteres admiscebant linguæ suæ Græcam: isti admiscunt Gothicam. Neque verò hoc dico, ut juris studiosos carpam: imò ut adhorter potius, persuadeamque, sine studiis humanitatis non posse, quam cupiunt, assequi facultatem; malimque Jurisconsultorum, quàm leguleiorum similis esse. Nam (ut Virgiliano versu utar:)

* Georg. 2.

* O fortunatos nimium, bona si sua norint
Agricolæ.

Ita ego appellem juri operam dantes fortunatos, si norint sua bona. Quæ enim disciplina, scilicet quæ publicè legitur, tam ornata, atque (ut sic dicam) tam aurea, ut jus civile? an (ut hinc incipiam) jus pontificum (quod Canonicum vocant) quod ex maxima parte Gothicum est? an philosophorum libri, qui ne à Gothis quidem aut

Van-

Vandalis intelligerentur? quos ego ob hoc maxime errare, quod loquendi facultate caruerunt, in libris meis de Dialectica ostendo: quos jam edidissem, nisi amici me hos potius edere coegissent. An grammaticorum, quorum propositum videtur fuisse, ut linguam Latinam dedocerent? An denique rhetoricum, qui ad hanc usque ætatem plurimi circumferebantur, nihil aliud docentes, quam Gothice dicere? Una supererat juris civilis scientia adhuc inviolata, & sancta, & quasi Tarpeia arx urbe direpta. Hanc etiam isti Gothi, non Galli, per speciem amicitie polluere atque evertere tentaverunt, everterêque pergunt. Hanc ipse (quantum in me erit) ut M. Manl. Torquatus, protegam, imo omnes qui hoc nomen profitentur, protegere debent. Quod si fecerint (ut spero & opto) non leguleii sed Jurisconsulti evadent. Quod ad meum autem hoc opus attinet, non fraudabo juris conditores debita laude. Tantum igitur deberi puto hujus facultatis libris, quantum illis olim, qui Capitolium ab armis Gallorum atque insidiis defenderunt: per quos factum est, ut non modo tota urbs non amitteretur, verum etiam ut tota restitui posset. Itaque per quotidianam lectionem Digestorum, & semper aliqua ex parte incolumis, atque in honore fuit lingua Romana, & brevi suam dignitatem atque amplitudinem recuperabit. Sed ad reliqua pergamus.

CAP. I.

De Tanti & Quanti cum suis Compositis, de quæ
Pluris & Minoris.

ATque ut ab eo potissimum incipiam,
quod nec ab aliquo (quod sciam) tra-
ditum, & traditu dignissimum est:
duo, *Tanti*, & *Quanti*, compositæque

^a Cum eis.
Ed. Steph. &
Col. n.

^a ab eis, *Tantidem*, *Quantilibet*, & *Quanticumque*,
totidemque comparativa, *Pluris* & *Minoris*.
Præterea nulla alia nec comparativa, nec nomina,
nec dictiones queunt in genitivo casu adjungi his
verbis: *Emo*, *Vendo*, *Venundo*, *Mercor*, *Com-
paro*, *Æstimo*, *Taxo*, *Liceor*, *Addico*, *Distrabo*,
Metior pro Æstimo, *Constat*, *Conduco*, *Loco*, *Fæ-
neror*, *Paciscor*, *Pango pepigi*, *Condemno*, *Pos-
tulo*, & si qua sunt alia similis horum significa-
tionis. Neque enim audivimus dici unquam:
Vendidit patriam hic auri: Aut, *Achilles ven-
didit corpus Hectoris auri*, *Priamûsque illud re-
demit magni ponderis auri*: sed per ablativum
sic ^b:

^b Virg.
Æn. 6.

^c Æn. 1.

^d Cap. 4.

^e A. 1. Scen.
1.

^f Decl. 12

Vendidit hic auro patriam, — &
^e *Exanimumque auro corpus vendebat Achilles*:
Hæc Virgilius. Valerius quoque ^d lib. 5. *Magno
ubique precio virtus æstimatur. Quanti verò &
Tanti cæteræque* (ut dixi) genitivum non mu-
tant: ut Teren. in ^e Eunuch. Quid agas? nisi ut
te redimas captum quàm queas *minimo*? Si ne-
queas paululo, at quanti queas, id est, *tanti* te
redimas *quanti* queas. Cur non dixit *Quanto*,
ut congrueret cum illis *Minimo* & *Paululo*, aut
Minimi & *Pauxilli*, ut congrueret cum hoc
Quanti? nisi quia *Tanti* & *Quanti* mutare non
licet; & ab eis, quæ dixi, composita? ^f Quint.

in

in pastu cadaverum: Hoc unum supererat, ut
deuotum *tantidem* venderes. Et in Verrem Cic.
Aiebat te *tantidem* æstimasse, *quanti* Sacerdotem.

§ Juvenalis: *Quanticunque* domus constet. Idem *g Sat. 7.*

(quod ad prædicta comparativa pertinet) *h In ead. Sat.*

nea *sexcentis*, & *pluris* porticus empta, cur non
dixit, *l Pluri*, ut copularet conjunctio eisdem
casus? Titus Livius lib. 39. Mancipia minora an-
nis viginti, quæ post proximum lustrum decem
millibus æris, aut *pluris* venissent, ea quoque de-
cem tanto *pluris*, quàm *quanti* essent æstima-
rentur. Adeo ut interrogati, per eundem sæpe
casum respondere nequeamus, ut Plautus in Epi-
dico: *Quanti* eam emit? *vili*: *quot minis*? *qua-*
draginta minis. *h Horatius: Quanti* emptæ?

parvo: quanti ergo? *l octo assibus*. Eheu. Nam
illud apud *m Ciceronem*, *Quanti* additus? *mille*
nummum: non est illud *Mille* Genitivi, sed Ablati-
vi Casus, ut mox docebo: quasi millenario num-
mum: id est, nummorum. Et hæc quidem in-
terrogatio est per Genitivum: responsio autem
per Ablativum. Aliquando è diverso: ut, Emi-
stine *decem minis* istum equum? imo *pluris*.

Aliquando hi duo casus juxta idem verbum hæ-
rent: ut, Emisti istum equum *decem minis*, an
pluris? Quod si adverbia forent (ut nonnulli
existimare solent) cur potius dictum est, *Tanti*
& *Quanti*, *Pluris* & *Minoris*, non *Tanto* &
Quanto, *Pluri* & *Minori*? quum hujusmodi
verba utique ablativum desiderent? cur non i-
dem fit in cæteris comparativis, quæ palam ad-
verbiantur? non enim dicitur, Emi equum *vilio-*
ris, *cariorisve*, quam tu; nec, *Viliori*, *cariori-*
ve quam tu: sed, *Vilius* quam tu, aut *carius*:
neque, Vendidi ædes *melioris*, *pejorisve*, quàm
tu; sed *melius* *pejúsve* quàm tu. Cur denique
(quod non minus mirandum est) hæc ipsa, quæ
no-

i Et pluri-
bus.

Ed. Gryph.
Steph. & Col.

h Lib. 2. Sat.
3.

l Octussibus
heu heu,
Ed. Col.
Steph. &
Colin.

m De Orat.
lib. 2.

• Sat. 9.

nominavi, quoties substantivis maritantur, formam naturalem & legem verborum custodiunt, excepto *Tantidem*? quia est substantivum, quod ablativum dativumque non agnoscit, *Tantodem*: solâque has voces habet *tantundem* & *Tantidem*: dicendumque erit: *Quanta* pecunia istum equum emisti? sicut *Quot minis*? • Juvenalis: *Quanto*

Metiris precio, quod ni tibi deditus essem, Devotusque cliens uxor tibi virgo maneret?

• Off Lib. 3.

Livius lib. 22. Hic miles magis placuit, cum pretio minore redimendi captivos copia fieret. Itaque genitivos illos *Tanti* emi equum, *quantum* potui, sic exponere non possumus, *Tanti pretii*, & *quantum potui*: sed sic, *Tanto pretio, quanto potui*. Et per comparativum, ut illud • Cicer. *Non pluris* vendo, quam alii, fortasse etiam *minoris*. Cum aliquem doces, non ita exponas, *Pluris*, id est, *precii*: & *minoris*, id est, *precii*: Nam hujusmodi expositio fecit, ut plerique fallerentur: sed sic, *Pluris*, id est, *pluri pretio*: *Minoris*, id est, *minori summa*.

CAP. II.

De Mea, Tua, Sua, & Cuius.

• Ut à Dione, lib. 1.

NON tantum in his causis, quas ostendi, nunquam aliter respondemus, quam quo modo interrogati sumus: sed etiam in illis tribus pronominebus, de quibus proximo libro disputavi, tam primitivis, quam derivativis: quorum diversam convicimus naturam esse, & præter hæc unum, *Cujus, cuja, cujus*: quod à veteribus non inter Nomina, sed inter Pronomina numerabatur: ut *Meus, mea, meum*. Nec Græci relativum, unde hoc Nomen descendit, inter Nomina, sed inter Articulos collocant: & nos Pronomina quædam, articularia solemus appellare. Ideoque, ut dicimus, *Mea est, Tua est, Sua est*: & *Mea, Tua, Sua,*

Sua, interest: ita *Cuja* est, & *Cuja* interest. Plaut. in Epid. Ego illum conveniam, atque adducam ad te, *cuja est fidicina*. Cicero pro Murena: Ea cædes potissimum crimini datur ei, *cuja* interfuit: non ei, *cuja* nihil interfuit. Igitur interrogati *cujus* hominis est hoc opus? respondebimus, *Meum* non *Mei*. *Cujus* domini hic fundus? *Tuus*, aut *Suus*, non *tui*, aut *sui*. Rursum, *Meumne* fundum possides an *tuum*? respondebo, *Neutrius*, vel *Illius*. Interrogamus adhuc respondemusque per varios casus: *Meumne* prædium est, an *illius*? respondebo, *illius* certè, non *tuum*: Similiter de *Cujus*, ad quod nunquam respondeas per eundem casum, nisi in tribus Pronominibus derivativis: ut *Cujum* pecus? respondeas, *Meum*, vel *illius*. Interrogatur etiam per diversos casus: ut, *Cujum* pecus? *tuumne* an Melibœi? sed per talem dictionem nunquam respondetur: nisi si dicas, Est, *cujum* est: vel, Est *cujum* esse debet, & si quid est simile.

CAP. III.

De Tanti, Quanti, Magni, Parvi, cum Interest & Refert.

E Adem *Tanti*, & *Quanti* positiva quoque duo, *Magni* & *Parvi*, sola in Genitivo junguntur cum illis geminis verbis *Interest* & *Refert*. Cætera autem, vel adverbialiter, vel in voce Nominativi sive Accusativi, & in primis horum comparativa superlativæque *Magis* & *Minus*, *Maximè* & *Minimè*, atque horum germana: *Multum*, *Plus*, *Plurimum*, *Parum*, *Paululum*, *Paulum*, *Pauxillum*, *Nihil*, *Aliquid*, & si qua sunt alia. *Tanti* interest, *Quanti* interest, *Magni* refert, *Parvi* refert, ac *Multum* refert, *Plurimum* interest, *Maximè* refert, *Magis* refert, *Paulum* refert, *Minus* refert, *Parum* refert. Quinetiam
non

non modò quatuor hæc nomina id naturæ habent, cum his duobus verbis: verumetiam cum multis aliis: ut, *Maghi æstimo*, *Parvi facio*, *Parvi pendo*, *Quanti facis*, *Tanti facio*. Sed cum hujusmodi verbis nonnunquam alia Nomina junguntur: ut, *Plurimi æstimo*.

C A P. IV.

De Mille & Millia.

ATque (ut promissum exolvam) illud Cicer. *Mille nummum*, singularis numeri esse, tum exemplo ejusdem, tum præcepto Marci Varro-
 nis comprobabo. In ⁹ Philippicis: Inventus est qui L. Antonio *mille nummum* ferret expensum. Et pro Milone: In quibus propter insanas istas substru-
 ctiones, facile *mille hominum* versabatur. Qua-
 lia exempla plura repeterem, nisi Varronis præ-
 ceptio satis esset, qui in ¹ libris de Analogia in-
 quit: Cum perventum est ad Millenarium, affu-
 mit singulare neutrum, quod dicitur, *Hoc mille denarium*: à quo multitudinis numerus fit *Millia denarium*. Et paulo post: Ut sit utrunque sine casibus vocis, dicemus: ut *hoc mille*, *hujus mille*: ita *hoc decies*, *hujus decies*. Hæc hæ-
 ctenus. Illud quoque præter hæc addamus, *Mil-
 le hominum* dici, & *Millia hominum*: Iterum, *Mille homines* dici, *Millia* verò homines non di-
 ci. Cujus rei causa est, quod propriè dicimus *Mille homines*, ut *Centum homines*: *Millia ho-
 minum*, ut *Centenaria* vel *turbæ hominum*. Hoc Substantivum est, illud verò Adjectivum. Ita-
 que non licet dicere *Millia homines*: quia duo Substantiva non cohærent sine copula, neque in his ullus certus inesset sensus. *Mille hominum* li-
 cet dicere, quia mille substantivatur: ut, *Mul-
 tum hominum*, pro *Multi homines*. Item *Mille homi-*

Vide Gell. 1.

Cap. 16.

9 Philip. 6.

1 Lib. 2.

f Deciens,
Ed. Colm.

hominum, pro mille homines : idémque erit quod *Milium hominum*, si milia singulare haberet Milium, quod non habet, nisi pro miliario, quod constat ex mille passibus, vel pro seminis genere : vel more Varronis, quia dicimus, *Hoc mille* : vel quia (ut maximè reor) nec Adjectivum planè, nec Substantivum est : sicut *Hic, hæc, hoc; Iste, ista, istud*, & nonnulla alia Pronomina. Nam cætera Adjectiva non patiuntur sibi ita adhærere Adjectiva ut Pronomina. Dicimus enim, *Hic robustus messor, ista robusta mulier* : nec dicimus, *Antiquus robustus messor, Antiqua robusta mulier*. At Nomina numerorum sunt istis Pronominibus similia : ut, *Centum* aureæ pateræ, *Mille* armatæ naves. Ergo latinè dicetur, *mille ex hominibus* : sicut dicetur, *Isti ex illis* : quæ locutio idem est quod *Mille hominum*.

* Cæterum nomina numeralia, five Substantiva, † Cætera. five Adjectiva sint, inter se jungi recusant : quia Ed. Gryph. nec duo Substantiva, nec duo Adjectiva sola esse possunt : ut, *Duo centum, Tria mille* ; quum præsertim sint sua propria Nomina, ut *Ducenta, Trecenta*, & supra mille est milia, quod planè Substantivum est. Ideoque dicimus, *Mille hominum, Duo milia hominum* : non *Duo mille, Tria milia, Quatuor milia hominum*, & deinceps. Nec (ut dixi) *Tria* aut quatuor *mille*, sed *Bis mille, Ter mille*, aut *Bis centum, & Ter centum* : non *Duo centum, Tria centum*, aut (ut aliqui indocti loquuntur) *Ducentum, Tricentum* : sed *Tercentum*. Virgil.

‡ *Ter centum nivei tendent dumeta juvenci.* * Georg. 1.
Et alibi :

× *Hic jam ter centum totos regnabitur annos.* * Æn. 1.
Reperimus tamen apud ecclesiasticos sæpe hoc modo dici, quale est : † Debebat *decem milia* ta- y Mat. 18.
lenta, & ‡ *duodecim milia* signati. Quod de- z Apoc. 7.
fendi

defendi non potest, nisi resolvas sic: *Signati duodecim milia, talenta decem milia*: quasi dicatur, *Numero duodecim milia & numero decem milia*, & subintelligatur *entia*: sic, *Debebat talenta entia decem milia, signati entes duodecim milia*, nisi interponas Verbum Substantivum, sic: *Signati erant duodecim milia*, quod in altero exemplo fieri nequit. Quo certè modo ipse non loquerer: sed potiùs *Duodecim milia signatorum*, aut *duodecim milia signata*, & *Decem milia talentorum*, & *Duodecim milia drachmarum argenti*. Cujus erroris (si error est) causa (ut opinio mea fert) hinc fluxit, quòd sæpe legimus *Decem milia pondo argenti*, quasi illud *Pondo* sit Nominativi, aut Accusativi Casus, & non potiùs Genitivi. Sæpe *Decem milia, Quingenti pedites*, non *peditum*. Ita cùm numerus posterior defuerit, putant rectè dici posse, *Decem milia pedites*, quod falsum est. Nam cùm dicimus, *Decem milia, Quingenti pedites*, sic intelligimus, *Decem milia peditum & quingenti*. Quo sæpe modo loquimur, nec aliter loqui possumus. Atque ut nunc ad hoc *Quingenti* subintelligimus *Pedites*: ita ad illud *Milia* subintelligimus *Peditum*: quale esset in superioribus exemplis, *Duodecim milia & ducenti signati*, vel *Duodecim milia signatorum & ducenti*, & ita in cæteris. Rarius autem reperitur *Mille* pro *Milia*. Nam illud, ^a *Quicumque te angariaverit mille passus*, vade cum illo & alia duo: subintelliguntur *Milia passuum*. Alioqui dixisset *Alios duos*, non *Alia*, vel potiùs *Alios bis mille*.

^a Mat. 5.

CAP. V.

De Numeralibus.

ET quoniam de numeris coepimus, de ipsis aliqua dicere prosequamur. Et primum hoc admoneamus, in quo plerique falluntur, *Treceni* scribendum esse, non *Trecenteni*, nec *Triceni*, cum significat *Trecentenarium* numerum, quod syncopatum est sicut cætera. Dicimus enim *Duceni* pro *Ducenteni*, *Treceni* pro *Trecenteni*, *Quadringeni*, *Quingeni*, *Sexceni*, *Septingeni*, *Octingeni*, *Nongeni*, vel *Noningeni* : pro *Quadringenti*, *Quingenti*, *Sexcenteni*, *Septingenteni*, *Octingenteni*, *Nongenteni* vel *Noningenteni*. *Centeni* autem & *milleni* non syncopantur, quia non sunt prælongæ dictiones, sicut superiores. *Triceni* autem caret syncopâ, sed immutavit g in c, sicut *Viceni* pro *Vigeni*, & *Triceni* pro *Trigeni*. Est enim simillimæ vocis c & g, quemadmodum d & t : propter quod dicimus *Quadringenti* pro *Quatringenti*. In quo nomine & t in d, & c in g, mutatum est. Atque quoniam dixi quosdam falli similitudine vocum : recenscamus hæc ipsa infra *Centum*, ut supra *Centum* fecimus. Dicimus igitur, *Singuli*, *Bini*, *Terni*, *Quaterni*, *Quini*, *Seni*, *Septeni*, *Octeni*, *Noveni*, *Deni*, *Undeni*, *Duodeni*, *Ternideni*, *Quaternideni*, *Quinideni*, *Senideni* : vel *Deniquaterni*, *Deniquini*, *Deniseni*, *Denisepteni*. *Deniocteni*, *Deninoveni*, *Viceni*, *Vicenisinguli*, *Vicenibini*, *Viceniterni* : vel (ut postea ostendemus) *Singuli* & *viceni*, *Bini* & *viceni*, & ita deinceps. Tum *Triceni*, *Quadrageni*, *Quinquageni*, *Sexageni*, *Septuageni*, *Octogeni*, non *Octuageni* (*Octoginta* enim dicimus, non *Octuaginta*) *Nonageni* vel *Nongeni*, non *Novageni* : deinde *Centeni*. Ideo autem hæc nomina in plurali protuli, quod in prosa scribentes

ferè plurali utuntur. In carmine frequenter etiam singulari. Et singularem quidem horum nominum numerum non prosâ oratione scribentium, ait
 b Lib. 2. b Priscianus esse, sed poetarum, ut Lucan. l. 8.

Gurgite septenorapidus mare summovet amnis.
 Veruntamen non tantum poetarum video esse, sed nonnunquam etiam aliorum, ut Plin. l. 17.
 c Cap. 23. c Traduces gallica cultura binis utrinque lateribus. Si pars *quadragero* distet spacio, quaternis *viceno*,
 d Cap. 8. d inter se obvii miscentur. Et in 25. d Altera major foliis laterum modo inclusa quoque, quia *septena* est. Et in 26. e Prodigiosa sunt, quæ circa hoc tradit Theophrastus, author alioqui gravis, *septuagero* coitu durare libidinem contactu herbæ cujusdam, cuius nomen speciemque non posuit. *Septuagero* : id est, *septuaginta* coitibus per singulas noctes. Nam ita hæc nomina exponuntur. ut, Creabantur olim *bini* consules : id est, per singulos annos *duo*. Utuntur ergo oratores legitima significatione horum nominum. *Binus* enim five *Bini*, significat *singulis duo* : *Ternus* five *Terni*, *singulis tres* : *Quaternus* five *Quaterni*, *singulis quatuor*. At poetæ non ita. *Septenus* enim gurges, non est *singulis septem*, sed *septem tantum uniusflumini Nilo*. Nec in singulari modo significatione hac abutuntur, verum etiam in plurali : ut Virg. Geor. 1.

Per duodena regit mundi sol aureus astra.

Duodena astra, pro *duodecim astra*. At hoc *Septeno* f Priscianus exponit *Septenario*, quod mihi non placet, quum inauditum sit, flumen aliquod habere septenarium alveum, & fontem edere septenarium rivum : siquidem hæc nomina numerum aliarum rerum, quæ non nominantur, indicant, non multiplicationem sui ipsorum : ut *Lapis centenarius*, non quod sit *centuplus lapis*, sed *centum librarum* : *Homo centenarius*, non quod sit *centum geminus*, sed quod habet *centum*

annos :

f Priscian. in
 fine lib. de
 ponderibus
 & mensuris.

annos: *Grex centenarius*, non quòd sint *centum greges*, sed *grex centum capitum*. Rursus non dicimus, *Centenariam libram*, sed *centuplam*: nec *Centenarium annum*, sed *Centuplum annorum*. Tamen dicimus, *Centenarium*, *Septenarium*, *Duodenarium numerum*. Siquidem numerus omnia complectitur, sive centenarius, sive decenarius, sive alius quivis numerus cæterarum rerum, librarum, annorum, similibumque. Ideoque rectè dicimus, *Centenarium numerum annorum* ingressus est, non autem *Centenarium annum*: & *Millenarium numerum* pondo portat, non autem *Millenaria pondo*. Potuisset igitur Priscianus commodiùs exponere, *Septeno gurgite pro septenarii numeri gurgite*. Qua expositione uti solemus in illis numeralibus, quæ ultimum numeri ejus significant: *Decimus*, *Undecimus*, *Centesimus*, *Millesimus*, id est, qui ultimus est ex decem, ex undecim, ex centum, ex mille. Aliquando etiam sic: Hoc arvum attulit *centesimum*, illud verò *sexagesimum*, tuum verò *trigesimum* fructum: id est, *centenarii numeri*, *sexagenarii*, *tricenarii* fructum; vel *centuplum*, *sexagenticuplum*, *tricenticuplum*. Plin. 5 lib. 18. Admiscetur huic far, g Cap. 16. ut mitiget amaritudinem ejus, & tamen sic quoque ingratisimum est ventri: nascitur qualicumque solo cum *centesimo* grano: ipsumque pro lætamine est. Non ultimum granum è *centenario numero* intellexit, sed *grana centenarii numeri*, sive *granum centuplum*, sive *centenum*, eo modo, quo idem author dixit *Viceno*. Hac etiam ratione appellata est *Quadragesima*, quòd *quadraginta dies* continet. Quo vocabulo eloquentissimi Christianorum utuntur. Quidam etiam *Quinquagesima*, *Sexagesima*, *Septuagesima*: atque (ut ad rem redeam) utimur superioribus illis nominibus crebriùs in plurali numero, *Singuli*, *Bini*, *Terni*.

Trinum igitur quum habeat singularem numerum, apparet, non esse naturæ istorum. Quinimò non memini comperisse me illud in plurali, licet & singulare perrarum sit, ut *Trinum nundinum*. Promulgari enim debebat antiquitus rogatio apud Romanos, *trino nundino* : quod (ut opinor) aut *tribus in locis uno die*, aut *tribus diebus uno in loco celebrabatur*. Ut *Trimus*, trium annorum : ita *Trinus*, trium dierum, aut trium locorum. ^h Priscianus autem ait, *Trinundinum* pro *trinundinarum*, Ciceronis exemplo pro Cornelio : Primò ex promulgatione *trinundinum* dies ad ferendum potestasq; venisset. Quod si ita esset, à *Tris* compositum esset, non à *Trinum*, ut ait Priscianus; sicut *Trinoctium* : sed forsan per Apocopen dicimus *Trinundinum* pro *Trinum nundinum*, aut planè *Trinum nundinum*. Quintilianus ^l lib.2. Sive non *trino* forte *nundino* promulgata, sive non idoneo die, sive contra intercessionem, vel auspiciam, aliudve, quod legibus obstat, dicitur lata esse vel ferri. Titus Livius libro tertio : Postquam vero comitia decemviris creandis in ^k *trinum nundinum* indicta sunt. Idem libro quinto, nisi editioni menda inest, ait : Antea *trina loca* cum contentione summâ Patricios explere solitos, nunc jam octojuges ad imperia obtinenda ire. Donatus tamen hoc nomine utitur, & discipulus ejus, non tamen magistro indoctior, Hieronymus, cum alibi tum ad Marcellam : Et *trinam* negationem, *trinâ* postea confessione delevit : id est, *triplici*. Cæteri quoque eodem nomine utuntur. Unde dicta est *Trinitas*, trium personarum una divinitas. Servius super illud Virgilianum, ^l *Terna* arma movenda, ait figurâ poeticâ : nam *Trina* debuit dicere. Arma enim sunt tantum numeri pluralis. Sed hæc ratio Servii quàm sit efficax, ipse viderit, qui vult hoc nomen aptum esse nominibus

^h Lib.7. cap.
de Genit.
plur. prim.
declin.

ⁱ Cap. 4.

^k Trinundinum, Ed.
Steph.

^l Æn. 8.

minibus numeri pluralis : quod etiam reperimus
 conjunctum cum nominibus singularem nume-
 rum habentibus. Et quid præterea dixisset, si
 apud Virgilium foret *Quaterna arma* ? nunquid
 legendum esset *Quatrina* ? Verum non est *Tri-*
num de numero eorum, de quibus disputavimus,
 quorum singularem non frequentari ab oratori-
 bus diximus, sed à poetis, & quidem improprie.
 Etiam nonnunquam improprie pluralem, quod
 aliquando ipsi quoque oratores faciunt : sed ne-
 cessitate in his nominibus, quæ singulari carent.
 Ut *Codicilli* (sicet Justinianus utatur) ut *Liberi*,
 ut *Pugillares*, ut *Nuptiæ*, ut *Arma*, ut *Castra* : aut
 si non carent, suntque vel diversi generis, ut *Nundi-*
num & *Nundina*, *Delicium* & *Delicia* : vel diversæ
 significationis, ut *hæc Ædes*, & *hæ Ædes* : vel di-
 versi & generis & significati, ut *Epulum* & *Epulæ*.
 Necessarium est autem dicere *Binos codicillos*, &
Ternos, & *Quaternos*, non *Duos*, *Tres*, *Quatuor*,
 ratione dictante. Quid enim si de diversis codi-
 cillis dicendum mihi sit, quomodo dicam ? *Duos*
 codicillos scripsit pater, unum ad me, alterum ad
 uxorem : Illud enim *Unum*, & illud *Alterum* ad
 quid refertur ? ad Codicillum, quod non reperitur ?
 Dicendum est ergo *unos*. Quod si *unos*, ergo &
binos dicendum erit : quod ex ^m Ciceronis exem- ^m Ad Heren.
 plo liquebit. *Duplices similitudines* esse debent : ^{lib. 3.}
una rerum, altera verborum. Quod si dixisset,
Duplex similitudo : subjunxisset, *Una rerum, al-*
tera verborum. Verum, quia in plurali locutus
 est, non putavit alteri numero locum esse oportere.
 Dicamus ergo *Binos codicillos*, non *Duos*.
 Rursus, *Duo testamenta*, non *Bina*. De cujus
 naturæ nominibus quibusdam nominatim facia-
 mus mentionem : si tamen illud monuerimus,
 ex prædictis colligi, utroque modo posse dici :
 Relinquo filiis meis testamento *singulis*, five cui-
 que,

que, si multi: five utrique, si duo fuerint, *dena prædiâ*: vel singulis, five unicuique, five utrique *decem prædiâ*: cum ego & fratres mei ex bonis paternis habuerimus *singuli*, five *unusquisque*, five *uterque unum prædium*, vel singuli, five unusquisque, five uterque singula prædiâ: quæ etiam uno loco conjunxit Cicero in Paradoxis, Capit ille ex suis prædiis *sexcenta* sestertia, ego *centena* ex meis. Non dixit, *Aut sexcenta & centum*, *Aut sexcena, & centena*, quæ tamen diversa sunt: ut intelligamus, ab illo *sexcenta* capi uno anno, non singulis annis, ab hoc *centena* non uno anno, sed singulis annis. Ego tamen puto scribendum esse *Sexcena*, non *Sexcenta*. Multa hîc, & multifariam viciosè dicta repetere liceret, sed vereor tantos viros carpere. Unum tantummodo dixerim ex tertio lib. Regum: *Septena* retinacula in capitello uno, & septena retinacula in capitello altero: cum dicendum esset, *Septem in uno*, & *septem in altero*, aut *Septena in singulis*, aut *Septena in utroque*. Et si fuissent plura duobus, ⁿ *Septena* in unoquoque. Cujus conditionis est illud in eodem libro, Quod absconderim de prophetis domini centum viros, *quinguagenos* & *quinguagenos* in speluncis: hoc modo non rectè dicitur, sed eo modo, quo paulo ante dictum erat. Tulit ille centum prophetas, & abscondit eos *quinguagenos* in speluncis: id est, *in singulis speluncis quinquaginta*. Quidam juris studiosi accipiunt *Dena* pro *Viginti*, non intelligentes, significari *singulis duorum decem*, de quorum imperitia quid multis dicendum? quum putent rectè dici *Unaquinque*, quasi una sit nomen, & non adverbium? Ne illud quidem obticebo (quemadmodum superius ostendi) illa nomina supra *Centum* syncopari, infra verò *Centum* minime. Ita è diverso adverbia infra *Centum* syncopari,

ⁿ Septem,
Ed. Col.

copari, ultra non syncopari, ut *Vicies* pro *Viginties*, *Tricies* pro *Triginties*. Deinde *Quadrages*, *Quinquages*, *Sexages*, *Septuages*, *Octogies*, non *Ottuages*, *Nonages* non *Novages*. Cætera non syncopantur, *Quinquies*, *Sexies*, *Septies*, *Octies*, *Novies*, *Decies*, *Centies*, *Ducenties*, *Trecenties*, *Quadringenties*, *Septingenties*, *Octingenties*, *Noningenties*, *Millies*: deinde *Bismillies*, *Ter-millies*, *Quatermillies*, *Quinquiesmillies*, *Deciesmilles*, *Viciesmilles*, & deinceps, &c.

Nunc ad institutum redeamus, ab hoc potissimum nomine incipientes.

C A P. VI.

De Litera & Epistola.

Litera in singulari numero significat elementum ipsum, ut A, & B: vel manum scriptionis: ut ad ^o Atticum Cicero: Nam Alexidis manum amabam, quod tam propè accedebat ad similitudinem tuæ literæ. In plurali vero epistolam, præterquam apud poetas, qui pro epistola versûs gratiâ in singulari semper utuntur, ut ^p Ovid. ^p Epist. Bri. ad Achil.

Quam legis, à rapta Briseide litera venit.

Nam quod ^q Cicero ad Caninium scribit, ad se nullam literam Bibulum misisse: ita ait, quasi nullum verbum misisset: quod ut vehementer extenuaret, non dixit verbum, aut syllabam, sed literam. Frequentissimum igitur est Literæ pro epistola, inter quæ duo nomina hæc elegantie differentia est: quod dicimus Unam epistolam, Unas literas: Duas, tres, quatuor, quinque, epistolas. Binas verò literas, ternas, quaternas, quinas, senas, septenas, ^r octenas, ^r Octonas, novenas, denas, nunquam aliter, quale esset, Unas, binas, ternas, epistolas: Duas, tres, quatuor literas. In hoc tamen conveniunt ut dicamus,

mus, *Dedi singulis* vel *unicuique*, vel *utrique*, five *singulas literas*, five *singulas epistolas*. Item in majori numero non conveniunt, ut *Dedi singulis duas literas*, vel *binas epistolas*: sed *binas literas*, & *duas epistolas*: non autem secus, de quo jam dixi. In quo observandum est de cæteris quoque vocabulis, ut si dicas, *accepi abs te binas literas*, non subjungas, quarum *alteri* respondi per proximum tabellarium, *alteri* nunc respondeo, sed *Alteris*. De epistola verò apertum est: ut, *Accepi duas epistolas*, quarum *alteri* jam respondi, *alteri* nunc respondeo. Cic. verò ferè ait: *Accepi literas, accepi epistolas*. Plin. frequenter etiam *Recepi*, nisi libri mendosi sint.

CAP. VII.

De Ædes & ejus derivativis.

s i plurali
tantum ac-
cipitur. Ed.
Gryph.

i Lib. 2.

ÆDes in i plurali accipitur pro domo, nec unquam aliter: ut, *Ædes meas* non proscribam. In singulari, atque aded in plurali, pro templo: ut Cic. in Philippicis libro primo: Ex eo die quo in *ædem Telluris* convocati sumus, in quo templo (quantum in me fuit) jeci fundamenta pacis. In quo templo: id est, in qua *æde Telluris*. Sed in hac re differt à templo, quòd semper in utroque numero habet adjectionem: ut, *In æde Jovis, Mercurii, Minervæ, in æde Concordiæ, Telluris, Honoris, Virtutis, in æde sacra, & in plurali Sacras ædes, ædes deorum, ædes Nympharum*. Nam cum ait i Lucretius de Jove loquens. & *ædes sæpe suas disturbat*, perinde est, ac si dixisset, *Jovis ædes*. Igitur pro templo dicemus *duas, tres, quatuor deorum ædes, duas sacras ædes*: pro domo *binas, ternas, quaternas, privatas ædes*. *Æditui* autem ab ædibus

ædibus sacris, quas tuentur, appellati sunt, non à privatis. *Ædiles* quoque magis à sacris ædibus dicti sunt, quibus curandis præpositi erant. *Ædificare* autem magis ad domos hominum spectat, quàm deorum: nec domos tantùm, verumetiam naves: ut ^{Pro Lege} Cic. Qui cum maximas *ædificasset* ^{Manil.} instruxissetque classes. Neque hoc indignum est admonitione, eum, cui domus *ædificatur*, dici *ædificare*; ut idem de consulari viro ^{Offic. lib 1.} inquit: *ædificasset* in Palatio plenam dignitatis domum. Similiter in cæteris verbis: ut ^{Epist. 1.} Hor. ^{Lib. 1.} de prædixitibus:

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis?

CAP. VIII.

De Liberi, Pugillares.

Liberi pro filiis singularem non agnoscit, cuius natura à superioribus dissentit. Nam ut dicam, Lego Titio ternas ædes, *unas* in foro, *alteras* in Janiculo, *tertias* in Suburra: ita non dicam, Ex ternis liberis meis, *unos*, *alteros*, *tertios*: Sed, Ex tribus liberis meis, *unum* in alienam familiam dedi, *alterum* abdicavi, *tertium* hæredem institui. Cujus rei causa est, quod cùm dico *Unum*, *alterum*, *tertium*, adjungi solet *filium*, & tres liberos, quasi tres filios: quod ita non fit in *Ædes*, & in *Literas*, nisi subintelligas *domum* & *Epistolam*. Sed quid facies in cæteris, in *Nuptias*, & in *Pugillares*? absurdum sit dicere, *Unam* nuptiam, *unum* pugillarem. *Pugillares* autem significat *tabellas cereas*, sive *ligneas*, sive *alterius materiae*, in quibus stylo scribimus. *Liberum* tamen pro *filio*, & apud Quintil. & apud Paulum Caiumque reperio.

CAP. IX.

De Hortus & Odor.

z Plurali
tantum, ar-
boribus, Ed.
Gryph.

Hortus quoque ejusdem naturæ est. Nam in singulari pluraliq; pro *hortis olitoris* accipitur, *i. olera* producentibus. Est enim *olus*, omnis herba sativa, quâ vescimur, & cujus foliis & caule in edulium utimur. *Horti* verò in z plurali arboribus confiti dicuntur, & voluptatis amœnitatisque causa parati. In superiore igitur significatione dicemus, *unum hortum, duos, tres hortos*. In posteriore, *unos, binos, ternos, quaternos hortos*: nisi alicujus autoritas aliud sibi vendicaverit. *Odor* huic simile est: quâ voce, notum est, quid in utroque numero significetur: in plurali verò tantum *odoramenta*: ut, *Odores ex Arabia sunt*. Hoc tamen nomen rarò cum numeralibus jungitur, sed cum aliis adjectivis.

CAP. X.

De Commeatus.

a Aiat. Ed.
Gryph.

Commeatus autem, & si qua sunt similia, non recipiunt talem ambiguitatem. Siquidem superiora in uno sensu habent utrunque numerum, in altero tantum pluralem: hoc verò in altero tantum singularem. Est enim *commeatus* in singulari tantum pro facultate, ad tempus, à militia, ab aliòve ministerio recedendi, quam præbet militi imperator, præpositusve inferiori, eundique quo velit, ad præscriptum diem rever-
a Aiat. Ed. *furo*: licet Livius libro 23. a ait, Magna pars sine commeatibus dilabebatur. In utroque autem numero pro cibariis ad alimoniam reipublice, aut exercitus, aut alicujus multitudinis. Interdum etiam *privatim*. Cic. pro lege Manil. Jam *commeatu & privato & publico prohibebamur*.

CAP.

CAP. XI.

*De abusione pluralis pro singulari, & de re-
ditu parentthesis.*

EX his, quæ dixi, colligi potest, non verum
esse quod aliqui volunt. Quoties author in
numero plurali loquitur, declarari dignitatem
quandam, & (ut sic dicam) magisterium. Quid
enim causæ est, cur hæc ^b nomina pluraliter, non ^b Omnia,
singulariter efferantur? quid *Athenæ* potius, quàm ^b Ed. Col.
Athens? quid *Roma* potius, quàm *Romæ*? Sed
ne in re aperta dicam pluribus, huic opinioni
^c repugnant, cùm ipsa rhetorica ars, quæ jubet ^c Repugnat,
nos uti modò plurali pro singulari numero, mo- ^c Ed. Gryph. &
dò singulari pro plurali: tum plurima exempla, ^c Col.
adeò ut uno atque eodem loco de se orator in
utroque numero loquatur. ^d Virg. ^d Eclog. 1.

O Melibæe, deus nobis hæc ocia fecit.

*Nanque erit ille mihi semper deus, illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.*

Ille meas errare boves.

Hic de se loquens Tityrus, nunc *Nos*, nunc *Me* ait.
Homerus quoque *Iliad.* 13.

^a *Ερχμαι, ἔπειτα ἔγχεσ' ἐνὶ κλισίῃσι λείπειται,*

^a *Ὁ ἰσχυρὸς τὸ νῦν κατὰ ζαμὴν ὁ πρὶν ἔρχετον.*

Et in prosa: Ut ^e Quintilianus in ægro redempto: ^e Declam. 5.

Utinam hoc saltem *mihi* serò fata præstarent, ut
residuum laborantis animæ in tuo *poneremus* am- ^f Phillip. 7.
plexu. Et Cicero in ^f Philippicis, quod exem-
plum in alium etiam usum volo adferre prolixius,
ait igitur: Itaq; ego ille qui semper autor pacis fui,
cuique pax, præsertim civilis, quamquam omnibus
bonis, *mihi* tamen in primis fuit optabilis. (Omne
enim curriculum industriæ nostræ in foro, in cu-
ria, in amicorum periculis propulsandis elabora-
tum est? Hinc honores amplissimos, hinc medio-
cres opes, hinc dignitatem, si quam *habemus*,
consecuti

consecuti sumus.) Ego itaque pacis (ut ita dicam) alumnus, qui quantuscunque *sum* (nihil enim *mihi* arrego) sine pace civili certe non *fuissem*: (periculose dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis, *horreo*: Sed pro *mea* perpetua cupiditate vestræ dignitatis retinendæ & augendæ *quæso*, *oroque* vos P. C. ut primo, si erit vel acerbum auditu, vel incredibile, à M.Cic. esse dictum, accipiat sine offensione, quod *dixero*: neve id prius quàm quale sit explicâre, repudietis.) *Ego ille* (*dicam* sæpiùs) pacis semper laudator, semper author, pacem cum M. Antonio esse *nolo*. Hæc in eum quoque finem retuli, ut ostenderem, oratores, cum inceptæ orationi aliquid longius inferuerunt, redire iterum ad id quod incepterant, Aliquando etiam frequentius memoriarum iudicium reficiendæ gratiâ, vel eodem verbo repetito, ut in proximo exemplo, vel quod idem efficiat, ut apud eundem & in *§* eodem opere: Collegam tuum, *aiunt* in hac sua fortunâ, quæ bona ipsi videtur; mihi (ne gravius quidpiam dicam) avorum & avunculi sui consulatum si imitaretur, fortunatior videretur: sed eum iracundum *audio* factum. *Aiunt*, & *Audio*, idem efficiunt.

CAP. XII.

De Questubus & Quæstibus.

Questus in plurali pro *querela* à *Queror*, unde fit *Conqueror*, cuius dativus & ablativus est *Questubus*, ut *Portubus*. *Quæstus* in utroque numero, cuius in plurali dativus & ablativus est *Quæstibus* à *Quæro*, unde fit *Conquiro*, derivatur per syncopen a supino *Quæsitum*, significatque lucrum nummarium. Nam lucrum vocamus etiam non nummarium, velut amicitia, gloria, scientia, cæterorumque huiusmodi, *Quæstum* quoque nonnunquam

nunquam recipi pro *actione ipsa atque artificio lucranda pecunia*; ut apud ^b Cicer. Jam de ^b Offic. I. artificijs & *questibus*, qui liberales habendi, qui sordidi sint. Et ⁱ Quintilianum, Nam ut ⁱ Proëm. primum lingua esse cœpit in *questu*, institutumque Lib. I. Inst. eloquentiæ bonis malè uti: *Questu* dixit, quasi *adquisitione*;

CAP. XIII.

De Scala, Pondo.

Scala à quibusdam in singulari usurpatur. Salustius cum aliis quibusdam ostendit pluralem tantum habere, cum dixit in Jugurt. Deinde ubi *unæ atque alteræ scalæ comminutæ sunt*, qui supersteterant, afflicti sunt: non dixit, *Una atque altera*. Pondo autem caret singulari numero, teste Focâ. Dicimus autem *duo pondo, tria pondo*: non *Bina pondo, terna pondo*. * Quint. k Cap. 9. in I. Quid quod quædam quæ singula proculdubio viciosa sunt, juncta sine reprehensione dicuntur? Nam *Dua & Tre & pondo* diversorum generum sunt barbarissimi: at *Dua pondo, & Tre-pondo* usque ad nostram ætatem ab omnibus dictum est, & recte dici Messala confirmat. Forsitan hujus rei causa est, quod sicut superius de *liberis* diximus, ita hic, si quis ita loquatur, Relinquo *liberis meis duo pondo auri*, alterum figuratum, alterum rude, intelligitur *libram*. Idem est enim, *Duæ, tres, quatuor libræ*, quod *Duo, tria, quatuor* ⁱ pondo, ut quidam volunt: quod multi authores non probant: ut Livius libro 22. *Argenti pondo bina, & sex libras in militem præstaret*: cum legendum sit *Selibras*. Quidam etiam singularem huic nomini dant, & hujus ipsius authoris (si editio verax est) nonnulla exempla sunt. Quale est etiam Columellæ: ⁱ Scilla arida pondo librâ, & quadrantem adjici

ⁱ Pondo.
Quidam existimant aliud esse, cum legant apud Livium, &c. Ed. Col. Steph. & Colin.
m Scylæ, Ed. Col. Scyllæ Steph. & Colin.

jici oportere : sed nunc pro *pondere* videtur accipi. Hujusmodi conditionis est *Ludus & Ludi* : sed hæc in alterum librum reservamus. Nunc aliquid etiam de numeris addamus.

C A P. XIV.

De ordine numerorum.

PLato uno & octogesimo anno scribens mortuus est, Isocrates quarto & octogesimo anno eum librum, qui Panathenæicus inscribitur, scripsisse dicitur, vixitque quingennium postea. Cujus magister Leontinus Gorgias centum & septem
 De Seneca. complevit annos. Hæc Cicero : cujus ex verbis datur intelligi, ante *Centum præponi* numerum minorem, post *centum* verò *postponi* : quod Quintilianus quoque confirmat, cum ait : Artium autem scriptores antiquissimi Corax & Thyfias Siculi, quos insecutus est vir ejusdem insulæ Gorgias Leontinus, Empedoclis (ut traditur) discipulus. Is beneficio longissimæ ætatis (nam *centum* & *novem* vixit annos) cum multis simul floruit.
 Eod. Cap. Et paulo post : Nam & Isocratis præstantissimi discipuli fuerunt in omni studiorum genere. Eoque jam seniore (*octavum* enim & *nonagesimum* complevit annum) pomeridianis scholis Aristoteles præcipere artem oratoriam cœpit. Hoc tamen videtur fieri intercedente copula. Nam ea sublata, ut quisque numerus maximus est, ita primo loco ponitur, duntaxat citra *Centum* : ut, *Major vigintiquinque annis*, non autem *major quinque viginti annis*. Etiam in illis, quæ supra tractavi, numeralibus ; *Vicenisinguli*, *vicenibini*, *viceniterni*, aut *Singuli & viceni*, *bini & viceni*, *terni & viceni*. Supra *centum* naturalem ordinem sequimur : ut superiora exempla docent, *Centum* & *septem* complevit annos, *centum* & *novem* vixit

vixit annos. Plinius ¹ libro 7. Naturalis historiæ: ^q Cap. 49.
Centum viginti natos annos, Parmæ tres edidere,
 Brixelli unum 125. Parmæ duos 130. Placentiæ unum 131. Faventia unam mulierem 132.
 Bononiæ L. Terentium Marci filium. Asimini verò M. Aponium, CL. Tertullam 137. Citra Placentiam in collibus oppidum est Velleiacium, in quo 110. natos annos sex detulere. Quatuor *centenos vicanos*. Unum 150. Marcus Mutius Marci filius, Galerius Felix, ac (ne pluribus moremur in re confessa) in regione Italiae octavâ centenûm annorum censi sunt homines 54. *Centenum denum* homines 57. *Centenûm vicanûm quinquum* homines duo. *Centenûm tricenum* homines quatuor, *centenûm tricenum quinquum* aut *septenum* totidem, *centenûm quadragenum* homines tres. Idem tamen Plinius paulo ^r post ait: Ut tamen in *septi- r* Cap. 52.
mum & quinquagesimum atque *centesimum* vitæ duraret annum. Ex quo apparet, sine copulâ maximum quemque numerum præcedere, quum copula nonnihil variet, præsertim retrorsum eundo. Adhuc quæ diximus & recitavimus exempla, intra numerum millenarium sunt, sed in ipso quoque maximum quemque numerum semper præponemus: ut, A natali Salvatoris anni sunt *mille quadringenti, triginta octo*, vel *mille & quadringenti ac triginta octo*. Illud tamen notandum est, in *Millibus* eandem esse naturam, atque in *numeralibus citra centum*: ut, Milites nostri sunt *sex & viginti millia*, non autem *Viginti & sex millia*: vel Milites nostri sunt *viginti sex millia*: five, Militum nobis sunt *viginti millia*: five, Milites nostri sunt *vicies mille*: five, Nobis singulis sunt *decies mille milites*: five, Nobis singulis sunt *dena millia militum*: five, Nobis singulis sunt *decem millia militum*. Omnia autem quæ locuti sumus, ultra vicesimum numerum intelligi vole.

volō. Nam *decem* & *septem*, *decem* & *octo*, *decem* & *novem*, normam illam, quam dixi, non tenent. His inferiora ne ipsa quidem servant suam legem. Illa enim conjunctionem habent interpositam, hæc non habent. Veruntamen nec habere possunt, quum sint composita, nec plura, sed singula nomina: *Undecim*, *duodecim*, *tredecim*, *quatuordecim*, *quindecim*, *sedecim*: sicut illa quoque composita atque unica sunt nomina, *Undeviginti*, *duodeviginti*, *undetriginta*, *duodeviginta*, *undecentum*, *duodecentum*, hoc est, uno aut duobus demptis *de viginti*, *de triginta*, *de centum*: ut, Ab incarnatione Salvatoris sunt anni *mille quadringenti duodequadragenta*. Et per denominativa: ut, Ab incarnatione agitur *annus millesimus quadringentesimus duodequadragesimus*. Plinius [†] lib. tricesimo quinto naturalis historiæ: *Duodevicesimâ* Olympiade interiit Candaules: licet pleraque exemplaria habeant *duodeviginti* Olympiade. Idem proximo [†] libro: Atque adeo *duodequadragenum* pedum Lucullei marmoris in atrio Scauri collocati. *Duodequadragenum* pro *Duodequadragenorum*, Titus Livius libro primo: *Duodequadragesimo* ferme anno ex quo regnare cœperat Tarquinius.

f. Cap. 8.

: Cap. 2.

CAP. XV.

De Domus.

Domus genitivos duos habet, unum secundæ, alterum quartæ declinationis, *Domi* & *Domus*. Sed prior significat locum ubi quis manet: posterior corpus ipsum atque ædificium, quod ex parietibus constat & tecto: ut *Domi* maneo, non *Domus*: & partem *domus* demolitus sum, superiora *domus* ascendi, non *Domi*. Nam illud, *Domus meæ* imperium teneo, non pro loco accipitur,

tur, sed pro familia, quæ continetur ædificio, figuratè continens pro contento: Quod etiam dicere licet *Domi mea* & quasi in *domo mea*. Quod autem idem sit, *Domi* & *In domo*, notum est. Unum tamen adferam exemplum. * Quintilianus * Cap. 10. lib. 5. In *domo* furtum factum ab eo, qui *domi* fuit. Dativus tantum quartæ est. Accusativus indifferens. Ablativus secundæ. In accusativo & ablativo vel cum præpositione vel sine præpositione loquimur: ut, Revertor *domum*, vel *ad domum*, Exeo *domo*, vel è *domo*, & Sum in *domo*, vel *domi*: hoc grammaticæ est, illud vero latinitatis & elegantiae. Hunc genitivum secundæ non jungimus, nisi cum tribus five quinque pronomibus, *Meæ, tuæ, suæ, nostræ, vestræ*, & uno nomine *Alienæ*: ut, Ego vivo *domi mea*, non vivo *domi tuæ*: erat *domi suæ: nostræ*, non *vestræ domi* habitare volo. Cicero in libris ad * Herennium: Qui cum istâ ætate & forma *alienæ domi* volo dicere: quidam volunt illud *Domi* adverbialscere. Sed quomodo conjungeretur cum adjectivis? Quod si quando quinque hæc pronomina adjectiva supprimantur, tamen subintelliguntur, ut *Domi* ero: id est, *meæ: Domi* erimus, id est, *nostræ: Domi* eris, eritisve: id est, *tuæ*, aut *vestræ: Domi* erit aut erunt: id est, *suæ*: sicut in altero sensu, & in plerisque nominibus: ut, Partem *domûs* locavi, in altera parte ipse habito, id est partem *domûs meæ: &*, Pater mihi iussit, mater te vocat, frater nos expectat: hoc est, *pater meus vel noster, mater tua vel nostra, frater tuus vel noster*. * Quod autem hic genitivus secundæ regit alterum genitivum, five pronomen five nomen, certum est: ut, Ego eram *domi illius, domi huius, domi Cæsaris, domi Pompeii. Domi* autem *publicæ, domi privætæ, domi honestæ, domi infamis, domi paternæ, domi*

* Quando,
Ed. Col.
Colin. &
Steph.

P

materna

maternæ habito, & familia, non licere dicere, jam tradidimus.

CAP. XVI.

De compositis à Quis vel Qui.

Quisquis & Quicunque pro eodem accipi solent : ut, Quisquis es, huc venias : & Quicunque es, huc venias. Quidquid & Quodcunque non accipiuntur pro eodem, quum alterum sit substantivum : ut, Quidquid festivum, quidquid molle, quidquid tenerum, quidquid jucunditatis, quidquid gaudii, quidquid pecuniarum : alterum adjectivum : ut, Quodcunque telum, quodcunque scutum, quodcunque jaculum. Cujus differentiae causa est, quod voces hæ in masculino convenientes, in neutro postea discordant. Erat enim Quicunque & vox & significatio similior, si reperiretur eo modo, quo dicimus, Quidque à Quidquid. Quodque enim five Unumquodque componitur à Quod. Sed, ut non reperitur Quicunque, ita nec Quodquod. Illud nanque componitur ex Qui, quæ, quod : hoc autem ex Quis & quid : caretque genere foeminino, quinetiam masculino in accusativo casu, tantumque habet nominativum Quisquis, quidquid, accusativum quidquid, ablativum quoquo, tum in masculino, tum in neutro. Nonnunquam etiam in foeminino Quæqua, ut apud Suetonium de vita ² Titi : Galba mox tenente rempublicam missus ad gratulandum, quæqua iret, convertit homines, quasi adoptionis gratia accerferetur. In accusativo quoque interdum in alio genere quàm neutro, sed vix apud oratores. Plautus in ¹ Captivi duo : Nam meus est balista pugnus, cubitus catapultæ est mihi, humerus aries : tum genu ad quemquem jecere, ad terram dabo : dentilegos omnes mortales faciam, quemquem offendero. Quemquem : id est, quemcunq; Sergius autem Dona-

² Cap. 5.

¹ Act. 4.
Scen. 2.

Donatum commentans ait: Utraque parte declinatur hoc pronomen *quisquis*, *cujuscujus*, *cuicui*, *quenquem*, *quisquis*, à quoquo: *quisqui*, *quorumquorum*, *quibusquibus*, *quosquos*, *quiqui*, à quibusquibus. Noli putare, hoc casu declinationis esse, ut apud Ciceronem, remansit *cuicui*. Hæc Sergius. Igitur quum sit compositum *quidquid* ex *Quid*, *quodcumq;* ex *quod*, debuit illud esse substantivum: ut *Quid* & *aliquid*, hoc adjectivum, ut *Quod* & *aliquod*. Dicimus enim, *Quid* feci? non autem, *Quod* feci? *Aliquid* feci, non autem *Aliquod* feci. Item, *Quod* malum feci? non autem, *Quid* malum feci, sed *Quid* mali? Et, Scio *quid* faciam, non autem, Scio *quod* faciam: Video *quid* facis, sæpius quàm, Video *quod* facis: ita & cætera ab his composita, *quiddam*, *quoddam*. Nam *Quiddam* adhæret adjectivo, *Quoddam* substantivo: ut, Mirabile *quiddam*, obscœnum *quiddam*, *quiddam* majus. At *Quoddam* templum, *quoddam* nemus, *quoddam* antrum, oppidum *quoddam*, in quo nulli fere errant Hic autem multi, pro *Quidq;* ponentes *Quodq;*: ut, Optimum *quidque*, honestissimum *quidque*, saluberrimum *quidq;*. Ubi non liceret poni *Quodq;* ex his liquet exemplis: Optimum *quodque* prædium: honestissimum *quodque* consilium: ex jumentis quæ cepi, decimum *quodq;* sit tuum. Nam substantivi natura est conjungi cum adjectivo, adjectivi verò cum substantivo, quasi connubio quodam. Ideo ubicumq;, est substantivum, desiderat adjectivum quasi conjugem, impatiens alterius substantivi. Rursus adjectivum sine substantivo, tanquam sine viro, esse non potest, cum altero adjectivo nihil consortii habens. Eoque factum est, ut hi, quos dixi, errarent. Quod quandoque videtur sine substantivo esse *Quodque*: ut, Reliquit mihi pater multa prædia, quorum optimum *quodq;* sublatum mihi est: vel, Ex meis multis prædiis

optimum *quodque* mihi sublatum est. Sed omnibus liquet, subintelligi substantivum sic, *Optimum quodque prædium*. Quodque autem idem esse quod *Unumquodque*, ante significavi. ^b Quintil. Nec causas cur *quodque* eorum accidat, prosequi proposito operi necessarium est. Hoc quoque addamus, *Quid* solere usurpari pro *In quo*: ut apud eundem, *Quid* tibi tantum mali feci? *Quid* offendi? & alibi: *Siquid* offendi. Cic. in Lælio: *Quid* enim indigens Africanus mei? Eodem modo *Nihil*: ut, *Nihil* te offendi. De differentia autem inter *quidam* & *aliquis*, sive *Quispiam*, sive *Quisquam*, quod illud certum hominem, hoc unumquemlibet significat, in libris ^c Dialecticis disputavimus. Hic tantum admonendum est, quosdam his posterioribus eo modo uti, quo ego non uterer, pro illo superiore: ut Hieronymus, ^d Lib. I. c. 25. qui sic ^d librum de Hebraicis quæstionibus exorditur: Qui in illis principiis librorum debeam secuturi operis argumentum proponere, cogor prius respondere maledictis, Terentii *quidpiam* sustinens, qui comædiarum prologos in defensionem sui dabat. Ego dixissem *quiddam* potius, quàm *Quidpiam*. De certo enim crimine loquitur, non de incerto. Idem est enim *Quidpiam*, quod *Aliquid*. Sed de hoc in libris his, quos dixi, latius. Sed fortè Hieronymus scriptum reliquerat *Quiddam*, & librarii in *Quidpiam* mutaverunt.

CAP. XVII.

De affinitate genitivi & ablativi.

Magnâ auctoritate est vir, vel magnæ auctoritatis: (utroque enim modo dicimus,) sed raro sine adjectivo, duntaxat in genitivo: Nam in ablativo nunquam: ut Cicero in Sallustium: Nunquid quos protulit Scipiones & Metellos ante fuerunt

fuerunt aut *opinionis*, aut *gloriæ*? Cæterum in eadem oratione non est utendum genitivo & ablativo, nisi velimus illud Pliniani ex ^e lib. 7. Naturalis historiæ sequi: Choromandarum gentem vocat, Tauron sylvestrem sine voce, *stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis*. Poterat dicere, *Stridore horrendo*. Quæquam (quod ad elegantiam pertinet) ego pro lege accipio quidquid magnis authoribus placuit, quorum in primis est Plinius: præsertim quum Cicero ad Lentulum ita ^f scribat: Lentulum nostrum *eximiâ spe, summæ virtutis* adolescentem, cum cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias. Licet illud, *Eximiâ spe*, posset videri separatum ab illo, *Summæ virtutis*, quod regitur ab illo *Adolescentem*: ut si dicas, *Habeo summâ spe filium, Adolescentem optimæ indolis*. Quod si ita non est, licebit in & utraque oratione uti genitivo & ablativo, tamen (ut ego sentio) parcé. Nam illud ab hoc loco separatum est, quod idem dixit: Scipio Africanus *id ætatis atque his rebus gestis*. Illud enim *Id ætatis*, vel idem est quod *Ea ætate*: sicut dicimus, *Decem annis vixi*, & more Græco, *Decem annos*, quam honestiorem locutionem ^h Servius putat: vel adverbialiter ponitur, vel subintelligitur *habens*, vel *agens*, vel *natus id ætatis*. In quo protinûs admoniti sumus, oratores summopere Synecdochen refugisse: quale foret, *Gentem stridore horrendam, hirtam corporibus, oculis glaucam*: historici non refugerunt; ut ⁱ Sallust. At ex altera parte C. Antonius *pedibus æger*, in prælio adesse nequibat. Cicero Quintilianusque dixissent: *Pedibus ægris*, nec dixissent, *Doleo caput, doleo ilia aut ilibus*: esset enim Synecdoche: sed, *Dolet mihi caput, & ilia tibi dolent*. In hoc verbo & illud notandum est.

e C. p. 2.

Lib. i. Ep. 7.

g Eadem.
Ed. Gryph.b In illud
Æt. 1. Unâ
cum gente
tot annos.

i In C.

k Eun. Act. 3.
Scen. 1.

l Ib. Act. 1.
Scen. 2.

m Ib. Act. 3.
Scen. 1.

quod de re extra nos positâ, sicut de corpore nostro loquimur: ut, Istud quod facis, *dolet mihi*, utinam *doleret tibi*: ut apud *k* Teren. *Dolet* dictum adolescenti imprudenti, & libero. Et iterum: aut hoc tibi *doleret* itidem, ut mihi *dolet*. Et in eadem *m* Comœdia, Illi facile fit quod *doleat*: quod nunquam per Synecdochen dicere possumus. Nam ego *doleo* istud quod fecisti, (qui sermo, ut superior, apud authores est frequens, ut Sallustius: *Quasi dolens ejus casum*:) non est Synecdoche. Hæc enim figura tantum ad animi & corporis qualitatem pertinet, nihil ad externa respiciens: qualia fuerint, *doleo caput*, *doleo ilia*, & hic *pulcher faciem*, *ornatus animum*. Ideoque illa Synecdoche non erunt, *potens divitiis*, *gravis pietate*, *præditus dignitate*.

C A P. XVIII.

De In auro, & In æs.

IN *marmore* incisæ sunt literæ, in *gemma*, in *lapide*, in *ligno*, in *auro*; non autem in *marmor*, in *gemma*, in *lapidem*, in *lignum*, in *aurum*. Ediverso *In æs*, non in *ere*. Ita enim apud omnes authores (quantum inveni) semper scriptum est. Livius libro 3. Priusquam urbem egrederentur, leges decemvirales (quibus duodecim tabulis est nomen) *in æs* incisas in publico proposuerunt. Sed quid exempla ponimus paucorum, quod omnes facere adfirmamus?

C A P. XIX.

De venustate discordiæ relativi cum antecedente.

Relativum frequenter non respondeat antecedenti, neque in genere, neque in numero, utique cum reflectitur ejus sententia ab antecedente

cedente ad sequens substantivum, de masculino in neutrum, ut ⁿ Sallustius: Est locus in carcere ⁿ In Cat. quod Tullianum appellatur. Quod aliter dixit Valerius Maximus ^o lib. 2. Antea senatus ^o Cap. 2. assiduam stationem eo loci peragebat, qui hodie Senaculum appellatur. Et ^p Plin. In coitu vero lunæ, quod interlunium vocant, cum apparere defierit. Mutato etiam numero, ut ^q Cic. Qui- ^q In Parad. bus tandem gradibus Romulus ad cælum ascendit ^p his ne, quæ isti appellant bona ^p Lib. 18. De masculino quoque in foemininum: ut idem: Omnes ^{cap. 32.} tenues atque humiles, quæ maxima in populo multitudo est, sibi præsidium paratum putant. Et Virgilius: ^{est.}

^r Nec partem posuere suis, quæ maxima turba ^r Æt. 6. Manente quoque genere, videtur fieri quædam mutatio: ut Quintilianus: Ubi verò univèrsas familias fames extinxit, quæ maxima pars est, inanes domus situm ducunt. Ediverso de foeminino in masculinum, non mutato numero. ^s Sallustius: Ea fines habet ab occidente fretum nostri maris & Oceani, ab ortu solis declivem latitudinem, quem locum *Karabaduov* incolæ appellant. Mutato etiam numero: ut ^t Quint. Resistam iis, qui omiſsa rerum, qui nervi sunt in causis, diligencia, quodam inani circa voces studio senescunt. ^t In Proem. Et ^{Lib. 8.} alibi: Et supplicationes, qui maximus honor victoribus bello ducibus datur, in toga meruit. De neutro in aliud genus. ^u Sallust. Ipse ^u In Jugurt. ex flumine, quam proximam oppido esse aquam supra diximus, jumenta onerat. Mutato etiam numero, ut ^y Livius: Anxur fuit, quæ nunc ^y Decad. 1. Tarracinæ sunt, urbs prona in paludes. ^{Lib. 4.} Adquando sine ullo certo antecedenti: ut ^z Quint. ^z In Mathe- Ego, quæ felicissima vel lassitudo vel satietas est, ^{mar.} virtute consenui.

Diversum huic genus est, cum dictio respondet antecedenti, cum deberet respondere sequenti substantivo: ut apud ^a Virgilium:

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo.

Livius lib. vigesimoquinto, Scipio, cui *Africano* fuit cognomen. Qui modus per Dativum licet frequentior sit, tamen nonnunquam & nominativo, quod est magis generale, utimur: ut Cic.

^b Pro Cecin. ^b Argentarius Sextus Clodius, cui nomen est ^c Lib. 6. c. 2. *Phormio*. Et ^c Quintilianus: Notum est quid Glyconi acciderit, cui *Spiridion* fuit cognomen.

Neque per relativum modo, sed etiam citra relativum, ut ^d Terent. *Hecyra* est huic nomen fabulæ: & hoc per nominativum. Per dativum,

ut Livius libro primo, *Faustulo* fuisse nomen ferunt. Et ^e Solinus de memorabilibus: In aquâ mollis est Unio: duratur evisceratus. Nunquam duo simul reperiuntur, unde *unionibus* nomen datur.

Hæc de dativo. Est & accusativo quoque sua natura, ut antecedens sequatur casum relativi, relicto suo, ut apud ^f Virgilium:

^f Æn. 1.

Urbem quam statuo, vestra est, subducite naves.

Oratores autem postponunt antecedens, quale foret: *Quam urbem statuo vestra est*: ut apud

^g Lib. 14. ^g Ovidium:
Metam.

— *Cecidere manu, quas legerat herbas.*

^b In Mathe-
mat.

Et quale est ^b Quintiliani, Timeo ne quos porrexerim *cibos*, venena fiant. In quo est habitatio venustatis: ut relativum & antecedens sint in eodem casu. Sed sæpius antecedente postposito, quanquam apud Ciceronem nonnulli illud in Salustium sic legunt: Nunquid *eos* quos protulit Scipiones & Metellos, ante fuerunt aut opinionis aut gloriæ? quidam legunt, nunquid *hi* quos protulit: quidam, nunquid *quos* protulit. Tale

ⁱ Johan. 14. cit in ⁱ Evangel. *Sermonem quem vos audistis, non*

non est meus: quod in Græco, hoc est, in fonte, est *Sermo*, non *Sermonem*: unde interpres non transferens, maluit Latine, quam ^k Græcè ^k Grammaticè, Ed. Col. loqui. Nec ignoro qualia imperiti in hoc Evangelii loco disputare soleant, profecto nequaquam sic disputaturi, si Græcam linguam mediocriter, Latinam perfectè tenerent. In tali sermonis genere vel idem nomen repetemus, vel accusativum in debitum casum resolvemus. Nam utrumque fieri exemplis comperimus. Siquidem frequenter ita locuti sunt authores: *Quas res* tibi tum terra, tum mari nuper commisi, *hæres* sint cum fratre communes, vel *hæ sint* tibi cum fratre communes, vel ex eis aliqua communicabis cum fratre; & item per cæteros casus: ut, *Quarum rerum* non indiges, ^l *eas res* donabis mihi, vel *hæ meæ* ^l *Eas, vel cas res, Ed. Col. erunt, vel *hæ res* auxilio mihi esse poterunt. Et ita multis modis per casus variare orationem licebit. Cicero pro Ligario: Sed hoc non concedo, ut *quibus rebus* gloriemini in vobis, *easdem* in aliis reprehendatis. Et paulo post: Quotus enim istud quisque fecisset, ut à *quibus partibus* in diffensione civili non esset receptus, essetque etiam cum crudelitate ejectus, ad *eas ipsas* rediret? Idem tamen in rhetoricis inusitatiùs: Sulpitio, cui paulò ante omnia cedebant, *eum* brevi spacio non modo vivere, sed etiam sepeliri prohibuerunt. Illud magis poeticum, quale apud Horat. in ^m Epodo; ^m Epod. 2.*

*Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur? —*

Et iterum in I. Satyra:

*Quis sit Mecænas, ut nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illa
Contentus vivat? laudet diversa sequentes?*

CAP. XX.

De interjectu hujus vocis, Ne dicam, & Dicere oportet, similiumque.

Homo prudens, *ne dicam sapientem*: melius, quàm *Ne dicam sapiens*. Cicero pro Deiotaro, Crudelis Castor, *ne dicam sceleratum & impium*. Et hoc substantivo præcedente; secus autem sequente, quale esset: Crudelis, *ne dicam sceleratus & impius* Castor, & prudens, *ne dicam sapiens homo*. Nam si ponamus in accusativo, perquam absurdum foret sic, Crudelis, *ne dicam sceleratum & impium* Castorem: & prudens, *ne dicam sapientem hominem*; in priore enim modo subintelligitur *Eum*, sic: Crudelis Castor, *ne dicam eum sceleratum & impium*: in aliis casibus non est hæc neque diversitas, neque causa: ut idem: An sperasset hoc, vivo Milone, *ne dicam consule*? vel sic, An sperasset hoc vivo, *ne dicam Consule Milone*? Illud ejusdem in 0 libris ad Herennium neque dissimile his, neque usque adeo simile est: Obfuit plurimum eo tempore reipublicæ, Consulum *sive malitiam, sive stultitiam dicere oportet*, sive potius *utrumque*. Nam ubi erit suppositum? certe deest. Illud namque verbum quod interjectum est, de nominativo mutavit in accusativum. Sed sicut in Euripo aut Siciliæ freto inflata vento vela, aquarum impetus retroire cogit: ita orationem lege grammaticâ euntem, autoritas ipsa consuetudoque inhibet ac repellit. Verùm (ut Grammaticorum expectationi satisfaciam) sic erit construendum, *Aut stultitia consulum, aut malitia, aut potius utrumque* obfuit plurimum eo tempore reipublicæ; sive illud factum consulum dicere oportet stultitiam, sive malitiam, sive potius utrumque: vel sic, Obfuit plurimum reipublicæ

• Cic. pro
Milon.

• Lib. 4.

eo tempore consulum factum, sive illud malitiam,
sive stultitiam eorum, sive utrunq; dicere oportet.

CAP. XXI.

De Infinitivo, vel interjecto, vel postposito.

Audivi te ut ceteros adfuisse in prælio : &
audivi te adfuisse in prælio, ut ceteri.
Hic subintelligitur *Adfuerunt* ; ibi intelligi non
potest, statim sequente infinitivo, & omnia ad
suum regimen trahente. Itaque sic exponitur,
Audivi te adfuisse in prælio, ut audivi ceteros ad-
fuisse. Alterum vero (ut dixi) hoc modo, *Au-*
divi te adfuisse in prælio, ut ceteri adfuerunt.
Quod nequaquam conceditur sic dicere, *Audivi,*
te ut ceteri adfuisse in prælio. Hoc enim de-
clarat, *Audivi ut ceteri audierunt.* Alterum for-
tasse sic, *Audivi te adfuisse in prælio ut ceteros.*

CAP. XXII.

Ubi utimur Nominativo pro Vocativo, vel contra.

Defende me domine, adjuva me optime vir,
tace imperite homo, mutato vocativo in
nominativum non rectè dicetur. Item, *Defende*
me tu deus meus, adjuva me tu vir optimus, tace
tu homo imperitus : hîc per nominativum rectè
loquimur : subintelligitur enim *Ens*, hoc modo,
Tu ens dominus meus. Qua ratione defendi pos-
set illud in ^p Psal. *Domine dominus noster*, nisi ^p Psal. 8.
sumptum esset de Græco. Idem fit in vocativo
alicujus nominis. ^q Virgil.

^q Æa. I.

Nate meæ vires, mea magna potentia solus.
Idem fit in nominibus propriis, quod fit in hoc
pronomine, & in vocativis casibus sic : *Ave Cæ-*
sar summus imperator. Neque illud tantummodò
in imperativo, verumetiam & quidem facilius, in
aliis

aliis modis: ut, *Quo tendis Ænea extremus omnium Trojanorum, vel extreme?* Vivis & regnas *Helene* dono deum, & regnas *medius* sævissimorum hostium: melius quàm *Medie*. Malè per solum proprium nomen, aut junctum cum pronomine: ut, *Quid facis tu Servius?* aut per nomen appellativum sine pronomine: ut, *Quid facis dominus meus?* nisi tali modo: ut, *Quid sedes inter servos dominus?* hîc subintelligitur *Ens*, ibi subintelligi non potest. Quare illud Plinianum in 1° libro septimo de naturali historia, nisi menda librarii est, non placet mihi: *Salve primus omnium parens patriæ appellatione*, ubi non modo *Appellare* à *Primus* in calu discordat (quod etiam imperitis ad reprehensionem patet) sed ne *Appellatus* quidem si diceretur, planè latinum foret: quum fuerit dicendum *prime*, sive sic: *Salve Marce Tulli primus omnium parens patriæ appellatus*: Sive, *Salve tu prime omnium parens patriæ appellatione*: vel, *Salve parens eloquentiæ, primus omnium pater patriæ appellatione*: Est enim illud *parens* vocativus.

Sic, Sed ita scriptum ab autore fuisse suspicari libet, nam & illo modo dicere licet.

Salve Marce Tulli primus omnium parens patriæ appellatus: quod ita scriptum fuisse conjectatum non est ex certis verbis quibus paulò ante author utitur. Sive, &c. Ed. Col.

CAP. XXIII.

Ubi utimur Nominativo pro Accusativo.

Spero tibi esse *bonus amicus*, credo tibi fuisse *fidelis*, propriè dicitur: per accusativum verò non, nisi alterum accusativum addas, qui antecedit infinitivum (nam hîc sequitur) hoc modo: Spero *me* tibi esse *bonum amicum*: credo *me* fuisse tibi *fidelem*. Quædam verba cum nominativo jungi recusant, imo pleraque. Nam ut rectè dico, Incipe mihi *esse familiaris*, & noli *esse illi*

illi *intimus* : ita inusitatè dicam, præcipe illi
esse *familiaris* mihi, ne libeat tibi esse illi *intimus*.
Hoc tamen genus loquendi nonnunquam
reperimus, ut apud Lucanum in 9.

Tantumque putavit, Jam bonus esse socer.
Alius dixisset, Jam *socerum* esse bonum, ut apud
Ovidium de Ponto :

Lib.I. Ep.

Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum,

8.

Me tamen excepto, qui precor esse tuus ?

Dicere potuisset, sed non tam venustè, *Quem pre-*
cor esse tuum. Terentius in *Andria* :

* AG. 4

Quæ sese inhonestè optavit parare hic divitias

Scen. 5/

Potius,quàm in patria honestè pauper vivere.

Apertiùs apud eundem * Ovid. lib. 2. sine titulo :

* Eleg. 4.

Spemque dat in molli mobilis esse toro.

1. 2. Amor.

Et ille versus vulgatus :

* *Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.*

Indist.Cat.

Quòd si dixisset, *Noli repugnando tibi tu contra-*
rius esse, versusque pateretur, nullum de constru-
ctione dubium esset. Talis tamen modus lo-
quendi è Græco fluxit, ubi usitatissimus est.

C A P. XXIV.

Cui personæ, generi, numero, verbum re-
spondere debeat.

Verbum sequi debet ultimum suppositum in
persona, numero, & genere : ut, * *Ego* z Cic. in
illum de suo regno, *ille* me de nostra Republica Som.Scip.
percontatus est. Duo supposita sunt, *Ego* &
Ille, quorum utrique verbum accominodatur : sed
sequenti palàm, antecedenti per subintellectionem,
ut sit : *Ego* illum de suo regno percontatus
sum, *ille* me de nostra republica *percontatus est.*
Converte ordinem personarum, simul personam
verbi mutaveris : sic, *Ille* me de nostra republica,
ego illum de suo regno, *percontatus sum.* Muta
genus,

genus, sic: Ego illam de suo regno, illa me de nostra republica *percontata* est. Muta numeros, sic: Ego illos, illasve de suo regno, illi illave me de nostra republica *percontati percontatae* sunt: & item è contrario. In hanc tamen formulam non cadit, quoties per comparisonem aut similitudinem loquimur, quale est: *Melius ego istud, quàm vos fecissem*: non autem, *Quàm vos fecissetis*. Hoc ille ^a ita prudenter, ut ego, fecisset: non autem, *Ut ego fecissem*: hic enim subintelligitur: sic, *Hoc ille ita prudenter ut ego feci, & ipse fecisset*, melius ego istud, quàm vos fecistis, fecissem. Verbum enim principale debet efferri, subintelligi autem quod non est principale.

^a Tam, Ed.
Col.

CAP. XXV.

Ubi collocandum sit Adjectivum.

Adjectivo, cum præcedit, debent obsequi substantiva, aliter vitiosum est, ut hoc modo: Nulla virgo dicenda est *corrupto vel animo vel corpore*: dic pro *Animo Mente*, sic: Nulla virgo dicenda est *corrupta, vel mente vel corpore*: aut, *Corrupto vel corpore, vel mente, non erit Latinum*. Quod contrà fit, aut præcedente *substantivo*, aut rejecto in finem *adjectivo*: sic, Nulla virgo dicenda est *vel mente corrupta, vel corpore*: aut, *vel corpore corrupto, vel mente*. Item: *Vel mente vel corpore corrupto*: aut, *Vel corpore vel mente corrupta*. Similiter in plurali, (variabo exempla ad evitandum fastidium) Nemo dives est *vel valetudine infirma, vel sensibus*: aut, *Vel sensibus infirmis, vel valetudine*. Item: Nemo felix est, *vel conscientia vel membris affectis*: aut, *Vel membris vel conscientia affecta*. Cicero tamen in Philippicis inquit: *Optima sunt & mente & viribus*. Nescio an culpa librariorum sit, qui

ita

ita scripserunt, pro eo quod est, *Et mente optima sunt, & viribus: vel, Optima sunt & mente & viribus.* ^b

^b Addit Ed.
Col. Vel, optima sunt & mente & viribus.

CAP. XXVI.

Quid momenti faciat Conjunctio, Adverbiumque disjunctivum ex collocatione.

EX his quæ tradidimus palam est, nequaquam rectè dici, *Corrupto vel corpore, vel mente.* Debet enim adjectivum illud ad utrunque substantivum applicari in genere & numero. Neque de *Vel* tantummodo intelligo, sed de cæteris quoque conjunctionibus, per *Et*, ut modò ex Cicerone attuli exemplum, per *Nec*, per *Sive*, per cætera hujusmodi: neque hoc solum ubi adest substantivum cum adjectivo, sed etiam sine eo, quale hoc est: *Tu nec faceres, nec ego permitterem*: non est hic sermo Latinus: dicendum namque erat, *Nec tu faceres, nec ego permitterem*: aut sic, *Tu nec faceres, nec à me facere permettereris*. Tota enim oratio dependet à prima dictione. Item, *Potes cognoscere partim ex aliorum sermone, partim te docebit ipse tabellarius*, non est Latinum: sed sic, *Partim potes cognoscere ex aliorum sermone, partim ex tabellario*. Item, *Puto tum ex superioribus literis te omnia intellexisse, tum ex his intelligere potes*: dicendum erat, *Tum ex his intelligere posse*. Item, *Paratus sis vel pugnare, si qui te laceffunt, vel si qui non sunt*, ne recuses facere pacem: dicendum erat, *Aut sine illo ne recuses*: aut sic, *Vel paratus sis pugnare, &c.* Ex his, quæ dixi, videor reprehendere legem illam duodecim tabularum: *Liberi parentes in egestate aut alant, aut vinciantur*, quasi dicendum fuerit, *Liberi aut paren-*

^c Cognoscere, &c. aut sic: potes cognoscere, partim ex &c. Ed. Col.

d Illorum
vetustissimo,
Ed. Col.

parentes in egestate alant, aut vinciantur. Sed non est vetustas illa revocanda ad hanc regulam, quæ constat ex usu eorum, qui more d illo vetusto non sunt locuti: tametsi haud dubiè opinor, primum Aut à quibusdam adjectum, legique ita in vetustissimo quodam codice declamationum Senecæ: *Liberi parentes alant, aut vinciantur.* Hujus etiam loci illud est, ne hoc modo verba commisceamus diversam naturam habentia, quale est: *Ille mihi nec nocuit unquam, nec adjuvit: Ego nec offendi eum, nec profui:* dicendum erat, *Ille mihi nec nocuit unquam, nec profuit:* aut sic, *Ille nec nocuit mihi unquam, nec me adjuvit: Ego nec offendi eum, nec adjuvi:* aut, *Ego nec offendi eum, nec eidem profui.*

CAP. XXVII.

De usu Negationis.

TRes aliquando negationes non plus efficiunt, quàm duæ, collocatione ipsâ dictionum efficiente: ut, *Nunquam mihi nec obfuiſti, nec profuiſti.* Tres hîc sunt negationes: muta primam negationem in medium, aut in postremum, jam evanescet, quum ibi locum non inveniat: sic, *Mihi nec obfuiſti unquam, nec profuiſti:* aut sic, *Mihi nec obfuiſti, nec profuiſti unquam.* Nescis nec in pace, nec in bello vivere. Nec in pace, nec in bello ſcis vivere. Ibi tres negationes sunt, hîc duæ, quum eadem sit sententia. Vereor, metuo, timeo, & si qua sunt alia, idem efficiunt, vel cum negatione, vel sine eâ: ut, *Vereor ne veniat:* & *Vereor ut veniat.* Timeo ne moriatur: & *timeo ut moriatur:* More Ciceronis, *Ut ne pro Ut non.* Metuo ut ne pereat: & Terentius: *Apprime in vita utile, ut ne quid nimis:* pro *ne quid nimis.* Ex quo miror

e And. A&1.
Scen. 1.

miror ^f Servium ita scripſiſſe primo Georgicorum. ^f Serv. in illud Geor. 1. Virgil. *Flava Ceres* alio, &c. ^g Terent. Andr. Act. 2. Scen. 3.

Unde malè quidam hunc ^h locum ſcribunt : Pa-
 ter adest, cave ne te tristem ſentiat. Si enim hoc
 eſt, dicit, *Vide ut te tristem ſentiat* : nam & Ne,
 & Cave prohibentis eſt. Neutiquam pro Nequa-
 quam, & ipſum Nequaquam, & Nuſquam, &
 Nuſpiam, ſimplicem negationem indicant : Ideoq;
 unico verbo contenta ſunt : ut, *Nequaquam ve-
 niam*. Necubi ideoque duplex verbum poſtulat.
Volo necubi mihi obviuſ fias, id eſt, *ne alicubi* :
ut, Sicubi pro *ſi alicubi*, *Sicunde* pro *ſi alicunde*.
 Cætera quæ de natura negationum diſputari ſo-
 lent, in libros dialecticæ noſtræ contulimus : quæ
 ideo nunc præterimus, quòd ſerè non ſunt ignota
 oratoribus, dialecticorum verò nemini cognita.
 Illud tamen adverbium huc illinc transferamus.
 Vir malus nullà laceſſitus injuriâ ab amicitia *re-
 dit* : vir autem bonus nullà laceſſitus injuriâ ab
 amicitia *recedet*, vel *recedat* : nescio tamen an
 liceret dicere ^h *Recedit*. Hoc loco eadem verba ^h *Recedat*, *Et. Colin.*
 dantur malo viro, & bono : ſed tamen malus *re-
 cedere* ab amicitia intelligitur, bonus non *recede-
 re* : & ille non laceſſitus injuriâ, hic laceſſitus. Et
 haud ſcio an hoc ſit ſatis ad hæc diſtinguenda
 dixiſſe, quod alibi rem ſignificamus, alibi admo-
 nemus. Huc addamus unum, in quo non pauci
 falli ſolent, ubi debeat geminari negatio, ubi non
 debeat, ut hoc exemplo : *Non modo* itellæ, ſed
ne Luna quidem ad Solem ſervat ſplendorem ſu-
 um, rectè dicitur. Item hoc modo rectè : *Non
 modo* nullæ itellæ, ſed *ne* Luna quidem, &c.
 At quoties dictionibus quædam adest contrarietas,
 non poſſis tollere alteram negationum, ut
 hoc modo : *Non modo* itellæ non apparent, ſed
etiam Luna ad Solem obſcuratur. Sine negati-
 one geminata non rectè loquaris : item, *Non mo-
 do* non abſolvo hunc, ſed *ne* levi quidem pœna

Q

cum

cum eo transigendum puto. Quidam tamen nuper scripsit: *Non modò absolvendum hunc, sed nec etiam graviter puniendum puto*: cum dicere debuisset, *Non modò non absolvendum*, si fuit enim diversa, *Absolvendum & Puniendum*. Item, *Non tantum non constanter, sed etiam trepide & confusè locutus est*. Item, *non tantum inconstanter, sed fortiter & propè minaciter locutus est*. Malè hoc secundum dixisti, demptâ negatione: erat enim dicendum, *Non tantum non inconstanter*. In quod vitium incidit Boethius, lib. 3. in Cic. Topica, dicens: Si *non confusè solum, verumetiam distributim, & suarum partium proprietate noscantur*: dicendum erat, *Non solum non confusè*. Diversum est eorum vitium, qui ad illud non modo applicant, *sed etiam cum deberent applicare, Sed saltem, aut Sed certè, aut Sed vel*: quale est Lactantii ¹ lib. 1. Quis enim mentis emotæ *non modò* futura prædicere, sed etiam coherentia loqui possit? dicendum erat, *Sed vel coherentia, aut Sed saltem, aut Sed certè coherentia possit loqui?* nisi forte culpa librarii est. Ego verò in utroque non authorem, sed tale genus orationis reprehendo.

Cap. 4.

C A P. XXVIII.

Quot modis jubemus, quid etiam intersit inter præteritum, futurumque conjunctivi modi.

Veni ad me, venito ad me, venias ad me, venies ad me. Scribe ad me, scribito, scribas, scribes, indifferenter pene his quatuor utimur. Horum tamen uno in negatione, *Ne venias*: & altero, quo in affirmatione non utimur, in hunc modum, *Ne veneris*. Nam ipsum *Veneris*, duobus modis accipitur. Uno modo sub-junctivè: ut, *Si veneris, vel cùm veneris*: altero sine

sine subjunctione. Ideo illud non est verbum principale, hoc est: ut, *Si me iuveris*, rem optimam feceris. *Dimitte me*, & divitem feceris. *Aufer huic magistratum*, & eum jugulaveris. *Eamus in portum*, jam naves venerint. * Cicer. Atqui & De Senect. nobis gratissimum (ut etiam pro Scipione pollicear) feceris, si quoniam &c. Sciendum tamen est, quod hæc omnia verba futuri sunt temporis: veluti si ita commutemus: *Si abstulero* huic filiam, cum *jugulavero*: non autem *jugulaverim*. *Ego hoc videro*, tu *videris*, vos *videritis*: quasi, *Ego hoc videbo*, vel *videam*, tu *videbis* vel *videas*. *Ne veneris*, futuri item est temporis: *Non veneris*, præteriti, illud vetat, hoc negat: quod secundum commune est cum prima personâ & tertiâ: ut, *Neque verò crediderim*, *neque verò fuerim* in ea opinione, quâ cæteri. Et sine negatione, *Improbè dixerim*, *Dixerit aliquis*. *Ne veni*, *ne fac*, *ne jugula*, apud oratores ferè nunquam; sed apud poetas: ut ¹ Virgil.

l Æn. 6.

— *Ne sævi magna sacerdos.*

Et ^m Terent. *Ne nega*. Livius, lib. 3. Craſtino die oriente sole redite in aciem, erit copia pugnandi, *ne timeate*. Et ⁿ Quintilianus, Tu illam defende, ama, *ne relinque*. Hic nos Quintilianus admonet, ne pro illo, *Ne feceris*, dicamus, *Non feceris*: quia alterum negandi est, alterum vetandi. Ideoque *Ne* cum primâ persona singularis numeri nunquam conjunctum invenimus, ob eandem causam, propter quam imperativum caret primâ persona in singulari: quia nemo sibi soli imperat, aut vetat. Unde frequenter legimus. *Ne timuerimus*, *ne timeas*, *ne timueritis*, *ne timeant*. Nunquam autem *Ne timeam*, nisi *Ne* pro *Ut non*: sed *Non timeam*, *non ausim*, *non sperem*, *non timuerim*, *non speraverim*, *non crediderim*: id est, timere, audere, sperare, credere

m Heauton.

Act. 3.

Scen. 3.

n Declam. 6.

In Od i po-
tione, 2.

dere non possum, aut non debeo: ita in aliis personis: ut idem Quintil. *Non expectes*, ut statim gratias agat qui sanatur invitus: id est, *expectare non debes*. Non enim eo modo hoc dixit, quo dicere soleimus cum vetamus, *Ne me expectes amplius*. Hic enim negatio est, non vetatio. Ita *Non expectaveris*, & *Ne expectaveris*: quorum alterum præteriti temporis est, negatque; alterum futuri, & vetat.

CAP. XXIX.

De lepore Si non, & Nisi, cum aliis verbis.

p Decl. 2.

q In Corpore projecto.

r In pariet. palmat.

s Ad Cic. Lib. 4. Ep. 5.

t In Orat. Caton.

HOC quod adhuc de negatione subijciam, ad solam elegantiam dicendi pertinet: quod quale sit, subjectis exemplis per se apparebit. p Quintil. *Non* est difficile, ut maritum uxor occidat, *si non* est difficilius, ut filius patrem. q Idem: At eo causam dimittimus, ut *non* sit absolvendus adolescens, *nisi etiam* laudandus. r Idem: Quare *non petit* ut miserum putetis, *nisi* & innocens fuerit: *non petit* ut afflictum allevetis, *nisi* & probaverit sese infeliciorem, quod patrem amisit, quàm quod oculos. s Servius Sulpitius: Atqui amittere liberos malum est: malum, *nisi hoc* pejus est, ferre & perpeti. t Sallust. Parcite dignitati Lentuli *si* ipse pudicitiae, *si* famæ suæ, *si* diis aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentiæ, *nisi* iterum jam patriæ bellum fecit. Titus Livius libro 31. Nam quod ad ea attinet, quæ nobis objecit, *nisi* gloria digna sint, fateor ea defendi non posse. Ovid. 13. Metam.

*Nec tamen hæc series in causam profit Achivi,
Si mihi cum magno non est communis Achille.
Huic simile est, quale apud eundem lib. 2.
Mentior, obscurum nisi cum nox fecerit orbem,
Nuper*

*Nuper honoratas summo mea vulnera cœlo
Videritis stellas.* —

Et Quintil. *Mentior, nisi* cum peregrinatio mea nos diduceret, maluit esse cum matre. Et ^a iterum: Affidere enim, cibos ministrare; manum porrigere quilibet poterat: *mentior nisi* factum est. Idem verbum apud Ambrosium eodem modo positum, tum in libris Officiorum, tum Hexamerorum, tum in aliis reperies: & apud Cyprianum ad ^x Donatum. *Mentior, nisi* alios, qui talis est, increpat: turpes turpis infamat.

CAP. XXX.

De Uter utri, Alter alteri, Neuter neutri,
& Quis cui.

Uter utrum accusat, latinè dicitur: ut Cicero pro Milone: *Uter utri* insidias fecerit. *Uterque utrique* vix ausim dicere. *Neuter neutri* omnino non dixerim. Terentius in ^y Phormione y Act. 5. inquit: *Quia uterque utrique* est cordi. In de- Scen. 3. cimo quoque ^z commentario rerum à Cæsare z Bell. Alex. gestarum, sive ab Hircio sive ab Oppio (nam incertus author est) edito, sic legi: Interim dissensione ortâ inter Achillam & Arsinoen, cum *uterque utrique* insidiaretur, & summam imperii ipse obtinere vellet. Cicero autem & Quintil (quantum inveni) sic nunquam locuti sunt, quorum prior sic ait: ^a Quorum *uterque* suo studio ^a Offic. 1. delectatus, contempsit *alterum*: posterior sic: ^b Quum enim *uterque alteri* obijciat, palam est ^b Lib. II. cap. ult. *utrumque* fecisse. Atque sic dicendum esse, per illud frequentissimum probatur, *Alter alteri obijcit, alter alterum contemnit, alter alterum accusat, alter enim alterum, non ambo ambos* accusant. Idem dico de *Neuter*: ut idem ^c Quintil. Ita ^c Lib. I. c. 2. fiet, ut cum æquali cura linguam *utranque* tueri cœperi-

cœperimus, *neutra alteri* officiat. Quare peccavit tum amicus meus (si amicos palam licet reprehendere) qui mihi nuper ad se scribenti, *Uter utri* bellum intulisset, respondit *neuter neutri*, aut potius *uterque utrique*: tum Priscianus qui lib. 2. ait: Fiscina verò à fisco, an fiscus à fiscina, an *neutrum à neutro*, dubium est. Debuerat dicere, An *neutrum ab altero*: nam quod à se non derivetur, supervacuum est dicere: sed dicendum tantum *ab altero*, non autem *à neutro*, quasi nec *ab altero*, nec *à se*. Ne illud quidem fileamus, ut dicimus, *Uter utri*, ita *Quis cui*: ut ^d Virg.

^d Æn. 4.

Quæ quibus anteferam? —

Et Cic. *Quid cui* præponendum sit. Quintil. *Quid* ^e Lib. 7. c. 10. *quo loco* collocandum sit. Idem ^e Quintil. Ut dubium sit, *quid quo* referri oporteat.

C A P. XXXI.

De Prior, Primus & similibus.

Vocavi te *prius*, non est idem quod *Prior*: illud significat tempus, quasi *priusquam nunc* vel *tunc*: hoc verò personam: i. ego *duorum prior*: & hoc quando duo ad unum referuntur. Si quidem ego & hic te vocavimus, sed ego *prior*, hic autem *posterior*. Idem fit cum unus ad duos refertur: *Vocavi te priorem*, melius quàm *prius*: illum autem *posteriorem*, melius quàm *posteriùs*. Per passivum quis jam hoc nequeat dicere? Vocatus es à me *prior*, si duo estis, vocatus es à me *priore*, si duo sumus. Eadem ratio est superlativorum *Primus* & *Postremus*, & si qua sunt alia. Vocavi te *primus* vel *postremus*, si multi sumus: vel, Vocavi te *primum* vel *postremum*, si multi estis. Nonnunquam ex neutra parte sunt duo, sed utrinque singuli, & tamen per hoc idem comparativum loquimur: ut,

ut, *Vocavi te prior, percussi te posterior*, supple, *Quam tu me.* Nonnunquam unus hinc est, illinc plures: ut, *Vocavi vos prior*, supple, *Quam vos me.* Vocavimus te *priores*, supple, *Quam tu nos.* Idem de superlativo, ubi multa membra sunt: ut, *Primi nos venimus, vos posteriores, ille ultimus: primus ego intravi vallum, tu serior, illi tardissimi.*

CAP. XXXII.

De regimine nominum criminalium & pœnaliaum.

SI quis furetur rem sacram de prophano, *tene-tur*ne sacrilegii, an furti, an utroque? non autem, an *utriusque*? Qui sustulerit rem suam de sacro, furti ne tenetur, an sacrilegii, an *neutro*? non autem, an *neutrius*? Accusare hunc potes, vel furti, vel sacrilegii, vel *de utroque*, vel *de ambobus*; non autem *utriusque* aut *amborum*. Condemnare non licet *de utroque*, sed *de altero*, vel furti, vel sacrilegii: non autem, sed *alterius*, vel furti vel sacrilegii. Cur ita fit, ut demus varios casus eidem verbo, præsertim sub conjunctionibus quæ eosdem conjungere debent casus? Nempe quod nomina peccatorum cum hujusmodi verbis idem valent in genitivo, quod in ablativo præpositionem habente, vel non habente; non idem in cæteris. Neque hoc in his modo nominibus quæ certum peccatum significant & speciale: sed in his etiam quæ generale & incertum, ut ^f Cicero: An non intelligis primum quos homines, & quales viros mortuos summi criminis arguas? Et iterum: *Sceleris atque nefarii parricidii condemnabimus*? Per hæc verba licebit, *Tanti & Quanti*, cum substantivis adjunguntur, per genitivum uti: ut, *Quantæ pecuniæ condemnasti? tantæ summæ damnavi, quantæ*

f Pro Rabi-
rio, oerduci.
reo.

postulasti? Liv. lib. 38. Sed nequaquam tantum
 redactum est, *quantæ summæ damnatus fuerat.*

C A P. XXXIV.

De Impleo, Refercio, Plenusque ac Refertus.

Contrarium prope huic est, quod subijciam.
Impleo & refercio, & similia verba ablati-
vum sine præpositione postulant: ut implevi na-
vim frumento, referfi apothecam vino. Et tamen
 aliquando addimus illam præpositionem *De*, sic:
Implevi navim de omni genere frumenti: referfi
apothecam de varia natura vinorum: vixq; ausim
dicere, Implevi omni genere frumenti, & referfi va-
riâ naturâ vinorum. Hoc quod dicimus, exemplo
 comprobandum est. Cic. de oratore: Quod
 si tantam vim rerum maximarum arte sua Rhe-
 torici complecterentur, quærebat cur de *proæmiis*
 & de *epilogis*, & de hujusmodi *nugis* (sic enim
 appellabat) *referti essent* eorum libri. Hic ne-
 quaquam licuisset sine præpositione loqui. Non
 enim libri illi *referti sunt proæmiis, & epilogis,*
 sed *præceptis proæmiorum & epilogorum.* Si-
 cut in superioribus, Non est navis *impleta omni*
genere frumenti, sed frumento omnis generis:
neque apotheca referta omni naturâ vinorum, sed
vino omnis naturæ. Quia de *refercio & impleo*
 feci mentionem, dicam hoc amplius de *refertus*
 & *plenus.* Exemplum quod modò attuli, osten-
 dit, *Refertus* postulare ablativum, sicut *Imple-*
tus, sicut Vacuatus, sicut Vacuus. Idem tamen Cic.
 ait pro lege Manil. *Referto prædonum mari.* Et
 pro Plancio: Audieram *refertam esse Græciam*
sceleratissimorum hominum ac nefariorum: sed
 nunc transfit in nomen, tametsi cætera hujusmodi
 nomina ablativum semper habent: ut, *Vacuus in-*
colis, non incolarum: Frequens populis, non
populorum:

g Lit. r.

populorum: Præterquàm *Plenus*, cui Cicero semper genitivum dedit. De cæteris autoribus non possum in universum pronunciare, quum multi etiam ætatis ejus dederint ablativum: ut Varro ^b lib. 3. rerum rusticarum: Sua nihil in- ^b Cap. 3. teresse, utrum *his piscibus* stagnum habeat *plenum*, an *ranis*. Et Sallust. in Jugurth. Quæ quanquam gravia & *flagitio plena* videbantur, tamen quia mortis metu mulctabantur, sicut regi libuerat, pax convenit. Suo itaque arbitrio scriptores utuntur. Posteriores verò omnes, ut hoc nomen *Novissimus* pro *ultimo*, ita etiam *Plenus* *vino* dixerunt, non solum *Plenus vini*. Quare qui solo genitivo contentus erit, Ciceronem imitabitur: qui utroque casu utetur, cæteros. ¹ Sed ⁱ Sed in utendo habebit, Ed. Col. mutando habebit & venustatis rationem, & lucis: quod vel ex proximo exemplo ostenditur: *Ave gratiâ plena*. Ego ad evitandum amphibologiam, dixissem, *Ave gratiæ plena*, quemadmodum in alio factum est, ubi non erat ambiguitas: *Plenum gratiæ* & *veritatis*: Licet diversa verba hîc sint atque illic: in altero est *κατασκευασμένη*, in altero *πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας*. Livius ut nomini *Plenus* dat etiam ablativum, ita verbo *Impleo* dat etiam genitivum, ut in quinto: ipse multitudinem quoque, quæ fermè semper regenti est similis, *religionis justæ implevit*.

C A P. XXXV.

De Potior, Potitus & Compos.

Potior hos eisdem casus habere potest, sed cum cæteris frequentius ablativum: cum hoc nomine *Res* ferè semper genitivum: ut, *Lacedæmonii rerum diu potiti sunt*: id est, *Rerum imperium diu tenuerunt*. In aliis nominibus magis significatio exponitur per *Obtinuerunt*,

k In Cat.
Major.

erunt, quàm per Tenuerunt: ut, Potitus sum victoriâ, sum potitus amicâ: id est, pugnando vel laborando obtinui victoriâ vel amicam. In præsentî tempore plerunque pro fruor. k Cicero. Quòd si istis ipsis voluptatibus bona ætas fruitur libentiùs: primùm pravis fruitur rebus, ut diximus: deinde iis, quibus senectus, si non abundè potitur, non omnino caret: pro eodem posuit Fruitur & Potitur: at Potitur pro potitus est, præsertim more historico legimus. Potior à Potis, descendit: ideòque illi in significatione simillimum est. Nam sum compos mentis, compos animi, compos rationis, compos sanitatis, quod hæc habeo: at compos voti, compos victoriæ, compos optati, quòd hæc opera meâ atque labore obtinui, obtineòque. Illud tamen sciendum est, apud Ovidium in decimo tertio sic legendum:

Tuque tuis armis, nos te poteremur Achille.
Non potiremur, antepenultima brevi, non longâ, à tertiâ scilicet, non à quarta conjugatione.

CAP. XXXVI.

De Trajicio.

Trajicio exercitum: id est, transporto exercitum trans mare, aut trans flumen. Trajicio mare vel flumen, id est, transeo. Aliquando utrunque conjunctum, ut ¹ Livius: Trajecit copias Hiberum. Et ^m Plancus: Trajeci exercitum Isaram.

l Decad. 3.
Lib. 1.
m Lib. 10.
Ep. 23. ad
Fam.

CAP.

CAP. XXXVII.

De Do tibi, & ad te *litteras*.

DO tibi *litteras*, tanquam tabellario: Do ad te *litteras*, scilicet ad te perferendas. Aliquando hæc duo conjunguntur: ut Cicero: *Dedi illi ad te litteras*. Et Sallust. *Vulturio litteras ad Catilinam dat*. Ergo qui mittit *litteras*, dat: cui *litteræ* dantur, si perfert, reddere dicitur, sicut ille, ad quem dantur, accipere.

CAP. XXXVIII.

De In, & Ad, cum aliis verbis.

EO in villam, & eo ad villam: Proficiscor in campum, & ad campum: Confero me in agrum, & ad agrum, idem sunt. Et item in similibus, præterquam in hoc ultimo verbo, quoties refertur ad personam. Dicimus enim, *Contuli me ad Catonem*, & *contuli me ad patrem*: non autem *In Catonem*, & *in patrem*; ad ⁿ distinguendum videlicet significationem. Nam cum dico, *Contuli in personam*, non possum addere alteram personam, velut me: sed rem, velut beneficium, eritque significatio donationis: ut, *Multa contuli in Catonem*: id est, multa donavi Catoni. Nemo in patrem potest tanta beneficia conferre, quanta contulit pater in filium.

ⁿ Distinguendam.
Ed. Col.

CAP. XXXIX.

De Refero tibi, & ad te.

Retulit mihi, & retulit ad me, ita differunt, quod illud est narravit, hoc verò in consultationem tulit: ut Quintilianus: *Relatus vobis iudices ordine malorum meorum eventum*, quem nemo tam crudelis, nemo tam sævus audiet,

^o In agro redempt.

¶ In Gemin.
languent.

¶ In Cat. 1.

audiet, ut me non pascat: Sed hoc nemini ignotum est. ¶ Idem: Vultis scire iudices, nihil impatientiâ charitatis fecisse patrem? Non retulit ad matrem, non propinquos consuluit, non amicos. ¶ Cic. in Catilinam: Refer, inquis, ad Senatum: id est, refer in consultationem senatus. Virg. Æn. 3.

(rentem
Delectos populi ad proceres, primumque pa-
Monstra deum refero. —

Et ne dubitares de sensu sermonis hujus, more suo aperuit, subjungens:

—Et quæ sit sententia posco.

Pauloque post:

Surge age, & hæc latus longævo dicta parenti,
Haud dubitanda refer. —

Sunt enim deorum verba, non consilium ab Anchisa petentium: sed illum, quid agendum sit, docentium. Ideoque additur illud, *Haud dubitanda*. Porro utraque harum sententiarum in verbo versatur, aliquando etiam in facto: sed diversa est significatio: ut Quintil. *Ad patrem arma non retuli*: i. e. reportavi, & Cic. *Si ad unum omnia referenda sunt*, dignissimum esse Pompeium: hoc est, si in unum omnia conferenda sunt, de re intelligitur, non de oratione.

¶ Quid illud
quale est e-
jusdem pro
Deiotaro?
Ed. Col.
¶ Bell. Gall.
1.

¶ Quale illud ejusdem est pro Deiotaro: *Qui rumores ad se referrent*, & quale est Cæsar's: ut quæ diceret Ariovistus, cognoscerent, & ad se referrent. Hic de verbis agitur, & tamen non significatur *ferri in consultationem*, sed potius *narrari* & renunciari mandata ab altero data. Præterea hic solet adhiberi accusativus vel nominativus; ibi crebrò (in prosâ præsertim) ablativus, cum præpositione *De*: ut, *De omnibus his referam ad senatum*. Omnia autem hæc referam ad senatum, rariùs dicitur. Tamen significat idem, quod est, *In senatorum consilium feram*.

C A P.

CAP. XL.

De Interdico.

Interdico tibi aqua & igni, non autem interdico tibi aquam & ignem, neque interdico te aqua & igni. Quo autem modo mutabitur in passivum hæc oratio? Sunt tres modi (quantum colligere possum) mutandi activum in passivum. Unus, ubi adest solus accusativus, ab eo in nominativum mutato incipiendi: ut, *Dedi tibi equum, equus à me tibi datus est*. Alter, ubi sunt duo accusativi, alterum in nominativum convertendi, alterum relinquendi: ut, *Docui te musicam, tu à me doctus es musicam*, non autem *musica docta est à me te*. Tertius, utrumlibet horum accusativorum mutandi in nominativum, alterum vel relinquendo, vel in ablativum cum *A* vel *Ab* transferendo, sic: *Ego rogavi te veniam, tu rogatus à me es veniam*, vel *venia abs te rogata est mihi*: licet per hoc secundum tu magis videaris rogasse pro me, quam ego te. Quem horum modorum huic verbo tribuemus? Nul- lum. Et tamen tres sunt isti similes. Unus hic est, *Tibi interdictum est aqua & igni*, quod est frequentissimum. Alter hic, *Aqua & ignis tibi interdictus est*, ut Livius, lib. 8. *Interdictumque mare Antiati populo est*. Quod si esset *Mari*, prioris modi foret exemplum. Tertius hic, *Tu interdictus es aqua & igni*: sed tamen hic modus cæteris est rarior. Metellus Numidicus: *Illi verò omni jure atque honestate interdicti sunt*, ego neque aqua neque igni careo.

: Lib. I.

Pluit caret supposito, habens appositum ablativum: ut ¹ Liv. Nunciatum est, in Albano lapidibus pluuisse: licet nunc dicamus: Deus pluit carnem, pluit manna, pluit escam. Ningit verò suppositum & appositum respuit.

Decet, Juvat, & Conducit pro Utile est, & si qua sunt alia: nec personalia sunt planè, nec impersonalia, cum habeant numeros. *Vestes hæ decet nos, illi cibi juvant te, studia secreta conducunt maximè. Explicit, expliciunt nunquam (quod sciam) legi.*

u Philip. 7.

Ausculto te, Audio te: Ausculto tibi, Obtempero tibi: Sum audiens te, quod te audio: Sum audiens tibi, quod tibi obedio: ut lex duodecim tabularum apud Quintilianum: Filiam minùs audientem dicto liceat abdicare. Cicero in ^u Philippicis: Et audiens esset huic ordini. Et pro Deiotaro: Aut qui dicto audientes in tantâ re non fuissent. Cum verbo reperisse apud scriptores proſæ orationis tale loquendi genus non memini, sed apud Plautum in comœdiâ, quæ inscribitur Captivi duo: Memini cum dicto haud audiebat, factò nunc lædat licet. Hinc est quare unum Obedio ex compositis ab Audio postulat dativum.

CAP. XLIV.

De Dono tibi, & Te.

Dono tibi munus, notum est quid significet. *Dono te munere* plerunque præmii gratiâ; sed interdum admirationis, interdum benevolentia, interdum misericordia. Cicero pro Archia: Sylla cum Gallos & Hispanos civitate donasset: videlicet in præmium. Quæ exempla sunt plurima: ut, *Militaribus donis, coronâ vallari, immunitate donatus sum.* Idem pro eodem: Itaque si civis Romanus Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore *civitate donaretur*, perficere non potui? certe imperator non remunerationis causa Archiam *civitate donasset*, sed admiratione ingenii & benevolentia. * Virg. * Æn. 5.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit. Nimirum non præmii gratiâ, nam *tres præmia primi accipient.* Benevolentia ergo, non meriti illorum gratiâ, quum postremi nihil omnino mereantur. Quale est Valerii Maximi 7 lib. 2. Rex y Cap. 5. Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium Scipionis à militibus suis interceptum, honoratissime excepit, *regiisque muneribus donatum* ultrò & celeriter patri remisit utique amicitia gratiâ. Et Amphitryon apud Plautum: Verum ita animatus fui, itaque nunc sum, ut *eâ te paterâ donem.* Et paulo post, Alcmena inquit: Pateram profectò feras, quâ hodie meus vir *donavit me.* In quorum utroque sola in donando benevolentia declaratur. Idem Plaut. in Aulularia: Dii immortales, quibus & quantis me *donatis gaudiis!* Quintilianus in Gladiatore: Quid me facere convenit, qui per maria latrociniis infesta solus petitus sum; qui lucem, libertatem, denique quicquid patri debeo, non ignarus (ut primo natalis horæ tempore) sed videns, sentiensque acceperim:

z Aggerantis, *Ed. Steph.*
& *Col. n.*

a Cap. 51.

acceperim: nec solum *donatus his bonis*, sed summis periculis liberatus sum? Verba sunt hominis z exaggerantis beneficia amici, ut se maximè illi ostendat obstrictum. Sola ergo fuit ratio benevolentiae. Idem in pariete palmato: Quam blandè ille seposuit miserum suum? quàm diligenter uxoris gaudentis exclusit oculos, *quàm multo cecum pudore donavit*? Hic habita est misericordiae ratio. Suetonius in vita • Augusti. Et ne enumerem quot, & quos diversarum partium, *veniâ & incolumitate donatos*. Cornelius Nepos de vita Attici. Auxit hoc officium aliâ quoque liberalitate. Nam universos *frumento donavit* profecto clementiae, non remunerationis gratiâ.

CAP. XLV.

De Incumbo huic rei, & in hanc rem.

b Aen. 10.

Incumbo studiis, & Incumbo remis. b Virg. ——— Validis incumbite remis.

c De Orat. lib. 1.

d Lib. 2. Fp. 16. ad Attic.

e Pro Murena.

f Aetius, *Ed. Col.*

Incumbo in studia, & ad studia: sed non incumba in remos, & ad remos. c Cicer. Pergite adulescentes, & in id studium, in quo estis, *incumbite*. Et d alibi: Quare *incumbamus*, ô noster Tite, ad illa praeclara studia: & eo, unde discere non oportuit, aliquando revertamur. Neque hoc in bonum tantummodò accipitur, sed etiam in malum: ut, e Idem; M. Catoni *incumbenti ad ejus perniciem*: Sed illud, *Incumbite remis*, non est per translationem dictum, ut hoc: Nam ut cum *remiges incumbunt remis*, vel cum nos operi faciundo *incumbimus toto pectore*, significatur diligentia, & conatus: ita ut cum f accuratius quid mente agimus, *incumbere dicimur*; quemadmodum de contrario Supini dicuntur, qui negligenter agunt.

CAP. XLVI.

De diverso, varioque regimine Verborum, & Nominum, cum diversa similive significatione.

Timeo te tanquam inimicum, Timeo tibi tanquam amico. Illic, tanquam offensurus sis: hic, tanquam defendendus. *Commendo te regi*, id est, *committo*. *Commendo te apud regem*, id est, *laudo*. *Cedo tibi*, unde & *Concedo tibi*, pro non repugno tibi, facitque præteritum *cessi*. *Cedo te*, pro *flagello te*, cujus præteritum est *cæcidi*, pro *flagellavi*, & supinum *cæsum*: Unde *cæsus*, vel qui *flagellatus est*, vel qui *amputatus est* sive *occisus*. Raro pro *occido* hoc verbum accipitur. Cic. in 3 Philipp. *Cædit* gre- g Philip. 5. ges armentorum. *Dimitto te discedens*, id est, *circ. finem.* *relinquo*. *Dimitto te discedentem*, id est, *abire per-* mitto, vel *dimitto te*, id est, *mitto*: unde *dimissi legati* dicuntur. *Incessit mihi cupiditas*: id est, *subiit*. *Incessit me ille*, id est, *offensurus me petit*. & *accusat*. *Inest huic loco*, & *inest in hoc loco*. Primum apud Quintilianum cæterosque frequentius, ait enim: Verum hoc melius faceret, naturâ ipsa duce, sed naturis ipsis *ars incirrit*. Secundum apud Ciceronem frequentius, ut ibi: Illud enim honestum, quod sæpe diximus, si in alio cernimus, tamen nos movet, atque illi, *in quo id inesse videtur*, amicos facit. *Comparo hanc rem illi*, & *cum illo*. *Confero te isti*, & *cum isto*. Ego sum *similis tibi*, & *tui*. Hoc est commune omnibus & omnium, vel *Commune mihi tecum*, & *cum cæteris*. Ego sum *particeps laborum tuorum*, & *tibi sum in laboribus particeps*. h Quint. Et b Declam. 3. in plerisque ruris operibus *marito particeps*. Curtius: Quodd fuisse illis *in periculis particeps*. *Accedit huic rei*, & *ad hanc rem*: vel *Accedit*

R

huc

- i Declam. 6. *huc vel eo, vel eodem.* ⁱ Quintil. Atque ut accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea est. ^k Cicero: Ut ad illam optimam præclaramque prædam damnatio Sexti Roscii velut cumulus accedat. Impendo curam, vel operam, vel laborem, & similia, huic rei, & in hanc rem, quod in Quintil. sæpe reperies. Partior laborem multis negotiis, & in multa negotia, ut apud eundem. Adjicio huic rei & ad hanc rem. Respondeo tibi & ad te. Celo te hanc rem, & Celo te de hac re. Tu es natus ad laudem, & laudi. Cic. pro Sextio: Nam quid ageret vir ad dignitatem & gloriam natus? Et in eadem: Qui se patriæ, qui civibus suis, qui laudi, qui gloria, non qui somno & convivis, & delectationi natos arbitrantur. Aggregabo te illis; vulgò dicimus. ^l Idem, Aggregare te soleo in numerum nostrum. Idem pro Archia: Ascribi se in eam civitatem voluit. Et pro eodem: Cum fuerit in aliis ^m Philip. 2. quoque civitatibus ascriptus. Idem in ^m Philippicis: Tu verò ascribe me in talem numerum. Idem pro Rabirio: Si quis hunc reprehendum putet, ascribat ad iudicium suum non modò meam, sed hujus etiam ipsius, qui commisit, sententiam. Idem contra Rullum, Illum sibi collegam ascriberes. Tibi hoc ascribendum est, i. tibitribuendum & imputandum.

CAP. XLVII.

De nova ratione regendi quorundam Imperialium.

CDepit eum pænitere, posset te pigere, desinet me tædere, sæpius dicimus, quàm Caput ille pænitere, posses pigere, desinam tædere. Quintilianus in Milite Mariano: Neque si sit cupidissimus vitæ, pænitere eum sui facti potest. Cicero de petendo ⁿ consulatu: Si hic civis

ⁿ Consulatu. (Si hic ejus liber est) Cujus, &c. Ed. Col.

vis liber est, cujus authoritatis neminem posset
penitere. Idem in *o Verrem* : Jamjam Dolo-^o Ag. 3.
 bella me neque tui, neque tuorum liberorum,
 quos tu miseris in egestate atq; in solitudine reli-
 quisti, *misereri potest.* Simile est illud *p Terentii* : *p* In Heaut.
 Ita me dii bene amabunt, ut me tuarum misertum ^{Ag. 3.}
est Menedeme *fortunarum* : me, pro à me, *miser-* ^{Scen. 1.}
tum dixit.

CAP. XLVIII.

Cum venustè verba aut desunt, aut redundant.

Desunt nonnunquam verba in oratione, sed
 non sine gratia : ut *q* Horat. *q* Lib. Ep. 5.

Quo mihi fortunam, si non conceditur uti ?

Id est, *ad quid vultis esse mihi bona fortunæ ?*

Hic modus incipit per *Quo*, alius incipit per *Unde*,
 ut *p* idem : (*sagittas* ? *r* Sat. 7.

Unde mihi lapidem ? quorsum est opus ? unde
supple Putes, vel Dicas mihi esse. Juv. Sat. 14.

Unde tibi frontem, libertatemque parentis,

Quum facias pejora senex ? —

p Cicero ad Fabium : *Martis verò signum quo* *s* Lib. 7. Ep.
mihi pacis auctori ? *p* Quintilian. *Quo per si-* *24. ad Fam.*

dem divitias cæco ? Et alibi : *u* *Quo nunc tantum* *i* Decl. 2.

frumenti, quo classem commeatu gravem ? *x* Idem : *u* Decl. 12.

Unde hunc illi animum ? Et alibi : *Unde tantum* *x* Decl. 6.

virium cæco, ut in uno statim ictu mors tota per-

agatur ? Idem tamen ait alio *y* loco : *Un-* *y* Decl. 10.

de miseræ tunc, unde somnus ? *supple Erat*

vel est. Tertius modus : ut apud *z* eundem : *Se-* *z* Lib 2 c. 17.

quitur quæstio, an utilis rhetorice : nam quidam

vehementer in eam invehi solent, (quod sit indig-

nissimum) in *a* *accusatione orationis utuntur o-* *a* Accusatio-

randi viribus. Eloquentiam enim esse, quæ pœ- *r* em, 34. C. 1.

nis eripiat scelestos, cujus fraude damnentur in-

terim boni, consilia ducantur in pejus : supple,

Dicunt enim eloquentiam. *b* Cicero : *Habendas* *b* De Amic.

c Lib. 2.

d Tenueram,
Ed. Col.

e Lib. 4. c. 2.

f Confiteor
quod ego
fui. Ed.
Cryp.

g De Amic.

h De Senect.

i Lib. 2. Ep.
8.

esse quàm laxissimas amicitiae habenas, *caput enim esse*, ad benè vivendum securitatem, supple, *Dicunt enim caput*. Qui modus loquendi apud Græcos est frequentissimus. Idem verbum aliquando redundat: ut de c Oratore Cicero, Titium illum, qui studiosè pilâ luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesque, eum, cum in campum non venisset, requirerent, excusavit Vespas Terentius, *quod eum brachium fregisse diceret*. Satis erat dixisse, *Quod brachium fregisset*. Et non longe illinc, Cui quum familiaris quidam quereretur, *quod diceret*, uxorem suam suspendisse se de ficu: Amabò te, inquit, da mihi ex ista arbore, quos seram, surculos. Sat erat sine illo *quod diceret*. Sed hoc verbum libenter apponit Cicero. Quartus cum suppletur *Respondeo*: ut idem frequenter: *Quod* autem scribis de illo negotio, ego nescio quid consilii capiam, vel ego jam antea d timueram, supple *respondeo*: raroque vel nunquam hoc verbum profertur. Aliquando subintelligitur simile verbum, ut apud e Quintilianum: Sed si confessionem culpæ meæ exigitis, ego fui pater durus, & patrimonii, quod jam melius ab his administrari poterat, tenax custos: supple f *confiteor*, quod est. Quintus modus, ut apud g Ciceronem: In obsequio (quoniam Terentiano verbo libenter utimur,) assentatio absit, veritas retineatur: subintellige, *Ita loquimur*, quoniam Terentiano verbo libenter utimur. Et h alibi: Satiari delectatione non possum, ut meæ senectutis requiem oblectationemq; noscatis; subintellige, *Hoc dico ut noscatis*. i Sextus modus, ut apud i Plinium iun. Studes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? supple *Facis*. Quintilianus, Nil aliud quàm renuet: id est, *Nil aliud faciet quàm renuet*. Et iterùm: Et acceptis literis meis juvenis filius nihil aliud, quàm

quàm cum matre flevisset : id est, *nihil aliud fecisset, quàm cum matre flevisset.* * Martialis :

* L'b. 3. Ep.

Nil aliud bulbis quàm satur esse potes :

34.

i. *nil aliud facere.* Cui confine est illud, ubi prolato aliquo adverbio qualitatis, subintelligitur pro conditione materiæ, aut *Dixit*, aut *Fecit* : ut, *Benè Ennius, præclare Anaxagoras, fortiter Scipio, prudenter Fabius* : supple *Dixit* aut *Fecit* ; prout ex his quæ aut jam diximus, aut dicturi sumus, colligitur. Et per comparativum: *Dii melius*, supple *Fecerint*, aut *Faciant*, aut *Certe velint*. Nec de diis solum, verumetiam de hominibus : ut apud Quint. *Tu melius uxor*, quæ facturum retinebas ; supple *Fecisti*. Interdum etiam per nomen, nam illud *Melius* est adverbium : ut, ¹ *Dii meliora*. Lucanus ipsum verbum apposuit, *Dii meliora velint*. Nec procul ab hujus naturâ abest, quando utimur hoc nomine *Res* sive in nominativo, sive in accusativo, fortè etiam in aliis casibus : ut *Restat mihi exponenda vita*, quam hic egit in magistratu, *res* digna auditu in primis : vel, Reliquum est ut exponam vitam hujus, quâ fuit in magistratu, *rem* dignam auditu imprimis.

¹ Cic. de Senect.

C A P. XLIX.

Quòd amœnè tempus aliquando pro tempore ponitur.

HAnnibal apud Titum ^m Livium alloquens ^m Decad. 3 milites, inquit : Si tales animos in prælio Lib. 3. habebitis, quales hic ostendistis, *vicimus*. ⁿ Quintilianus : Si tales milites omnes habebimus, Mari, ⁿ In Milit. *vicimus*. Cur de futuro non per verbum futuri Marian. temporis locutus est ? Nempe ad asseverandam rem, ut non futura, sed jam esse videatur : multoque plus ponderis habet, ut dicamus *Vicimus*, quàm *Vincemus*. Idem ^e Quintilianus : Di-

^e In Sepulcr. incantata.

mitte tantum, & *evocasti*: id est, *evocaveris*. Cicero: Unum ostende in tabulis, aut tuis, aut patris tui emptum, & *vicisti*, pro *Viceris*. Idem pro Sextio: *Restitisses, repugnasses*, mortem pugnâ *oppetisses*, pro eo quod est *resistere, repugnare, mortem pugnâ oppetere debuisses*. Ovidius 4. *Metamorph.*

Premiaque eripies, quæ si tibi magna videntur, Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses:

pAnd. Act. 4. Id est, *petere debuisses*. Terentius in Andria: Scen. 4. *prædiceres* pro eo quod est, *prædicere debebas*. q Heaut. Et alibi: Fortasse aliquantum iniquior erat Act. 1. præter ejus lubidinem, *pateretur*: pro *Pari debebat*. Scen. 2. Item Cicero tertio Officiorum, Malè etiam

Curio, cùm causam Transpadanorum æquam esse dicebat, semper addebat, Vincat utilitas: potius *diceret* non esse æquam, quia non esset utilis reipublicæ, id est, *dicere debebat*. Huic simile est, quale apud Ovidium de Remedio:

Gnosida fecisses inopem, sapienter amasset:

Lib. 1. Sat. Id est, si *fecisses inopem*. Horatius:

2.

Decies centena dedisses

Huic parco, paucis contento quinque diebus, Nil erat in loculis.

Id est, si *dedisses*. Plinius Junior: *Dedisses* huic animo par corpus, fecisset quod optabat, id est, si *dedisses*. Illud magis poeticum: ut Virgil.

f Æn. 6.

Tu quoque magnam (res, *Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare habere*

i Sat. 3.

Id est, si *sineret*. Juven.

Græculus esuriens in cælum, jusseris, ibit.

Id est, si *jusseris*. Adhuc diversum huic est, quale est apud Ciceronem, Conchyliatis C. Pompeii peristromatis servorum in cellis lectos stratos

Philip. 2.

videres, id est, *vidisses*. Quintilianus, *semper Vidisses*: ut ibi; *vidisses* non quemadmodum tenues umbræ corporis accipere cogitationibus solent.

x In Sepulc. incant.

lent. Apud hunc sæpe est hic modus loquendi,
 y Si perleverassem, duos *excacaveram*; pro ^{y In Corp. project.}
excacassem. Quale est illud Horatianum 2.
 z Carminum, quod metri causa Priscian. dici ^{z Ol 17.}
 putat, Me truncus illapsus cerebro *Sustulerat*, nisi
 Faunus ictum dextra levasset. Apud illum quid-
 dam penè contrarium; ut ibi: Dictatoris nomen,
 quod sæpe justum *fuisse*, pro *fuerat*. Nam de
 imperfecto subjunctivi, quod solet poni pro im-
 perfecto indicativi, in proximo libro jam dixi,
 cujus hoc exemplum fuerat: Non quia amicus
 non *esses*. Cicero de Republica a libro 6. Et a Som. Scip.
 quod de via *fessus essem*, & ad multam noctem
vigilassem: pro *fessus eram*, & *vigilaveram*.

CAP. L.

Ubi nitidius utimur Activo, ubi Passivo.

Oportet legere libros, expedit evolvere au-
 thores, utile est cognoscere plurima, operæ
 premium est habere quos imitemur, necesse est ad-
 hibere usum, conducibile est descendere in cer-
 tamen, & agitare cum aliis controversias. Vel
 per passivum, Oportet legi libros, evolvi autho-
 res, cognosci plurima, haberi quos imitemur,
 adhiberi usum, agitari cum aliis controversias.
 Hunc posteriorem modum magis ars grammatica
 probat, illum magis autoritas. Secus in præte-
 rito: nanque non ita sæpe legimus, *Fecisse hoc*
oportuit, ut *Factum hoc oportuit*. Cicero in
 Verr. Tamen *id factum non oportuit*: & in
 eundem, Apollinis signum *ablatum certè non*
oportuit. Et alibi: Totam rem illi integram
servatam oportuit. Non dissimile sanè est illud
 per alterum verbum (de *Volo loquor*) ut b idem: b De finib.
 Liberis *consultum velimus*, etiam si posthumi fu- Lib. 3.
 turi sint: c idem: Percurram tamen brevi, ut c Pro Cecia.
 R 4 non

non minus hominem ipsum quàm jus commune defensum velitis. Quint. An incidisse in sordidum nomen, non eo contemptum hominis, quem destructum volebat, auxisse?

CAP. LI.

Propositiones Rationesque interdum misceri.

- d Quint. l. 6. c. 5.* **N**AM ^d ubi vinci necesse est, expedit cedere: quia siue plura sunt, de quibus queritur, ^{e Minor, Ed. c. 1.} facilius erit in ceteris fides: siue unum, ^e mitior pœna solet irrogari verecundiæ. Miscuit hoc loco Quint. propositiones rationesque, cum sit usitatissimum sic dicere: Siue plura sunt, de quibus queritur, siue unum. Si enim plura, facilius erit in ceteris fides: Sin unum, mitior
- f Lib. 2. c. 5.* pœna solet irrogari verecundiæ. Atque iterum: Firmis autem judiciis, jamque extra periculum positis, suaserim & antiquos legere, (ex quibus si assumatur solida ac virilis ingenii vis, detergo rudis sæculi squalore, tum hic noster cultus clariùs enitescet) & novos, quibus & ipsis multa virtus adest. Alius dixisset, Suaserim & antiquos & novos: antiquos quidem, &c. novos vero, &c. & Cicero in Antonium. O te miserum, siue illa tibi nota non sunt (nihil enim boni nostri) siue sunt, qui apud tales viros tam imprudenter loquare.
- g Philip. 2.*

CAP. LII.

De usu venusto verbi Videor.

NON videtur tibi quod benefaciàm, & mihi non videtur quod benè loquaris. Sicut vobis videtur quod malefacimus, ita nobis videtur quod malefacitis. Videtur tibi quod ille benè scribat, & videtur mihi quod isti benè arent. Rusticanus

nus hic sermo est & agrestis. Eruditi enim sic loquuntur. *Non videor tibi benè facere, & tu non videris mihi benè loqui.* Sicut vobis videmur malefacere, ita nobis vos videmini. Ille videtur tibi benè scribere, & isti mihi videntur benè arare.

CAP. LIII.

De vulgari quodam usu Mihi & Tibi.

HIC mihi gloriatur, se omnes honores sine repulsâ obtinuisse. Et alibi idem ^h Cic. ^h Cic. in narrans Bruto rem in qua ille non adfuerat, inquit : *Pison.* *Ecce tibi Pompeius noster.* Illud mihi & tibi, non magis ad me vel ad te, quàm ad cæteros pertinet : sed est oratio sumpta de medio, quâ vulgò utimur. Tu mihi semper dormis : ille mihi assidue sedet. Cum super ⁱ cœnâ essemus, ecce ⁱ Cœnam; tibi ostium crepuit. Hic sermo neque ad me, neque ^{Ed. Colin.} ad te, neque ad quenquam refertur. Ideoque differens est ab illo ^k figurato, quale est apud ^k Significatio, Ed. Col. ⁱ Virgilium : ⁱ Georg. 3.

*Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Neu dorso nemoris tibeat jacuisse per herbas.*

Et iterum :

^m *Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem.* ^m Georg. 2.

Hic præcipitur ad universos sub primâ & secundâ personâ, ibi non præcipitur, nec ad aliquem sermo est.

CAP. LIV.

Quando majori tempore expresso partem ejus accipimus, & quando deest Post.

Superioribus diebus veni in Cumanum. Et iterum : *Qui his paucis diebus Pontifex factus est.* Et in futuro : *Paucis diebus eram domesticos tabellarios missurus.* Et iterum : *Tri-*
duo

• In Jugur.

duo aut ad summum quatrduo periturum. Hæc Cicero. Et Sallustius : *Legati triduo navim conscendere*. Non est accipiendum per superiores dies, & per paucos dies, per triduum & quatrduum, sed intra superiores dies, intra paucos dies, intra triduum & quatrduum. Nam illud, quod aliqui dicunt tempus continuatum & solidum significari per accusativum, secus verò per ablativum; planè falsum est. Cic. enim atque Virgil. sæpiùs accusativo, & quidem indifferenter utuntur : posteriores verò plerique ablativo. Aliquando in hujusmodi genere sermonis omittimus *Post*, sic : *Intra decem dies, quàm venit*, confecit omne negotium. *In paucis diebus, quàm Rhodum appulit*, uxorem duxit : i. *postquam venit, postquam appulit*, quæ exempla apud historicos sunt plurima.

C A P. LV.

Ubi deceant Nisi, Quàm & Præterquàm.

Quid est animal, nisi corpus cum animâ concretum? rectè & Latine. Quid est animal, quàm corpus cum animâ concretum? non rectè nec Latine. Adde *Aliud*, vel *Aliter*, vel
 • Jam, Ed. Secus, ° & utroque modo licebit dicere. Quid
 Col. est aliud animal, quàm corpus? vel, Nisi corpus
 p De Senect. cum animâ concretum? p Cic. Quid est aliud
 gigantum more bellare cum diis, nisi naturæ repugnare? Idem faciat comparativum : ut, Quid
 est melius quàm gaudere: vel, Nisi gaudere?
 q Lib 4. c. 2. ut Quintil. Nihil est facilius, nisi totam causam omninò non agere. *Præterquam*, eandem apt propè parem vim obtinet quàm *Nisi*. Cujus exempla, ut facilia prætermittimus : unum illud admonentes, ubi est *Præter*, ibi locum habere
 Præ-

Præterquam ad hunc modum : ut, Nullius rei sum avarus *præterquam* laudem, vel *Præterquam* laudis : Nulli places *præterquam* mihi, vel *Præter* me.

CAP. LVI.

De usu hujus verbi Transfero.

Quem morem Spartiatæ *transfulerunt* in feminas. Et alibi idem Cic. Quod nisi in *amicitiam transferatur*. Quæ in alios *transferuntur*, non solent remanere penes eos, à quibus *transferuntur*. Mos autem (ut Cic. vult) ita *transfertur*, ut penes priorem quoque remaneat. Et lib. 1. Offic. Quod ab Ennio positum in una re, *transferri in multas* potest : & in eodem : Eademque mediocritas ad omnem usum cultumque *vita transferenda est*. Luc. in 10.

Nondum translatos Romana in secula luxus.

CAP. LVII.

De Committo.

NON ^rcommittas, ut cùm omnia tibi à no- ^rCic. Offic. 3.
bis suppeditata fuerint, tu tibi defuisse vide-
are. Et ^r iterum : Non committas ut dicendum ^r Il. Offic. 1.
fit, Non putaram : Hæc Cic. Quintil. quoque :
Non committam ut illa dubia faciam defensionis
solicitudine. Et alibi : Nihil tibi minus *commit-*
tendum, quàm ut ulciscaris hoc flagitium, in eo
præsertim, qui apud malignos poterit videri, te
permittente fecisse. Cic. tamen quodam in loco
non per *Ut*, sed per *Quamobrem* locutus est, di-
cens : Considerare debes, nihil tibi esse *commit-*
tendum, quamobrem eorum, quos laudas, te non
similimum præbeas. Idem pollet *Quamobrem*
quod *Ut*, & licebit illud tollere, & hoc subicere.
Ex quibus exemplis datur intelligi, hoc verbum,
sequente

sequente *Ut*, vel simili dictione, semper accipi in malam partem : nec rectè dicas, *Fac committas ut omnes te laudent* : aut sic, *Non committis* [†] *fisti unquam ut laudareris*. [†] *Præterea* semper habet secum negationem.

[‡] Propterea,
Ed. Col.

C A P. LVIII.

De Oriundus, & Ortus.

Oriundus quod non habeat vim participii, credo alii dixerunt, cujus utendi hic modus est: Ego sum *ortus Romæ*, *oriundus à Placentia*. Titus [†] Livius: *Nati Carthagine*, sed *oriundi à Syracusis*: id est, *à Syracusis originem trahentes, unde fuerunt parentes*. Vel sine præpositione, ut [‡] idem: *Alba oriundum* sacerdotium. In personis ferè cum præpositione. [‡] Idem: Is longe princeps Latini nominis erat (si famæ credimus) *ab Ulyssæ deaque Circe oriundus*. [‡] Idem: Quid hoc, si polluit nobilitatem istam vestram, quam plerique *oriundi ex Albanis & Sabinis*, non genere, nec sanguine, sed per cooptationem in patres habetis? Nonnunquam per indeclinabilia: ut, *Inde ego sum oriundus, unde tu*. Livius tamen (si rectè scribitur) ait lib. 8. *Palæpolis fuit haud procul inde*, ubi nunc Neapolis sita est: duabus urbibus idem populus habitabat, [‡] *Cum is erant oriundi*, &c.

[‡] Decad. 3.
Lib. 4.

[‡] Decad. 1.
Lib. 1.
[‡] Ibid.

[‡] Decad. 1.
Lib. 3.

[‡] Cojus, Ed.
Gryph.

C A P. LIX.

De Memini.

Memini, pro recordor, tum genitivum, tum accusativum postulat: ut [†] Terent. *Faciam ut bujus loci dieique, meique semper memineras*. [†] Cic. *Omnia quæ curant senes meminerunt, vadimonia constituta, qui sibi, cui ipsi debeant*.

[†] Eun. Act. 4.
Scen. 7
[†] Cat. Maj.

debeant. Quid jurisconfulti, quid pontifices, quid Augures, quid philosophi senes, quàm multa meminunt? Idem verbum pro eo quod est *Mentionem facio*, recusat accusativum, postulatque genitivum vel ablativum cum præpositione *De*: ut ^d Quintil. Neque omnino *hujus rei meminit* ^{d Lib. II. c. 2.} poeta ipse. Et iterum, *De quibus* multi meminunt. Hinc videtur derivari *Mentio*, quasi à *Meno* præfenti & geminato præterito *Memini*, unde supinum *Mentum*, ex quo *Mentio* & *Mens*, quæ omnium recordatur, & *Mentum*, quia in mentione faciendâ, hoc est, in loquendo præcipue mento utimur. Nullum enim animal movet partem oris superiorem, nisi Crocodilus: sed omnia inferiorem, sicut & nos mentum. Hinc etiam *mentior*, quia contra mentem loquor. Forte & hinc venit *Menta*. Sed nolo ejus etymologiam aliquam adferre, ne cui forte videar argutulus.

CAP. LX.

De differentia inter Alter, & Alius.

Alter de duobus dici, *Alius* de multis, notum est omnibus, licet non omnes recte utantur. ^e Macrob. de Saturnal. Cum igitur adferuerimus, quatuor in corpore fieri digestiones, quarum altera pendet ex altera. Dicendum erat, Quarum *alia* pendet *ex alia*. ^f Idem in alio opere ^{f In Somn. Scip. lib. I. cap. 22.} de naturalibus: Illæ verè insolubiles causæ sunt, quæ mutuis invicem nexibus vinciuntur; & dum alteram altera facit, ita vicissim de se nascuntur, ut nunquam à naturalis societatis amplexibus separentur. Nam ^g Ovid. de novem picarum transformatione loquens, quanquam eum excusari metri necessitas potest; tamen quòd singulæ singulas, ac certæ certas intuerentur intellexit, cum inquit:

Alteraque alterius rigido concrefcere rostro

Ora videt. —

Sueton.

b Cap. 36.

Sueton. de vita ^b Caii : Nec cessavit ex eo criminari *alterum alteri*, atque inter se omnes committere. Nescio an sic accipiendum sit. *Unum*

i Cap. 30.

uni, & rursus *hunc illi*. ¹ Plin. lib. 11. inquit de formicis : Quoniam ex diverso convehunt *altera alterius* ignara. Quare dicamus aliquando sic loqui esse permissum. E diverso nonnunquam de duobus dicimus : *alius & alius*, nec aliter dicere possumus : ut, Dubitatur uter excellat, Sallustius an Livius : &, *Alius alium* præponit : non autem *Alter alterum*. Ratio postulabat, ut diceremus, *Alius alterum*. Nam *Alius* ad plurimos refertur, qui de duobus judicant : *Alter* ad unum de duobus, de quibus judicatur. Sed quia videbatur invenustum sic loqui, maluerunt mutare *Alterum* in *Alium*. Adferamus exemplum. Sallust. in Catil. de Cæsare & Catone loquens, inquit : Genus, ætas, eloquentia propè paria fuere ; magnitudo quoque animi & gloria, sed *alia alii*. - Vel est ea ratio quam dixi, vel hæc, quod idem est *alia*, *alii*, quod *diversa diverso* : ut, *Alia est facies mea*, *alia est facies tua*, id est, *diversa*. Propriè igitur *Alter* refertur ad unum de duobus : ut, Hannibal in transitu Apennini amisit *alterum* oculum : five ad unam duarum partium, quod ^k Ad Heren. lib. 3. superius etiam significavi, ubi hoc ^k Ciceronis exemplo usus sum. Duplices similitudines esse debent, *una* rerum, *alteræ* verborum : & quale est ^l Virgilii exemplum :

^k Ad Heren.
lib. 3.

^l Eclog. 3.

Aurca mala decem misi, cras altera mittam.
Aliquoties etiam accipitur *Alter* pro *secundo ex duobus*, pluribûsve : ut, Unus, *alter*, tertius, quartus, unæ, *alteræ*, tertiæ, quartæ literæ : &, Hic est *alter* annus belli Punici : &, Ego *altero* mense repudiavi uxorem, i. *secundus* annus ab origine belli Punici, & *secundo* mense a ductione uxoris. Aliquando pro *ipsis duobus* : ut,
Unus

Unus aut alter, i. unus aut duo. Quod etiam in adverbis respondet semel, aut iterum, i. semel aut bis: item semel & iterum. Cicero in Bruto semel, & iterum in Philippicis. Dubitari tamen potest cum dicitur, Iterum consul, an secundâ vice, an bis consul intelligatur: quæ dubitatio in cæteris non erit. Tertium enim consul, & Quartum consul, sic differt ab illo Ter consul & Quater consul, quod in altero significatur tertiâ & quartâ vice, in altero tribus & quatuor vicibus. Aliquî tamen dubitarent, an in hanc significationem Vice & Vices reperiantur.

CAP. LXI.

De Quisq; & Uterque cum Verbo aut Participio.

Hirundines vere ineunte redeunt, in suum pristinum unaquæque nidum immigrantes. Muta illud Unaquæque sic: In suum pristinum nidum unaquæque immigrantes: aut sic, Unaquæque in pristinum nidum immigrantes: jam non erit Latinum. Item, Offendi parentes suo utrumque morbo affectos: transfer illud Utrumque, ut modò ostendi, jam non erit elegans. Nam si ita mutemus, ille pluralis numerus Immigrantes, & Affectos, referetur ad illum singularem Unaquæq; & Utrunq; quod fieri non potest. At illo modo superiore secus; refertur enim numerus pluralis ad pluralem, sic: *Hirundines vere ineunte redeunt immigrantes in nidos pristinos, unaquæque in suum, supple immigrans. Offendi parentes morbis affectos, utrumque suo supple affectum morbo.* Virgilius in duodecimo:

*Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora
Quisque suum populatus iter. — (currunt
Et paulò pòst:*

Pro se quisque viri summâ nituntur opum vi.

In

^m Nititur,
Ed. Col.
ⁿ In Ægr.
red.

In priore exemplo, si versus pateretur, non decu-
isset dicere, *Quisque suum populatus iter, sed*
populati: nec in posteriore, *Pro se, quisque viri*
summâ ^m nituntur opum vi. Secus autem so-
let fieri, ubi abest *Suus* aut *Se*: ut ⁿ Quintil.
Commendo tibi senem, quem *fecimus uterque*
mendicum. Nec rectè dicas, *Commendo tibi*
senem, quem nos filii allevare debemus, tum
uterque mendicum facientes: vel sic, *Quem nos*
uterque captivi mendicum fecimus: nisi more
poetico, ut apud Ovid.

• De Rem.
Amor.
^p Lib. 1.
Sat. 5.
^q Lib. 8. c. 2.
^r In And.
Act. 1.
Scen. 1.

• *Utraque formosæ Paridi potuere videri.*

Et apud ^p Horat. *Legati magnis missi de re-*
bus uterque, quod apud oratores non reperitur:
sicut nec illud quidem, licet Aulus ^q Gel. uta-
tur, quale apud ^r Terentium: *Quod plerique*
omnes faciunt adolescentuli: quod quidam ex-
ponunt pro eo quod est *Plerique omnium*, qui-
dam pro eo quod est *Omnes*.

C A P. LXII.

De Tamen, & Sed cum Relativo.

Homo illiteratus est, *cui tamen* paucos in
rerum gerendarum scientiâ anteponas: La-
tinum est. Homo illiteratus est, *sed cui* paucos
in rerum agendarum scientiâ anteponas, etiam
elegans est. Item in negatione: Homo quidem
illiteratus est, *quem tamen* non postponas multis,
Latinum est, ut dixi. Elegans etiam sic, Homo
quidam illiteratus, *sed quem* multis non postpo-
nas. Idèd dixi *elegans*, quia subintelligitur *Ta-*
lis; quod in alio non fit, ut ^r sic: Homo illite-
ratus, *sed talis quem*, &c. vel: *Sed Is* pro *Ta-*
lis, ideòque & hoc eleganter dicetur, Homo illi-
teratus: non *tamen quem* multis postponas, i.
non tamen is quem multis postponas. Aliquando

^s Sit, Ed. Col.

non

non subintelligitur *Talis* neque *Is*, ut : Hic ager est meus, *sed* cujus usu careo.

C A P. LXIII.

De Id quod, cum alio Antecedente.

Video te amatorem studiorum, quod me maximè juvat : vel quæ res me maximè juvat : vel, *Id quod* me maximè juvat, * amator es studiorum. Item : *Video te, quod* me maximè juvat, vel quæ res me maximè juvat, vel *id quod* me maximè juvat, *amatorem studiorum* : quæ exempla sibi quisque conquirat.

* Hæc tria verba desunt in Ed. Col. Steph. & Col.

C A P. LXIV.

De Aliquis, Quisquam, Quispiam, & Ullus.

Aliquis, quisquam, quispiam, ullus, idem significant, differuntque à *Quidam*, ut in alio opere (quod de Dialectica propediem edemus) ostendetur. *Ullus* tamen quodammodo claudicat, nec ferè citra negationem, quasi citra baculum ingredi potest, nisi interrogativè : ut, *Vocat me ullus* ? aut subjunctivè, ut, *Si ullus* me vocat. Nunquam planè affirmativè, sicut illa superiora.

C A P. LXV.

De eadem persona tanquam alia. —

ME *Occupato* in administratione magistratûs, nullum tempus seponere ad studendum poteram : vel *Me occupato* in administratione magistratûs, nullum tempus *mibi reliquum erat*. Rarissimè Latini sic locuti sunt ; Græci frequenter : sed hoc modo potiùs : *Occupatus* in administratione magistratûs, nullum tempus seponere ad studia poteram : vel, *Occupato* in administra-

tione magistratus, nullum mihi tempus ad studia reliquum erat. Dixi *varissime*, non tamen nunquam: nam quidam sic locuti sunt: ut Horat. de Arte poetica:

— *Laudator temporis acti*

Se puero, censor castigatoreque minorum.

* Lib. Ep. 25.
ad fam.

* De Orat.
lib. 1.

¶ Quintus Tullius ad Tironem: Non potes effigere hujus culpæ poenam te patrono, Marcus est adhibendus: pro Ipse patronus. Simile quiddam sapit Per, quale est apud * Marcum Tullium: Cum & per meipsum egissem, & per Drusum sæpè tentassem. Illud enim Per significare solet medium quendam, aliumq; intercessorem, Nunc verò quis queat medius esse inter se & alium? & tamen sic vulgò loquimur, Per meipsum rogavi, Per teipsum obtinui.

C A P. LXVI.

Auxilium do feroque, opem fero tantum.

Auxilium do feroque, dicimus: Opem do, non dicimus, sed fero: unde Opitulator, quod Tullianum verbum esse, Seneca author est: quo tamen & Sallustius utitur, & Plautus, & alii nonnulli.

C A P. LXVII.

De A, Ex & De, cum aliis.

Audivi à patre meo, & Audivi ex patre meo, & audivi de patre meo, idem significare inveniet, qui bonos libros evolvit. Cicero tamen sic præcipue locutus est. Similiter apud eundem: Quæsi te ab ostio, ex ostio, de ostio. Vocavi te à via, è via, de via: sed hoc ultimum apud eundem in alium quoque sensum

* Philipp. 1.

accipitur, ut in * Philipp, Cumque de via languerem,

rem, & mihimet displicerem. Et de ² republica: ² In Somn. Scip.
 Et quòd *de via fessus essem*, & quòd ad mul-
 tam noctem vigilassem. Et de ² Academicis: ^a Lib. 1. in princip.
 In Cumano nuper cùm mecum Atticus noster ef-
 fet, nunciatum est nobis à Marco Varrone, ve-
 nisse eum Româ pridie vesperi; & nisi *de via*
fessus esset, continuò ad nos venturum fuisse:
 quasi *De labore viâ*. Hic enim *via* significat
iter, hoc est, *actionem ambulandi*: illic *locum*
quo ambulamus.

CAP. LXVIII.

De Solus & Unus.

INter omnia adjectiva, quæ non sunt superla-
 tiva, duo fere hæc, *Solus* & *Unus*, more su-
 perlativorum regunt genitivum: ut, *Solus omni-*
um non remittit sibi, ut incredibilior sit in par-
 ricidio cæcus, quàm fuit cùm videret: hæc
^b Quintil. Et ^c Plin. Acipenser *unus omnium* ^b Declam. 2.
 squamis ad os versis contra aquam nando meat. ^c Lib. 9. c. 17.
 Similiter ablativum cum præpositione: nam ut
 dicimus, *Maximus ex omnibus*, & *inter omnes*
maximus: ita *Unus* & *solus ex omnibus*, vel
inter omnes. Verùm *Unus* pro *Solus* accipio;
 Ideoque ferè cùm illo adjectivo *Omnis* tantum-
 modo conjungitur. Nam *unus ex fortibus*, *unus*
ex populo, alterius est significationis. Cum sub-
 stantivo quoque jungitur: ut idem ^d Plin. Cal-
 vitium *uni* tantum *animalium* homini: sed quasi
^d Lib. 11. cap. 37.
 subintelligitur *Omnium*.

e Deest hoc
caput in Ed.
Col.
f Indies.

CAP. LXIX.

De in Diem, f In dies: In horam, In horas:
Propediem ac Propemodum.

g In apib.
paup.

h In Jugur.

i Cic. Phil. 1.

k Lib. 5. Ep.
7.

IN diem, aliud multo est, quàm In dies. Illud plerunque cum hoc verbo Vivit jungitur: ut Quintilianus: Non, ut ferè volucres, non ut præsentis modo cibi memores *in diem vivunt*: duraturus hyeme reponitur victus. Aliquando, sed raro, cum alio jungitur verbo; ut Sallust. Panem *in diem mercari*: quasi dicat, *præsentis dies habere rationem, nihilque cogitare de crastino*. In dies idem est quod Quotidie, sed propriè cum quodam incremento: ideoque plerunque cum comparativo: ut, Cùm *in dies malum arctius premeret*: & Cum in urbe infinitum malum serperet, idque *manaret in dies latius*. Etiam sine comparativo, sed tamen per verbum significans incrementum: ut Livius: *Crescente in dies multitudine*: quod non liceret dicere, *Concurrente in dies multitudine*, sed Quotidie, aut *In dies magis*: quum tamen liceat superiora exempla dicere per Quotidie, Cùm *quotidie malum arctius premeret*, & cùm *in urbe infinitum malum serperet*, idque *manaret quotidie latius*: & per, *In singulos dies*: ut Cicero ad Atticum: Quotidie, vel potiùs *in dies singulos*, breviores ad te literas mitto: id est, non modò *quotidie breviores*, sed etiam *in dies*. Nam hæ quotidianæ literæ sunt breviores his, quas antea mittere solebam, quæ poterant esse omnes pari brevitate. Atqui hæ, quas in dies singulos, sive in dies mitto breviores, tales sunt, ut hodiernæ sint breviores hesternis, & crastinæ hodiernis, & perendinæ crastinis, & ita assidue. Et pestilentia *in dies fit major*, & *quotidie fit major*. Sic possunt videre hæc duo differre, quod in hoc possunt, hodie

hodie supra numerum hesternum decessisse quatuor, quum heri decesserint decem supra numerum eorum, qui decesserant nudius tertius. Non ita in illo, ubi ultimus quisque dies maximè increfcit: ut si nudius tertius decesserunt duodecim, heri quatuordecim, hodie necesse est decedant saltem decem & septem, cras saltem unus & viginti, perendie saltem sex & viginti. Eandem differentiam habent, *in horam & in horas*, quam *In diem*, & *in dies*. Cic. in ¹ Philip. At ii qui in horam vivunt, non modò de fortunis & bonis civium, sed ne de utilitate quidem sua cogitaverunt. ^m Virgil.

¹ Philip. 5.

^m Eclog. 26.

*Gallo, cujus amor tantum mihi crescit in horas,
Quantum vere novo viridis se subjicit alnus.*

Si quis autem *in dies & in horas*, sive *in dies singulos & in horas singulas*, sine illà exacta ratione incrementi accipere velit, non denegandum ipsi hoc puto. *Propediem* est, quasi *propè est dies*, quando hoc fiet. ^m Cicero: Et præsens *propediem* (ut spero) & dum aberis absens loquar. Eodem modo quo dicimus *Propemodum* quasi *prope mensuram*, quod accipitur pro *Penè*, sive *Propè*, eum est adverbium.

^m In Peror. 3.
Offic.

CAP. LXX.

De Animadverto.

Animadverto te, & animadverto in te, differunt; quum *Intueor te*, & *Intueor in te* non differant. *Animadverto in te*, est punio te: sed cum hâc differentia, quòd punire est quorumcunque, sive jure, sive injuria: *animadvertere* est ejus qui in alterum habet potestatem ordine ac ritè, i. cum animadversione puniendi. Sed hoc propriè refertur ad personas. ^o *Animadverto* pro *intueor* personam & rem dicimus.

^o Animadverto, puto, pro &c. Ed. Steph.

CAP. LXXI.

Filius, Natus, Genitor, Pater, Mater, Genitrix, Parens, Homo, Vir.

ORatores sæpius dicunt *filius* quàm *natus*, *pater* quàm *genitor*, *mater* quàm *genitrix*, *parens* pro utroque, etiam sæpe *homo* potius quàm *vir*, quoties ita accipitur ille de quo agimus, aut loquimur, quale est hoc: Illi deduxerunt *hominem* in palæstram. Poetæ potius è contrario. Historici, mediam quandam viam tenent. Ut *P* Sallustius: Eos mores atque eam industriam *viri* cognovi.

P In Cat.

CAP. LXXII.

De In primis.

IN *primis potens*, si de masculo loquaris, intelligitur *inter primos*: si de foemina, *inter primas*: si de neutro, *inter prima*. Nam idem pollet *In primis*, quod *inter primos*, vel *inter primas*, vel *inter prima*. At si defuerit adjectivum, utique accipietur in neutro; quale est *q* Georg. I. illud *q* Virg.

In primis venerare deos.—

r Æn. I. Nisi sit tale, quale apud *r* eundem:

— *In primis regina quietum* (nignam.

Accipit in Teucros animum, mentemque be-
In primis, non *inter primas*, aut *inter prima* accipiendum est, sed *inter primos*. Una enim inter mares foemina nominatur sine foeminis aliis; aut *inter primos* & *inter primas*.

CAP.

CAP. LXXIII.

Hic non est cum illo comparandus.

HIC non est cum illo comparandus, melius de minore ad maiorem dicitur: ut Virgilius cum Homero, Horatius cum Pindaro non est comparandus: quàm ediversò; sic: Homerus cum Virgilio, Pindarus cum Horatio non est comparandus. Ediversò tamen nonnunquam reperitur.

CAP. LXXIV.

Intercedo.

Intercedit mihi tecum amicitia. Intercedit tibi cum illo affinitas. Intercedit tibi mecum necessitudo: hoc est, amicitia, affinitas, necessitudo inter nos est media quædam, quæ nos conciliat. Tribuni intercesserunt, Scipio intercessit, Cato intercessit; hoc est, in medium se verbis aut vi opposuit.

ſEt, El. Col.

CAP. LXXV.

Amare invicem, mutuo, pariter, & inter se.

Amanus nos invicem, amatis vos mutuo, amant se pariter. Cum verò adhibemus præpositionem *Inter*, tollitur accusativus, qui regitur à verbo, ne turpe foret si replicaretur, sic: *Amamus inter nos*, non autem *amamus nos inter nos*: *Amatis inter vos*, *amant inter se*; non autem *amatis vos inter vos*, *amant se inter se*. Cicero ad fratrem: *Pueri valdè inter se amant*: & de amicitia: *Neque solum inter se diligunt, & colent, sed etiam verebuntur*. Te-
rentius in *Adelphi*. Video eos sapere, intelligere, in loco vereri, *inter se amare*. Idem, & in
eadem: *Quasi non norimus inter nos*: Bene

ſAq. 3.
ſScen. 3.
ſAdelp.
ſAq. 2.
ſScen. 4.

habeo, bene habes, i. bene valeo, bene vales. In tertiâ autem persona etiam sine supposito: Bene habet; i. bene se res habet: quod exemplum ubiq; frequens est.

C A P. LXXVI.

De Facio, Ago, Frango, & Accipio.

* Æn. 3.

• De clar.
Orat.

z Lib. 2. de
Orat.

Facio te certiozem, non certum. Nam * Virg. *Anchisen facio certum*, idem dixit, quod syllaba brevis inter longas non potest collocari in versu Heroico. Prosâ oratione scribentes, semper *Certiozem* dixerunt. Et semper *facio*, nunquam *ago certiozem*: *Facio tibi gratum*, nunquam *ago tibi gratum*. *Facio ludos, facio rem divinam, facio sacrificium, facio solennitatem*, nunquam *ago*: & multa huiusmodi: item, *Feci jacturam, feci damnum, feci naufragium*; vix unquam *passus sum jacturam, damnum, naufragium*. Cic. Magna in republica *facta jactura est*. Idem: *Damnum* enim illius immaturo interitu res Romanæ Latinæque literæ fecerunt. Quint. In portu *naufragium fecimus*: & in cæteris quibusdam. *Feci tamen fugam, quod ego fugi alterum*, non quod alter me. *Feci timorem*, non quod ego *timui* alterum, sed quod alter me. Item, *Feci iter*, non, *egi iter*. Aliquando etiam *Feci viam, feci copiam* tibi rerum mearum; nunquam *Egi* aut *Dedi*, aut *prestiti copiam*. *Feci potestatem* tibi vendendi meas res domesticas, non autem *dedi*. *Feci lucrum*, non autem *acquisivi lucrum*. Honore dicto *urinam fecit, stercus fecit*, non autem *emisit*. Simile huic est quod dicimus, *Fregit navim, fregit brachium*; quasi *ipse fregerit*: id est, *Ipse egerit*, non potius *passus sit*. Terent. Is *fregit navim* apud Andrum. Cic. Gregalesque eum cum in campum non venisset, requirerent, excusavit Vespas Teren-

Terentius quodd tum *brachium fregisse* diceret :
 alius dixisset, *quodd ei brachium fractum esset*.
 Ita etiam *accepi molestiam, accepi cladem, ac-*
cepi contumeliam, accepi vulnus, accepi injuri-
am, accepi dedecus, accepi ignominiam : ^a *vix* ^d *Nunquam*
 autem *passus*. De quo verbo commodius alio ^{autem pas-}
 loco dicam, *Accepi etiam voluptatem, gau-* ^{sus sum. Ed.}
dium, letitiam. ^{Col.}

CAP. LXXVII.

De Convenit.

^b Defunt
 odio capite
 sequentia in
 Ed. Col.

Convenit hoc mihi, aut convenit hoc vobis :
 id est, decens est, & conveniens. Conve-
 nit hoc inter nos, id est, constat & controversiâ
 caret. Convenit hoc mihi tecum : id est, sine
 controversiâ est inter nos quod ego dixi. Conve-
 nit tibi mecum, id est, sine controversiâ est inter
 nos, quod tu dixisti. Nonnunquam sine supposito,
 ut Convenit inter nos. Nonnunquam sine appo-
 sito, sed tamen subintellecto : ut, *Hoc convenit*.
 Nonnunquam sine utroque, ut *Convenit*.

CAP. LXXVIII.

De Obvio tibi, Obvius tibi fio, Obvius sum
 tibi, & similibus.

Obvio tibi, obvius tibi fio, obvius sum ti-
 bi, obvium me tibi fero, obvium me ti-
 bi fortuna obtulit. ^c *Cic. Fit ei Clodius obvius.* ^d *Pro Milo.*
^a *Virg.* ^d *Æn. I.*

Cui mater media sese tulit obvius sylva.
 Domitius Afer apud Quintil. Forte vos in ea solitu-
 dine obvios casus miseræ mulieri obtulit. Obviam
 quoque per eadem, & alia plura verba variatur :
 ut, *Obviam processi, obviam ivi, & alia multa.*

CAP.

CAP. LXXIX.

De verbis ad Finitionem pertinentibus.

EPicurus omnia terminat voluptate. Zeno cuncta finit honestate. Hiero universa definit determinatque indolentiâ corporis. Carneades singula metitur naturæ bonis. Aristippus nihil non ad commodum suum refert. Pyrrhon nihil relinquit, quod non revocet ad scientiam. Ille summum bonum in gula constituit, ego bonum ipsum pono in dilectione Dei. Tuus finis, ad quem tendis, tibi ipsi ignotus est. Tot igitur verbis unam eandemque rem declaramus. Quæ exempla passim inquirentibus sese offerent.

CAP. LXXX.

De verbis ad Conjecturam pertinentibus.

Conjecto, conjecturo, conjecturam facio, conjecturam capio, conjecturâ consequor, conjecturâ colligo, conjecturâ ducor, pro eodem accipiuntur, aut parum differunt: quia efficacius quiddam est, in Conjecturâ consequor, & conjecturâ colligo, quàm in cæteris, quorum exempla adducere longum esset.

CAP. LXXXI.

De verbis ad Notitiam pertinentibus.

NON me fallit, non me præterit, non me fugit, non me capit, idem significare quod
* Lib. 10. c. 1. Non ignoro: & Quintilianus author est.

CAP.

CAP. LXXXII.

De verbis ad Spem pertinentibus.

Capio spem de te, concipio de illo spem, du-
cor in spem hujus negotii, vocor in spem,
ingredior in spem: non tantam spei firmitatem
significant, quantam, Colloco in te spem, & re-
pono in te spem. ^f Cicero: In quo majores natu
spem suæ dignitatis collocarant. ^g Quintil. In
quo spem unicam senectutis reponebam.

^f Lib. 1. de
Orat.
^g In Proem.
lib. 6.

CAP. LXXXIII.

De verbis ad Recordationem pertinentibus.

In mentem venit mihi, occurrit mihi, succurrit
mihi, subit mihi, pro eodem accipi solent. Sed
hoc ultimum frequenter quoque ad miserationem.

^h Quintilianus: Nobis verò natura adversus exa-
nimes ingenuit non solum miserationem (quæ co-
gitationi nostræ subit) sed etiam religionem. Ubi
non ita decuisset, Succurrit, occurrit, in mentem
venit. ⁱ Virgilius:

^h In Corpor.
project.

—— Subiit chari genitoris imago.

ⁱ Æn. 2.

Subiit deserta Creusa. ———

Ubi nequaquam decuisset, in mentem venit mi-
hi de charo genitore, & de Creusa deserta. Jun-
gitur etiam hoc verbum cum accusativo: ut
^k Curtius: Sera pœnitentia subiit regem.

^k Lib. 3.

CAP. LXXXIV.

De verbis ad Visionem pertinentibus.

Videas, videre licet, licet cernere, apud quosdā
etiam Cernere est, pro eodem accipiuntur.
Ut, Itaque videas, justos injustis rebus maximè
dolere, imbecillibus fortes, moderatos immode-
stis. Licet videre nonnullos tantā stultitiā, ut
vix

*Cic. Offic. l. vix differant à natura brutorum : * *licet ora ipsa cernere iratorum ut mutantur. Ciceronis hæc exempla sunt.*

CAP. LXXXV.

De Parenthesi per Quis & Is.

1 Quint. In Corp. proj. **S**I potuisset redimere oculos matris (*qua pietate fuit*) vicarios suos dedisset, i. tantâ pietate in matrem fuit. Idem m Quint. Hoc si scisses pater, affirmo, promitto, (*cujus pietatis es*) nemo te antecessisset. Et alibi : *Que pietas tua est.* Tribus enim modis utimur per relativum, totidem per pronomen. Is. Primo modo sic : *Ea pietas tua est.* Secundo sic : *Ejus pietatis es* ; sed hoc rarius. Tertio sic : *(Ea pietate es.* Eâ pro tantâ accipitur. Ideoque & ipso *Tantâ* uti licet eodem modo, quo & pronomine : habet autem aliquid plus talis oratio, quam si dicas, *Pro tuâ pietate.*

CAP. LXXXVI.

De verbis ad finem operis pertinentibus.

n Deest etiam hoc capitulum in Ed. Col.

o Cic. de Amic.

HAbes quæ sentiam Brute de ratione dicendi : o Hæc habui de amicitia quæ dicerem. Hæc sunt quæ putavi dicenda hoc tempore. Sunt verba Ciceronis ad extremum materiæ à se tractatæ, quibus & cæteri authores uti solent : ut p Quintilianus : *Habes Marcelle Victori, quibus præcepta dicendi adjuvari per nos posse videbantur.* Et iterum : *Nihil habui amplius, quod in universum prædicerem.* Et q iterum : *Hæc fere sunt emendatè loquendi scribendique partes.*

p Lib. 12. ad fin.

q Lib. 1. c. 13.

De nominibus quibusdam in Io.

Veni in opinionem, activè accipitur, quòd talem opinionem habeo: aliquando etiam passivè, cùm opinio significat famam; opinio inquam, quæ de me habetur ab aliis, non quam ipse habeo de aliquo. Sicut existimatio est opinio atque sententia, cùm accipitur activè: ut *Existimatio mea*, id est, *ita existimo*. Aliquando passivè: ut, *Homo magnæ existimationis*, id est, *famæ & nominis*, quòd eum homines magni existimant: ita *homo magnæ opinionis*: ut *Quintilianus*: Quod accidisse etiam Portio Latroni, qui primus clari nominis professor fuit, traditur, ut cum ei *summam* in scholis *opinionem obrinenti* causa in foro esset oranda, impensè petierit, uti subsellia in Basilicam transferrentur. Cic. Sermionibus familiarium pervenimus etiam nos in opinionem. *Venio in suspicionem*, semper passivè; ut idem: *Quòd si falsò P. Sextio venisses in suspicionem*: id est, *in suspicionem tui*, non tuam. *Veni in oblivionem* semper etiam passivè; ut idem: Ut si fuerint excellentes viri, certè jam venerint in oblivionem, id est, *quod cæteri de illis obliti sunt*, non quòd illi de aliis, aut de se. Similiter *venio in vituperationem*. Idem quarto Verrinarum: Ut propter eum in sermonem hominum, atque in tantam vituperationem veniret. *Offensio* etiam propè semper passivè accipitur. Ideoque idem non *Clodii offensiones* dixit, sed *offensas*, suas verò *offensiones*. Et alibi: in ægro corpore odiosa est omnis *offensio*, id est, *moesta omnis passio*. *Vectatio* quoque huic simile est; cuius rei causa est, quòd *Vector*, quum deberet significare id quod *vehit*, ut navis, equus, vehiculum; significat potius id quod *vehitur*, qui

Lib.10.c.9.

Cic. in Vatin.

Cic. de Senect.

est

u Philip. 7.
ad finem.

x In Corp.
project.

y In Apib.
pauper.

est homo : u Cicero : Etiam summi gubernatores, in magnis tempestatibus à *vectoribus* admoneri solent. x Quintil. Sic in navim filii mei malè permutatus *vector* imponor. Non tamen *Vectorem* accipias pro *nautâ*. Hinc est quod invenimus nonnunquam dictum *Nautas & Vectores* : sunt enim *vectores qui pretio in aliena navi vehuntur*. Idem y Quintil. Cur infraenatis equis *vector* infidet ? Nonnunquam pro eo *qui vehit* : ut Seneca in Hercule infano : Tyriæ per undas *vector* *Europæ* nitet. Idem in Hippolyto : Pro sua *vector* timidus rapina : cum de eodem tauro, eademque *Europâ* loqueretur. Nam cætera ferè, quæ à supinis veniunt, tam activè quàm passivè accipi solent ; ut *accusatio Marci Pulli* activè : *accusatio Verris*, passivè : *donatio mariti*, activè : *donatio verò bonorum* passivè, &c.

C A P. LXXXVIII.

De Benè & Malè cum Verbis.

z In Cat.
Major.

Malè judico, malè censeo, malè pronuncio, malè opinor, malè sentio, malè existimo ; hoc malè ad me ipsum refertur, erroremque meum declarat : Malè cogito, ad alterum refertur, significatque perniciem non errorem : ut z Cicero : Carthaginensium diu malè cogitantem, non priùs verèri definiam, quàm excelsam cognovero : malè cogitantem, videlicet mala in alterum perniciemque cogitantem, non autem seipsam fallentem. Item, Malè dico tibi, malè opto, malè precor tibi, malè imprecor. His nonnihil similia sunt, Malè de te sentio, malè tu de me existimas, malè de illo judicamus. Non error hîc sentientis, existimantis, judicantisque innuitur, sed vitium de quo judicamus, existimamus, sentimus. Malè quoque audio : id est, infamor crimina

mina mea audiens : cujus contrarium est Male dico. Sallust. in Ciceronem : Respondebo tibi, ut si quam *malè dicendo* voluptatem cepisti, eam *malè audiendo* amittas. *Benè* quoque maximà ex parte huic simile est : ut, *De te benè sentio, benè tibi precor, benè de te mereor.*

CAP. LXXXIX.

De loco patris, & In locum patris, & similibus.

Loco patris, loco fratris, loco filii te habeo, non ita accipitur, quòd ubi illi antea erant, ibi tu nunc apud me sis : sed quòd in ea charitate, quà illi aut fuerunt, aut sunt, aut essent, aut esse debent : ut Chrysis Pamphilo apud ^a Te- ^a And. Act. 1.
rentium loquitur : si te in germani fratris dilexi ^b Verr. 1.
loco. Cicero in ^b Verrem : In parentum loco quæ-
storibus suis prætores esse oportere. Illa autem
sententia In locum potius, quàm In loco requirit
tale aliquod verbum, quale est apud Quintilia-
num : Nam quomodo pugnam ineuntibus tot
simul metus laborum, dolorum, postremo mor-
tis ipsius exciderint ; nisi in eorum locum pietas,
& fortitudo, & honesti præsens imago successe-
rint ? Et alibi : ^c Non perdidit filium, quisquis ^c Declam. 8.
occidit : explicat à dolore patrem, quòd sibi vi-
detur fecisse rem maximam, & in locum juvenis
amissi substituit de vanitate solatium. Ergo ita
dicitur, ubi aliud erat, aliud successit ; quæ di-
versa à superiori sententia est. Loco voluptatis
mihi est, loco turpitudinis, loco honoris : id est,
voluptuosum, turpe, honorificum. Illud autem hæc
in parte competit, ut dicamus, non recordari me
an usquam repererim genus illud sermonis, quo
ecclesiastici passim utuntur : Ego habeo te in pa-
trem, tu es mihi in filium, accipio te in fratrem.
Dicunt enim veteres, Habeo te loco patris, tu es
mihi

mibi loco filii, Accipio te loco fratris: vel, Habeo te pro patre, tu es mihi pro filio, accipio te pro fratre & nonnullis aliis modis. Atque hîc videtur aliquid non utique tale esse, sed perinde esse, ac si tale foret. Ideoque expositiones nostræ locum habent, ubi tale aliquid non est: ut
¶ Johan. 19. dixi, sed pro tali habetur: ut in illo, ^a Ex illâ hora accepit eam discipulus in suam: quod liceret dicere, Accipit eam loco matris, vel pro matre, sive pro sua: non autem ita in illo, quod pro vero accipi debet: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Licuisset ergo dicere: id est, dixissent veteres, Ego ero illi pater, ipse erit mihi filius; sed more Græcorum, unde hæc sumpta sunt, nostris ecclesiasticis ita loqui placuit. Iidem veteres, qui illo modo locuti non sunt, sic tamen loquebantur, Revertor in patrem tibi, redi in amicum: sed hîc verbum est significans motum.
• Quintilianus: Et post exitum unici revertor in patrem. Q. Curtius tamen lib. 5. Igitur rex, archi Babylonæ Agaticem in præsidem esse iussit.

*e In infam.
in matr. 2.*

*f Deest hoc
caput in
Ed. Col.*

^f C A P. XC.

De verbis ad Authoritatem pertinentibus.

MOre majorum comparatum est, legibus ita comparatum est, legibus ita constitutum est, ita naturâ comparatum est, ita naturâ constitutum est, ita naturâ præscriptum. Hoc nobis ipsa natura præscribit, nobis naturâ datum est, ut periclitantes allevemus. Hoc ratio ipsa præscribit, ita videtur ratio dictare.

CAP. XCI.

De Nihil ad te, & Quid ad te.

Addidit etiam illud, Equites non optimos ^{g Cic. pro} misisse tibi: Veteres, credo, Cæsar: ^{Deiot.} nihil ad tuum equitatum, id est, nihil ad comparationem tui equitatus. Idem ^{b Lib. 2. de} Cic. Persium ^{Orat.} non curio legere; hinc enim fuit, (ut noramus) omnium fere nostrorum hominum doctissimus. Lælium Decimum volo, quem cognovimus virum bonum, & non illiteratum, sed nihil ad Persium: id est, nihil ad Persii comparationem. (Quale est cum subintelligitur Pertinet: ut, Hoc quid ad te: hoc nihil ad te: supple Pertinet.) vel potius Parum est; ut sit in comparatione Persii parum doctus, & in comparatione tui equitatus sine parum boni equites. ^{i In Eun.} Terentius: ^{Ag. 2.} Estne Thais, ut fertur, formâ? Sane: ^{Scen. 3.} at nihil ad nostram hanc: non planè nihil, sed parum potius accipiendum est.

CAP. XCII.

De communione Gerundii & Naminis.

^k Defuit etiam hæc duo cap. in Ed. Cel.

Inter agendum, inter actionem, in agendo; inter cœnandum, inter cœnam, in cœna, super cœnam; inter consulendum sive consultandum, inter consilia sive consultationes, in consulendo sive consultando.

CAP. XCIII.

Et appellant te homines sapientem.

Et appellant te homines sapientem, & existimant te malum esse, & dicunt, & sentiunt; illum & putant probum & loquuntur: hi & habentur mali, & appellantur. ^T Diligentia honores

honores & signit. & continet. Studio literæ & parantur & conservantur.

CAP. XCIV.

De Memoria & Memoriter, cum aliis Verbis.

MEmoriâ teneo, non memoriter : Pronuncio memoriter, non memoriâ. Cic. *Memoriâ teneo bello Marlico cum Quinto Octavio.*
 De Amic. ¹ Idem : Quintus Mutius Augur Scævola multa narrare de C. Lælio focero suo memoriter & jucundè solebat. Complector tamen memoriâ & memoriter. Repeto memoriâ & memoriter. ^m Quintilianus, Si longior complectenda memoriâ fuerit oratio, proderit per partes ediscere. Cic. *Complebatur memoriter, dividebat acutè.* ^a Quintil. *Memoriâ repeto convictos à me, qui reprehenderant, quod hoc verbo Pepigi usus essem.* ^o Terent. *An cognoscit signa ? ac memoriter.* Aliud tamen est ille ablativus, quàm illud adverbium. *Memoria enim quid p significet apparet : Memoriter verò est, quod literatores nostri imperiti dicunt Cordetenus, Mentetenus : apud q Plin. tamen ad Romanum, lego ; Tu facillimè judicabis, qui tam memoriter tenes omnes, ut cum hac conferre possis. Si rectè sic scriptum est, rectè sic dici judicabo.*

CAP. XCV.

De Facio tibi injuriam, & Afficio te injuriâ.

Facio tibi injuriam, & facio tibi contumeliâ : afficio te injuriâ, & afficio te contumeliâ. *Facio tibi molestiam, non ita libenter dixerim, ut afficio te molestiâ.*

* Reliqua
hujus Lib.
cap. defunt
in Ed. Col.

CAP. XCVI.

De Verbo Impono.

Impono tibi hoc oneris, notum est quid significet, Impono tibi, idem quod Decipio te. Quintilianus: Quid? quod hoc ipsum tam placide, tam quietè facit, quasi capteret imponere? Et alibi: Fefellit te ingenitus honestis animis gloriæ amor, spes tibi perpetuæ laudis imp fuit. Unde impostores dicuntur, qui alios verbis magna pollicentibus, incantationibusque seducunt ac decipiunt. Paulus: Item aleatores & vinarios non contineri edicto, quosdam respondisse Pomponius ait; quemadmodum nec gulosos, nec impostores, aut mendaces, aut litigiosos. Ulpianus: Non tamen si incantavit, si imprecatus est, si (ut vulgari verbo impostorum utar) exorcizavit: non sunt ista medicinæ genera: tametsi sint qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirmant.

f In Cæco in limine.

: In Corp. proj.

CAP. XCVII.

De Verbo Spectat.

Ad me spectat, id est, ad me pertinet. Ad mortem spectat: id est, ad mortem quasi respiciendo tendit. Cicero Officiorum libro tertio: Ad extremum, si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet saluti patris. Quintilianus in paupere amatore: Et quod ad pessimum spectat eventum, miserabilis sis oportet, ut amator esse videaris.

Libri Tertii Finis.

LAURENTII VALLÆ

In Quartum Librum

ELEGANTIARUM

PRÆFATIO.

SCio ego nonnullos; eorum præsertim qui sibi sanctiores & religiosiores videntur, ausuros meum institutum hoc, laboremque reprehendere, ut indignum Christiano

No nine,
Ed. Steph.

Homine; ubi adhortor ceteros ad librorum secularium lectionem, quorum quod studiosior esset Hieronymus, casum se flagellis ad tribunal Dei fuisse confitetur; accusatumque quod Ciceronianus foret, non Christianus: quasi non posset fidelis esse, & idem Tullianus. Eoque spondisse, & id diris execrationibus, libros seculares postea se non esse lecturum. Hoc crimen non magis ad præsens opus pertinet, quam ad me ipsum, ac ceteros literatos, quorum studium ac doctrina literarum secularium reprehenditur. Respondemus igitur istorum accusationi, eosque vicissim, & quidem in præteritum quoque accusamus, quorum culpa non ex minimâ parte Latine literæ jacturam naufragiumque fecerunt. Quid? ais tu, non esse legendos (autore Hieronymo) seculares libros? Qui sunt isti quæso libri; omnes ne oratores,

tores, omnes historici, omnes poetæ, omnes philosophi, omnes jurisconsulti, ceterique scriptores? an unus Cicero? Si illos dicis, ut debes dicere, cur non cæterarum quoque literarum studiosi abs te reprehenduntur, cum quibus me aut damnare debes, aut absolvere? Sin ita non sentis, & solum Ciceronem reum facis, vide ne stultum Hieronymum videri velis, qui neminem secularium promissit se lecturum, cum de Cicerone tantum promittere deberet. At non quid ille promiserit, inquis, est intuentum: sed quid accusatus sit. Fuit autem accusatus quod esset Ciceronianus. Itane? missum ergo faciamus Ciceronem, relinquamus, abjiciamus. Quid de aliis authoribus senties? Quid de tot disciplinis? certè omnes seculares sunt, atque adeò gentiles: id est, non à Christianis, nec de Christianâ religione conscriptæ. Si legendas ais, tibiipsi repugnabis, qui mihi harum obfiscis lectionem. Si negas, etiam atque etiam considera ne secularium disciplinarum familiæ in te impetum faciant, tæque omnes (nemine auxilium ferente) discerpant. Minime, inquis, ita est. Sed cum Hieronymus quod Ciceronianus est, reprehenditur, id reprehenditur, quod studiosus eloquentiæ esset. Ideoque damnati & repulsi intelliguntur, qui comparandæ eloquentiæ gratiâ lectitantur. Jam video times invidiam, sed serò times, & in eodem hæsitas luto, si tantum eloquentes excludis. Cur modo in universum mihi vetabas (ut sæpe facere soles) legendos secularium libros? At postea accusationem temperasti, & de eloquentibus duntaxat intelligis. Ita sit. Erraveris sanè, do veniam imperitiæ, parco cupiditati ferendi, licet

cet laceffitus. Cur tamen ab Hieronymo diffides, qui seculares, non autem eloquentes, se nolle tangere promisit? Cur tu neque cum iudice illo unum Ciceronem intelligis, neque cum Hieronymo universos seculares? Quid sibi vult ista anceps vacillansque sententia? quanquam (dii boni) nihil ne in illis libris, nisi eloquentia est? non memoria temporum gentiumque historia, sine quibus nemo non puer est? non multa ad mores pertinentia? non omnium disciplinarum tractatio? Nunquid hæc omnia negligam, ne forte dum talia discere volo, eloquentiam discam, & venenum bibam hoc vino dilutum; malimque aquam, & quidem cœnosam, potare, quam cum hoc timore Falerna dulcissima? Porro, quinam sunt isti libri, in quibus venena eloquentiæ occultantur? Certè nullos ego scio non eloquentes, nisi tuos tuorumque similitum, quibus nec robur ullum adest, nec splendor: contraque cæterorum opera pro sua unumquodque portione miram quandam præ se ferunt benedicendi elegantiam. Ita aut eloquentes, aut nulli libri legendi erunt. An ex his duobus de quibus Hieronymus meminit, aut ille Græcus infacundus fuit, aut noster Latinus ulli, duntaxat Latinorum, in Philosophiâ secundus? quorum uterque nescias præstantior sit philosophus, an orator. Quod si omnes libri veterum ita sunt eloquentes, ut vel plurimum sapientiæ; ita prædantes sapientiam, ut vel plurimum eloquentiæ habeant: quinam isti erunt, quos ob eloquentiam damnandos putemus? Atque cum eos duos lectitasse se Hieronymus fateatur, vide ne non tam de oratoriis Ciceronis operibus, quam de philosophicis dictum existimare debeas. Ego certè de philosophicis dictum accipio, ubi
soli

soli philosophi nominantur; quodque Platonius esset, non ideo non objectum, quasi sanctè faceret Platonem legens, sed tantum Ciceronianum, quod homo Latinus magis Ciceronis stylum cupiebat exprimere, stylum, in quam, quali ille utebatur in quæstionibus philosophiæ, non quali in forensibus causis, concionibusve, aut in senatu. Non enim orator causarum civilium Hieronymus, sed scriptor sanctarum disputationum studebat evadere. Cur non ergo credamus, non minius Platonem nocuisse ei, quàm Ciceronem? Cur non magis philosophos, quàm oratores? At ornatus ipse dicendi reprehensus est, non scientia. Si ita est, omnes ad unum reprehendantur: quis enim caret ornatu? In quo tu intolerabili calumniâ uteris: quum non sit facta mentio de ornatu in illâ accusatione, sed quod tantum Ciceronianus esset. Nunquid tantum in Cicerone ornatus? Nōne & philosophia? Non cæteræ artes? Non (ut dixi) in Platone facundia? Non in cæteris? Cur non omnes pariter exterminamus? Cur non potius Ciceronis philosophia nocuisse putanda Hieronymo est, quam ars dicendi? Nolo hoc in loco comparationem facere inter philosophiam & eloquentiam, utra magis obesse possit, de quo multi dixerunt, ostendentes, philosophiam cum religione Christianâ vix coherere, omnesque hereses ex philosophiæ fontibus profluxisse. Rhetoricam verò nihil habere nisi laudabile, ut invenias, ut disponas, quasi esset & nervos orationi des, ut ornes, hoc est, ut carnem coloremque inducas: postremo ut memoriæ mandes, decenterque pronuncies, hoc est, ut illi spiritum actionemque tribuas. Hec ego cuiquam

nocere posse credam? nisi ei, qui cætera negligat, & præsertim veram sapientiam, atque virtutes, quod Hieronymus non faciebat. Hanc ego artem obfuturam putem? profecto non magis, quam pingendi, fingendi, cælandi, & (ut de liberalibus dicam) quàm musices artem. Esi ex his qui benè canunt, benè pingunt, benè fingunt, cæterisque artibus multum usûs atque ornamenti, divinis accedit rebus, ut propè ad hanc rem natæ esse videantur: profecto multo plus accedet ex eloquentibus. Quare non fuit illa accusatio, quod Ciceronianus esset Hieronymus: sed quod non Christianus, qualem se falsò esse prædicaverat, cum literas sacrâs despiceret: non studium hujus artis, sed nimium studium, siue hujus artis, siue alterius, ita ut locus melioribus non relinqueretur, reprehensum. Non cæteri, sed solus Hieronymus accusatus est: alioqui cæteri simili castigatione correpti fuissent. Neque enim una omnibus medicina convenit, & alios aliud decet. Neq; semper & ubiq; idem aut permittitur, aut vetatur: neque ille hoc aliis vetare ausus est, ne facerent: contrâq; plurimos laudavit, tum superiorum, tum suorum temporum eloquentes. Verum quid multis agimus? Quid Hieronymo ipso eloquentius? quid magis oratorium? quid (licet ille sæpe dissimulare velit) benè dicendi sollicitius, studiosius, observantius? Quid, quod ne dissimulat quidem (nam objiciente sibi hoc somnium Ruffino, hominem deridet) planèque fatetur se lectitare opera gentilium, & lectitare debere? Idquo cum in aliis multis locis (quanquam etiam sine confessione palam est) tum verò epistola illa ad Magnûm oratorem. Inunc & verere. ne aliena accusatio tibi obsit, quum illi non obsuerit sua; &

non audeas facere, quod ille rescissâ pactione facere non timuit: tamen si non desunt qui credant eum puerili ætate illa percepisse, semperque postea memoriâ tenuisse. O ridiculos homines, & omnis doctrinæ imperitos, qui opinentur eum tantam rerum copiam ac scientiam, quâ nulli Christianorum cedit, aut tam citò potuisse discere, aut tam diu non potuisse dediscere, quum & rarissimi reperiuntur qui centesimam partem scientiæ illius assequi possint, & non minore labore (ut antiquitus dictum est) hæc facultas retineatur, quàm paretur. Et tamen quantum interest inter furari & furtum non reddere? Quid prodest, aliis furtum prohibere, ne furentur, si tu furto tuo palam potiris? Si non debemus discere eloquentiam; nec uti certè si didicimus. Quid quod libros gentilium sæpe in testimonium assumit? quos si non licet legere, minus profectò legendos exhibere. Et si nos dehortaretur à lectione gentilium, (quod non facit,) magis intuendum putarem quid ipse ageret, quàm quid agendum aliis diceret: veruntamen semper ipse idem dixit & fecit. Nam postquam teneram illam ætatem saluberrimo sacrarum scripturarum alimento pavit, ac in eâ, quam despectam habuerat, scientia sibi vires fecit, b jamque extra periculum positus esset, ad le-

tionem gentilium rediit, sive ut illinc eloquentiam mutuaretur, sive ut illorum bene dicta probans, malè dicta reprehenderet: quod ceteri omnes Latini Græci que fecerunt, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Lactantius, Basilus, Gregorius, Chrysostomus, alique plurimi, qui in omni ætate preciosas illas divini eloquii gemmas, auro argentoque eloquentiæ vestierunt, neque alteram propter alteram scientiam reliquerunt. Ac
meâ

b Tanquam,
Ed. Col. &
Steph.

meâ quidem sententiâ, si quis ad scribendum in Theologiâ accedat, parvi refert an aliquam aliam facultatem adferat an non: nihil enim ferè cætera pconferunt. At qui ignarus eloquentiæ est, hunc indignum prorsus, qui de Theologiâ loquatur, existimo. Et certè soli eloquentes, quales ii quos enumeravi, columnæ ecclesiæ sunt, etiam ut ab apostolis usque repetas, inter quos mihi Paulus nullâ alia re eminere quam eloquentiâ, videtur. Vides igitur ut in contrarium res ipsa recidit. Non modò non reprehendendum esse studere eloquentiæ, verum etiam reprehendendum, non studere. Et ego sic ago, tanquam eloquentiæ contra calumniantes patrocinium præstem, quod est majus proposito meo. Non enim de hac, sed de elegantia lingue Latinæ scribimus, ex qua tamen gradus fit ad ipsam eloquentiam. Verum si quis eloquens non sit, ita demum non erit castigandus, si talis non potuit evadere, non si hunc laborem effugit. Qui verò eleganter loqui nescit, & cogitationes suas literis mandat, in Theologia præsertim, impudentissimus est: & si id consultò facere se ait, insanissimus; quanquam nemo est, qui nolit eleganter & facundè dicere: quod cum ipsis non contigit, videri volunt (ut sunt perversi) nolere, aut certè non debere sic dicere. Ideoque aiunt gentiles hoc modo locutos esse, non decere eodem loqui Christianos, quasi illi quos nominavi, more istorum locuti sint, & non more Ciceronis, ceterorumque gentilium: qui qualiter loquantur, nec cognitum isti, nec expertum habent. Non lingua gentilium, non Grammatica, non Rhetorica, non Dialectica, ceteræque artes damnandæ sunt; (siquidem Apostoli linguâ Græcâ scripserunt) sed dignata, sed religiones, sed

falsæ

falsæ opiniones de actione virtutum, per quas in cælum scandimus. Ceteræ autem scientiæ atque artes in medio sunt positiæ, quibus *Et* bene uti possis, *Et* malè. Quapropter conemur obsecro eò pervenire : aut saltem proximè, quo luminaria illa nostræ religionis pervenerunt. Vides quàm mirabili ornamento vestes Aaron distinguantur, quàm arca fœderis, quàm templum Salomonis : per hoc mihi significari eloquentia videtur, quæ (ut ait nobilis ^c tragicus) regina ^c Euripides in Hecuba. rerum est, & perfecta sapientia. Itaque alii ornant domos privatas : hi sunt, qui student Juri civili, canonico, medicinæ, philosophiæ, nihil ad rem divinam conferentes. Nos ornemus domum Dei, ut in eam ingredientiæ non ex situ ad contemptum, sed ex majestate loci ad religionem concitentur. Non possum me continere, quo minus quod sentio dicam. Veteres illi Theologi videntur mihi velut apes quedam in longinqua etiam pascua volitantes, dulcissima melia, cerasque miro artificio condidisse : Recentes verò formicis simillimi, quæ ex proximo sublata furto grana in latibulis suis abscondunt. At ego (quod ad me attinet) non modò malim apes, quàm formica esse, sed etiam sub rege apum militare, quàm formicarum exercitum ducere. Quæ probatum iri bonæ mentis juvenibus (nam senes desperandi sunt) confidimus. Nunc ad inceptum redeo : quanquam ea quæ sequuntur, à superioribus nonnihil differant. Tractabimus enim de verborum significatione, neque de omnibus vocabulis, sed quasi gustum quendam, *Et* eorum maximè, quæ ab aliis tractata non sunt : nam de omnibus dicere, propè infinitum est.

CAP. I.

De Libertinus, & Libertus.

Libertinus & Libertus solâ elegantia gratiâ habent differentiam, quam nec Grammatici, nec Jurisperiti (quod maxime pudendum est) sciunt: quam ne eorum quidem aliquem, qui his temporibus meritâ benè scribendi laude celebrantur, inveniscentem: quod nolim videri contumeliosè dictum, sed necessariò potiùs atque honestè. Vereor enim ne per facilitatem, qua semper candidè quæcunque studio investigassem, cum amicis communicavi, amici ipsi (si modo tales amici dicendi sunt) laudem mihi præripiant: quod crimen longè à me semper abfuit. Et ex omnibus, quæ in hoc opere præcipimus, profiteor nihil omninò ex aliquo hujus ætatis vel audivisse, vel legisse. Itaque sic mihi meam ab aliis gloriam præcipi molestè fero, ut illorum à me præcepi nefas puto. Nemo autem literatorum erit, quorum paucissimi mihi familiares non sunt, qui se hoc antea ignorasse, & à me vel verbo vel scriptis didicisse neget. Igitur *libertinus* relativum est *ingenui*: *libertus* relativum est *patroni*: Licet unum idemque sit & *libertinus* & *libertus*. Per *libertinum* significamus conditionem hominis, sicut per *ingenuum*. Per *libertum* significamus privatum quendam respectum, sicut per *patronum*. Ideoque *libertinus* adjectivum est, sicut *ingenuus*: eoque non fit à *Libertina Libertinabus*, ut à *Liberta Libertabus*. Sed *Libertus* substantivum sicut *patronus*: Illudque solemus diffinire, hoc non solemus; ut in jure civili:

vili: ^a *Libertini sunt, qui justâ servitute manumissi sunt. Quemadmodum e contrariò ingenui sunt, qui liberâ matre nati, nec postea servi facti sunt.* Significatur enim (ut dixi) conditio hominis per ingenuum & libertinum, ut *Libertinus homo, libertina mulier, libertinæ conditionis*: non autem *libertus homo, liberta mulier, libertæ conditionis*. Hæc enim privatam quendam significat respectum, ad patronum patronæve relata: id est, ad eum eamve, qui antea dominus, aut quæ domina hujus fuit, quum servus ancillæve esset: ut, *libertus Cæsaris, libertus Messalinæ, liberta Claudii, liberta Agrippinæ*: non autem *libertinus Cæsaris, aut libertina*. Ideoque interrogamus, *Hic ingenuus est, an libertinus?* non autem, *An libertus*: & cum responsum est, *libertinus*: interrogamus, *Cujus libertus?* non autem, *Cujus libertinus?* respondeturque, *Est libertus meus, aut tuus, aut illius, aut Catonis, aut nullius*. Atque *libertus*, sine patrono patronæve non est: *libertinus* esse potest, quamvis necesse est eum aliquando habuisse: quo factum est, ut dicamus *colliberti collibertæque*, quemadmodum *conservi conservæque*, quod ii pluris sub umbra unius patroni sint, sicut illi sub imperio unius domini: non autem *collibertini* aut *coingenui*: ad nullam enim alteram privatam personam plures horum referri possunt, nec alii ab aliis distinguuntur. *Colliberti à collibertis* divisi sunt, ut *mei à tuis, & conservi à conservis*, quemadmodum *concives mei à concivibus tuis*, qui alterius civitatis es: *condiscipuli mei à tuis, commilitones mei à tuis*, qui sub alio vel præceptore vel duce es. *Libertinus* verò atque *ingenuus* hoc non contigit, quum non magis nexus mihi sit cum *ingenuis* meæ urbis, & tibi cum *libertinis* tuæ

d Lib. i. Inst.
in princip.
e Eod. Lib.
Tit. de In-
gen. in prin-
cip.

urbis, quàm cum aliis quibusvis. Ideoque non dicuntur *coingenui* & *collibertini*. Et *libertus collibertusque* esse aliquando quis desinit; *libertinus* esse non desinit. Denique, licet poteramus altero horum nominum esse contenti, tamen distinguere veteribus placuit privatim respectum à publico. Et ideo *libertinitas* dicimus, non *libertitas*. Ex *servo* tamen, non quod ad privatum dominum refertur, fit *servitus*; sed quod ad publicum. Dicimus enim non modò *servus tuus*, *servus meus*: sed etiam sine respectu domini, ut *hic servus* & *homo servus*, quod in *liberto* non fit. Cæterum cogitanti mihi unde factum sit, ut in tantâ exemplorum copiâ elegantiam hanc accuratissimè custodientium, tamen tot hominum millia nunquam annotaverint: hoc existimo causâ fuisse, quòd frequenter invenirent sine mentione *patroni libertum* nominari: quo falli sopitæ negligentiae fuit. Si enim nonnunquam reperiebant *liberto* non apponi *patronum*, tamen reperiebant *libertino* nunquam apponi: quamquam semper adhæret *liberto patronus* vel nominatim, vel subintelligendo, ut in multis fit, quale est: *Vendidi patrimonium*, suppletur *meum*: *Collocasti filiam*, suppletur *tuam*: *Publicavit opus*, suppletur *suum*. Ita hoc loco, quale apud

f Lib. I. c. 2. Quintil. licet & nihilominus amicum gravem virum, aut *fidelem libertum* lateri filii sui adjungere, videlicet *suum*. Cic. pro Sextio, cum ait: *Quantum fratrem auxilio servorum libertorumque creptum à ferro Clodianorum*: non *genas, servile libertinumque*, nec *cujuscunque servos libertosque* significat, sed *suos ipsius*. Quid attinet plura ex jure civili exempla repetere, cum etiam sint distincti tituli de *Libertis* & *libertinis*? Quam differentiam qui ignorat (omnes autem leguleii ignorant) plurima & capitalia in ipso jure civili

civili peccata committit. ^a Servius Grammaticus ^g Serv. In
(si codex est fidelis) pro *libertino* posuit *liber-* illud Virg.
tum, in *Æn.* 8. Feronia mater ^h Nympha Cam- *Æn.* 8. Na-
paniæ, quam etiam supra diximus. Hæc etiam tres ani-
libertorum dea est, in cujus templo raso capite *ma, &c.*
pileum accipiebant. Adjiciam quod ait Suet- ^h Nympha
nius in vita ⁱ Claudii, in ipsum Claudium: Ignar- *Campana,*
us temporibus Appii, & deinceps aliquandiu *Ed. Col.*
libertos dictos non ipsos qui manumitterentur, ⁱ Cap. 24.
sed ingenuos ex his procreatos.

CAP. II.

*Inter Accessus & Accessio, Actus & Actio,
Gestus & Gestio, quid intersit.*

Accessus & Accessio, differunt. Siquidem acces-
sus est additio sive appropinquatio. Accessio
autem adjectio atq; incrementum; quæ differen-
tia rata est in consimilibus nominibus. ^a Satus ^h Status-
enim & satio idem sunt, cultus & cultio, motus ⁱ Statio, *Ed.*
& motio, actus & actio: nisi quod dicimus acti- *Col.*
onem caussarum, non actum: & actum comædi-
arum, non actionem; cursus & cursio, abusus
& abusio. Gestus quoque & gestio non parum
differunt. Nam gestus est actio quædam & quasi
pronuntiatio corporis: Gestio verò est admini-
stratio & actio, quamvis parum in usu est. Hæc
autem duo, de quibus dicere institueram, idè
differunt, quòd verbum unde descendunt, dupli-
citer & regit & significat: ut, ⁱ Accede ad igl ⁱ Terent.
nem hunc: id est, adi atque appropinqua: & ⁱ Eun. Act. 1.
Hoc calamitatibus meis pondus accessit, vel, ad ⁱ Scen. 2.
calamitates meas: id est, adjunctum est & ^m in- ^m Accrevit.
crevit. Ita à prima significatione nascitur ac- ⁱ Ed. Steph.
cessus, cujus contrarium est recessus: A secundà ⁱ & Col n.
accessio: ut ^a Cicero: Accessionem adjunxit ⁿ Offic. 1. 1.
edibus: id est, adjectionem & incrementum.

Præter

o Lib. 1. in
Som. Scip.
cap. 6.

p Ibid. c. 12.

q Cap. 1.

r Philip. 2.

s Sereban-
tur, Ed. Col.
& Steph.
t Lib. 2.

Præter usum tamen superiorum, o Macrobius in commentariis naturalibus dixit: Aut enim *accessio* est, aut in lævam dextramve deflexio; aut fursùm quis aut deorsùm movetur, aut in orbem rotatur. Et iterum, Has Solis portas Physici vocaverunt, quia in utraque obviante solstitio *ulterius* solis, inhibetur *accessio*. *Accessus* ipse dixissem potiùs, Ciceronem imitatus, qui tertio de oratore libro ita ait: Ut Luna *accessu* & *recessu* suo Solis lumen accipiat. Nam quòd *febris accessio* sæpe legitur, ego *pro incremento* accipio, non *pro accessu*: alioqui, aliquando legeremus *Accessus febris*, si idem esset; quod nunquam fit, Plin. q lib. 23. Sed id dandum quidam non nisi in *accessione* censent, alii non nisi in *remissione*: illi ut sudorem coerceant, hi quia tutiùs putant minuente se morbo. *Accessionem, remissionemque*, pro contrariis posuit; & si *remissio imminutionem* significat, profectò *accessio* significat *incrementum*. Quia dixi, Nomina in *us* & in *io* à supinis profecta, ferè ejusdem significationis esse: hoc exceptionis addo, quòd ea quæ positionem habent in *io*, latiùs significare solent, nec *actionem* modò sed *rem* etiam ac *corpus*, ut *aratio, possessio, sessio*. Cicero in t Philippicis: Hæ quondam *arationes*, Campani, & Leontini agri in populi Rom. patrimonio grandifera, & fructuosæ terebantur; id est, agri ad *arandum idonei*. Idem in eisdem: Quid *possessiones* datas, quid ereptas proferam? Idem de t oratore: Tot locis *sessiones* gymnasiorum: id est, tot *sedilia*. Ea tamen quæ sunt in *us*, pro personis accipi solent. *Conventus* non est *conventio*, sed *homines qui in unum locum convenerunt*. *Consessus* non est *confessio*, sed *homines in uno loco confidentes*.

CAP. III.

Observatio & Observantia.

Observatio & observantia simili quodam modo, ut accessus & accessio differunt. *Observo* namque duo significat: unum quod est *custodio aliquid oculis animoque, in modum speculatoris, ne nos silentio taciteque pratereat*: ut *Observa transeuntes, observa filium, observa Davum quid agat, quid loquatur, quasi custodi & adnota*. Et hinc fit *observatio*, quasi *annotatio & animadversio*. Item *observo non speculantis modo, sed admirantis venerantisque, & id tantum in homines, non in res; quoties quem vel virtute vel dignitate suspicimus & colimus*: unde fit *observantia*, quæ est *veneratio quedam & honoris exhibitio*. Quare melius *observationem*, quam *observantiam*, hi qui nominantur fratres, suum institutum nominarent.

CAP. IV.

Potus & Potio.

Potus & Potio non differunt, nisi ob huiusmodi causam: *potus* enim vini, aquæ, simili-umque dicitur. *Potio* verò à medicis datur ægrotanti, quod Græcè dicitur *φαρμακον*. Nonnunquam tamen *potio* pro *potus* accipitur. Seneca de tranquillitate: Aliquando vectatio iterq; & mutata regio, vigorem dabunt, convictusque, & liberalior *potio*. Cicero in ¹ Tusculanis: Quid ² Lib. 5. quod ne mente quidem rectè uti possumus, multo cibo & *porione* repleti? Et ³ alibi: Tantum ⁴ In Cato. cibi & *potionis* adhibendum, ut reficiantur vires, ⁵ Maiore. non opprimantur.

CAP. V.

Senes., Veteres & Antiqui.

Senes vocantur, quantum ad privatam ipsorum vitam quod usque ad senilem ætatem vixerunt. *Veteres*, quantum ad publicum tempus, quod aliâ ætate vixerunt, etiam si ad senium non pervenerunt. Unde quidam juniores fuerunt seniores veteribus. *Antiqui* utrique dicuntur, sed magis *veteres* quàm *senes*.

CAP. VI.

Defectus, Culpa, & Defectio.

Defectu medicorum multi perierunt; plures tamen *culpâ* eorum. Is nanque *defectu* medici perit, *cui medicus præstò non est*. *Culpâ* verò medici, *qui moriturus non erat, nisi præstò ipsi medicus fuisset*: quam majorem partem esse arbitror. Hoc idè dixi, quod nonnulli pro *culpâ* medicorum aiunt *defectû*. Et *vitia hominum rerumque* vocant *defectus*: quum dicere deberent *vitia*, vel *culpas*, vel *mendas*; ut, *Menda libri*. *Defectio* plurimùm à *defectu* dissentit, quum sit *recessio*, aut *militum*, aut *civitatis à domino*, vel à superiore. Est enim *Deficere*, & à ductu alterius recedere, & quasi *rebellare*: & *Defectio* quasi *rebellio*: quæ exempla passim reperiuntur.

De deficere,
h. d. Gr. 1b.

CAP. VII.

Rumor & fama.

Rumor & fama idem sunt: quorum alterum Latinum, alterum è Græco est: Cicero in 2 Philippicis: Improbissimis *rumoribus* dissipatis: & non longè pòst: Hoc triduo vel quatruiduo

a Philip. 14.

quadriduo tristis à Mutinâ *fama* manarat. Et statim pōst : *Famam* istam fascium dissipaverunt. Significatur autem his duobus nominibus *sermo* quidam in populo sine certo auctore de re aliqua recenti, sive bonâ, sive malâ. Exemplum rumoris de re bona ponamus ; Liv. lib. 2. Manat tota urbe rumor, Fabios ad cœlum laudibus ferunt. Frequenter tamen *fama* etiam pro sermone non rei recentis, sed jam inveteratæ, & pro opinione quadam, ut, *Fama* est Athenas jam plus annorum viginti millibus fuisse conditas. Et pro laude & pro celebritate hominis : ut *Fama Camilli, fama Scipionum, Metellorum, Fabiorum, & eorum quoque qui vivunt* : ut, *Fama mea, fama tua, fama illius*, pro quo non rectè dixeris Rumor.

CAP. VIII.

Murus, Paries, Mœnia, Porta & Janua.

MUrus & Paries quid differant, supervacuum erat admonere, nisi his temporibus (ut sunt omnia depravata) *murus* pro *paries* à pluribus usurparetur ; quamquam apud Græcos eodem sono pronuncietur utrumque, distinctum tamen & literis & genere. *Murus* est urbis lapideus ambitus, quî Græcè dicitur τὸ τεῖχος. *Paries* verò domorum, Græcè ὁ τοῖχος. *Murus* est etiam non urbis, sed urbis tamen similitum, ut *munitionum castrorumque*. *Mœnia* pro muris accipi solent, & pro ædificiis ipsius urbis. *Porta* murorum est, *munitionumque, atque castrorum* : *Janua* parietis ac domorum.

CAP. IX.

Gesta & Acta.

a Philip. 1.

b Lib. 5.

Gesta & acta hoc differunt, quia illa sunt in administratione magistratûs, & in rebus majoribus, & ad rempublicam vel ad plurimos spectantibus: ut, Gesta Alexandri, gesta Pompei, gesta Caesaris. Acta verò etiam rerum privatarum, & minorum ac familiarium: ut a Cic. An in commentariis & chirographis, ac libellis, se uno authore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodò dictis, acta Caesaris firma erunt; quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa perpetuasque leges esse voluit, pro nihilo habebuntur? Equidem sic existimo, nihil tam esse in actis Caesaris quàm leges Caesaris. Quidam illud ejusdem ita legunt in Sallustium: Quòd si de mea vita atque actibus huic conviciatori respondero, invidia gloriam consequetur. Reor scribendum esse Actis. Quòd si scribi potest Actibus (ut est apud b Lucanum, Licet ingenteis abruperit actus) minùs miror cur Actus Apostolorum magis, quàm Acta dicamus. Idem tamen sunt Actus & Actiones.

CAP. X.

Natalia, Natalis, Natales, Natalitius.

Natalia significant quod natalis, qui est dies natalitius, utrumque conversum in substantivum ab adjectivo, hic & hæc natalis, & hoc natale; ut Natalis horæ tempus apud Quintilianum in Gladiatore. Natales verò magis conditionem sanguinis & familiæ, ut Generosi natales, obscuri natales: ut idem Quintil. in eadem declamatione: Cujus ut interjecto mari non fortunam quisquam nosse, non natales, non patrem

trem poterat. ^c Plin. ad Messium: Nonnunquam ^c Lib. 3. Ep. candidatus, aut natales competitoris, aut annos, ^{20.} aut etiam mores arguebat. Hic pro ignobilitate accipitur, illic pro nobilitate.

CAP. XI.

Præcepta & Præceptiones pro eisdem accipi:
Instituta & Institutiones differre.

Præcepta & Præceptiones indifferenter utimur pro disciplinâ: Instituta & Institutiones per differentiam. Instituta enim sunt mores consilio & ratione sumpti. Nam mores bonos & malos dicimus, & in morem, id est, similitudinem: ut, In morem leonis, In morem stagni placidæque paludis, inquit ^c Virgilius. Institu- ^d Æn. 8. tum autem bonus mos: ut, Faciam meo instituto: licet Institutum nonnunquam significet inceptum, propositum, ab instituo, quod est incipio. Instituta verò (ut institueram dicere) boni mores sunt, consilio & ratione sumpti. ^e Quintilian. Nam is, quamvis nutricibus trien- ^e Lib. 1. c. 1. nium dederit, tamen ab illis quoque jam informandam quàm optimis institutis mentem infantium judicat. Cur autem ad literas non pertineat ætas, quæ ad mores jam pertinet? Eandem rem appellans instituta & mores. Apud Valerium Maximum titulus est de Institutis antiquis, quasi de moribus antiquis. Institutiones sunt præceptiones, quibus instituuntur & docentur homines: ut libri ab eodem Quintil. ac Lactantio, multumque aliis authoribus inscripti de institutione oratoriâ; sive ab alio nomine atq; materiâ:

f A&. 4.
Scen. 6.

g Lib. 5. c. 13.

h Accusator,
Ed. Col.

i Lib 6. c. 5.

Advocatus & Patronus sic differunt, quod illud generalius est nomen, quàm hoc; ut non tantùm significet eum, qui alterius causam agit: siquidem quicumque adest alteri in causa officii gratiâ, advocatus appellatur, etiam si nihil dicat neque agat: sed qui tantùm paratus sit defendere: ut Terentius in Eunuchis: Tu abi atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum, volo ego adesse hîc nobis advocatos in turbâ hæc. Et Cicero, cùm in aliis multis locis, tum pro Cecinnâ: Qui ad possidendum prædium contulit se cum advocatis, quorum præsidio ab adversarii injuriâ tutus esset; qui & ipse venit cum advocatis suis, sed armatis ad arcendum Cecinnam à prædio. Patronus autem propriè est, qui agit causam, sed accusati, non accusantis. Quintilianus: Quum accusatori satis sit plerumque, verum esse id quod objecerit; patronus neget, defendat, transferat, &c. Accusator præmeditata pleraque domo adfert: patronus etiam inopinatis frequenter occurrat. Accusator dat testem; patronus ex re ipsâ refellit. Ex quo colligitur, accusatorem nunquam patronum esse. Verùm quoniam non omnis lis circa accusationem & defensionem criminum versatur, ut in mutuis, depositis, locato, & conducto; similibusque; in eâ re tam actor, quam defensor solet appellari patronus. Quippe cùm uterque non alterius oppugnandæ, sed suæ defendendæ partis gratiâ dicat, ut idem: Nec immeritò quidam; quanquam in dicendo mediocres, hæc tamen altercandi præstantiâ meruerunt nomen patronorum. Patronus etiam dicitur respectu liberti: & nescio an hic ab illo, an ille

ille ab hoc nominatus sit: utrumque tamen à patre venit. Uterque enim simile quiddam patris habet: & ut dominus manumissione servi liberat eum miserâ conditione; ita *advocatus* hominem obnoxium, potestate iudicum & periculo litis, operâ suâ liberat. Propter quod *clientem* vocamus *ipsum litigatorem*, *cujus causam agimus*, & eum qui *sectator* est, & *sub tutelâ alterius*, & *penè famulus*; quales sunt liberti in patronos. Et *patrocinari*, tam verbo quàm facto imbecilliorum protegere; à quo fit *patrocinium*.

CAP. XIII.

Facies & Vultus.

Facies magis ad corpus, Vultus magis ad animum refertur, atque voluntatem, unde descendit. Nam *Volo* supinum habebat *vultum*. Inde dicimus *irato* & *mæsto vultu* potius, quàm *facie*: & contra, *latâ aut longâ facie*, non *vultu*: à quo compositum est *superficies*, non sanè discrepans à suo simplici; ut *facies maris*, *facies terræ*, quasi *superficies*: & *facies hominis*, quasi primum illud quod intuemur in homine. Est tamen aliquando ubi utroque uti liceat: ut, *Fœdatâ facie*, & *fœdato vultu*: *scissâ facie*, & *scisso vultu*: *conversâ facie*, & *converso vultu*: quæ exempla sunt plurima.

CAP. XIV.

Series & Ordo.

Series ab ordine in significatione differt: nam *ordo* est *digestio*, & *in suo loco cuiusque rei collocatio*, veluti in acie fit, ubi *pedites*, ubi *alæ equitum*, ubi *leviter armati*, ubi

sagittarii, ubi fundibularii, ubi cæteri ex utilitate rei distribuuntur: & in *argumentatione*, ubi ponenda sunt firmissima argumenta, ubi infirmiora, ubi mediocria. Unde in civitatibus, & Romæ præsertim, ordines sunt: Ordo consularis, prætorius, senatorius, equestris; aded ut ordo quoque pro ipsis hominibus accipiat illius conditionis. Cicero, In hoc ordine, pro in Senatu, aut pro equitibus Romanis, frequentissimè dixit. k Idem quodam loco ait: Qui apud omnes ordines esset gratiosus, id est, apud omnium ordinum homines. Series est rerum quadam continuata progressio: ut, In serie orationis, id est, in continuato ¹ contextu. Quint. Quod non nisi in contextu orationis serièque contingit. m Virgil.

k Offic. 3.

l Textu, Ed.
Col.
m Æn. I.

— Calataque in auro

Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.

n Lib. I.
Theb.

■ Statius, Longa retrò series.

CAP. XV.

Decus, Decor, & Dedecus.

Decus est illa (ut sic dixerim) honorificentia ex benè gestis rebus. Unde decora militiæ, laudes, honores, honestamenta militi in bello comparata: cujus contrarium est Dedecus, propriè ignominia quedam, aut ignominia genus & infamis turpitude. Unde Dedecoro. o Cic. inquit de quodam: Magistratum ipsum dedecorabat, id est, turpificabat, & contumeliâ atque ignominia afficiebat. Transfertur etiam ad animum; quippe decus pro honesto, dedecus pro inhonesto accipitur: ut idem: Sequetur decus atq; honestum. p Quintil. Satis dedecoris atque flagitii castra ceperunt. Decor est quasi pulchritudo quedam ex decentia rerum personarumque,

p In Milit.
Marian.

in locis, temporibusque, sive in agendo, sive in loquendo. Transfertur quoq; ad virtutes; appellaturq; decorum, non tam ipsum honestum quam quod hominibus & communi opinione honestum videtur, & pulchrum & probabile. Unde verbum decoro mediâ longâ. Nam decoro mediâ brevi, à decus venit.

CAP. XVI.

Jocus & Ludus.

Jocus & Ludus quid significant, tum ex Cicerone de Oratore, tum ex Quintil. de ridiculis colligi potest, ut sit *jocus in verbo, ludus in facto.* Sed utrumque tamen patitur exceptionem: ut ^q Juvenalis:

Quoties voluit fortuna jocari.

q Sat. 1.

Videlicet non *de verbo* intellexit, sed *de facto.*

¹ Ovid.

*r De Art.
Amand. l.3.*

Hos ignava jocos tribuit natura puellis:

Materia ludunt uberiore viri.

¹ *Mille fac esse jocos, turpe est nescire puellam* *s* Paulo ante.

Ludere; ludendo sæpe paratur amor.

Jocos pro ludo & ipse posuit. Joca quoque pro jocos nonnunquam legimus. Cicero ad Atticum libro decimoquarto: ¹ *Itaque joca tua plena factiarum.* E diverso ludus pro jocus. ² Hor.

Ep. 14.

Præterea, ne sic, ut qui jocularia, ridens

*u Satyr.
primâ. Pri-
mo Scrm.*

Percurram; quanquam ridentem dicere verum

Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi

Doctores, elementa velint ut discere prima:

Sed tamen amoto quæramus seria ludo.

Hinc ludere pro joculari frequenter invenitur. Cic.

de ³ *natura deorum*: Cum verò deos nihil agere, nihil curare confirmat, membrisque humanis princip.

esse præditos, sed eorum membrorum nullum usum habere, ludere videtur. ⁴ Plin. ad Valerianum: Cum alii divinum me, alii meis rapinis, ^{14.}

meæ

meæ avaritiæ occursum per ludum acceptum dic-
 z Lib. 1. Ep. citant. Plin. idem ad z Fabium justum: *Ludere*
 11. me putas; serid peto: *Ludere* dixit pro *jocari*,
 & se non joco agere, sed *serid*. Quæ duo con-
 * L. b. 6. c. 4. traria esse, * Quintil. author est inquit: *Fo-*
cum verò accipimus, quod est contrarium *serid*.
 Idem in eodem loco inquit: *Ludere* nunquam
 velimus: quod non tam pro *ed*, quod est *jocari*,
 puto dixisse, quam pro *eo*, quod est *scurriliter*
 & leviter loqui, vel *deludere* alterum, sive *elu-*
dere. Nam composita à *Ludo*, ad verbum quo-
 que, & orationem pertinent, non modò ad acti-
 onem, ut in eodem opere. * Cic. Sed & vos ab
 a Acad. illo irridemini, & ipsi vicissim illum *eluditis*. *Lu-*
 quæst. 1. 4. *dere* etiam dicitur *versibus scribere*, sed non nisi
 b Verè, Ed. in opusculis b fere, qualia sunt epigrammata:
 C. L. & hæc opuscula dicuntur *lusus*; & hoc ita sentire
 summos authores annotavi. *Alludere* est cùm
aliud dicimus, & ad aliud sententiam latenter
 c A. 3. *referimus*, ut c Virg.

Actiæque Iliacis celebramus littora ludis.

Dum enim narrat *ludos Æneæ*, alludit ad Au-
 gusti victoriam, quâ contra Antonium in his lo-
 cis potitus est. *Ludus* item differt à *lusu*, sive
lusione. *Ludus* enim tum periculum, tum spei
 sibi propositam habet. *Lusus* nihil præter meram
 voluptatem. Itaque qui pilâ, qui trocho, qui
 tesseriis, qui etiam quocunque genere talorum de-
 lectionis gratiâ ludunt, *lulum* potius, quàm
 a De Senec. *ludum* exercent. d Cicero: Ex multis *lusioni-*
bus, nobis senibus talos relinquunt, & tesseras:
 de voluptate videlicet senili locutus est, non de spe
 lucri, cujus spei causâ pleriq; ludunt. Ideòq; *ludum*
talarium dicimus, non *lulum*, & *ludum alexæ* quod
 etiam lege prohibetur. Quidam & hunc *lulum*
 e In Calig. vocant: ut e Suet. lib. 4. Ac ne ex *lusu* quidem
 C. 4. *alexæ* compendium spernens. Dicimus etiam *ludum*,
 scholam

scholam ipsam, ubi & periculum & spes est, & certè labor atque vapulatio: ut Dionysius tyrannus regno ejectus, factus est *ludi magister*: & Camillus *ludi magistrum* discipulos hostibus f Liv. lib. 5. prodentem, eisdem pueris cadendum in urbem usque præbuit. Est igitur *ludus literarius*, tum aliarum quarundam artium, tum scholæ grammaticæ, quam *trivalem scientiam* dicimus, quod in triviis & compitis docetur. Hoc idè admonui, quod quidam imperiti *trivalem scientiam* appellant *Grammaticam*, *Rhetoricam*, & *Dialecticam*: *quadriviales* alias quatuor liberalium artium. *Ludus* igitur (sicut dicebamus) est aliarum quoque artium, sicut *Musicæ*: ut apud * Terent. de fidicinâ, quæ quotidie discebat in ludo. De Grammaticæ scholâ (ut mea fert opinio) magis quam Rhetoricæ intelligit Cicero de * oratore, cum inquit: *Hoc in ludo* non præcipitur: faciles enim causæ ad pueros deferuntur. Et statim post: Hæc est in *ludo* causarum ferè formula. Nam ut inquit * Quintil. Rhetores suas partes omiserunt, & grammatici alienas occupaverunt. Siquidem grammatici latini Rhetoricam etiam docent; quod indicant ipsius quoque Cicer. verba, cum pueros, non juvenes nominat. Est & *ludus armorum* qui idem (ut sentio) *gladiatorius* dicitur, ubi discunt gladiatores, ut apud * Quint. Quod me diu piratæ in carcere retentum, quia redemptorem illis divitem promiseram patrem, in *ludum* vendiderunt tanquam decepti. Et iterum: Et inter debita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, ut novissimæ perderem calamitatis meæ innocentiam, discebam quotidie scelus. *Ludos* tamen *gladiatorios* frequentius, quàm *Ludum* dicimus; quoties unum plurave paria gladiatorum ad spectaculum pugnatura producuntur. Quæ res mu-

g Phorm.

Act. 1.

Scen. 2.

b Lib. 2.

Lib. 2. c. 1.

In Glad.

Ibid.

nus gladiatorium appellatur, quia populo tanquam munus donatur. Et qui donat, *munerarius* : & qui familiam gladiatorum habet, gladiatoresque domi in disciplinâ, & (ut dixi) in ludo exercet, ac postea vendit, *lanista*. Vocantur autem *ludi gladiatorii*, sicut *ludi Apollinares*, *ludi Circenses*, *ludi seculares*. Nam *spectacula publica* utique in honorem deorum, ludos antiqui vocabant : ut non absurdum sit, *solemnitatem in natali die sanctorum*, præsertim cum apparatu illo & pompâ, ludos vocari. Nam quo alio nomine vocemus illam spectaculi exhibitionem, qualis sit in multis Italiæ civitatibus, & (ut audio) in multis aliis provinciis. Hæc de ludo, & de ludis hæcenus. De *lusu* quoque aliquod adferatur exemplum.

Lib. 1. c. 4.

Quint. Nec me offenderit *lusus* in pueris : est & hoc signum alacritatis. Et iterum paulò post : Sunt etiam nonnulli acuendis puerorum ingeniis non inutiles *lusi*.

C A P. XVII.

Libertas, Licentia.

Libertas in loquendo accipitur in bonum, cum quis non timidè (quod servile est) sed ingenuè & libere, hoc est, ut liberum hominem decet, loquitur. *Licentia* verò in malum, quando hac libertate abutitur usque ad temeritatem & procacitatem : unde Quintil. Quæ in aliis *libertas* est (inquit) in aliis *licentia* vocatur. In agendo quoque simili modo : ut, *Liberè fecit*, *liberè egit* : id est, digna libero homine. Cic. sæpe de *liberè* dictis & factis loquitur, & de *licentiâ* Clodianorum queritur. Quintil. Porro qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed *licentiam*. Teren. Deteriores omnes sumus *licentiâ*. Est autem hujus nominis significatio, *impunita quedam facultas agendi quicquid*

Lib. 3. c. 10.

In apibus
paup.

Hea. t.

Act. 3.

Scen. 1.

quicquid velis; de facto loquor : nam *de verbo* jam dixi, quod dubitationem non habet. Ideò hoc dico, quòd videtur vocari posse in dubium *de facto*. Siquidem Sallust. in Jugurthino ita ait : Romam legatos ire jubet, agendarum rerum & quocunque modo componendi *licentiam* illis permittit. Quod nescio an in malum accipi debeat, quasi & male, & cum damno atque dedecore regis possint componere. Quale est ? Quint. An existimas hanc legatis peccandi dari *licentiam*, ut quæcunque scelera in eo officio commiserint cum his omnibus hæc unâ lege decident ? An etiam in bonum, ut solent dicere jurisconsulti : Data est mihi *licentia* eundi redeundique ; qualiter etiam plerique ecclesiasticorum scriptorum locuti sunt.

Hoc modo dico, Ed. Col. Ideo hoc loco, videtur vocari, &c. Ed. Gryph.

In pastu cadav.

CAP. XVIII.

Indulgentia & Venia.

Indulgentiam vulgò nunc accipiunt pro venia : ut, *Indulgentiam deus tibi tribuat* : vel, *deus tibi indulgeat*, quod quis neget dici non latine ? *Indulgere* enim est concedere, & (ut sic dicam) obsequenter, delicatèque tribuere. Cujus rei admoneri certè debuerant trito illo versu, nescio cujus, sed certè inter autores minutos latinissimi, & quo mille annis nemo carmen scripsit elegantius,

Indulgere gula noli, quæ ventris amica est. f In Cat.

Nunquid in gulam nequaquam misericordes jubemur esse antequam peccavit ? an ne committamus, ut illa peccet ? Quintil. Mollis illa educatio, quam *indulgentiam* vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit. Non ergo *indulgentia* pro *venia* accipienda est. Est enim *venia remissio culpæ* : ut idem : Peccavi, *veniam* peto : & errare hominis est, & ignoscere patris.

Melius,

Dist.

Lib. c. 3.

In Glad.

Melius, qui è contrariò *veniam* pro *indulgentia* accipiunt, ut: Virg. *Æn.* 1.

Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Et Cicero pro Archia: Dabit mihi *hanc veniam*, id est, *indulgebitis concedetisque mihi hoc, si fortè peccavero.* Nam apud hunc vix unquam *indulgentia* reperitur. * Terent. Da pater *veniam*, sine te exorem. Hæc duo pro utroque posuit: id est, *Da veniam, & Sine ut hoc*, etiam si improbum sit, abs te impetrem. Et *cum venia tuâ* dixero, hoc est, si quid erro, tamen cum pace tua, & (ut isti loquuntur) cum licentiâ tuâ dixero. Frequenter legimus, *Facio tibi potestatem eundi & redeundi*: quem in modum mallet ego dicere, quàm, *Do tibi licentiam.* Porro *dare potestatem* est plus, quàm *facere potestatem.* Est enim *dare potestatem*, rem alterius arbitrio committere. Ex hoc *veniam dare*, admoneor, ut dicam de *pænitere*, quod nunquam pro *pudere* sive *tædere* accipitur: ut Livius l. 1. Nec me eorum sententiæ *esse pænitet.* Cicero de senect. Num igitur si ad centesimum vixisset annum, senectutis eum suæ *pæniteret*? † Virg.

Nec te pæniteat calamo trivisse labellum.
Quod ‡ qui exponunt pro, *parum videatur*, mihi non probantur.

* Andria
Act. 5.
Scen. 3.

† Eclog. 2.
‡ Quidam
exponunt
pro, *parum*
videatur.
Ed. Col.

C A P. XIX.

Ambitio & Ambitus.

Ambitio in animo est, *ambitus* in actu. Nam qui præter modum cupit aut honores, aut laudem, *ambitione* peccat. Qui verò dilargitur pecuniam suam, aut populo muneribus ludisque blanditur; aut cæteris artibus, quæ legitimæ non sunt, ad publicos honores tendit; ambitum committit. Cui similis est quam hodie *simoniam*

moniam vocant, à Simone Mago : nisi quòd hanc tantum in rebus sacris volunt esse. *Ambitus* ab *Ambio* venit, sive quod is qui non suæ virtutis confidit, non rectè graditur, sed per circuitum : sive quod Romani, qui honores peterent, singulos circuibant, prehensantes rogantesque, ut se in suffragiis adjuvarent : sive quod qui pro adipiscendis honoribus solliciti sunt, cum rogant, exordio quodam longiore & verborum circuitu utuntur.

Hæc omnia, quæ *ambitus* facit, *ambitio* facere compellit ; à quâ *Ambitiosi* dicuntur, non ab *ambitu*.

Nonnunquam *ambitus* pro ^a *effectu ambitionis* accipitur apud ^b Quint. sive pro *specie quadam favoris*, & quasi *captatione misericordiæ* :

ut, Si juvenis innocentissimus Judices, uti vellet *ambitu* tristissimæ calamitatis, poterat allegare vobis amissam cum oculis cogitationum omnium temeritatem. Ab hoc etiam *ambitosus* dicitur, ut apud eundem ^c libro sexto : Non sum *ambitosus* in malis, nec lachrymarum augere causas volo, utinamq; esset ratio minuendi. Ovid. lib. 3. de ^d Ponto :

*Sed tamen hoc factis adauge prioribus unum ;
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.*

^a Effectu,

Ed. Col.

^b In Pariet.

palmat.

^c In Proœm.

^d Eleg. I.

CAP. XX.

Vicus & Suburbana.

Vicus pars urbis. Divisa est enim urbs in *vicos*, quasi in membra minora, sicut

Suburra, Carinæ, ^e Exquilix, vici Romæ (ut opinor) erant. Nam *regiones* circa viginti fuerant, hodièque tantum tredecim servant nomina.

Vici autem & olim & nunc ultra mille. Extra urbem verò frequentes villæ, ac frequentes domus

instar ^f *vici*, urbani *vici* vocantur, si modò *suburbana* non sint. Tunc nanque *suburbana* dicuntur plurali quidem numero : nam singulari

signifi-

^e Esquilix
Romæ, &c.
Ed. Col.

^f Vici urbani, vicus vocantur, *Ed. Steph. & Col.*

g Quint. 1.8.
cap. 2.

significatur *prædium in suburbanis*, ut *suburbanum meum* & *suburbana mea*, si plura sunt : quale est in similibus : ut, *Fui in Cumano*, in *Tusculano*, id est, in *fundo meo Cumano*, & *prædio meo Tusculano* : eramus in *Formiano tuo* & in *Pompeiano Varronis* : id est in *villa tua*, & *Varronis*. Cæterum (ut ad rem redeamus) hic *vicus paganus* ferè muris caret : nam si haberet muros, *castelli* nomen acciperet, quod à *castrum* descendit, quo significatur *locus muris manitus*, & (ut Servius ait) *urbs*. In plurali verò notum est appellari *locum*, in quo *militēs tentoria fixerunt* : quanquam varius mos est castrametandi. Veteres solebant illa fossa vallōque circumdare, & aliis pro naturā loci munitionibus. *Oppidum* omnis *urbs* est, præter Romam, quæ s̄ peculiari nomine *Urbs* vocari coepta, fecit ut cæteræ *urbes oppida* vocarentur, quia jam ipsa *oppidum* ampliùs non est. Unde dicatur *urbs*, & *oppidum*, tum alii dixere, tum parùm attinet de etymologia disputare, quæ plerunque fallax est, & in primis (nisi fideli fundamento nitatur) frivola. *Vicinia* autem non tam *homines*, qui eundem incolunt *vicum*, significat, quàm qui prope domum tuam habitant. *Vicinitas* autem non *homines*, sed *propinquitatem*, propriè quidem *vicinorum*, abusivè verò etiam *cæterarum rerum* : Nonnunquam continens pro contento ; ut, *Laudanda* vel potius *amanda vicinitas*.

C A P. XXI.

Commentarium.

Commentarii nomen quid significet, tertio Declamationum libro Seneca declarat, cùm dicit : Sine commentario nusquam dixit, sed commentario

mentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur. Et Cicero in Bruto: Non est oratio, sed capita rerum, & orationis *commentarium* paulò plenius. Et Quint. Plerumque autem multa agentibus accidit, ut maximè necessaria, & utique initia scribant; cætera quæ dōmo adferunt, cogitatione complectantur, subitis ex tempore occurrant: quod fecisse Marcum Tullium, *commentariis* ipsius apparet. Sed feruntur aliorum quoque, & inventi forte, ut eos dicturus quisque composuerat, & in libros digesti, ut causarum, quæ sunt actæ à Servio Sulpitio, cujus tres orationes extant. Sed hi, de quibus loquor *commentariis*, ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memoriam posteritatis videantur esse compositi. Per hæc Quintiliani verba colligitur, non modò id quod dicebam, simulque in plurali hoc nomen esse generis masculini, quum in singulari sit neutri, de quo mox etiam dicam: verumetiam *commentarios* idem esse quod *libros*, quod Cic. confirmat: tum tertio libro de finibus dicens, Tuipe, quum tantum *librorum* habeas, quos hic tandem requiris *commentarios*? quosdam, inquam, Aristotelicos: tum secundo de Oratore: Tres patris Bruti de jure civili *libellos* tribus legendos dedit, ex libro primo forte evenit, & cætera. Ac statim post: Ubi sunt hi fundi, Brute, quos tibi pater *publicis commentariis* consignatos reliquit? quod nisi puberem te jam haberet, quartum *librum* composuisset, & se in balneis locutum cum filio scriptum reliquisset. Ecce eandem rem tribus vocabulis Cicero declaravit, *libellis*, *libris*, *commentariis*. Quare ita sentio: omnes *commentarios* *libros* esse, sed non contrò *libros* *commentarios*. Nanque ubi res sunt latè diffusæque explicatæ, & non quam brevissimè poterant, tractatæ, *libri* tantum sunt, non

b L b. 10, c. 7.

commentarii: unde Cæsaris *commentarii*, in quibus ad exequendum historiam alijs videtur subjecisse materiam: qui si fuerint singuli, *commentarium* vel *commentarius*, vel *liber* dicetur. Livius libro 39. Quæri iussit ab eo, ecquem de his rebus *commentarium* à patre accepisset? cùm respondisset, accepisse se: nihil priùs, nec potiùs visum esse, quàm regis ipsius de singulis responsa accipere. Librum poposcerunt. Si plures; *primus* & *secundus commentarius*, non *primum* & *secundum commentarium*, ut Hirtius five Opius, qui accessionem adiecit Cæsaris *commentariis*, ait, *Proximus alterve commentarius*, nunquam *commentarium*: ita mihi in magnis autoribus videor annotasse. Quidam tamen aliter faciunt, utique in alia significatione, quæ est (ut sentio) *expositio*, & *interpretatio authorum* utroque genere promiscuè utentes, ut Aulus Gellius: est aded Probi grammatici *commentarius* satis curiosè factus. Et iterùm: Nonnulli grammatici, qui *commentaria* in Virgilium composuerunt. * Iterum quoque: Noster ¹ Taurus in primo *commentariorum*, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptum reliquit. Boetius: Quod in his *commentariis* diligentius expeditivimus, qui à nobis in ejusdem Ciceronis Topica scripti sunt. Et iterùm: Quo autem modo de his dialecticis locis disputetur, in his *commentariis*, quos in Aristotelis Topica à nobis translata conscripsimus, expeditum est. Quidam etiam talia hujusmodi opera *commentum* vocaverunt, ut Nigidius, Donatus, Priscianus, aliique nonnulli. Servius *commentarium*, *commentariosque*, pro *homine* accipere videtur, cùm inquit in septimo ^m *Æneid*. Dicit quidam *commentarius*, Connexa legendum. Et in ⁿ Georgicorum primo: Superfludò movent quæstionem *commentarii*.

CAP.

i Lib. 2. c. 6.

k Lib. 6. c. 14.
l Scaurus,
Ed. Col.
Steph. &
Gryph.

m In illud.
Deserit.
Hesperiam,
& ca li con-
vexa per
aura.
n In illud,
Prima Ce-
res ferro
mortales
vertere ter-
ram.

CAP. XXII.

Cœnaculum & Cœnatio.

Cœnaculum locus ad cœnandum in loco superiori: Cœnatio locus ad cœnandum, sed in imo potius. ° Juvenal.

° Sat. 7.

— & argentem rapiat cœnatio solem.

Veruntamen cœnaculum non tam pro loco cœnandi, quàm pro parte domus superiore accipitur, quæ frequenter hospitibus & ad habitandum locari solet, qui totam domum conducere non possunt, & parte inferiore, sive illa taberna, sive officina sit, non habent opus. Cuius rei proferrem exempla, nisi abunde ¶ Varro sufficeret, dicens: Ubi cœnabant, cœnaculum vocitabant. Posteaquàm in superiore parte cœnare cœperunt, superioris domus universa, cœnacula dicta: posteaquàm ubi cœnabant, plura facere cœperunt.

p Habitanda
Ed. Col.q L b. 4. de
Ling. Lat.

CAP. XXIII.

Epulæ, Epulum, & Dapes.

Epulæ, sunt cibi ministerio hominum, & in nostrum usum comparati. Epulum solennes quedam epulæ, & propriè publicum convivium in propatulo numerosis civibus exhibitum, sive in dedicationem templi alicujus, sive in honorem deorum, vel in magnificentia ostentationem, sive in funere magni alicujus viri. Cui simile est, quod hoc tempore fit, cum publicè pasчимus pauperes, ¶ ut in mortibus propinquorum: Quod idem est penè quod parentare, si ¶ Hieronymo credimus, qui ita tertio lib. in Hieremiam inquit: Moris autem est ¶ iugentibus, ferre cibos, & præparare convivium quæ Græci *ἀνδραγαθία* vocant, & à nostris vulgò appellantur

r Præsertim
in, Ed. Col./ In cap. 16.
Hierem.¶ In gentibus,
Ed. Col.

parentalia, eò quòd parentibus iusta celebrentur. *Dapes* volunt esse vel *deorum*, vel *nostras* in sacrificiis *deorum*.

CAP. XXIV.

Sementis & Messis.

Sementis est *satio*, five (ut sic dicam) *seminatio*. Livius: Campani *sementem* facere possent. Mirorque quare cùm in aliis locis apud Hieronymum plurimis, tum in *Genesios* principio, *Sementis* pro *semine* positum est. *Messis*, tum *ipsa messio* est, tum *seges* jam *matura*. Cic. de Oratore: *Qualem sementem feceris, ita metes*.

CAP. XXV.

Seges & Fruges.

Seges est eorum *seminum*, ex quibus conficitur *panis*, nondum *demeffa*. Nonnunquam contentum pro continente usurpantes, *ipsam humum* ad accipienda *semina subactam*, *segetem*

* Georg. 1. vocamus: ut * Virgil.

Ille seges demum votis respondet avari

Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit.

* D. c. 1. l. 5. *moniam vertimus*. * Livius: Eam gentem tradidit fama dulcedine *frugum*, maximèque vini, nova tum voluptate captam. Idem: Non arbore *frugiferà*, non satis in spem relictis.

y Lib. 15. c. 1.

z Indicem,

Ed. Col.

y Plinius z Titulum dedit de arboribus *frugiferis*.

CAP. XXVI.

Malleolus & Sarmentum.

Malleolus à Sarmento sic distat, ut pars à toto. Est enim malleolus (ut placet Columellæ) in modum mallei rostra habens, aptus plantationi. Quando autem arefacta sarmenta sunt cum malleolis igni reservata, indifferenter vocantur. Nam & Hannibalem legimus sarmenta cornibus boum alligasse, eaque incendisse, ut hostes falleret. Et nonnullis civibus Romanis, quod domos haberent plenas malleolorum ad Capitolii, vel urbis incendia, fraudi fuit.

CAP. XXVII.

Arbor & Frutex.

Arbor à frutice ita differt, ut frutex ab herba: est enim frutex, qui ad justam magnitudinem arboris non assurgit, & statura similis est multis herbis, sed non demoritur neque arescit ut herba, sed perennis est. Inter frutices est soboles quoque illa arborum & plantula. Ab hac Fruticari verbum, quasi fruticem renasci ex arbore. M. Tull. ad Atticum: Excisa est enim arbor, non evulsa: itaque quam fruticetur vides. Nam illud quod sæpe legimus, Fruticari pilum, translatum est.

CAP. XXVIII.

Acinus, Bacca, Pomum, & Nux.

Acinus inter & Baccas hoc interesse puto, quod Acini inter fructus minutiores arborum fruticumve densius nascuntur: bacca vero dispersius & rarius. Inter acinos enim numerantur

e In illud
Vir. Geor. 2.
Pullulat ab
radice aliis
densissima
Sylva. Ut
cerasis.
f Pecorum,
Ed. Cel.
g Eclog. 2.

b Eclog. 10.

tur grana uvæ, grana hederæ, grana sambuci, grana ebuli, grana mali punici : addo etiam morum, & quidquid his est simile. Inter *baccas* verò, fructus lauri, fructus olivæ, corni, loti, quam fabam Syriacam vocant, myrti, lentisci, similiumque. Supra hæc autem *poma dicuntur* duntaxat, quibus *vescimur*. Cerasum verò, vel (ut e Servio placet) *cerasium*, & *Prunum*, & *mespilum*, *poma* non *acini*, neque *baccæ* nominantur. Glans in numerum istorum non venit; sylvestris enim & *pästio* f porcorum est. Castanea in nuces refertur, unde b Virgil. Castaneasq; nuces: sicut pinus, corylus, sicut à loco avelana, amygdalus, juglans, & si qua sunt his similia, non *poma* dicuntur, sed *nuces*. Nonnunquam *acini* & *baccæ* indifferenter ponuntur: ut h Virgilius:

Sanguineis ebulis baccis, minióque rubentem.

C A P. XXIX.

Crepitus, Strepitus, Fremitus, & Stridor.

Crepitus, sonitus est violentus ex impulsu resultans. Unde increpare, est cum eruptione vocis, & immani sonitu reprehendere. Cymbala tympanaque crepitant. Unde fit crepitaculum. Tubæ quoque & cornua similiæque crepant sive crepitant. Crepitus quoque speciali vocabulo quid significet, malo me tacente minùs notum esse, quam me dicente nimis. Strepitus fit ex corporum tactu, sive collisione rerum & multarum vocum in unum confusione, si modò non sit immodicus: tunc enim dicitur fremitus, ut ex alto mari sonus fluctuum, & in populo murmur, vocatur etiam fremitus: quin & indignantis & excandescētis, & quasi humanam vocem præ iracundia immutantis vox, oratióque fremitus

fremitus dicitur. *Stridor* est *acrior* & quasi *si-*
bilans collisio. *Streptus* tamen propriè *pedum*
ambulantium, *manuumque* aliquid *perrectan-*
tium sonus est. Appellatur etiam *fastus* &
pompa divitiarum, quasi à *streptu* comitanti-
 um, ut apud ¹M. Fabium: Hic cum me evo- ²Decl. 13.
 casset subito trepidum, totòque fortunæ suæ
streptu circumstetisset.

CAP. XXX.

Officium & Officia.

Officium est *virtutis actio*, quod Græci
 ὁφειλόμενον vocant: vel, ut latius explicem,
pro loco, pro tempore, pro rerum dignitate, si-
 milibusque. Inde illud est quod dicitur à multis,
 In familia benè instituta omnes in officio sunt:
 id est, omnes agunt quod debent: & Missi sunt
 legatis obviam cives, officii gratiâ: & Circun-
 stabant Senatores Cæsarem sedentem in aurea sella
 officii gratiâ, id est, honoris gratiâ, quem le-
 gatis, Cæsariæ exhibere debemus. Nihil enim
 tam nos decet, quàm merenti vel honorem exhi-
 bere, vel opem ferre. Quo factum est etiam, ut
 officia significant beneficia, sive obsequia. Unde
 illud Ciceronis: * Odiosum sanè genus hominum & De Amic.
 est officia exprobrantium: quæ meminisse debet
 is, in quem collata sunt, non commemorare qui
 contulit. Et illud ¹Quin. Duxit me similis ætas, ²In Glad.
 evicerunt officia, cepit fides, amantem odisse non
 potui. Magistratus quoque officium dicitur, sive
 quia honoris causa factus est, sive opis populo fe-
 rendæ, sive quia jus suum cuique, & quod cuiq;
 debetur, reddat. Cæteræ autem artes, quæ mo-
 dò honestæ sint, suam rationem officium vocant,
 ut, Officium grammatici, officium medici, offi-
 cium architecti.

Histrion, qui personatus in scenâ Tragedias agit, Comœdiasque, voce & corporis gestu. Mimus, qui vel intra vel extra scenam gesticulationes quasdam exercet, imitaturque mores hominum, ac naturas, præsertim obscenæ. Nam Mimorum scriptores, res obscœnas, ut amores tractant. Primum è Tusco quodam homine tractum nomen esse, Titus ^{m Liv. l. 1.} Livius, ac ^{n Valer. l. 2.} Valerius Maximus authores sunt. Alterum è Græco venit *ὑμνιστάς*. Mimi tam homines, quàm poemata vocantur.

Actor & Author ita differunt, quod actor dicitur orator, qui agit causam, quique gestum vultus & corporis agit. Unde tum ipsa pronuntiatio tum oratio quæ habetur, tum oratio scripta, actio est appellata. Item Comœdus & Tragoœdus, i. histrion qui agit gestus in scena, & quod huic generi simillimum est, qui agit Attellanas: & Mimus omnis actor vocari potest: & partes comœdiæ actus dicuntur. Nam Comicus, Tragicusque poeta, ipse est comœdiarum tragicœdiarumque conditor. Author autem est (ut sic dicam) factor. Nam factor in usu non est, nisi in quibusdam è Græco translatis. Et illud quotidianum, Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, Græcè est *ποιητὴς*, hoc est poetam. At nos poetas ceterosque operum conditores, autores vocamus: & illum qui fecit aliquod opus, qui egit bellum, egit pacem, autorem operis, autorem belli, autorem

*to*rem pacis dicimus, nunquam *actorem*. Quidam
 originem ejus è Græco repetunt *αὐτάρω* sed à
 Latino quoque faciliùs formari potest, nisi quod
 nullum Latinum in *or*, à supino descendens, est
 communis generis, ut *autor*. Nam cum est ab
Augeo (si modò unquam reperitur) *auctor* &
auctrix facit, ut ° Servio placet in Virgilium
 scribenti. Idem super Donati artem ita ait : Qua-
 ritur, *Autor* utrum per se, an de verbo oriatur.
 Sed sciendum est, quod à se nascitur. Nam illud
 quod est *Augeo*, non nos seducat, quod inde ve-
 niat. Aliud enim est *augere*, aliud *authorem*
 esse. Ego verò à Servio non omninò dissentio,
 quum hujus vocis non videatur mihi origo esse
 nec *Augeo* nec *αὐτάρω* & inauditum est, signi-
 ficationis illius hic & hæc author esse. Nam nun-
 quam aliud (quantum ego sentio) significat
 quàm duo, unum quod dixi, & alterum quod
 est huic simile, *hominem in quo est vis, potestas,*
& dignitas. Unde *autoritas* dicta est : ut apud
 Livium dicitur : Decreverunt enim, ut cum p Lib. x.
 populus regem jussisset, id sic ratum esset, si pa-
 tres *autores* fierent, hoc est, *autoritatem* (ut ai-
 unt) suam & decretum interponerent, ratum ha-
 berent, atque ratificarent, sive comprobarent.
 Et ° alibi : majores nostri nullam, ne privatam q Dec. 4.1.4.
 quidem, rem agere sceminas sine autore volue-
 runt ; in manu esse parentum, fratrum, virorum-
 que. Et *autores pupilli* vocantur, *in quorum*
administratione infirma ætas, resque ejus sunt.
 Ideoque filios regum pupillos sub autoribus fu-
 isse legimus. Unde Paulus jurisconsultus, Eti-
 amsi non interrogatus tutor, *autor* fiat, valet
autoritas ejus, cum se probare dicit id, quod agi-
 tur : hoc est enim *autorem* fieri. Et Pompo-
 nius, Et si pluribus datis tutoribus unius *autori-*
tas sufficiat, tametsi tutor *autoretur*. Quare
autores

° In illud
 En. 12. Au-
 tor ego au-
 dendi, &c.

*autores sententiæ alicujus, consiliivæ, vocantur hi quorum sententiam consiliumque secuti sumus. Et duces militum, autores vocabantur. Unde Autorare. Liv. l. 37. Signo suo impressas tabellas misit, eo verò pignore velut autoratum sibi proditorem ratus est, i. obligatum & subiectum. Et Val. Max. l. 6. ^r Autorato sociis officio. ^r Suet. lib. 3. De legendo vel autorando milite, ac legionum & auxiliorum descriptione. Ex quo fit autoramentum, vel quasi obligatio, nexusque, vel quasi stipendium quoddam, & quasi precium cujusdam militiæ ac pugnæ actionisque: ut ^r Quintil. Nec difficilem sanè, sub illo præsertim autoramento, habuisset missionem: sed noluit gladiator vivere. ^u Suet. Munus gladiatorum dedit, rudiaris quoque quibusdam revocatis, autoramento centenum millium. Cic. ^x Quorum ipsa merces autoramentum servitutis est. ^y Seneca lib. 9. Epist. Nullum sine autoramento malum est. Avaritia pecuniam promittit, luxuria varias voluptates, ambitio purpuram & plausum, & ex hoc potentiam, & quicquid potentia potest: mercede te vitia sollicitant. Denique Autor nihil habere commune cum Augeo, neque cum *αὐξέω*, Auctio probat quæ venditio quædam est in publico ac celebri loco. Et hinc Auctionari, publice & fere sub hasta vendere, non ea quæ ad esum spectant, sed ea quæ ad suppellectilem, atque ad alios usus, nec ferè nisi quæ penes alium in usu fuerunt. ^z Differt autem Auctio vel Auctus ab Haustu: quia diversam originem sortita sunt. Auctus enim est incrementum ab Augeo descendens, ut haustus ab haurio.*

^r Cap. 10. de
P. Rutilio.
^s In Tiber.
cap. 30.

^t In Glad.

^u In Tiber.
cap. 7.

^x Offic. 1.

^y Ep. ult.

^z Differt
igitur A-
ctus ab Au-
ctu, quia, &c.
Ed. Steph.
& Colin.

CAP. XXXIII.

Pupillus & Orphanus.

Pupillus est qui caret quidem patre, sed tantisper dum est in ætate, cui adhibetur tutor. Orphanus qui caret patre præsidioque paterno, & qui summopere desiderat illius opem, cum sine eo male habeat. Græcum tamen nomen est, non sane à veteribus usitatum.

CAP. XXXIV.

Triclinium & Conclave.

Triclinium à tribus thoris, mensisve, appellatum est. Ibi enim comedebant, præcipue in convivium accepti, cures ipsa postularet tres thoros, mensasque extrinsecus. Qui autem huic ministerio præerat, *architriclinium* vocabant. Quint. quidem *triclinium* vocat, quod Cicero *conclave*. Nam de eodem convivii loco, ubi Simon. artem memoriæ traditur invenisse, ille sic ait: ^a Vix eo limen egresso *triclinium* illud supra convivas corruit. Hic ^b sic: ^b De Orat. lib. 2. Hoc interim spatio *conclave* illud dicitur *conclidisse*. Est igitur *triclinium* *conclave* *discubitorium*. Nam *conclave* generalius est, quod est etiam pars quædam in penetibus remotior, in qua vel viri colloqui, vel mulieres confabulari solent. *Aulam* autem, quod Græcum est, nostri semper transferunt *atrium*. Nam *Aulam* pro *Olla*, Plauto vetustissimisque dicendum relinquamus.

CAP.

Penus & Commeatus.

Penu ea omnia contineri dicuntur, quæ ad victum pertinent, sed privatum, si modo domi reposita ac recondita sunt. Nam locum ubi ista reponuntur, Varrone teste, *penarium* appellamus. Quæ vero ad victum publicum spectant (sicut alio loco diximus) *commeatus* vocantur, sed ex paucioribus constat, ut sumus diligentiores pro re privata, quam pro publica. Ferè nihil aliud continet *commeatus*, quam annonam, & quicquid annonæ vicem habere potest. Quamquam (ut iterum dixi) privatorum etiam *commeatus* est, nec annona tantum frumentaria, Cicerone dicente, lib. 2. de divinatione: Aut si Epicuri de voluptate liber rosus esset, putarem annonam in macello maiorem fore. Nescio tamen an macellum non tantum pro loco, ubi caro venditur, accipiat, sed ubi & annona.

C A P. XXXVI.

Cervix, Jugulus, & Collum.

Cervix est posterior colli pars, unde origo est omnibus nervis. Jugulus anterior, unde vox halitusque procedit. Collum omnes partes in solidum complectitur. Et quoniam nervi qui corpus erectum rigidumque faciunt, in cervice sunt collocati: dicimus hominem *duræ cervicis*, quasi *indomabilem more ferocium boum*: vel qui cervice erecta & rigida est, contumaciam quandam & rigorem mentis præ se fert, tanquam nemini caput inclinare velit, tali nomine vocatur, quasi *duri capitis, duræque mentis*. *Cervicis* etiam dicimus pro *cervice*: imo singulari numero neminem ante Hortensium dixisse, & Quint.

* Quint. est author. Similiter, quoniam in jugulo mortifera statim plaga est præ cæteris membris, eademque pars corporis vulnere obnoxia, ad quam mucro inter ipsa arma facile subit: à veteribus dicebatur *petere jugulum, ferire jugulum*, pro eo quod est ^d petere mortem, inferre mortem. * Quintilianus: Initurusque forensium certaminum pugnam, jam in schola victoriam spectet, & *jugulum petere*, & ferire vitalia, ac tueri sciat. Cic. in ^f Verrinis: Sua confessione ^f Verr. 7. induatur ac *juguletur*, necesse est.

^c Lib. 3. c. 3.
de ornatu.

^d Petere in
mortem, Ed.
Gryph.
Lib. 5. c. 12.

CAP. XXXVII.

Sinus & Gremium.

Sinus est intra pectoris brachiorumque complexum: unde *sinus vestium*, quales erant tunicæ Romanorum, & modò quorundam religioforum, supra cincturam laxitas illa vestis, quæ cingulum operit. *Littora quoque curvæ*, & quasi brachiis mare amplectentia, Sinus vocamus. Gremium est inter complexum femorum, *femininæ*: quo in complexu mulieres concipiunt. Et per translationem *gremium terræ* appellamus, cum semen suscipit, conceptumque retinet: quasi viventem foetum postea paritura. Quare cum lactantur infantes, *ad sinum* admoventur, pueri verò jam facti, à sedentibus matribus, utique cum illis blandiuntur, *ad gremium accipi solent*: ut Virg. de Cupidine sub imagine pueri Ascanii: & Hæret, & interdum *gremio* fovet infans Dido. Quinetiam matres nutricæse cum super genua collocant infantem, aut extremis vestibus repositum, & ad uterum usque sublatum gestant, in *gremio* magis quàm in *sinu* tenere aut gestare dicuntur: ut idem de eodem:

^g Æd. 1.

^b — Et foetum *gremio* Dea tollit in altos ^b Id. Ibid.

Idaliæ lucos. —

CAP.

- S**ocius socio dicitur : Comes comiti rarò dicitur. Nanque socius est pax : comes verò minor ; quippe qui sequitur, & ducem habet : ut
- De Amic. Cic. ¹ Non comitem se, inquit, sed ducem præbuit. Et alibi : Neque enim princeps tunc ad salutem esse potuissent, si esse alii comites noluissent. Ideoque duces in bello, quoties milites alloquuntur, conciliandæ benevolentiae gratiâ, non fere appellant comites, sed socios, communicantes quodammodo ipsorum dignitatem cum illis : ut ediversò, cum eosdem commilitones vocant, communicantes eorum conditionem ac sortem cum ipsis. Neque enim dux commilito est militum, sed milites inter se commilitones : ut apud
- Æn. 1. Virg. Æneas comites suos consolans ^k ait : O socii. Et autor ipse suâ personâ loquens de Achæmenide, inquit :
- Æn. 3. ^l Comes infelicis Ulyssi.
- Et iterum :
- Æn. 1. ^m Uno graditur comitatus Achate.
- Neque rectè dixeris de Ulyssè & Ænea, hunc esse comitem Achatæ, illum Achæmenidis. Idem tamen ait :
- Æn. 2. ⁿ Arma deosque parant comites.
- Et iterum :
- Æn. 2. ^o Sacra deosque tibi commendat Troja penates, Hos cape fatorum comites. —
- Nunquid dii erant comites Trojanorum atque Æneæ, an duces ? certè dii penates erant comites confessione, tum Æneæ, tum ipsorum quoque deorum. Nam libro primo Æneas ait :
- Raptosque ex hoste penates,
 Classe veho mecum. —

Et in tertio dii aiunt :

Nos te Dardaniâ incensa, tuâque arma secuti,

Nos tumidum sub te permensi classibus æquor.

Sub te, id est, te duce, & te secuti sumus : id est, tui comites fuimus. Idem quoque de Græcis dicendum est, & de eorum diis. Idem etiam de Sibylla, & de Ænea: quanquam modò hic, modò illa *dux* erat aut *comes*: tamen quia sequebatur Æneæ voluntatem Sibylla, & quasi ministram se præbebat, *comes* erat. Qui vero dicebat præmonstrans iter, & declarans ea quæ ignorabat, *dux* eadem dicitur. Tametsi aliquando *comitem pro socio* dicimus: ut P Cicero in rhetoricis de illo p De Inventione l. 2. *Comitem*, inquit, suum inclamavit semel & sæpius: cum de eodem antea dixisset, In itinere quidem proficiscentem ad mercatum quendam, & secum aliquantum nummorum ferentem, est *comitatus*: id est, *insecutus*. Quare peccavit tum ^q Priscianus ad Julianum scribens: Tibi ergo hoc opus devoveo omnis eloquentiæ præsul, ut mihi (quantumcunque deus annuerit) suscepti laboris gloriam, *te comite*, quasi sole quodam, dilucidius crescat. Quid magis absurdum, quam quem dicas *tuum solem*, eundem appellare *comitem tuum*, hoc ipso quòd sol est? Tum ille (parco nòmini sacrosancti viri) qui dixit: Ebrietas est *comes* libidinis & intemperantiæ, superbia *comes* est odii, divitiæ sunt *comites* superbiæ. Nam potius dicendum erat: Libido & intemperantia *comes* est ebrietatis. Sequitur enim libido & intemperantia, ebrietas antecedit. Odium *comes* superbiæ est, superbia *comes* divitiarum. ^r Cicero: r Tusc. l. & 3. *Est gloria comes virtutis.* Gloria enim sequitur honestatem, sicut umbra corpus. In eodem opere nuper à quodam perdocto viro, illud, Iracundiam laudant, *comitem fortitudinis* esse dicunt,

cunt, emendatum sic erat *Comitem, fortitudinem*: ut sciremus verum esse quod ait Quintil. Cum librariorum incitiam insectari volunt, suam consentiunt. Idem Cicero alio loco: Cupiditas dicendi pacis est *comes*, ociique *socia*. Siquidem pacem *sequitur* dicendi cupiditas. Quid ergo, si hæc *comes* est, illa *dux* erit? dicemusque pax est *dux* cupiditatis dicendi, & ebrietas est *dux* libidinis & intemperantiæ? non est hic sermo quidem usitatus, sed potius per alia verba, quorum tria nunc in mentem veniunt: *magister magistræ, pater matris, mater materis*: ut, Ebrietas *magistra* est libidinis & intemperantiæ: superbia est *mater* odii: divitiæ sunt *materia* superbiæ: quibus tribus ferè indifferenter uti possumus. In personis verò magis convenit *dux*: aut in his rebus, quæ personis sunt similes, qualis est *fortuna*, quæ dea fingitur: Cicero non semel dixit, *fortunam non ducem, sed comitem* fuisse quibusdam imperatoribus. Est præterea (ut ego redeam, unde egressus sum) alia differentia inter *comitem* & *socium*: quod *comes* est qui *utcumque sequitur alterius ductum*: *socius* *plerumque in negotiis, seriisque rebus, & fortunæ arbitrio subjectus*: ut Cæsar in commentariis: Itaque Androsthenes Prætor Thessaliæ cum se victoriæ Pompeii *comitem* esse mallet, quàm *socium* Cæsar in rebus adversis, omnem ex agris multitudinem servorum ac liberorum in oppidum cogit. Verùm huiusmodi differentia aptior est inter *socium* & *sodalem*. Est enim proprie *sodalis* in rebus *levioribus, ac sæpe voluptuosis*. In Glad. Quintil. Quo tandem patereris animo, si delicatus adolescens, præsertim splendidis opibus, vel ex ætate mores, vel ex fortuna traxissem, & tempestiva convivia, & pervigiles jocos, advocata *sodalium* turba, solutus atque affluens agerem? Marcus

* Bell. Civil.
lib. 1.

¶ Marcus Tullius: Epulabar modicè cum *sodalibus*. Sodalitates enim, me quæstore, sunt institutæ. Idem 2 alibi: Ego Plancium, Laterens, & ipsum gratiosum dico, & habuisse in petitione multos cupidos sui, gratiosos; quos tu si *sodales* vocas, officiosam amicitiam nomine inquinâs vitioso. Caius autem, *Sodales* inquit, qui ejusdem sunt collegii, quos Græci *συνίτρος* & *ἐταῖρος* vocant. A quo non sane discordat apud Marcum Tullium Antonius, qui Norbanum Quæstorem suum appellat *sodalem*. *Comis* est, *benignus homo* & *facilis*, qui aliis non gravatè inservit.

y In Cat.
Maj.

¶ Pro Planc.

CAP. XXXIX.

Pompa & spectaculum.

Pompa omnis, spectaculum est, sed non contrâ. Pompa quidem in prosperis est, & in adversis, qualis est in triumpho & in funere, quasi quidam solennis apparatus & ostentatio. Cicero: Sed jam è pompa in veram aciem descendimus.

• Virgil.

a Georg. 3.

Ad delubra juvat solennes ducere pompas.

• Quintil. Quid enim si respondere jubeas orbitatem, cur in exequias totos egerat census, quid sibi velit ille funebrium longus ordo *pomparum*? Spectaculum verò nunc illud est quod spectatur: ut,

b In agr.
redem.

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane:
Nunc ipsa spectatio: ut, O acerbum spectaculum. Nunc locus unde spectatur: ut, Sedebat in spectaculis: &, De spectaculis excitatus est.

Y

CAP.

CAP. XL.

Senectæ & Senectus, Juventa ac Juventus.

Senectæ est senilis ætas : Juventa autem Juvenilis, & (ut quibusdam placet) dea ipsa melioris ætatis & juventutis. At senectus idem est quod senectæ : juventus vero etiam frequentia juvenum, non solum ætas. Senium quoque pro senectute accipitur.

CAP. XLI.

Continentia & Abstinencia.

Continentia ab Abstinencia differt, quod abstinencia iustitia est : Continentia verò illa, quæ inter virtutes quarta numeratur, quæ eadem dicitur Temperantia & Modestia. Est enim hæc, cum à voluptatibus nos continemus. Abstinencia, cum abstinemus ab alienis, nulli vim inferentes, nihil cuiquam eripientes. ^c Cic. In parad. Si in una voluptate continuerit, in alia se effuderit. ^d Phil. p. 2. Rursus: Quod beneficium est, quod te abstinueris à nefario scelere? Nonnunquam tamen indifferenter, ut apud Valerium Maximum titulus est de abstinencia & continentia, ubi exempla istarum virtutum promiscua sunt. Ut tamen sentio, continentia dare poteris nomen abstinencia potius, quam ediverfo. Illud enim specialius videtur, hoc generalius: quemadmodum temperantia putatur sub iustitia esse, vel ab ea non posse separari: illa vero sine hac frequenter est. Quare rectè continentia vocatur abstinencia.

CAP.

CAP. XLII.

Pecus pecudis, & Pecus pecoris.

Pecus pecudis, & Pecus pecoris, propè nihil differunt. Significatur enim hoc nomine animal, quod sub imperio hominum ex pabulo terræ pascitur, ut bos (qui taurum vaccamque comprehendit, præter suum proprium significatum) Equus caballusve, qui afinariam potius operam exercet: Afinus, non autem onager, nec lalisio. Mulus, qui propriè generatus est ex afino & equa (Nam hinnulus dicitur, qui patre equo, matre afina genitus est, quem quidam burdonem nominant.) Camelus quoque, nam non tantum pascitur sub magistro, verum in quibusdam locis inter armenta. Et ejus significatio non modò ad marem foeminamque pertinet, ut passer & aquila, sed cum genere foeminino nonnunquam jungi invenitur, ut *Camelos fœtas*: quale est bôs: ut apud e Virg.

e Eclog. 1.

Ille meas errare boves, ut cernis.

Quod ideo minus mirum est, quod lupus etiam apud Varronem, & Ennium, & Fabium Pictorem, in genere foeminino reperitur, sive hic lupus lupam quoque significet. Huic quoque simile est Bubalus. Cæterum & ipsi cameli, & cætera quæ enumeravi, armenta faciunt, licet quidam velint tantum esse boam, quasi ab *arando aramenta* dicta, deinde sublata tertia litera, *armenta*. Præterea ovis, quæ marem foeminamque significat. Capra, cum qua caper, sive hircus. Porcus, cum quo Porca intelligitur. Unde fiunt greges, ut *grex* ovium, *grex* caprarum, *grex* porcorum. Ovid. Metam. 4.

*Mille greges illi, totidemque armenta per her-
Pascebant.*

(bas

Virg. Geor. 3.

*Hoc satis armentis : superat pars altera cura,
Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.*

Idem tamen de cervis Æn. 1. dixit,

Hos tota armenta sequuntur A tergo.

Ut minus mirandum sit, si de bobus gregem dixerit ibi :

f Eclog. 6.

f Aut aliquam in magno sequitur grege.

Tamen ad distinctionem adjecit *Magno*, sicut Horatius adjecit *Mugientium*, in Epodis :

Aut in reducta valle mugientium

Prospectat errantes greges.

quasi grex sit generalius nomen, *armentum* verò specialius : & illud sine appposito de pecoribus minutis intelligatur, cum appposito possit etiam ad majora transferri : ut & Cic. in Philip. Fudit apothecas, cecidit greges armentorum. Hæc omnia *pecudes* & *pecora* dixeris, quorum exempla tot sunt, quoties hoc vocabulum reperimus. Veruntamen *pecus* *pecoris* nonnunquam reperitur pro multitudine *pecorum* five *pecudum*, sed *gregalium* potiùs, quam *armentalium* : ut Virgil.

g Philip. 3.

h Eclog. 3.

*h Dic mihi Damæta, cujum pecus ? an Melibæi ?
Infelix ô semper ovis pecus.*

Et alibi :

i Æn. 3.

i Caprigenumq; pecus nullo custode per herbam.
Ovid. Metamorph. lib. 13.

Hoc pecus omne meum est, multæ quoque val-
libus errant, (tris,

Multas sylva tegit, multæ stabulantur in an-
Nec (si fortè roges) possim tibi dicere, quot
sunt. (harum

Pauperis est numerare pecus : de laudibus
Nil mihi credideris, præsens potes ipse videre,
Ut vix sustineant distentum cruribus uber.

Sunt fætura minor tepidis in ovilibus agni ;
Sunt quoque par aliis ætas in ovilibus hædi.

Cur

Cum dixit *Mulae & Harum*, quum nullum genus antea nominasset? nisi quodd intellexit oves & capras, quas postea nominat. Cicero in ^k Verrem: ^k Verr. 7. Nominat iste servum, quem magistrum *pecoris* esse diceret. Virg. tamen Georgicorum tertio ait: *Pascitur, itq; pecus longa in deserta sine ullis Hospitiis; tantum campi jacet: omnia secum Armentarius Afer agit.*

Armentarium pecoris dixit. Nonnunquam *pecus pecoris* significat *ovem*: nec solum vulgo, ubi hæc animalia pecora dicuntur, verumetiam apud graves autores, quorum est Plinius, qui libro octavo inquit: Est in Hispania & maxime ^l Cap. 49. Corsica, non maxime ab simile *pecori*, genus musimonum, caprino villo quam *pecoris* velleri propius: quorum è genere & ovibus natos prisca umbros vocaverunt, infirmissimum *pecori* caput. Et non ^m longè post: Suis foetus sacrificio die ^m Cap. 51. quinto purus est, *pecoris* die sexto, boum tricesimo. Quintilianus: Cur in usum vestium sæpe *pecori* lanæ detrahuntur? Præter *pecudes* autem cæteræ quadrupedes *feræ* sunt: licet propriè videantur *feræ* dici, quæ feritatem habent, ut leones, ursi, pardi, lupi, vulpes. Harum quæcunque mansuefacti sunt, *cicures* vocantur, qualis canis, qui nec *pecus*, nec *fera* est, licet sit natura ipsa non tantum *fera*, sed etiam *ferus*: qualis elephas, sive (quod usitatus est) elephantus ad bella domitus, alioqui *fera* natura, de quo nomine idem, quod de camelo, fortasse dici potest, quod & communis generis sit, & *armentum* faciat. Quidam suum domesticum tantum *cicurem* vocant. Ego potius aprum dixerim, qui ex *fero cicur* est factus, nec aprum modò, sed etiam onagræ, cervum, capreolum, damam, capream, leonem quoque: denique quicquid *cicurari* potest. *Cicurare* enim (ut ⁿ Varro ait) est ⁿ l in 5. Lat. lib. 6.

mansuefacere. Quod enim à fera discretum est, id dicitur *cicur*: & ideo dictum, *Cicur ingenium* obtineo, id est, *mansuetum*. Inde natum à *Cico Cicur* videtur. *Cicum* dicebant *membranam tenuem*, quæ est in malo Punico discrimen. Hæc Varronis verba confirmat ° Cicero, ubi ait: Nam aliæ sunt *feræ*, aliæ *cicures*, aliæ natantes, aliæ volucres.

° Tusc 5 &
De Amic.

CAP. XLIII.

Collis, Clivus, Jugum & Promontorium.

Collis est (ut ita dicam) *monticulus sive per se, & à monte separatus, sive pars montis.* *Jugum* (ut etiam ita dicam) *ipsa arduitas montis, & proclivis ac prona supinitas,* * cui similis est in colle *clivus*, tamen mollis magis & clemens; ut *Clivus Capitolinus*, *clivus qui ducit ad Faniculum*, *clivus montis Aventini*, quos omnes scimus esse in urbe Roma colles. Unde quidam vocant eam urbem *Septicollem*. Et antiquitus fiebant festa quædam *Septimontalia*.
 p Dec. 3 l. 2. P Livius: Itaque cum per Casilinum evadere non posset, petendique montes, & *jugum* Caligulæ superandum. Et alibi: Quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisque sylvestria, & pleraque invia loca excipiebant. Ut verò *jugis* appropinquabant (quod rarum in aliis locis esset) adeo omnia contacta nebula, ut haud secus quam nocturno itinere impedirentur. *Promontorium* ¶ locus est in mari præminens, ut Plin. lib. 36. *Promontoria* aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum. Livius lib. 33. Aut aperientibus classem *promontoriis*. Idem 36. Adjunctaque insula Eubœa, & excurrente in altum, velut *promontorio*, Attica terra sita.

¶ Mons, Ed. Col.

¶ Mare, in margin. Ed. Steph. & Colm.

¶ Cap. I.

CAP. XLIV.

Officina & Taberna.

Officina est, ubi opera fiunt. Taberna, ubi opera ipsa ceteraque merces venduntur. Officina est statuarii, fuloris, flatoris, cælatoris, excusoris, vitriarii, pictoris, futoris, fabri, qui multiplex est, lignarius, & hic non unius generis; ferrarius, nec hic simplex, lapidarius, qui in multas & ipse dividitur species. Taberna vocatur vinaria, lanaria, olearia, & in illis huiusmodi: unde *opifices* & *tabernarii* vocantur. Cic. pro Lucio Flacco: *Opifices & tabernarios*, atque omnem illam faciem civitatum, quid est negotii concitare? Nec negaverim aliquando unum eundemque locum *officinam* & *tabernam* esse; ut *futrina*, in qua calcei & fiunt, & venduntur. Quædam igitur artificia (quantum sola artificia sunt opificum) cetera quaerunt & operæ dicuntur: sed quædam huiusmodi semper habent suum nomen, ut hæc ipsa *futrina* futoris, & lignarii proprie *fabrica*, aurificis *aurificina*, cauponis *caupona*: tamen & eam, quæ vinum venditat, *cauponam* vocamus. Quidam malunt dicere *cauponam* pro loco. Argentarii *argentaria*, quod nomen quidam pro artificio, & *argentarium* pro artifice (qui idem est *aurifex*) accipiunt; atque ita est in Hieremia. Tit. autem Livius, Cicero, Quint. ceteraque omnis antiquitas pro his accipit, qui *campsores* vulgo dicuntur, non illos dico minutos, qui *numularii* & *mensarii* à nobis, *κολλυβισται* à Græcis dicuntur, qui iidem trapezitæ vocari possent. Nam *collybistæ* & trapezæ habent. Sed Plautus in Curculione *trapezitam* & *argentarium* pro ze, eodem accipit.

CAP. XLV.

Avis & Volucris.

Avis est, quæ ova parit, pennisque est prædita, præter unum vespertilionem, qui utroque caret, quatuor enim pedes habet, & seminus est. Volucris est quæcunque volat, nec avis solum, sed illæ bestiolæ quoque minutiores, ut apes, vespa, culex, tabanus, locusta, musca, cicada. Siquidem Quintilianus apes, volucres vocat. Et Plinius non semel hoc signat, unde & Cupido volucer dicitur.

* Decl. 13.

CAP. XLVI.

Indoles.

Indoles est non solum in pueris & adolescentibus significatio futurae virtutis, ut apud Quintilianum: In primis annis laudaretur indoles. In primis annis laudaretur indoles. Cicero: Ut enim adolescentibus bonâ indole præditis sapientes senes delectantur. Et Valerius titulum de indole fecit, non tantum puorum adolescentumque exempla repetens; sed etiam in viris & quidem præsentis virtutis, ut idem Cicero de Officiis: In quibus est virtutis indoles, commoventur. Idem pro Cælio: Si quis iudices, hoc robore animi, atq; hac indole virtutis. & continentiae fuit. Livius de Lavinia jam matre, & post mortem Æneæ res administrante, inquit: Tanta in ea virtutis indoles fuit. Luc. Indole si dignum Lætia, si sanguine prisco Robur inest animis.

* De Senect.

y Lib. 3. c. 1.

z Lib. 3.

* Dec. 1. l. 1.

b Lib. 5.

* Dec. 3. l. 1.

Indole, quasi generositate quadam virtutis, atq; animi. Livius ad malam quoque partem, & ad muta atque inanimata transfert, loquens de Hannibale sic: Cum hac indole virtutum & viti-
orum triennio sub Hasdrubale imperatore me-
ruit.

ruit. Et ^a alibi: Sicut in frugibus, psecudibusq; ^d Dec.4.1.8.
non tantum semina ad *servandam indolem* valent, quantum terræ proprietas, cœlique sub quo aluntur, mutat. Generosiùs in sua quicquid se de gignitur; insitum alienæ terræ, in id, quo aliter, natura vertente se, degenerat.

CAP. XLVII.

De Concio.

Concio est populi multitudo congregata, vel ex magistratûs jussu, vel ex publici sacerdotis, vel interdum sua autoritate, & sponte propria, ad audiendum oratorem concionantem in bonum publicum: cujus etiam oratio vocatur concio. In priore significato est Græcis *ἐκκλησία*, quam nos pro Latina voce habemus: multique ecclesiam, nescio quo jure, *ædes sacras* appellant; quum coetum hominum (ut dixi) significet, non loca.

CAP. XLVIII.

Aliud *Leges* esse, aliud *Jura*.

Leges juraque scriptum sæpe invenimus: ex quo datur intelligi, aliud esse *Leges*, aliud *Jura*. Sunt igitur *leges* aut principis, aut liberi populi. Quæ à rege conduntur, alterius consensum non requirunt: Quæ ad populum feruntur, quæque sine ejus jussu ferè ratæ non sunt, quia rogari: id est, interrogari de his populus solet, *Rogationes* etiam dicuntur. *Jura* autem magis generalia sunt. Siquidem & *Jus gentium* est, & *Jus civile*. Nam *Jus naturale* dicere, quod *natura omnia animalia docuit*, ridiculum est. Appetitum coeundi, atque adeo nocendi imbecilliori animali, spoliandi, occidendi,

e De Invent.
lib. 2.

cidendi, quis *Fus* esse dixerit? Ideoque M. Tullius in libro *Offic.* de Jure naturali silentium egit, inter solos homines *Fus* esse significans: idque gentium esse, vel civile. In *Rhetoricis* tamen *jus naturale* statuit, sed quod in homines tantummodo cadat: cujus species sex esse voluit: Religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, observantiam, veritatem. Sed hæc hæcenus. *Fus civile* dicimus tam *leges*, quam *Plebiscita*, *Senatusconsulta*, *Decreta principum*, *responsa prudentum*: quod ultimum, velut interpretatio est superiorum: quod qui profitentur, *Furisconsulti* nominantur. Qui verò legem fert ad populum, fere *orator* est, aut præsidio oratoris indigens, ut appareat quanto præstantior *orator* est, quam *Furisconsultus*, quum hic sit quasi illius scriba: aut ille præceptor, hic pædagogus: ille dux, hic ducis legatus atque affecta. Quid dicam de *Furisperitis*, hoc præsertim tempore, qui cum maximo ab illis consultis intervallo distent, se literatorum arcem tenere arbitrantur? Quorum quanta sit eruditio, vel hinc colligi conjectura potest, quod quoties Pauli, Ulpiani, aliorumve testimonium assumunt, legem nominant: quum longe aliud sit, legem esse, & habere vim legis: quodque deformius est, unam legem in plures leges partuntur: verbi causa, Ad legem Aquiliam, quoties Scævola, quoties Papinianus, aliisque quis loquitur, etiam si bina verba, & quidem à superioribus dependentia, toties novam legem appellant: non ab *Aquilio Legislatore* unam legem, sed ab infinitis interpretibus legum, infinitas leges esse judicantes. Etiam titulum de verborum & significatione, legem, imò leges appellant, quod quid absurdius?

f Al' quo,
Ed. Col.—
Steph. Col. n.
Gryph.
g Significa-
tione, non
legem, Ed.
C l.

CAP. XLIX.

Acervus, Strues, Strages, & Sarcina.

Acerous minutarum propriè rerum congeries est, ut frumenti & leguminis, ut salis. Interdum aliquanto etiam majorum, ut *acerous scutorum* apud ^h Virgilium, & ferè generale ad ^b Æn. 8. omnia est. Strues autem propriè lignorum. Strages verò cadaverum interfectorum uno in loco, ac ^l propriè jacentium multitudo sive humanorum sive mutorum. Sarcina utensilium, & eorum quæ ad cultum, ad ornatum, & ad cæterum usum pertinent (ut sic dicam) Fascis, quem quis in itinere faciendo comportare possit. Siquidem milites cum castra movere volunt, *sarcinulas colligere* dicuntur: & qui in aliam domum immigrant, *sarcinas suas componere*. Res enim nostras domi cistis capsisque compositas, etiam *sarcinas* vocamus: ut apud ^k Quintilianum: Jacent relictæ sine hærede *sarcinæ*. ⁱ Propè, Ed. Col.

^k In pastu
Cadav.

CAP. L.

Inter Ministerium & Mysterium.

Ministerium ministri opera est propriè: sed pro omni operatione quoque accipitur, ut de rege Latino ^l Virgilius: Mœstusque refugit, Fœda ministeria, Mysterium verò Græcum est *μυστήριον*, arcana quædam res, & propriè divinis viris, sacerdotibusque tantummodò cognita. Illud prius in numero plurali solet accipi pro ministris, sicut *servitia* pro servis. Nam *servitium*, aut *servitus ipsa*, aut *servitutis actio* est: ut Davus apud ^m Terent.

Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesque & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.

Adferamus

^m In And.
Act. 4.
Scen. 1.

• In Cat.

Adferamus etiam in aliis exempla. Sallust. Interea *servitia* repudiabat, quorum in initio ad eum magnæ copię concurrerant: quia opibus conſiderationis fretus, simul alienum ſuis rationibus exiſtimans, videri cauſam civium cum *ſervis* fugitivis communicaffe. Quintilianus ſæpe *minifteria* pro *miniſtris* dixit; ut • ibi:

• In cæco.

Nam torſit *minifteria* cæci. Et Officia pro *officialibus*, *obſequiâque exhibentibus*. Paulus Juriconſultus, teſte Labione, ait: *Urbicaminifteria* dicimus etiam quæ extra urbem nobis *miniſtrare* conſueverunt. Ulpianus; Denique concubinam, filios naturales, alumnos, conſtituit generali appellatione non contineri; & ſi qua alia ſunt hujusmodi *minifteria*. Livius libro quarto: Frumento namque ex Hetruria privata pecunia per hoſpitem clientumque *minifteria* cœempto.

C A P. LI.

Scurra & Paraſitus.

Scurra eſt, qui riſum ab audientibus capiat, non ſalvâ dignitate perſonæ. Paraſitus, qui omnia ad voluntatem ejus loquitur, in cujus concubèrnio eſt; omnia aſſentatur, omnia illius facta ſimul ac dicta laudat, nihil repugnat, nihil facere recuſat ventris gratia, in quo ſummam bonum conſtituit: quorum magna copia in principum domibus eſt.

C A P. LII.

Bucca, Gena, Mala, & Cilium.

p Cic. ad
Attic. l. i.
Ep. 7. & l. 7.
Ep. 9.

Buccam & buccas pro eodem accipimus. O-
ratores frequentius in ſingulari; unde il-
lud uſitatum: P Dicam quicquid in buccam ve-
nerit, i. in os, ſed non in labra, ut vulgus exi-
ſtimat,

stimat, Quint. probante, ⁹ qui ait : Ore enim *ma-* ⁷ Lib.II.c.3.
gis, quàm *labris* loquendum est. Sed vulgus errat
atque fallitur cùm legit *buccam*, & *duas buccas* ;
in illa accipiens *unum os*, in his *duo labra*. Ve-
rùm ego ostendi, os *ipsam concavitatem esse*
unde vox prodit, non *oram labrorum*. Etenim
Juvenalis cùm ¹ ait : *Bucca foculum excitat*, ⁷ Sat. 3.
non de *extremitate oris*, sed *interiori parte*
dixit, quæ inflari solet, ventumque concipere.
Et iterum de tubicinibus loquens : ¹ *Notæque* ^{Id. Ibid.}
per oppida *buccæ* ; de illa deformi utrinque infla-
tione intellexit tubam inflantium, non de *labris*
quæ latent cùm tuba canit. Nam & ¹ Horat. ^{Lib.I. Sat.}
quoque cùm inquit : ^{1.}

— *Quin illis Juppiter ambas*

Iratus buccas inflet : —

Non de *labris* loquutus est, quæ inflari non pos-
sunt. Quod Plautus apertius docet in *Pœnulo* :
Nescias utrùm ei majores *buccæ*, an *mammæ* si-
ent. Quod autem *buccæ* significant, ex Plinio
audiamus, simulque quid *malæ*, quid *genæ*, quid
cilium. Hæc enim eodem loco tractat is, præ-
terquam quòd alibi dicit *buccarum sinus*, & ite-
rùm *buccarum inanitas*, ita ¹ libro undecimo ^{Cap. 37.}
ait : (Sequitur autem ipsius ordinem seriemque li-
bri :) Quibus fragilia operimenta, iis oculi duri.
Omnia talia, & pisces, & insecta, non habent
genas, nec integunt oculos, omnibus membrana
vitri modo translucida obtenditur. Paulòque
post : Sed quadrupedibus in superiori tantùm *ge-
na*, volucris in inferiore. Ac paulò post :
Graviores alitum inferiore *genam* connivent. At
quadrupedes, quæ ova pariunt, ut testudines,
crocodili, inferiori tantum sine ulla nictatione,
propter præduros oculos. Extremum ambitum
genæ superioris antiqui *cilium* vocavere : unde &
supercilia. Hoc, vulnere aliquo diductum, non
coalescit,

coalescit, in paucis corporis humani membris. Infra oculos *mala* homini tantum, quas prisca *genas* vocabant, duodecim tabularum interdicto radi à foeminis eas vetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maximè ostenditur rubor. Infra eas, hilaritatem risumque indicantes, *buccæ*. Et altior homini tantum (quem novi mores subdolæ irrisiōi dicere) natus. Non alii animalium nares eminent. Avibus, piscibus, serpentibus, foramina tantum ad olfactus sine naribus. Et hinc cognomina Simorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenuerò foramina aurium & narium defuere. Labra, à quibus bronchi Labeones dicti. Ex his Plinii verbis apparet, eam in vultu partem vocari *buccas*, quæ vento inflari solet: *Genam* membranam illam, & quasi vestem, quâ oculus * integitur & connivet: id est aperitur & clauditur, hoc enim est connivere. *Malam* verò illud inter genam & buccam, quasi rotundum in speciem mali (nam utrumque horum vocabulorum primam longam habet: Malus verò, mala, malum, primam brevem) cujus interior pars, quæ oris hiatus efficit, ubi molares affixi sunt, *maxilla* dicitur, nomen diminutivum non re, sed voce, *Malam* quoque *genam* dici, Plin. idem fatetur. Ideoque dens y ille intimus, & ipsi genæ affixus, *genuinus* dicitur: qui quia maximè latet, ea re factum est jam tritum vetustate proverbium, *Genuino rodere dente*; id est, *latenter per invidiam carpere famam alterius*, & hoc (ut ille testatur) à posterioribus. Nam veteres tantum membranam illam oculi *genam* appellabant: quam vetustatem à posterioribus quibusdam servatam reperimus, nec poëtis modo: ut, *Dracōnis genæ*, pro oculis, continens pro contento: & Seneca in Tragedia de Oedipo loquens, inquit, *Et per irati sibi genas parentis*: etiam continens,

* Tegitur
cūm conni-
vet, Ed. Col.

y Illi, Ed.
Col.

nens, pro contento: verum oratoribus quoque,
ut ^a Quintiliano de cæco loquente: Illum per- ^a In pariet.
petuâ nocte *clausæ genæ* non custodierunt. palmar.

CAP. LIII.

Pastio, Pastus, Pabulum, Esca, Pasco, Pa-
scor, & Vescor.

Pastio videtur significare *cibum*: sed tamen
potius ad *alimenta pecudum pertinet*, quæ
pasci dicimus: quanquam suapte natura signifi-
cat *ipsam actionem pascendi*, nunc frequentius
cibum. *Pastus* homini competit. Varronis liber
de re rustica ^a titulum habet, *De villaticis pa-* ^a Indice, n.
sitionibus, videlicet quæ ad bruta pertinent: Ci- ^{Ed. Col.}
cero Tusculan. lib. 5. Cum oblectatione solertiæ,
qui est unus suavissimus *pastus animorum*. *Pa-*
bulum est pecudum quidem, & tamen aliorum
quoque brutorum: quantumque ego sentio, ma-
gis, *cibus herbaceus, fœniceusque, ac paleaceus,*
^b & *stramenticius*, similiumque, quàm *ex se-* ^b Vel Stra-
minibus. A *Pasco* enim & hoc descendit, sicut ^{mentaceus.}
Pastio. *Escam* antiqui accipiebant etiam *quod* ^{Ed. Col.}
dabatur avibus piscibusve ad decipiendum, non
solum pro cibariis humanis, aliorumque *anima-*
lium. Quo modo autem *Pasco* neutrum, &
Pascor deponens, idem significant, ^c Priscianus ^c Lib. 18.
viderit, qui hoc sibi persuasit. Est enim *Pascor* ^{cap. ult.}
comedo & voro, semperque regit accusativum;
illud verò sine accusativo: ut,

^d *Pascentes servabit Tityrus hædos.*

Propriè *pascere bestiarum est*, sicut *vesci homi-* ^d Vir. Ecl. 5.
num, nisi quod hoc regit ablativum, & aliquando
potum quoque complectitur, ut Anacharsis apud
^e Ciceronem: *Carne, caseo, lacte vescor*. Pro ^e Tusc. 5.
quo significato non rectè dicam, *carnem, case-*
um,

um, lac pascor. Aliud ergo est Pascor, aliud Vescor.

CAP. LIV.

Incola, Inquilinus, & Accola.

Incola qui in alterius regione habitat, & in aliena civitate atque republica. Inquilinus, qui in alieno privato, proprie tamen in conducto, sive in urbe, sive ruri. ^f Cicero de Officiis: Peregrini & incolae officium est, nihil praeter suum negotium agere, nec esse in aliena republica curiosum. Idem in ^g Philippicis: Quae in villa ista ante dicebantur? Quae in literis mandabantur? Jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiae ratio, omnisque doctrina. At vero te inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum. Hoc est, in quo incola differt ab inquilino. Rursus incola ita differt ab accola, quod incola qui in loco, accola qui ad locum habitat: Ideoque quicunque juxta aquas sunt, accolae dicuntur, nec refert, in suo, an in alieno; ut Accola Vulturii, accola Padi, accola Rhodani. At qui in montibus domos urbesque positas habent, incolae dicuntur: qui juxta montes, accolae. Nec immerito legendum est illud in Psalmo 104. Et Jacob incola fuit in terra Cham, non autem accola, ^h quia vox Graeca etiam consentit *μεσσην*, licet multis aliis in locis apud Hieronymum quoque hoc vocabulum reperitur sic positum.

^h Cum quo,
Ed. Col.

CAP. LV.

Campus, & Area, & Ager.

Campus est planities terrae ampla & grandis, ideoque spaciose plateae, areae, campi nomen acceperunt. Unde Romae campus Martius:

Martius : nam locus hujusmodi angustior vocatur *area*. Ager verò tum circumjectum ipsi urbi territorium, ut ager Campanus, ager Leontinus, ager Faliscus : tum locus in rure, quem colimus, sive arando, sive conferendo. Nam is qui feritur frumentis, *arvum* nominatur. Verùm in hoc secundo significato habet pluralem numerum, ut : Omnes *agros* civium depopulatus est : in priore non habet, duntaxat dum loquimur de singularum urbium territoriis : non enim dices recte sic : Antonius dedit militibus suis *agros* Campanos & Leontinos : nam hoc pacto non complector nemora, saltus, pascua, desertos montes : sed sic potiùs, Dedit militibus suis *agros*, Campanum & Leontinum : id est *agrum* Campanum & Leontinum : quo quidem modo complector omnia quæ in territorio illo sunt. Ager etiam flumina, lacus, ceteraque omnia includit.

CAP. LVI.

Sylva, Lucus, Saltus, & Nemus.

Sylva, & Lucus, Saltusque, sic differunt, quòd *sylva* generalius nomen. Præterea solet esse *cædua*. Lucus nequaquam *cædus* est, quin potiùs manu confitus, religiosusque, atque vel alicui deo, vel alicujus hominis cineribus consecratus. Ideoque aut circa *dolubra* numinum, aut circa *sepulchra* virorum positus est. Saltus verò *sylva* in via, nec transeuntibus pervia : in quo pasci atque æstivare pecudes solent : aut, si locus aërique patiantur, hyemare. Nemora autem voluptatis causâ comparata sunt, & plena amœnitatis.

CAP. LVII.

Femora, Femina, & Coxa.

Femora partem illam exteriorem significant. Femina partem interiorem mollioremque, quæ se contingunt : vel, Femora partem anteriorem, Femina posteriorem. Livius, lib. 22. Quosdam & jacentes vivos succisis feminibus poplitibusque invenerunt. A quo conficitur nomen Femoralia, sive Feminalia. (utroque enim modo scriptum reperio) pro bracciis. Tamen nominativus Femen non reperitur. Coxa pars supra femora, vertebraeque ipsum, quoties vitiatum est : aut os illud, quod in vertebro volvitur, fractum, coxa vitata, fractura dicitur.

CAP. LVIII.

Crimen & Flagitium.

i Abest hoc
caput ab Ed.
Col.
k Philip. 2.

Crimen non modò pro delicto, sed pro ipsa etiam criminatione. k Cic. in Philip. Hæreditates mihi negasti obvenisse : utinam hoc tuum verum crimen esset. Flagitium propriè in libidine, quasi flagris dignum crimen : sed pro cæteris quoque peccatis accipitur, nec tantum turpibus, verum his etiam, quæ per negligentiam, imprudentiam, oblivionemque committuntur : ut idem in Bruto : Tantamne fuisse oblivionem, inquit, in scripto præsertim, ut ne legens quidem senserit, quantum flagitii admisisset ? id est, erroris.

CAP. LIX.

Vectigal & Fœnus.

Vectigal non solum ex publico, verumetiam ex privato capitur, ut in Paradoxis Cicero :

cero : *Ex meo tenui vectigali* capio ego ducenta. Et iterum : non intelligunt homines, *quantum vectigal* parsimonia est. Paulus : *Cæsæ arundinis vel pali compendium*, si in eodem fundo *vectigal* esse consuevit, ad fructuarium pertinet. *Ex omni* tamen *prædio vectigal* est : *Fœnus* verò *ex solo ipso*. Nam dicitur *naturalis fructus terræ fœnus*. Postea autem ad *usuram* translatus, quasi pecunia per se fructum producat, sicut terra.

CAP. LX.

Luctus.

Luctus est dolor, qui exteriorius proditur vultu ipso, atque aspectu. Sæpe ille ipse habitus vultus atque vestis, luctus est. ^{m Liv. Lib. 2. Dec. 3.} Unde secundo bello Punico, post cladem illam Cannensem, censuerunt patres conscripti, ne fœminæ ultra triginta dies *in luctu* essent : non videlicet, *ne essent in dolore*, (non enim imperare dolori possumus) sed ne *in illo lugubri habitu*. Et ^{m Liv. I. Dec. Lib. 2.} matronæ Junium Brutum anno luxere ; tanto tempore item P. Valerium.

CAP. LXI.

Otium.

Otium vacatio à labore, quod notum est : cujus contrarium est *negotium*. Sed quia hi, qui studiis operam dant, necesse est ut non negotiosi sint : factum est ut *otium* pro *literario studio* accipiatur : ut ^{o Lib. 2. c. 13.} Quintil. Inquirendo scribendoque talia, consolemur *otium nostrum*. Non desiderat *otium* consolationem, sed *labor*, ergo pro labore studii *otium* accipit. ^{p Tusc. 5.} Cicero : Quid dulcius *otio literato* ? id est, *studio*, & (ut ita loquar) *negotioso otio* ? Tale quid habet apud Græcos *σχολή*.

CAP. LXII.

Amor, & Charitas: Caritas, & Penuria.

Amor genus est, charitas species. Illud ad omnia pertinens, hoc autem ad homines demum, & quidem pro dignitate ac qualitate personarum. Maxima quidem charitas debetur parentibus, proxima filiis, & deinceps reliquis. Caritatem etiam pro penuria accipimus: sed frumenti quidem & annonæ caritatem dicimus: penuriam verò vini, aquæ, pabuli, pecorum, pecuniæ, virorum, cæterarumque hujusmodi rerum: vel Penuria est (ut sic dicam) carentia omnium rerum. Caritas verò, quæ contraria est vilitati. Ideoque Plinius Junior ait, accessisse agris suburbanis caritatem. Et Quintilianus cum ait: Itaque caritas annonæ, rarum frumentum, cædes ac direptio pecorum. Idem est, ac si dixisset, Caritas annonæ, penuria frumenti.

q In pastu
Cadav.

CAP. LXIII.

Seditio, & Factio.

De Repub.
lib. 6.

Seditio vel à seorsum sedendo, vel (ut Ciceroni placet) à seorsum eundo dicta, tunc est, cum populo secum discordante, res ad manum vocatur. Qualem civitatis statum Virgilius describit, sic dicens: (est

f Æn. I.

Ac veluti magno in populo cum saepe coorta
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus,
Famque faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Similiter dicitur seditio in exercitu, in classe, in schola, & si quid est tale. Factio est divisio civium in diversa studia, cum aliqui se principes & primarios in civitate efficere conantur, inter quos æmulatio est, qui & factiosi dicuntur, pro

pro se quisque quàm maximam potest civium multitudinem (qui clientes vocantur) ad se trahens, sibi quovis pacto per fas nefasque concilians: quæ pestis intestina cunctas civitates duntaxat Italiae infecit.

CAP. LXIV.

Bellum, Prælium, Pugna & Certamen.

Bellum est tum ipsa pugna, tum totum tempus, quo in militia sumus, quam illiterati guerram vocant: Prælium, ipsum tantummodò armorum certamen. Nam & pugna certamenque etiam circa arma fit, interdum etiam fit nudis verbis.

Abeſt hoc
caput ab
Ed. Col.

CAP. LXV.

Copia & Copiæ.

Copia facultas potestasque est ut, *Faciam tibi copiam* inspiciendi libros meos: id est, *dabo tibi facultatem, vel faciam tibi potestatem.* Ut enim alio loco dixi, semper junctum est cum verbo *facio*, duntaxat apud Oratores: Nam poetæ cum aliis verbis, & præcipuè cum *Do*, ut Virgilius:

▪ *Affari extremum misera data copia matri* u Æn. 9.
Et iterum: (fandi.

▪ *Postquam introgressi, & coram data copia* x Æn. 1.
Sine his autem duobus verbis, *copia* plerunque pro *abundantia* accipitur. Unde dicta est *copia orationis, & copia pecuniarum, & copia frumenti.* In plurali quoque pro eodem significato: ut, *Novi copias tuas, Omnium rerum copias habeo.* Peculiariter tamen appellamus *militum multitudinem*: ut, *Copiæ Pompeii, copiæ Cæsaris, copiæ adversariorum*: pro quo imperiti dicunt,

y Epist. 19.
l. 8. Ep. ad
Attic.

z In Cat.

dicunt, *gentes aduersariorum, gentes nostra.*
Et in hoc etiam significato nonnunquam in singu-
lari; ut y Pompeius ad Domitium: Neque so-
lus cum *ista copia* tantam multitudinem sustinere
poteris. Idem ad eundem. Etiam atque etiam
hortor, ut cum *omni copia* quam primum ad me
venias. z Sallustius: Postremo, ex *omni copia*
Catilinæ, neque in prælio, neque in fuga quis-
quam civis ingenuus captus est. Virg. Æn. 2.

Et quæ sit me circum copia lustro.

C A P. LXVI.

Elogium.

Elogium est testificatio de aliquo, siue hono-
re, siue vituperationis causa. Vituperati-
onis, ut a Quintilianus: Non est iudices quod
putetis ideo nullum adjectum ad exhæredationem
juvenis *elogium*, quia de scelere constaret. Et
c Lib. 7. c. 5. b alibi: Si exhæredatum à se filium pater testa-
tus fuerit *elogio*, propterea quod is meretricem
amaret. Multa sunt hujusmodi exempla apud
Jurisconsultos, sed unum suffecerit. Modestini, ubi
hujus nominis (nisi ab altero adjecta sit) interpre-
tatio reperitur, cujus hæc verba sunt: Deserto-
rem auditum ad suum ducem cum *elogio*: id est,
cum *vituperatione* mittat. *Honoris causa*: ut
c Lib. 2. de M. c Tullius: in quod *elogium* plurimæ consen-
tiunt gentes, virum esse civitatis primum, &
d Tusc. 1. cætera. Et d iterum: Quid *elogia* sepulchrorum?
Quæ qualia sint, Suetonius in Claudii vita osten-
dit, e dicens: Nec contentus *elogium* tumulto
epus *versibus à se compositis* insculpsisse, etiam
vitæ memoriam prosa oratione composuit. Se-
neca in declamationibus. Decessit negotiator, te-
stamento omnium bonorum reliquit formosam
uxorem hæredem, & adjecit *elogium*, *Quia pu-
dicam*

*dicam comperi. Pro simplici autem sententiae
sua testificatione Cicer. Solonis quidem sapientis f De Senect.
elogium est, quo se negat velle suam mortem
dolore amicorum & lachrymis vacare.*

CAP. LXVII.

Condictio & Conditio.

Condictio à Condicto nascitur : Conditio à
Condo. Illud rarius est, quod ita Justinia-
nus (si credimus hominem Græcum Romanis
Jura potuisse perscribere) & diffinit : Condicere ^g Definit,
est denunciare prisca lingua. Nunc verò abusivè ^{Ed. Gryph.}
dicimus conditionem, actionem in personam, ^{& Colin.}
^b quam actor intendit sibi dari oportere. Nulla ^b Qua, ^{Ed.}
enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit : ^{Colin.}
Ergo condictio erit vel hac actio, vel illa denun-
ciatio. Conditio verò multi his temporibus ma-
lè (ut pleraque) usurpant, accipientes pro men-
tis qualitate : veluti illud, Hic est homo man-
suetæ & bonæ conditionis : quod antiqui dice-
bant, boni & mansueti ingenii. Nos quoque
mansueti animi, & mansuetæ mentis. (Nos cum
dico, de illis dico, qui latinè loquuntur.) Nam
homo bonæ conditionis, latinè dicitur, si ad for-
tunas referatur, non si ad mores : ut, Ille est
vir magnæ, parvæ, mediocris conditionis : id
est, dives paupéræ, aut inter hos medius. Ego
sum positus in hac conditione : id est, fortunâ ac
sorte. Cic. O miseram conditionem administran-
di Consulatus. Huic significato illud penè par
est, cum inter plura eligendæ sortis est oblata
electio, ut apud M. Fab. ⁱ Oblata est à juveni ⁱ In argum
bus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad ^{Declam. 16.}
visendam matrem, ad diem præstitutam rever-
surum : ita, ut nisi occurrisset ad diem, de eo qui
resisterat, poena sumeretur. Dicimus igitur, Of-

And. Act. 1.
Scen. 1.

*fero conditionem, vel fero, vel pono conditionem. Nunquam fere per aliud verbum. Quæ conditio dum placuit, etiam ferè semper dicimus accipio conditionem, ut apud * Terent. amatores Chrysidis tulerunt mulieri conditionem, si vellet eis morem gerere, se daturos illi precium liberalemque mercedem: Ipsa verò accepit conditionem, hoc est pactioni promissionique assensit. Ab illo significato non longè absunt, Offero electionem, Do optionem. Hæc tamen solent esse inter plura, illud verò in uno frequentius: ut, Offero electionem utrum velis eligendi: &, Do optionem quod velis potissimum optandi: deinde tu aut eligere te dicis, aut optare. Offero conditionem Chrysidis, unam scilicet.*

C A P. LXVIII.

Fronde & Folia.

Fronde arborum sunt tantum, Folia autem & arborum & herbarum, & florum quoque.

C A P. LXIX.

Excubiæ & Vigiliæ.

Excubiæ diurnæ, & nocturnæ: Vigiliæ, tantummodò nocturnæ sunt.

C A P. LXX.

Suffragia.

Suffragia sunt (ut sic dicam) voces quæ dicuntur ad comitia, in tabellæ scribebantur, quibus suam quisque declararet voluntatem de aliquo eligendo in magistratum: qualis est hoc tempore electio summi pontificis, & ejus quem Cæsarem Augustum Christiani non erubescunt

cunt appellare, à damnatis nominibus tyrannorum, qui non modò opprèssere rempublicam, ut nemo jam possit vocari *rex Romanorum*, sed sub eorum gladio Rex verus cœli & terræ occisus est. Et postea isti insani, & nostræ religionis immemores, vocant *divum Augustum*, *divum Claudium*, *divum Trajanum*, quasi vulgus atque homines possint principes referre in deos. Sed hæc omitamus, hoc tantum dicentes, Romanos non agnoscere regem aliquem: & quum cæteræ gentes in libertatem se asseruerint, hoc multo magis nobis licere. *Suffragia* igitur (ut dicebam) *sunt voces in electionibus*, quod *suffragium*, quia cui præstamus, nimirum eidem gratum facimus: hinc factum est ut *suffragium* pro *auxilio* sæpe ponamus, & *Suffragor* pro *auxilium fero*. *Refragor*, *repugno*, propriè quidem in dictis, sed nonnunquam & in factis.

CAP. LXXI.

Catulus, Pullus, Hinnulus, & Fœtus.

Catuli sunt ferarum, sive immitium, sive mitium: nam & catulos murium legimus. Pulli verò pecudum. Fœtus avium & piscium: quanquam & hoc generalius nomen est. Unde Fœtificare pro parere, & Fœtura pro partu, ad omnia animalia muta pertinet, Cervorum hinnulos dicimus, capreolorum quoque, caprearum, damarum, leporum, similiumque. Catulos quoque serpentum: ut Virg. de colubro:

—^l Catulos tectis, atque ova relinquens.

^l Georg. 3.

Immaniumque piscium, qui non edunt ova. Propriè tamen catuli sunt filii canum. Virg.

^m Sic canibus catulos similes.

^m Eclog. 1.

Cicero de ⁿ Divinatione: Erat autem mortuus ⁿ Lib. 1. catellus eo nomine.

CAP.

Lues & Pestis hoc differunt, quo genus & species. Nam *cum in urbe aut in agro febris, aliudve genus morbi sævit, sive solos homines, sive sola pecora, sive utrosque corripiciens, lues dicitur: interdum etiam si arbores, ac sata. Pestis verò aut cito occidit, aut cito abit ab eo quem invasit: quæ eadem dicitur pestilentia. Nonnunquam tamen pro lue ponitur, atque ad animi vitium sæpe transfertur.*

Corpus potiùs quàm carnem, nostrum *ventium* dicimus: & hominem *corpulentum* potiùs, quàm (ut aliqui loquuntur) *carnosum*. Quintilianus in sexto: *Corpulento* litigatori, cujus adversarius item puer, circa iudices erat, ab advocato latus, Quid faciam? ego te *bajulare* non possum. Item in primo: *Offa* detegunt, quæ ut esse & adstringi nervis suis debent, sic *corpore* operienda sunt. Idem in quinto: Nervisque illis quibus *caussa* continetur, adjiciunt, inducti super *corporis* speciem. Et alibi: *Hæret adstricta nudatis ossibus cutis: & in fame sua homine consumpto, jam membra sine corpore.* Cicero ad Gallum: Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam: nam & vires & corpus amisi. Sed si morbum depulero, facile (ut spero) illa revocabo. Quod etiam significavit Martialis, cum ait: *Vivebant laceri membris stillantibus artus, Inque omni nusquam corpore corpus erat. Videlicet quod in corpore illius non erat caro.*

CAP. LXXIV.

Lamina & Bractea.

Laminam tam ferream, aream, plumbeam, stanneam, quàm auream, argenteam, electream, & aurichalceam, dicimus. Bracteam potius ex his posterioribus: aut certè Bractea tenuis est, & sua sponte plicabilis: Lamina verò crassior, ex qua armatura conficitur, & qua incensa olim homines torquebantur: nec crepitat, ut bractea præ tenuitate. Virgilius in sexto:

Talis erat species auri frondentis opaca

Illice, sic leni crepitabat bractea vento.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea est, ut crepitare non possit; ut illa ex qua fit auratura, & argentatura.

CAP. LXXV.

Munimenta & Monumenta.

Munimenta sunt munitiones castrorum, ceterarumque rerum, quæ contra adventum hostium ^{munimus}, sive vallo & fossa, ^u Munimentum, sive alio quovis modo, quo sunt milites (ut dixi) ^{tur, Ed. Col.} ab hostium adventu muniti. Monumenta, imutata in ^u, sepulchra, statua, tituli, libri, ceteraque quæ nos alicujus rei præteritæ ^x moneant. ^x Maneant Nam de futuro (ut quidam volunt) ideo sepulchra ^{recordari. Ed. Col.} appellari monumenta, quòd nos nostræ ipsorumque mortis admoneant, falsum est. In honorem enim mortui illa tantummodò fiunt, non in publicam præceptionem, vixque monumenta dixerim, nisi literæ aut alii tituli appareant: quæ si defint, magis sepulchrum quàm monumentum erit. Livius lib. 38. Utrobique monumenta ostenduntur, & statua. Nam & Linterni monumentum,

tum, monumentoque statua superimposita fuit; quam tempestate disiectam nuper vidimus ipsi: & Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuæ sunt: quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur esse, tertia poëtæ Quinti Ennii.

C A P. LXXVI.

Opera & Opus.

Opera est actio: ut, Dabo operam, & in Jure civili de operis libertorum. Cicero de Officiis: Non malè præcipiunt, qui servis uti jubent, ut mercenariis; iusta præbenda operam exigendam, id est, laborem & operationem corporis: sive (ut ait Ulpianus) operæ sunt diurnum officium. Opus est finis fructusque operæ. Unde opera authorum dicuntur, & opera publica, ipsa publica ædificia. Nonnunquam videtur opus pro opera accipi: ut Virgilius:

z Æn. 8.

z Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit: Quasi ad operas. Sed (ut videre videor) quoties non ad laborem corporis, sed ad laborem animi, & artem industriamque respicimus, magis opus quam opera dicendum est: ut in opere rustico, in opere faciendo, in opere fabrilis, in opere textorio. Hanc differentiam ita ponit a Serv.

a In illud Virg. Æn. 1.11. Extulerat lucem referens opera atque labores.

b Vir. Æn. 6.

Hoc opus, & hæc opera tunc dicimus, quando negotium ipsum significamus quod geritur. Si autem fœminino genere dixerimus Operas, ipsas personas, quæ aliquid faciunt: sicut custodia dicitur, quæ custodit: ut, b Cernis custodia qualis. Nam ut hi qui custodiuntur, custodiæ dicantur, usurpatum est: unde malè est in usu, Custodiæ audiuntur: hæc Servius. Sed non absolute diffinit Opus & operam: utrumque autem horum nominum in eodem posuit loco c Terent. Quod in opere faciundo operæ consumis tue,

c Heaut. Act. 1. Scen. 1.

Si

Si sumas in illis exercendis, plus agas. *Operæ autem pretium* ab *opéra* est, ut versus indicat Juvenalis :

Est operæ pretium penitus cognoscere, toto d Sat. 6.
Quid faciant agitentque die.

Idest, *fructuosum est*, & ad rem *pertinens* : ideo, vel quia decens, vel quia utile, vel gloriosum, vel quia jucundum. Ab hoc nomine Liv. exorsus est, dicens : *Facturusne operæ pretium sim*, si à primordio urbis res populi Romani perscripserim, nec satis scio, nec si sciam, dicere auiam.

CAP. LXXVII.

Solatium, Consolatio, & Solamen.

Solatium & *Consolatio* idem sunt, nisi quòd *illud re, hoc verbis* fit. * Quint. Cæcitas In pariet. palm.
tis miseræ *solatium* est habere rem videntium.

† Idem : Itis obviam *consolationibus* ; & (quod f In Gem. Languent.
omnem modum feritatis excedit) captatis in

magna calamitate laudari. Nec mirum, quum *consolari* sit oratione ; *solari* verò semper ferè aliter. Nolo adferre plura malè utentium exempla, quæ facile quilibet sibi inveniet. Cic. tamen de Amicitia ait : Ipse me *consolor*, & maximè illo *solatio*, quòd eo errore careo, quo in amicorum discessu plerique angi solent. Utrunque rectè dictum est. Quid enim non rectè Cic. dicat ?

Nam cum se tanquam alterum, quasi colloquio à mœrore revocet, debuit dicere *Consolatur*. Quia verò oratione non utitur, *Solatium* dicere potuit. *Solamen* idem quod *solatium* est, sed magis poëticum. Virgilius :

‡ *Solamenque mali de collo fistula pender.* g Æn. 3.
Quo tamen Boëthius, & quidam alii utuntur.

CAP.

- A**ffectum nusquam videor reperisse apud Marcum Tullium, frequentissime *Affecti-
onem*: contra apud Quintilianum, frequentissime
- ^b Lib. 3. c. 12. *Affectum*, raro *affecti-
onem*: ut illo ^h loco (si modo non est mendosus) ubi ait: Cupiditas causa sceleris fuit, quæ sit vis ejus: ira, quantum efficiat in animis hominum, talis *affectio*. Nescio an sit *affectus*. Et in alio loco: Illa vero frigida &
- ⁱ De Invent. lib. 1. puerilis in scholis *affectio*. *Affecti-
onem* ^l Cicero modò sic diffinit: *Affectio est animi aut corporis ex tempore aliqua de causa commutatio*, ut *letitia*, *cupiditas*, *metus*, *molestia*, *morbis*, *debilitas*, & alia quæ in eodem genere reperuntur. Modò sic, ^k *Affectio est quædam ex tempore, aut negotiorum eventu, aut administratione, aut hominum studio commutatio rerum*, ut non tales, quales antea habitæ sint, aut plerumque haberi soleant, habenda videantur. In
- ^l Tusc. 2. ^l Tusculanis idem author, & alibi, *Voluntatem hominis affecti ad virtutem*, atque ipsam *virtutem animi* appellari *affecti-
onem* ait, qualis non est *affectus*, qui Græcè dicitur *πάθος*. Quod ipse ^m Cic. interpretatur, *perturbationem* malens dicere, quàm *morbis*, quo nomine sæpissimè utitur. At Quintilianus non *perturbationem*, sed *affectum* nominat: neque ipse, aut solus, aut primus, sed plerique ante eum, ut Seneca, Plinius, Rutilius, Columella, Valerius, Livius, alique multi. Ita enim ⁿ ille ait: Quod Græci *πάθος* vocant, nos vertentes rectè ac propriè *affectum* dicimus. Illa igitur (ut ego quidem sentio) *affectio* Græcè *πάθος* dicitur, quam nostrates philosophi in latinum vertentes, appellant *dispositionem*. Aliquibus tamen videri posset
- definitio

definitio illa Ciceronis hunc quoque significatum, qui est *ad hoc*, complecti. Quibus quia ad rem non multum attinet, non sanè repugno; quum præsertim omnes ferè jurisconsulti, omnesque ecclesiastici scriptores, affectionem pro affectu accipiant. Est autem affectus pars illa animæ qualitatæ, quæ est regione rationis est. Quidquid enim in anima, præter partem illam memoriæ, ratio non est, affectus est: & rursus quidquid non est affectus, ratio. Ab hoc fit affecto, quo etiam Cicero ipse utitur in 6 libris ad Herennium: Non tam affectanda quàm illæ superiores, sed tamen adhibenda nonnunquam. Apud eundem nunquam (nisi me incuria sefellerit, aut memoria fallat) legi affectationem, frequenter apud Quintilianum & cæteros: ut ibi: P Nihil odiosius affectatione, id est, affectu conatuque emulandi alterius virtutem, quam assequi nequeas, refragante natura: vel nimio affectu, nimioque conatu alterius virtutem emulandi: ita ut turpe sit ac deforme, sic avidè emulari.

CAP. LXXIX.

Latebra ☿ Latibula.

Latebra hominum propriè dicuntur, Latibula ferarum. ^q Quintilianus: Et quamvis odio everforis nostri evocatus è latebris suis Cadav. ^q In part. ^r Offic. 3. populus subsellia non implet. ^r Cicero: Videant nequæratum latebra perjurio: id est, excusatio perjurii. Latibula nonnunquam hominum; Latebra etiam ferarum. Liv. lib. 38. Inter vespres in latebris ferarum noctem unam delituit.

CAP.

De Luce & Tenebris, Die ac Nocte.

Luce & Tenebris, pro die ac nocte accipere solemus. Differt tamen, *Prima luce à Prima die*. Nam ibi intelligitur *prima pars diei*, & quasi diluculum, hinc autem *prima dies*. Ita *primis tenebris*, & *prima nocte*: ibi de *prima parte noctis* loquimur, hinc de *nocte ipsa*. Ideoq; *Ante lucem* melius dicimus, quam *Ante diem*, si *diluculum* significamus. Nam *Ante diem* pro *Ante tempus* dici solet: præterquam si de certo die loquamur: ut, *Ante diem decimum*, vel *Ante sextam calendarum Novembrium*: id est, *sexto die ante calendas Novembris*. In quo loco præceptum Pauli inserere non inutile fuerit, qui ait: *Ante diem decimum calendarum*, & *post diem decimum calendarum*, æquè utroque sermone *undecima dies* significatur. Verùm non quemadmodum *Ante lucem* melius quam *Ante diem* pro *diluculo* dicimus, sic *Ante tenebras*, quam *Ante noctem* pro *crepusculo*: sed ediversò potiùs. Reperitur autem *Luci* pro *Luce*, ut *Vesper* pro *Vespere*, & *Ruri* pro *Rure*. Cicero in *Philippicis*: *Quis enim audeat luci?* *Quis in militari via?* *Diem* pro *diurno tempore*, itemq; pro *certo tempore*, volunt esse masculini generis, notaveruntque Virgilium indifferenter accepisse. Ego tamen & apud hunc & apud cæteros pro *tempore ipso* semper annotavi esse fœmininum: ut, *Ipsa dies* facit hominem prudentem: &, *Multa dies* magnum dat hominibus rerum experientiam. Unde Pedianus vult fieri *Dieculam*, pro *parvo tempore*. Et apud jurisconsultos *bima*, *trima*, *quadrime die*, pro *tempore biennii*, *triennii*, *quadriennii*; quod jurisperiti non intelligunt. In *certo tempore*, Pedianus idem consentit debere esse

esse generis masculini. Dicemus ergo, *Hesternodie*, & *crastino* : non, *Hesternadie*, & *crastina*. *Ad diem* non venit, *Ad diem* non affuit : id est, *die præsstituto*.

CAP. LXXXI.

Orator, Rhetor & Declamator.

O Rator, qui causas orat vel in iudiciis, vel in concionibus, qui Græcè dicitur *ῥήτορ*, i. rhetor. Nos tamen rhetorem professorem Rhetoricæ vocamus, non Oratorem : mirorque cur in hoc tam facili pervulgatoque nomine exponendo Victorinus erraverit. Declamator est, qui studens apud Rhetorem, in conventu scholasticorum, fictam causam orat, id agens ut in veris postea causis possit orare. Ipse quoque Rhetor, & quicumque alius etiam extra scholam hoc ipso genere utitur, sive ut alios, sive ut se exerceat, Declamator vocatur. Nonnunquam tamen more Græco reperimus poni : ut Cic. lib. 2. de natura deorum : Hæc cum Cotta dixisset; tum Velleius, Ego, inquit, incautus qui cum Academico, & eodem Rhetore, congregi conatus sum. Nam neque indisertum Academicum pertimuissem, neque sine ista philosophia Rhetorem, quamvis eloquentem. Rhetorem dixit vel Oratorem, vel Rhetoricum.

CAP. LXXXII.

Peregrinus & Hospes, Diverforium & Hospitium.

Peregrinus & Hospes hoc differunt, quod peregrinus vocatur qui in civitate sua non est : hospes, qui in aliena est. Vel peregrinus, qui ex nostra civitate oriundus non est : hospes, qui in nostra est. Cicero : Vos soli in hac urbe : Pro Milon.

A a

hospites

- hospites estis? vestrae peregrinantur aurea?
- * Lib. 8. c. 1. ^a Quintil. Attica anus Theophrastum hominem alioqui disertissimum, annotata unius affectatione verbi, *hospitem* dixit. Nec alio id se deprehendisse interrogato respondit, quàm quòd nimium Atticè loqueretur. Pro hoc imperiti dicunt *Forenses*, aut *Extranèi* (loquendum enim mihi barbarè est, ut barbariem emendem.) *Hospites* igitur sunt tam qui in privato alicujus *hospitio* sunt, quam qui in publico, quod *diversorium*, vel *tabernam meritoriam* appellamus: tamque
- * Met. 1. qui recipit, quàm qui recipitur. Unde * Ovid.
Non hospes ab hospite tutus.
- y Pro Deiot. y Cic. Per dextram istam, quam *hospes* *hospiti* porrexisti. Sed ille receptor propriè vocatur, qui
- z Lib. 13. Ep. *privatim* & *amicitiæ causâ* recipit: ut z idem:
20. ad Fam. Fuit mihi cum illo *vetus hospitium*, i. *amicitia familiariter* vel *mihi hospitandi apud illum*, vel *illi apud me*. Unde *hospitales homines* qui amore, non pretio *hospitium* suum communicant. *Hospitium* & *privatum* & *publicum* dicitur.
- * Decad. 3. lib. 5. ^a Livius; Tarento Hannibali per dolum prodito, ait *hospitia* tantummodò Romanorum à militibus fuisse direpta. Certè *privata*,
- l D: Seneca. non publica: ^b Cic. Ex hac vita sic decedo tanquam ex *hospitio*, non tanquam ex domo. Commorandi enim natura *diversorium*, non habitandi dedit. Pro eodem posuit *Diversorium* & *Hospitium*.

C A P. LXXXIII.

Concivis, Contreraneus.

- C *Concivis*, qui ejusdem civitatis est. *Contreraneus*, qui ejusdem terræ, hoc est, *territorii*. Major est enim terra, quàm urbs, *oppidumve*, cujus habitatores vocantur *cives*.
- e De An. c. c Cicero: Eorum qui in hac terra fuerunt, mag-

magnamque Græciam, quæ tum florebat, institutis & præceptis suis erudierunt. Plin. tamen Catullum *conterraneum suum* vocat, vel quod ex dioecesi illa, vel quod ex urbe sit Veronenfis. Uterque enim dictus est Veronenfis. Nam illius nepos, & per adoptionem filius fuit Novocomensis, & ideo Plinius Secundus & ipse dictus est. Quidam librum nuper sic inchoavit: Favonius *civis meus*, optime princeps, & *consul tuus*, cum dicere debuisset, *conciwis* meus: Dominus enim civitatis *civem suum* vocat, quia non potest appellare *conciwem*. Quemadmodum miles socium in militia, non *militem suum* vocare potest, sed *commilitonem*: & discipulus eum, qui unâ eidem præceptorî dat operam, non *discipulum suum*, sed *condiscipulum*. Ediversò præceptor non vocat auditores suos *condiscipulos suos*, sed *discipulos*. Et dux in bello non *commilitones*, sed *milites suos* appellabit: licet Cæsar & quidam alii, appellaverint milites suos *commilitones*, comparandæ benevolentiae gratiâ, ut apud Virg. Æneas qui sub eo erant, *socios* vocat. Hic *d* Æn. I. ergo homo privatus non debuit quenquam *suum civem* appellare, sed *conciwem*: nec rursus aliquem *principis consulem* dicere. Numquam tamen invenitur *civis* pro *conciwis*: ut Lælius apud * Lucanum:

e Lib. I.

*Nec civis meus est, in quem tua classica Cæsar
Audiero.* —

Dicam tamen, *municeps meus*, pro eo quod est *conciwis meus*, quia *communiceps* non invenitur. At quoties non apponimus pronomen, rectius sine appositione loquimur: Audite *cives*, succurrite *milites*, legite *discipuli*, etiamsi *mei* fuerint *conciwes*, *commilitones*, *condiscipuli*. Quodd si quando per hæc posteriora sine pronomine, loquor, tamen pronomen subintelligendum est: ut,

Omnes me concives amant. Cur tu non das commilitonibus partem? Ille semper exagitat condiscipulos questionibus: subintelligitur, Mei, Tuis, suos. Dicimus tamen, Vos estis cives nostri, quasi reipublica nostra, non quasi singularem aliquorum civium.

CAP. LXXXIV.

De Prætor Prætoriusque, & aliis, magistratumque nominibus.

P*rætor qui praturam: Consul qui consulum: Quæstor, qui quæsturam: Aedilis, qui ædilitatem: Censor qui censuram: Tribunus qui tribunatum: Primipilus qui primipilatum gerit. Senator qui senator est, aut qui fuit: Prætorius qui præturam: Consularis qui consulum: Quæstorius qui quæsturam: Aedilitius qui ædilitatem: Censorius qui censuram: Tribunicius qui tribunatum: Primipilaris qui primipilatum gessit. Senatorius non dicitur senator, sed (ut dixi) vel senatorii ordinis, aut de domo senatoria. Triumphator qui triumphat proprie, sed etiam qui aliquando triumphavit: ut Victor exercitus qui vicit: Triumphalis, qui triumphavit. Cæterum illa priora nomina sunt substantiva, eò quia junguntur cum adjectivis; ut, Diligens consul, bonus tribunus, justus prætor, severus censor. Hæc posteriora sunt adjectiva, eò quia junguntur cum substantivis: ut, Homo consularis, tribunitia mulier, prætoria familia, censorium ædictum. Quod si absint substantiva, subintelliguntur: ut, Consulares rogantur primi sententiam in senatu, proximi prætoris, deinde tribunitii: intelligimus homines: quemadmodum in illis, Plebei, nobiles, potentes, ingenui, libertini. Proconsul, non qui pro alio consule præest*

præest provinciæ, sed qui cum *poteſtate conſulari* extra ordinem, & ad aliquam provinciam adminiſtrandam mittitur: præterquam quodd non duodecim falces eum præcedunt qui præcedunt *conſulem*, ſed tantum ſex, ut etiam *prætoſem* & *præſidem*. *Proprætor*, non qui pro alio prætoſe præturam, ſed extraordinariam gerit. Itaq; dicitur *Proquæſtor*, & ſi qui ſunt alii hujusmodi nominum magiſtratus.

CAP. LXXXV.

De looſorum quorundam nominibus, & poſſiſſivis horum.

R *Hegini*, ex oppido *Calabriæ*: *Rhegienſes*, ex oppido *Galliæ Ciſalpinæ*: quorum oppidorum utrumque vocatur *Rhegium*. *Albani* & *Albenſes*. Ex oppido *Alba in Latio*, *Albani*: ex oppido *Alba ad lacum Fucinum*, *Albenſes*, qui à quibuſdam *Albani* dicuntur. *Cumani*, ex oppido *Cumarum in Campania*, quam nunc præve vocant *terram laboris*: *Campaniam* verd illam regionem, quæ illi finitima eſt *Romam* verſus. *Comenſes* ex oppido *Como in eadem Gallia*, quam nunc *Lombardiam* nominant, in qua ipſa *Gallia*, & finitimum *Como* eſt *Bergomum*, unde *Bergamenſes*. *Pergamum*, ex qua *Pergameni*, in *Aſia*: à qua urbe, quia ob penuriam chartæ, ab *Attalo* rege miſſa eſt membranarum copia, membranæ *pergamenæ* ſunt nominatæ. In *Aſia provinciâ* intelligo: Nam in ea quæ eſt tertia pars orbis terrarum, regio quædam eſt eodem nomine, quam *Turchiam* nunc vocant, non autem (ut quidam volunt) *Teucriam*; quemadmodum in *Africa*, quæ & ipſa tertia pars orbis dicitur, eſt etiam regio ejuſdem nominis; niſi quodd *Aſros* dicimus *homines*, non autem *Aſram*

A a 3 regionem.

regionem. Thebani à Thebis in Græcia: Thebæi à Thebe seu Thebis in Ægypto, sed & Thebæi secundum Græcam formam fit. Nam & Thebani Græcè Thebæi dicuntur: non tamen occurrat ubi in libris gentilium legerim Thebæos.

C A P. LXXXVI.

Priscus & Pristinus.

PRisca quæ superioribus seculis, aut superiore ætate, ut *prisci Latini*, *priscus Tarquinius*, *prisca tempora*. *Pristina*, quæ superioribus annis, mensibus, diebus, & quæ nostrâ memoria fuerunt: ut, *Pristina nostra amicitia*, *pristina beneficia nostra*. Neque recte hic dicas, *Prisca*, neque illic *Pristina*. At vero si de rebus quæ non senescunt loquaris, *Pristinum*, non *Priscum* & decebit, ut *Pharos* & *Tyrus* nunquam in *pristinum* statum redibunt. *Maria* in freto Messanensi laborant, ne *montes* (si ^h *Lucano* credimus) repertant *pristina* confinia. Atqui tantum temporis est, ex quo illuc mare irrupit, ut memoriæ non inveniatur proditum. *Padus* post quingentos, & eo amplius annos solet reverti in *pristinum* cursum.

g Dicere-
mus, Ed.
Col.

h Lib. 3.

C A P. LXXXVII.

Prosper & Felix.

Prosper, qui dat: *Felix*, qui recipit prosperitatem. *Sidus Veneris* (si credimus Mathematicis) *prosperum* est: natus sub illo fidere, *felix* est. Dicimus ergo propriè *homines* quidem *felices*: *Deos* autem, *tempora*, *loca*, *actiones*, *finis*, *successus* *prosperos*, & si qua sunt similia. Utrunque tamen aliquando recipit exceptionem. Nam & non semel legimus *prosperam* alicujus *valetudinem*, ut *Suetonius* de ^h *Cæsare*: fuisse eum

i Cap. 45.

eum prosperâ valetudine : id est, boni, & quasi felici. Et de Tib. & valetudine prosperrimâ k Cap. 68. usum eum esse ait. ¹ Sallust. Sed postquam res ¹ In Cat. civibus, muris, agris, satis aucta, satisque prospera visa est. Rurfus m Virg.

m Æn. 1.

*Sis felix, nostrumque leves quæcunq; laborem ;
pro eo quod est, sis prospera & benigna.*

CAP. LXXXVIII.

Saluber & Sanus.

Saluber, sive (quod usitatus est) Salubris, dicitur aer, *cibus, potus, locus, multaque huiusmodi* : idem ferè quod Salurifer sive salutaris : Sanus homo dicitur, cæteraq; animalia. Res salubris præbet sanitatem, homo verò recipit. Potest & præbere, tuncque Saluber, quasi Salutifer dici : sed in utroque etiam aliqua reperitur exceptio. Siquidem sanum aerem, sanum cibum, sanum locum vocamus, quasi salubrem & præbentem sanitatem. Contra, Salubris pro Sano. ¹ Sallust. ¹ In Jugur. Genus hominum salubri corpore, velox, patiens laborum, plerosque senectus dissolvit. ^o Liv. ^o Lib. 3. us : Graviore tempore anni jam circumacto, defuncta morbis corpora salubria esse cœpere. ^p Martialis dum describit vitam beatam, inquit : ^p Lib. 10. ^{Epig} 47.

Lis nunquam, toga rara, mens quieta,

Vires ingenue, salubre corpus,

Prudens simplicitas, pares amici.

Hi tres quos produxi loci, idem nomen habent conjunctum cum corpore. Quare non ausim dicere, ut dixit Boethius in translationibus suis : *Eger an saluber*. Nam de æquali suo Cassiodoro, qui apud nonnullos in pretio est, nunquam ideo facio mentionem, quia cum regibus suis Theodorico & Alarico, quorum scriba fuit, Gothicum sonat & barbarum.

Jucundus & gratus sic differunt, quòd *jucundus* propriè *in prosperis*, *gratus in adversis*. *Jucundum* voco non qui lætus est, sed qui *lætitiæ* est alteri, ut *prosper* ac *saluber*: usque adeo potest quis tristis mœstusque esse, & tamen *jucundus*: veluti cum hostis meus in dolore est, tunc mihi *jucundus* est: & ego gaudens sum illi minime *jucundus*. Quare non rectè locutus est, qui ait, *Jucundos nos faciat suæ interesse commemorationi*: sed ad differentiam. Cic. ad Sulp. consolantem de morte filia, inquit: * *Servius* tamen tuus omnibus rebus interfuit, cujus officia etsi aliquando *jucundiora*, nunquam tamen *gratiora*. Idem ad ^q *Luceium*: Amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis, quas à te proximè accepi: non ille quidem mihi ignotus, sed tamen *gratus* & *optatus*. Dicerem *jucundus*, nisi id verbum in omne tempus perdidissem.

* Ep. 6/1. 4. Ad Fam. Idem ad Attic. Fuit mihi sæpe & laudis nostræ gratulatio tua *jucunda*, & timoris consolatio *grata*. Idem tamen lib. 4. ^r *invectivarum*: Est mihi *jucunda in malis*, & *grata in dolore* vestra erga me voluntas. *Jucunda* dixit, quasi *lætitiæ plena* & *voluptuosa*, qualis est in prosperis. *Grata*, quasi *plena affectus* ac *fructus*. In *jucundo* enim quædam gratia est delectationis; in *grato* verò etiam commodi. Quippe *aspectus* rosarum, liliorum, violarum, florumque ac similium, *jucundus* est. *Aspectus* plenæ messis, uberum, olearum, gravium fructu vitium, pinguiumque pecorum, *gratus*: & *pueritia* filiorum atque *infantia* *jucundior*: *adolescencia* verò ac *juventus* *gratior*, utpote *utior*. Idem de Offic. lib. 2. Quamquam enim quod præsens tamquam

quam in manum datur, *jucundius* est: tamen hæc in posterum *gratiora*, muri, novalia, portus, aquarum ductus, omniæque quæ ad usum Reipublicæ pertinent. Hieronymus nonnunquam his duobus nominibus cum ea, quam ostendi, proprietate & distinctione usus est.

C A P. XC.

Plura, Complura, Plerique & Plerunque.

PLura & Complura sic differunt, quod *plura* possunt esse duo, *complura* duo esse non possunt: illud comparativum est, hoc verò minime: ideoque non regit casum. *Plerique*, modò autores pro *maxima parte* accipiunt, modò pro nonnulli. * Sallust. In divisione orbis terræ *plerique* in parte tertia Africam posuere, *pauci* tantummodo Asiam & Europam. Paulo pòst: *Plerosque* senectus dissolvit, nisi qui ferro aut bestiis interiere. Nam morbus *haud sæpe* quæquam superat. Quint. Videas *plerosque* ita paratos, i. nonnullos. *Plerunque* magis à priore significato, quàm à posteriore venit: i. pro eo quod est *Fere semper*. * Quintil. in amatore: * In Amat. Excussa sunt *plerunque* languentium vitia verbibus, i. nonnunquam. Tamen in hunc sensum hæc dictio (sive nomen, sive adverbium fit) * rarò reperitur. Servius quidem nescio * *Rarissime, Ed. Col.* an unquam utatur aliter.

C A P. XCI.

Clarus & Præclarus.

CLarus & Præclarus figuratè accipiuntur, pro eo qui *tanquam fulgore quodam famæ & gloriæ resplendet*: unde *clarissima* & *præclarissima* gesta dicimus. Sed *præclarus* nonnunquam

- y Philip. 7. nunquam *pro bono* reperitur apud Cic. sicut apud eundem *Luculentus*, *pro magnus*: ut in 7 Philip. *Luculentum vulnus* accepit. In eodem opere ait:
 z Philip. 3. O *præclarum* custodem ovium (ut aiunt) lupum. Non *claritas* in custodem desideratur, sed *probitas*. Ergo *præclarum pro bono* posuit. Idem in *Lælio*: Cum illo verò quis neget actum esse *præclare*? Et paulo post: Cum illo quidem (ut supra dixi) actum est *optime*, mecum *incommodius*: nam supra non dixerat *Actum cum illo optime*, sed *præclare*. Verùm ideo sic dixit, quia *Præclare & Optime* idem roboris & virium in significatione obtinent: eoque *Kedn-son* (quod est optimum) apud Græcos accipi solet, & à nobis transferri *Præclarum*.

C A P. XCII.

Festus & Festivus.

Festus dies potius, quàm Festivus. Res festiva potius; quàm Festa. Nam Festus, festa, festum, ad diem festum pertinens: Festivus, festiva, festivum, res jucunda & lepida: ut, Oratio festiva, dictum festivum, frondem festivam legimus: non quæ ad festum comparata sit, sed quæ jucunda & leta. Nam & festam frondem vocamus, quæ fectis adhibetur. Festivum multi pro Festo accipiunt.

C A P. XCIII.

Venale & Vendibile.

Venale & Vendibile hoc habent differentię, quod illud significat rem venditioni expositam; hoc rem quæ facile potest vendi. Hæc domus est venalis, id est, proscripta, vel exposita venditioni. Et hoc de Curione significat
 Lucanus,

^a Lucanus, cum dicit: *Venali Curio lingua*: id est, pretium non veritatem honestatemque sequens ex suæ linguae facundia. Cicero in Bruto: Horum ætati prope conjunctus L. Gellius, non tam vendibilis orator, quàm ut nescires quid ei deesset. Et in eodem: Nam populus non erat satis vendibilis: præceps quædam, & cum idcirco obscura quia peracuta, tum rapida, & celeritate ^b citata oratio. Et ^c alibi: Nam ut sint illa vendibilia, hæc uberiora certè sunt. *Vendibile* dixit pro *Gratum*, & quod animos hominum sollicitet ritu rerum, quæ ad se alliciunt emptorem. Hoc à *Vendo* venit, illud à *Vaneo*.

^a Lib. I.^b Cæcæta,
Ed. Steph. &
Colin.^c De fin. l. I.

CAP. XCIV.

De Sciens feci, Prudens feci, & similibus.

Sciens feci, & Prudens feci. Item insciens & imprudens atque ignorans feci: hoc est, quod cum facerem aliquid, sciivi me facere illud, aut ignoravi. At scienter feci, idem est, quod cum scientia ac doctrina feci, semperque in laude est, scienter quid fecisse. Scientem verò quid fecisse tum laudare, tum vituperare solemus, pro rei qualitate. Si ergo scienter facere semper laudabile est, ediverfo inscienter facere semper est vituperabile. Prudenter quoque facere, opus prudentiæ nimirum est, imprudenter verò, stultitiæ. Tamen quid imprudenter facere ignorantæve, rarò in usu est: in cujus locum velut succedit per ignorantiam & per imprudentiam factum, per se neque laudi, neque vitio dandum. Idem enim est per imprudentiam sive per ignorantiam fecisse aliquid boni vel mali, quod imprudentem, ignorantemque fecisse, quorum neutrum aut præmium meretur, aut poenam.

CAP.

Marinus, Maritimus, & Transmarinus.

Marinum piscem dicimus, & avem marinam, & deum marinum, vel deam, vel Nympham marinam. Nominatim quoque vitulum marinum, lupum marinum, turdum marinum, turturem marinum: præterea colorem marinum, casum marinum, periculum marinum, sonum, fluctum: aquam marinam, non maritimam, navem marinam; quidam etiam navem maritimam. Rursus oram maritimam, gentem maritimam, res maritimas, bellum maritimum; non transmaritimum, non marinum. Item hominem, gentem, urbem, triumphum transmarinum, non transmaritimum. Horum omnium hæc differentia est, quod marinum vocatur quod incolit mare, aut ex mari est. Maritimum quod mare accolit, & ad mare est, vel ad mare fit. Transmarinum quod trans mare est. Transmaritimum enim foret, quod trans loca ^d maritima esset, idem propriè, quod mediterraneum.

^d Marina,
Ed. Col.

C A P. XCVI.

Frequens & Celebris.

Frequentem locum dicimus, quem frequentare multi solent: ut, Urbs frequens, oppidum frequens, platea frequens, ubi multi homines, aut habitant aut diversantur. Quando autem de persona, aut de re animata loquimur, duobus modis dicitur, vel de sola sic, Sit miles frequens spectator præliorum: id est, creber & assiduus. Vel de turbâ sic, Frequens populus, frequens senatus: id est, copiosus & multus. Et quidem cum nomine colectivo in singulari; cum cæteris vero in plurali: ut frequentes cives, frequen-

tos

tes *senatores* ; hoc est, *multi & numerosi*. Veruntamen cum dico, *Sis frequens*, innuo *actionem* : cum dico *Frequens locus*, *passionem*. Ille *frequentat*, hic *frequentatur*. Cui simile est *Celebris* semper *passive* positum, tam ad rem, quàm ad personam relatum. *Locus celebris*, quod *celebratur*. *Homo celebris*, quod cum *honore celebratur* & *colitur* : propter quod in hanc ducor opinionem, ut *locus celebris* proprie sit *honoratorum frequentia cultus*, non ita *Frequens*, neque *Frequentia*, quo nomine *qualiscunque hominum multitudo* significatur : quod ex vocabulo hinc ducto probatur, quod est *celebritas*, quæ tum *hominum cætum honoratorum* declarat, tum *dignationem ipsam* atque *honorem*. * Quintil. Ante omnia futurus Lib. I. c. 2.
orator, cui in maxima *celebritate*, & in mediâ republica vivendum est, assuescat jam à tenero non reformidare homines, neque illa solitariâ, & velut umbratili vitâ palescere. † Cic. Itaque nos f. Offic. 3.
qui in maximâ *celebritate*, atque in oculis quondam civium viximus, nunc fugientes comspectum sceleratorum hominum, quibus omnia redundant, abdimus nos, & sæpe soli sumus. § Idem in al- g Pro Arch.
teram significationem : Hac tanta *celebritate* fa- Poeta.
ma cum esset jam absentibus notus, Romam venit, Mario & Catulo Coss. Quare improprie, licet frequentissimè dicitur, *locus celebris an desertus*, quasi contrarium sit *celebrem esse*, ab illo *desertum esse* : ubi enim bajuli, aut aleatores, aut lenones, scortaque esse consueverunt, quis eum locum proprie dixerit *celebrem* ? non aliter quàm *celebrem meretricem*, aut *nobilem*, ut sæpe legimus : & *singularem improbitatem*, & *unicam turpitudinem*, ut in bonum, ita & in malum.

CAP. XCVII.

Ferus & Ferox.

Ferus homo, qui animum ferinum obtinet, ut leonis, ursi, pardi, lupi. Ferox, qui peranimosus est ad decertandum cum altero, & ad vim alteri faciendam, atque ad nocendum.

CAP. XCVIII.

Corporeus & Corporalis.

Corporeum est existens ex materiâ, atque substantiâ corporeâ: & ediverſo, incorporeum: ut Lapis est res corporea, virtus incorporea. Corporale vero existens in materiâ substantiâque corporeâ: & ediverſo, incorporale: ut, Domus, fundus, mancipium, corporalia sunt, non corporea: legatum, hæreditas, jura, incorporalia sunt, non incorporea. Nanque hîc de qualitate agimus, quæ inest substantiæ; ibi de ipsa substantiâ; quas res diligentius exequemur in dialecticis nostris. Et sanitas, vires, pulchritudo, bona corporalia appellantur, non corporea. Pæterea (ut aliâ ratione hanc differentiam distinguamus) corporeus & incorporeus non nisi cum hoc nomine Res; aut Substantia, junguntur, aut ubi res subintelligitur: ut, Lapis est res sive substantia corporea, non autem est corporeus. Virtus est res incorporea, non autem virtus incorporea. Omnia autem corporea aut tanguntur, aut videntur. i. omnes corporeæ res; non autem sic, Res incorporeæ.

CAP.

CAP. XCIX.

*De Lassus, Laxus, Lapsus, Fessus, Defessus,
Fatigatus & Defatigatus.*

L *Assum, quod labore fatigatum est; tam animo quàm corpore. Ideòq; ad ea demum spectat, quæ laboris molestiam sentiunt. Laxum verò magis ad inanimata, quæ sunt lenta, mollia, flexibilia, non dura, non rigida: ut, Laxi rudentes, laxi funes, laxæ chordæ. Lapsus à labendo, quod vel corpore, vel per translationem animo & opinione labitur. Fessus idem est quod fatigatus, sive animo, sive corpore. Defessus Defatigatusque, qui ita fessus atque ita fatigatus est, ut non queat amplius; & sæpe à labore atque incepto, quod instituerat, desistat: ut in Bruto Cic. Et ne defatigaretur oravissent. Et de ^b Orat. Profectò nunquam conquiescam, ne- ^b Lib. 3.
que defatigabor, antequam illorum ancipites vias rationesque, & pro omnibus & contra omnia disputandi percepero.*

CAP. C.

Bonum & Bonitas.

B *onum generale nomen est, honesta pariter atque utilia complectens: ut Bonum animi, bonum corporis, bonum fortunæ. Bonitas verò non (ut multi opinantur) idem utique quod bonum honestum, sed idem quod benignitas. A primo fit bonus vir, bonus servus, bonus iudex: id est, iustus & exequens officii sui debitum: ab hoc bonus pater, bonus dominus, bonus deus, bonus Aeneas, hoc est, benignus & clemens, quam alteram iustitiæ partem esse constituint, vocantes eandem beneficentiam. Nam iustitiam*

i Sui. Ab hoc, &c. Ed. Col. k Clemens. Quidam quasi alteram, &c. Ed. Col.

justitiam partiuntur in duas partes: Justitiam, quæ est severitas: & Beneficentiam, quam ego voco *bonitatem*. Ergo qui planè bonus esse vult, planèque justus, bis bonus sit necesse est. Et hoc quidem ad virtutem pertinet. Est autem & alia *bonitas*, non ex industria, sed ex natura, tam homini quàm quibusdam aliis rebus attributa. ¹ Cicero: Quæ & bonitate naturæ multi assequuntur, & progressionem discendi, id est, ^m Lib. 2. c. 19. *excellens & dote naturæ*. ^m Quintil. At in solo fœcundo plus cultor, quàm ipsa per se *bonitas* soli efficiet. Non dixit *Plus bonitas cultoris*, quàm *bonitas soli*: quia excellens cultor industriâ fit, non ⁿ naturâ. Nonnunquam tamen ⁿ Naturâ nascitur, Ed. *bonitas pro justitia*, sive pro honesto accipitur, Col. Cicero de Offic. tertio: Cum enim *bonitatem* alicujus fidemque laudant, dignum esse dicunt, ^o Cap. 1. qui cum in tenebris mices. Quintilianus in 9° duodecimo: Quod si mediocribus etiam patronis convenit hæc quæ vulgò dicitur *bonitas*: cur non orator ille, qui nondum fuit, sed potest esse, tam sit moribus, quàm dicendi virtute perfectus? Nonnunquam etiam *bonum* accedit ad naturam virtutis & bonitatis. Nam cum dicimus de *æquo* & *bono*, non de rigore justitiæ, & de summo jure loquimur, sed quasi de *bona æquitate*.

C A P. CI.

Lubricus.

Lubricus locus est in quo nequeas insistere, nec ingredi, quales sunt herbæ perfusæ sanguine: ut apud ^p Æn. 5. ^q Iliad. 4. Virgil. De Niso, & ¹ Homerum de Ajace Oilei: aut aliter humectatæ, marmora lævigata lapidesque, vel humore conspersi, terra glaciata, aqua gelata, pavimenta, cæteraque hujusmodi *lubrica* dicuntur. Inde per

per translationem [†] *adolescētiā vocamus lubri-* ^{† Cic. pro}
cam, in qua qui sunt, velut in glacie facile la- ^{Culio.}
 buntur. *Anguilla quoque, congrus, murēna,*
& similia lubrica sunt. Alio tamen modo vi-
 detur Cicero dixisse *lubricos oculos*, & imitatus
 eum Lactantius in libro de Dei opificio. Ita enim
 ait ille de [†] *natura deorum*: *Sed lubricos oculos* ^{L. b. 2.}
fecit. & mobiles, ut declamarent, si quid noceret,
& aspectum, quo vellent, facile converterent.
Dicti sunt oculi lubrici eo modo, quo à quibus-
dā pes lubricus, pro eo quo est in lubrico.
Ita oculi quasi in lubrico positi sunt, ut vix que-
ant consistere: quale est, cum dicimus, Spargo
humum floribus, pro eo quod est Spargo humi
flores; & sterno lectum pallio, pro eo quod est,
sterno pallium lecto.

CAP. CIL

Æqualis & Æquabilis.

Æ *Qualis* quid sit, notum est, ut in illo:
[†] *Sintque pares in amore & æquales:* ^{Cic. in}
Sæpe accipitur pro coætaneo, sive coævo: ut ^{Lal.}
[†] *Virgilius:* ^{† Æn. 5.}

Æqualemq; ab humo miserans attollit amicum.

[†] *Cicero: Ego Q. Maximum, eum qui Taren-* ^{† De Senect.}
tum recepit, senem adolescens ita dilexi, ut æqua-
lem. Et [†] iterum: *Nec cum æqualibus solum,* ^{† Ibid.}

qui pauci admodum restant, sed cum vestra etiam
ætate, atque vobiscum. Æquabilis idem quod
æqualis in priore significato: & ut idem, Non ^{† De Invent.}
jus æquabile, quid utilitatis haberet, acceperat. ^{lib. 1.}

[†] *Iterum: Et vox reducitur in sonum quendam* ^{† Ad Heren.}
æquabilem atque constantem. ^{lib. 3.}

C A P. CIII.

Perfidus & Infidus.

Perfidus, qui *fidem* violat : Infidus, cui non est *fidendum* : hoc à *fido* descendit, quod habet primam longam, sive *fido* à *fidus* : illud à *fides*, quod habet primam brevem. ideoque hæc duo adjectiva vario accentu efferuntur.

C A P. CIV.

Moratus & Morigeratus.

Moratus, qui *moribus* bonis est præditus : Morigeratus, participium ex *morigeror*, quod est *morem* gero : id est *obsequor* & *obedio*. Unde Morigerus, *obsequens*, *obediens*, & facile *morem* gerens. Quod Accursius non intelligens (quid autem intelligat, si ignorat quid sit *morem* gerere?) pro glossa scriptum reliquit, *Solvat Apollo* : quasi aut ænigma esset, aut Apollo solvere ænigmata soleret magis, quam proponere solvenda. Et alibi : *Primipilus*, inquit, nomen græcum est.

C A P. CV.

Protervus, Procax, & Petulans.

Protervus, Procax, & Petulans, multum similitudinis habent, & quasi aliud alio magis increfcit, tam in factis, quam in dictis. Tria hæc tum *quandam lasciviam libidinemque* declarant, tum *injuriam* : nam & *protervam petulantemque* eodem loco de *inhonesta famina* apud Ciceronem legimus pro Cœlio : Si vidua liberè, proterva petulanter, dives effusè, libidinosa meretricio more viveret. *Protervam* minore gradu, quam *petulantem* significavit. *Petulans* pro *libidi-*

libidinoso, lascivâque accipi, notum est: ut, Petulansque juvena. Et ^b Ovid.

^b Epist. 16.

Quinetiam, ut possem verbis petulantius uti,

Non semel ebrietas est simulata mihi.

Id est, *lascivius & licentius. Procaces quoque meretrices legimus, quales Bacchis ^c Terentiana, ^c Heaut. 2.1.* cæteræque impudicæ mulieres, quæ pudori suo (quæ una dos foeminarum est) ne verbis quidem mordacibus simul & turpibus parcent, à se ipsis suæque conditionis foeminis capientes principium. *Protervia levior quædam contumelia: Procacitas major: Petulantia maxima.* Cicero in Sallustium; Ne in idem incidam vitium *procacitatis*, quod huic objicio. Et iterum: Non enim *procacitate linguae*, vitæ sordes eluuntur. Atque iterum: Nam quod ista inusitata rabie *petulanter* in uxorem filiamque meam invasisti. Et iterum in eadem: Desine bonos. *petulantissimâ* insectari lingua, desine morbo *procacitatis* isto uti. Sallustius in Ciceronem: Graviter & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te scirem iudicio animi magis quàm morbo *petulantia* ista uti. Et iterum: Bibulum *petulantissimis* verbis lædis. Hæc eadem nomina in factis quoque nonnunquam reperiuntur, ut si quis ambulans, per impotentiam mentis obvium, cubito feriat, aut cum contumelia sibi cedere cogat, hunc *protervum* dicimus. Et Virgilius ^d austros *procaces* vocat. Et ab ^e eodem, ^d Æn. 7. ^e Georg. 4. *hœdi*que *petulci* Floribus insultent, dictum est; quod hœdi soleant injuriam facere, per animositatem quandam transcendendo sepes, & in alia loca penetrando: quæ injuria, *petulantia* est.

CAP. CVI.

Orbus & Cœlebs.

ORbus est quicumque aliqua re chara privatus est : propriè autem parens, amissis liberis, quasi amissa luce oculorum. Unde illud f Quint. l. 5. frequens, ^{c. 10.} *Parens liberorum*, an orbus ? Et hinc *orbitas* quæ est illa qualitas patrum post amissos liberos, ut uxoris *viduitas* post amissum maritum. g In Gem. lang. s Quintil. de patribus, in ipsos loquens pro uxoribus, ait : Non habet *orbitas* vestra lachrymas super ardentes rogos, tenetis inconcussam rigidamque faciem. Contrarium huic est, cum dicitur *orbus*, quasi *orphanus* : ut apud h Phorm. 1. 2. b Terentium : *Orba*, qui sint genere proximi, eis nubant. Et hinc *orbitas* apud M. Tullium, l. 3. de oratore, quasi *orphanitas* : Deploravit enim i Casum, Ed. Colin. ¹ causam atq; *orbitatem* senatus, cujus ordinis à consule, qui quasi parens bonus, aut tutor fidelis esse deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patrimonium dignitatis. *Cœlebs*, tam qui caruit semper uxore, quam qui nunc caret : & inde *cælibatus*.

CAP. CVII.

Diurnus, Diutinus, Præcox, Serotinus,
Præmaturus, Maturus.

Diurnus & Diutinus nihil differunt. Utrunque enim & in bonum & in malum reperitur, & utrunque à *Diu* sive *Diutius* venit. Sed unum eo modo formatur, quo à *Die* *Diurnus*, à *Nocte* *Nocturnus*. Alterum quo modo à *Sero* *Serotinus*, à *Mane* sive à *Matura*, quæ dea est, *Matutinus* : utque aliqui utuntur à *Vespere* *Vespertinus*. De *Diurnus* plurima exempla sunt. De *Diutinus* apud Ciceronem perpauca. Ad k Lib. II. Ep. 8. ad Fam. ¹ Brutum sic scripsit : Libertatis desiderio, ¹ odióque

odiosque *diutinae* servitutis. ^m Quintilianus: ^Tardioque, ^{Ed. C. l. &}
 Non sic confundunt obvios gravibus catenis colla ^{Steph.}
 stridentia, nec *diutino* squalore concreta facies. ^m in Gem. ^{lang.}
 Quia dixi, *Serotinus* à *Serò*, videor significasse

serò pro *vespere*, non pro eo quod est *tardè*, sive *post tempus*. Hæc enim tria *Serò* significat, quæ tamen pene idem sunt. Una & vera significatio est pro *vespere*, quod est post *occasum*. Altera quæ hinc nascitur, quæ est *post tempus*. Quod enim post solis lucem est, id verè potest post tempus dici. [■] Cicero: Cùm accusator Milonis identidem interrogans, instaret, quo tempore Clodius esset occisus, urbanè respondit, *Serò*: non tam *horam* intelligens, quàm *tardius* occisum, & *post tempus*, quo debuisset occidi. Tertia significatio est, pro *tardè*, non pro *tardius*: ut apud Senecam in Hercule furente: *Serò* nos illo referat senectus. ^{Lib. 6 c. 4.}

Nemo ad id *serò* venit, unde nunquam,

Cùm semel venit, potuit reverti.

Serotinus igitur tum à primo significato (ut quibusdam placet) venit, qui dicunt *horam serotinam*, *tempus serotinum*, *pluviam serotinam*, tum à posterioribus. Appellamus enim ut *præcoces uvas*, *præcoces ficus*, *præcocia poma*, quæ ante legitimum consuetumque tempus sive citò *maturescunt*: ita *serotinas uvas*, *serotinas ficus*, *serotina poma*, quæ post legitimum tempus consuetumque cæteris pomis, vel *tardè maturescunt*.

Præcox quoque ingenium per translationem dicimus, quod nimis citò *maturitatem consecutum*, nimisque citò *videtur adolevisse*. Ideoque ait

• Quintil Illud ingeniorum velut *præcox genus*, ^o Lib. 1, c. 4.
 non temerè unquam pervenit ad frugem, i. non fere unquam ad perfectionem, tanquam ad frugem, fructumque pervenit. *Præcox* quali ante tempus excoctum. Huic simile ac dissimile est

Præmaturus, quod est, *antequam sit maturus*, & *ante maturitatem*: ut *Segetes præmatura*, *frumenta præmatura*, *poma præmatura*, i. *non-dum matura*. Et per translationem, *præmaturus sum militiæ*, *præmatura ætas*, *præmatura legatio*, *præmatura allocutio*, *præmatura postulatatio*, i. *immatura*. Quanquam *maturum* ipsum in frugibus propriè dicitur, & id uno modo. In personis verò figuratè, & hoc duobus modis. Uno sic: *Ego sum maturus audiendæ philosophiæ*, tu es *maturus rei militari*, id est, *perfectionem temporis habeo*, ad hanc rem. Unde *senilis ætas* vocatur *matura*, quasi omnino perfecta, & *tempus debitum assecuta*. Altero sic: *Ego sum homo maturus*, i. *perfectis moribus*, & in hac significatione non componitur. Inde *Matureſco*, *maturus fio*. Et *Maturo*, *maturas*, *maturum facio*, vel *perficio*, atque *festino*: ut *P* Virgil. *Maturate fugam*. Cic. ad *q* Heren. In *etate maturrima* dixit, pro in *etate festinatissima*. Et *maturè* adverbium pro *citò*.

p Æn. 1.
q Lib. 4.

C A P. CVIII.

Annuus.

A Nnuus eodem modo dicimus, quo *diurnus*, *spacium diurnum*, *spacium annuum*, *unius diei*, *uniusve anni*. *Annuus* quoque quomodo *Quotidianus*. *Febris quotidiana* est, quæ singulis diebus venit: ita apud *r* Virg. Atque *annua* magnæ *Sacra* refer *Cereri*, i. *singulis annis*. Et *r* duo illi *Epicurei Philosophi annua* febri, quo die nati fuerant, corripiebantur, qua febri & mortui sunt, atque eodem quidem die. Dictum est ergo *annuum*, quasi *anniversarium*. Nam ut *festis*, ita *febres* quibusdam, quorum etiam *r* Aug. fuit, *anniversariæ* sunt.

r Georg. 1.

s Val. Max.
lib. 1. c. 8.
de Polistr.
& Hippocl.

r Suet. in
Aug. c. 61.

CAP.

CAP. CIX.

Capitalis.

Capitale odium, quod caput & vitam alterius petit. Cic. "Cum is tribunus plebis" De Amic. capitali odio à Q. Pompeio, qui tum erat consul, diffideret. Item capitale supplicium, capitalis morbus, qui caput alterius petit. Capitalis autem homo, capitale vicium, capitale peccatum, non quod petat alterius caput, sed cuius caput, aut propter quod caput committentis peti debeat ad pœnam: ut * idem: Capitalis Eteocles, vel potius Euripides. Et y alibi: Fieri ait y De Nat. in civitate vitia capitalia. Deor. l. r.

CAP. CX.

Meritorius.

Meritoriam tabernam, diversorium atque hospitium mercenarium vocamus, quod cuique introire licet danti mercedem. Nam merere, mercede operari, laborare, atque alteri inservire est. Ideoque merere, in militia est exerceri: propriè tamen spe stipendii ac præmii: quod dicitur Stipendia facere. Hinc meretrices dictæ, suam & ipsæ militiam exercentes, ac stipendia sua facientes. Et inde adjectivum Meritorius, meritoria, meritorium: unde scorta mascula, pueri meritorii vocantur. Nam puellæ non vocantur meritoria, quippe proprium suum habentes nomen, quod est meretrix. Quidam aiunt hos pueros dici catamitos, quod mihi non videtur: sed potius concubinos: meritorii namque, ut meretrices, precio merent. z Cicero in z Philip. 2, Antonium: Ingenui pueri cum meritoriis, scorta cum matribus familiâs versabantur. Ingenuos liberos dixit: Meritorios ergo, non liberos: quos

B b 4 mango

mango (qui ideo homines mercatur, ut vendat) commodare etiam abutendos precio solet; five illi dominorum permisso, aut ipsi suo jure prostant. Appellamus *corpus meritorium*, tam *puerum meritorium*, quàm *meretricem*. *Orationem* quoque *meritoriam*, quasi vilem & male coemptam.

C A P. CXI.

Inensus & Inestus.

Inensus, vehementer iratus, & odium gerens: *Inestus*, vehementer molestus, atque in adversum vadens. Inde *inestare*, incurfibus crebris molestia afficere: & signa *inesta*, quæ in adversum tendunt: hoc est, vexilla in hostem euntia, ut molestiam inferant. Molestare autem rarius reperitur, quàm *inestare*. Modestinus Jurisconsultus ait, Ab Aurelio Sempronio fratre meo neminem molestari volo.

C A P. CXII.

Præsens.

Præsens non modò quod est *hujus temporis*, sed etiam *alterius*: ut ^a Cic. Ego incolumitati civium primum, & postea dignitati: ille *præsenti* potius dignitati, quàm futuræ consulēbat: de mortuo loquitur: ergo non nunc præsentis, sed tunc. ^b Quintil. de ipso Cic. jam defuncto loquens, ait: Postea vero quàm triumphali proscriptione consumptus est, passim qui oderant, qui invidebant, qui æmulabantur, adulatores etiam *præsensis potentia*, non responsurum invaserunt. *Præsensis potentia* quæ tunc erat *præsens*, neque in *præteritum* modo, verum etiam in *futurum*: ut Horat.

^a Philip. 2.

^b Lib 12.
cap. 10.

^c Pleraque

¶ Pleraque differat, & præsens in tempus
omittat, (autor. poet. In Art.

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis
In præsens, id est, in suum tempus, ut dixi,
& quando tempus dicendæ rei aderit: nisi acci-
piatur pro in præsentiarum: ut idem d. secun- d Od. 16.
do carminum:

Lætus in præsens animus, quod ultra est,
Oderit curare, & amare lento (tum.

Temperet risu; nihil est ab omni Parte bea-
Præsens quoque dicitur subitus, & non dilatus
in alterum tempus: ut e Virg. e Æn. 1.

Præsentemque viris intentant omnia mortem.
f Juvenalis: f Sat. 1.

Pæna tamen præsens, & præsens ultio.

Unde præsentissimum periculum, & præsentif-
sima medicina, remedium præsentissimum, ve-
nenum præsentissimum, quod etiam præsentæ-
neum vocatur: præsentissimum, quia statim aut
sanat, aut occidit. Et quoniam ea quæ præsen-
tem vim effectumque exhibent, præstantiora ac
potentiora cæteris videntur, ideo in hunc quoque
sensum accipi solet: ut præsens animus, dicitur
præstans atque excellens: & præsens remedi-
um, præsensque virtus, id est, potens, & in
primis efficax. In rem præsentem, non tempus,
sed locum significat: ut Cic. Offic. lib. 1. Ut si
constitueris cuiquam, te in rem præsentem esse
venturum, id est, ad locum de quo controversia
est. Livius lib. 34. Responderi legatis utriusque
partis placuit, missuros se in Africam, qui inter
populum Carthaginensem & regem in re præ-
senti disceptarent. Idem lib. 40. Eodem anno
inter populum Carthaginensem & regem Masi-
nissam in re præsenti disceptatores Romani de
agro fuerunt. Valer. Max. lib. 7. & Qu. Fab. & Cap. 3.
Labeo arbiter à senatu finium constituendorum
inter

vel adversæ, vel blandæ; hic mollis est, similis ceræ, & tenellis plantis: quum præsertim qui *mollicula* membra habent, fere *mollis* sint *mente*, ut pueri, fœminæque. Contra autem milites, nautæ, agricolæ, ut corpore, ita animo indurati putantur. Hoc igitur modo *mollis* accipitur *in vitium*: *in laudem* verò, quod ut vitio datur *durum*, ut *durus* cibus, *durum* cubile, *durum* solum, ita *durum* ingenium: veluti *durus* equus ad domandum, *durum* ingenium ad docendum & (ut sic dicam) *sculpendum*: eadem ratione *molle* dicitur, quod non est *durum*, eritque laudabile. Quint. de signis loquens, ^f inquit: Illius opera duriora, hujus molliora. Dicuntur autem signa, opera sculptilia, sive *filia*, sive cætera ejusmodi ad effigiem animalium fabricata: quemadmodum tabulæ, opera *pictorum*. Siquidem in tabulis antiqui pingebant, non in parietibus. Hæc talia magis dicuntur *molli*, quæ fiunt, quàm ingenium quod facit.

f Lib. 12.
c. 10.

C A P. CXVI.

Crudus.

Crudus vocatur, non qui cibum indigestum habet in stomacho, sed qui agrè difficileque digestibilem, & à quo offenditur, vel tanquam nimio, vel tanquam noxio: ut Cic. ^t de Roscio: Qui in Scenam non veniret, quod esset crudior. Et ^u Quint. crudo oratori declamandum non putat. At cibo indigesto ferè & oramus & negocia agimus, vel magis quàm digesto. Siquidem digesto, & modificato cibo, iterùm refici malumus, quàm cætera facere. Appellamus autem hominem crudum, præsertim qui est truci aspectu, quod ejus aspectu oculi nostri offendentur, ut stomachus cruditate cibi; vel quod facies

t De Orat.
lib. 1.

u Lib. 4, c. 3.

facies crudum habentis animum insuavis & foeda est, ut facies crudum stomachum habentis, sive crudum cibum in stomacho. Est etiam crudum idem quod recens. Unde crudus dolor, crudum vulnus. Et recrudesce dolor, & vulnus dicitur, quasi renovari. Et cruda poma dicimus, quæ non sunt matura: ut Cic. ^x Poma ^x De Senect. quæ cruda sunt, vi avelluntur: quæ autem cocta & matura, decidunt.

Libri Quarti Fimis.

L A U-

inter Nolanos & Neapolitanos datus, cum in rem præsentem venisset, utrosque separatim movit. At tempus, duobus modis sumitur. Uno, ad conditionem temporis, necessitatem, opportunitatem. Cic. pro Milone: *Quam ad tempus aptæ simulationes.* ^h Quintil. Fingere nimium ad tempus videbor, & rem nimium manifestam impudenter complorare. Altero, ad spacium temporis: ut, *Silebo ad annum, lasebo ad tempus*, id est, usque ad annum, usque ad tempus quoddam, vel in tempus: ut ⁱ Quintil. Optimum emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponantur, ut ad ea post intervalum velut nova atque aliena redeamus: id est, usque ad aliquod tempus. Nam sæpe subintelligitur *Usque* ^k ut idem: Neque id veteribus Romanis dedecori fuit, argumentum est sacerdotum nomine & religione durans ad hoc tempus saltatio, id est, usque ad hoc tempus.

^b In pariet. palmat.

^j Lib. 10. c. 4.

^k Lib. 1. c. 11.

C A P. CXIII.

Stultus, Fatuus, & Stolidus.

Stultus qui imprudens est, & improvidus: multique non insipientes homines aliquando stultè agunt. Fatuus, planè insipiens est, tractum à sapore ciborum: nam cum illi non sapiunt, fatui dicuntur: ita homo qui non sapit, fatuus vocatur. ^l Martialis:

^l Lib. 13. Epig. 13.

*Ut sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quam sæpe petet vina piperque coquus!*
Melior hujus vocabuli videtur hæc causa, quam ea quæ quibusdam placet, fatuos dictos qui furore quodam (quali uxor regis Fauni Fatua nomine corripui solebat) futura prædicunt, ut illa faciebat. Stolidus est, qui proximè accedit ad naturam sensumque pecudum.

CAP.

CAP. CXIV.

Beatus.

BEatus, qui rebus omnibus ad vitæ usum
ornatumque spectantibus abundat. Ideo-
que locupletes sane omnes *beatos* vocamus : ut
apud ^m Juvenal. *Vetula vesica beata*. Et Cíc. ^m Sat. 1.
Sint florentes, sint *beati*. Et ⁿ alibi : Crotoni- ⁿ De Invent.
atæ quondam cum florerent omnibus copiis, &
lib. 2.
in Italia cum imprimis *beati* numerarentur. Un-
de apud inferos in Elysiis campis *beati* vocan-
tur, & à nobis qui apud superos vivunt ; ut
penè idem sint *felices* & *beati*, *felicitas* & *be-
atitudo*. *Felices* inquam omnium bonorum com-
potes. Sunt & aliæ res pro sua quæque natura
beata felicesque, veluti de voce apud ^o Quint. ^o Lib. II. c. 3.
Ornata erit pronuntiatio, cui suffragatur vox
facilis, magna, *beata*, flexibilis, firma, dulcis,
durabilis, clara, pura, secans aera, auribus se-
dens. *Beata* dixit pro eo quod est *plena* &
perfecta. Et ^p alibi : Nam vocis, quantum in ^p Lib. c. x.
nullo cognovi, *felicitas*.

CAP. CXV.

Mollis homo, Molle opus.

MOllis homo dicitur, & *molle opus* : hoc in
laudem, illud in vituperationem. ^q Vir- q Georg. 1.
gilius :

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Idem :

Excudent alii spirantia mollius æra :

*Credo equidem, vivos ducent de marmore
vultus.*

Quod non sine ratione factum est. Nam qui
non fuerit severus, fortis, & constans, & in
morem rei duræ patiens, resistensque fortunæ,
vel

vel adversæ, vel blandæ; hic mollis est, similis ceræ, & tenellis plantis: quum præsertim qui mollicula membra habent, fere molli sint mente, ut pueri, sceminæque. Contra autem milites, nautæ, agricolæ, ut corpore, ita animo indurati putantur. Hoc igitur modo mollis accipitur in vitium: in laudem verò, quod ut vitio datur durum, ut durus cibus, durum cubile, durum solum, ita durum ingenium: veluti durus equus ad domandum, durum ingenium ad docendum & (ut sic dicam) sculpendum: eadem ratione molle dicitur, quod non est durum, eritque laudabile. Quint. de signis loquens, † inquit: Illius opera duriora, hujus molliora. Dicuntur autem signa, opera sculptilia, sive fusilia, sive cætera ejusmodi ad effigiem animalium fabricata: quemadmodum tabulæ, opera pictorum. Siquidem in tabulis antiqui pingebant, non in parietibus. Hæc talia magis dicuntur mollia, quæ fiunt, quàm ingenium quod facit.

† Lib. 12.
c. 10.

C A P. CXVI.

Crudus.

CRudus vocatur, non qui cibum indigestum habet in stomacho, sed qui ægrè difficilèque digestibilem, & à quo offenditur, vel tanquam nimio, vel tanquam noxio: ut Cic. † de Roscio: Qui in Scenam non veniret, quod esset crudior. Et † Quint. crudo oratori declamandum non putat. At cibo indigesto ferè & oramus & negocia agimus, vel magis quàm digesto. Siquidem digesto, & modificato cibo, iterùm refici malumus, quàm cætera facere. Appellamus autem hominem crudum, præsertim qui est truci aspectu, quod ejus aspectu oculi nostri offendentur, ut stomachus cruditate cibi; vel quod facies

† De Orat.
lib. 1.

† Lib. 12, c. 3.

facies crudum habentis animum insuavis & foeda est, ut facies crudum stomachum habentis, sive crudum cibum in stomacho. Est etiam crudum idem quod recens. Unde crudus dolor, crudum vulnus. Et recrudesce dolor, & vulnus dicitur, quasi renovari. Et cruda poma dicimus, quæ non sunt matura: ut Cic. x Poma x De Senect. quæ cruda sunt, vi avelluntur: quæ autem cocta & matura, decidunt.

Libri Quarti Fimis.

L A U-

LAURENTII VALLÆ

In Quintum Librum

ELEGANTIARUM

P R Æ F A T I O.

Tertius jam mihi, & prope quartus annus agitur peregrinanti semper, & per omnia maria terrasque volitanti, proxima etiam æstate, & quidem tota, militiam experto: quod utrum honestiore, an magis necessaria causa fecerim, haud equidem scio. Illud tamen vel me non affirmante, indubitatum cunctis esse non ambigo, quæ maxima atque adeo sola studiorum præsidia sunt, ea mihi omnia defuisse, literatorum consuetudinem, librorum copiam, loci opportunitatem, temporis ocium, ipsam postremo animi vacuitatem. Quorum singula quum plurimum incommoditatis adferant, cum defunt, quid tandem putandum est universa fecisse? Tametsi repugnavimus assidue, & quoad licuit, necessitatibus reluctati sumus, interque navigandum, peregrinandum, militandum, frequenter ad studia respeximus: ita ut si nihil lucri in literis (quod optabamus) certè (quod proximum est) nihil damni faceremus: quod si non configit, jacturam hæc multarum rerum notitiâ, quas vel vidimus, vel

vel sumus experti, fortasse pensabimus. Hac enim præcipue viâ Homerus informandum esse virum sapientem præcipit, Ulyssis exemplo. Ita nanque Odyssæam inchoat :

¶ Dic mihi Musa virum, captæ post tempora y Horat. in
Trojæ, Art. poet.

Qui mores hominum multorum vidit & urbes.
Quaquam quid tergiversamur ? qui blanda, aut inani excusatione nos fallimus ? qualescunque redierimus, nihil tamen quo dotem filia jam, me absente, adultæ ampliare queamus, attulimus ? & collocandi jam tempus est, satiusque multo quam primum nuptui dare, quàm diutius custodiendo pudicitia periculum adire. Mira enim est puellæ vel procorum vel amatorum multitudo. Ipsa quoque teneri amplius non vult, & (quod me valde sollicitum facit) alios magis incipit amare quàm patrem. Quare non vacat comparare plura, quo splendidius ac magnificentius collocemus. Sex nanque talenta, quæ ante profectionem nostram parata ac reposita erant, in dotem dabimus : quod cum satis esse debeat, tamen multo plus est, quod posthac temporis accessione adjicere possemus. Et certe similia impedimenta (ut de morte taceam) extimescenda sunt : ne forte (quod dii omen avertant) vel absente patre, vel mortuo, filia (ut quæ ea ætate, atque adeo ea mente sit) prostet. Sufficiant igitur huic operi quatuor superiora volumina, quintumque hoc de verbis, accedente sexto de notis authorum. Quod si etiam plura scribendi facultas tempusque suppeteret, nescio an faciendum putarem : quum sciam, ea quæ vel optima atque pulcherrima sunt, nisi compendii gratia juventur, ut pontificales olim cænæ, longitudinis fastidio laborare : simulque hujus, de qua loquor, materia neminem (de prudentibus loquor) univ-
sum

sum corpus aggredi esse ausum: nam suam sibi unusquisque particulam ad scribendum delegit, sive ne longiore opere legentibus fastidium moveret (quod enim vocabulum non suam habet in significando elegantiam?) sive immensitatem infinitatemque voluminum veritus. Quibus rebus me quoque motum fuisse fateor, tum mea sponte, tum illorum exemplo maximè, ne semper imperfectum, ne semper inclusum habere, ne semper efflagitantibus opus negare videamur: néve quibus obsequi, & à quibus laudum suffragia nancisci cupimus, eisdem justæ querelæ, justæq; vituperationis materiam præbeamus. Tum eo quod insidiatores & fures re expertus (ut secundo lib. dixi) cavere debeo, quos nunc multo plures esse ac fore amici ostendunt. Quæ causa Prisciano (ut ipse testatur) fuit, ut festinantiùs opus illud de arte grammaticâ ederet. Hac eadem nos causa, & cæteris, quas enumeravimus, sumus adacti, non modo ut festinantiùs libros nostros, verumetiam ut pauciores ederemus. Et illi tantum æmulorum insidiæ nocebant, mihi etiam præter cætera fautorum atque amantium studia nocent. Tradatur ergo aliquando viro puella, contenta hac quantulacunque dote. Non enim formosam esse credibile est, quæ maritum, nisi magnitudine dotis conciliante, non invenerit, virgo præsertim. Maritum autem puellæ, cætum literatorum intelligimus, à quo sanctitatem uxoris, pudoremque & custoditum esse cupimus, & custodiri debere testamur. Sed ad promissam verborum disputationem (cujus hoc libro locus est) descendamus.

CAP. I.

Disco, Edisco, Dedisco, Dedoceo, & Instituo.

Disco & edisco manifestè differunt. Nam *discere est ut intelligas: ediscere vero, ut memoriter complectaris.* Ideoque caput apud ^z Quint. quod in- ^z Lib. 2. c. 7. scribitur *De ediscendo*, ita incipit: Illud ex consuetudine mutandum prorsus existimo in his, de quibus nunc differimus ætatibus, ne omnia quæ scripserint, *ediscant*, & certa (ut moris est) dicant. *Dedisco*, quod didici, obliviscor. *Dedoceo* te, ostendo falsum esse quod doctus es, docens quod verum est, ut apud eundem in ^a Cap. 3. cundo: Et quidem prius ac difficilius opus *dedocendi*, quàm *docendi*. Illud quo quidam utuntur, *Instruo*, quale est, *Instruam te in via hac*, qua gradieris, nobis apud idoneos autores incompertum est. Dicimus enim, *instruo classem*, *instruo aciem*, *instruo causam*, *instruo militem*: non autem discipulum; aut mentem aliqujus, nisi eo modo, quo instruimus ea quæ dixi.

CAP. II.

Excogito, Reperio, Invenio, Offendo, Nactus sum.

Exco^gitare, est per cogitationem invenire: idque ad res tantùm incorporeas pertinet: ut, *Excogitavit argumenta, rationes, figuras, causas.* Est ergo *excogitare* & *invenire*, *consilii*: *reperire* verò *fortune*. Unde ^b Ovid. ^b Met. 1. 1.

— *Tu non inventa, reperta es.*

Sed jam usus obtinuit, ut idem sit *Reperio*, quod *Invenio*. Est autem *Invenire*, vel *consilio*, vel

C c

casu,

c Cic. in
Somn. Scip.
d Philip. 13.

casu, sive corporea, sive incorporea reperire. Offendo ferè quod *Reperio*, neque solum rever-
tendo: & ad statum rerum publicarum, vel pri-
vatarum pertinet: ut, c Offendes rempublicam
perturbatam consiliis nepotis mei: verùm etiam
sine his: ut idem d Cic. Sed tamen neminem
tam maleficum *offendi*, qui illum negaret An-
tonii dignum senatu. *Nactus sum* etiam pro
Inveni seu *Reperi* frequenter accipitur. Ut
idem in Paradox. Eum tu hominem terreto, si
quem *eris nactus* istis mortis aut exilii minis.
Et de Senect. Vitis quidem, quæ natura caduca
est, & nisi fulta est, fertur ad terram: eadem
ut se erigat, claviculis quasi manibus, quicquid
est nactus, completitur.

CAP. III.

Desipio, Desipisco & Resipisco.

Desipio sive Desipisco significat, vel quod ali-
quid à communi sensu sapientiaque mi-
nus habeo, vel quod à meo sensu destituor. Quod
ferè vitium aut ex ætate venit, aut ex morbo,
aut amore, aut timore, aut simili aliquo adfectu.
Cujus contrarium est *Resipiscere*: & senes qui-
dem jam dementes nunquam resipiscunt: cæ-
teri autem resipiscere, id est, ad priorem men-
tis statum, vel ad meliorem mentem redire so-
lent. c Terent. Multo omnium nunc me fortu-
natissimum factum puto esse gnate, quum te
intelligo *resipisse*.

Heaut.
Act. 4.
Sen. 8.

CAP. IV.

Prohibeo & Inhibeo.

Prohibeo vel *generate* nomen est, vel ante rem
inceptam: *Inhibeo* autem re jam incepta.
Illud

Illud vetat, *ne quid facias, vel ne quid incipias* :
hoc, *ne pergas ire, desistasque ab incepto.* f Virg. f Æn. 1.

*Quod genus hoc hominum ? quæve hunc tam
barbara morem*

Permittit patria ? hospitium prohibemur arcae.

Idem :

(tini. g Æn. 12.

Parcite jam Rutuli, & vos tela inhibete La-

CAP. V.

Utor, Fungor & Fruor.

Utor & Fruor, apertè differunt : sed non ea
ratione, qua quidam volunt, omnia sua im-
peritiâ confundentes, qui aiunt nos *uti humanis,*
frui verò divinis : imò & *divinis utimur,* &
humanis fruimur. Quis enim mihi usum divi-
norum interdicat : Quis rursus vetet me *frui re-*
bus meis, labore & industria paratis ? Aut quis
dicat me *frui sacris,* cum in illorum versor usu
atque administratione ? Vel quis neget, cum vo-
luptati operam do, me frui his rebus unde capio
voluptatem ? Quod si dicerent, *debere nos frui*
divinis rebus, uti verò humanis (quanquam ne
in hoc quidem illis accedo) fortasse audirem. De
rebus enim, non de verbis disputarent. Nunc
verbum exponunt, non res. Sed hos cum sua
imperitiâ, & (quod foedius est) cum sua pertina-
ciâ relinquamus. *Uti igitur est alterius rei gra-*
tia : Frui, nullius, sed (ut sic dicam) propter se.
In illo iter est, in hoc meta. Hoc alterius finis,
ad quem illud tendit ; qui hoc habet, quiescit &
contentus est : qui *utitur,* nunquam contentus
est, semperque ulterius tendit. ^h Ideoque re- ^h Liv. 3. Dec.
prehensus est Hannibal, qui cum posset *uti Can-* Lib. 2.
nenfi victoria, frui maluit. Utor armis, utor
domo, utor libris, utor studio, diligentia, ope-
ràque, ut ex hoc postea emolumentum aliquid bo-

i Alloquio,
Ed. Col.

† Apud Liv.
lib. 22. leg.
Makarbal.

† Lib. 2. Ep.
13.

nique consequar. Fruor bonis meis, fruor tuo
aspectu, tuo colloquio, tuo cantu : hoc est, de-
lectationem voluptatemque percipio ex hac re,
atque ex hujus rei usu. Nonnunquam eadem re
duo pariter, hic utitur, ille fruitur : ut si alter ad
focum sedeat sanitatis causa, alioqui id non fa-
cturus, alter voluptatis : hic non tendit ultra, sed
apud finem ipsum quiescit : ille non contentus
præsenti conditione, ad ulteriora tendit : qualis
Hannibal si fuisset, nec tam præsentī victoriā re-
quiescere, quā progredi maluisset : non enim
† Adherbal scire vincere, sed victoriā nescire uti,
dixisse : id est, qui frui illa, quā uti maluerat.
Dicimus tamen nonnunquam Utimur pro Frui-
mur, verecundiæ cujusdam causā : ut, Utor pane
triticeo, utor palmulis, utor ficis, quasi vivendi
potius causa edamus, quā edendi causā viva-
mus. Denique frui est delectationem capere ex
utendo. Itaque in idem recidunt, idemque effi-
ciunt frui, delectari, voluptatem capere. Quo
fit, ut non fuerit causa cur recentiores hoc vo-
cabulum Frui, unde venit Fruitio, solis r. bus
divinis dare voluerint. Habet enim hoc verbum
duo supina, Fruitum & Fretum : quorum pri-
mum vix in usu est, nisi apud eos qui verborum
novitatibus & gaudent, & gloriantur. Secundum
significat confisum : ut, Fretus fortasse familiari-
tate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri.
Adjungimus etiam alterum verbum ad personam
(de Utor dico) significatque conversor, ut opera
tua utor. Idem Cicero ad Cælium : Fabio viro
optimo & homine doctissimo familiarissimè utor.
Et inde fit Usus : ut, Usus mihi fuit tecum, i.
conversatio, familiaritas & consuetudo. Quint.
Mulierem, cum qua longa consuetudo, seu lon-
gus illi fuerat usus. Atque quia solemus aliquā
re ideo uti, ut ex ea fructum percipiamus, factum
est

est ut dicamus *usum* pro *utilitate* & *fructu*, tam in singulari, quàm in plurali: quorum exemplorum plena sunt omnia. *Fungor* autem idem est, quod *Officium* munusque ago: ut, *Fungor magistratu*, *fungor prætura*, *fungor legatione*, *fungor officio delegato*, *fungor munere judicis*. *Fungor* autem *vita*, quod *Fungor officio vitæ* & *munere administrandi gubernandique corpus*, munere inquam adsignato nobis ab imperatore Deo. Inde *Defunctus* est *vita*, id est, *finivit officium vitæ*. ^m Virgii- ^m Æn. 6. *lius*.

O tandem magnis pelagi defuncte periculis.

■ Tit. Liv. *Defuncta* morbis corpora salubriora ⁿ Lib. 3. esse incepere. *Defunctus periculis*, quod *finita* ^{Dec. 1.} *sunt pericula*: & *defuncta morbis corpora*, quod *finiti sunt morbi corporum*. Legimus etiam *Defunctus morte*, i. *vitam finivit*. De *Potior* dixi ° alio loco.

° Lib. 3. huj. oper. c. 34.

CAP. VI.

Sto, Sedeo, Sido, Sisto & Stator.

STare est *non ire*, in his duntaxat, quæ eunt sine pedibus, aut quæ erecta non sunt: ut, *Navis stat*, *flumen stat*, *currus stat*, *sol stat*, unde est *solstitium*, & *justitium*, quia *jus stat*, forumque clausum est. *Anguis* etiam & *piscis*, & *lacertus*, & *avis in aere*, *stant*. Quædam ediverſo dicuntur *stare*, quæ erecta sunt, quandiu non cadunt. Sed hæc ferè sunt inanimata, ut *arbor stat*, *simulacrum stat*, *domus stat*, *columna stat*. Quædam verò non dicuntur *itare*, nisi nec eant, & erecta sint, ut *homo equus*, *volucrisque stat*. Namque *homo cum sedet*, & *equus cum recumbit*, & *avis cum cubat*, non *stant*: nec tamen eunt. Illud tamen notandum, aliter dici *Sedere*

de hominibus, aliter de avibus. Nam cætera non sedent, nisi simia, & si quid est simile. Ipsum verò *sedere* avium, est, in loco altiori esse: ut, Passer sedet in tecto, hirundo sedet in pertica, cornix sedet in arbore. Nec rectè dixeris, *Stat* in arbore: sed tali potius quodam modo cornix *stat*, non *cubat*. P Virgil.

P Æn. 12.

*Alitis in parvæ subito conversa figuram,
Quæ quondam in bustis, aut culminibus de-
sertis* (bras.

q Lib. 2.c.4.

¶ Quintilianus: Ut si quæeratur, an sit credibile, *super caput Valerii pugnantis sedisse corvum*, qui os oculosque hostis Galli, rostro atque alis everberaret. Denique eodem modo dicitur *sedere* avis *supra rem quampiam*, ut homo super equum, aut jumentum: non dicitur stare aut manere, sed *sedere*, quocunque modo, aut quocunque corporis habitu gestuque compositus sit. *Sidere* autem à *Sedere* multum distat. Est enim *sidere* deorsum descendere, *peffumque ire*. P Virg.

r Æn. 6.

Sedibus optatis gemina super arbore fidunt: Id est, ab alto demittuntur: unde *Desido*, *subfido*, ut P Ovid. *Subsidere valles*. Et iterum: *Subsedit dubius*. Nam (ut ego sentio) à *sedeo* præteritum mutuatur. Inde *Insido* quoque *Infedi*, & *Resido* *Resedi*, *Affido* *Affedi*. Siquidem *Affidere* est apud aliquem, ut ægrotum, ut regem, *sedere*. Cùm enim P Sallust, inquit: Consul postquam *assedit*: magis ab *Affido*, quàm ab *Affideo* præteritum hoc esse, significatio potest esse documento. Ut autem à *Sedeo* distat *Sido*, ita à *Sto* *Sisto*: ut, *Siste lachrymas*, *siste fugam*, *siste gradum*, id est, *fac stare gradum*, *stare fugam*, *stare lachrymas*. Atque ut illa superiora idem præteritum habent, vel alterum ab altero mutuum sumit: ita hæc duo idem supinum, vel

: In Cat.

Sisto

Sisto à sto, vel Sto à Sisto accipit, quod est Statum. Unde fit *stator*, quod magis à *sisto*, quàm à *sto* descendit: ob idque Jupiter *Stator* vocatus est, qui Romulum orantem ut fugam suorum listeret, audivit. Quare nescio cur Hieronymus contra Jovinianum dixerit, *Offender Jovem Statorem*, qui libenter federit, quasi Jupiter *Stator à stando* dicatur, & non à *sistendo*. Nimirum oblitus historiæ est, ut super Jonam fabulæ, ubi ait: Ex Joppe Judææ portu Andromedam à Perseo liberatam. In quo eorum manifestus est error, qui cum legunt, quod Jonas surrexit, ut fugeret in Tharsin, & venit Joppen, opinantur hanc esse Andromedæ urbem: quum sit in India civitas Tharsis, unde illa fuit, ut ipse quoque Hieronymus meminit. Ovid. lib. 1. de Arte amandi:

Andromeden Perseus nigris portavit ab Indis.
Et Sappho ad Phaonem:

Candida si non sum, placuit Cephæia Perseo, * Raptæ

Andromeda, patriæ fusca colore suæ.

Eadem oblivio ejusdem fuit, quod Gallos matris deum in Osea ait esse ex gente Gallorum, qui à Romanis ob ignominiam illius nationis vindice animo effœminantur, quum à Græcis hoc antea, ut tunc fuerit factitatum. *Sistere* dicimus etiam pro *representare*, & *præsentiam corporis exhibere*, dictum ab eo quod non tantum comparere quis debet, nisi & manserit: unde de *judicio sisti*, hoc est, de *sistendo aliquem in judicio.* * Ci- x Lib. 3. Ep. cero ad Atticum: Des operam, id quod mihi as- 26. firmasti, ut te ante Calendas Januarias, ubicunq; erimus, *sistas*. Et hinc *stator*, *nuncius tabellarius*ve Consulis. Idem de officiis lib. 3. Vas factus est alter ejus *sistendi*: ut si ille non revertisset, moriendum esset sibi. † Virg.

y Æn. 2.

Et patrio te limine sistam.

CAP. VII.

Appeto & Expeto.

Appeto cum affectu : expeto cum ratione. Appeto qualiacunque : expeto honesta, planéque bona : unde de rebus expetendis scriplere philosophi, quæ scilicet peti debent : non autem de appetendis, ex quo derivatur appetitus, qui immensa & immoderata cupiditas dicitur. Quare qui dixit, Omnia bonum quoddam appetere videntur, mallet dixisset Expetere.

CAP. VIII.

Vendico & Vindico.

Vendico; idem est quod (ut sic dicam) *ap-
proprio, ac meum esse dico.* ² Quintil.
² Lib. 1. c. 6. Circo usitatum nomen Poeni sibi vendicant. Et
¹ Lib. 7. c. 2. iterum : Rusticus petit partem bonorum, orator sibi totum vendicat. Et ferè hoc verbum postulat dativum, & hunc frequentissimè ex pronomi-
 nibus primitivis : ut, Hunc agrum ego vendico mihi, tu vendicas tibi, frater vendicat sibi. Vindico ulciscor : unde Vindicta, quoties injuriam contumeliámve illatam punio. Interdum Vindico, idem quod ab injuriâ, contumeliâve, si-
 ve jactura faciendâ, defendo. Cicero pro M. Marcello : Nobilissimamq; familiam jam ad pau-
 cos redactam penè ab interitu vindicasti. Idem de Senectute : Et est senectus natura loquacior, ne ab omnibus eam vitiis videar vindicare : Vitiis, id est vituperationibus, quemadmodum Criminibus pro criminationibus. Dicimus Vindicare in libertatem, aut in servitutem, quasi asserere in libertatem, aut in servitutem ; non (ut quidam volunt) vindicare : ut Livius lib. 34. Inter-
 aiori vehementioribus, quàm quæ pati possit, remediis,

mediis civitatem finire, in ipsa *vindicta liberta-
tū* perituram. Et in secundo: Præmium indici
pecunia ex ærario, libertas & civitas data. Ille
primū dicitur *vindicta liberatus*. Quidam
vindictæ quoque nomen tractum ab illo putant,
Vindicio ipsi nomen fuisse. Ego nescio an *Ven-
dico* reperiatur, sed tantū *vindico*.

CAP. IX.

Explodo, Complodo, Supplodo.

E *Explodo* non tantū significat *ejicio*, sed *ejici-
cio manibus*, & quidem *cum sono pulsantibus*; qualiter quempiam è domo, è theatro,
ex aliquo concilio injectione manuum atque pul-
satione ejicimus. Quod apparet ex aliis à *Plodo*
compositis, *Complodo*, & *Supplodo*. Est enim
Complodere, *adversas manus invicem collidere*:
quod fieri pluribus de causis solet, vel ad testifi-
candum more sceminarum dolorem; vel præ
gaudio; vel per subitam admirationem, vel si
quæ sunt aliæ causæ. *Supplodere* est *pedem ter-
ræ incutere*, quod interim solet in oratore lau-
dari: itaque cum dicit ^b Cic. Quoniam Pyrrho-
nis, Aristonis, Herilli jampridem *explosa* sen-
tentia est: appositissimo vocabulo (ut semper)
est usus. Non enim dixit ejectam sententiam eo
modo, quo cætera ejiciuntur: sed quasi pulsatio-
ne manuum, tanquam ipsi illi hujus sententiæ
autores è coetu ab ipso coetu, injectis in eos ma-
nibus, ejecti sunt; ut apertius alio loco ^c in- ^c In parad.
dicat: Histrio si paulum se moveat extra nume-
rum, aut si versus pronunciatus est, una syllaba
brevior, aut longior, exhibilatur & *expoditur*.

CAP. X.

De Dico, & quibusdam derivativis ab eo.

Dicere proprie est oratorum, & eleganter facundæque loquentium. ^d Quint. lib. 10. Nam mihi ne dicere quidem videtur, nisi qui dispositè, ornatè, copiosèque dicit. Cic. de ^e Offic. ^eIn praf. l. i. Ut non modò Græcarum literarum rudes, sed etiam docti aliquantulum se arbitrentur adeptos, & ad dicendum & ad judicandum, i. in oratoria arte & in philosophia. Omnes ferè codices habent *Discendum* pro *Dicendum*. Quod exemplum idè subjecti potissimùm, ut vulgus emendarem. Unde *dictio* vocatur *oratoria* & *facunda oratio*. Nam ab illo generali hujus verbi significato fit *Dictio*, quæ est vocabulum sive verbum. Ex hoc ipso verbo *Dico* duo verba frequentativa oriuntur, *Dicto* & *Dictito*: sed posterius potius frequentativum est, & idem est, quod *Frequentibus temporibus frequentibusque locis dico* & narro. Alterum autem est quod *Dico*, si id alter scribens excipiat, & manu stiloque noet: ^f Lib. 2. Ep. ut ^f Cic. ad Attic. quadam epistolâ testatur, se illam non scripsisse, sed reparandi lateris gratiâ ^g Lib. 10. c. 3. obambulantem *dictasse*. Et ^e Quint. *delicias dictandi* appellat, sentiens delicati, non laboriosi esse *dictare*, nec accuratè dictando scribi. Ita dicta sunt *Dictito* & *Dicto* à *Dico*, ut *Ventito* & *advento* à *Venio*, & eadem penè ratione significant. Nam *ventitare* est frequenter venire: *Adventare* verò, proximum jam esse veniendo. *Victitare* autem eodem modo dicitur, significatque non frequenter vivere, sed vesci, & quasi victu uti, sive tali genere victûs frequentissimè & ferè semper uti: ut, Sarmatæ victitant lacte. *Dictum* & *Dicta* de omni sermone intelliguntur: sed specialem quoque significationem habent pro dicaci

dicaci sermone : unde dicta est *dicacitas*, quam Quintil. ita diffinit: *Dicacitas* sine dubio à *b* Lib. 6. c. 4. *dicendo*, quæ ex omni genere communi dicta est. Propriè tamen significat *sermonem cum risu aliquos incessentem*. Ideò Demosthenem urbanum fuisse dicunt, *dicacem* negant. *Dicacitas* igitur (ut dicebam) *sermo cum risu aliquos incessens*. *Dictum* vocatur quod Græcè *ἐπίγραμμα* dicitur: quale est ¹ Ciceronis: *Nisi forte jure Germani* ¹ Phillp. 11. *Cimber occidit*. Germani, quos Francos nunc dici Hieronymus ait, & Cimbri, nationes sunt olim inter se diffidentes. Cic. autem de quodam, cui nomen erat Cimber, à quo frater occisus est, loquitur: captans risum ex hac ipsa ambiguitate sermonis, & illud Terentiani Thrasonis in adolescentulum, quod Gnato vetus dictum credidisse se simulat, i. *veterem facietiam*, ac *vetus ridiculum*: ** Lepus tute es, & pulpamentum queris*. Valer. Mart. ad ¹ Domit.

Consuevere jocos vestri quoq; ferre triumph;

Materiam dictis nec pudet esse ducem.

Qualia autem sint dicta, quæ in ipsum triumphantem milites jaculari solebant, illud quod Cæsari dictatori fuit decantatum, erit exemplo:

** Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gal- m Suet. in*
lias. Nicomedes non triumphat, qui subegit Jul. c. 49.
Cæsarem. Illud subegit, & Cæsarem, in quem dicitur, mordet, & alius apud quos dicitur risum movet.

CAP. XI.

Adorare & Supplicare.

A Dorare ab Oro, quod est ore precor, componitur. Supplicare à Plico, quod genu, poplitemque, aut cervicem plicamus, cum à potentiore aliquo magnum quid precamur. Et tamen adorare sine ore, hoc est, sine voce fit, non sine

⁂ Irratio-
nalia, Ed.
Steph. & Col.

sine plicatione genuum, ac gestu corporis. Supplicare sine plicatione genuum, ac gestu corporis, non sine ore ac voce. Hinc est quare supplicare tantum homini datur, adorare etiam mutis: unde Elephas & Phoenix, & alia quædam
⁂ irrationabilia Solem adorare dicuntur: nosque rebus mutis & sensu carentibus non supplicamus, sed adorationis honorem exhibemus, ut regum statuis, signis, vestibus, literis, aliisque similibus. Et præcipuè picturis imaginibusque, tum Dei, tum sanctorum, tum ipsius etiam crucis, quam sapientes adorant, stulti etiam orant. Quod de cruce, idem etiam de sudario dico, cæterisque similibus: idem de reliquiis sanctorum, quorum corpora præsentia adoramus, animas verò absentes oramus. Si quid autem ad hæc muta, quæ videmus, dicimus, salutatione utimur, non precatione: quale est, Salve ⁂ sancta crux.

⁂ Sancta pa-
rens, Ed. Col.

CAP. XII.

Assurgo.

Assurgunt sani, ut stent, aut ut obviæ eant: assurgunt ægroti, ut sedeant, aut ut cubito inmitantur. Utroque modo in alterius honorem aut officii, aut benevolentiae causâ hoc agentes. Ideoque ferè adjungitur dativus: ut, Advenienti magistratui omnes assurgimus, etiam morbo affecti, videlicet ob honorem: &, Pater cum jaceret in lecto: redeunti à peregrina militia filio assurrexit, optatissimum illud caput amplexurus: nempe ob charitatem.

CAP. XIII.

Tollo.

Sustuli filium ex uxore, i. *habui filium* : item, *Sustuli filium*, id est, *educavi* : & ab utroque fit *sublatum*. Primum est à Tollo, pro *capiō* : secundum à Tollo pro *educō*. Paulus : Tamen intelligendum est de his legem sentire, qui *liberos tollere* possunt. Itaque si castratum libertum jurejurando quis adegerit, dicendum est, non puniri patronum hac lege. P Quintil. Cu- p Lib 4.c. 3.
 pidus ego liberorum, uxorem duxi, *filium sustuli*, *natum educavi*, in adolescentiam perduxī. Aliud est igitur hic *sustulisse* & *educasse*. Et q Lib. 3. c. 8.
 alibi : Qui ex duobus legitimis alterum in adoptione dederat, alterum abdicaverat, *sustulit nothum*, id est, *habuit* : quanquam parum propriè significo quod volo. Nam ut foemina cū mater fit, dicit, *Peperi filium* : ita vir cū fit pater, dicit, *Sustuli filium*. Terentius : Quic- rAnd. A&1. Scen. 3.
 quid peperisset, decreverunt *tollere*, id est, *educare* : Idem : Meministi' me gravidam esse, & f Heaut. A&1. 4. Scen. 1.
 'Idem : Meministi' me gravidam esse, & f Heaut. A&1. 4. Scen. 1.
 mihi te magnoperè interminatum. Si puel-
 lam parerem, nolle tolli ? *Chre.* Scio quid feceris, Te opere
sustulisti. Eodem modo dicimus, *Tulit filium*, ut maximo si
sustulit. Suetonius in Domitiani vitā : Deinde
 uxorem suam Domitiam, ex qua in secundo con- puellam
 sulatu suo filium *tulerat*, repudiavit. Alia duo parerem
 significata notiora sunt : quorum alterum est, nolle, &c. Ed. Col. u Cap. 2. * Æn. 8.
summovisse : ut * Virgil.

— *Fubet & sublata reponi**Pocula.*Alterum, in *altum tulisse* : ut idem :*Et sublatum altè consurgit in ensē.*Quæ duo declarantur ex illo in Neronem Epig.*Quis neget Æneæ magnā de stirpe Neronem ?**Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.*

Hic

y Æn. 9. & 12.z Suet. in Neron. c. 39.

Hic sustulit matrem, quia occidit & de medio abstulit. Ille sustulit patrem: id est, supra humeros sumpsit, & ab incendio eripuit.

CAP. XIV.

Provoco & Laceſſo.

Provoco in malam partem dicitur, & in bonam. De malâ notum est. De bonâ verò Cic. ad Brutum: Tuis literis amantissimis sum provocatus. Laceſſo plerunque in malum: ut idem: Sed justitiæ primum munus est, ne cui quis noceat, nisi laceſſitus injuriâ. Sed nonnunquam & in bonum: ut idem quinto Tusculanarum: Tuis me amantissimis libris laceſſisti. Et ad Atticum, lib. 13. Cùm ipse homo nunquam me laceſſiſſet: id est, nunquam me libris suis provocasset ad respondendum. Est autem provocare & laceſſere, tentare ad pugnam & ad concertationem.

CAP. XV.

Hio, Hiſco, & Dehiſco.

Hiare est aliquid sua sponte, & externa aliqua vi diffindere: ut, tellus æstu, & ligna ariditate, aut nimio calore hiant. Hiſcere est tantum oris, & quidem humani; & accipitur pro eo quod est loqui, aut os aperire ad loquendum, sed ferè per negationem: ut, Coram illo non auderes hiſcere: aut per interrogationem, Quid nunc habes quod hiſcere audeas? ^b Ovid. tamen poetice dixit:

Hiſcere nempe tibi terra roganda foret.
Quum oratores soleant potius dicere dehiſcere, id est, deorsum preſſumque se aperire.

C A P.

CAP. XVI.

Do & Habeo fidem.

DO fidem non est (ut nunc multi loquuntur) Des fidem verbis illius, & non dedit fidem illi secum tantis verbis loquenti. Hi videntur significare, quod non credatur illius verbis: quod latine dicitur, *Fidem habere*: loquendumque sic potius, *Habeas fidem verbis illius*. Nam dare fidem, est aliquid sanctè promittere: ut Terentius, Gravidæ facta, dat fidem uxorem sibi fore hanc. d Virg.

c Apollinar.
periocha in
Ter. Andr.
d Æn. 8.
e Sanctam,
Ed. Col.

Accipe, daque fidem.

Id est, accipe sponsonem e factam à me, & tu mihi vicissim da tuam. Quint. Fidem habeas hominibus, quos mentiri alius affirmat. Accius apud Cic. Neque dedi, neque do infideli cuiquam, fidem: id est, non promisi verè ex animo, quia ipse meretur ut vicissim fallatur.

CAP. XVII.

Præ se ferre.

PRÆ se ferre, est dicto factiove, & ipsa statim fronte, qualem opinionem de aliqua re aut homine habeas confiteri. f Quint. Fiduciam igitur præ se ferat orator; semperque ita dicat, tanquam de causa optimè sentiat: id est, ex ipso aspectu oratoris, ex ipsa voce, ex ipsa totâ oratione eluceat fiducia: quemadmodum qui pugnaturi sunt, in vultu & gestu indicant tacitam vel formidinem, vel fiduciam, hoc est, præ se ferunt fiduciam, vel formidinem. Cic. Nam ille qui accipit injuriam, meminit, & præ se fert: id est, ait se accepisse injuriam, mentemve se habere persequenda injuriæ ostendit. g Iterum: At beneficio sum g Philip. 2. usus tuo. Quo? Quanquam illud ipsum, quod com-

commemoraras, *præ me semper tuli*, malui enim *me tibi debere confiteri*, quàm cuiquam minùs prudenti non satis gratus videri. *Præ se ferre*, & *Confiteri*, pro eodem posuit. In eundem sensum accipi solet *Præ fero*, item *Præ me duco*, *Præ me gero*, *Ante me duxi*. [¶] Idem : Et tamen cùm ita vivit, neminem *præ se ducit* hominem. [¶] Ubi accipitur *Præ se*, *Ante se*, vel in *comparatione sui* : ut [¶] alibi : *Præ se utilitatem gerit*. Et alibi : Tamen injuriam à te in me factam semper *ante me duxi*.

¶ Ad Heren.
lib. 4.
; Nisi acci-
piatur, &c.
Ed. Col.
¶ De Invent.
lib. 2.

C A P. XVIII.

Rationem habeo, & Ratio constat.

Rationem habeo, idem est quod *Respectum habeo*, sed tantummodò in bonum : ut, *Habenda est ratio salutis, ratio honoris, ratio rei familiaris* : non autem infirmitatis, turpitudinis, incommodorum, ut quosdam adnotavi scribentes : &, *Tu facis contra rationem valetudinis*, id est, *non habes respectum valetudinis, sanitatis* inquam, *non ægritudinis* : quæ duo hoc significat nomen. Quæ exempla, quia passim inveniuntur, omitto. Cic. ad [¶] Marium inquit inusitatius : Pudori tamen meo malui cedere, quàm *salutis meæ rationem ducere*. Et in Offic. 2. *Sive ratio constantiæ virtutisque ducitur*, aut hæc ars est, aut nulla omnino, per quam eam assequamur. Et hoc fit cum *genitivo*. Cum *ablativo* autem, præpositâ præpositione *Cum*, habet aliam significationem : ut, Cic. in Catone majore : *Habet rationem cum terra*, quæ nunquam recusat imperium : id est, negocium & commercium habet cum terra. Quod probatur ex illo in

* Tuscu-

¶ Lib. 7. Ep.
3.

* Tusculanis: Quis est omnium, qui modo cum * Tusc. 5.
 Musis, id est, cum humanitate & cum doctrina
 habeat aliquod commercium, qui se non hunc
 Mathematicum malit, quàm illum Tyrannum?
 Idem ad ^m Atticum: nunc vero quoniam ea quæ ^m Lib. 2.
 putavi præclara, expertus sum, quam essent ina- ^{Ep. 5.}
 nia, cum omnibus Musis rationem habere cogito.
 Rationem constare (ut breviter dicam) est æquam
 legitimamque rationem aut ostendi, aut appare-
 re ostendi posse. Plinius ⁿ junior: Mibi & ten- ⁿ Lib. 1.
 tandi aliquid, & quiescendi, illo auctore ratio ^{Epist. 5.}
 constabat. Et iterum: • Mirum est quàm singulis ^o Lib. 1.
 diebus in urbe ratio aut constet, aut constare vi- ^{Epist. 9.}
 deatur, pluribus cunctisque non constet. Ulpia-
 nus: Planè si defendendi gratia aliquid fecerit, ra-
 tionem ei constare oportet, id est, rationem eum
 justam aut ostendere, aut faciliè posse ostendere.

C A P. XIX.

De E & Ex, diversisque nominibus, & verbis
 eisdem oppositis.

E Republica est, id est, pro republica est.
^p Quintil. At hoc nemo dubitabit, quin si ^p Lib. 12 c. 1.
 nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo
 possint, sicut posse conceditur, salvos esse eos, ma-
 gis è republica sit, quàm punire. E republica di-
 cendum est, ut in oratore Cicero testatur, non
 ex republica. Tollitur enim ex, sicut in omnibus
 fit ferè, quæ ab r incipiunt, ut E regione: id est,
 ex opposito, vel ex adverso, atque è contrario,
 non ex regione: è re meâ, è re tuâ, è re nostrâ.
 Livius lib. 33. Perinde ac si non postulaverint, quæ
 è re suâ essent, sed suaserint quæ nobis censerent
 utilia esse. Similiter E dignitate, ex utilitate,
 ex usu, pro eo quod esset pro dignitate, vel ad
 dignitatem, utilitatem, vel usum. Cicer. Ex tua

¶ De Invent.
lib. 1.
¶ Heaut.
Act. 1.
Scen. 2.

¶ Sat. 3.

ac reipub. dignitate facies. Et ¶ alibi, Legem (ut æquum est) ex utilitate Reipublicæ considerare. ¶ Terentius: Quod ex usu fiet. Cæsar in commentariis: Utrum prælium committi ex usu fir. Ex tempore dicere, ex improvviso, & impræmeditatum dicere, nec domi compositam orationem adferre. Hinc vocatur extemporalis oratio. Persius ¶ autem ait: Ex tempore vivis? Ex tempore quoque agere. Cicero Officior. secundo: Quos credimus expedire rem, & consilium ex tempore capere posse. Aliter idem 3. ejusdem operis libro dixit: Unius generis quæstionis sunt hæc omnes, in quibus ex tempore officium quæritur: ex tempore, quasi ex temporis conditione. E renibus laborabat, idem inquit, hoc est, morbum in renibus patiebatur. Ex vinculis causam dicere, est alligatum respondere criminibus: ut ex equo pugnare, est in equo sedentem pugnare.

C A P. XX.

Æstimo & Existimo, Cogito & Excogito.

Æstimo & Existimo à plerisque confunduntur, quum diversa sint, sicut Cogito & Excogito. Ante enim est cogitare, deinde excogitare: licet non quicumque cogitat, statim & excogitet. Ita prius rem æstimamus, deinde qualis sit existimamus. Æstimare enim est considerare: ¶ Lib. 2. c. 13. Existimare verò judicare. ¶ Quintil. Consumptis affectibus, non reperiens quo dignè modo vultum patris posset exprimere, velavit ejus caput, & suo cujusque animo dedit æstimandum. Cicero de ¶ Legibus: Sisenna ejus amicus, omnes adhuc scriptores, nisi qui fortè nondum ediderunt, de quibus æstimare non possumus, facile superavit. Et in ¶ Verrinis: Expendite hæc, atque æstimate. Unde dictum est æstimare, pro taxare,

¶ Lib. 1.

¶ Verr. 7.

taxare, ab *as aeris*, & *μῦν* Græcè, quod est *pre-*
cium Latinè. Ovid. 3. de 7 Tristibus libro : y Eleg. 14.

Quod quicumq; leget (si quis leget) æstimet ante,
Compositum quo sit tempore, quoq; loco.

CAP. XXI.

Conjuro & Conspiro.

Conjurare & Conspirare ferè in malum acci-
 piuntur, quoties in patriam, aut bonum
 principem *conjuratio* fit atque *conspiratio*. Sed si
 honesta causa id fiat, in bonum etiam accipi de-
 bent. Nam & ^z Mutius Scævola ad Porſenam re- z Liv. Lib. 2.
 gem inquit : Trecenti *conjuravimus* principes ju-
 ventutis Romanæ, ut in te hâc via grassaremur.
 Et Cicero ad Cæsarem pro Ligario, fratrum *con-*
spirationem dixit, quasi *unanimitatem*. Verum
conspiratio, ut in hoc ipso loco, nonnunquam ne-
 mini *perniciosa est*, in neminemque grassatur :
Conjuratio semper in alterius perniciem grassari
solet.

CAP. XXII.

Cordi est, & In animo est.

Cordi est, & in animo est, differunt. Namq;
 hoc secundum, notum est significare *In*
animo habeo, vel *animus est mihi*, vel *volo*, atque
constituo : ut ad Terentiam Cicero : Nam mihi
erat in animo, mittere ad Dolabellam. Illud
 verò est *delectat* & *placet* : ut ^a idem : Itaque non a De Amic.
 tam me ista sapientiæ, quam modo Fannius com-
 memoravit, fama *delectat*, falsa præsertim. quàm
 quod amicitie nostræ memoriam spero sempiter-
 nam fore : idque mihi eò *magis est cordi*, quòd
 ex omnib. seculis vix tria aut quatuor numerantur
 paria amicorum. Quo in genere sperare videor
 Scipionis & Lælii amicitiam posteritati notam
 fore :

b In Ard.

Act. 2.

Scen. 1.

c Phorm.

Act. 5.

Scen. 3.

fore: id est, eo magis me delectat, & placet.
 b Terentius: Si tibi hæ nuptiæ sunt cordi. Et c ali-
 bi: Quia uterque utrique est cordi: id est, nup-
 tiæ jucundæ sunt tibi, & uterque alterum amat.

C A P. XXIII.

Inverto & Interverto.

Invertere est quasi in contrarium vertere, ut interiora veltis aut pellis, aut aliarum rerum exteriora facere, præpostereque verba pronunciare, ut pro lavo, vola. Intervertere est rem aut commodatam, aut depositam, aut creditam, callide doloque, ne domino restituatur, efficere: ut Cic.
 * Verr. 6. * in Verr. Candelabrum, quod rex Ægypti Jovi Capitolino dono tulerat, à Verre qui illud à rege commodato acceperat, interversum esse conquiritur. Marcellus Jurisconsultus: Si duo (inquit) hæredes rem apud defunctum depositam dolo interverterint.

C A P. XXIV.

Compertum est, & exploratum est.

Compertum est mihi, & Exploratum est mihi, idem est quod Scio per investigationem: similiter Comperi, & Exploravi. Constitutum est mihi, deliberatum est mihi, decretum est mihi, idem quod Apud me cogitando firmatum est: similiter Constitui, & Decrevi: at non ita Deliberavi. Possum namque deliberasse, & nihil tamen constituiſſe. Quintilianus in ægro redempto: Oderitis licet confessionem meam, deliberavi: hoc est, dubitavi & hæsitavi. Itaque differt an dicamus Senatus deliberavit, an Senatui deliberatum est: id est, decrevit. d Plin. Junior: Tum ego, si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te. Cicer. in e Verr. Deliberatum autem est, si res opi-

d Epist. 33.

lib. 7.

e Verr. 7.

opinionem meam, quam de vobis habeo, fefellerit, non modò eos persequi, ad quos maximè culpa corrumpendi iudicii; sed etiam illos, ad quos conscientiae contagio pertinebit. *Exploravi* tamen pro *Inveni* ferè accipitur, quum *Exploro* idem sit, quod *Inquiro sagaciter*: unde dicuntur *exploratores*. Idem fit in nonnullis aliis, ut *Exigo*, quod est *vehementer & jure quodam postulo*: inde *exegi & exactum*, pro *postulando obtrui*, & *postulando obtentum*. Tale est *Quasitum*, pro *partum*, à *Quero*.

C A P. XXV.

Fœnero, Fœneror, Mutuo & Mutuor.

Fœnero tibi dicitur, sicut *Mutuo tibi*: Fœneror abs te, sicut *Mutuor abs te*. Qui mutuatur pecuniam, dat mutuò. Qui fœnerat pecuniam, dat ad usuram. Qui mutuatur pecuniam, mutuò accipit. Qui fœneratur pecuniam, ad usuram accipit.

C A P. XXVI.

Gradum facio, & Gradum jacio.

Gradum facere, non est transitum facere, sed aliquam rem gradum & quasi scalam ad alia facere. Ideoque à quibusdam dicitur *Gradum jacere*, ut si rivum transire, si in arborem fenestramve aut tectum scandere velim, ex saxo & scamno, aliquàve alia re, *gradum facio*: ut apud Quintil. Namque & illud frequens est, f Lib. 3. c. 6. ut ea quibus minùs confidimus, cum tractata sunt, omittamus: interim sponte nostrà velut donantes, interim ad ea quæ sunt potentiora, *gradum ex his fecisse contenti*. Hoc eodem modo Ambrosius in libris Officiorum utitur. Cicero contra Rullum: Hunc quasi *gradum quendam atque*

aditum ad cætera jactum intelligetis. Idem pro Cluentio: Antequam ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi aliis sceleribus antè munivit.

CAP. XXVII.

De Certum est.

C*ertum est non modò accipitur pro Manifestum est, ut Quintilianus, Nempe legem esse certum est: sed etiam pro Deliberatum & constitutum est. In quo secundo plerunque adjungitur dativus cum infinitivo: ut, Certum est mihi ire in Hispaniam. Nonnunquam dativus*
 g Eclog. 10. *subintelligitur, ut apud & Virgil.*
Certum est in sylvis, inter spelæa ferarum
Malle pati. — Id est, Mihi.

CAP. XXVIII.

Liceor, Licitor, & Addico.

L*iceor videtur carere præterito: tamen quasi præteritum habeat, format à se frequentativum (sed ejusdem tamen significationis) Licitor, unde sunt participia Licitans, & Licitaturus. Utriusque igitur verbi significatio est precium deferre in auctione faciendâ, hoc est, in venditione, quæ publicè fit. Hinc unum compositum fit Polliceor, non multum à primitivâ significatione diffidens. Est enim polliceri, ultrò aliquid promittere. Ita qui licentur, aut licitantur, ultrò pro re emendâ precium, aliis alio majus pollicentur, ut sibi potiùs quàm alteri vernalia addicantur. Nam tali modo vendere, addicere est, & inde apud Jurisconsultos de in diem additione titulus est, quem nostri Jurisperiti emendant, de in diem adjectione, non verbum modo, sed sententiam quoque, atque jus ipsum corruptentes. Af-*
 fera-

feratmus ergo exempla utriusque verbi. Ulpianus: Si res ejus venerit, & existat qui plus *liceatur*, an in integrum propter lucrum restituendus sit. Et quotidie Prætores eos restituunt, ut rursus admittatur *licitatio*. Caius: *Licitatio* vectigalium, quæ calorem licitantis ultra modum solitæ conditionis inflavit, ita demum admittenda est, si fidejussores idoneos & cautionem is qui *licitatione* vicerit, offerre paratus sit. Ad conducendum vectigal invitatus nemo compellitur. Et ideo, impleto tempore conductionis, *licitatores* alloquendi sunt. *Licitatores* vectigalium ad iterandam conductionem, antequam superiori conductioni satisfaciant, admittendi non sunt. Paulus: Si venditor simulaverit meliorem allatam conditionem, cum minoris, vel etiam tantidem alii venderet, utrique emptori in solidum erit obligatus. Sed si emptor alium non idoneum subjecit, eique fundus addictus est: non video (inquit) quemadmodum priori sit emptus, quum alia venditio & vera postea subsequuta sit. Sed si neuter subjecit emptorem, majore autem precio addictum est prædium ei, qui solvendo non esset, abutum est à priori emptione, quia ea melior intelligitur, quam venditor comprobavit, cui licuit non addicere. Quibus ex verbis intelligitur, quid sibi velit illud Cic. in Of. lib. 3. Non *licitatorem* venditor, nec qui contra se *liceatur*, emptor opponet. Idem pro Cecinna: Cum esset (ut dicere institueram) constituta auctio Romæ, mulier mandat ut fundum sibi emat: Ebutio negotium datur, adest ad tabulam: *licetur* Ebutius; deterrentur emptores multi, partim gratiâ Cæsennæ, partim precio: fundus addicatur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius, quo testimonio nunc vir optimus utitur, sibi emptum esse: quasi verò aut nos ei negemus addictum, aut tum quisquam fuerit

qui dubitarit, quin emeretur Cæsenniae, cum id plerique scirent, omnes ferè audissent, cum pecunia Cæsenniae ex illa hæreditate deberetur : eam porrò in prædiis collocari maxime expediret : essent autem prædia quæ mulieri maximè convenirent, ea venirent : *liceretur* is, quem Cæsenniae dare operam nemo miraretur. Quintilian. de pastu cadaverum : Si nobis nihil ex commeatu nostro partiris, nos vicinæ civitati vendemus, liceat servire ubi frumentum est. Non exigua res est, pro vita, pro sepultura, pro innocentia *licemur*. Idem in ægro redempto : Omnes facultates in precia collegi, rus, servulos, penates & omnia utiliora properanti festinatione parentis *addixi*. Inde *Addicti* apud Veteres dicebantur, qui *prætoris* pronuntiatione ac jussu, cum solvendo non essent, creditoribus vendebantur. De quibus magna apud Livium fit mentio. Et *Addictus morti*, *destinatus dicitur*. Cicero Officiorum lib. tertio : Et is qui *morti addictus* esset, paucos sibi dies, commendandorum suorum causa, postulasset, vas factus est alter. Aliquando sine auctione fit *licitatio*, ut apud ^h Curtium de Dario, qui pollicebatur precium pro capite Alexandri, si quis eum dolo occidisset, ita inquit : Et quum habeatis arma, *licitamini* hostium capita. Si quid tamen inter *Licere* & *Licitari* differt, id est, quodd *Licere* videtur aut *sine respectu esse aliorum emere volentium*, aut *tantum semel deferre precium* : *Licitari* verò *cum multis*, & *sæpius augere precium*, ut *emere volentes deterreas ab emendo*.

f Lib. 4.

C A P. XXIX.

Audio & Exaudio, Oro & Exoro.

Audio & Exaudio, indifferenter ponuntur pro duplici significatione. Una pro eo quod

quod est Auribus accipio: altera pro eo quod est Audita petenti concedo: ut, Vifa sum audire vocem militis; &

▪ Vox quoq; per lucos vulgò exaudita silentes.

Item:

Audiit, & cœligenitor de parte m sinistrâ Intonuit lævum.

Et:

▪ Nulli exaudita deorum vota precesque meæ.

Audio tamen frequenter accipitur pro eo quod est Credo, accedo, pareo præcipienti: sed ferè cum negatione, & frequentius per participium, quod transit in nomen, quod est Audiendus: ut apud

Quintil. Nec audiendi quidam, quorum est Albutius, qui tres modò primas esse partes volunt: quia memoria atque actio naturâ, non arte contingant. Audiendus non est, idem est quod Audiri non debet. Ideoque licebit dicere: Neque verò quosdam, quorum est Albutius, audire debemus. Sine participio. Cicero. Tuscul. libro 1. Nec Homerum audio, qui Ganymedem à diis raptum ait propter formam. Sine negatione. Idem in eodem: Endymion verò (si fabulas audire volumus) nescio quando in Lycio obdormivit. Sed conjunctio hæc tacitam quandam in se habet negationem. Aut certè idem hoc loco dicemus, quod diximus lib. 3. de Ullus. Sed nonnunquam sine negatione aptè dicitur: ut apud Livium; Civem vestrum non audistis, arma capere, ac se jubentem sequi: Hannibalem paulo post Audistis castra prodi, & arma tradi jubentem. Audio insuper pro fateor, quæ similis significatio superiori est. Ideoque sæpe sic scriptum legimus, Audio & fateor, quasi posterius declaret primum. Exoravi hoc munus, idem est quod Orando impetravi. Exoravi patrem, exorando induxi: quod licet etiam pueris notum sit (quippe Terentium legentibus, ubi

i Ter. Eun.

Ag. 3.

Scen. 1.

k Virg.

Georg. 1.

l Æn. 9.

m Serenâ,

Ed. Gryph.

& Colin.

n Æn. 11.

o Lib. 3. c. 3.

p Dec. 3. l. 2.

ubi hoc verbum millies est, nec unquam reperitur aliter acceptum) tamen quidam sic loquuntur, *Exoramus te Deus.*

CAP. XXX.

De Lego & Perlego, multisque aliis à Per compositis.

L Ego & Perlego differunt, & multa hujusmodi. Legere quid sit, notum est. *Perlegere* verò, *ad finem usque legere*: ut Quintil. in 8. Cap. 8. 9 duodecimo: Ideoque opus est intueri omne litis instrumentum, quod videre non est fatis; *perlegendum* erit. 1 Ovid.

1 Epist. 5.

Perlegis? an conjunctim prohibet nova?

1 Æn. 12.

Lactantius in procemio libri quinti: Non injustè petere videmur, ut si quis erit, qui inciderit in hæc, si leget, *perlegat*. Ita differt *Scribere* & *perscribere*, quæ exempla sunt plurima. Titus Livius libro primo, itatim in procemio: Facturus ne operæ precium sim, si à primordio urbis, res gestas populi Romani *perscripsero*. *Perferre*, usque *ad constitutum finem ferre*. 1 Virgilius:

1 In Thyest. A. 2.

Nec spacium evasit, nec totum pertulit ictum. Et multi ferunt literas, sed eas vel negligentia, vel dolo, vel casu non *perferunt*. Cicero: Sed nuncius ille, qui literas accepit, non *pertulit*. Seneca in 1 Tragediis: Leve est, *miserias ferre*: *perferre* autem grave, id est, *ad spatium temporis in miseriis esse*, leve est: *ad finem verò usque vitæ, grave est*; ut in illo simili exemplo Martialis:

1 Lib. 9.

1 Nam *vigilare leve est, pervigilare grave*. Hoc est *partem noctis vigilare*, leve est: *usque ad finem verò, & totam noctem insomnem ducere*, grave: quod dicitur etiam *pernoctare*. Unde & *Per-*

Pernox, quod à *Pervigilando* ita differt, quod hoc interdiu quoque fieri potest, illud vero tantummodò noctu : quanquam *Pernoctare* facere vigilantes possumus : id est, totam noctem ducere. * *Pervigil* draco dictus est, non quòd *pernox* esset, sed quòd nunquam dormiret, semper vigilans. *Peragere reum*, est non tantum agere reum, nisi pervenias ad illius condemnationem. Dicitur enim accusator reum condemnasse, cum illum condemnandum curavit. Ulpianus : *Peregisse* autem quis reum non aliter videtur, nisi & condemnaverit. *Perorare*, finem orationis orare. Unde *peroratio*, finis orationis dicitur. Sed quia in hac parte utimur plerumque affectibus, ideoque usurpamus interdum *Perorare* pro ipsa commotione affectuum : ut y Quint. At ista legem recitat, & in cadaver filii perorat, id est, project. y In corp. project.

indignationem commovet. *Persuadere*, est suadendo inducere : ut Cic. in z Philippicis : Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim : ea velim reprehendas, si potes. Unum, ne a quinquennii Cæsari imperium prorogaretur : alterum ne pateretur fieri ut absentis ejus ratio haberetur. Quorum si utrumvis persuasissem, in has miseras nunquam incidissemus. Suasit ergo, & non persuasit Cicero Pompeio. Ideoque dicere soleimus : Sic mihi persuadeo, non autem, Sic mihi suadeo. Persuasum habeo, persuasum est mihi, non autem Suasum habeo, suasum est mihi. Idem ad Brutum : Persuasum est adolescenti, & maxime per me, nisi Antonio ejecto, Rempub. stare non posse. Ille tamen qui aliis, sive alios (utrumque enim dicimus) persuasit ; non persuasor ejus sententiæ appellari solet, sed autor. Cicero Offic. lib. 3. Atque hujus deditiois ipse Posthumius, qui dedebatur, suasor & autor fuit : quasi

xOv.Met.7.

z Philip. 2.

a In quinquennium, Ed. Col.

quasi dixisset, *Suasor & persuasor*: apud Quint. autem ceterosque sui temporis, dicitur *persuasio* pro certâ opinione atque sententiâ, qua nobis *persuasimus*: ut lib. 1. Si qua publicè est recepta *persuasio*. Quæ (quantum ego quidem sentio) id significare videtur, quod Christiani dicunt, *fidem*. Et si originem Græcam inquiremus, nescio an commodiùs dicamus *persuasio*, quam *fides*, præsertim re ipsâ pro nobis faciente. *Fides* enim propriè Latinè dicitur *probatio*: ut, *Facio fidem* per instrumenta, per argumenta, per testes. Religio autem Christiana non *probatione* nititur, sed *persuasione*; quæ præstantior est, quam probatio. Nam sæpe probationibus non adducimur: ut malus servus, malus filius, mala filia, mala uxor, optimo consilio, quod confutare non potest, non tamen acquiescit. Qui *persuasus* est, planè acquiescit, nec ulteriorem probationem desiderat. Non enim solùm sibi probatum putat, sed sese commotum ad ea exequenda intelligit. Sed quia fides etiam pro (ut sic dicam) *credulitate* accipitur, quale est, *Habeo tibi fidem*, rectè etiam nostra religio nominata est *fides*, sicut à Græcis *πίστις*. Verùm eo unde egressi sumus revertamur. *Persuadere est in effectû, Suadere autem in actû*: Itemque *Dissuadere*. Itaque nonnulli peccant, cùm dicunt, *Dissuasi hoc illi*, pro eo quod est, *revocavi ab opinione in qua erat*. Siquidem pro hoc sensu dicimus, *Persuasi ne faceret*: sicut ediverſo, *persuasi ut faceret*. Quare & *Suasor & Dissuasor*, nisi persuadeant, nihil effecerunt.

¶ Quint. Ergo pars deliberativa, quæ eadem *suasoria* dicitur, de tempore futuro consulat, quærit etiam de præterito, officiis constat duobus, *suadendi & dissuadendi*. Non dixit *Persuadendi*: quoniam non est officium oratoris positum

¶ Lib. 3. c. 8.

fitum in eventu, qualis est *persuasio*: neque est ejus ars *persuadendi*, sed *suadendi* & *dissuadendi* in deliberativo genere: in univ^{er}sum autem *benè dicendi*; quod est *in actu*, non *in eventu*. Præterea, deliberatio vocatur *suasoria*, quoniam utrinque suadetur: qui enim *dissuadet*, nil aliud quam *in contrarium suadet*. Cic. in Catone Majore: *Dissuasimus* nos. Deinde ut scias finem eventumque dissuasionis, subjunxit: *Itaque lex popularis, suffragiis populi repudiata est*; i. *dissuasimus*, & *dissuadendo ne fieret persuasimus*. Quantum errent philosophi nostri, quorum Albertus unus est, cū de comparatione dialecticæ & rhetoricæ disputant, hujus verbi significationem nescientes, quisquis illos leget, intelliget. *Permanere*, est *usque ad finem manere*. c Plinius c Epist. 13. Junior: Tunc demum lentè cunctanterque veni- lib. I. unt, nec tamen *permanent*, sed *ante finem recedunt*, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & liberè.

CAP. XXXI.

De quibusdam aliis à Per, Præ, vel Re compositis.

LOcuti sumus nonnihil de præpositione *Per*, quando componitur: addamus adhuc aliquid amplius. Nonnunquam hæc per compositionem *in malum* accipitur: *Perjurus*, *perfidusque*, qui *jusjurandum fidemque violat*. *Pertinax*, qui nimis est *tenax*. *Perfuga*, qui *ad hostes transit*. *Perditus*, qui *in omne scelus est traditus*. *Percitus*, qui *iracundiâ furoreque est incitatus*. *Perversus*, qui *versatur in malo*, & *à bono versus est*. *Perpeffus*, *laboriosè passus*. Sæpe accipitur quasi *per medium*: ut *Perlucidum*, sive *pellucidum*: id est, *per cujus medium fulgor emanat*. *Perspicuum*, *per cujus medium*
licet

d A. 3. 3.

Scen. 6.

e Cap. I.

f Lib. 7. c. 11.

ad fin.

g In Proœm.

h Eun. Act. 1.

Scen. 2.

i Cap. 4.

licet opertum sit, oculos dimittimus, & per ejus medium videmus; ut aqua, glacies, laterna, vefica, vitrum, crytallus, gemma. Sed *perspicuum* plerunque ad mentem refertur: ut, *Id quod ais perspicuum est: id est, tale, quale vitrum, aut crytallus. Perlucidum magis ad corporea.* Plaut. in *a* Aulular. Ita is *pellucet* quasi laterna Punica. *e* Seneca de tranquillitate: *Quid perlucentes* ad imum aquas, & circumfluentes ipsa convivia? *f* Quintil. Sed ut inter se juncti, atque ita coherentes, ne commissura *pelluceat*. Aliquando, sed figuratè, ad mentem refertur: ut apud M. Tullium in Bruto: Ita reconditas exquisitasque sententias mollis & *pellucens* vestiebat oratio. Idem est *pellucens* & *translucens*, adeo ut Plinius major fere nunquam utatur *Perlucens*, sive *Perlucidus*, sed *translucens*, sive *translucidus*; quod etiam figuratè ad mentem refertur: ut Quint. *g* lib. 8. Similiter illa *translucida*, & versicolor quorundam elocutio res ipsas effœminat, quæ illo verborum habitu vestiuntur. *Perfluere*, per medium alicujus fluere, si lagena malè materiata maleque compacta sit, *perfluit*: id est, per ejus medium humor, qui intus est, fluit. *h* Terent. Hac atque illac *perfluo*: id est, in modum non fidelis lagenæ, quæ mihi committuntur, effundo. Plinius idem sæpiùs utitur *Transfluo* pro *Perfluo*, quæ idem sunt ut *perfuga* & *transfuga*. *Perpluere*, per medium alicujus pluere: ut, *Hæc domus perpluit, hoc tectum perpluit.* Quintilianus in *i* 6. Cùm coenaculum ejus *perplueret*. Frequentissimè accipitur pro *Valde*, ut alio libro ostendi; *Permagnum*, *Pergrave*, *Perjucundum*. Quo in loco notandum est, quod quum *Præ* in eadem significatione reperiatur, tamen quædam vocabula cum *Præ* conjunguntur, non cum *Per*: ut

ut *Præpotens*, *præcelsus*, *prælatus*, *præfulgens*, *prædives*, *prædulcis*, *prælongus*, *prædurus*, *præclarus*, *præcultus*. Quod si quid inter has præpositiones interesse velis, id erit, quod vehementius augeat *Præ*. Nam *Prælongus* homo, *prælonga* oratio ea dicitur, quæ enormi longitudine est; & *Præpotens*, *præcelsus*, & similia, maiorem in modum potens, celsusque, & quasi præter modum maioremve aliorum potens ac celsus. Unde etiam *Præcox* fructus præter morem cæterorum coctus, sive ante cæteros. Unde uvæ ficusque præcoces dictæ: & præmaturus antequam sit tempus maturum, collectus. Quidam tamen *Præcoquus* dicunt: ut

♣ *Martialis*.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis;

Nunc in adoptivis persica cara sumus.

Eadem præpositio juncta cum verbo, nonnunquam habet penè nihil diversum à sui simplicis significatione: ut, ¹ *præcludo*, *præcido*, *præmior*, *præcingo*. Idem sunt enim quod *cludo*, *cedo*, sive *incido*, *mior*, *cingo*. Cujus naturæ est etiam *Re*, ut *Reseco*, *recido*, *recingo*, *repurga*, *resodio*, *repromitto*, *revinco*; quæ sæpe vix quippiam à simplicibus dissentiant in significatione. *Per*, in obtestationibus atque adjurationibus ferè solet separari à suo accusativo, interjecto nominativo, qui frequentissimè est *Ego*: ut ♣ *Virg.*

Per ego has lacrymas dextramque tuam, te—
Quintil in Mathemat. Per ego has te optime pater (si vis) tantum fortes manus.

♣ Lib. 13.

Epigr. 46.

¹ *Præcludo*,
— *Iudo*,
Ed. C. J.

♣ *Æn. 4.*

C A P. XXXII.

Inter Prosequor & Persequor.

Prosequor & Persequor multi nesciunt distinguere: qui ne falli possint, ita accipiant: *Prosequi non ferè carere ablativi comitatu: ut, Prosequor te oculis, charitate, odio, honore, versibus, cantu, convitiis: significaturque actio declarans alterius affectum in alterum. Persequor autem vel in malam partem, i. insequor & insector: vel in bonam, cum persevero exequi, quod agere cæperam.*

C A P. XXXIII.

Partio & Impertio, & Partior.

Partio & Partior, quidam pro eodem legunt, Sed mihi videtur rarè reperiri *Partio sine In, & Partior cum In*, quando est deponens, sed quando est passivum. Est namque *Impertio* idem quod *Impendo*, vel *partem do*. M. ² Tul. Huic rei aliquid temporis *impertias*; quasi *impendas*. Idem: Laboris mei laudem nemini *impertio*, quasi *partem do*. Reperitur aliquando mutata constructione, ut apud ^o Terentium: Plurimâ salute Parmenonem suum *impertit* Gnatho: quasi plurimam salutem Parmenoni suo *impertit* Gnatho: eo modo quo dicitur *Dono tibi hunc equum, & Dono te hoc equo*. Hujus passivum est *Impertior*: ut ^p Cic. Atque etiam viro forti collegæ meo laus *impertitur*. *Partior* idem est quod *partes facio, partesque distribuo*: sicut *Sortior sortes facio, sortemve recipio*. * Virg.

Et socios partitur in omnes.

† In Pastu Cadav.

† Quintil. *Partire*, vel gratis, dum quo respiremus adferas. *Partiri* itaque de partibus dicimus: Imper-

Impertio magis de re incorporeâ, & quasi communico. *Impetiri* tamen aliqui dicunt pro *Impertire*, ab ipso deponente *Partior*.

CAP. XXXIV.

In manu est, & In manibus.

IN manu est, In manibus est, utrunque accipitur pro eo quod est in potestate: sed dupliciter, de præsentî, & de futuro. De præsentî Cicero: Non est istud in manu mea. Et filius in patris, & servus in domini manu dicitur esse. Unde *mancipium*, & *manumissio*. Lucanus: q Lib. 7.

In manibus vestris, quantus sit *Cæsar* habetis. r Virg. r Æn. 9.

Terra autem in manibus vestris.

De futuro Sallust. Verum enimverò prohi deorum atque hominum testor fidem, victoria in manu vobis est, viget ætas, animus valet: Contra, illis annis atque divitiis omnia consenuere. Tantum incepto opus est, cætera res expediet. In plurali tamen frequentius, cum dicimus, Victoria in manibus est, quasi jamjam tenetur. Etiam dicimus, In manibus est, in alia significatione, pro eo quod est, Inter manus est; aut quia admirationi est, aut quia nondum operi summa manus imposita. Quando est admirationi. Cic. in Catone majore: Est in manibus laudatio; quam cum legimus, quem philosophum non contemnimus? Quando res non est consummata. Idem in eodem libro: Septimus mihi liber Originum est in manibus; omnia antiquitatis monumenta colligo.

f In concione Catil.

CAP. XXXV.

Præditus sum & Affectus sum.

PRæditus sum bono dicitur: & Præditus sum malo: sicut affectus sum malo: & Affectus sum bono, id est (ut breviter magis quam optimè dicam) habeo bonum, & habeo malum: ut, præditus sum humanitate, virtute, divitiis, dignitate, viribus qui sermo est usitatissimus: nunquam tamen cum ablativo & præpositione *A* vel *Ab*, ut fit in Affectus: veluti, ego sum à rege magnis honoribus affectus: non autem, Sum præditus à Deo magnis viribus. De malo rarius. Cicer. pro Sylla: Nisi vero unum me vis ferum, præter cæteros me asperum, me inhumanum existimari, me singulari immanitate & crudelitate præditum. Idem pro Rabirio: Sene-ctute affectus, morbo præditus. Contingit idem in singularis, ut in proximo exemplo: Existimari me singulari immanitate; sæpeque legimus, *Ille est singulari improbitate, tu es singulari stultitiâ*. Similiter fit in aliis tribus, quatuorve, *Notabilis, nobilis, insignis, & eximius*. Quintilianus, Hunc tu animum modo inter libidines ac scorta perdebas, *macie notabilis*, pallore deformis, solâque impatientiæ tuæ fabulâ notus. *Nobile scortum*, quasi in ordine meretricio excellens, vel maximè inter alia notum, ut apud Livium: *Notabilis* ille clade Romanâ locus. Et apud * Ciceronem: Cujus præter cæteros est *nobilitata* crudelitas. Et latrones vocamus *insignes*, qui majore manu majorèque audaciâ grassantur. Et *insignis improbitas, insignisque stultitia* dicitur, quemadmodum *singularis eximiâque stultitia*, quod rarius est. Cic. Ver-
rinarum 4. Sin hanc vos in rege tam *eximi-*
am

† Perduell.
reo.

‡ Decl. 15.

§ Offic. 2.

am injuriam; tam acerbam neglexisse audient.

CAP. XXXVI.

Descendo.

Descendo in prælium, descendo in forum, descendo in campum, dicimus, non quia de loco superiore in inferiorem descendimus, sed quia de loco tuto in locum discriminis: opinor, quòd qui in loco celsiore se tenet, pugnam detrectare existimatur: quem cùm relinquit, & in locum æquum venit, atque descendit, mentem se pugnandi habere declarat. Ideoque non ferè dicitur in forum descendere, nisi qui pugnandi & defendendæ litis causa venit in forum; non rerum venalium coemptor ac negociator. Et in campum descendere non nisi qui litis dignitatisve causa (sicut in campo Martio fiebat) certaturus vadit. Nec in prælium pugnamve descendere, quòd in loca inferiora descendat. Non enim locus est pugna & prælium, quum nihil intersit qualis locus sit, planus an montuosus, in quem se confert, qui in pugnam descendere dicitur: ut apud Virgilium: (Sæp. Æn. II. *tis autem erit in re perspicuâ unum exemplum protulisse.*)

*Instructos acie Tyberino à flumine Teucros,
Tyrrhenamq; manum totis descendere campis.*

CAP. XXXVII.

Amo & Diligo.

Amare est generalis significati, idem quod Diligere, nisi quòd putatur plus quiddam esse in amando, quàm in diligendo: ut Cicero ad Brutum: Lucius Clodius valde nos diligit, aut (ut ἐμπαρκύτερον dicam) valde nos amat. Æpist. I.
lib. ad Brut.

amat. Et iterum : Sic igitur facies, & me aut *amabis*, aut quo contentus sum, *diliges*. Idem ad ^a Dolabellam : Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere ? tantum tamen accessit, ut mihi denique nunc *amare* videar, antea *dilexisse*. *Adamare*, est *amatoriè amare* : ut Quintilianus multis in locis, sed ^b unus suffecerit : Me quidem marite, si quis interroget, omnes matres liberos suos tanquam *adamaverint*, amant. Videbis oculos nunquam à facie vultuque deflectere, comere caput, habitumque componere, suspirare cum recesserint, exultare cum venerint, conferre manus, pendere cervicibus, non osculis, non colloquiis, non præsentia voluptate satiari. *Amicus*, cum honesta res est : *amica quando ad virum refertur, inhonesta* : ut, Hæc *amica* mea est, id est, *concubina* : ego verò ipsius non *amicus*, sed *amator* sum. Ideoque apud ^c Terentium dicitur : Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum, *amicum*, amatorem, virum. Ne putares *amicum* in malam partem accipi, adjecit *amatorem*. Sed *apud prosum hoc observatum semper invenies, apud poetas fortasse non semper*.

^c Andriæ
Act. 4.
Scen. 3.

C A P. XXXVIII.

Declaro.

^d Offic. 1. **D**eclaro frequentius *ad facta pertinet*, quam *ad dicta*. ^a Cicer. *Declaravit* id modò temeritas C. Cæsaris, qui omnia jura divina atque humana pervertit. Aliquando etiam *in dictis*. Idem ad ^e Ligarium : Postea verò quam magnam spem habere coepi, fore ut brevi tempore te incolumem haberemus, facere non potui, quin tibi & *sententiam, & voluntatem declararem meam*.

^e L'b. 6.
Epist. 13.
ad fam.

meam. Et in eadem epistola: Quando quid sentirem exposui: quid vellem tua causa, *re potius declarabo quam oratione.* Interdum accipitur pro *Significo*: ut idem libro secundo De finibus: Nullum verbum est, quod idem *declaret* Latine, quod Græcè *ἰσχυρῶς*, quam voluptas *declaret*, id est, *significet*, vel *ostendat*, vel *indiceret*.

CAP. XXXIX.

Ingredior.

Ingredior componitur quidem ex *In*, sed diversa ratione: nunc *ad locum*: ut, *Ingredior forum*, vel *in forum*, qui modus loquendi nemini ignotus est. Nunc *in loco*, quod est *ambulo* & *incedo*. ^f Virg.

f Georg. 3.

Continuò pecoris generosi pullus in arvis

Altiùs ingreditur, & mollia crura reponit.

Cicero libro 2. ad ^g Atticum: Si dormis, exper- ^g Epist. 23.
giscere: si stas, *ingredere*: si *ingrederis*, curre:
si curris, advola. Idem est ergo *Ingrederis*, hoc
loco, quod *Graderis*, quod est *ambulas*,

CAP. XL.

Consulo te & tibi, Consulto, Consultor,
Consultus, & Inconsultus.

Consulo te, *consilium peto à te*, vel *interrogo* & *inquirò*. Quintilianus: Quid per fidem facere vultis? Juvenem quem de paricidio *consultuit* pater ille servatus; miror Hercule non dixisse volui, sum venustus, sum paricida. ^b Idem: Ergo quod primum est, ut ^b Lib. 10.
quod imitaturus est quisque intelligat: & quare ^{c. 2.}
bonum sit sciat: tum in suscipiendo onere *consultat suas vires*. Et iterum: Ego *aures consulens meas*. *Consulo tibi, consilium do tibi*, vel

E c 3

pro-

prævideo tibi: sed hoc frequentius, & magis propriè in rebus: ut, *Consule vitæ tuæ, consule valetudini, consule dignitati, consule salutis, consule rebus tuis*: adeò frequentissimè, ut cum dicitur *Consulere volo mihi, & liberis meis*, intelligatur potiùs de corpore, & de rebus externis, quàm de animo. In plurali autem numero interdum reperitur, sine apposito: ut, *Consulunt Senatores*; quod frequentius dicimus *Consultant*, i. *deliberant*. Nisi enim adsit qui consilium petat, & qui consilium det, non erit deliberatio, sive consultatio. Atque ut *Consulunt* dicimus pro *Consultant*: hoc est, quod altera pars petit, altera dat consilium: ita econtrariò nonnunquam *Consultare est unius, non plurium partium*: sed ita, si apud se duas partes sustinet, secumque deliberat. Hinc duo nomina nascuntur, *Consultor* & *Consultus*. *Consultor* ferè pro eo qui alium consulit, accipi solet: nonnunquam tamen pro eo qui alii consulit. Sallust. in Jugurth. Simul ab eo petivit, uti fautor *consultor*que sibi adsit. Et iterum: Ita cupidine atque ira, pessimis *consultoribus* grassari, neq; facto, neque dicto abstinere. *Consultus*, est homo prudens ac sciens, dignusque à quo consilium petas. Cæterum non occurrit mihi ubi repererim, nisi aut participium: ut ibi: *Consulti* medici dixerunt eundem esse languorem. Aut nomen pro jurisconsulto: ut ! Horat.

Serm. 1.1.
Sat. 1.

— *Eris tu, qui modò miles,*

Mercator: tu consultus modò, rusticus.

& Cap. 7.

Quintil. in 8. septim. Scripti & voluntatis frequentissima inter *consultos* quæstio est. Livius tamen libro primo ait de Numa Pompilio: *Consultissimus* vir, ut illa quisquam ætate esse poterat, omnis divini atq; humani juris. Et in 10. Callidos solertesque juris atq; eloquentiæ *consultos*. Hor. 1. Carminum: *Parcus*

¹ *Parcus deorum cultor, & infrequens,
Insanientis dum sapientiæ Consultus erro.*

² *Ode 34.*

In compositione frequens est, sed adjectivum: ut apud ^m Quintil. O inconsultam muliebrem semper amentiam, i. imprudentem, inconsideratam, & nullius consilii. Alterum quoque compositum (si compositum est Jurisconsultus,) quod etiam dici solet *Jureconsultus*. Nonnunquam in simplici. ut Ovidius primo de Arte amandi:

Sic tibi credibilis sermo, consultaque verba.

CAP. XLI.

Ago gratias, Habeo, Refero, ac Reddo gratias.

A Gere gratias, est verbo: quod quidam barbarè dicunt *Regratior*. Habere gratias est in animo, cum memorem accepti beneficii mentem animumque habeo, & invicem gratificandi voluntatem. Refert si reddere gratias, est factum, ut: Si tu à me sublevatus aut pecuniâ, aut patrocínio, aut manu, alióve subsidio, vicissim me aliquo modo sublevaveris, gratias retulisti reddidisti: licet Seneca nolit malas referri posse, sed reddi. Cic. tamen in Sallust. ait: Nam quod ista inusitatâ rabie in uxorem & filiam meam invasisti (quæ se facilius mulieres abstinent à viris, quàm tu vir à viris) satis doctè ac peritè fecisti. Non enim sperasti me mutuam tibi gratiam relaturum, ut vicissim tuos compellarem. Quanquam Cicero nunquam ferè ait *Reddere gratiam*, sed *Referre*. Porro hoc exemplum in alium quoque usum attuli, quod videtur significare gratiam etiam verbo referri non solum factum. Sed multum tamen differt ab illo, Agere gratiam, quo tantum innuitur confessio accipientis beneficium. Qui verò refert gratiam, reddit beneficium, & interdum maleficium,

Epist. II.
110.

o Ago gratias, quam
&c. Ed. Cel.

In som.
Scip.

9 Act. 4.
Scen. 4.

sive facto, sive dicto : quoniam dicendo nonnunquam possumus æquè atque faciendo. Plancus ad Ciceronem: Immortales ago tibi gratias, agamque dum vivam : nam relaturum me affirmare non possum. Tantis enim tuis officiis non videor mihi respondere posse. Ecce, Respondere officiis, & Satisfacere beneficiis, est gratias referre. Cæterum frequentius est Refero gratiam, quàm Habeo gratiam. Item frequentius, o Habeo gratiam, quàm Ago gratiam. Vix enim audivimus Ago gratiam, sed gratias. Et rarò Refero gratias, sed gratiam. Cujus rei testimonium est illud in libro 37. Titi Livii: Satiatusque tandem complexu filii, Renunciate, inquit, gratias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non posse, quàm ut suadeam, non ante in aciem descendat, quàm ut in castra me rediisse audierit. Dicimus item Ago grates : sed sæpius apud poetas, qui necessitate versùs Ago gratias dicere non possunt. Nonnunquam etiam apud oratores, ut P Ciceronem: Aliquanto post suspexit ad cælum : &, Grates tibi, inquit, ago summe sol, vobisque reliqui cœlites : nisi legendum est Gratias, & non grates. Pro eodem significato, sive pro eo quod est Reddo gratias, Seneca in Tragedia, quæ inscribitur Agamemnon, dixit: Reddunt grates, tibi grandævi lassique senes compote voto. Reddunt grates: id est (ut ego interpretor) agunt gratias. Quis enim referre possit gratiam deo? quod etiam fando nunquam cognitum est, præterquam apud quosdam recentes, nihil nisi barbarè loqui scientes: sed gratias agimus. Rarò etiam Gratiam diis habere dicimur, quoties agnoscimus, apudque nos ipsos fatemur ab illis beneficium accepisse, citra spem gratiam referendi; ut in Andria 9 Ter. Pol diis habeo gratias, quod in pariundo aliquot adtuerunt liberæ.

CAP.

CAP. XLII.

Gratulor & Grator.

Gratulari, est verbo testari te gaudere fortuna ac felicitate alterius apud eum ipsum, qui affectus est felicitate. Nonnunquam apud te ipsum ob tuam felicitatem. Ideoque ferè postulat dativum: ut, *Gratulor tibi ob tuam præturam adeptam.* *Gratulor manibus meis*, quibus ut te contingerent, datum est. ¶ Quintilianus, Non efficiet tamen infandum præsentis reatus indignumque discrimen, ut misera puella non *gratuletur sibi* quod ipsam pauper accusare jam potest. Poetæ nonnunquam *prætereunt dativum*, utique cùm fuerit pronomen, quæ fuit causa, ut quidam existimarent, quorum est Apuleius, hoc verbum idem significare quod *Gaudeo*. ¶ Ovid. in Heroidibus:

¶ Decl. 15.

¶ Epist. 9.

Gratulor Oechaliam titulis accedere nostris.

Gratulor, inquam, tibi, vel mihi, vel nobis. Idem tertio de Arte amandi:

*Prisca juvent alios, ego me nunc denique natum
Gratulor.*

Gratulor subintellige *mibi*. Et interdum etiam oratores. Quintilianus in pastu cadaverum: *Gratulemur jam*, quod nulla civitas fame laboret: subintellige *nobis*. Verba autem Apulei hæc sunt in Apologia de Magia: Eo in tempore quo me non negabunt in Getuliæ mediterraneis montibus fuisse, ubi pisces per Deucalionis diluvia reperiuntur. Quod ego *gratulor* nescire istos, legisse me. Prætermisit *dativum*, atque *Gratulor* pro *Gaudeo* accepit. Quod tantum abest, ut approbem, ut possit *gratulari* quis, cùm minimè gaudeat, atque adeo doleat (quod frequenter usu venit) utique inter falsos amicos, cùm alter invidus atque æmulus tacitè quidem dolens, quod alter

Æn. 4.

alter honoribus auctus sit, tamen illi *gratulatur*. Fortè & Apuleius subintellexit *Mibi*. In eadem significatione accipitur *Grator*, sed poeticum historicumque est. * Virg.

Inveni germana viam gratare sorori.

Titus Liv. lib. 7. Tuum sequentes curram, Jovis optimi maximi templum *gratantes*, ovariantesque adire. Dicimus aliquando *gratulari*, pro eo quod est *gratias agere*: sed non ferè nisi diis immortalibus. Ideoque proprie idem est quod *supplicare*. Siquidem triumphantes in capitolium ascendebant, Jovi optimo maximo cæterisque diis *gratulatum*. Eiusdem quoque significationis fortassis est *Grator*, quod significat Livius, lib. 30. dicens: Itaque prætor extemplo edixit, uti ædificiis aedes sacras omnes totâ urbe aperirent; quo circumueundi, salutandique deos, agendique *grates* per totam diem populo potestas esset. Nec mirum, si dicimus *Gratulari*, *Gratarive diis*, quasi ostendere, nos illis *aggaudere*: quum dicamur etiam eosdem salutare, quasi salutem illis optare, quod hominibus convenit, non diis.

C A P. XLIII.

Fingo & Effingo.

Fingere, propriè est figuli, qui formas ducit ex luto. Inde generale fit vocabulum ad cætera, quæ ingenio manûque hominis artificiosè formantur, præsertim inulitatè & novè. *Effingere*, est ad alterius formam fingere, & quodammodo fingendo repræsentare. Cic. 2. de Orat. Tum accedat exercitatio, qua illum, quem de-
 * Lib. I. c. 3. legerit, imitando *effingat* atque exprimat. * Quin.
 * Lib. 10. c. 1. Nam id quoque est docilis naturæ, sic tamen ut ea quæ discit *effingat*. Et * iterum: Nam mihi videtur M. Tullius cum se totum ad imitationem

nem Græcorum contulisset, effinxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, jucunditatem Isocratis. Unde ductum est nomen *Effigies*, figura ad vivam alterius similitudinem, vel ad veritatis imaginem facta, tam in picturis, quam in sculpturis.

y Scalptoris, Ed. Col.
Steph. &
Colin.

CAP. XLIV.

Obeo, Oppeto, & Defungor.

Obeo legationem, Exequor munus & officium legationis. Obeo provinciam, exequor officium provinciale. Ita Obeo mortem, exequor vel perago mortem, vel adeo mortem, quemadmodum dicitur quis obiisse diem pro adivisse, Item obiit diem suum, idem est, quod mortuus est, & ivit ad diem fati: ut apud Quint. Nunciatum est Marcellum diem suum obiisse: Prætermittimus autem nonnunquam illum accusativum, dicentes, Marcellus obiit. Quod idem fit in illis significatione similibus verbis, Oppetiit, & defunctus est; atque etiam in Detulit, si qua sunt alia. Nam in priore subintelligitur accusativus Mortem, in posteriore ablativus Vita. Quid signi? quod sæpe reperimus hæc nomina esse his verbis adjuncta. Est autem Oppetere frequentius quidem mori, non fatali, sed illatâ morte. Interdum tamen & fatali. Cic. de ^a Officiis: Et Ajax traditur milites mortem maluisse oppetere, quàm mulieribus (si Circe & Calypso mulieres appellandæ sunt) ut Ulysses fecit, intervire. Idem de ^b Divinatione: ^b Equivus esse censuit se maturam oppetere mortem, quàm Publii Africani filiam adolescentem. Fœminam amisit, ipse paucis diebus post est mortuus. Sine accusativo apud ^c Virg.

z Sulpitius
Cic. lib. 4.
Epist. 12.
ad fam.

^a Lib. 1.

^b Lib. 1.

^c Æn. 1.

———O terque quaterque beati,

Lucis

*Quæ ante ora patrum, Trojæ sub manibus
Contigit oppetere. ——— (altis,*

Defunctus quoque dicitur, quasi perfunctus munere vivendi. Ideoque dicimus Perfunctus est, sive defunctus officio pratorio, munere ædilitio, curâ tribunitia; ita defunctus vitâ, id est, ab hac administratione, ab hoc munere, ab hac procuratione cessavit: ut apud

d Æn. 6.

Defunctaque corpora vita.

Detulit autem (quod tertio loco posui) in idem significatum accipio, quod est accusavit; ubi subintelligitur reum: ut e Quint. Divitem detuli reum, pauper inimicus, occisi pater.

e Decl. 7.

C A P. XLV.

Vestigo, Pervestigo & Investigo.

P*ervestigo & investigo, non solum quæro, sed etiam (& quidem frequentius) quærendo invenio: ut sit vestigo, quæro: Investigo & Pervestigo, quasi acquiro. Ductum autem est hoc verbum a vestigiis, tanquam signis indicisque, quibus ad rei notitiam pervenimus. Cic. 3. de Orat. Ipsa tractatio & quæstio quotidie ex se gignit aliquid, quod cum desidiosâ delectatione vestiges. Idem in eodem, libro secundo: Nolle regiones, intra quas venias & pervestiges quod quæras. Idem pro Ligario: Sed quoniam diligentia inimici investigatum est quod latebat, considerandum est, ut opinor. f Terentius, Nihil tam difficile est, quin quærendo investigari possit.*

f Heaut.

Act. 4.

Scen. 2.

CAP. XLVI.

Nutrio & Alo.

Nutrire est & parvulorum, ut crescant (unde nutritrices dicuntur, nutritique, qui curam infantium habent, habueruntve) & adultorum, ut vivant. Alii quoque in eodem significato. Unde lex illa xii. tabularum: Liberi parentes alant, aut vinciantur. At in rebus incorporeis frequentius ut crescant. & Quintilianus: Sed ^{g In Praef. lib. 1.} alere facundiam, vires augere eloquentiae possit: perinde ac si dixisset, augere facundiam, augere vires eloquentiae possit. ^{h Cic.} Sed nec illa extin- ^{b De Amic.}cta sunt, alunturque potius, & augentur cogitatione & memoria. Coniunxit & ipse haec duo, sicut solemus in multis, quae similia sunt, ut Possum & Licet, ut Munus & Officium, ut Mens Animusque. ^{i Virgilius:} Hos successus alit: id ^{i Aen. 5.} est, quasi horum animos successus auferere facit.

CAP. XLVII.

Spero & Confido.

Spero, pro Credo, usitatum est, sive de praesenti loquamur, sive de praeterito. De praesenti ^{k Quintil.} Facilis (ut animadvertere vos ^{k In Glad.} spero) defensionis meae cursus est. De praeterito. ^{l Idem:} Et innocentiam quidem puellae satis ^{l In Odii pot. 2.} (ut spero) defendimus: & Cic. Spero jam probatam esse amicitiam nostram. Similiter Confido pro Credo tum in praeterito, tum in praesenti, tum in futuro. In praeterito: Quoniam probatam rationem officii mei vobis esse confido. In praesenti, ^{m Quamquam à Cratippo nostro, prin- m Offic. 3.}cipe huius memoriae philosophorum, haec te assidue audire atque accipere confido. In futuro, ita fore confidimus. Haec exempla ex Cicerone sunt.

CAP.

CAP. XLVIII.

Dico & Fero sententiam, Dico & Fero legem.

o Lib. 5.
cap. 13.

Dico sententiam consiliarius, Fero sententiam iudex. Quorum exempla frequentiora sunt, quam ut à me repeti debeant. Nonnunquam tamen Dico pro Fero: ut apud o Quin. Apud iudices quidem secundum legem dicturos sententiam de confessis præcipere ridiculum est. Juris quoque consultos hoc verbo in hunc sensum frequentissimè usos videmus: Dico leges, aliud quam fero leges. Est enim ferre ad suos: Dicere fere ad victos: ut Liv. lib. 37. Nihil ea moverunt regem, tutam fore bellis Asiam ratum, quando perinde ac victo jam sibi leges dicerentur.

CAP. XLIX.

Circumsto & Circumsisto.

p Æn. 6.

Circumsto & Circumsisto, utrumque facit Circumsteteri: sed primum pro Circundo, alterum pro Invado & Irruo, & quasi terrificatione aggredior. p Virg.

q Æn. 8.

Circumstant animæ dextra lævâq; frequentes.

Idem:

At fessi tandem cives infanda furentem
Armati circumsistunt.

r Æn. 2.

Et alibi:

At metum primum sævus circumstetit horror.
Quintilianus in apib. paup. Cum evocasset me subito trepidum, totòque fortunæ suæ strepitu circumstetisset. Nonnunquam, non terrificandi, sed terroris auferendi gratiâ ponitur: ut Cæsar in Comment. Si quis graviore vulnere accepto deciderat, circumsistebant: hoc est, focii jacentem exhortabantur, tela hostium arcentes. Nonnunquam etiam ut Circumsto accipitur: ut apud

s Lib. 1. Bell.
Gall.

apud * eundem: Et mercatores in oppidis vul-
 gus *circumsistit*, quibusque ex regionibus veniant, lib. t Bell Gall.
 quasque ibi res cognoverint, pronunciare cogit.
 Quo etiam modo apud Quint. accipi solet.

CAP. L.

Usurpo.

U Surpare, est uti sive usitari, tum dicto, tum
 facto. Cic. in Orat. Post inventa conclusio
 est, quâ credo usuros illos veteres fuisse, si jam
 nota atque *usurpata* res esset, quâ inventâ omnes
 usos magnos oratores videmus. Hoc etiam sic
 dicere licebat *in eandem sententiam*: Post in-
 venta conclusio est, quam credo *usurpaturos* il-
 los fuisse, si jam nota atque *usurpata* res esset,
 quam inventam omnes *usurpasse* magnos orato-
 res videntus. * Idem: Quod semper *usurpa-* * In Orator.
mus in omnibus dictis ac factis, minimis ac ma-
 ximis: cum hoc decere dicimus, illud non de-
 cere. * Idem: Præclare enim hoc est *usurpa-* * In Parad.
tum à doctissimis, quorum ego autoritate non
 uterer si mihi apud aliquos agrestes habenda
 esset oratio. Sed quum apud prudentissimos lo-
 quar, quibus hæc inaudita non sunt, cur ego
 similem me, si quid in his studiis operæ posue-
 rim, perdidisse? *Dictum* est igitur ab eruditif-
 fimis viris, nisi sapientem, liberum esse nemi-
 nem. *Usurpatum* & *Dictum* pro eodem acce-
 pit, sicut *Doctissimis* & *Eruditissimis*. Quid
 multa? quum frequenter Jurisconsulti utantur
Usurpo pro *Dictito*. Nam pro *factito*, minus
 dubium est.

Præsto sum idem est quod adsum : nec alteri
 ferè verbo cohæret, nisi verbo substantivo,
 & huic simplici : Nam Præsto adsum magis poe-
 ticum est. Quid igitur significat Adsum ? Tria :
 Unum naturaliter, duo per quendam flexum &
 derivationem. Primum est, præsens sum, quod
 modò cum ablativo jûngitur In præpositione ser-
 viente, ut apud Ciceronem de Orat. Paulus in
 pugna non adfuerat. Modò cum dativo, ut
 y Philip. 2. apud eundem in y Philippicis : Omnibus his pu-
 z Lib. 4. c. 1. gnis Dolabella adfuit. Et apud x Quintilian.
 Nam in libris Observationum à Septimio editis,
 adfuisse Ciceronem tali causse invenio. Secun-
 dum est hinc ductum, quod sæpe corrogamus,
 qui nobis adsint periclitantibus, quales sunt ad-
 vocati, quorum officium est adesse in judicio.
 Sed ipsum illud adesse favere est, præsidioque
 esse. Ideoque dicimus Adesse, pro eo quod est
 esse præsidio. a Virg.

a Æn. 3.

— Modò Juppiter adsit.

b Æn. 8.

b Et iterum :

c In procem.
lib. 4.

Adsis ô tandem, & placidus tua numina firmes.
 Et in prosa. c Quintilianus : Nunc omnes in
 auxilium deos, ipsumque inprimis, quo nec
 præsentius aliud, nec studiis magis propitium
 numen est, invocem ; ut quantum nobis exspe-
 ctationis adjecit, tantum ingenii aspiret, dex-
 d Lib. 4. c. 2. terque ac volens adsit. d Idem : Si tamen pa-
 ter, qui divisit patrimonium, & reos parricidii
 defendit, sic agat quod contra legem sufficit :
 parricidium objicitur juvenibus, quorum pater
 vivit, atque etiam liberis suis adest. Tertium
 est Advenio, seu magis Adveniam. Nam prope
 idem sunt, Jam veniet, & Jam præsens erit.

Itaque

Itaque *Aderit* accipitur pro utroque sive pro utrovis. ^c Virgilius:

(*Pyrrhus. e* Æn. 2.

Famque aderit multo Priami de sanguine
^f Iterum:

f Eclog. 2.

Huc ades ô formose puer—

^g Et:

(*undis* ? *g* Eclog. 9.

Huc ades ô Galatæa, quis est nam ludus in
^h Iterum:

(*hædi. h* Eclog. 7.

Huc ades ô Melibæe; caper tibi saluus ^g
 Ubi si eadem foret significatio, quæ est in illo
Præsens sis, Hic ades, non *huc*, diceretur. Ergo
Huc ades, pro *Adsis*, idem est quod *Huc veni*.
 Has easdem significationes habet *Præsto sum*, &
 eadem ratione. In primâ, Ciceronis exemplum
 est in *Bruto*: *Quibus quidem causis tu etiam*
Brute præsto fuisti. In secunda, ejusdem pro
Murena: *Jus civile didicit, multum vigilavit, la-*
boravit, præsto multis fuit. Et pro eodem: *Tu*
interea Romæ scilicet amicis præsto fuisti. In ter-
 tia, ejusdem ad ⁱ *Herennium*: *Hirundines æstivo* ⁱ Lib. 4.
tempore præsto sunt, hyemæ pulsæ recedunt. Et
 in ^k *epistolis* frequenter: *Stator tuus mihi cum* ^k Lib. 10.
literis præsto fuit. Et propriè accipi solet hoc ul-
 timum pro eo quod nunc dicimus *Compareo*: ut
 si quis aliqua dignitatè imperiòve adfectus, alteri
 sic jubeat: *Cras mihi ad hunc locum, & ad hæc*
horam præsto sis: id est, compareas, & te re-
præsentes atque exhibeas mihi.

Epist. 21.

C A P. LII.

Fleo, Gemo, Ploro, Plango, Ejulo, Lamentor,
 Vociferor.

Flere est lachrymâ, ideoque tantum homi-
 num, sicut ridere. Gemere est in pectore,
 cum præ angustia in sonum prorumpit: ideo &
 jumenta sub nimio pondere gemunt: & inani-
 mata

Ff

1 Æn. 6.

mata quoque cum nimis onusta sunt, gemere dicuntur, ut apud 1 Virgilium :

— *Gemuit sub pondere cymba.*

Plorare, est voce flebili & effusa dolorem suum aperire. Unde implorare, est plorando opem orare. Plangere est percussione ac verberatione pectoris, capitis, vultus, aliorumve membrorum, se in dolore affligere : regitque post se accusativum. Ideoque per translationem dicuntur fluctus plangere littora, quasi ad declarandum dolorem, in modum lamentationis. Ejulare est voce sublatâ flere, quod magis mulierum est proprium. Vociferari est voce effrenatâ non modo dolorem, sed etiam indignationem (quanquam indignatio doloris genus est) ostendere. Interdum sine affectu, sed m tamen vehementius exclamare. Lamentari, est voce querulâ & tristi oratione cladem testari suam. Quæ exempla lectoris hoc opus investiganda relinquimus.

m Tantum,
Ed. Col.

CAP. LIII.

Existit & Extat.

E*Existit atque extat, quorum verborum unum atque idem præteritum est, simile quiddam significant, quod est Eminet & superest. Sed primum cum motu, alterum sine motu : ut illud fit prodit vel exurgit, hoc verò superstat. Cic. de Divinat. Atque delapsus in flumen, nusquam comparuisses, me contremuisse, timore perterritum, tum te repente extitisse. Et iterum in eodem lib. Submersus equus voraginibus non extitit. Adhuc iterum in eodem : Vocem ab æde Junonis ex arce extitisse. Atque iterum : Neque diu illa vox extitisset. Et in secundo : Anguem ab ara extitisse. Et iterum : in Lysandri statux capite Delphis extitit corona. De rebus quoque*
mutis

n Lib. I.

*mutis existere dicimus: ut idem in Lælio: Ex-
istit hoc loco questio subdificilis. De extare ex-
emplum unum Virgilii fuffecerit Georg. 3:*

— *Stant circumfusa pruinis*

*Corpora magna bouum; consertog; agmine cervi
Torquent mole novâ, & summis vix cornibus
extant.*

Quo fit, ut de libris, qui demortui non sunt, di-
camus *extare*: ut, *Extant* paucissimi Varronis
libri, plurimi non *extant*. Nam ut de hominẽ
qui adhuc vivit, loquimur, *Supereft*, quasi non
subter est, sub terrâ humatus: ita de rebus *Ex-
tant*, quasi *extra stant*, non intrâ & in tenebris
latent. Cic. in Orat. Quæ (ut scis) *extat oratio*.
Et de Senectute: Et tamen ipsius *Appii extat*
oratio.

CAP. LIV.

*Conciliare amorem & benevolentiam nos dici,
Inire autem gratiam.*

Conciliamus amorem nobis alicujus, *concilia-
mus benevolentiam*: non autem *concilia-
mus* nobis *gratiam*. Rursus, *Inimus gratiam*,
non autem *inimus amorem* aut *benevolentiam*.
Quarum omnium orationum eadem ferè senten-
tia est, ac si hoc verbo uterem, *Contrabo*, vel
Comparo, nisi quodd *inire gratiam*, est magis fa-
vorem *comparare*, quàm *amorem*: ut apud
o Quint. Quinetiam hoc timeo, ne ex eo *mi-* Lib. 3. c. 1.
norem gratiam hic liber *ineat*, quod pleraque non
inventâ per me, sed ab aliis tradita continebit. *Re-
conciliari* tamen & *in gratiam redire* idem sunt,
quoties amici, interposita aliqua offensâ, cum ali-
quandiu fuerunt inimici, in pristinam redeunt be-
nevolentiam ac familiaritatem. Sed *redire in gra-
tiam* etiam cum inanimatis solemus: ut Cic. de
Senect. *In gratiam cum voluptate redeamus*:

p Cap. 8.

Præterea conciliamus nobis laudem, famam, honores, similiaque, non autem inimus. Quint. p lib. 2. Nam & plus autoritatis adferunt ea quæ non præsentis gratia litis sunt comparata, & laudem sæpe majorem, quam si nostra sint, conciliant. Rursus, In eo rationem, in eo fœdus, in eo pacem, in eo societatem, in eo bellum, in eo pugnam, in eo viam, quasi capeſſo atque ingredior: quod non ferè, niſi in re momentola, aut gravi grandive, dici ſolet. Nam non ita rectè loquar, In eo prandium canamve, ut In eo convivium. Unde principium rei majoris, initium vocatur, q Lib. 4. c. 1. ut initium orationis, q Quintil. quoque teſtante, qui ait: Quod principium Latine vel exordium dicitur, majore quadam ratione Græci videntur procemium nominasse, quia à noſtris modò initium ſignificatur. Et hujus verbi participium abſolute poſitum ſine regimine, majoribus rebus adhibetur: ut, Ineunte pueritia, ineunte adoleſcentia, ineunte ætate, ineunte vere, ineunte æſtate, hyeme ineunte, ineunte anno novo: non autem Dormitione ineunte, convivio ineunte, die ineunte, nocte ineunte, hora ineunte, ſed incipiente: niſi dicamus illud Ineunte certis nominibus debere adjungi, quæ ſunt ea, quæ modò expoſui.

Ineunte pueritia, &c.

CAP. LV.

Obruo, Ingurgito, & Crapulor.

O Bruere eſt operire, ſive aqua: ut, Obrutus undis: ſive terrâ, ut:

r Ovid. de Rem. Amor.

r Obrue verſatâ cerealia ſemina terrâ.

Sive, per translationem ad animum: ut Quint. Tot voluptates obruere poſſunt unum dolorem. Sed de multo vino potando etiam Obruere dicimus, ſicut Ingurgitare, de abſumendis multis cibis. Cicero pro Deiotaro ait: Vino ſe obruiſſe, nudum-

nudumque saltasse. Et in Antonium: Ut fratrem imitetur, *se obruit vino*. Et in eundem idem: *Cum se cibis ingurgitasset*. *Ingurgitare* aliquando *utrumque complectitur*: sicut *crapulari* non modò *in vino*, verumetiam *in cibo*: unde fit *crapula*: ut ^{et} idem in eundem: *Edormi*, inquam, *crapulam*, & exhala. / Philip. 2.

CAP. LVI.

Devenio, Pervenio, Devolvo, Despicio, & Suspicio:

Devenimus in montem, Devenimus ad divitias, minus usitatum ac minoris rationis est, quam Pervenimus in montem, Pervenimus ad divitias. Similiter ediversò, Devenimus in planum, devenimus in vallem, quoties ab editiore loco profecti sumus, usitatiùs probabiliùsque, quàm pervenimus in planum, pervenimus in vallem. Ita Deveni in paupertatem, quasi descendi, & delapsus sum in humiliora. Devolvo, deorsum volvo: ut, Devolvere rogos, devolvere trabes, devolvere saxa, deorsum precipitare. Despicio, deorsum aspicio: sicut Suspicio, sursum aspicio. Inde per translationem, cum quis alium contemnit ac parvifacit, despiciere videtur, quasi infra se & ad pedes suos projectum aspiciere: quemadmodum & suspicere est venerari, quasi supra nos aspiciamus illum esse collocatum. Nam dispicere est providere, & circumspicere mente, tanquam in omnem partem lumina mentis intendere, omniaque discernere. A quo dispiciëntia dicta est, circumspectio & providentia, & consideratio diligens atque discretio.

Occupo.

Occupare, est locum tenere, aut capere, & vi capere, ut apud Livium lib. 34. Nam & ipsi vocantibus urbem hanc accepi, non occupavi; id est, non vi accepi, aut mea sponte accepi, sed aliorum rogatu. Sæpe verò ante capere est, & (ut aliqui loquuntur) præoccupare. Unde schema illud *Occupatio* appellatur, quoties que dici ab alio poterant, ea ipsi præveniando dicimus in nostram partem, ne nobis postea officerent re-torquentes. Cicero *Offic.* lib. 1. Sunt autem nulla privata natura, sed aut veteri occupatione, ut ii qui quondam in vacua venerunt. Certè primi illi qui venerunt in vacua, non potuerunt in aliena ire, ut isti aiunt: qui volunt occupare, utique esse, in aliena re se possessorem facere. Propriè est enim occupare, quod in medio, sive in medium atque in commune positum est, ante ceteros capere. Quod testatur * *Quintil.* iniquens: Multa nihilominus, quæ libera fuerunt, transeunt in jus occupantium, sicut venatio & occupatio. Inde occupatus dicitur, qui ante negotio aliquo detentus, non potest negotio alterius operam dare. † *Cic.* Nemo adhuc me convenire voluit, * quin fuerim occupatus, hoc est, quin causarer me quibusdam aliis negotiis ante præventum. Atque hinc vocatur occupatio, cum alicui necessaria rei, & cui ante omnia operam dare debemus, cum diligentia vacamus.

* In apib.
paup.

* In Cat.
major.

* Cum---hoc
est, cui, &c.
Ed. Col.

CAP. LVIII.

Peto, Posco, Postulo, Flagito.

Petere, est in bonum & in malum: quod declaratur per ipsam rem, aut bonum aut malum,

lum, significantem: ut, *Medicus sanitatem aegri petit, pater laudem filii: tu divitias, ego voluptatem peto.* Item, *Multi filii petunt mortem patris: Servi mortem dominorum: Medici longitudinem morbi.* Petere autem vitam alterius, itemque petere caput alterius, petere famam, petere pudorem, accipitur in malum, quod illa in hominis perniciem petas, five quod ea oppugnes. At cum non in rem, sed in personam refertur *Peto*, utique cum ablativo in malam partem accipitur: ut, *Peto te gladio, peto te veneno, peto te insidiis.* Nam illud apud *Virgilium*;

y Eclog. 3.

Malo me Galatea petit lasciva puella,
Idem est quod *Malo me incessit, & pomorum jam tu percutere me solet: & ideo quasi audaciae culpeque sibi conscia dicitur:*

Et fugit ad salices —

Ab hac significatione absunt alia verba. *Posco*, quod est proprie rem debitam & honestam peto. Inde *Reposco*, quod est rem meam, & quod mihi reddi debet peto. *Postulo*, est quodammodo requiro, ut res, tempus, locus, persona, causa postulat; & tanquam rem justam peto. *z Curtius:* *z Lib. 4.*

Postulabat autem magis quam petebat; nisi accipiamus, ut *Varro* apud *a Servium* vult, humiliter petebat. Sic enim ait: *Poscere est, cum aliquid pro merito nostro deposcimus: Petere vero est, cum aliquid humiliter & precibus postulamus.* *a In illud Virg. Æn. 9. Si tibi quæ posco promittunt, &c.*

Expostulo, quod est cum querela apud amicos requiro, & quasi officium amicitiae in alio desidero: ut *Terentius* in *b Adelphis*; *Quam ipsi fecerunt, ultro injuriam expostulant.* Sed frequentissime post se habet ablativum, serviente præpositione *Cum*: ut, *Quid habes quod mecum expostules; Flagito, vehementer, & plus quam postulo:* ut, *Cic. pro Quintio: Quanquam hæc causa postulat, & si postulat, non tamen flagitat.* *b Act. 4. Scen. 3.*

Quintil. ad Tryphonem : *Efflagitasti* quotidiano convicio, ut libros, quos ad Marcellum metum de institutione oratoriâ scripseram, jam emittere inciperem. Quæ verba etiam Ciceronis sunt in epistola ad c Quintum fratrem.

c Epist. 9. l. 2.
ad c. Fratr.

CAP. LIX.

Labo & Labor.

Labo & Labor ita differunt, quod *labare* est *ruere*, & *repente cadere* : ut apud d Virgilium :

d Æn. 2.

— *Labat ariete crebro*

Fanua—

e In Sepulch.
incantat.
f Pro lege
Manil.

Labi verò *leniter*, *sensimque deorsum ire* : ut, *labuntur flumina*, *labitur cælum*, *labitur anguis*, *labuntur ab æthere penna*, *labuntur dii à cælo*, non *labant*. e Quintil. Ut numen & deus *delabi* *fideribus*, & venire de liquido puroque aere videbatur. f Cicer. Non quasi unum ex hac urbe missum, sed quasi de cælo divinum hominem in hanc urbem *delapsum* intuentur. Ideoque *dæmones* magis de cælo *labarunt*, quàm *lapsi sunt*. *Angeli* verò assidue ad nos *labuntur*. *Labi* quoque dicuntur qui in lubrico *imprimentes vestigia* ad terram *feruntur*, non cum ruina, sed *lentiùs* & cum aliqua morâ : tametsi nonnunquam *lapsus* pro ruina accipitur, & per translationem de corporeis ad incorporea, de eo, qui aut per infirmitatem animi, aut per imprudentiam *deliquit*, dicimus *Lapsus est*, quasi pes animi unus, ambòve, qui sunt fortitudo & prudentia, in lubrico lapsi sint. Et *Elabi* quoque *periculum fugere dicitur*, eo modo, quo anguis lubricus, murænave, aut anguilla manu prehensa lapsu fugit : quod est, de manu *elabitur*. Ita qui de medio periculo evasit, *elapsus* dicitur. g Virgil.

g Æn. 2.

Ecce

Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites.

Sed hic non est translatio, utpote in re corporea, erit translatio in incorporea. ^{b Lib. 2. c. 16.} Quintil. Ser-

vium quidem Galbam miseratione solâ, quâ non suos modo liberos parvulos in concionem deduxerat, sed Galli etiam Sulpicii filium suis ipse manibus circumtulera, *elapsum esse*, tum aliorum monumentis, tum Catonis oratione testatum est.

^{i De Senect.} Cic. Hic Tito fratre suo censore, qui proximus ante me fuerat, *elapsus est* : id est, *accusatorum*

quasi prehensantium manus effugit. Translatum quoque illud ^k Terentianum est à *Labo*, non à

Labor : *Labascit*, victus uno verbo, quàm citò : ^{k Eun. Act. 1. Scen. 2.}

Labo primam brevem habet, *Labor* primam longam. Hinc *Labor Laboris*, & *Laboro Laboras*, primâ brevi : quod an ab altero illorum deriveretur, an ab utroque potiùs liberum opinaturis relinquo : hoc tamen non omittens, *inelaboratum* dici, *quod non artificio satis excultum est.* *Illaboratum* verò, *quod sine labore videtur factum.*

Illud vicio dari solet, hoc laudi. ^{l Lib. 10. c. 1.} Quint. de Ci-

cerone ita ait : Cùm interim hæc omnia, quæ vix singula quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt *illaborata* : & illa, quâ nihil pulchrius auditu est, oratio, præ se fert tamen *felicissimam facilitatem.*

CAP. LX.

Deligo & Eligo.

DEligere & Eligere sic differunt : *Deligere* est, *quod magis idoneum ad rem agendam est cernere* : *Eligere* verò vel ad nostrum emolumentum, vel ad illius qui *eligitur dignitatem.* *Delegit* sibi sæpe populus Romanus imperatorem ad bella, ut Pompeium ad bellum Mithridaticum. Imperator quoque *deligit* milites, non *eligit*, ad rem

rem videlicet bellicam idoneos; & inter eos agit *delectum*, quis cui rei fit magis commodus. Et agricola *delectum agit* inter tauros, quos scindendo solo, quosque procreanda soboli destinet. At si *ex multis daretur optio*, quem sibi vellet, *eligeret*, non *deligeret*. Ideoque semper ferè dicitur in eodem sensu, *Datur tibi sive offertur optio*; & *datur tibi sive offertur electio*. At Cic. *Deligere*, inquit, *oportet quam velis diligere*: de uxore loquens, *Deligere* dixit, quasi ad res domesticas administrandas. Nec inticias eo, posse fieri ut in aliquem cadat *delectionis* & *electionis* nomen, ut in ipsum principem, quem ad honorem pariter & ad rempublicam bene gerendam adsumimus. Cæterum *deligo sine præpositione accusativum habere solet*: ut populus Romanus *delegit* Cn. Pompeium imperatorem. *Eligo alterum accusativum sine præpositione, alterum cum præpositione*: ut, Idem populus *elegit in principem sibi Octavium*. Cic. inquit: Quos Cæsar *in senatum elegerat*. Porro utrumque horum verborum tam in superiores, quam in inferiores cadit: ut illud quod modò dicebam, Quos Cæsar *in senatum elegerat*. Et sacerdotes *eligunt* sibi pontificem, & clerus episcopum. Rursus, consul *milites deligit*, & *milites imperatorem*, navata gubernatorem, discipuli *præceptorem sibi deligunt*. Nam inter collegas paresque, aut ferè pares dicitur *cooptare*. ^m Livius: Dictatorem dici placet. Dicitur M. Furius Camillus, qui *magistrum equitum L. Æmylium cooptat*: ut Cic. in Bruto: A quo in collegium augurum fueram *cooptatus*. Illud non est silentio transeundum, duobus tantum dici modis *deligere*, præterquam per hoc ipsum verbum. Uno, *agere delectum*: altero, *habere delectum*: nunquam *facio delectum*. Qui duo modi differunt ab ipsa significatione

tione *deligendi*, quod *deligimus* aliquando *unum tantum*. *Agere* verò, vel *habere delectum*, ad multa *semper refertur*. Apud Quintil. legi *Facere* pro *agere*: quod haud scio an vicio librarium factum sit, an etiam sic dicere liceat. Ita enim legitur: ■ Proprietates ingeniorum despicere prorsus necessarium est. In his quoque certum studiorum *facere delectum*, nemo dissuasit. Namque erit alius historiae magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius utilis studio juris, & nonnulli rus fortasse mittendi.

ⁿ Lib. 2. c. 9;

CAP. LXI.

Percontor, Interrogo, & Sciscitor.

Percontari significat *interrogare*, quamvis super apte naturam spectet *ad finem coarguendi*: ut Quint. testatur, dicens: Quid enim tam commune, quam *interrogare* vel *percontari*? Quorum utroque indifferenter utimur, quum alterum noscendi, alterum arguendi gratia videatur adhiberi. Interrogo igitur (ut ego interpretor) *noscendi gratia* adhibetur: Percontor verò *arguendi*: Sciscitari (ut ipsa vox indicat) *sciendi causa* interrogare est.

^o Lib. 9. c. 2;

CAP. LXII.

De bello & Expugno.

Debellare est bello vincere, aut bello capere. Expugnare, pugnando capere, vel potius pugnando & oppugnando vincere: quod significavit Liv. lib. 36. Haud paulò facilius, quam ante, duæ unam, tunc una duas naves expugnavit cepitque. Sed debellamus potius homines. Unde *debellatum* esse dicimus, pro eo quod est *bello certatum*, belloque res parva est aut perditæ.

Ex-

Expugnamus autem, opera moleſque ut caſtra, ut urbes, ut caſtella, ut naves. Quocirca miror illud in ꝑ Pfalmo: Sæpe expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Iſrael, Sæpe expugnaverunt me à juventute meâ, etenim non potuerunt mihi, pro eo quod eſt Oppugnaverunt, ſive impugnaverunt me. Si enim non potuerunt mihi, profectò non expugnaverunt, ſed oppugnaverunt tantum. Græcè autem ἐπολέμησαν magis eſt oppugnaverunt ſive impugnaverunt, quam expugnaverunt. Pro eodem tamen ſignificatò interpres accepit, niſi librariorum vitium eſt.

C A P. LXIII.

De compoſitis à Re.

Figo, inde Reſigo, quod fixum erat educo. Tego, inde Retegeo, quod tectum erat denudo. Texo, inde Retexo, quod erat textum, reddo non textum, & quaſi infectum quod erat factum. Clau-do ſive Cludo, Recludo, quod clauſum erat aperio. Velo, revelo, velamentum tollo. Signo, Reſigno, quod erat ſignatum obſignatúmve relaxo vel patefacio. Et multa huiusmodi alia ſunt, multa non ſunt: ut, Repeto, Repoſco, Renovo, Repraſento, Revello, Removeo, Remaneo.

C A P. LXIV.

Præparo & Apparò.

Preparare & Apparare ita differunt, quòd præparare eſt ante parare ſibi quæ utilia ſunt, aut fore credit: Apparare eſt ad dignitatem quandam, ac verius pompam. Ideoque oratores præparant quibus obtinere cauſam poſſint. At præmium apparatus reprehenditur, quod plus pompæ atque oſtentationis, quam utilitatis habere

berè videatur. Cic. Offic. 1. Facile totius cursum vitæ videt, ad eamque degendam *præparat* res necessarias, ut pastum, ut latibula, ut alia generis ejusdem. Idem de Orat. 3. Illa quæ in *apparatu* fori appellantur insignia. Quamquam *apparatus* videtur interdum significare utrumque, ut *apparatus belli*, quasi *præparatio*. Sed ut dicimus naves non modò *instructas*, sed etiam *ornatas*, quod quo res instructiores ad bellum, eò pulchriores sunt: ita *apparatum* belli vocamus, ubi instrumenta bellica etiam adornata sunt.

CAP. LXV.

Præsum & Præsideo.

Præsum & Præsideo differunt. Ab hoc fit *præses*, sicut à *Desideo* *deses*, à *Resideo*, *reses*: ab illo verò *Præsens*, quod à suo verbo in significato recedit, de quo ante diximus. *Præesse*, est *præpositum* esse rei cuiusdam gerendæ atque administrandæ. *Præsidere*, est ad opem præstandam *præesse*, quam propriè præstant homines injuriæ quidem patientibus, aut in discrimen adductis: Dii verò beneficentiam favoremque invocantibus. Aliquando tamen indifferenter. Suetonius de Tiberio: *Præfedit* & Actiacis ludis, quasi dixisset, *præfuit*. Cic. pro Syl. Noli animos eorum ordinum, qui *præsunt* iudiciis, offendere. Idem pro eodem: Quamobrem vos dii patrii ac penates qui huic urbi atque imperio *præsidentis*. Idem pro Milone: Vos invicti, & in civis invicti periculo, centuriones atque milites, vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio *præsidentibus*, hæc tanta virtus ex urbe expelletur, exterminabitur, ejicietur? Quintil. in 10. Nam benevolum auditorem invocatione
 Cap. 6.
 Cap. 7.
 Cap. 8.
 Cap. 9.
 Cap. 10.
 Cap. 11.
 Cap. 12.
 Cap. 13.
 Cap. 14.
 Cap. 15.
 Cap. 16.
 Cap. 17.
 Cap. 18.
 Cap. 19.
 Cap. 20.
 Cap. 21.
 Cap. 22.
 Cap. 23.
 Cap. 24.
 Cap. 25.
 Cap. 26.
 Cap. 27.
 Cap. 28.
 Cap. 29.
 Cap. 30.
 Cap. 31.
 Cap. 32.
 Cap. 33.
 Cap. 34.
 Cap. 35.
 Cap. 36.
 Cap. 37.
 Cap. 38.
 Cap. 39.
 Cap. 40.
 Cap. 41.
 Cap. 42.
 Cap. 43.
 Cap. 44.
 Cap. 45.
 Cap. 46.
 Cap. 47.
 Cap. 48.
 Cap. 49.
 Cap. 50.
 Cap. 51.
 Cap. 52.
 Cap. 53.
 Cap. 54.
 Cap. 55.
 Cap. 56.
 Cap. 57.
 Cap. 58.
 Cap. 59.
 Cap. 60.
 Cap. 61.
 Cap. 62.
 Cap. 63.
 Cap. 64.
 Cap. 65.
 Cap. 66.
 Cap. 67.
 Cap. 68.
 Cap. 69.
 Cap. 70.
 Cap. 71.
 Cap. 72.
 Cap. 73.
 Cap. 74.
 Cap. 75.
 Cap. 76.
 Cap. 77.
 Cap. 78.
 Cap. 79.
 Cap. 80.
 Cap. 81.
 Cap. 82.
 Cap. 83.
 Cap. 84.
 Cap. 85.
 Cap. 86.
 Cap. 87.
 Cap. 88.
 Cap. 89.
 Cap. 90.
 Cap. 91.
 Cap. 92.
 Cap. 93.
 Cap. 94.
 Cap. 95.
 Cap. 96.
 Cap. 97.
 Cap. 98.
 Cap. 99.
 Cap. 100.
 Cap. 101.
 Cap. 102.
 Cap. 103.
 Cap. 104.
 Cap. 105.
 Cap. 106.
 Cap. 107.
 Cap. 108.
 Cap. 109.
 Cap. 110.
 Cap. 111.
 Cap. 112.
 Cap. 113.
 Cap. 114.
 Cap. 115.
 Cap. 116.
 Cap. 117.
 Cap. 118.
 Cap. 119.
 Cap. 120.
 Cap. 121.
 Cap. 122.
 Cap. 123.
 Cap. 124.
 Cap. 125.
 Cap. 126.
 Cap. 127.
 Cap. 128.
 Cap. 129.
 Cap. 130.
 Cap. 131.
 Cap. 132.
 Cap. 133.
 Cap. 134.
 Cap. 135.
 Cap. 136.
 Cap. 137.
 Cap. 138.
 Cap. 139.
 Cap. 140.
 Cap. 141.
 Cap. 142.
 Cap. 143.
 Cap. 144.
 Cap. 145.
 Cap. 146.
 Cap. 147.
 Cap. 148.
 Cap. 149.
 Cap. 150.
 Cap. 151.
 Cap. 152.
 Cap. 153.
 Cap. 154.
 Cap. 155.
 Cap. 156.
 Cap. 157.
 Cap. 158.
 Cap. 159.
 Cap. 160.
 Cap. 161.
 Cap. 162.
 Cap. 163.
 Cap. 164.
 Cap. 165.
 Cap. 166.
 Cap. 167.
 Cap. 168.
 Cap. 169.
 Cap. 170.
 Cap. 171.
 Cap. 172.
 Cap. 173.
 Cap. 174.
 Cap. 175.
 Cap. 176.
 Cap. 177.
 Cap. 178.
 Cap. 179.
 Cap. 180.
 Cap. 181.
 Cap. 182.
 Cap. 183.
 Cap. 184.
 Cap. 185.
 Cap. 186.
 Cap. 187.
 Cap. 188.
 Cap. 189.
 Cap. 190.
 Cap. 191.
 Cap. 192.
 Cap. 193.
 Cap. 194.
 Cap. 195.
 Cap. 196.
 Cap. 197.
 Cap. 198.
 Cap. 199.
 Cap. 200.
 Cap. 201.
 Cap. 202.
 Cap. 203.
 Cap. 204.
 Cap. 205.
 Cap. 206.
 Cap. 207.
 Cap. 208.
 Cap. 209.
 Cap. 210.
 Cap. 211.
 Cap. 212.
 Cap. 213.
 Cap. 214.
 Cap. 215.
 Cap. 216.
 Cap. 217.
 Cap. 218.
 Cap. 219.
 Cap. 220.
 Cap. 221.
 Cap. 222.
 Cap. 223.
 Cap. 224.
 Cap. 225.
 Cap. 226.
 Cap. 227.
 Cap. 228.
 Cap. 229.
 Cap. 230.
 Cap. 231.
 Cap. 232.
 Cap. 233.
 Cap. 234.
 Cap. 235.
 Cap. 236.
 Cap. 237.
 Cap. 238.
 Cap. 239.
 Cap. 240.
 Cap. 241.
 Cap. 242.
 Cap. 243.
 Cap. 244.
 Cap. 245.
 Cap. 246.
 Cap. 247.
 Cap. 248.
 Cap. 249.
 Cap. 250.
 Cap. 251.
 Cap. 252.
 Cap. 253.
 Cap. 254.
 Cap. 255.
 Cap. 256.
 Cap. 257.
 Cap. 258.
 Cap. 259.
 Cap. 260.
 Cap. 261.
 Cap. 262.
 Cap. 263.
 Cap. 264.
 Cap. 265.
 Cap. 266.
 Cap. 267.
 Cap. 268.
 Cap. 269.
 Cap. 270.
 Cap. 271.
 Cap. 272.
 Cap. 273.
 Cap. 274.
 Cap. 275.
 Cap. 276.
 Cap. 277.
 Cap. 278.
 Cap. 279.
 Cap. 280.
 Cap. 281.
 Cap. 282.
 Cap. 283.
 Cap. 284.
 Cap. 285.
 Cap. 286.
 Cap. 287.
 Cap. 288.
 Cap. 289.
 Cap. 290.
 Cap. 291.
 Cap. 292.
 Cap. 293.
 Cap. 294.
 Cap. 295.
 Cap. 296.
 Cap. 297.
 Cap. 298.
 Cap. 299.
 Cap. 300.
 Cap. 301.
 Cap. 302.
 Cap. 303.
 Cap. 304.
 Cap. 305.
 Cap. 306.
 Cap. 307.
 Cap. 308.
 Cap. 309.
 Cap. 310.
 Cap. 311.
 Cap. 312.
 Cap. 313.
 Cap. 314.
 Cap. 315.
 Cap. 316.
 Cap. 317.
 Cap. 318.
 Cap. 319.
 Cap. 320.
 Cap. 321.
 Cap. 322.
 Cap. 323.
 Cap. 324.
 Cap. 325.
 Cap. 326.
 Cap. 327.
 Cap. 328.
 Cap. 329.
 Cap. 330.
 Cap. 331.
 Cap. 332.
 Cap. 333.
 Cap. 334.
 Cap. 335.
 Cap. 336.
 Cap. 337.
 Cap. 338.
 Cap. 339.
 Cap. 340.
 Cap. 341.
 Cap. 342.
 Cap. 343.
 Cap. 344.
 Cap. 345.
 Cap. 346.
 Cap. 347.
 Cap. 348.
 Cap. 349.
 Cap. 350.
 Cap. 351.
 Cap. 352.
 Cap. 353.
 Cap. 354.
 Cap. 355.
 Cap. 356.
 Cap. 357.
 Cap. 358.
 Cap. 359.
 Cap. 360.
 Cap. 361.
 Cap. 362.
 Cap. 363.
 Cap. 364.
 Cap. 365.
 Cap. 366.
 Cap. 367.
 Cap. 368.
 Cap. 369.
 Cap. 370.
 Cap. 371.
 Cap. 372.
 Cap. 373.
 Cap. 374.
 Cap. 375.
 Cap. 376.
 Cap. 377.
 Cap. 378.
 Cap. 379.
 Cap. 380.
 Cap. 381.
 Cap. 382.
 Cap. 383.
 Cap. 384.
 Cap. 385.
 Cap. 386.
 Cap. 387.
 Cap. 388.
 Cap. 389.
 Cap. 390.
 Cap. 391.
 Cap. 392.
 Cap. 393.
 Cap. 394.
 Cap. 395.
 Cap. 396.
 Cap. 397.
 Cap. 398.
 Cap. 399.
 Cap. 400.
 Cap. 401.
 Cap. 402.
 Cap. 403.
 Cap. 404.
 Cap. 405.
 Cap. 406.
 Cap. 407.
 Cap. 408.
 Cap. 409.
 Cap. 410.
 Cap. 411.
 Cap. 412.
 Cap. 413.
 Cap. 414.
 Cap. 415.
 Cap. 416.
 Cap. 417.
 Cap. 418.
 Cap. 419.
 Cap. 420.
 Cap. 421.
 Cap. 422.
 Cap. 423.
 Cap. 424.
 Cap. 425.
 Cap. 426.
 Cap. 427.
 Cap. 428.
 Cap. 429.
 Cap. 430.
 Cap. 431.
 Cap. 432.
 Cap. 433.
 Cap. 434.
 Cap. 435.
 Cap. 436.
 Cap. 437.
 Cap. 438.
 Cap. 439.
 Cap. 440.
 Cap. 441.
 Cap. 442.
 Cap. 443.
 Cap. 444.
 Cap. 445.
 Cap. 446.
 Cap. 447.
 Cap. 448.
 Cap. 449.
 Cap. 450.
 Cap. 451.
 Cap. 452.
 Cap. 453.
 Cap. 454.
 Cap. 455.
 Cap. 456.
 Cap. 457.
 Cap. 458.
 Cap. 459.
 Cap. 460.
 Cap. 461.
 Cap. 462.
 Cap. 463.
 Cap. 464.
 Cap. 465.
 Cap. 466.
 Cap. 467.
 Cap. 468.
 Cap. 469.
 Cap. 470.
 Cap. 471.
 Cap. 472.
 Cap. 473.
 Cap. 474.
 Cap. 475.
 Cap. 476.
 Cap. 477.
 Cap. 478.
 Cap. 479.
 Cap. 480.
 Cap. 481.
 Cap. 482.
 Cap. 483.
 Cap. 484.
 Cap. 485.
 Cap. 486.
 Cap. 487.
 Cap. 488.
 Cap. 489.
 Cap. 490.
 Cap. 491.
 Cap. 492.
 Cap. 493.
 Cap. 494.
 Cap. 495.
 Cap. 496.
 Cap. 497.
 Cap. 498.
 Cap. 499.
 Cap. 500.
 Cap. 501.
 Cap. 502.
 Cap. 503.
 Cap. 504.
 Cap. 505.
 Cap. 506.
 Cap. 507.
 Cap. 508.
 Cap. 509.
 Cap. 510.
 Cap. 511.
 Cap. 512.
 Cap. 513.
 Cap. 514.
 Cap. 515.
 Cap. 516.
 Cap. 517.
 Cap. 518.
 Cap. 519.
 Cap. 520.
 Cap. 521.
 Cap. 522.
 Cap. 523.
 Cap. 524.
 Cap. 525.
 Cap. 526.
 Cap. 527.
 Cap. 528.
 Cap. 529.
 Cap. 530.
 Cap. 531.
 Cap. 532.
 Cap. 533.
 Cap. 534.
 Cap. 535.
 Cap. 536.
 Cap. 537.
 Cap. 538.
 Cap. 539.
 Cap. 540.
 Cap. 541.
 Cap. 542.
 Cap. 543.
 Cap. 544.
 Cap. 545.
 Cap. 546.
 Cap. 547.
 Cap. 548.
 Cap. 549.
 Cap. 550.
 Cap. 551.
 Cap. 552.
 Cap. 553.
 Cap. 554.
 Cap. 555.
 Cap. 556.
 Cap. 557.
 Cap. 558.
 Cap. 559.
 Cap. 560.
 Cap. 561.
 Cap. 562.
 Cap. 563.
 Cap. 564.
 Cap. 565.
 Cap. 566.
 Cap. 567.
 Cap. 568.
 Cap. 569.
 Cap. 570.
 Cap. 571.
 Cap. 572.
 Cap. 573.
 Cap. 574.
 Cap. 575.
 Cap. 576.
 Cap. 577.
 Cap. 578.
 Cap. 579.
 Cap. 580.
 Cap. 581.
 Cap. 582.
 Cap. 583.
 Cap. 584.
 Cap. 585.
 Cap. 586.
 Cap. 587.
 Cap. 588.
 Cap. 589.
 Cap. 590.
 Cap. 591.
 Cap. 592.
 Cap. 593.
 Cap. 594.
 Cap. 595.
 Cap. 596.
 Cap. 597.
 Cap. 598.
 Cap. 599.
 Cap. 600.
 Cap. 601.
 Cap. 602.
 Cap. 603.
 Cap. 604.
 Cap. 605.
 Cap. 606.
 Cap. 607.
 Cap. 608.
 Cap. 609.
 Cap. 610.
 Cap. 611.
 Cap. 612.
 Cap. 613.
 Cap. 614.
 Cap. 615.
 Cap. 616.
 Cap. 617.
 Cap. 618.
 Cap. 619.
 Cap. 620.
 Cap. 621.
 Cap. 622.
 Cap. 623.
 Cap. 624.
 Cap. 625.
 Cap. 626.
 Cap. 627.
 Cap. 628.
 Cap. 629.
 Cap. 630.
 Cap. 631.
 Cap. 632.
 Cap. 633.
 Cap. 634.
 Cap. 635.
 Cap. 636.
 Cap. 637.
 Cap. 638.
 Cap. 639.
 Cap. 640.
 Cap. 641.
 Cap. 642.
 Cap. 643.
 Cap. 644.
 Cap. 645.
 Cap. 646.
 Cap. 647.
 Cap. 648.
 Cap. 649.
 Cap. 650.
 Cap. 651.
 Cap. 652.
 Cap. 653.
 Cap. 654.
 Cap. 655.
 Cap. 656.
 Cap. 657.
 Cap. 658.
 Cap. 659.
 Cap. 660.
 Cap. 661.
 Cap. 662.
 Cap. 663.
 Cap. 664.
 Cap. 665.
 Cap. 666.
 Cap. 667.
 Cap. 668.
 Cap. 669.
 Cap. 670.
 Cap. 671.
 Cap. 672.
 Cap. 673.
 Cap. 674.
 Cap. 675.
 Cap. 676.
 Cap. 677.
 Cap. 678.
 Cap. 679.
 Cap. 680.
 Cap. 681.
 Cap. 682.
 Cap. 683.
 Cap. 684.
 Cap. 685.
 Cap. 686.
 Cap. 687.
 Cap. 688.
 Cap. 689.
 Cap. 690.
 Cap. 691.
 Cap. 692.
 Cap. 693.
 Cap. 694.
 Cap. 695.
 Cap. 696.
 Cap. 697.
 Cap. 698.
 Cap. 699.
 Cap. 700.
 Cap. 701.
 Cap. 702.
 Cap. 703.
 Cap. 704.
 Cap. 705.
 Cap. 706.
 Cap. 707.
 Cap. 708.
 Cap. 709.
 Cap. 710.
 Cap. 711.
 Cap. 712.
 Cap. 713.
 Cap. 714.
 Cap. 715.
 Cap. 716.
 Cap. 717.
 Cap. 718.
 Cap. 719.
 Cap. 720.
 Cap. 721.
 Cap. 722.
 Cap. 723.
 Cap. 724.
 Cap. 725.
 Cap. 726.
 Cap. 727.
 Cap. 728.
 Cap. 729.
 Cap. 730.
 Cap. 731.
 Cap. 732.
 Cap. 733.
 Cap. 734.
 Cap. 735.
 Cap. 736.
 Cap. 737.
 Cap. 738.
 Cap. 739.
 Cap. 740.
 Cap. 741.
 Cap. 742.
 Cap. 743.
 Cap. 744.
 Cap. 745.
 Cap. 746.
 Cap. 747.
 Cap. 748.
 Cap. 749.
 Cap. 750.
 Cap. 751.
 Cap. 752.
 Cap. 753.
 Cap. 754.
 Cap. 755.
 Cap. 756.
 Cap. 757.
 Cap. 758.
 Cap. 759.
 Cap. 760.
 Cap. 761.
 Cap. 762.
 Cap. 763.
 Cap. 764.
 Cap. 765.
 Cap. 766.
 Cap. 767.
 Cap. 768.
 Cap. 769.
 Cap. 770.
 Cap. 771.
 Cap. 772.
 Cap. 773.
 Cap. 774.
 Cap. 775.
 Cap. 776.
 Cap. 777.
 Cap. 778.
 Cap. 779.
 Cap. 780.
 Cap. 781.
 Cap. 782.
 Cap. 783.
 Cap. 784.
 Cap. 785.
 Cap. 786.
 Cap. 787.
 Cap. 788.
 Cap. 789.
 Cap. 790.
 Cap. 791.
 Cap. 792.
 Cap. 793.
 Cap. 794.
 Cap. 795.
 Cap. 796.
 Cap. 797.
 Cap. 798.
 Cap. 799.
 Cap. 800.
 Cap. 801.
 Cap. 802.
 Cap. 803.
 Cap. 804.
 Cap. 805.
 Cap. 806.
 Cap. 807.
 Cap. 808.
 Cap. 809.
 Cap. 810.
 Cap. 811.
 Cap. 812.
 Cap. 813.
 Cap. 814.
 Cap. 815.
 Cap. 816.
 Cap. 817.
 Cap. 818.
 Cap. 819.
 Cap. 820.
 Cap. 821.
 Cap. 822.
 Cap. 823.
 Cap. 824.
 Cap. 825.
 Cap. 826.
 Cap. 827.
 Cap. 828.
 Cap. 829.
 Cap. 830.
 Cap. 831.
 Cap. 832.
 Cap. 833.
 Cap. 834.
 Cap. 835.
 Cap. 836.
 Cap. 837.
 Cap. 838.
 Cap. 839.
 Cap. 840.
 Cap. 841.
 Cap. 842.
 Cap. 843.
 Cap. 844.
 Cap. 845.
 Cap. 846.
 Cap. 847.
 Cap. 848.
 Cap. 849.
 Cap. 850.
 Cap. 851.
 Cap. 852.
 Cap. 853.
 Cap. 854.
 Cap. 855.
 Cap. 856.
 Cap. 857.
 Cap. 858.
 Cap. 859.
 Cap. 860.
 Cap. 861.
 Cap. 862.
 Cap. 863.
 Cap. 864.
 Cap. 865.
 Cap. 866.
 Cap. 867.
 Cap. 868.
 Cap. 869.
 Cap. 870.
 Cap. 871.
 Cap. 872.
 Cap. 873.
 Cap. 874.
 Cap. 875.
 Cap. 876.
 Cap. 877.
 Cap. 878.
 Cap. 879.
 Cap. 880.
 Cap. 881.
 Cap. 882.
 Cap. 883.
 Cap. 884.
 Cap. 885.
 Cap. 886.
 Cap. 887.
 Cap. 888.
 Cap. 889.
 Cap. 890.
 Cap. 891.
 Cap. 892.
 Cap. 893.
 Cap. 894.
 Cap. 895.
 Cap. 896.
 Cap. 897.
 Cap. 898.
 Cap. 899.
 Cap. 900.
 Cap. 901.
 Cap. 902.
 Cap. 903.
 Cap. 904.
 Cap. 905.
 Cap. 906.
 Cap. 907.
 Cap. 908.
 Cap. 909.
 Cap. 910.
 Cap. 911.
 Cap. 912.
 Cap. 913.
 Cap. 914.
 Cap. 915.
 Cap. 916.
 Cap. 917.
 Cap. 918.
 Cap. 919.
 Cap. 920.
 Cap. 921.
 Cap. 922.
 Cap. 923.
 Cap. 924.
 Cap. 925.
 Cap. 926.
 Cap. 927.
 Cap. 928.
 Cap. 929.
 Cap. 930.
 Cap. 931.
 Cap. 932.
 Cap. 933.
 Cap. 934.
 Cap. 935.
 Cap. 936.
 Cap. 937.
 Cap. 938.
 Cap. 939.
 Cap. 940.
 Cap. 941.
 Cap. 942.
 Cap. 943.
 Cap. 944.
 Cap. 945.
 Cap. 946.
 Cap. 947.
 Cap. 948.
 Cap. 949.
 Cap. 950.
 Cap. 951.
 Cap. 952.
 Cap. 953.
 Cap. 954.
 Cap. 955.
 Cap. 956.
 Cap. 957.
 Cap. 958.
 Cap. 959.
 Cap. 960.
 Cap. 961.
 Cap. 962.
 Cap. 963.
 Cap. 964.
 Cap. 965.
 Cap. 966.
 Cap. 967.
 Cap. 968.
 Cap. 969.
 Cap. 970.
 Cap. 971.
 Cap. 972.
 Cap. 973.
 Cap. 974.
 Cap. 975.
 Cap. 976.
 Cap. 977.
 Cap. 978.
 Cap. 979.
 Cap. 980.
 Cap. 981.
 Cap. 982.
 Cap. 983.
 Cap. 984.
 Cap. 985.
 Cap. 986.
 Cap. 987.
 Cap. 988.
 Cap. 989.
 Cap. 990.
 Cap. 991.
 Cap. 992.
 Cap. 993.
 Cap. 994.
 Cap. 995.
 Cap. 996.
 Cap. 997.
 Cap. 998.
 Cap. 999.
 Cap. 1000.
 Cap. 1001.
 Cap. 1002.
 Cap. 1003.
 Cap. 1004.
 Cap. 1005.
 Cap. 1006.
 Cap. 1007.
 Cap. 1008.
 Cap. 1009.
 Cap. 1010.
 Cap. 1011.
 Cap. 1012.
 Cap. 1013.
 Cap. 1014.
 Cap. 1015.
 Cap. 1016.
 Cap. 1017.
 Cap. 1018.
 Cap. 1019.
 Cap. 1020.
 Cap. 1021.
 Cap. 1022.
 Cap. 1023.
 Cap. 1024.
 Cap. 1025.
 Cap. 1026.
 Cap. 1027.
 Cap. 1028.
 Cap. 1029.
 Cap. 1030.
 Cap. 1031.
 Cap. 1032.
 Cap. 1033.
 Cap. 1034.
 Cap. 1035.
 Cap. 1036.
 Cap. 1037.
 Cap. 1038.
 Cap. 1039.
 Cap. 1040.
 Cap. 1041.
 Cap. 1042.
 Cap. 1043.
 Cap. 1044.
 Cap. 1045.
 Cap. 1046.
 Cap. 1047.
 Cap. 1048.
 Cap. 1049.
 Cap. 1050.
 Cap. 1051.
 Cap. 1052.
 Cap. 1053.
 Cap. 1054.
 Cap. 1055.
 Cap. 1056.
 Cap. 1057.
 Cap. 1058.
 Cap.

intentum propositâ rerum magnitudine, & docilem summa rerum celeriter comprehensa facit. Et non longè pōst: Quem *præsidentes studiis* deæ propiùs audirent. Unde tam dii quàm homines *præsides* dicti sunt: illi quidem in suo quisque numine, suæque vi: hi verò in sua quisque provincia, aut ab rege, aut à populo sibi commissâ. Idem Quint. Quod omnia sic egerit, ut genitum *præsidentem bellorum deo*, incredibile non esset: quasi cujus in manu esset imperium bellorum, aut auxilium: ut apud Liv. lib. 6. Di deæque omnes, qui capitolium incolitis, sicine vestrum militem ac *præsidentem* finitis vexari ab inimicis? *præsidentem* dixit pro *auxiliatorem* ac *defensorem*: ut alibi etiam sæpe. Præsēs (ut definit Ulpianus) is est, qui majus imperium in provincia habet omnibus post principem. Hinc *præsidium* dictum est *auxilium principale*. Nam *subsidiū*, id quod in auxilium succedit, dicitur. Et milites, qui ad tutelam oppidi, castelli, similiumq; collocati sunt, *præsidium* vocantur: ut impositum est *præsidium Caietæ*. Nam *præsul* antiquitus is dicebatur, qui primus erat inter *Salios*: id est, Martis sacerdotes, Romæ duntaxat, à saliendo dictos importandis ancilibus,

CAP. LXVI.

Assentior, Adulor, Blandior.

Assentari, Adulari, Blandiri, ita differunt, quod assentari est insidiosè & conciliandè alicujus utilitatis gratiâ effusiùs, & plerunq; falsò quempiam laudare: Adulari vero, inservire, & captare, ut favorem emereamur quoquo modo, vel voce, vel gestu: estque tractum ἀπό τοῦ δούλης, quod est servus. Et sanè adulari servile est, non liberale & ingenuum. Blandiri propriè ad tactum pertinet;

net, & per abusionem ad alios sensus transfertur, & nonnunquam etiam ad animum. * Quint. Tu ^{In pariete palmato.} non cogitas quemadmodum suspenſa manu *sonantem blandè* cardinem flectas. * Idem: *Blandiar* ^{In agro redempt.} paulisper, iudices, *calamitatibus meis*, & sic agam tanquam inveniſſem utrumq; ſanum. Ideoque idem quodam loco penè pro eodem poſuit hæc duo poſteriora verba: * Tranſeo oblatam nolenti muſæ- ^{In Milit. Marian.} rum vacationem, & *blandiùs* quàm militiæ diſci- plina poſtulet, *adulatum* militi tribunum. *Adulatum blandiùs* dixit, ne aut *blandiùs blanditum*, aut *adulantiùs adulatum* diceret, ſi tamen *adulantiùs* reperitur. Et ^{Lib. II. c. 3.} alibi: Et animalium quoq; ^{z Georg. 3.} ſermone carentium, ira, lætitia, *adulatio*, & oculis, & aliis ſignis corporis deprehenditur. Sunt enim muta animalia hominum ſerva, quæ ſigna maxime apparent in canibus, de quibus inquit ^z Virgilius: ^z Georg. 3.

Hic canibus blandis rabies venit.

Nam *aſſentari* non cadit in muta animalia: niſi credimus hoc modo corvum à vulpe fuiſſe decep- tum, cum optimum cibum ore geſtaret.

CAP. LXVII.

Excuso & Cauſor.

EXcuſare *apertam ſignificationem* habet: item- que *Cauſari*. Excusamus crimen obiectum, quod cùm videtur ſatis purgatum, recentes dicunt, *Habeo te excuſatum*: veteres dicebant, *Accipio excuſationem*: ſicut in illo, Dum quis mihi tulit conditionem (verbi gratià) an velim negotiari in ſua pecunià in commune lucrum, dicam, *Accipio conditionem*. Eſt & altera huius verbi ſignificatio, quæ à priore defluxit, *quoties id, quod in cauſa fuit, ut peccaremus, adſerimus in excuſationem*. Nec dicemus (ut aliqui loquuntur) *Accuſo*, ſed *Excuso*: quàmvis potiùs videatur ratio

^a In pascu
cadaver.

^b In Calig.
6. 23.

^c Lib. II. c. I.

^d Eclog. 9.

ratio exigere, ut per *Accuso*, quàm per *Excuso* loquamur: veluti si latrones aut flumina impedimento fuerint, ne ad diem adesse possem, dicam eo modo, quo ^a Quintilianus: Tu tamen si interpellatus tempestatibus serius venisses, *excusares mare, & ambiguos flatus*: & tibi bonam causam habere videreris, cum diceres, ante non potui. *Excusares* dixit, non *Accusares*. Liv. lib. 6. Exactæ jam ætatis Camillus erat, comitiisque jurare parato, in *verba excusandæ valetudinis* solita, consensus populi restiterat. Et lib. 38. Ubi dies venit, citariq; absens est coeptus, L. Scipio *morbum causæ esse cur abesset excusabat*. Lucanus in octavo: *Littusque malignum Excusat*. *Causari*, est *causam rei gestæ adferre*. ^b Suet. Syllanum item socerum ad necem, fecandasque novaculæ fauces compulsi; *causatus in utroque*, quod hic se ingressum turbatus mare non esset secutus. Aliquando penè, quod illa significatio superioris verbi (de *Excuso* dico) in secundo significato. ^c Quint. Nec *causanti pupillo* sic tutor irascatur, ut non remaneant amoris vestigia, & sacra quædam patris ejus memoria: *Causanti pupillo*, quasi *excusanti acerbitatem tutoris*. Cui simile est illud Papiniani: Jussus rationem reddere, & liber esse, si hæres *causabitur* accipere rationes, nihilominus liberum fore, i. si *impedimenta prætendet*. ^d Virg.

Causando nostros in longum ducis amores.
Id est, *impedimenti causas asserendo*. Ulpianus: Proscribere palam sic accipimus, claris literis, ut de plano rectè legi possint, ante tabernam scilicet, vel ante eum locum in quo negotiatio exercetur: nec in loco remoto, sed in evidenti. Literis, utrum Græcis an Latinis? puto secundum loci conditionem: ne quis *causari possit ignorantiam literarum*. Et alibi: *Causari tempestatem*

ac vim fluminum. Ubi liceat dicere, *Excusare ignorantiam literarum, & excusare tempestatem ac vim fluminum.*

CAP. LXVIII.

Mando, Præcipio, Jubeo, Impero, Edico & Indico.

M Andare, est cuius personæ gerendum ali-
quid exequendumque committere : ut
* Quintilianus: *Mandata tamen tua fili pera-* e In Corp.
go, id est (ut nunc loquimur) *commissiones*, non project.
autem *jussa*. Nam deformis alioquin esset, si fi-
lius juberet imperaretque patri. *Præcipere*, est
tum *magistrorum*, quod est *præcepta tradere*,
tum *magistratum & superiorum personarum*.
Sallust. in Catilinario: *Judices rerum capitalium*
quibus præceptum erat. Idem in Jugur. *Micipsa*
pater meus moriens mihi præcepit. *Jubere* fre-
quenter idem est quod *imperare*: ut Quint. *Pa-*
ter me jussit. † Et alibi: Nam quamvis infestum f In Gl'd.
latronibus mare *jussus* intravi. Neq; dissimulave-
rim, magnas fuisse causas patri, cur hoc mihi *impe-*
raret, quod ipse facere non potuerat. Pro eodem
accepit *jubere & imperare*. Hic tamen annotan-
dum est, quod sicut eleganter dicimus, *impero*
mihi, ut apud eundem: *imperavit sibi*, ne quas
admitteret amplius preces, ut etiam *Permisi*
mihi, permisti tibi, permisit sibi: ita non ele-
ganter dicas, *Jussi mihi*. Præterea cum ita di-
camus *imperata*, ut *jussa*, huic apponimus ver-
bum *Exequor*, *Perago*, & si quid est simile: illi
autem ferè unum verbum, quod est *Facio*: ut
apud s eundem: Neque ipse hoc periculum g In Ap.
ignoro, expertus non levi documento, quanti ste- paup.
terit mihi, quod semel *imperata* non feci. In
hoc etiam hæc verba differunt, quod *impero tibi*
hanc rem dicimus: *Jubeo* verò, præter hanc con-
structionem potest habere & illam, cujus exem-

b Adelph.
Act. 3.
Scen. 5.

plum modo protuli, *Pater me jussit*. Est etiam *jubere* non planè *imperare*, sed quasi *bortari*: ut idem: Spera tu, *jube sperare* matrem. Cicero etiam frequenter hoc modo loquitur: ut pro Deiotaro: Literis quas ad me Tarracone misisti, bene *sperare jussisti*. Cui simile est *b* Terentii, *Jubeo te salvare*. Virgilius in quinto:

Reddique viro promissa jubebant.

Lib. 1.

Quàm quæso decorum fuisset, ut regi milites ac comites sui imperarent? *Edicere* est *magistratum*, *regumve*: unde *edictum consulum*, sunt literæ consulum, quibus aliquid jubent atque imperant. Nam *indicere* propriè *denunciare* est: ut, *Indictum est bellum*, indixi bellum fortunæ, indixi bellum voluptatibus, indixit Romulus spectaculum. *i* Livius: *Indici* deinde finitimis spectaculum jubet. Iterùm: *Indixit*, in posterum diem ut adessent. Idem: *Indicto justitio*. Iterùm: *Delectusque & justitium indictum est*.

C A P. LXIX.

Introcludo & Intercludo.

Æn. 2.

Introcludo te, id est in *interioribus claudio*, si reperitur: *intercludo* te, *iter tuum impedio*, & quasi *iter cludo*. *k* Virg.

Parad. 1.

m In Ap.
paup.

Intercluserit hyems, & terruit Auster euntes.
i Cicero: Qui *iter* Pœnorum cadaveribus corporum suorum *intercludendum* putaverunt. Qua ratione etiam dicimus *Intersepio*. *m* Quint. His textis, ne universi mellis pondus effluat, *inter-septa onera clauduntur*, quasi *circumsepta*, vel quâ *effluere mella poterant septa*.

CAP.

CAP. LXX.

Ex sententia, & Ad votum habere.

EX *sententia* aliquid habere & *ad votum*, licet illud videatur rationis esse, hoc affectus, eodem tamen ferè significationis veniunt: ut Quintilian. Habesne uxorem *ex animi tui sententia*? ⁿ Et alibi: Et *ad omne votum* fluente fortuna, lascivit ocium.

ⁿ In Milit. Marian.

CAP. LXXI.

Facere iter *vel* viam, & Iter habere.

Iter *facere*, *viam facere*, *viam munire*: item, *Iter facere*, & *Iter habere*, differunt. *Iter facere*, est (ut imperiti loquuntur) *itinerare*, & (ut periti) *ingredi iter*, aut *viam*: ut Cicer. de Senect. Masinissam, cum pedibus *iter ingressus est*, in equum non ascendere: cum in equo, ex equo non descendere. Idem libro primo Officiorum: Tempus à natura ad eligendum, quam quisque *viam* vivendi sit *ingressurus*, datum est. *Viam facere* propriè est, *ubi non erat via, viam & transitum aperire*. ^o Quintilian. Se- ^o Lib. 5. c. 14. ratur igitur non semitis: sed campis, non uti fontes angustis fistulis colligantur, sed ut latissimi amnes totis vallibus fluant, ac sibi *viam* (si quando non acceperit) *faciat*. Quod non probè dixeris *Muniat*. Est enim *munire viam*, *repurgare*, *resicere*, ac *substruere*, interdum *lapidibus*: quales sunt *vie Romane* à plerisque portis in multorum dierum iter silicibus stratae. Cicero pro Milone: Perinde quasi Appius ille cæcus *viam munierit*, non quâ populus uteretur, sed quâ sui posterì latrocinarentur! Et per translationem de corporeis ad incorporea. Quint. libro 2. tertio: Propterea quod *plurimi authores*, p. Cap. 1. *quam-*

quamvis eodem tenderent, *vias* tamen *diversas munierunt*, & in suam quisque induxit sequentes. Dicimus etiam ut *viam*, *ita ripam munire*, *alveum munire*, *aditum munire*, cum illa *reficimus vel reparamus*. Cicero etiam *Aditum munire*, pro *Viam munire*, dixit pro Cluentio: *Aditum* sibi aliis sceleribus ante *munivit*. *Iter habere*, est *iter aliquem esse facturum*. Cicero: *Habebat iter* ad Hiattrum regem, pro Flacco: & ad Q. fratrem: ⁹ Et quod ille in Sardiniam *iter habebat*.

⁹ Ep. 4. 1.2.

C A P. LXXII.

Propono & Ostendo, cum aliis Verbis.

Propono *præmium*, propono *metum*, ostendo *spem*, ostendo *metum*, fere in eadem significatione, hoc est, hinc hortor, illinc deterreo, nisi quod *Proponere*, est *potius potestatem imperiumque habentis*: *Ostendere vero*, *consilium dantis*. Cicero: *Quis est qui proposito tanto præmio non excitetur?* Idem: *Propositis mortis & exilii minis*. Item: ¹ *Spem metumque ostendere*. Atque iterum: *Magnum huic urbi periculum ostenditur*.

¹ Verr. 6.

C A P. LXXIII.

Pacificatus sum, *Pacatus sum*, & *Placatus sum*,

P*acificatus sum*, *pacem feci*: *pacatus sum*, *in pace sum*, vel *q̄b armis recessi*: *Placatus sum*, *ab indignatione animi ad lenitatem redii*, vel *animo leni sum*.

CAP.

CAP. LXXIV.

Parem esse, & Paria facere.

Parem esse, idem est quod *sufficere alicui operi, sive resistendo illi, sive exequendo*. Cic. ad Atticum libro duodecimo: *¶ Eum interpellat fletus, cui repugno quoad possum: sed adhuc pares non sumus*. Quintilianus, in geminis languentibus: *Nunc infelix non par est dolori, nunc non invenit ulla solatia, ex quo videtur sibi filium perdidisse victurum*. *¶ Idem: Non fallit nos nefande, quid captes, hoc quod supra silentium trahis alta suspiria, quod in prorumpenti videris exclamacione deficere, mendacio paratur autoritas, & in fidem erupturæ vocis affertur, ut fateri videaris invitus: dic tamen, par est huic rei matris integritas, ut mentiaris:*

Ep. 10.

¶ In infami in matrem.

¶ Lucanus:

¶ Lib. 2.

Hunc habuisse pares Phœbeis ignibus undas.
 & hoc in *resistendo*. In *exequendo* autem idem
** Quintil. Aspicio par laboribus corpus. Non-* ** Decl. 13.*
nunquam Par idem est, quod decens: ut
idem: ¶ Si propter matrimonia violata urbes *¶ Lib. 5. c. 11.*
eversæ sunt, quid fieri adultero par est? Paria
facere, est, quod alibi amissum est, vel quod
aliunde acceptum, alibi, vel aliunde compen-
sare. Idem Quintil. ¶ Paria tecum facio, *¶ Decl. 9.*
respublica, quæ propter me unum civem perdi-
deras. Et alibi: ¶ Sic paria faciemus. Tu *¶ Decl. 6.*
illic eris vicarius meus. Plinius avunculus:
¶ Nascuntur & alio modo terræ, ac repente in *¶ Lib. 2.*
aliquo mari emergunt, velut paria secum faci- *c. 86.*
ente naturâ, quæque hauserit hiatus, alio loco
reddente. Plin. Junior ad Priscum, lib. 7. ¶ Ha- *c Epist. 19.*
buerunt officia mea in secundis, habuerunt in
adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor
reversarum: non feci tamen paria: atque eò

magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. Seneca : Ut statim tibi solvam, quod debeo, &, quantum ad hanc epistolam, *paria faciamus.*

C A P. LXXV.

Sollicito.

Sollicito te, vel, quoddam *spem metumve tibi ostendo* : ut, *Sollicitare plebem, vel inquieto, & tibi curam injicio.*

C A P. LXXVI.

Gratum facio & Gratificor.

*d Lib. 13.
Ep. 68.*

Gratum facio & Gratificor (si quid differunt) ita differunt, quanquam utrunque est ex *Gratum & Facio*, non tamen utrunque compositum. Differunt autem ita, quod *gratum facere est quiddam minus*, & propè idem, quod *obsequi, & inservire* : ut *d Cic.* Si hunc juveris, *gratissimum mihi feceris.* *Gratificari, quiddam majus.* Unde deum *gratificari hominibus* dicimus, non autem *gratum facere*, quasi idem sit, quod, *beneficia conferre.*

C A P. LXXVII.

Deduco, Reduco, Comitari & Affectari.

Deduco & Reduco *generalem* habent *significationem* : sed in hoc *specialem*, *quoties alicui officii gratia prestamus comitatum* : ut, *Deduxi Catonem in senatum* : eumque ut *domum reducam*, hic *expecto* : sed *proprie hoc est inter homines non multum dignitate & auctoritate distantes.* *Comitari vero minorum potius erga majores.* *Cæterum deducere & reducere, est quasi ad certum locum* : *Affectari vero, quasi comi-*

comitatum præstare, non tantum *in itinere* aut *navigatione*, aut *militia*, sed ferè *per urbem* : ut Cic. de Orat. lib. 2. Cùm ædilitatem Crassus peteret, eumque major natu, & consularis Sergius Galba affectaretur, quòd Crassi filiam Cn. filio suo despondisset.

C A P. LXXVIII.

Satio & Saturo.

Satiare ad omnes sensus attinet : Saturare ad unum gustum. Nam figuratè locutus est Cic. *Iracundiam meam satura tuo sanguine* : quasi *sitim meam satura*. Satiare frequenter ad animum transfertur.

C A P. LXXIX.

Incedo & Ambulo.

Incedere est *ambulare* : inde *incessus*, sive tardus, sive festinus, sive commotus, & incompositus, immoderatusque ; propriè tamen *sublimior* quidam, & *fastum præ se ferens*. e Virg. e Æn. I.

Regina ad templum magnâ comitante catervâ Incessit. —

f Et iterum :

f Æn. I.

Et vera incessu patuit dea.

Quod Seneca quodam loco delarat : *Tenero ac molli passu suspendimus gradum, nec ambulamus, sed incedimus.*

C A P. LXXX.

Adversor & Aversor.

Adversor tibi, & Aversor te. De primo nihil dubii est : secundum sumit significationem à gestu, quoties *ab aliquâ re, quam detestamur,*

testamur, vultum avertimus. Quintilianus in
 2 Cap. 3. § undecimo. Aspectus enim eodem semper ver-
 titur, quo gestus; exceptis quæ aut damnare, aut
 non concedere, aut è nobis removere oportebit,
 ut idem illud videamur vultu averfari, manu re-
 pellere. ^h Maro :

—Dii talem terris avertite pestem.

In Deuteronomio, & in aliis pluribus locis est :
 Gentes quas dominus averfatur, i. detestatur at-
 que abominatur, & à quibus præ odio vultum
 avertit. Multi tamen indocti scribunt legunt-
 que, Adverfatur dominus.

C A P. LXXXI.

De Levo, & compositis.

LEvo, est Adlevo, & molestiam laboremq; ex-
 tenuo. Nam pro illo significato, quod est su-
 stollo, notum est : ut Livius lib. 21. Mox aqua
 levata vento, cum super gelida montium cacu-
 mina concreta esset. Sublevo, auxilium defensio-
 nemq; præsto. ⁱ Cic. Zopyrus, qui se naturam cu-
 jusque ex forma perspicere profitebatur, derisus à
 cæteris est, qui illa in Socrate vitia non agnosce-
 rent : ab ipso autem Socrate sublevatus, cum illa
 sibi signa ratione à se devicta diceret. Adlevo, in
 altum tollo, vel de imo, & ubi quid jacet atque
^k L' b. i. c. ii. projectum est, sursum tollo. ^k Quint. Vidi mul-
 tos, quorum supercilia ad singulos vocis conatus
 adlevarentur. Idem: Homini in aquam lapsò,
 atque ut adlevaretur oranti. Inde per translati-
 onem ad qualitatem fortune, ut ⁱ idem : Quare
 non petit, ut miserum putetis, nisi & inno-
 cens fuerit. Non petit, ut afflictum adleve-
 ris, nisi & probaverit sese infeliciorem, quod
 patrem amisit, quàm quod oculos. Etiam nonnun-
 quam sublevo pro adlevo, ut apud Sueton. de
 Vespas-

ⁱ In pariet.
 palmar.

Vespasiani [■] vitâ : Dumque surgit ac nititur, inter manus *sublevantium* extinctus est. *Elevo*, *imminuo*, & *extenuo*, ut idem [■] Quintil. Nam [■] Lib. 12. c. 7. quis ignorat, quin id longè sit honestissimum, ac liberalibus disciplinis, & illo, quem exigimus, animo dignissimum, non vendere operam, nec *elevare* tanti beneficii *autoritatem*? cum plerumque hoc ipso possint videri vilia, quod precium habent! Nusquam memini in alium sensum reperisse me. Nam Hieronymus testatur quodam loco Esaïæ, *Elevatum est super limina templi*: debuisse transferre, *Sublatum est*: sed ad tollendam ambiguitatem (ne quis putaret sensum esse talem, qualis est: *Sublatum est mihi pallium*) ad aliud verbum recursum fuisse. Proprium tamen erat *Sublatum*: ut idem [○] Quintilianus: *Tunc te* [○] In Mathe-
fas est *sublatis ad cælum manibus* proclamare, *mat.*
Mathematicæ, mentitus es.

CAP. LXXXII.

Perpendo, Expendo, Appendo, Impendo,
& Impendeo.

PErpendere, est exactè ponderare, atque examinare: non autem (ut aliqui volunt) *intelligere* atque *animadvertere*. ^p Cic. Quid in amicitia fieri oportet, quæ tota virtute *perpenditur*? ^p De Amic. *Expendere* ejusdem ferè significationis est. Idem in Verr. 5. Deinde hæc *expendite* atque æstimate. Idem Offic. 1. Quæ contemplantes *expendere* oportebit, quid quisque habeat sui, eademq; moderari, nec velle experiri, quàm se aliena deceant. *Appendere* est tum *suspendere*, ut notum est: ut, *Appendi uvæ*: tum *ad lancem stateramve ponderare*. Idem in ^q Antonium: Ut jam *appendatur* pecunia, non numeretur. Et in procemio orationum Æschinis ac Demosthenis à se translatarum,

tarum, figuratè ad incorporea transtulit: Ea putavi non annumerare lectori debere, sed tanquam *appendere*. *Impendo* habet participium præsentis tale, quale est ab *Impendeo*, ut admoniti simus, cavendum esse ne ista nos fallat ambiguitas: quale est apud eundem de senectute: Mortem igitur *impendentem* omnibus horis timens, quis possit animo consiliter? Hoc participium est ab *impendeo*, non ab *impendo*. Est autem *impendere* *supra caput jamjam casurum pendere*: ut, *Nubes impendunt*. Et, *gladius ille equinâ seta appensus supra Dionysii convivæ caput imminens impendebat*. *Impendere* ab *Impendere* apice distinguendum est.

* Tusc. 5.

C A P. LXXXIII.

Rapio, Eripio, & Præripio.

R *Apere* manifestam significationem habet, cum de aliis rebus loquimur: cum vero de *personis*, duobus modis accipitur: Uno, qui ad res quoque pertinet: ut apud *Virgilium*:

f Georg. 4.

Quid faceret? quo se rapta bis conjuge ferret?

Raptâ dixit pro ablatâ.

* Æn. 8.

Et *alibi*:

Raptas sine more Sabinas.

Altero pro eo, quod est *vim afferre*, sive *vitare*, vel si non asportet, nec *foemina* loco deducat, quod propriè de virginibus, quæ *vitiatæ* sunt, dicitur: ut apud Senecam, qui eandem legem non eisdem verbis repetit, *quodam loco sic retulit: Rapta, raptoris* aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Alio *loco sic: Vitiatæ, vic-*

* Lib. 1. declam. 5.

* Lib. 8. declam. 6.

atoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Ab hoc verbo duo composita sunt, *Eripio* & *Præripio*: quorum primum quoties habet cum accusativo dativum, fere *in malam partem* accipitur: ut, *Eripuisti mihi omnes bonè vivendi facultates.*

cultates. Quoties verò ablativum cum præpositione *A* vel *Ab* five *Abs*, plerumque in bonam: ut, *Eripuisti me à periculo.* Interdum in malam: ut *Eripuisti à me filiam.* Quod verbum ita differt à *Præripio* (præterquam quòd nunquam hoc postulat talem ablativum) quod qui alteri aliquid eripit, potest id non in suos usus eripere: ut, *Eripuit illi vitam:* qui vero præripit, in suos proprios usus rapit, neque præpositio illa antecessorem temporis declarat. Cic. pro Gallo: *Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus orator: tu illi, ne solus.* Non hoc intelligit Cicero, quod Demosthenes huic aut aliquid eripuerit (ut qui auferre nihil posset nondum nato) aut priorem se fecerit. Non enim Demosthenes primus oratorum antiquitate temporis dicitur, sed facultate: neque hunc solus Demosthenes ætate antecessit, eo quidem magis, quòd hic ipse æqualis Ciceroni non potuisset invicem antiquissimo illi aliquid ante auferre. Ergo ille præripuit tibi, id est, rapuit sibi istam dignitatem, ut summus orator ille videatur: futurus etiam solus, nisi tu partem in te illius laudis transtulisses, esseque tu dignus nomine oratoris, quamvis non æquandus Demostheni, quo nomine adhuc post illum præter te dignum vidimus neminem. Nonnunquam hoc verbum significat ante capere, sed magis in passivo: ut, *immaturâ morte præreptus*, non poterat præstare qualem promiserat regem. Sunt autem hæc verba Plin. ju- y De Anco
nioris de viris illustribus, quasi dixisset, *Imma-* Martio.
tura morte præventus.

Titubo, Nuto, ac Vacillo.

z In pascu
cadaver.

a Lib. 12. c. 1.

b Lib. 11 c. 3.

c In Bruto.

d Lib. 16.
Ep. 13. ad
Fam.

Titubare, est pedibus non valentis insistere, quales sunt ebrii, aut infirmi, aut vulnerati, aut decrepiti senes: ut, apud ^z Quint. At non tuâ culpâ fames cœpit; sed vulneratum jugulasti, *titubantem* stravisti, fumantem incendisti. Transfertur etiam ad animum ut apud ^a eundem: Neque ulla unquam tanta fuerit dicendi facultas, quæ non *titubet*, ac hæreat, quoties ab animo verba dissentiant. *Titubare* quoque lingua & dentes dicuntur: hinc linguae & oris *titubantia*. Nutare est propriè alicujus male solidatæ molis ruinam minantis. De animo quoque dubitante & nesciente quò se potissimum conferat, nutare dicitur. *Vacillare* est alterno motu inconstantem ^b esse: ut ^b idem; Est & illa indecora in dextrum & sinistrum latus *vacillatio* alternis pedibus *insistentium*. ^c Cicer. Cùm ex eo in utranque partem toto corpore *vacillante* quæsit. Unde & *naves* utique *vacuæ vacillant*: & idem ^d Cicero de quodam præ infirmâ valetudine non rectè scribente, inquit, *Vacillantibus literulis*. Ad animum quoque transferimus, ut apud Jurisconsultos, de fide testis *vacillante*, qui inconstantia & diversa testimonia dixerit.

C A P. LXXXV.

Vaco, & Vacat, & Careo.

e De Senect.

Vacas sapientiæ, das operam sapientiæ: *Vacas sapientiâ, cares sapientiâ*. Quanquam carere propriè, est vacare quibus indiges: quod significavit Cicero, cùm ^e inquit: Satiatis verò & expletis jucundius est carere, quàm frui: quam non caret is, qui non desiderat. Impropriè
ta-

tamen dicimus, *Cares culpâ, Cares periculo, Cares damno*. Cum nomine tamen significante actionem quandam five qualitatem adjungimus A præpositionem: ut, *Vacas à labore, vacas à componendo, vacas ab agriculturâ, vacas ab omni molestiâ*. Similiter per nomen, *Vacuus sum ab omni occupatione atque omni sollicitudine*. Hoc autem verbum quum sit impersonale, quæri potest quid significet. Quint. ^f inquit: Non; imò ^f Lib. II. c. 7. oderit reum verba aucupantem, & anxium de famâ ingenii, & cui diserto esse *vacet*: hîc videtur *Vacet* accipi pro eo, quod est, *Curæ sit*. Idem ^g alibi: Tunc inchoare hæc studia, vel non ^g Lib. I. c. 20. *vacabit*, vel non libebit: hic videtur esse pro eo, quod est, *Tempus vacuum erit*. Nam *libebit* idem est, quod, *Curæ erit*. Et ne quis auderet immutare *Licebit* pro *Libebit*: Plinius ^h junior ^h Lib. I. Ep. 10 (quanquam infinita sunt hujusmodi exempla) querens quòd non posset operam dare admirando cuidam philosopho, ita ad amicum scribit: Quo magis te, cui *vacat*, hortor, cùm in urbem proximè veneris, (venias autem ob hoc maturiùs) illi te expoliendum limandumque permittas. Quid igitur duas has significationes huic tribuimus verbo, quum præter id, quòd ambiguum erit, utrum potiùs significetur, supervacuum videatur dicere, vel non *vacabit*, vel non *libebit*, satis sit dicere, non *vacabit*, quò videbuntur illa duo significari? Quare exponamus, ut cæteros locos, ita & illum, Cui esse diserto *vacet*: *vacet vacuum est*, hoc est, *vacuum tempus est*: vel si vis, cui est *vacuus animus*, quod significavit Virgilius, cùm ⁱ inquit: ⁱ Æn. 2;

Sed si tantus amor casus agnoscere nostros.

Hoc quantum ad voluntatem, quod est, si liber.

Deinde quantum ad facultatem temporis, vel vacuitatem animi:

^k Et

Æn. I.

Et vacet annales nostrorum audire laborum.
Dixerat enim :

— Et jam nox humida cælo

Præcipitat, suadentq; cadentia sidera somnos.
Quasi non videretur tempus illud tantam narra-
tionem pati, aut ipsa Dido eo tempore æquo ani-
mo posse audire quod audire cupiebat.

CAP. LXXXVI.

De Conscisco, Ascisco, & Descisco.

Consciscere ferè ad mortem pertinet : Ple-
runque enim sic legimus, Mortem sibi-
ipse conscivit, mortem tibiipse consciscis, mor-
tem mihiipse consciscam, cogam te ad mor-
tem tibi per teipsum consciscendam. Asci-
scere est remotum aliquid, quasi scitè vocatum
capere. Cic. de Oratore : Expertes esse pruden-
tiæ, quam sibi asciverunt. Idem in Oratore :
Quod minimè politæ, minimeque elegantes sunt,
asciverunt aptum suis auribus opimum quoddam,
& quasi adipale dictionis genus. Desciscere, est
ab imperio se ductuque alterius subtrahere, ut
milites à duce, populi à domino, discipuli ab opi-
nione magistri, quam prius sequebantur, præfer-
tim ad alterius vel imperium, vel sententiam se
conferentes.

CAP. LXXXVII.

Assévero.

Asseverare, est inter ipsa argumenta proba-
tionesq; admiscere vim animi, motumque :
Lib. 5. c. 12. quod declarat Quint. cum inquit : ¹ Altera ex as-
severatione probatio est. Ego hoc feci, tu hoc mihi
Lib. 4. c. 2. dixisti : & facinus indignum : & alibi : ^m Quum
præsertim quorundam probatio sola sit in asseve-
ratione & perseverantiâ.

CAP.

CAP. LXXXVIII.

Exhibeo, Facio, *vel* Faceſſo negotium.

Exhibere illi negotium, facere, *vel* faceſſere negotium, eſt, alterum moleſtiâ ac labore afficere, frequenter quidem per accuſationem: ut Cicero Offic. 3. Criminabatur etiam quod Titum filium, qui poſtea Torquatus eſt appellatus, ab hominibus relegâſſet, & ruri habitare juſſiſſet. Quod cùm audiſſet adoleſcens, negotium videlicet exhiberi patri: hoc eſt, patrem accuſari, *vel* moleſtiâ laboreque affici. Nam negotium, ſæpe pro labore, apud hunc præſertim, legimus: ut ⁿ Tusc. 1. Quid negotii eſt iſta poetarum portenta con- vincere? Idem de naturâ deorum: ^o Lib. 1. Dii nec habent negotium ipſi, nec alteri exhibent. Quint. libro quinto: ^p Cap. 12. Ut vulneratus, aut filio orbatus, non fuerit alium accuſaturus, quàm nocentem; quando ſi negotium innocenti facit, liberet eum noxa, qui admiſerit: i. ſi innocentem reum facit. Cic. ad Appium ^q Lib. 3. Cùm eſt ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium faceſſerent: ^{Ep.} 10. i. accuſarent, inſectarentur, ad penam vocarent.

CAP. LXXXIX.

Deturbo, Exturbo, & Disturbo.

Deturbare, eſt, deorſum cum violentiâ de- jicere. ^r Virg. ^r Æn. 5.

— Puppi deturbat ab altâ.

Exturbare, è loco eundem in modum de- jicere. Disturbare, diſſipando, diruendoque diſ- jicere. Quint. Non enim diſcuſſos alicujus operis angulos, aut diſturbatos parietes objicimus. Cic. ^{Philip.} 1. Ut dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publicè ex ſenatus ſententiâ ædificatam domum.

CAP.

CAP. XC.

De Admoveo & Amoveo, Adverto & Avertō,
Adversus & Aversus.

De Orat.
1. 2.

Admoveo manum, appono manum: Amoveo manum, removeo manum: Adverto oculos, mentémve: aliquò oculos mentémve convertito. Avertō oculos, aut mentem: alicunde convertito oculos, aut mentem. Adversus, oppositus; opposito pectore atque objecto. Aversus, terga ostendens, unde illud Tullianum * aliquanto obscœnius, sed ad rem declarandam pertinens: Et adversus & aversus impudicus es.

CAP. XCI.

Consternere, & Consternari.

Consternere, est corporis: Consternari autem, animi, cum mens turbata est, & de statu mota, & quasi humi strata. Ideoque sæpe conjungi animum videmus, ut, Consternatus animo. Sallust. tamen primo Historiarum inquit: Equi sine rectoribus exterriti, aut faucii, consternantur: quum sit usitatus, Consternuntur.

CAP. XCII.

Non Placeo, Displiceo, & Placeo mihi.

* Lib. 2.

* Philip. 1.

Non placeo mihi, & displiceo mihi, ab illo Placeo mihi, diversæ significationis sunt, præter negationem. Nam ea prima aperti intellectus sunt, ut de oratore Cicero ^a: Nunquam mihi minus, quàm hesterno die, placui: & in Philip^b p^cis ^x: Cumque de via languerem, & mihi met displicerem. Tertium est idem quod Superbio dote aliquâ, bonove, quod mihi adsit, & gloriior, & mihi eo nomine confido, plerunque cum inferi-

feriorum contemptu. Quint. *Placeas licet tibi* y In Apib.
opum tuarum fiducia dives, si mihi idem invidere Paup.
 non expedit, pares sumus. Pene in hunc sensum
 accipitur *Mirari* se, nam id efficere in alterum,
 laudabile est: unde apud eundem de Socrate di-
 citur z. Nam ideo dictus est *σῖπας*, id est *agens* z Lib. 9. c. 2.
imperitum, & admirator aliorum, tanquam sa-
piendum. De se ipso crebrius in vitium est, Idem:
 Quod se silentio parricida miraretur.

Valerius Martialis a:

a Lib. 12.

Ipse ego, quam dixi: quid dentem dente juvabit Ep. 2.

Roderè? carne opus est, si satur esse velis.

Ne perdas operam: qui se mirantur, in illos

Virus habet: nos hæc novimus esse nihil.

Se mirantur dixit, quasi sibi placent, vel de se
magnifice sentiunt.

C A P. XCIII.

Moror te, & Maneo te.

Moror te, & Maneo te, à quibusdam ex-
 ponuntur pro *expecto*. Sed meâ tamen
 sententiâ magis poëtice, quàm oratoriè. b Virg. b Æn. 10.

Et tua progenies mortalia demoror arma.

Terent. *Quem hic manes?* Oratores potius acci-
 piunt *Moror te*, pro *retineo te* & in morâ teneo.

Ideoque hæc duo verba sæpe junguntur: ut apud

Quint. c *Quid me adhuc pater detines, quid mo-* c In Mathem.

raris abeuntem? Maneco pro eo, quod est, futu-

rum est, ut ipse accipio, apud ipsos interdum eti-

am poëtas. d Virgil.

(*stris.* d Æn. 6.

Te quoque magna manent regnis penetrabilia no-

id est, tibi futura sunt. Cicer. e *Cujus te fatum,* e Philip. 2.

sicut Curionem, manet, hoc est, cujus fatum ti-

bi futurum est, sicut fuit Curioni.

CAP. XCIV.

Conflavi, Contraxi, & Dissolvi æs alienum.

Conflavi æs alienum, & Contraxi æs alienum, idem est, quod, factus sum debitor alienæ pecuniæ. Dissolvo æs alienum, idem est, quod, Quicquid contraxeram æris alieni, restituo, ac pluribus solvo, vel, quasi catenâ, qua ligabar, me, solvendâ pecuniâ, dissolvo. Quintil. Non ego æs alienum luxuriâ contraxi. Cicero: ^f Patri persuâsi, ut æs alienum filii dissolveret. Quibus exemplis plena sunt omnia.

f Philip. 2.

CAP. XCV.

Migro & Decedo, Discedo & Recedo.

Migro Decedoque, sic à Discedo Recedoque differunt, quod Migrare est domicilium mutare, & aliò se ad habitandum conferre, relicta priore habitatione. Et est apud Jurisconsultos titulus De migrando. Similia huic sunt Emigrare, Demigrare, Commigrare: Remigrare autem, reverti in pristinum domicilium. Transmigrare, est in longinquioris loci domicilium, habitationemve migrare. Immigrare, in domum aliquam habitandi gratiâ ire. Eapropter homines, qui moriuntur, migrare dicuntur. Sed rectiùs cum appposito, quàm sine appposito, ut multi faciunt, nescientes Ciceronem cum appposito solere loqui: ut de republicâ libro 6. & Antequam ex hac vitâ migro, conspicio in meo regno, & his tectis P. Cornelium Scipionem. Et Quintilianus in corpore projecto: Seu cum ad infernas sedes anima migravit. Etenim qui moriuntur, tanquam domicilium corporis relinquentes, aliò ad habitandum, duntaxat anima, se transferunt. Contraque nequaquam milites, cum castra

p In somn.
Scip.

castra movent, aut de *statione munitionibusve decedunt*, *migrare* dicuntur, utpote ubi *domicilium non habuerunt*, nec in *domicilium se conferunt*. *Decedere*, quanquam accipiatur nonnunquam pro eo, quod est, *Discedere*, aut *recedere*: tamen proprie est, à *mandato custodiae suae loco recedere*. Unde Consules, Proconsules, Praesides, Praetores dicuntur *ex provinciâ decedere*: item *praesidia de urbibus atque castellis*. Sine appositione intelligitur pro *mori*: quasi à *custodiâ & gubernatione corporis proficisci*. Cicero in Senect. Vetatque Pythagoras sine jussu Imperatoris, id est Dei, de *praesidio & statione vitae decedere*. Idem de republica: ^b ideoque & tibi, Publi, & ceteris omnibus retinendus est animus in custodia ^{Scip.} corporis: nec injussu ejus, à quo ille est vobis datus, *ex hominum vitâ migrandum est*, ne munus humanum assignatum vobis à deo, defugisse videamini. Eo igitur modo dicitur *Decessit*, quo dicitur *Defunctus*, ut subintelligatur, *Vita*. At in *excedo* additur *Vita*, non subintelligitur. Idem in Antonium ^{Philip. 9.}: in ipsa curâ & meditatione obcundi sui muneris *excessit è vitâ*.

C A P. XCVI.

Precor & Imprecor.

Precari, quid significet, certum est, cum merum accusativum habet: adjuncto autem dativo, idem est, quod *Imprecari*, hoc est *optare alicui, deos precando, bonam fortunam aut malam*. Qui dativus saepe subintelligitur: ut apud M. Tullium in Pisonem: ut omnes sui cives *salutem, incolumitatem, reditum precentur*, quod mihi accidit: an quod tibi proficiscenti evenit, ut omnes *execrarentur, male precarentur*? & Quintil. Inde fugientia vela longo visu ^k pro- ^{In passu}secuti, Cadav.

1 In præfat.
lib. 1.

m In Odii
Pot.

secuti, *facilem emptionem, secundos ventos, placidum mare*: non secus, ac ipsi navigaremus, *precati sumus*. Cum dativo. Idem: 1 Sed si tantopere efflagitantur, quàm tu affirmas, permittamus vela ventis, & ora *solpentibus bene precemur*. De *Imprecamur* verò hoc ejusdem sit exemplum: m Non *imprecamur debilitates, naufragia, morbos*: pauper sit, & amet quamcunque meretricem, & amare non desinat. Quod crebrius accipitur in malum.

C A P. XCVII.

Habeo orationem, Facio sermonem.

H Abui orationem, non Feci orationem: Feci sermonem potius, quàm habui: nonnunquam etiam, habui. Cicero de Senectute: Cyrus quidem in eo sermone, quem moriens habuit, cum admodum senex esset, negat se unquam sensitse senectutem suam imbecilliozem factam, quàm in adolescentiâ fuisset.

C A P. XCVIII.

Polliceri, Convenire, & Audire habeo.

n Lib. 1.
Ep. 5.

o In Mathem.

Tantum habeo polliceri, inquit Cicero ad Lentulum n. Idem in Catone Majore: Neque eos solum *convenire habeo*, quos vidi, sed etiam, quos audiavi & legi. Idem de oratore: *Audire habeo*, quid hic sentiat. Quod (ut ipse interpretor) idem est, quod, *pollicendum, conveniendum, audiendum est mihi*. Quod probatur ex illo, licet diverso loquendi modo, qualis apud Quintilianum o: Adeò ludibriis miseræ sum diversitatis implicitus, ut *impetrandum à vobis habeam odii mei favorem*: id est, ut *impetrandus mihi sit à vobis odii mei favor*. Quod licet

licet commutari in superiorem modum, sic, *Ut impetrari habeam odii mei favorem*: sicut contra illum in hunc, sic, *Tantum habeo pollicendum, neque eos solum conveniendos habeo. Audiendam habeo hujus sententiam*: vel *Habeo pro Volo*, ut non mirum sit, quare aliqui legant *Aveo*. Sed non recte legere eos, ex illis Cæsaris Augusti verbis ^p ostenditur, cùm dixit: *Quid aliud ha-* ^{p Suet. in Aug. c. 58.}
beo, deos immortales precari.

C A P. XCIX.

Mereor bene, *vel* malè de te, Demereor, &
Emereor.

Mereor de te, est, aliquid in te confero: si beneficii quidem, bene mereri de te, dicor: sin autem *offensionis*, male de te mereri. Nonnunquam utrunque reticemus, sed in ambiguum sensum: ut, *Quid de te sum meritus?* Nonnunquam per negationem, sic, *Homines nihil de me meriti*: id est, qui nihil in me beneficii aut officii contulerunt. Quibus exemplis omnes Marci Tullii libri scatent. Demereor quoque pro bene de aliquo mereor, accipitur, sed cum accusativo. Ut Ovidius Heroidibus ^q: ^{q Epist. 2.}

Dic mihi quid feci, nisi non sapienter amavi?

Crimine te potui demeruisse meo.

Et Quintil. ^r Simul, ut *pleniore obsequio de-* ^{r n Præfat. lib. I.}
mererer amantissimos mei. Emereor idem pe-
ne est, quod, Mereor, præteritum ejus, *Emeritus*. Unde *Emeriti stipendia*, qui militiâ *perfuncti sunt*, nominantur. Et in significatione passivâ *stipendia emerita*: ut idem. ^f *Emeritis* ^{f In Milite a Mariano.}
Virg. *Emeriti boves dicuntur*, & quædam alia. *Emeriti autem senes solent habere eos*, qui pro se laborent, qui dicuntur, *pro alio opus*
Hh 3 agere.

agere. Quintil. de apibus, inquit : Habebam, quæ pro me opus agerent.

C A P. C.

Refero & Fero.

Retulit Pompeius ad senatum: id est, *consultuit*. In eâdem tamen sententiâ, Pompeius ad populum tulit. Ex illo fit *senatusconsultum*, ex hoc *rogatio*, quæ instar est legis. Dicimus præterea, *Refero tibi acceptum*, pro eo, quod est, *Fateor me hoc abs te accepisse*: neque id modò in bonam partem, verumetiam, in malam, ut pro Dejotaro Cicero: *Vitam acceptam refert clementiæ tuæ*. Idem in Antonium: *Philip. 2.* ^t Omnia denique quæ postea vidimus, (quid autem mali non vidimus?) si recte ratiocinabimur, *uni accepta referemus Antonio*. Idem est, *Fero tibi acceptum*, sive pro eo, quod est, *Habeo pro recepto abs te, quod mihi debebas*, etiam si solutio nulla intercefferit. Unde fit *Acceptilatio*, quam Justinianus per interrogationem & responsionem fieri vult. *Retuli expensum*, id est, *rationem de impensis confecti, vel, exhibui*.

C A P. CI.

Exhorreo & Abhorreo.

Exhorreo hanc rem, idem est, quod, *Expavesco*. Abhorreo ab hâc re, idem est, quod, *Perquàm alienus sum ab hâc re*. Hoc semper postulat hujusmodi ablativum, illud verò nunquam, sed accusativum.

CAP. CH.

Bene agi cum aliquo, *quid sit, & quid*
Actum esse.

Bene mecum agitur, idem est, quod, in bonâ conditione sum. Item Præclare tecum agitur, optimè cum illis agitur: melius cum hominibus ageretur, si parvo contenti essent. Ita, malè mecum agitur, & pejùs, incommodiùsve, & pessimè. ¶ Cic. Cum illo verò quis neget *» D: Amic.* actum esse præclare, mecum incommodiùs? Nonnunquam activè. Valerius Maximus libro quinto: Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eum post trecenta millia Persarum in Marathone devicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere & vinculis mori coegissent. Actum est, semper in malam partem accipitur: ut, Actum est de republicâ, id est, respublica extincta, desperata, & perdita est.

CAP. CIII.

Salio & Salto.

Salio, unde, Saltus, pro eo, quod est, saltum facio. Salto, tripudio: unde, Saltatio. Interdum Salio pro salto. Virgil. 2. Georgic.

Mollibus in pratis unctos saliere per utres.
Quid autem distent Saltus, & Saltatio, notum est. Saltus enim est, qualis cervorum leporumque. Saltatio vero illa hominum jactatio, quam vulgo Tripudium vocant. Et licet, Salio pro Salto accipiatur, non tamen Saltus pro Saltatio, Saltatùsve, quæ ejusdem significationis sunt. Livius *: Ferre, ac per urbem ire cum tripudiis * Lib. 1. solenniique saltatu jussit.

A Bdicare, est expellere à bonis filium, dum vivit pater : Exharedare verò, post mortem. Sed Abdicare est gravius, quod etiam in se exharedationem continet.

Hic & alibi in *Ed. Col.* comparent illa capita, quæ, in superioribus libris, abesse testati sumus.

Libri Quinti Finis.

L AU-

LAURENTII VALLÆ

In Sextum Librum

ELEGANTIARUM,

QUI

De Notis Authorum, inscribitur,

P R Æ F A T I O.

Sulpitius ille Servius, cujus quanta in jure Civili fuerit authoritas, plurimorum monumenta testantur, sive aliorum exempla, sive privato consilio fretus, non existimavit turpe sibi ad famam fore, ut librum de Notis Scævolaë conscriberet, non modo antistitis in ea facultate atque omnium principis, verumetiam præceptoris sui. Cogitabat enim, neque id posse sibi vitio dari, quòd publicæ utilitatis causa susciperet: neque injuriam illi fieri, qui reprehenderetur, si modo ritè reprehendatur, quod in se fuisset ipse facturus, si errata sua animadvertisset. Probè itaque Sulpitius, & ingenuè, ac verè Romanè. Quin ipse quoque populus prudenter & grato invicem animo, qui factum hujus non reprehensione, sed laude dignum & gloriâ putavit: nec minore volumen hoc, quam cætera, honore prosecutus est. Nam præcepta aliqua doctrinæ tradere, cuilibet mediocribus saltem literis imbuto, promptum est: errores maximorum virorum deprehendere, id verò cum doctissimi

simi hominis est, tum opus utilissimum, & quo nullum dici possit utilius. Quis enim dubitet, non minùs agere, qui aurum, argentum, cæteraque metalla expurgat, quàm qui illa effodit? qui triticum mundat, quàm qui metit? qui pinus, amygdala, cæterasque nuces seligit, quàm qui easdem legit? Ita eum qui emendat (nisi paucissima sunt quæ emendat) non inferiore existimare debemus, quàm ipsum illum inventorem: nec minorem ab illo, quàm ab hoc percipi fructum. Insuperque non modo huic ex illius castigatione nullum damnum adferri atque jacturam, verumetiam precium ac dignitatem: perinde atque auro ac cæteris, quæ modo commemoravi, quantum corpori purgatio ipsa detrahit, tantum residuo pretii (ut dixi) & dignitatis accrescit. Adeò plus utilitatis in parte est quæ superat, quàm quæ fuerat in solido. Quare si quis apud inferos Scævola de Sulpitii factò sensus fuit (quæ erat illi æquitas, & justitiæ amor) ausim affirmare fuisse gavisum, secumque præclare actum esse dixisse, quod suorum librorum aurum ab omni scoriâ esset ac fece compurgatum: nihilq; foret, per quod concives sui per ejus scripta falli possent. Neque immeritò ^a Plinius Junior ad amicum ita scribit: Ita enim magis credam cætera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero. Quomodo igitur non sit beneficium id offerre, quod solet beneficii loco postulari? Quod si hoc non præstatur, aut jam defunctis, aut tale beneficium respuentibus: profectò his præstatur, ad quos ex ipsa magnorum authorum emendatione multa in primis utilitas pervenit. Ideoque ab optimis quibusque cujuslibet artis professoribus præceptum est, ut eorum ipsorum, quos discuntibus ad imitationem propo-

proponunt, etiam vitia (si quæ fuerint) ostendunt. Hujusmodi igitur ego & exemplis & rationibus adductus, faciendum mihi putavi, ut unum librum hunc de Notis scriptorum componerem, non quo illos carperem (nam, præterquam quodd hæc inhumana voluptas foret, certè & alibi major mihi hæc facultas daretur, & de hac ipsa re pene infiniti libri conscriberentur :) sed quo prodessem aliquid linguam Latinam discere volentibus, non modò ex nostris præceptis, sed ex aliorum quoque erratis, ubi & de nostro nonnihil ad rei testificationem admiscebimus. Dedimus autem nostrorum librorum suam cuique materiam, ut si per se opus non multum sibi favoris pararet: ipsa certè varietas commendatione blandiretur: ex hoc præsertim volumine, in quo & universa, quæ in superioribus singula continentur, & de pluribus præstantissimisque authoribus pronuntiatur, judiciumque contra eos fit. Sumus autem iidem simul & accusatores, & iudices: sed qui aliorum pariter accusationem judiciumque subeamus, nisi legitime & accusatoris & iudicis fuerimus officio functi. (Sed jam in forum descendamus.

CAP. I.

In Nonium Marcellum de Alumnus.

- A** *lumnus tum significat* (Nonius Mar. inquit) & *qui ab aliquo alitus est*, & *qui aliquem aluit*. Cui in primâ significatione suffragor, in secundâ refragor: nec illius exempla secum facere ostendam, sed mecum: quæ sunt tum Cic. in ^b Verrem, Italia autem *alumnium* suum servitutis extremo summoque supplicio fixum videret: tum ^c Varonis: Et ecce de improvviso ad nos accedit cana veritas Atticæ philosophiæ *alumna*. Quorum exemplorum (salvâ Nonii pace) utrunque significat *educatum*, non *educatorem*. Nam Cicero quidem Italiam quasi altricem, & illum ab eâ alitum dixit. Varro verò non alio modo locutus est, quàm Quintilianus, ubi ^d ait: Verba omnia & vox hujus *alumna* urbis esse solet; ut oratio Romana planè videatur, non civitate donata. Vult enim verba nostra & vocem videri debere natam & *alitam* intra Romam: Varro veritatem inter Athenas atque in sinu *altricis* philosophiæ. Adjicit etiam Nonius, *alumnium* significare *dominum*: ut apud ^e Virg.
- ^e *Æn. II.* *Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acetes
Servabat senior, qui Parrhasio Evandro
Armiger ante fuit, sed non felicibus æquè
Tum comes auspiciis, charo datusibat alumno.*
- Durè nimis (ne dicam inerudite) vir sanè eruditus exposuit: quasi nesciamus, non domini mortem à servo, vel comite, Virgilium fecisse deplorari, sed quod est plus, quàm si vel Evander ipse fuisset

isset occisus, ac multo tristius ab *altore* sive nutritio mortem ejus, quem aluerat, & quem loco filii habebat: qualis Phœnix ille Homericus in Achillem fuit, quem quoniam educasset, filium semper appellat pro *ahumno*. Et certè armigeri magnorum principum semper & ipsi magni viri fuerunt. Siquidem (ut taceam de Phœnice, qui bonæ parti Myrmidonum imperabat) Patroclus auriga Achillis princeps erat: & Sthenelus Capanei regis filius auriga Diomedis: & Meriones inter primos duces Cretensium auriga Idomeni: & Hectori aliquis fratrum ferè aurigabatur currum. Talis fuerat Acetes Evandro. Ergo non erat servus, aut servo similis apud Evandrum, multo minùs apud filium, sed patri similis, & pro patre, præsertim illo absente. Duo autem hæc nomina, quæ ab eadem literâ incipiunt, *Armiger*, & *Auspicium*, quæ apud Virgilium modo legimus, non nota omnibus etiam explicemus. *Armiger* est, qui *in prælio gerit tela domini sui*, ut scutum, ut arcum, ut lanceam, & cætera hujusmodi. Imperiti armigerum vocant *armatum equitem*. *Auspicium* est, vel à *pastu avium*, vel ab *inspectione avium*. Sed quia consul antequam iret in expeditionem, *capiebat auspicium*, hinc factum est ut dicamus auspicia ducum atque principum, quæ à solo duce capiuntur. Et hinc *auspicari* non modò *auspicium capere*, sed etiam *incipere*: nec in bonam tantum partem (quod frequentissimum est) verum in malam quoque, ut apud ^f Plinium: At homo infelicitè ^f In præm. lib. 7. natus, manibus pedibusque devinctis, animal cæteris imperaturum à suppliciis vitam *auspicatur*. Nam quando non est verbum, ferè in bonum accipitur: ut apud ^g Terent. Haud *auspicatò* me ^g Andria ^{Ag.} 4. huc appuli: id est, non feliciter, quasi auspiciis ^{Scen.} 6. repugnantibus. Quod declarat ^h Quintil. de ^b In Glad. Achille

Lib. 10. c. 1.

Od. 7.

Achille (ut opinor) loquens, qui ad mortem, quam dii futuram denunciaverant, cupiditate ulciscendi Patrocli ruebat. Sic namque ait: Eant nunc poetæ antiquarum fabularum conditores, & se ad exhortandam amicitiae fidem magna quædam composuisse carminibus putent, si dixerint aliquos per maria terrasque asperiores fortunam amicorum tantum secutos, aut principem Græciæ virum in ultionem interfecti amici *inauspicata bella* gessisse. Et alibi: Itaque ut apud illos Homerus, sic apud nos Virg. *auspicatissimum* dederit exordium. *Auspex*, qui præerat nuptiis celebrandis: quia *auspicium* pro nuptiis capere solebat: adhibebaturque hic pro parte mariti: ut *Pronuba*, quæ præest & ipsa nuptiis celebrandis pro uxore. Aliquando etiam magis propriè pro eo qui dux militiæ est, ut ^k primo Carminum apud Horatium:

Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro.

CAP. II.

In eundem de Citare.

Offic. 1.

C*itare*, idem inquit, pro *laudare* accipitur: ut ¹ Cic. *Citeturque* Salamis, clarissimæ testis victoriæ. Nescio cur id dixerit: non enim tantus vir, tam parva nescivit, nisi putet se acutioris visum iri, si clara faciat obscura: *Citantur testes*, non *laudantur*. Nam Salamis (qui fuit locus victoriæ Themistoclis) nihil laudis meretur, quippe qui nihil egit, sed testis fuit, quia interfuit; vel quia in eo posita sunt trophæa victoriæ, quæ rem gestam testificantur transeuntibus. Ergo si testificari locus potest, potest meritò ut testis *citari*: non tamen tanquam venturus, sed ad quem eant qui testimonium desiderant: vel *Citentur* Salaminii, continens pro conten-

contento: vel *Citentur* authores & libri, qui de hac Salaminæ victoria meminerunt, testimoni-
umque dicunt.

C A P. III.

In eundem de Capio.

Capio secundum eundem in passivo signifi-
cat *propitiationem*: ut apud ^m Lucret. ^m Lib. 1.

Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.

Capere, facere. Terent. in ^a And. Non si ca- ⁿ Aët. 4.
piundos mihi inimicos sciam esse omnes homi- Scen. 2.
nes. Capere, perpeti. Terent. in ^o Heauton. ^o Aët. 2.
Dum abs te absūm, omnes mihi labores fuere, Scen. 4.
quos cepi, leves. Capere, tollere, tenere. Virg.
Georg. 4.

Hic tibi nate prius vinclis capiundus.

Varro in Meleagris: *Quem idcirco terra non ce-*
pit, & cœlum non recepit. Idem in Eumenid.
Stolam calceosque muliebres propter positos ca-
pio. *Capere, eligere.* Terent. in ^p Hecyra: ^p Aët. 4.
Cum illum in generum cepimus. Vir. in ^q Geor. Scen. 1.
Ante locum capies oculis. M. Tul. de ^r Offic. ^q Lib. 2.
Quod insit aliquid probi, quod capiat ignaros. ^r Lib. 3.

Capere, delectare, sustinere, habere, decipere, cir-
cumvenire, occupare, detinere, satiare, accipere,
complecti, invenire: singulorumque exempla
subjicit, quæ ipse (ne longior essem) prætermisi:
in quibus non est illius probabilis expositio. Nam
quis credat autores uni dictioni tot significata,
& quidem pro se quenque nova dare voluisse,
tamquam linguam ipsam confundere cuperent?
Cur igitur ita locuti sunt? Nempe quod nihil in-
terest inter has significationes: *Capio hostem, ca-*
pio generum, capio saxum. Præterea duæ pro-
prietates in hoc uno verbo notandæ sunt: una,
quod habet reciprocum quendam usum, ut idem
sit, *Cepi voluptatem, &, cepit me voluptas.* Cic.

Magnam

f In Apib.
paup.

† Epist. 6.

* Offic. l. 3.

* Andria
Act. I.
Scen. I.

Magnam cepi ex literis tuis voluptatem. † Quin.
Nec me tanta capiebat voluptas, quod fluentia
ceris mella conderem. Plin. ad Calvisium lib. 9.
† Capio aliquam voluptatem, quod hâc voluptate
non capiar. *Cepi somnum, captus sum somno,*
vix dicitur: sed dici posset, ut *oppressus*, videli-
cet qui opprimitur somno, *capitur somno*: *Cepi*
delectationem, vix unquam, *Delectatio cepit me*,
sed in passivo potius, *Captus sum delectatione*.
Et item in cæteris, quæ ad delectationem perti-
nent: *Captus sum amœnitate loci*, dulcedine vo-
cis, specie mulieris, amore pecuniarum, spe ho-
norum, magnitudine sublimitateque materiae.
Ista enim omnia delectant, ideoque subintelligi
solet delectatio, quale ipsum illud Marci * Tullii:
Quod inest aliquid probi, quod capiat ignaros:
id est, delectet. Ergo probitati inest delectatio,
ut sit ita exponendum: Cujus probi delectatio
capiat ignaros, sive ignari capiantur delectati-
one. Habet, inquit * Terentius, *Captus est*:
subintellige, amore, sive pulchritudine fœminæ,
id est, delectatione: non autem (ut testatus
sum) activè, *Cepi amorem*. Nec longe ab hâc
ratione abest illud, *Captus sum oculis*, pro or-
batus sum oculis. Nec hoc unquam reperiesset, nisi
in passivo, & nunquam fere nisi de oculis dici,
miseriordia cepit deos, non, *dii misericordiam*
dicimus: id est, non delectatio, sed dolor ille
ex alieno malo. Et, *Merita mea ceperunt deos*,
ut ait Lucretius, qui sermo rarus est: id est, ad-
miratio, vel delectatio, vel affectus eos cepit.
Capio dolorem tamen potiùs, quàm, *cepit me do-
lor*, dicimus: non, quia non possumus etiam sic
dicere, sed quia habemus alium in usu modum
magis proprium. Tenet me dolor, sicut, Tenet
me desiderium. Delectatio enim videtur tantum
capere, nec diu permanere: dolor autem & de-
siderium

siderium tenere, quasi permanendo. Item, Cepi indignationem, cepi, sive, contraxi molestiam, potius quam, Cepit me indignatio, cepit me molestia. Contra, Cepit me tedium, cepit me oblivio, cepit me odium, potius quam retrorsum. 1 Virg.

y Georg. 4.

Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis.

2 Terent. Neque agri, neque urbis odium me unquam cepit. 3 Cic. Propter quod tantum odii cepit eloquentia, ut homines studiosissimi quasi

z Eun. Act. 5.

Scen. 5.

a De Invent. lib. 1.

ex turbulentissimâ tempestate se in studium traderent quietum. Idem: Ut eos justitiæ capiat oblivio. Plinius tamen lib. 7.

b Cap. 24.

4 naturalis historia ait: Ex præalto tecto lapsus, matris & affinium propinquorumque cepit oblivionem. Altera proprietas, quam Capere significat, vel sponte, vel non sponte accipere.

c Sumere, tantum, &c. Ed. Steph. & Colin.

5 Sumere tamen sponte, atque hinc est illud, Cepi labores, cepi molestiam, cepi dolorem, cepi, vel, suscepi inimicitias, suscepi curas, suscepi sumptus, accepi calamitatem, accepi cladem, accepi damnum, accepi injuriam, accepi contumeliam, accepi repulsam, accepi vulnus, quod nunquam ferè aliter dicimus: non, Sustinui; non, perpeffus sum vulnus, sed ferè semper, Accepi: nisi more poetico ut apud Ovid. lib. 2. Metam.

Nullam patiere repulsam.

6 Cicero: In domum multiplicatam honoribus non solum repulsam retulit, sed etiam ignominiam & calamitatem, cum dixit: Nequaquam contra hoc, quod præcipio, facit. Nam sumo supplicium, sumo pœnam, non, in me, sed, à me in alium infligi, intelligitur. Ideoque adjungitur ablativus cum præpositione De. Cic. De illo paulo post supplicium sumitur. 7 Quintil. Ut nisi occurrisset ad diem, de eo, qui restiterat, pœna sumeretur. Potest tamen, quis de se etiam

d Offic. 1.

e In argum. D. clam. 16.

f Lib. 1.

am *sumere supplicium*, eruntque tanquam duæ personæ, quæ agit, & quæ patitur. Porro quia *sumere* est *ultrò*, quasi non, *permissu aliorum capere*: eo fit ut intelligatur pro, *nimum*, & interdum pro, *arroganter sibi tribuere*: ut Cic. de f Offic. Orationem autem latinam efficiens profecto legendis nostris plenior. Nec vero hoc *arroganter* dictum existimari velim. Nam philosophandi scientiam concedens multis, quod est oratoris proprium, aptè, distinctè, ornateque dicere (quoniam in eo studio ætatem consumpsimus) si id *mibi assumo*, videor id mihi meo jure quodammodo vendicare. *Assumpsisse sibi* ait *eam laudem*, quæ nisi vera esset, ac palam vera, propter rei magnitudinem *arrogans* videretur. Ergo *Assumere*, est *multum & pene nimium sibi tribuere*. Idem pro Plancio: Quanquam non *mibi tantum sumo*, iudices, neque *arrogo*. Inde inruditorum vocabulum, *presumptuosus*. Deniq; quodam loco Valerius Maximus ita plane horum verborum proprietatem distinxit, ut hanc differentiam pene præcipere videatur, cum de Catone Censorio * loquitur; (qui ensen de mediis hostibus recepit: quanquam hoc aliqui filio Catonis tribuunt) inquit, ut non *coactus accipere*, sed, *sua sponte sumere* videretur. Quare si Latine & nos loqui volumus, dicamus dominum JESUM carnem quidem *humanam sumpsisse*, mortem verò *accepisse*. Meo jure, quod modo apud Ciceronem legimus, si quis forte desiderat, exponamus. Significat autem idem quodammodo, quod, *Meâ auctoritate*, *meâque licentiâ*, &, *concessâ mihi* ab *hominibus libertate*, ut idem pro Archia: Quare *suo jure* noster ille Ennius sanctos appellat poëtas. *Suo jure* inquit, quod poëta erat, & probatissimus poëta. Idem est, *Pro meo jure*: ut idem alibi: *Pro meo jure hoc dico*, vos eo
me

g Omnibus,
Ed. Col.f Ad Her.
l. b. 4.

me privastis : quasi confidenter dico. Est enim efficiens causa, non finalis : qualia cætera sunt hoc modo dicta, *pro meâ in vos benevolentia, pro vestra in me humanitate, pro tuâ mansuetudine, pro suâ pietate*, ubi efficiens (ut dixi) causa intelligitur, non finalis.

C A P. IV.

In eundem de Contendere.

Contendere, idem ait, est *festinare* : ut Virg. Æn. i. — *Quæ proxima littora cursu*

Contendunt petere. —

Contentio est *perseverantia*, vel, *elatio*. M. Tul. de Offic. lib. i. Ex *contentione vocis*, & *submissione*, & cæteris similibus, facile judicabimus. Sallust. histor. 4. Rursus jumenta nacti, ad oppidum ire *contendunt*. *Contendere*, *continuarè*. Cic. de Orat. lib. 2. Id quod ejus scripta declarant, & *contentiones vocis*, & *remissiones contentiuntur*. Et in 3. Nihil perniciosius est, quam *sine intermissione contentio*. Præterea ait : *Contendere*, esse *astringere*, *intorquere*, *comparare*, *certare*, *extorquere*, *proripere*, vel, *dirigere signum*. Iterum pro *festinare*, *intendere*. Sed neque præcepta, neque exempla satis distincta sunt. Quid enim differt? *Contentio* est *perseverantia*, & *Contendere* est *continuarè*? quum præsertim eadem exempla utrobique subjiçiat. Quid iterum Virgilianum illud, *Contendunt petere*? Et illud Sallustianum, *Ire contendunt*? quæ duo idem declarant, quod *Tendunt*, vel *pergunt ire*, sive *petere*. Jam verò apud Cicero- nem *contentio* non est *perseverantia*, neque *contendere*, *continuarè*, sed, *intentio*, atque *intenderè*. Indifferenter enim dicimus hoc loco, *contentio* & *intentio*, *contendere* & *intendere*. Nam

Lib. I. c. 3.

plurimi falluntur, accipientes *intentionem* pro *voluntate* atque *proposito*. Afferam ad hoc probandum ex M. Fabio & exemplum, per quod & ipsa res de quâ agimus, probabitur: Neque gravissimus ut in Musica sonus, nec acutissimus orationibus convenit. Nam & hic parum clarus, nimiumque plenus, nullum afferre animis motum potest: & ille prætenuis & immodicæ claritatis, cum est ultra nervum, tum neque pronuntiatione flecti, nec diutiùs *ferre intentionem* potest. Nam vox, ut nervi, quo *remissior*, hoc & gravior & plenior: quo *intentior*, hoc tenuis & acuta magis est. Sic ima vim non habet, summa rumpi periclitatur. Mediis ergo utendum sonis. Hi quoque, cum *augenda intentio* est, excitandi: cum *summittenda*, sunt temperandi. Manifestum ergo est quid sit *intentio*, quod etiam similitudo nervorum manifestius docet, unde similitudo sumpta est. Nam, ut nervus in citharâ, aut nervus in arcu, quo magis *intenditur*, eo vehementiorem sonum vel ictum efficit: quo magis *relaxatur*, eo remissiorem: ita & vox quæ utique usum nervorum corporis exigit, quos videre licet in acutissimè exclamantibus maxime *intendi*, tanquam in citharâ aut in arcu, sive *contendi*, quæ (ut dixi.) idem sunt, atque idem esse, ex verbis utriusque auctoris, quos nominavimus, liquet. Neque verò quisquam negaverit *Continenter* esse, quod *Continuè*, sive *Continuatè*, quod Marcellius ait, sed à *Contineo* venit. *Contentus* verò à *Contendo*, licet & *Contineo* faciat *contentum*.

CAP. V.

In eundem de Cursus.

Cursus, inquit, idem est, quod, *volatus* : ut ¹ Æn. 6.

—Cursumque per auras

Dirigite in lucos.—

Quasi non figuratè dicamus de *volatu cursum*, & de *cursu volatum* : ut ille apud Terent. *festinatò servum ire jubens*, inquit, ^m *Vola*, pro eo, quod ^{Hec. A. 3.} est, *Curre*. De *navigatione* quoque *festinà* dicimus, *cursum* : ut Mr Tullius : ^{Scen. 4.} *Quo cursu frumento onustas naves petentes Rhodum viderit*. Et Quint. *navigationem* dixit, *fugam*, sive *naves fugientes*, quæ velocem *cursum* conficerent, cum ⁿ inquit : *Inde fugientia vela longo visu profecti*. ^{Offic. 3.} Is enim, qui *fugit*, *velocissime currit* : ^{Decl. 12.} eoque Virg. ^p inquit : *Pedibus timor addidit alas*. ^{Æn. 8.}

Idem quoque Quintil. ^q inquit : *Multa sunt & Græcè & Latine non denominata*. Nam & *qui jaculum emittit*, *jaculari* dicitur : *qui pilam aut sudem*, appellatione privatim sibi assignatâ caret. Et ut *Lapidare* quid sit, manifestum est : ita *glebarum testarumque jactus* non habet nomen. Unde *abusio*, quæ *variæ generis* dicitur, necessaria est. Quare ad hanc Quintil. formulam, non aliter *navem velociter euntem*, & *avem velociter volantem*, *currere* dicimus, quàm *jaculari sudem*. Illud autem apud oratores observavi, *Volitare* potius, quàm *Volare* pro *discurrere*, dici solere : ut apud eundem : *Me per omnia maria volitantem*. Et apud ^r Cic. *Qui* ^{In Cat. 2.} *per forum volitant* : quale est *reptare*. Nam quum *reperere* sit *animalium carentium pedibus*, & *ventre euntium* (licet quædam reptilia pedes habeant, ut *lacertæ*) tamen *reptare hominem* dicimus,

f Lib. I.

Ep. 4.

f Lib. I.

Ep. 24.

u Ad. 4.

Scen. 6.

cimus, qui segniter, lenè, & quasi testudineo passu incedit, quales sunt, qui in hortis, aut vineis, similibusque locis spaciuntur. † Horat.

An tacitum sylvas inter reptare salubres?

Plin. ad *Bebium. Scholasticis porro dominis, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem unâ semitâ terras, omnesque viticulas suas nosse, & numerare arbusculas possint. Idem: Frequentior currentibus, quàm reptantibus lapsus est. Ter. in *Adelph. Perreptavi usque omne oppidum, ad portum, ad lacum, quò non?

CAP. VI.

In eundem de Carpere.

x Georg. I.

Carpere, inquit, pro attenuare & aperire. * Vir. Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ.

hoc ne puellæ quidem ipsæ dicerent. Nam ut, carpinus linum virens ex humo, cum vellimus: ita puellæ sinistrâ manu de colo pensum trahentes, sensimque vellentes, carpunt, Et, ut decerpimus rosam primis digitis: sic puellæ primis & ipsæ digitis decerpunt particulatim linum, laniâve. Iterum, carpere, celeriter præterire:

y Georg. 3. ut y Virg.

Et acri carpere prata

Fugâ.

Et in eodem:

z Ibid.

* Carpere mox gyrum incipiat.

quasi in primo non celeritas ista magis intelligatur per hoc, quod dixit, Fugâ, qui est celer cursus, quàm, per illud, Carpere: & in secundo significetur velociter præterire. Aliud nanque est, ire in gyrum, aliud, præterire, quod de equo & fessore utrunque poetice dictum est.

CAP.

CAP. VII.

In eundem de Accipere.

Accipere, pro Pascere, idem inquit. ^a Ter. ^a Eunuch. ^a Act. 5. ^b Vir. ^b Scen. 8. ^b Æn. 3.

Illos porticibus rex accipiebat in amplis. Urbanus profecto & lautius loqui poterant. Pecora gregatim altiliæque dicuntur pasci, non homines. Nos enim quoties accipimur sive excipimur in convivium, non ad saginam, sed, ad jucunditatem illam atque apparatus invitamur, ut minima pars cibis assignetur. Unde convivere dicimur eo tempore, non comessari, aut compotare, aut (quod deformius est) compascere, sive compasci. Siquidem Terentius de Thrasone, non tanquam de saginatore locutus est, sed tanquam de splendido apparatore conviviorum. Et Virgilius Helenum regem vult regiam quandam magnificentiam in exhibendo convivio declarasse, non solum (ut ita loquar) pastionem, & (ut dixi) saginam. Fateor tamen Accipere nonnunquam significare, in domum suam honoris & amicitie gratiâ aliquem convivam capere: ita tamen, ut subintelligatur in convivium: ut, Accepit sum à te laute, id est, accepit sum in convivium, vel tractatus. Nam frequenter in contrarium dici reperimus: Ego abs te miseris sum acceptus modis. Hoc apud ^c Terent. & apud ^c Adelph. ^d Ciceronem: Ex quo illud laudatur Archytæ, ^d A. 2. ^d Scen. 1. ^d Tusc. 4. qui cum villico factus esset irator, Quo te modo, inquit, accepissem, ni iratus essem.

CAP. VIII.

*In eundem de Grave.** *Æt. 7.*

Grave, inquit, significat gravidum, * *Virg.*
Donec regina sacerdos Marte gravis.

Circumlocutio fecit ut intelligatur Gravidā: nam si dicamus Regina aut Ilia est gravis, nemo prorsus intelligat: si addam, ex rege, aut, ex marito, fortasse intelligatur esse grvida. Ita apud Virgilium: Marte gravis, pro, Semine Martis impleta. Grave, plenum. † *Virg.*

† *Eclog. 1.*

Non insucta graveis tentabant pabula fœtas. Si accipit Fœtas pro gravidas, supervacaneum est exponere graveis pro plenas. Per illud enim, quod pręgnantes sunt, plenę esse intelliguntur: Graves verò esse per Epitheton quod appositum est: quippe gravidę omnes graves, ut ipsa quoque vox indicat: nam à Gravis fit Gravidus. Sin accipit Fœtas pro his quę pepererunt, ut perperas mulieres, quę proximis diebus matres sunt factę, graves lacte dicemus, quasi onustas, non quasi plenas. Durum sit nanque appellare oves capręque plenas lacte, sed ubera plena lacte, ut est apud eundem & per translationem grvida:

‡ *Georg. 3.*

Et gravidæ superant vix ubere limen.

Quòd si quando reperitur Gravis pro Plenus, hoc tamen in loco non ita accipitur. Hunc eundem quem ego protuli versum, & ille asserit, quasi de gravido, & non de gravi sit quęstio. Nec poetę modo, verumetiam oratores sic loquuntur: ut § *Quint.* Luctantur intra viscera animę, & veterum funeribus gravidum in os agunt. Sed ad grave revertamur. Gravis inquit, plenus. *Virg.*

§ *Decl. 12.*

* Tum pietate gravem ac meritis si forte virum * Æn. I.

Conspexere, silent. —

(quem

Virum pium & benemeritum appellare plenum pietate, plenum meritis quis audeat? Non ergo ita exponendum est, ut nec est utendum. In quo paulo post meam sententiam ostendam: Grave, inquit, grandævum. ^b Virg.

b Æn. 5.

Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes.

At ego potius accipio, gravis prudentiâ & moribus, quo modo proximè gravis pietate & meritis dicebatur. Multa præterea significata dat hujc eidem nomini, quæ profectò forent infinita, si ad illum modum poetarum omnium exponamus exempla: quod longè abest tum ab utilitate discientium, tum ab ipsâ rei naturâ. Etenim grave suapte naturâ ponderosum significat, ut Grave saxum, gravis sarcina, gravia arma, grave scutum, quod scilicet gravat nos in ferendo, & quod ægrè & cum molestiâ fertur. Inde per abusivum transferimus ad senectutem, ad morbum, ad laborem, ad dolorem: quia hi, qui molestiam ex senectute, morbo, cæterisque sentiunt, quasi onere intolerabili premuntur, quod cupidè, velut grave pondus, à se vellent deponere. Neque solum ad molestias corporis translatio hæc fit, verumetiam ad molestias animi: ut gravis contumelia, gravis injuria, gravis mæror, gravis jactura, quæ animum genere quodam ponderis premunt. Itaque unus modus est, quæ corpori aut animo molesta sunt, ea, gravia appellare, eoque molestia à mole, id est, à re magnâ, magnique ponderis vocitata est. Alter modus est, quod quemadmodum gravia saxa, & grandes trunci non facile loco moventur, sed ad omnem temporis mutabilitatem hærent: ita homines constantes ac præditi sapientiâ, merito per figuram graves nominantur, quod, nec precibus, nec minis, nec

vani-

Lib. I.

vanitate, nec promissis, ab æquo & justo summoventur, ut hi faciunt, quos leves vocamus, qui in similitudinem pulveris & palearum ad omnem auram ventilantur. Sciamus tamen, gravis tunc regere dativum, cum est in priore significato: ut, *Tu es gravis mihi*. Quare non probè quidam legunt apud Ciceronem, de ¹ Offic. Quod ætati tuæ esset aptissimum, & *authoritati meæ gravissimum*. Nam hoc *gravissimum* supervacuum est. Cæterum quid mirer, si in his quæ sunt altioris intelligentiæ fallitur, quum in levioribus atque apertis hallucinetur Marcellus?

CAP. IX.

In eundem de Inficiator.

Æt. 10.

Inficiatores, inquit, sunt falsi criminis objectores: ut, Cicero de Orat. lib. I. Ut si ille inficiator probasset judici, ante petitam esse pecuniam, quàm esset cœpta deberi: hoc de reo dictum est à Cic. nec reo criminis, sed pecuniarum: ille vero accipit non tantum pro accusatore, sed pro actore etiam, & accusatore falsi criminis. Ubi enim pecunia & petitor nominantur, ibi nulla est criminatio. Inficiator igitur is significatur, qui negat se, vel debere, quod actor petit, vel commississe, quod accusator objicit. Unde status conjecturalis dicitur inficialis, in quo semper reus inficiatur, vel inficias it. Inficiari enim, & id, quod dixi, Inficias ire, est verbo negare. Nam negare est aliquando etiam factò: ut Virgil.

Egregii forma, sed quis fortuna negarat

In patriam reditus.

Veto, notum est aliud esse, quàm nego, & (ut breviter signem), contrarium est illis, Impero & Fubeo. Non est autem huic nomini, nisi accusativus

tivus casus, & unum verbum *Eo, is, it.* De *Inficias* loquor, cui simile est *Suppetias*, pro eo, quod est, *auxilium*: ut in decimo tertio Commentariorum ¹ *Cæsaris*: Et nunciabantur auxilia ¹ *Hist. Bell. Afric.* magna equitatus oppidanis *suppetias* venire. Et in eodem: Suisque rebus timens, elephantisq; triginta relictis, suis finibus oppidisq; *suppetias* profectus est. Et iterum in eodem: Atq; suis fugientibus *suppetias* ire contendit. Suetonius de Vespasiano ^m *Cap. 4.*: Legatum insuper Syriæ consulare *suppetias* asferentem, raptâ aquilâ, fugaverunt. *Suppetias* pro *auxilium*. Plaut. in *Epidico*: Sed memento, si quid æviunt fenes, *suppetias* mihi cum sorore ferre. Idem in eodem nominativo est usus: Auxilia mihi & *suppetiæ* sunt domi.

CAP. X.

In eundem de Incisim.

Incisim, inquit, quasi simul. Cic. in Oratore: Hæc quidem duo binis pedibus *incisim*, deinde membratim dicere solebas. Quid magis contrarium, quam *incisim*: id est minutatim, & simul quod est conjunctim? quasi nesciamus, quid sint *cola*, *commata*, & *periodi*, de quib. Cic. pluribus in locis disputat, appellans ea *incisionem*, *membrum*, *circuitum* sive *ambitum*, sive *comprehensionem*, sive *continuationem*, sive *circumscriptionem*. Cujus ultimi (quod multis nominibus Cicero vocat) duo genera ⁿ *Lib.9. c.4.* Quint. facit; priora autem sic diffinit: Incisum est sensus non expleto numero conclusus, plerisque pars membri, ut domus tibi deerat, at habebas: pecunia superabat, at egebas. Fiunt autem ex singulis verbis *incisa*. Membrum est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens.

CAP.

Quid ergo? nihilne bene dixit Marcellus? imò verò aliquid, atque adeò multa, sed nunc bene dictis non est locus: tametsi in his quæ laudari queunt, nonnihil interdum desidero: ut, *Candet, ignitum est.* Marcus Tullius de Officiis: *Candente carbone adurebat capillum: Candet, candidum est.* Virgil. *Æneid.* 4.

Candentis vaccæ mediâ inter cornua fundit.

Sed hic (ut dixi) nonnihil desidero. Nam & *excandescere hominem* dicimus, cùm *vehementer irascitur*. Præterea ostendenda est passim causa, quamobrem unum verbum plura significet, ut in hoc, Cùm enim ignis obstantia exuperat, ac fumum vincit, *candorem flammæ concipit*, vel quod sol quanto *candidior*, tanto *ardentior*: ita animus dum ira concitatus est, *inflammatuſ, incensus*, & *excandescens* dicitur: vel quod mare ventis contractum, & in morem aquæ ebullientis in lebetē, vel ipsa aqua lebetis ebulliens *spumas albentes* ciet: ita animus simili perturbatione percitus, *excandescere* dicitur, ut tanta commotio mentis significetur, quanta est vel maris, vel aquæ ad ignem jam albescentis, quod ex unius à

• Lib. 8. c. 2. • Quintil. expositi vocabuli pateſcet exemplo: *Vertex* inquit, est *contorta in se aqua*, vel quicquid aliud *similiter vertitur*. Inde propter *flexum capillorum*, *pars summa capitis*: & ex hoc, quod est *in montibus eminentissimum*: rectè inquam, dixeris, hæc omnia *vertices*; proprie tamen unde initium duxit. Quare nemini debet mirum videri, cur interdum una vox plura significet.

CAP. XII

In Servium de Lætus.

Lætum p̄ Servio placet multa significare, *fæ-* p̄ Serv. in
cundum, pingue, gravidum, pulchrum, vi- illud 1.
ride, & multa alia. Idque apud Virgilium modo: Georg. Unde
 quod si alios quoque poëtas exposuisset, adhuc prius lætum
 alia multa significata adjecisset. Sed ipse ratio- filiqua, &c.
 nem reddam, cur in varios sensus abutamur, ac in illud
 quum unum naturâ significet. *Lætum* id appel- 1. An. Vela
 lamus, *quod aspectu gaudium promittit.* Nam dabant læti,
gaudere propriè est intrinsecus: lætari, extrin- &c. & aliis
secus. Rectè igitur *animata* dicuntur *læta,* multis in
quoties lætantur. Et quia naturâ sic compara- locis
 tum est, ut quæ bonâ corporis habitudine sunt, alacriora: quæ verò debili, tristiora sint: eo fit,
 ut *pinguia* vocemus *læta*, ut, *Lætas oves, lætos*
greges, læta armenta. Transferimus hoc ad
 similia, ad *segetes*, ad *vites*, ad *oliveta*, ad cæ-
 teras arbores. Unde, sicut ex illis superioribus
 homini percipiunt fructus, & quemadmodum
 illa, ita hæc quoque, qualia sint, declarat aspe-
 ctus, appellanturque *læta segetes, læta vites,*
læta oliveta, læta arbusta, eo quidem magis,
 quod multi volunt hæc *animata* esse. Vel *læta*
 dicimus ab effectu, quod nos *lætos* faciunt: ut
locum tutum, quia nos tutos efficit. Ideoque
 non appellantur *homines, læti*, ob *fæcundita-*
tem, pinguedinem, pulchritudinem, gravitatem,
 & similia: sed tantum ea, quæ in nostros usus
 cedunt, aut (si ita contingat) in nostram dele-
 ctationem; *lætitiam nobis voluptatemque pari-*
entia. Hanc igitur regulam tenentibus, hoc no-
 men & apud autores inventum, facile intelligetur,
 & multifariam sine ambiguitate in utendo suppe-
 ditabit.

CAP.

q Serv. in
illud 1. Æn.
Talibus in-
culat, gres-
sumque &c.

Lib. 12. c. 7.

A *Causare*, (ut ^q idem cum multis aliis voluit) est, *majoris de minore*: *Inculcare* est, *minoris de majore*, vel, *paris de pari*: quorum singularis inscitia vehementer est castiganda. Apud quem enim autorum observatio ista reperietur? Nonne apud veteres *adolescens* solebant probitatis simul & eloquentiæ laudem capessere ex *magnorum virorum accusatione*? atque (ut ait M. Fabius ^r) crediti sunt etiam clari *juvenes* obfidem reipub. dare, malorum civium *accusationem*: quod significavit Cicero cum dixit: *Quam est illa misera, quam dura servitus; adolescentibus paulo loquacioribus serviendum est.* Nunquid Demosth. cum *tutores suos adolescens* in *judicium* vocavit, aut Cicero cum Verrem reum fecit, *prætorium virum ipse questorius non accusavit*? maleque loquutus est dicens, *accusationem suam semper, nunquam incusationem*? Et hoc quidem de *accusando*. Quid autem de *incusando*? Certe si illud non est, *de majore in minorem*, neque hoc erit, *de minore in majorem*: & alioqui nullo unquam in *judicio* auditum est nomen *incusationis*, quid porro *extra judicium*? Virgilius ^r inquit:

f Æn. 2.

Quem non incusavi amens hominumve deumve?
Dii quidem *maiores* *Ætæa* sunt, homines vero *Trojani* duntaxat *minores*. At est apud Terent.
^r *pater ad filium loquens*: Quid me *incusas Clitipho*? Hoc enim isti exemplum ponunt. *Cæterorum exempla* omittunt, quæ contra eos faciunt, quæ sunt infinita: ut *Cæsar* *Comm. 1.* Hæc cum animadvertisset *Cæsar*, convocato concilio, *omniumque ordinum* ad id concilium *adhibitis centurionibus*, vehementer eos *incusavit*.

r In Heaut.
Act. 5. Scen. 2.

Sed

Sed (ne multis morer) accusare, est vel apud iudices, vel apud alium quemvis, etiam, apud illum ipsum, quem accusas, significare atque ostendere aliquem peccasse. Incusare vero, reprehendere mores alterius, & plerunque cum querelâ, quod ab illo injuriâ sis affectus. Et ita apud Virgil. Terent. Cæsar. cæterosque autores accipiendum est.

CAP. XIV.

In eundem de Barba, & Barbæ.

Barba, idem^a inquit, hominis est: Barbæ vero, quadrupedum. Sed non est barba tantum hominum, neque barbæ tantum quadrupedum: quin & barba, quadrupedum, & barbæ hominum, utique multorum, dicuntur.

* Horat.

Utque lupi barbam variâ cum dente colubæ Abdiderint furtim terris——

Plinius 7 lib. 28. Rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eâdem præcisâ, non abire eos in alienum gregem. Nam illud^z Virgil.

Stiriaque impexis induruit horrida barbis: Magis de hominibus dictum est quam de hircis. Et^a illud:

Nec minus interea barbæ, incanaq; mentæ Cyniphæ rudent hirci:

Ad multos hircos refertur, perinde ac si dicemus caudas, quum tamen singulæ singulis hircis sint, ita & barbæ. Sunt etiam & barbæ aliorum, quàm quadrupedum: ut Plin. in trigesimo^b: Cum Geminos transit sol, cristis, & auribus, & unguibus gallinaceorum: si luna, rasis barbis eorum.

^a Serv. in illud 2. Æn. Squallentem barbam & concretos &c. & in Illud 3. Georg. Nec minus interea barbæ incanaque menta.
^z Lib. 1. Sat. 8.
^y Cap. 13.
^z Georg. 3.
^a Ibid.

^b Cap. 11.

e Serv. in illud 6. *Æn.*
 Infelix Didō verus
 mihi nuntius,
 &c. & in illud 11.
Æn. Interea
 Turnum in
 sylvis sævis-
 simus im-
 plet Nun-
 tius.

Nuntius, inquit e idem est qui nuntiat: quod autem nunciatur, licet neutro dicatur, tamen invenitur & masculino. Miror cur ita dixerit. Ego quidem nusquam *Hoc nuntium* legi, at ne ipse quidem, ut opinor: quum Festus Pompeius, vetulterior eo autor, ita scribat: *Nuntius & res ipsa, & nuntius dicitur.*

Arcece, idem ait, esse prohibere. Sed mihi videtur potius esse vetare, ne accedant hi, qui veniunt. Juno septem tantum annos arcuit Troianos ab Italiâ; quam ubi contigerunt, non arcebat ab eâ amplius, sed in eâ esse prohibebat. Transfertur (ut pleraque) de corporeis ad incorporea. Cicer. in Paradoxis: Quæ vis enim est, quæ magis arceat homines ab improbitate, quam, si senserint nullum in delictis esse discrimen? Contrarium huic verbo est Abigere, quod significat à loco fugare atque expellere: ut, Abige muscas à facie meâ scribentis, abige canes à pinâ tuâ, abige sturnos sonitu à vineâ. a Quin. Ibo in littus miser, planctibus aves abigam. De pecoribus vero idem, quod de cæteris animalibus accipiendum est: quæ, si nobis odiosa sunt, abigimus, id est, expellimus: ut oves, capras, asellos, ab hortis, à vinetis, à pratis. Quod si ita non sit, sed furto tollimus, utique gregatim abigere, aliud significat: id est, furto tollere, aut etiam latrocinio: ut apud eundem e: adhuc spolia transeuntium, & abacti pecorum greges, sub hoc

e In Apib.
 paup.

a Decl. 6.

hoc titulo defendebantur. Unde *abactores* vocantur, *pecuvariorum animalium fures, latrunculi* : hos quidam *Abigeos* vocant. Ulpianus autem inquit: *Abigei* hi proprie habentur, qui *pecora ex pascuis, vel armentis subtrahunt, & quodammodo depradantur, & abigendi studium, quasi artem, exercent, equos de armentis, vel oves de gregibus abducentes*. Ceterum si quis ovem oberantem, vel equos in solitudine relictos abduxerit, non est *abigeus*, sed *fur* potius. Hic *abigeum* à non *abigeo* distinguit loco, non numero: Claudius numero, non loco, inquit: *Quantitas* discernit *furem* ab *abigeo*. Nam qui *unam suam* surripuerit, ut *fur*, coercebitur: qui *gregem*, ut *abigeus*: hic *furem* ab *abigeo* separat, ut superior fecit. Macer non separat, cum ait: *Abigeatus crimen* publici iudicii non est, quia *furtum* magis est: sed quia plerumque *abigei* & ferro utuntur, si deprehendantur, ideo graviter puniri eorum admissum solet. Quomodo autem hi jurisconsulti inter se conveniant, aut non conveniant, nihil ad hoc tempus. Hoc tantum dixerim, non modo *fures*, sive qui *furtim* aliqui solent *abigere armenta vel greges*, sed etiam *latrunculi, qui facta prædonum manu in alienum agrum incursionem exercentes, pecora etiam interdum abigunt, & abigei nominari possunt*. *Præstare* (quo verbo sæpe & jurisconsulti & oratores utuntur) est *prohibere, ne alicui fiat aliquid incommodi, si non prohibuerint, satisfacere*: ut, *Venditor debet præstare & vitium rei, quam vendit*: id est, *prohibere atque efficere, ne emptor damni quid faciat, alioqui satisfacere*: neque illud in alterum modum, verum etiam *in nosipso*. Cicero in *Tuscul.* Cum id quod ab homine non potuerit *f* Lib. 3. *præstari, evenerit*: id est, *caveri & prohiberi*.

In eundem de Innocuus & Innoxius.

g Æn. 10.

Innoeuus, inquit Serv. est cui non nocetur: Innoxius, qui non novit nocere. Vellem exempla recitasset, quibus ostenderet eam expositionem Innocui veram esse. Namque illud & Virgil. quod eum impulit in hanc opinionem:

*Donec rostra tenent, sic cum, sedere carinæ
Omnes innocuæ:*

non est accipiendum, quod subsederunt tales, ut eis nihil noceretur: sed, vel more poetico, quod nihil peccaverunt, quasi innocentes homines (Nocentes enim sunt, quicumque ab honesto recedunt, etiam si nemini noceant) vel, quod non nocuerunt neque sibiipsis, neque vectoribus, aut nautis.

CAP. XVIII.

In eundem de Instar.

b Æn. 2.

Instar ^b montis equum divinâ Palladis arte. Instar, id est, ad similitudinem, Servius ait. Quid similitudinis equo ad montem? quod si etiam similis esset, non tamen eum magnum potius, quam parvum esse, quod Virgilius senserit, intellexeremus. Archimedes ille Geometricus, globum ad similitudinem cœli fabricatus est, in quo effigies cœli aderat, magnitudo non aderat. Idem fit de tabulâ illâ depictâ ad similitudinem orbis terrarum, quam non ausim dicere *depictam instar orbis terrarum*; neque alia multa huiusmodi: ut, *Instar Antonii ambulas, instar patris scribis, instar languidi sedes*: sed ad similitudinem, vel, in similitudinem, vel, in modum, vel, in morem, vel, tanquam, & similia. Instar potius significat ad æquiparationem, vel, ad mensuram, ut apud ⁱ Virg. Argolici clypei, aut Phœbéæ lampadis instar.

i Æn. 3.

Cicero.

¶ Cicero. *Hexametrorum instar versuum*. Nam k. Off. 2. illud apud eosdem: *Instar mortis ducunt*, & *Fulminis instar*, significat *equiparationem doloris in morte*, & *impetûs ex fulmine*. Quod si quando reperiatur proximè accedere ad significationem *similitudinis*, admoniti sumus, ut nimiam utendi licentiam devitemus. Nam ego sic auderem vix uti, ut Servii familiarissimus Macrobius cùm sæpe aliàs, tum statim in procemio Saturnalium, ita inquires: Ut quæ indistinctè atque promiscuè ad subsidium memoriæ annotaveramus, in ordinem *instar membrorum* cohærentia convenirent.

CAP. XIX.

In eundem de Passim, Ubique, & Usquam.

Passim, inquit, l. significat Ubique. Mihi autem i. Serv. in illud Virg. Georg. I. Et passim rivi vis currentia vina repressit. aliud videtur Ubique, quàm, Passim. Namque in prato ubique est herba, non passim: contra, grex passim pascit potius, quam ubique. Quippe aliquid intervalli est inter pecudem & pecudem: non ità inter herbam & herbam. Est autem passim, quasi passu distante, vel, sparsim: quemadmodum dicimus Passis manibus, &, Passis crinibus. Quod accipi solet etiam pro Crebrò, dum de rebus mentis loquimur. Lactantius tamen pro Ubique accepit, cùm inquit: Creditur ei passim tanquam cognitæ veritati. Neque solum pro Ubique, sed etiam (quod usitatius est) pro undique: m. Cumq; is numerus condendæ urbi parum m. Lactant. l. 2. c. 6. idoneus esse videretur, constituit Asylum: eò passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quique sine ullo conditionis discrimine. Usquam, duo hæc potius significat, in loco simul, &, ad locum: ut Terentius in Eunuchò n. Ag. 2. Scen. 3. est usquam. Cic. in Philippicis o: Nec verò usquam discedebam. o. Philip. 1.

De adverbiiis in im exeuntibus.

Addamus de quibusdam adverbiiis in *im* vocem exeuntibus. *Privatim* nihil differt à *Privatè*, si *Privatè* dicere liceret: nihil *Separatim* à *Separatè*, si hoc reperiatur: nihil *Properatim* à *Properanter*, nihil *Dissimulatim* à *Dissimulanter*. *Ubertim* idem est, quod *copiosè*. *Affatim*, quod, *abundè*. *Raptim*, quod, *festinanter*. *Cursim*, quod, *currendo*. Tamen aliud est *Generatim*, quàm, *Generaliter*. Hoc enim significat *omnia simul*, quæ sub genere sunt, *amplectendo*: illud verò, *per singula genera*, seu magis, *per singulas species*. Siquidem *species*, *genera* vocamus: ut, *Quot sunt genera arborum*,

p Georg. 2. *vitium*, potius quàm, *Quot sunt species?* p Virg.

Generatim discite cultûs.

q De Analog. lib. 2.

Varro q: Non in volucribus *generatim* servatur analogia: Non ex aquilis aquilæ, neque ex turdis procreantur turdi. Sic ex reliquis sui cujusque generis. An aliter hoc fit, quàm in aëre, quàm in aquâ? Non hîc conchæ inter se *generatim* innumerabili numero similes. Eodem modo, ut *Generatim*, *per singula genera*, dicimus, ita *Summatim*, *per singulas summas*: aliquando dicimus, *Summatim* & *Generatim*, non, *per singulas summas*, *generaque*, sed *per unam*, *unumve*: ut, *Dicam de hac resummatim*. Cic. de Orat. lib. 2. Infinitum mihi videtur id dicere, in quo aliquid *generatim* quæritur, hoc modo, *Expetendane esset eloquentia, expetendane honores*. Cæterùm quomodo differat ab illis, *Ad summam*, *In summâ*, postea reddam. *Viritim*, *per singula capita virorum*; ut, Gracchus dividebat *viritim* sex modios frumenti. Tamen de uno aliquando dicimus: ut apud Curtium: Si quis *viritim* dimicare vellet,

r Lib. 7.

let, provocavit. *Nominatim*, per nomina singulorum: ut, Assignati sunt conjurati *nominatim* custodi carceris. Et de uno etiam: ut, *Tenens* / Philip. 2. cruentum pugionem Brutus, *nominatim* Cicero- nem inclamavit. *Membratim*, per Membra. *Cæsim*, per incisiones gladii. *Punctim*, per puncti- ones, infixionesque gladii, sive, incidendo & pun- gendo. *Strictim*, stringendo singula, vel, certum aliquid. *Carptim*, hinc & hinc decerpendo, non, ipsam seriem sequendo. *Tractim*, trahendo, non, interrompendo seriem. *Catervatim*, gregatim, turmatim, manipulatim, per diversas catervas, diversos greges, diversas turmas, diversos mani- pulos. *Domesticatim*, vicatim, regionatim, op- pidatim, municipatim, provinciatis; per varias domos, varios vicos, varias urbis Romæ regiones, variæque oppida, varia municipia, varias pro- vincias. Venio nunc ad id, quod promiseram. In *Summâ*, &, ad *Summam*, magis modo utendi differunt à *Summatim*, quàm significato. *Quin- tilianus* in corpore projecto: In *summâ* non rece- do. Fas est mihi, etiam invitis parentibus, piè facere. Cic. de * *Offic.* Ad *summam* (ne agam de Lib. 1. singulis) communem totius generis humani socie- tatem, congregationem & conciliationem colere, tueri, conservare debemus. Differt autem *Ad summam*, & *Ad summum*, quòd secundum *ad numerum* refertur: ut idem Cic. pro Milone: Unus, aut *ad summum* duo inventi sunt qui Milo- nis causam non probarent: id est, non plures, quàm unus, aut duo ex omnibus. Idem ad L. Me- scinium: * Noli enim existimare, mihi non soli- " Lib. 5. ad tudinem jucundiorum esse, quàm tamen ipsâ uti Fam. Ep. 21. non licet, quàm sermones eorum, qui frequen- tant domum meam, excepto uno, aut *ad sum- mum* altero: hoc est excepto uno, aut (ut multum) duobus. *Quintilianus* in sensu priore solet uti tali

* Lib. 9. c. 4. genere dicendi per adverbium *Semel* : * Denique, ut *semel* finiam, sic fere componendum, quo mo-

do pronunciandum erit. Et alibi : † Et ut *semel*

‡ Lib. 10. c. 3. omnia complectar. Et iterum : ‡ Et ut *semel*,

quod est potissimum, dicam, secretum in dictando

perit : id est, ut in *summâ* dicam. Cujus rei

causa est ipsum illud *Semel*, quod significat, *unâ*

vice pro omnibus, ita ut postea non oporteat quid

addi. Ideoque solet accipi pro *Immutabiliter &*

irrevocabiliter. Quod enim *semel* tantum fit,

id non habet regressum, ut *iterum* fiat. Idem in

Mathematico : Quid hæc fulgentium siderum ve-

neranda facies, quod quædam velut infixæ ac co-

hærentia, perpetuâ *semelque* captâ sede collu-

cent ; alia tota sparsa cælo vagos cursus certis

emetiuntur erroribus ? * Virg.

— *Qui, ne quid tale videret,* (mordit.

Procubuit moriens, & humum semel ore mo-

b Epist. 5.

b Ovidius :

— *Nullâ reparabilis arte*

Læsa pudicitia est, deperit illa semel.

c Lib. 9.

c Lucan.

— *Dixitque semel nascentibus author,*

Quicquid scire licet. —

Semel, inquit, ut nullum postea verbum addat.

In eundem sensum idem Quintil. accepit *Brevi-*

ter : ut in gemmis languentibus, *Breviter* tamen

longæ crudelitatis explicanda sævitia est : ex om-

nibus, quæ pertulit, levissimum fuit, quodd occi-

d Lib. 3. c. 4.

sus est. Plin. major : d A reliquâ vero Galliâ la-

tere septentrionali montibus Gebenna & Jura :

agrorum cultu, virorum, morumque dignatione,

amplitudine opum, nulla ei provinciarum præfe-

rendâ, *breviterque* Italia verius, quàm provincia.

e Plin. 1. 10.

Et iterum de Lusciniâ, e quæ vulgo dicitur Phi-

c. 29.

lomela : Nunc continuo spiritu trahitur in lon-

gum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur

con-

conciso, copulatur intorto, premitur, revocatur, infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipsa murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extensus; ubi visum est, *vibrans*, summus, medius, imus, *breviterque* omnia tam parvulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiæ tormentis ars hominum excogitavit.

CAP. XXI.

In eundem de Tandem, Demum, & Denique.

T *Andem* idem ait, ^f *poni non necessitatis, sed* ^f *ornatûs causâ: ut in illo & Virgilio:* f Serv. in illud 1. Æn.

Sed vos qui tandem, quibus aut venistis ab oris? Et quo sub
Nec cuius ornatûs, aut quare sit ornatus, explicat. celo tandem, &c.
Idem sentit Priscianus, dicens: ^h *Tandem* non solum pro *adverbio temporali*, sed etiam, pro *con-* g Æn. 1.
junctione expletiva invenitur: ut Cicero *inve-* h Lib. 15.
ctivarum lib. 1. *Quousque tandem* abutere Catilina cap. de signif. advrb.

patientia nostra? Mihi quidem nullum ornamentum videtur esse in supervacuis & nihil agentibus verbis. Quanquam apud Græcos dictiones nonnullæ sunt, quæ aut numerum, aut sonum implent: quod in hac dictione non est, quæ habet potius *urgens quiddam & accelerans*, eoque ferè per *interrogationem*: quæ exempla vulgo sunt plurima: ut Cic. in Catilinam, cuius oratio sic incipit: *Quousque tandem* abutere Catilina patientia nostra? Quo exemplo usus est Priscianus. Quidam tamen inter primos hujus ætatis docti, solent citra *interrogationem* hoc adverbio uti, non tam autoritatem sequentes ejusdem Virgilii, & in eodem loco:

Et quo sub cælo tandem, quibus orbis in oris, i Æn. 1.
Factemur, doceas:

Et Horatii, qui ^k ait:

Quamvis Scæva satis per te tibi consulis, & scis k Epist. 17.

*Quo tandem pacto deceat majoribus uti,
Disce docendus adhuc, —*

quàm Ciceronis in Catone majore dicentis: *Quà tandem spe sibi tam audacter obsisteret*, respondit, Senectute. Et pro Roscio: Cùm ab eo quæreretur, *quid tandem* accusaturus esset in eo: nonnullisque aliis in locis. Sed tamen utrunque interrogationem habet, & eam directam latenter ad secundam personam. Nam hic, qui loquitur, verba alterius refert. Siquidem Pisistratus à Solone sic quæsit: *Quà tandem spe mihi tam audacter obsistis?* Et Fimbria ab illo (quisquis fuit) sic petivit: *Quid tandem in eo accusaturus es?* Neque verò legem istius dictionis scribo, sed usum frequentissimum trado. Sine interrogatione autem, quid significet, nemo ignorat. Ut ¹ Virgil.

¹ Æn. 6.

Fam tandem Italie fugientis prendimus oras.

^m Æn. 6.

Ejusdem significationis sunt *Demum* & *Denique*, ut notum est: ut idem ^m Virg.

Tunc demum optata gemina super arbore fidunt. Cic. Cùm excessisset è vitâ, *tum denique* viveret. Sed plerunque cùm sint multa enumerata, tum subjungimus *Denique*, significantes *hoc ultimum esse omnium*, ut idem ^m Virg.

^m Eclog. 2.

*O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,
Nil nostri miserrere, mori me denique cogis.*

Et Cicero: Cùm sibi non multitudinem militum, non idoneos Imperatores, non pecuniam sibi præfesto esse viderent, non *denique* ullam rem, quæ pertineat ad bellum administrandum. *Demum* solet accipi pro *Solum*, sive pro *Omnino*, præcipueque junctum cum *Is*, & cum *Ita*. Cic. in Salust. *Ea demum* magna voluptas est Crispe Salusti, æqualem ac parem verbis vitam agere.

^o Lib. I. c. 4.

M. Fabius ^o: Illud ingeniorum velut præcox genus, non temerè unquam pervenit ad frugem. Hi sunt qui parva facile faciunt, & audaciâ pro-
vecti,

veſti, ꝑ quicquid illic poſſunt, ſtatim oſtendunt. ꝑ Illud quic-
 Poſſunt autem *id demum*, quod in proximo eſt: quid poſ-
 verba continuant, hæc vultu interrito nullâ tarda-
 ti verecundiâ proferunt. Et iterum: ꝑ Tum illâ q Lib. 12. c. 1.
 quoque ex cauſâ, quodd mentem tantæ rei inten-
 tam vacare omnibus aliis, etiam culpâ carentibus,
 curis oportet. Ita enim *demum* libera, ac tota,
 nullâ diſtringente, atque aliò ducente cauſâ, ſpe-
 ctabit id ſolum, ad quod accingitur. Et alibi:
 * Jacebat hæc inſomnis, inquieta, cùm diceret, r Decl. 10.
 jam ſtatim apparebit, jam ſtatim veniet, nunquam
 tamen tardiùs venit. Miſeram me, fili, proximâ
 nocte jam veneras. Ecce jam medios ſidera te-
 nent curſus, indignor, irasco. Ita mihi *demum*
 ſatisfacies, ſi apud patrem fuiſti. Ideo autem dixi
 Solum, ſive Omnino, quod Plin. videtur accipere
 pro Omnino, de hirundine dicens: ꝑ Eadem de- ſ Lib. 10.
 mum ſola avium, non niſi volatu, depaſcitur. c 24.
 Quidam volunt ab *Is* & *Demum* componi. Idem
 Ovid. pro *Demum* poſuit Denique lib. 3. ꝑ ſine ꝑ Lib. 3.
 titulo: (eſt. Amorù El. 4.

Si qua metu dempto caſta eſt; ea deniq; caſta

C A P. XXII.

In Macrobiũ de Stella & Sidus.

STella & ſidus differunt, ſi Macrobio credimus,
 ita ſcribenti: ꝑ Nunc videamus, quæ ſint ꝑ Lib. 1.
 duo hæc nomina, quorum pariter meminit, cum c. 14. in
 dicit: Quæ ſidera & ſtellas vocatis. Neque enim Somn. Scip.
 hîc res una geminâ appellatione monſtratur, ut,
 enſis, gladius: ſed ſunt ſtellæ quidem ſingulares
 ut erraticæ quinque, & cæteræ, quæ non ad-
 mixtæ aliis, ſolæ feruntur: Sidera verò, quæ in
 aliquod ſignum ſtellarum pluriũ compositæ fe-
 runtur, ut, Aries, Taurus, Andromeda, Perſeus,
 vel Corona, & quæcunq; variarũ genera for-
 marũ

* Eod. lib.

y Decl. 12.

marum in cœlum recepta creduntur. Sic & apud Græcos *aster* & *astron* diversa significant. Et *aster*, *stella una*, *astron*, *signum stellis coactum*: nos *sidus* vocamus. Hæc differentia (Macrobiî pace) nusquam reperitur: ut apud eundem Ciceronem de Universitate: Itaque nesciunt hos *siderum* errores. Et iterum: * Toto igitur orbe constituto *sideribus*, parem numerum distribuit animorum, & singulos adjunxit ad *singula*. Et lib. 2. de naturâ deorum: Nam, cum duo sint genera *siderum*, quorum alterum spaciis immutabilibus ab ortu ad occasum commens, nullum unquam cursûs sui vestigium inflectat: Alterum autem continuans conversiones duas eisdem spaciis cursibusque conficiat. Quintil. in Mathemat. Quid hæc fulgentium *siderum* veneranda facies, quod quædam velut infixæ ac cohærentia, perpetua semelque captâ sede collucent, alia toto sparsa cœlo vagos cursus certis emetiuntur erroribus? Quod non sensisse Ciceronem (ut Macrobius vult) documento est, quod non præposuit *stellas*. Debet enim species generi, & pars toti præponi: ut, *Dicam de prudentiâ, & de virtute hujus: dicam de facie Helenæ, & ejusdem pulchritudine*, non autem, ediversò. Fateor tamen, nunquam *stellam*, *arietem* dici, *taurum*, *Andromedam*, *Perseum*, sed, *sidus*. Et hinc est quod dicimus *Hybernum sidus*: & illud Quintiliani, y Nos grave hujus anni *sidus* afflavit.

C A P. XXIII.

In Aulum Gelium de Rescisco.

z Lib. 2.
c. 19.

Resciscere Aulus Gelius vult z esse *rem occultam, inopinatam, insperatamque cognoscere*. Miror de hoc solertissimo verborum investigatore, atque censore, qui vocabulum hoc de
facili

facili difficile, de claro obscurum, de trito novum, de exposito obstrusum fecerit, ne dicam, falso exposuerit. Nunquid si *videam hominem cælo volentem*, ut fecisse Dædalus, Perseusque fertur: aut *aliquem è terrâ prodire*, qualis Thages fuisse ab Hetruscis creditum est: aut *Satyrum aliquem semivirum, semicaprumque*, quem se vidisse nonnulli scripsere, aut *arcana quædam naturæ per-vestigavero*, dicam *rescivisse*? non opinor. Est igitur propriè *Resciscere rem, postquam gesta est, scire, quam nesciebas cum gereretur, præsertim ad te tuosve pertinentem*: ut Terentius in Adelph. ^a Hem tibi, *rescivit omnem rem*, id nunc clamat scilicet.

^a Act. 5. sc. 3.

C A P. XXIV.

In eundem de Deprecor.

Deprecor supplicium, idem Aulus Gell. ait ^b dictum esse, quasi *detestor*, vel *execor*, ^b Lib. 16. vel *depello*, vel *abominor*. Ego autem ita dici ^{cap. 16.} ^c *puto Deprecor* ut & *imprecor*. *Precor tibi bonum, precor tibi malum*: sic *Deprecor liberationem, & deprecor pœnam*: illam ut *potior*, hanc ut *vitem*. Ovid. lib. 1. de ^d Ponto: (*idem*, ^d El. 2.

^c Ut *precor* & *imprecor*.
^{Ed. Steph.}
& *Col.*

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor

Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

Deprecor dixit, quasi *precor mortem non dari mihi in hac terrâ*. Nec mirum id fieri in *Deprecor*, quum fiat in magis usitatis, ut in *Defendo*. Siquidem dicimus *Defende me*, quod verè dicitur, & nonnunquam *Defendo ictus*: ut Cic. de Senect. Vestitaque pampinis nec modico tepore caret, & *nimios solis defendit ardores*: quum præsertim mos Romanis sit etiam *mala, precandi, ne veniant*. Unde templa timori, pallori, febri, aliisq; similib. fuere dedicata, & iis (ut ita dicam) numinibus fiebant sacra; quod etiam Virg. ^e *Æn. 3.* *Ni-*

^e probat:

*Nigram hyemi pecudem; Zephyris felicibus
albam.*

Neque solum *deprecari* est voce, sed etiam per ea, quæ instar vocis obtinere solent, vultum gestumque. Etenim Bucephalum, qui, præter unum Alexandrum, omnem alium recusabat sessorem, non ineptè dixeris, *deprecari* alios sessores, præter regem. Denique *deprecor* magis significat vel dicto, vel facto recusô, quàm illa, quæ Aul. Gell. attigit.

CAP. XXV.

In Priscianum de Situs.

f Lib. 10.
prope finem.
g Æn. 7.

Situs (Prisc. f inquit) dicitur pro negligentia. ut & Virg.

Sed te victa situ, verique effata senectus.

Sed non ita est, potiusque sordes illa, & illuvies, qualis nascitur inter opaca domus, quæ diu non

b Lib. 1. c. 2.

repurgatur: unde inquit M. Fabius, ^h Excitanda mens & attollenda semper est, quæ in huiusmodi secretis aut languescit, & quendam velut in opaco situ ducit; aut contra tumescit inani persuasione. Huiusmodi igitur quidam situs sedet in vultu, capite, totoque, & corpore vetularum, & habitu, præsertim inopum: qualem illam Virgil.

i Lib. 6.

intelligit, & Lucanus de maleficâ anu ait i: *Fæda situ macies.* Quod etiam pædorem possumus appellare: ut idem Lucanus k: *Longusque in carcere pædor.* Et Cicero in l Tuscul. Pædore muliebres. Et iterum m: *Barba pædore horrida.*

k Lib. 2.

l Lib. 3.

m Lib. id.

Miror Priscianum hoc in loco à diffinitione Servii descivisse, qui hoc vocabulum proprie diffinivit, inquiens n: *Situs* propriè est lanugo quædam ex humore procreata. Fit autem in locis carentibus sole. *Situs* vero pro loci qualitate manifestum est: ut, *De situ Messanæ*, & *de situ Syracusarum*, & similitum.

n Serv. in
illud Virg.
Æn. 6. per
loca fœta
situ, &c.

CAP.

CAP. XXVI.

In eundem de Docilis, & Docibilis.

Docilis, idem ^o inquit, est, qui facile doce- ^o Lib. 18. c. 1.
tur: Docibilis, est, qui facile discitur:
quomodo Penetrabilis, est, qui in intimis est par-
tibus: Penetrabilis, qui facile penetratur. Non
occurrit, ubinam legerim Docibilis. Est enim
consuetum magis Perceptibilis; nisi magis apud
Ecclesiasticos, atque in alium sensum: ^p Et erunt ^p Joann. c. 6.
docibiles Dei, dictum est, quasi dociles. Nam
Cyprian. super illud Pauli, ^q Episcopum non liti- ^q 1 Tim 3.
giosum, non ^r contentiosum, sed mitem & doci- ^r contume-
bilem esse debere: ait, Docibilis autem ille est, ^r liosum, Ed.
qui est ad discendam patientiam lenis & mitis. ^{Col.}
Hoc (ut ego sentio) idem est, quod docilis. Ratio
tamen postulat, ut id significet quod ait Priscia-
nus, eo quidem magis, quod habemus in eodem
sensu Docilis, ut supervacaneum fuerit duas voces
adeo confines uni significationi dare: nisi dicimus
simile hoc esse illis Æquale, & Æquabile, de qui-
bus dixi alio volumine. Insuper Sensibile, & Sen-
sibile. ^r Lucretius: ^f Lib. 2.

Ex insensibili ne credas sensibile nasci.

Hæc duo pro eodem accepit Exitiale, & exitia-
bile. Virgil. in sexto:

Sed me fata mea, & scelus exitiale Læanae,

His mersere malis.

Ovid. sexto Metamorph.

Dumq; manu tentat trahere exitiabile ferrum.

Rationale, & Rationabile. Quint. in 2. ^r Sed quia: Cap. 17.

carent sermone, quæ id faciunt, muta atque ir-
rationabilia vocantur. Porro Penetrabilis (quan-
tum mea fert opinio) non reperitur, sed Penetra-
le; substantivumque est, non adjectivum. Pene-
trabilis adjectivum, qui facile penetrat: ut apud
Virgilium, ^u Penetrabile telum, & ^x penetrabile ^u Æn. 10. ^r
frigus: ^x Geo. 3. 1.

frigus : tum, *qui facile penetratur*. Ut apud Livium lib. 36. Et in asperis locis *silex sæpe impenetrabilis ferro* occurrebat. Servius, *Quod penetrat*, inquit, *penetrabile* dicitur : *quod autem penetratur, penetrabile*. In quorum priore dissentio, quum non sit, neque adjectivum, (ut ipse vult, exponens *penetrabile frigus*, pro *penetrabile frigus*) neque significationis activæ. Denique (ut ad *Docilis* revertar) *Docillimus* meâ sententiâ faciet potius, quàm *Docilissimus*, qualia sunt, *Facilis, Gracilis, Agilis, Similis, Humilis*.

y Serv. in illud 10. Æn. Aspice, num magis sit nostrum penetrabile telum.

CAP. XXVII.

In eundem de Numen & Nutus.

z Prisc. l. 4. a De Ling. Lat. l. 6. **N**umen (idem z inquit) est *Dei nutus*. Ante hunc Varro dixerat, a *Numen* dicunt esse *imperium*, dictum à *nutu*. Uter horum commodius diffinivit? Certe *numen* est *imperium potestasque Dei*: non autem *nutus*, neque *imperium cujuscumque*. Sed Varronem de *imperio Dei* suspicor intellexisse.

CAP. XXVIII.

In eundem de Necatus & Nectus.

b Prisc. l. 9. c. de prim. conjug. c Ad Heren. l. 3. **N**ecatus, idem inquit, b propriè, *ferro*: *Nectus* verò *alia vi peremptus* dicitur. Sed ego sentio, *generalem* significationem *Necatus*, *specialem* verò *Nectus* esse. Cic. in *Rhetoricis*, & libris ad *Heren*. c & alibi sæpe ait: *Veneno necatus*. Quintil. in 4. Hinc adulter loris cæsus est, *fame necatus*. Nec unquam *Nectus* dicitur sine certo genere mortis, ut *Enectus siti Tantalus*: Nec tam mortuus, quàm propemodum mortuus: sicut *exanimatus* pro eo, qui *similis est mortuo*, ut *fame, siti enecti*: quæ plurima sunt exempla.

CAP.

CAP. XXIX.

De Næ & Ne.

NÆ pro *Valde* idem dixit, ^d nec tamen solus. ^d Prisc. l. 15.
 Terentius in *Andria*: ^e Næ illa illum haud cap. de sign.
 novit. Mihi videtur idem apud nos significare, Adv.
 quod apud Græcos, scribique cum diphthongo ^e Aët. 4. sc. 4.
 debere *vai*, quod est certè, ut apud eundem:
^f Faciunt *næ* intelligendo, ut nihil intelligant. ^f In Prolog.
 Quasi dicat: Faciunt *profectò*. Hæc apud Cicer. Andr.
 dictio frequens est: ut de Orat. lib. 3. Næ ille
 haud sanè, quemadmodum verba struat & illu-
 minet, à magistris istis requiret. Apud Quintili-
 anum, cæterosque illius ævi rarissima. Ne com-
 ponitur cum *Quæo*, cum *Scio*, cum *Volo*. Fre-
 quentiùs tamen sine compositione, apposità nega-
 tione, reperimus illud primum, quàm duo se-
 quentia, adeo ut barbarum putet & Cicero dicere, ^g In Ora-
 Non *scio*, & non *volo*: licet nonnunquam apud tore.
 ipsum quoque reperiatur. Ideo frequentissimè le-
 gimus *Haud scio*, *Haud velim*. Idem Priscianus
 ait, ^h à Potius fieri *Potissimè*, quod ego nunquam ^b Lib 15. c. 1.
 legi, sed *Potissimum*.

CAP. XXX.

In Donatum de Valco.

V *Alcant*, ¹ qui inter nos diffidium volunt, Do-
 natus, Servius, & quidam alii sic exponunt: ⁱ Terent. in
Pereant, qui hoc nobis volunt. Quæ vox & ora- Andr.
 tio aliena fuerat ab ingenio Pamphili pio & probo. Aët. 4. Sc. 2.
 Cic. ^k Si deus talis est, ut nullâ gratiâ, nulla ho- & De Nat.
 minum charitate teneatur, *valeat*. Quid enim Deorum l. 6.
 dicam, Propitius sit? Esse enim propitius potest
 nemini. Nunquid eo irreligionis, atque eo im-
 pudentiæ Cicero venerat, ut deo exitium precaretur?
 Absit. Lactantii quoque testimonio, qui de
 his

De ira Dei
cap. 8.

his ipsis Ciceronis verbis ait. ¹ Quid enim contemptius potuit dici in deum? *Valeat*, inquit, id est, *abeat* & *recedat*, quando prodesse nulli potest. Vides ut Lactantius cum vult Ciceronem contumeliosum fuisse in deum, non tamen exposuerit *Valeat* pro *Pereat*, sed *abeat* & *recedat*. Quanquam (ut mihi videtur) non significatur per *Valeat*, quod *abeat* ille à nobis, sed quod nos ab illo, *vale* dicentes. Enimverò *Vale* salutatio est *recedentis*, ut *Salve* & *Ave*, *venientis*. Quomodo ergo verbum *salutantis*, potest accipi pro *malà* *precatione* atque *salutatione*? Est autem *Salutare* & *advenientis* & *abeuntis*. Virg. 9.

Hanc ego nunc ignaram hujus, quodcumque periculi
Inque salutatam linquo. (est,

m Lib. 16.
ad Fam.
Ep. 4.
n Ib. Ep. 9.

Ideoque nonnunquam reperimus *Salve* etiam in discessu, ut in calce epistolarum Ciceronis ad Tironem: ^m Vale mi Tiro, vale, vale, & *salve*. Et iterum: ⁿ Etiam atque etiam noster Tiro vale. Medico Curio Lysoni de te scripsi diligentissime, *Salve*, vale. Virg. in 1 i.

Salve aeternum mihi maxime Palla,
Aeternumque vale.

Nec mirum si in fine loquendi reperiamus *Salve*, quum etiam ille, qui *aditur* & *salutatur*, dicat *Salve*, quemadmodum, qui *abit*, & qui alterum à se *dimittit*, dicit *Vale*. Quod etiam Græci faciunt: ut Hom. in 1. Iliad.

Χαίρετε κήρυκες, διδὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἄνδρες.
Neque est apud Latinos aliud verbum, quo *adeun-
ti* nos *respondeamus*, quàm *Salve*: nisi more jam
vulgari magis, quàm probato, dicamus, *Bene ve-
neritis*. Idem verbum apud eundem, pro *Vale*,
23 Iliad.

Χαίρετέ μοι, ὦ Πάρις καὶ εἰν αἰδέο δόμοισιν.
Cic. ad Attic. indicativo hujus verbi usus est, di-
cens: *Et salvebis à meo Cicerone*. Plaut. in Tru-
culentio

eulento in primâ positione utitur: *Salve*, satis est mihi tuæ salutis, nihil moror, *non salvo*. Martialis etiam dixit ° *Valebis*.

Cum pinguis mihi turtur erit, lactuca valebis, Epig. 53. ° Lib. 1. 2.

Et cochleas tibi habe, perdere nolo famem.

Cæterum (ut ad institutum redeam) qui *Valeant* pro *execratione* acceperunt, forsitan hoc argumento inducti sunt, quod nonnunquam hoc verbum *languorem* significat: ut idem de Orat. p. Si- p Lib. 2.

cut medico diligenti, priusquam conetur *egro* adhibere medicinam, non solum morbi ejus, cui mederi volet, sed etiam consuetudo *valentis*, & natura corporis cognoscenda est. Unde *valetudo*

pro *languore* frequentissimè accipitur, & *testes valetudinarii* nominantur. Idem ad Terentiam 9 & ad Tironem: *Valetudinem tuam curâ dili-* q Epist. 1. 14.

genter: hoc est, *languorem* & *infirmatatem*.

Alibi pro *sanitate*: Sed nunc *valetudini* tribuamus aliquid. Frequenter tamen apponimus ad-

jectivum vel faustum, vel infaustum, ad distinguendum statum corporis. Siquidem indifferen-

ter significat more sui primitivi. Dicimus enim,

Ut vales? Quomodo valuisti? Qualiter valet fi-

lius? Sic: Quâ valetudine es? qua valetudine

est filius? Respondebis, Infirmâ, adversâ, malâ

valetudine: vel contrâ, Bonâ, incolumi, optimâ.

CAP. XXXI.

In Varronem de Vas & Obfes.

VAs (inquit r. Varro.) appellatus est, qui pro altero *vadimonium* promittebat. Conflue- r Lib. 5. de Ling. Lat.
tudo erat, cum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alterum daret. Videtur Varro significare, *vadem*, eum esse, quem *fidejussorem* vocamus, & *vadimonium*, *fidejussionem*. Nos hoc negare ita esse qui possumus, cum Varro om-

nium consensu sit Romanorum eruditissimus, & linguæ Latinæ peritissimus? qui Latinas literas fecit & latiniores & literatiores? Quanquam multi sunt, qui eum quibusdam in locis reprehendant, quæ facultas præcipuè discipulis Quintiliani adesset, longè Varrone doctioris atque eloquentioris. Verum ego non ausim reprehendere, sed tantum affirmare, me non legisse (duntaxat quantum aut recordor aut intelligo) *vadem eum* esse, qui *vadimonium* pro altero dat (si *vadimonium* significat *fidejussionem*) sed *eum*, qui *sponsor est alterius in capitis periculo, sive idem supplicium subiturus, sive pecuniam soluturus*: ut apud Quintilianum in declamatione, quæ inscribitur, *Amici vades*. Et apud Ciceronem lib. 5. Tusculan. quæst. de Pythagoreis amicis, quorum alteri cum tyrannus diem *mortis* dixisset, alter pro amico ad visendam matrem ituro *vas* factus est. Et apud T. Livium ¹ de Casone capitis reo, ita dicentem: In vincula conjici vetant. Sisti reum, pecuniamq; (nisi sistatur) populo promitti placere pronunciant, summam pecuniæ, quantam æquum esset promitti, veniebat in dubium, id ad senatum rejicitur. Reus (dum consulerentur patres) retentus in publico: *vades* dare placuit: *unum vadem trium millium æris obligarunt*: quot darentur, permissum est tribunis: decem finierunt. *Tot vadibus accusator vadatus est reum*. Hic primus *vades publicos* dedit. Quod Festus quoque sentit, dicens: *Vas sponforem* significat *in re capitali*. *Vadimonium* (quantum ego sentio) est *sponsio ad certum diem sistendi se in judicio, s. comparandi per se, vel per advocatos*: ut in oratione Ciceronis pro Quintio datur intelligi, ubi longa est altercatio de *vadimoniis*: alterâ parte dicente fuisse sibi *vadimonia deserta*, alterâ verò nequaquam à se *illa fuisse facta*. Et Quintilia-

nus

f Lib. 3. ab
urbe con-
dita.

nus ¹, de legato frumentario, qui *ad præsstitutum* : Decl. 12.
diem venerat, inquit : Nisi tamen *ad vadimonium*
 legate venisses, non multorum dierum commea-
 tum habebamus. Et hoc ipsum fortasse Varro
 sensit. *Obses* autem est, qui *traditur imperio*
alterius, eâ conditione, ut si dator obsidis à fide
recedat, recipienti sit jus in corpus & vitam ob-
sidis. Quod præcipuè inter potentes commer-
 cium est, qui non habent superiores, ad quos
 pro justitiâ provocent.

CAP. XXXII.

In eundem de Decurio.

Decuriones, inquit idem, ² *primi singularum* ³ Varr. de
decuriarum dicti: quod probat Tempani-
 tus ille apud Titum Livium, quod & ipse appro-
 bat Festus. Idemque ait: *Decuriones* appellantur
 qui *denis equitibus præsunt.* Est ergo dictus
Decurio à *decem*, ut *Centurio* à *centum*. Nam
 (ut ait Pædianus) *Decuriæ* sunt *nobiliorum, cen-*
turiæ, inferiorum. Quidam volunt (quorum est
 Fronto) *decurionem* præesse *turmæ, quæ constat*
ex duobus & triginta equitibus. Neque belli so-
 lum, sed *domi* quoque *decurio* dicitur, nomen
 quoddam *præposituræ* significans: ut Suetonius in
 Domitiani ⁴ vitâ: *Saturius decurio cubiculario-*
rum: & hoc quidem apud *Romanos.* In *municipiis*
 autem (ut mihi quidem videtur) idem est
decurio, qui *Romæ senator.* Nam qui *in senatu*
 & *consiliis reipublicæ municipalis interesse pote-*
rant, decuriones erant. Cic. pro Sextio: Quâ de
 causâ & tum conventus ille Capuæ, huic Publ.
 Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc tem-
 pore beneficium, fidemque hominis testimonio
 declarant, periculum deprecantur *suo decreto.*
 Recita quæso, P. Sexti, quid decreverunt Capuæ

y Epist. 19.

decuriones ? Quodd autem differant *decurio* Romanus, & *decurio municipalis*, ex y epistolâ quâdam Plinii junioris è primo libro declaratur, dicentis : Esse autem tibi centum millia nummum censum, satis indicat quod *apud nos decurio es*. Igitur, ut te non *decurione* solum, verumetiam *equite Romano* perfruamur, offero tibi *ad implendas equitis Romani facultates* trecenta millia nummum. Non dicitur itaque *decurio*, aut quodd *decem præsit militibus*, (ut quidam volunt) quem Græci *ἑκατόν* vocant, quum *decurio* sit major *equite*, *eques centurione*, *centurio decarcho*, ut ex stipendiorum magnitudine datur in multis libris intelligi, aut in *municipiis*, qui *decem equitibus præsit*, quum sit *equite duntaxat Romano minor*. An quia *decem præsit equitibus municipalibus* ? aut hoc erit dicendum, aut Pomponii Jurisconsulti opinio sequenda, dicentis : *Decuriones* quidam dictos aiunt ex eo, quod initio cum coloniae deducerentur, *decima pars* eorum, qui deducerentur, *consilii publici gratiâ conscribi* solita sit. Quare eum, quem nunc *militem* appellamus, aut falsâ dignatione afficimus, (nam etsi omnes, qui *militant*, *milites* sunt : miles tamen propriè, qui *pedibus militat*, dicitur : *eques*, qui *equo*) aut si verè, *decurionem* potiùs appellamus. Quidam horum temporum docti *equitem* vocant, sed rectiùs *decurionem* vocarent. Nam *eques* est aut, qui *Romæ ex ordine equestri est* (quod non facit ad gloriam militarem) aut, qui *equo militat* : cujus nulla dignatio est, quamquam Jurisperiti multa ineptissimè fabulantur de dignatione militum, quæ quidem vel nulla, vel communis est omnium sive pedestrium, sive equestrium, qui militiam exercent. Nam de auro gestando, vel hujusmodi nugis, nullum verbum est in Jure civili. Sed hæc omittamus, quæ non sunt

sunt hujusmodi scriptionis, dum illud admonuerimus, *Romanum decurionem, qui præest decem Romanis equitibus, longe præstare cæteris decurionibus, quibus etiam ipse eques Romanus præstat.*

CAP. XXXIII.

In Festum Pompeium, de Exemplum, & Exemplar.

Exemplum (inquit Festus) est, quod sequamur, aut vitemus: Exemplar, ex quo simile faciamus. Illud animo aestimatur, istud oculis conspicitur. Mihi autem (licet Festus scientissimè de exponendis vocabulis loquatur) aperienda tamen est magis horum nominum differentia. Nam & exemplum est, ex quo simile faciamus, ut Opera Homeri exemplum sunt poemata scribere volentibus. Quintilian. l. 10. ² Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur, sic musici vocem docentium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam, in exemplum intuentur. Et exemplar animo quoque aestimatur. Cic. lib. 3. de Oratore: Illa oratio fuit mihi exemplar bene dicendi. Quintilianus in decimo: ^a Cornelius autem Severus etiam si versificator, quàm poeta, melior, si tamen (ut est dictum) ad exemplar primi libri bellum Siculum perscripsisset, vendicaret sibi secundum locum. Horatius in Satyra ^b inquit: (mi. ^b Lib. 2. Ep. 1.

Plautus ad exemplar Siculi properare Epichar- Idem Cicero pro Murena: Domesticum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Est illud quidem exemplum tibi propositum domi, sed tamen naturæ similitudine illud ad te magis, qui ab illo ortus es, quàm ad unumquemque nostrum pertinere potuit. Ad imitandum verò tam mihi propositum exemplar illud est, quàm tibi. Itaque

unum pro eodem pene *Exemplum* & *Exemplar* posuit, & quidem eodem in loco. Cæterum *exemplum* est ipsa res, quam imitamur, aut (si ita fors tulerit) *devitamur* in aliquo, ut, in *Catone* : *Cato autem ipse exemplar*. Illud contentum, hoc continens. Quod si dicamus, *ad exemplar Catonis*, aut *ad exemplar Epicharmi*, sic intelligimus, *ad exemplar Catonis*, quod est *Cato*, *ad exemplar Epicharmi*, quod est *Epicharmus*, sive opus *Epicharmi*, ut opus hominis pro ipso homine. *Animam corpusque filii destruis*, quasi aliud illa sint à filio. *Exemplum pro exemplari*. Est enim contentum pro continente : ut apud eundem : Fuit ille *vir exemplum continentia*, quomodo dicimus, ille *vir fuit norma vivendi*, quum tamen non sit *norma vivendi vir*, sed *in viro* : ita nec ille *exemplum continentia*, sed *in illo*. Ideoque *exemplaria multa sunt*, unius tamen *exempli* : ut, *Redditæ sunt mihi binæ literæ tuæ eodem exemplo* : id est, *ejusdem formæ* : & duo vel tria *exemplaria Aeneidos*, hoc est *multi codices eodem exemplo* : & *exemplar ab exemplari sumitur*, non *ab exemplo*. Nam *exemplum incorporale est*, *exemplar plerunque corporale*. Hinc *Salust.* *Literas*, quas sibi nomine *Catilinæ* redditas dicebat, earum *exemplum* infra scriptum est : hoc est, earum *forma*, infra scripta est, melius quàm, earum *exemplar*. Quòd *forma sit exemplum*, *Paulus Jurisconsultus* testatur : Si legatum certum petatur, non jubet *Prætor* verba testamenti edere ; ideo fortasse, quia *hæreses* solent habere *exemplum testamenti*, id est, *formati*. *Cicer. ad Appium.* ^d Ex his *litteris*, quarum ad me *exemplum* misisti. Et ad *Ciceronem* tum *Plan-*
cus : ^e *Exemplar ejus chirographi Titio* misi. Tum *Asinius* ^f *Pollio* : Ex *litteris* cognosces, nam earum tibi *exemplar* misi. Hi de *pagina scriptâ*, quod

^c In *Catil.*

^d Lib. 3. ad
Fam. Ep. 3.
^e Lib. 10.
Ep. 21.
^f Lib. 10.
Ep. 31.

quod *corporale* est, intelligunt: ille de *sententiâ*, quæ in *paginâ* continetur, vel potius ex *paginâ* percipitur. Quod si indistinctè his duobus libet *uti*, non sanè repugnabo: quum præsertim Ovidius dicat *exempla plura unius rei*: id est, *exempla* pro *exemplaribus*. Nam *unius rei unum atque idem exemplum* est propriè, ut dixi, in *diversis* licet *exemplaribus*. Loquens enim de opere suo *Metamorphoseos* lib. 1. de *Tristibus* & ait: g El. 6.

Pluribus exemplis scripta fuisse reor.

Reperitur etiam *exemplarium* pro *exemplari*. Plin. ^a lib. 6. Juba hæc omisit in hoc tractatu, ^b Cap. 23. nisi *exemplarium* vitiosum est. Non de eo autem exemplo dixi, quod adhibetur rei aut probandæ, aut ornandæ causâ, quæ significatio nota est omnibus. Unde pars *probationis* vocatur ab *exemplis*, & in elocutione *exemplum* inter *ornamenta* numeratur.

CAP. XXXIV.

In Boethium de Persona.

Persona est (inquit Boethius) *incommutabilis naturæ individua substantia*, existimans se argumentatione collegisse, quare non sit *qualitas*, nec aliud *prædicamentum ullum*, sed *substantia*. Sed huic homini Romano ostendam Romanè loqui nescire. *Persona* namque non est in *Deo* magis, quàm in *Bruto*, sicut *humanitas*, sicut *alia plura*. Sed demus ut in *Deo* etiam sit *persona*: quæro, quamobrem ea non sit *qualitas*, sive de *homine* loquimur, sive de *Deo*? Nam in *homine* quidem *persona* significat *qualitatem*, quâ aliis ab alio differimus, tum in *animo*, tum in *corpore*, tum in *extra positis*, quæ à rhetoricis enumerantur in *attributis personæ*. *Animi*, ut quo studio se exerceat, *medicinæ*, an *juris civilis*, an *militiæ*. Et quâ *mente*, *iracundus*, an *moderatus*:

avarus, an liberalis. *Corporis*; juvenis, an senex: pulcher, an deformis: fortis, an imbecillis: mas, an foemina. *Extra positum*, dives, an pauper: clarus, an obscurus: maritus, an coelebs: parens liberorum, an orbus, & his similia. Ideoque *figura* & *figilla* quædam, quæ rostris aut aliâ corporis parte aquam fontanam emittunt, quia representant varios hominum vultus & gestus, *personæ* dicuntur. Et *histriones in scenâ* personas accipiunt, cum aut *servum* agunt, aut *ancillam*: aut *matronam*, aut *meretricem*: aut *senem*, aut *adolefcentem*, aut *parem*: aut *matrem*, aut *fili-um*: aut *regem*, aut *militem*: aut *lenonem*, aut *parasitum*, & mille hujusmodi, quæ non sunt *singula in singulis*, sed *plurima*, veluti in me est *persona humani, liberalis, timidi, iracundi, hebetis, somniculosi, literati, senilis, mariti, soceri, generi, patris, filii, fratris, pulchri, fortis, divitis, nobilis*, & interdum contraria. Nam ad *ditissimum, fortissimum, pulcherrimum, non sum dives, nec fortis, nec pulcher*: sed *imbecillis, deformis, pauper*. Aliâ itaque ad hunc personam sum, quam ad eum, cui in his omnibus antecello. Et ad *Priamum* sum *persona filii*, ad *Astyanacta* *persona patris*: ad *Andromacham* *persona viri*, ad *Paridem* *persona fratris*: ad *Sarpedonem* *persona amici*, ad *Achillem* *persona inimici*. Quo fit, ut adsit mihi *multiplex persona ac diversa*, sed *una tantum substantia*. In Deo autem *personam* ponimus, vel quod nullum aliud vocabulum quadrat, non *natura*, quo veteres utebantur, non *substantia*, quo Græci utuntur; vel quod verè in Deo *triplex est qualitas*. Atqui hic mihi os comprimet Boethius, neque vocem prodire permittet, dicens, *qualitatem eam esse, quæ possit etiam abesse præter subjecti corruptionem*. Hanc ego diffinitionem (ut Græculam & ineptam) derideo. Dico
lucem

lucem, vibrationem, calorem in sole, esse qualitates: & hoc dico Latine, omnibus qui unquam Latine locuti sunt consentientibus: quanquam de hac re suo in loco nostro opere de dialecticâ differuimus. Tales qualitates statuo in Deo, & has dico esse personas, quæ ab eo abesse non possunt, & qualitatem significare, non substantiam, ut Boethius voluit, qui nos barbarè loqui docuit. Hinc enim forsitan adductum vulgus, ut sic loquatur, tres personæ me expectant, video duas personas, hic est bona persona, qui sermo antea fuit inauditus, & hodie nemo nisi imperitus omnino sic loquitur. Quanquam Boethius ipse viderit, quomodo persona est substantia. Sunt autem in Deo tres personæ, non & tres substantias illi adesse intelligamus: præsertim quòd neque ulla vox meram substantiam significat, neque ulla res est mera substantia, ut in eodem nostro opere ostendimus.*

CAP. XXXV.

In Justinianum de Noxæ dedere.

Noxæ dedere, Justiniani pace, sive Triboniani & sociorum (nam Justinianus nec jura, nec forsitan Latinas literas novit) est pœnæ dare, sive tradere ob noxam, quâ significatur culpa. Ille autem ⁱ ait, Noxa est ipsum corpus, quod puni- i Inst. lib. 4. Tit. 8.
tur. Et in eodem loco: Corpus deditur noxæ. Si noxa corpus est, quomodo corpus deditur noxæ? Nunquid corpus deditur corpori, aut corpus sibi? Quanquam quid hæc oratio ad significandum pœnam faceret? Est autem hæc pœna servorum, quos domini malunt ad pœnam tradere, quàm præstare maleficiū, quod illi admiserunt. Paulus ^k ita diffinit: Noxales actiones appellantur, k Caus ff. l. 9. tit. 4. cap. 1.
quæ non ex contractu, sed ex noxa atque maleficio servorum adversus nos instituuntur: qua-
rum

rum actionum vis & potestas hæc est, ut si damnati fuerimus, liceat nobis deditioe ipsius corporis, quod deliquerit, evitare litis æstimationem. Ulpianus quoque addit: Ut corpus tradatur vivum igni. Quint. in Gladiat. Alebat devotum corpus gravior omni fame sagina, & inter dedita noxæ mancipia contemptissimus Tyro gladiator, ut novissimè perderem calamitatis meæ innocentiam, discebam quotidie scelus. Nam noxa etiam damnatum significat: ut apud Ovid. lib. 15. Metam.

Nocte nocent potæ, sine noxâ luce bibuntur.

4 Cap. 8r.

Et Sueton. de ¹ Cæs. vita: Spurinamque irridens, & ut falsum arguens, quod sine ulta sua noxa Idus Martiæ adessent. De Brutis autem improprie dicitur, *Ea dedi noxæ*: ut de capra apud eundem Ovid. lib. 1. Fast.

Verba fides sequitur, noxæ tibi deditus hostis,

Spargitur effuso cornua Bacche mero.

m Æn. 1.

Servius super illud Virgilii: ^m *Unius ob noxam,* & *furias Ajacis Oilei*, ait *Noxam* pro *Noxia*, id est, culpa: quasi per se *noxæ* non significet culpam, quam familiaris ejus (ut opinor) Macrobius levem culpam accipi vult. Atque, ut sibi crederemus, *noxam* non culpam esse, sed poenam: ait, *culpam Noxiam* dici, quasi *Noxiam* læpius quàm *Noxam* in hac significatione reperiamus: quam dictionem nusquam reperimus. Quòd dixi Justinianum forsitan nec jura, nec literas Latinas scisse, nemo miretur, tum quia semper in Græcia vixit, tum quia se *dominum Justinianum* (ut ex numismate ejus apparet) dici voluit, ut quidam alii Cæsares fecerunt: quod à viro Romano est alienissimum: & character ipse literarum figurarumque illorum temporum numismatis, Gothicum magis, quàm Latinum redolet.

In eundem de Testamento.

T*estamentum*, idem ⁿ inquit, ex eo appellatur, quòd *testatio mentis* est. Quæ diffinitio quorundam Jurisconsultorum fuit: quos si justè A. ° Gell. coarguit, quanto ego justius hunc arguere possum, qui explosam atque derisam etymologiam inculcat? Nam cur à *Mente* potius dicatur quàm à *Mento* vel *Menta*? quia nihil ad hanc significationem *mentum*, *mentave* facit, inquires. Quid ergo *mens* ad *amentum*, ad *falsamentum*, ad *ornamentum*, ad *condimentum*, ad *armamentum*, ad *pavimentum*, ad *cementum*, ad *calceamentum*, ad *vestimentum*, & hujusmodi infinita? Nec minus inepta videtur mihi hæc etymologia, quàm illa apud Donatum, apud Servium, apud Isidorum. *Oratio* dicta est quasi *oris ratio*. Quid *Aratio* est? quid *Devoratio*? quid *Trituratio*? quid *Operatio*? quid mille hujusmodi? nunquid in his *ratio* est? an talia sunt, qualia cætera à supinis profecta, *Satio*, *Potatio*, *Messio*, *Lectio*? Quid, non etiam à supino *Ratio* venit, *Reor raturum ratio*, sicut ab *Oratum Oratio*? Eò magis, quòd secundam syllabam bis accipi vult, quasi dicatur *Ori ratio*, & non *oratio*. Non est ergo vera etymologia hæc: neq; à *mente*, neq; à *mento*, neq; à *menta*: sed potius hæc nomina assumunt *tum* syllabam, cùm exirent antea in *men*, ut *Vestimen*, *Calceamen*, *Munimen*, *Lenimen*, *Nutrimen*, *Spiramen*, *Medicamen*, *Velamen*: quibus adjectâ *tum*, fit *Munimentum*, *Lenimentum*, *Nutrimentum*, *Spiramentum*, *Medicamentum*, *Vestimentum*, *Velamentum*, *Calceamentum*: ita *Testamen*, addita syllabâ *tum*, fit *Testamentum*. Quod si à *mente* descenderet *Testamentum*, *Testamentia* diceremus, quemadmodum *Dementia* & *Amentia*.

n Lib. 2.

Tit. 10.

o Lib. 6. c. 12.

Amentia. Nihil magis habet ridiculum hæc, de qua loquimur, scientia, quàm etymologiam, in qua ipse quoque Varro & Iusit, & Iusus est.

C A P. XXXVII.

In Donatum de Syncerum.

¶ Donat. in
illud Ter.
in Eun. Act.
1. Scen. 2.
Si istud cre-
derem syn-
cerè dici.

S*yncerum* (Donatus ¶ inquit) quasi *sine cerâ*, *mel simplex* & *purum*, & *sine succo*: imò cum cerâ potiùs. *Syncerum* à σὺν componitur, non à *Sine*, quæ nunquam compositionem admittit, quod ipsa etiam scriptio declarat, quæ *y* habet, non *i*. Est enim ex duobus Græcis compositum, ex σὺν & *cera* quæ ab illis dicitur κηρός, vel à σὺν κηρῷ convertimus, quo magis venusta atque apta hujus authoris etymologia est, indicatur etymologiam plerunque fallacem esse; quia significatio hæc non ita absoluta & vera est. Quid venustius atque aptius dici potest, quàm *fidem* ideo vocatam, quia *fiat quod dicitur*? Quam etymologiam fallacem esse declarat, quod hoc nomen *chordam instrumenti musici* significat, & tamen licet dicere *syncerum*, quasi cum cerâ mel, quod integrum est & solidum, & nullâ sui parte fraudatum: ut si dividere fructum communium alveariorum cum socio velim, partemque tantum mellis assignem, nimirum non ago *syncere*, quod *sine cerâ mella dedi*.

C A P. XXXVIII.

In Jurisconsultos de Mulier.

q ff. lib. 50.
tit. 16. c. 13.

M*ulieris* appellatione (Caius ¶ inquit) etiam *virgo viripotens continetur*. Ulpianus autem quodam loco ita ait: Quod si ego me *virginem* emere putarem, cum esset *mulier*, emptio non valebit. Hic *mulierem* appellat, quæ *virgo* non

non est: ille etiam quæ virgo est. Et Ulpiani quidem locutio recta est, Ciceronis ² testimonio: ^r Quint. l. 6. qui objurgantibus, quod sexagenarius Pompiliam ^{c. 4.} virginem duxisset, cras *mulier* erit, inquit. Sed Caii quoque diffinitio locum habet aliquando: ut si quis videns decem fœminas, quarum aliqua virgo sit, ætate tamen, qua mulier esse possit, dicat, Vidi decem mulieres. Quo modo etiam in ^r Evang. dicitur: Quid mihi & tibi est *mulier*? ^f Joan. c. 2. Sed ex Græco sumptum est *ἡλὺς* vel *γυνή*, quo significatur vel *fœmina*, vel *mulier*. Idem quoque Ulpianus inquit: *Mulierem* ita arctam, ut *mulier* fieri non possit, sanam non videri constat. Eandem dixit & mulierem, & non mulierem: primum pro ea quæ est fœmina, secundum pro corrupta.

CAP. XXXIX.

In eisdem de Munus & Donum.

MUnus (Paulus inquit) tribus modis dicitur: Uno, *donum* & inde *munera* dici *dari*, *mittive*. Altero, *onus*, quod cum remittitur, *vacationem militiæ munerisque præstat*. Inde *immunitatem* appellari. Tertio dicitur *officium*, unde *munera militaria*, & quosdam milites *munifices* vocari. Igitur & *municipes* dici quod *munera civilia capiant*. Idem alibi: *Municipes intelligendi sunt & ii, qui in eodem municipio nati sunt*. Ulpianus: *Municipes* quidem propriè appellantur *muneris participes, recepti in civitatem*, ut *munera nobiscum facerent*. Sed nunc abusivè *municipes* dicimus *sue cujuscunque civitatis cives*, utputa Campanos, Puteolanos. Pomponius ita ait: *Munus publicum, est officium privati hominis, ex quo commodum ad singulos universosque cives, remque eorum, imperio magistratus extra ordinem pervenit*. Martianus autem
fic:

fic: Munus proprie est, quod necessario subimus, lege, more, imperiove ejus, qui jubendi habet potestatem. Dona autem proprie sunt, quæ nulla necessitate, jure, officio, sed sponte præstantur: quæ si non prætentur, nulla reprehensio est: & si prætentur, plerunque laus inest. Sed in summa, in hoc ventum est, ut non quodcunque munus, id & donum accipiatur: at quod donum fuerit, id rectè munus dicatur. Quomodo hi Jurisconsulti inter se conveniant, & an aliquid desit alicui horum, Accursius cum Bartholo Baldoque consultet, dumque mihi (ut more ipsorum loquamur) ambo trèsvè respondeant, affirmantq; quod Martianus ait, donum esse speciem, munus verò genus: idemque contrarium esse verbis Ulpiani dicentis: Inter donum & munus hoc interest, quod inter genus & speciem. Nam genus esse donum ideo Labeo ait, à donando dictum: munus speciem. Nam munus esse donum cum causa: utputa, natalium, nuptiarum. Hic meam non interpono sententiam, ne illos triumviros doceam contra me respondere. Quod si me utique sequi voluerint, respondeant neutrum verum dicere. Nam neque genus, neque species in hæc duo nomina cadit. Et nullum mihi videtur donum sine causa esse.

CAP. XL

In eosdem de Peculium.

Peculium est (Pomponius inquit) non id, cujus servus seorsum à domino rationem habuit, sed quod dominus ipse separavit in substantiam servo, suum à servi ratione discernens. Peculium, Celso[†] referente, Labeo sic diffinit: quod servus domini permissu separatim à rationibus dominicis habet, deducto inde, si quid domino debetur. Idem alio loco: Paterfamilias peculium habere

non

† Tubero,
Ed. Stepl. &
Colin.

non potest, quemadmodum nec *servus bona*. Ex his verbis apparet, nec *dominum* habere *peculium* posse, & *solum servum* habere. Idem Pomponius, & Celsus alibi aiunt: Unde colligi possit, etiam non *servum* ac *dominum* posse habere *peculium*. Pomponius enim ita scribit: *Castrense peculium est, quod à parentibus, vel cognatis, in militia degenti donatum est: vel quod ipse filius-familias in militia acquisivit, quod nisi militaret, acquisiturus non fuisset*. Nam quod erat sine militia acquisiturus, id *peculium* ejus *castrense* non est. Celsus autem sic: Et audite se rusticos senes ita dicentes, *Pecuniam sine peculio fragilem esse: peculium* appellantes, *quod praesidii causa seponeretur*. A quo non dissentit Ulpianus, dicens: *Peculium dictum est, quasi pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum*. Quid ergo inter has definitiones sequemur multiplices, & inter se prope modum contrarias? quum praesertim Felsus ita scribat: *Peculium servorum est à pecore dictum, sicut pecunia nobilium: & Servius grammaticus Peculium patrimonium* (ita enim majores dicebant) à *pecoribus*, in quibus constabat universa eorum substantia. Unde etiam *Pecunia* dicta est à *Peculio*, quod propriè tantum est *servorum*: & *peculium* dicimus (licet abusivè) pro *patrimonio*. Ipse verò tanquam arbiter honorarius hanc rem dijudicabo, & quidem breviter. *Peculium est quidquid labore nostro partum est, in quacunque persona: licet in servis, jura velint dominorum accedere consensum: & ita sensisse Virgilium sentio in ea parte, quam exponit* ^u *Servius: Nec spes libertatis erat, nec cura peculi: & x* *Horatium:*

^u In Ecl. r.

^x De Art.

Rem poteris servare tuam, redit uncia, quid sit? Poet.

Semis ad haec animos erugo, & cura peculi.

Et Ciceronem in paradoxis: An eorum servitus dubia est, qui cupiditate *peculii* nullam conditionem

y Cap. 2.

z Cap. 3.

a Cap. 5.

nem recusant durissimæ servitutis? & illos quoque rusticos senes, de quibus Celsus meminit, *Pecuniam sine peculio fragilem esse*: id est, *sine lucro industriâ parto*. Nam cur habenti pecuniam, major spes præsidii collocetur in pusillo, quod reposuit, quàm in ipsâ pecuniâ? quum præsertim *peculium* pars sit pecuniæ: aut quomodo præstare possit *reposita illa pecunia*, ne cætera dilabatur? Vel *peculium* est, *quicquid propriè alicujus est*. A *Peculio* fit adjectivum *Peculiaris*, pro *re ad peculium pertinente*, sive *peculii propriâ*. Sed in usu jam receptum est, pro *proprio*, sive *speciali*. Quintilian. libro 7 octavo: Quod commune est & aliis nomen, intellectu alicui rei *peculiariter* tribuitur: ut *urbem, Romam* accipimus: & *venales, novitios*: & *Corinthia, æra*: quum sint urbes aliæ quoque, & venalia multa, & tam aurum & argentum, quàm æs Corinthium. Idem in 2 undecimo: Ambulantem loqui ita demum oportet, si in causis publicis, in quibus multi sunt iudices (quod dicimus) quasi singulis inculcare *peculiariter* velimus. Et in 2 lib. 6. Paululum impendamus huic quoque *peculiaris* operæ. *Peculatus, furtum rerum ad ipsam rempublicam pertinentium*, vel ad *proventus principis spectantium*: sicut *sacrilegium, rerum sacrarum*. Inde *depeculor*, quod quidam ad *sacrilegium* etiam transfertur.

CAP. XLI.

In eosdem, de Fundus, Ager, Villa, Prædium.

Fundus Ulpianus ita finit: *Locus est non fundus, sed portio fundi aliqua*. Fundus autem *aliquid integrum est*: plerumque fundum *sine villâ* accipimus. Idem alibi: *Ager est locus, qui sine villâ est*. Modestinus verò sic: *Quæstio est, fundus à possessione, vel agro, vel prædio quid differet?*

distet? *Fundus est omne quidquid solo continetur.*

Ager est species fundi, qui ad usum hominis

comparatur. Possessio ab agro juris proprietate

distat. Quidquid enim apprehendimus, cuius

proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest

pertinere, hoc possessionem appellamus. Possessio

ergo usus est: ager proprietatis loci est: [c] prædi-

um utriusque rei supra scriptæ generale nomen

est.] Nam & ager & possessio, hujus appellationis

species sunt. Florentinus, Fundi appellatione

omne ædificium, & omnis ager continetur. Sed in

usu, urbana ædificia, ædes rustica, villa dicun-

tur. Locus verò sine ædificio in urbe, arca: in

rure autem, ager appellatur: idemque ager cum

ædificio, fundus dicitur. Ecce diversæ juriscon-

sultorum sententiæ, cum in aliis, tum in hoc,

quod Ulpianus ait, plerunque fundum esse sine

villâ, id est, sine ædificio: Florentinus autem,

agrum cum ædificio esse fundum. Modestinus ob-

scure exponit, agrumque diffiniens, cum neutro

aliorum concordat: sed ridiculè à possessione di-

stinguit, ne dicam imperitè, loquens de possessione,

quando significat qualitatem, non quando signi-

ficat substantiam: perinde, ac si quis dicat (de

virtutibus ac vitiis loquens) Pravum & malum

sic differunt: Pravum, id est, quod non rectâ ra-

zione & viâ fit. Prava enim appellantur, quæ

non sunt recta, ut lignum pravum. Malum vero

genus pomi est. Quid hoc foret dicto ineptius,

ubi de qualitatibus & actionibus agitur, digredi

ad substantiam, quæ ad rem non pertineat? ita

hic, cum de fundo, de agro, de prædio, de pos-

sessione disputat; non de eâ significatione posses-

sionis loquitur, quâ proprietatis intelligitur, sed

quâ actio possidendi, sive qualitas. Quod si ita

est, quid affinius habet possessio ad fundum, agrum,

prædium, quam ad navem, equum, vestem? Ha-

b Paratur,
Et. Col.
Steph. &
Gryph.

c Deest hæc
clausula in
Ed. Col. &
Gryph.

rum namque rerum ita *possessio* est, ut illarum: sed non de huiusmodi *possessione* loquendum erat, quæ præsertim (ut ipse ait) non est *species prædii*, vel *fundi*. *Prædium* enim, *fundus*ve *proprietas* est: quorum utrumlibet, si generale nomen est ad *possessionem*, profectò non *usus*, sed *proprietas* dicenda Modestino *possessio* fuit. Sed quid facias? ipse aliter *possessionem* diffinit. Quod si quis dubitet, an *possessio proprietas* sit, accipiat, præter ipsorum Jurisconsultorum, etiam Ciceronis & Quintiliani testimonia: quorum alter in Paradoxis ita scribit; Etenim si isti callidi æstimatores, *prata* & *areas*, magni æstimant, quod ei generi *possessionum* minimè noceri potest. Non de *usu* videlicet locutus est Cicero, cui certè noceri potest, sed de *proprietate*. Alter in 4to sexto de oratoriâ institutione: Patris ejus dialogos dedit legendos, quorum cùm in *Privernati* unus, alter in *Albano*, tertius in *Tyburti* sermonem habitum complecteretur: requirebat, ubi essent hæc *possessiones*. Omnes autem illas Brutus vendiderat. Nemo interrogat, ubi est *usus prædiorum*, sed, ubi est *proprietas*. Nemoque *usum* vendit, sed *proprietatem*, aut *usu-fructum*. De *prædio* autem Ulpianus ita scribit: *Prædia urbana*, omnia *ædificia* accipimus, non solum ea, quæ sunt in oppidis, sed etiam si fortè *stabula* sunt, vel *alia meritoria in villis*, & in vicis, vel si *prætoria voluptati tantum deservientia*: quia *urbanum prædium non locus facit, sed materia*. Proinde *hortos* quoque (si qui sunt in ædificiis constituti) dicendum est in *urbanorum* appellatione contineri. Planè si plurimi *horti* in *reditu* sunt (*vinearii* fortè vel etiam *olitorii* magis) hæc non sunt *urbana*. Etiam de *prædio*, sicut de *fundo*, jurisconsultorum controversia est. Nec mirum, quum nemo non habeat suam de rebus quibusque verbisque sen-

sententiam. Sed de posterioribus, qui ex operibus illorum excerpserunt, miror, quod hæc indiscussa reliquerunt. Id ut ego, quod ad me attinet, faciam, ita sentio: *Agrum continere fundum, non contineri à fundo*: nihilque prohibet eum cum villà esse. Erant in agris senatores, & vixerunt multi nobilissimi philosophi in agris, nimirum non sine villà & habitatione. Distertque ager ab arvo, quoddam arvom sementi datur. ^e Sallustius: ^e In Jugurth. Quia Numidæ pabulo pecoris magis quam arvo studet. ^f Quintil. Pauper & dives in agro vicini ^f Decla. 13. erant junctis hortulis. Et mox: Sed ex omni parte divitiis circumjectus ager, vix tenuem ad gressus meos semitam dabat. Quid agimus inquam? Undique vallo divitiarum clausi sumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arva, inde vineta, hinc saltus. Fundus (ut dixi) minus quiddam est. Singula enim propriè prata, singulæ vineæ, singuli horti, singula oliveta, pomaria, salicta, arbusta, pascua, nemora, loca aucupatoria, venatoria, piscatoria, sive villam atque ædificium sive piscinam atque alvearia, sive vivaria habeant, sive non habeant, singuli fundi sunt, & hoc quidem in agro. In urbe autem, sive oppido, sive vico, sive castello, tantummodo prædium est, quidquid tale est, q̃talia hæc quæ enumeravi. Namque eadem in agro etiam prædia sunt. Fundus enim species prædii est. Itaque fundus est possessio rustica. Prædium & rustica & urbana duntaxat possessio, qualem descripsi. Nam videtur possessio etiam significare tabernas, hospitia, horrea in urbe. Cicero in 5 Philippicis possessiones ^g Philip. 5. notabat & urbanas, & rusticas, putà non tantum prædia, sed & cætera, quæ immobilia vulgò appellantur. Addamus ad hæc aliquid de hoc Fundum, quod an à Fundo fundas, an potiùs Fundo à Fundum, sive à Fundus veniat, ambigi potest.

h Quint. 1.8. Quidam Fundus à Funda dici volunt. ^h Cic. in
c. 6. quodam joculari libello: (dâ,

Fundum Varro vocat, quem possim mittere fun-

Ni lapis exciderit, quâ cava funda patet.

Nisi hac sententia sit, tam parvum illum fuisse
fundum, ut funda prehendi, & in morem lapidis
jaci posset. *Fundum* igitur est *ima pars rei*, pro-
priè aliquid liquoris intra se continens, aut ad
continendum facta, ut *dolium*, ut *navis*, ut *al-*
veus, vel *fluminis*, vel *lacus*, vel *stagni*, vel *ma-*
ris. Nam *fundum turris* (ut quidam scripserunt)
ipse non dicerem. *Fundamentum* (ut omnibus
liquet) aliud est quàm *fundum*: & tamen *fun-*
dare magis ad *fundamentum*, quàm ad *fundum*
pertinet. *Fundamus enim domum*, non *navem*,
aut *dolium*: ut ^l Virg.

i Æa II.

Ille urbem Argyripam patriæ cognomine gentis,

Victor Gargani fundabat Japygis arvis.

Nam *fundamentare* non reperitur, nec *Fundare*
quidem est sanè frequens, nisi per translationem.

k Declam. 5.

Quintilianus in ^k gladiatore: Hoc *fundatam* pa-
ternis, avitisque opibus, *domum* exhaurit. Est enim
frequentius, *jacere fundamenta*, etiam per trans-
lationem, ut idem ^l libro duodecimo: Nam inde
& contemptus operis innascitur, & *fundamenta*
jaciuntur impudentiæ, & (quod est ubique per-
niciosissimum) prævenit vires fiducia. Et ^m Cic.

l Cap. 6.

m Phil. 1.

In quo templo (quantum in me fuit) *jeci fun-*
damenta pacis. Sine translatione, Sueton. de vita

n Cap. 22.

ⁿ Caii: in arêa Capitolina *novæ domus fundamen-*
ta jecit. Cæterùm hoc differunt *Fundare*, &
Fundamenta jacere, quòd *fundare*, est *validis*
fundamentis fulcire: *fundamenta jacere*, quasi
qualiacunque *fundamenta facere*, & quodammo-
do dare rei principium. Neque verò, sicut re-
peritur *Fundus* & *Fundum*, ita reperitur *Punctus*
& *Punctum*. Errantque philosophi cum *Punctus*
&

& *Linea* dicunt. Nam de *Punctum*, quod est brevissimum tempus, nulla lis est, ut Terent. in *Phorm.* Tum *temporis* mihi *punctum* ad hanc rem est. Pro eo autem sensu, in quem utuntur philosophi, Cic. pro Plancio : Nam quod questus es, plures te testes habere de Voltiniâ, quàm quot in eâ tribu *puncta* tuleris. Quidam *Momentum* pro eodem significato accipiunt, cujus est *punctum*; tamen aliter est. Breve enim tempus significatur per illud, per hoc verò brevissimum. p Horat.

p Serm. l. i.
Sat. i.

Quid enim? concurritur: hora momento.

CAP. XLII.

In eosdem, de Novalis.

Novalis (inquit Paulus) est terra proscissa, quæ anno cessat, quæ à Græcis *ὁ γῆς ἡ ὥσδε*, & τὸ *νῶτα* vocatur. In quo authoritatem Varonis secutus videtur, q dicentis: Ager restibilis, qui restituitur, ac reseritur quotannis: contra, q Lib 4. Ling. Lat. qui intermittitur, à novando, novalis ager. Et Plin. qui ait: Novale est, quod alternis annis r Lib. 18. feritur. Idem quoque sentire videtur Fest. Pom. cap. 19. peius, qui dicit: Novalis ager, novæ relictus sementi. Sunt qui volunt novalem esse arvum, tunc primum ad sementem proscissum: quorum est Servius, qui t inquit: Dicimus & has novales, f Serv. in il- & hæc novalia. Propriè novales, tunc primum lud Virg. arva proscissa. Quod ita sensisse Virg. palam est, Georg. i. in illo t versu: Impius hæc tam culta novalia Alternis miles habebit? Ineptum erat deplorare agrum à idem tonfas, Barbaris possideri, quòd non esset restibilis, sed Eclog. i. quòd anno interquievisset. Deplorabat igitur agrum, in quo instruendo magnopere laborasset, & novitate ipsâ præter ceteros uberiores, datum iri in manus alienas, & Barbaras & impias.

Quod etiam & sentit & declarat in milite Mariano Quintil. Mox ingentibus lacertis humum fodere, fœgnem futuris *novalibus* eruere sylvam. Hieronymus etiam definit in hunc sensum, dicens: *Novale est ager nunc primum proscissus*. Sed Virgil. in sensum priorem accipit, cùm ¶ inquit:

* Georg. 1.

Alternis idem tonsas cessare novales,

Et fœgnem patiēre situ durescere campum.

* In illud
Eclog. 1.
Impius hæc
tam culta,
¶c.

Ideoque Serv. alibi ait: * *Novalia*, id est, *nova terra, quæ per singulos annos renovatur per semina.*

C A P. XLIII.

In eosdem de Liber 3° Volumen.

Si cui (Ulpianus inquit) *centum libri* sunt legati, *centum volumina* ei dabimus, non *centum*, quæ quis ingenio suo metitus sit, ¶ quo magis ad libri scripturam sufficerent: ut puta cum haberet Homerum totum in uno volumine, non quadraginta octo libros computabimus, sed ¶ *unum* *versum Homeri volumen* pro libro accipiendum est. Ulpianus *Homeri opus* nunc *unum librum*, nunc *quadraginta octo libros* nominat. Nec tamen ait *librum* duo significare, ipsum opus, & certam operis partem. Præterea opus sive opera *Homeri*, *librum* appellat, & *volumen*, quorum utrumque inauditum est. *Virgilii Aeneis* non *liber* est, sed *duodecim libri*. *Georgica* non sunt item *liber*, sed *libri quatuor*. *Bucolica* *unus liber* est, idemque *unum volumen*. *Georgica*, *quatuor volumina*. *Aeneis*, *duodecim*. ¶ *Ovidius*:

* Lib. 1.

Trist. EL. 1.

Sunt mihi mutatae ter quinq; volumina formæ.
Sed quid exemplis agimus, cùm nusquam plura afferri possint? At Ulpianus putat etiamsi *omnia opera Didymi*, quo nemo plura scripsit, in unum codicem conglutinarentur, *unum tantum debere volumen* appellari, quod nemo nec posset evolvere,
nec

nec ferre vellet. Est enim *volumen*, vel à *volo*, quòd in libris *voluntas* apparet, vel (quod magis sequeretur) à *volvo*: quòd *volvitur*, quales libros hodie Hebræi quosdam habent, qualesque in veteri & novo testamento lectitamus fuisse. Et Romani, qui in *libris arborum*, i. *corticibus* scribebant, quòd *libellos* illos, quos ferrent commodiùs, *complicabant*, *volumina* fortè appellaverunt. Itaque *volumina libellis* similiora fuere, quàm *libris*. Quod ex eo quoque loco apparet, ubi Plinius de libris avunculi loquens, ^b ait. *Libri tres in sex* ^b Lib. 3. Ep. 5. *volumina* propter *amplitudinem divisi*: quasi dicat in *sex minores libros*, ut sint *volumina* aliquanto *minora* quàm *libri*. Quod etymologia quoque nonnihil probat, ut ostendi. Unde adhuc durat verbum, *Evolvere libros*, pro eo, quod est, *aperire libros lectitandi gratiâ*, quasi *rem c* *complicatam explicare*: quemadmodum *revelare*, ^c tam Ed. Col. est *rem velatam detegere*: nisi dicamus *evolvi* ^{lin.} *libros* propter *numerum paginarum*. Accipitur autem nunc *Evolvere libros*, sive *autores*, pro eo, quod est, *lectitare*. ^d Nec inficias eo, *libros* ^d De fide. accipi pro *codicibus*, & in singulari *Librum* pro *quolibet magno codice*, etiamsi is contineat *Iliada* & *Odyssæam*: ut, Tenet rex manu *librum*: & is sit *Homerus*: non tamen rectè dicas, tenet *librum Homeri*. ^{ra in Ed. Col. & Gryph.}

C A P. XLIV.

In *eisdem*, de Probrum & Opprobrium, Exprobrare, Imputare, & Reputare.

Probrum & Opprobrium (Ulpianus inquit) idem est. *Probra* quædam *natura turpiâ* sunt, quædam *civiliter*, & quasi *more civitatis* improba: utputa *furtum*, *adulterium*, *naturâ turpe* est. Enimverò *tutela damnari*, hoc non *naturâ probrum* est, sed *more civitatis*. Nec enim na-

e Cap. 4.

turâ probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incurrere. Ulpianus *probrum* accipit pro *infamia* tantum, qualis est ex furto, vel *male gesta tutelâ*, non pro *flagitio*, quod principale significatum est. Nam *probrum* idem est, quod *dedecus*, quod duo significat. Unum, quod est *crimen*: ut Quintilian. statim in principio Declamationis in Milite Mariano inquit: Satis *dedecoris* atque *flagitii* castra ceperunt. Alterum, quod est *ignominia* atque *infamia*, quod notum est. Similiter accipitur *probrum* pro *crimine*, ut idem libro primo e: Jam si minor in eligendis custodum & præceptorum moribus fuit cura: pudet dicere, in quæ *probra* nefandi homines isto cædendi jure abutantur. Pro *ignominia*, Liv. lib. 2. His freti occurrant portis, ingerunt *probra*: ægrè abstinere, quin castra oppugnent. Quæ duo nomina tanquam similia eodem loco Cicero conjunxit in Catonè Majore: Mihi vero & Flacco ne utique probari potuit tam flagitiosa & tam perditâ libido, quæ cum *probrio* privato conjungeret imperii *dedecus*. Præterea ne simile quidem est sanè *Probrum Opprobrio*. Non enim Latine dixisset Cicero: *Quæ cum opprobrio privato conjungeret imperii dedecus*: quemadmodum in Sallustium dixit: Itaque timens, ne facinora ejus clam vobis essent, cum omnibus matribus familias vestris *opprobrio* esset, confessus est vobis audientibus adulterium. Est autem *opprobrium* aliquando *facto*, sed frequentius *verbo*. Nam Sallustius (ut vult Cicero) vel ex eo, quod scæminis, quibuscum habuisset usum se erat notum, vel quod ipse illis vulgo, impudicitiam objiciebat, *opprobrio erat*.

f L'b. 7.

Serm. Sat. 4.

f Horatius:

*Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiiis. —*

g Drel. 15.

Quint. 8. Modo maledictis, opprobriisque vulgi,
modo

modo crebrâ rivalium contentione pulsatus, abigi tamen compescique non posset. *Opprobriis* dixit, quasi *exprobrationibus*, atque *conviciis*. Et alibi: ^a Solebat indignatio vestra, *convicia* nostra ferre ^b Decl. 19. non posse, & matronalis indignatio dicere videbatur, non parcis erga me marite verbis: nullam habet nostri tuus sermo reverentiam, facile prorumpis in *opprobria*, facile quodlibet objicis. Pro eodem ferè posuit *opprobria* & *convicia*. Nec inficias eo, nonnunquam hoc modo accipi *probrum*, ut Livii proximum exemplum & Ciceronis ad Atticum: ⁱ Epistolas mihi legerunt plenas omnium ⁱ Lib. 11. in me *probrorum*. Sed de hoc significato Ulpianus non intellexit. A probro unum verbum componitur, quod est *exprobro*, quod significat, tum *qualemcunque culpam impropero*, ut apud Ovidium lib. 13. Metamorph.

Scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
Corripuit, trepidoq; fugam exprobravit amico:
Tum ingratiitudinis: ut Terent. in And. ^k Nam ^k Act. 1. Sc. 1. isthæc commemoratio, quasi *exprobratio* est *immemoris beneficii*. Sed pro hoc significato frequenter nos *vitii alieni nomen* apponimus, frequenter etiam *nomen nostri meriti*. Cic. de amicitia. Quorum plerique aut queruntur semper aliquid, aut etiam exprobrant, eoque magis, si habere se putant, quod officiosè, & amicè, & cum labore aliquo suo factum queant dicere. Odiosum sanè genus hominum *officia exprobrantium*. *Exprobrare* ergò *beneficia sua*, est *immemorem beneficii accepti inculpate*. *Imputare* verò frequenter ad significationem *exprobrantis* accedit, sed *citra reprehensionem*: quod an apud Ciceronem sit, nescio. In posterioribus vero creberrimum est: ut Quint. ^l Decl. 1. Neque ego gravissimum patrem suprema sua juveni jactasse crediderim, quod heredem filium scriberet, non est res, quæ *imputetur*. Et ^m ali- ^m Decl. 12. bi:

bi: *Imputa nobis propitios ventos, & secundum mare, & civitatis opulentæ liberalitatem*, quæ tantum frumenti vendidit, quantum duobus populis satis esset. *Imputare* nonnunquam pro *computare* reperitur: ut Caius: *Quâ ratione placuit, legata, quæ legatarii non capiunt, cùm apud hæredes subsederint, hæreditario jure apud eos remanere intelligi, & omni quadranti imputanda.* Mutianus: *In quartam hæreditatis*, quam per legem Falcidiam hæres habere debet, *imputantur res*, quas jure hæreditario capit, non quas jure legati, aut fideicommissi, vel implendæ conditionis causâ accipit. Nam hæ *in quartam* non *imputantur*: sed in fideicommissariâ hæreditate restituenda, siue legatum datum est hæredi, siue percipere, siue deducere, vel retinere jussus est, *in quartam* id ei *imputatur*. Reputare quoque in idem significatum. Ulp. Præterea, si matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo *imputare* eum posse: sed est verius, non nisi perquam egenti dedit, *imputare* eum oportere. Deinde: Sed & si servis cibaria præstiterit, vel libertis scilicet rei pupilli necessariis, dicendum est *reputaturum*. Idemque est & si liberis hominibus: si tamen ratio præstandi iusta intercedat. Item sumptus litis tutor *reputabit*, & viatica, si ex officio necesse habuit aliquid excurrere, vel proficisci.

C A P. XLV.

In eisdem de Stuprum, & Adulterium, & Incestum.

INter *stuprum & adulterium*, Modest. ait, hoc interesse quidam putant, quod *adulterium in nuptam, stuprum in viduam, & in virginem* committitur. Sed lex Julia de adulteriis hoc verbo indifferenter utitur. Et hoc quidem continetur in

in libro de rerum & verborum significatione. Alibi autem idem ait: *Stuprum committit, qui liberam mulierem cupidinis causâ, non matrimonii continet: exceptâ videlicet concubinâ. Adulterium in nuptâ admittitur, stuprum in virgine, vel viduâ, vel puero.* Quid mirum, si plures Jurisconsulti in definiendo invicem dissentiant, cum unus atque idem secum dissentiat? Hic non videtur sentire cum lege Juliâ. Sed culpa illorum est, qui definitiones hujusmodi descripserunt: quæ si aptè fuissent conglutinatæ, probari possent, ut illa Papiniani, dicentis: Lex Julia *stuprum & adulterium* promiscuè a Græce *μοιχεία* appellant. Sed propriè *adulterium in nuptam* committitur, propter partum ex altero conceptum, composito nomine. *Stuprum vero in virginem viduamve* committitur: quod Græci ο *διαπόδυν* appellat. Cujus definitionem approbo, illud tamen addens: Legem Juliam recte hæc duo promiscuè appellâsse: non quod omne *stuprum* sit *adulterium*, sed quod omne *adulterium* sit *stuprum*. Neque rectè jurisconsulti excipiunt *stuprum à nuptâ*, cum etiam in quotidiano sermone sic loquamur: quale est apud Quintilianum P: *Uxor marito* dixit, appellatam se de *stupro* à privigno, & sibi constitutum tempus & locum. Et q alibi: *Furtiva supra*, raptosque concubitus objicit vel ex falso *maritus*. Fas est, fieri solet. Parcûs tamen, si jam sit & mater, si in fidem castitatis *uxoriâ* fœcunditate profecerit. Quare ego ita sentio, *stuprum* esse *coitum lege vetitum*: qui duplex est. Unus cum *nuptâ*, aut cum *puero*, aut cum *sanguine conjunctis* aut *sanctimonialibus*. Quanquam hæc duo posteriora potius appellamus *incestum*. Alter, cum vim afferimus cuilibet *personæ*, etiam *ancillæ*. Unde *stuprare* dupliciter accipitur: cujus posterioris sensûs testimonio est lex, quæ *supra-*
toribus

α *μοιχεία* *συναιτεγν*
Ed. Colin.
α *συναι-*
τεγν, Ed.
Steph.
ο *μοιχεία*, Ed.
Colin.

p Lib. 4. c. 2.

q Decl. 18.

toribus masculorum pœnam statuit decem milium;
quum pædiconibus nulla esset pœna constituta.

CAP. XLVI.

In eosdem de Instratum & Stragula.

Instratum (Ulpianus inquit) omne vestimentum
continere, ^r quo amicitur. Labeo ait: Neque
^r Quod inji-
ciatur. Marg. enim dubium, quin stragula vestis sit omne palli-
Ed. Steph. um. Videtur Ulpianus intelligere, stragulam ve-
stem esse vestimentum hominis, quo amicitur,
quale est Græcorum pallium. Ut enim Romani
togati à togâ, sic Græci palliati à pallio vocan-
tur. Ego verò non memini reperisse me stragulam
vestem in hunc sensum, sed in opertorium lecto-
rum potiùs, ubi & dormiebant, & discumbebant,
quod Varro testatur, de culcitrà loquens ^r: Ac
f Lib. 4. de
Ling. Lat. quicquid insternebant, à sternendo stragulum ap-
pellabant. Et equorum similiumque, quorum ope-
riumentum etiam instratum vocatur. Hic illud
admonebo, inverti frequenter significatum verbi,
ut in hoc ipso verbo Sternò. Sternimus quidem
vestes humi, ramos arborum, flores, & multa hu-
jusmodi: tamen frequentius dicimus, sterno hu-
mum floribus, ramis, vestibus. Hinc est quare
dicimus thoros lectosque sternere, & equum ster-
nere: non quia sint diversi sensus, sed quia re-
solvuntur, ut sit sternere (verbi gratiâ) lectos
& equos tapetis, idem, quod sternere tapeta le-
ctis & equis. Culcitra autem est tam lanea, stu-
pea, & si quid est hujusmodi, quàm plumea.

CAP. XLVII.

In eosdem de Pulsatio & Verberatio.

Inter pulsationem & verberationem, Ulpianus
ait, hoc interesse, ut Ofsilius scribit: Verbera-
re,

re, est cum dolore cedere : pulsare, sine dolore. Sed cum utriusque veniâ, non est ejusmodi inter hæc verba differentia. An cum verberamus frumenta, cum dolore verberamus ? aut pulsamus potius quam verberamus ? Et jumentum cum sentit ex flagellis dolorem, verberatur ? cum non sentit, pulsatur ? An Entellus ille Virgilianus sine dolore pulsabat Dareta ? Sed ne multis, quis non videt verberare esse, verbere cedere, quod est instrumentum longum & exile, qualis est virga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, & si quid est simile. Nec aliter dictum est verberare à verbere, quàm flagellare à flagello, fustigare à fuste. Nam verbera licet pro verberatione accipiantur, tamen rem corpoream propriè significant, ut flagella, quæ sunt propriè summities sarmentorum. Quintilianus : Ignis ex proximo raptos, verberaque, quæ casus obtulerat. Pulsare verò est gravi ac vehementi ictu cedere, nec tam instrumento longo & exili, quàm brevi ac rotundo, ut pugnis, ut calcibus, ut malleis, ut saxis, quæ manu tenentur, cum alium percussimus in similitudinem tympanorum, quæ manu pulsantur ; nec semel, sed multis ictibus percutere. Namque non propriè pulsatum aliquem dixeris, qui semel pugno percussus est. Aded non minor injuria sit ex pulsatione, quàm ex verberatione, præter eam causam, quam modò dixi, quod verberatio est multa percussio, quodque plerunque pulsatio fit in facie. * Et ob pulsatos eorum legatos Laurentes Tatium regem occiderunt, qui non punisset propinquos suos, qui Laurentibus hanc injuriam fecerant. Et ipsa incussio calcium contumeliosissima est, sæpe etiam mortifera, utique si fiat in agrum, in senem, in puerum, in pragnantem. Taceo si aliâ re quis alterum pulsaverit, quàm manu aut pede : Quum vicinus meus

Æneid. 5.

Decl. 19.

* Liv. Lib. 1.

meus uxorem solitus sit non modò *pistillo*, verum etiam *mortario æreo pulsare*, ut non crebriùs *pulset ipsum mortarium*. Dictum est autem à *Pello*, quod est *percutio* & *ferio*: ut apud Mar. Tullium lib. i. de Divinatione: ut *pelluntur animi* vehementiùs, sæpe etiam *curâ* & *timore*. Et in secundo: Num igitur, cùm aut muros Babylonis, aut Homeri faciem cogito, *imago illorum me aliqua pellit*?

C A P. XLVIII.

In eisdem de Pellex & Pallace.

Pellicem apud Antiquos Masurius, Paulo testante, scribit libro memorialium, eam habitam, quæ, quum uxor non esset, cum aliquo tamen vivebat: eamque nunc vero nomine amicam, paulò honestiore concubinam appellari. C. Flaccus in libro de jure Papiniano scribit, *Pellicem* nunc vulgò vocari, quæ cum eo, cui uxor sit, corpus misceat. Secundum quosdam, eam, quæ uxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam Græci *παλλακή* vocant. Horum utrunque verè sensisse & dixisse arbitror. Sed tamen pro suscepti operis officio admonere debere, *pellicem* apud oratores & poetas eam demum haberi, quæ cum eo, cui uxor est, corpus miscet. Ideoq; Juno semper persequitur *pellices*, quæ sibi uxori Jovem præserpent. Unde Plin. 7 lib. 35. verbo Græco maluit uti, (cum de Alexandro loqueretur, quem constat eo tempore cælibem fuisse, cùm Apellem scorto donavit) quàm veteri (si verum est) Latino, *pallace* potiùs, quàm *pellice*. Ità autem ait: Namque cùm dilectam sibi ex *pallacis* suis præcipuè, nomine Campaspen, nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle jussisset. Quo fit, ut Curtium, ubi de eodem Alexandro, & aliis loquitur, cæterosque scriptores opiner *pallacem* potiùs quàm

quàm *pellicem* pro concubina cœlibis hominis dixisse, culpaque librariorum in editionibus esse vitiatum. Suetonius de Vespasiano ² loquens, ² Cap. 21. *pallacarum* dixit, non *pellicum*. Et alibi quoque: & Titus Livius, multique alii Græco nomine utuntur. Sin aliter invenitur, librariorum (ut dixi) vitio dandum est. Cujus rei hoc argumentum est, quod non rectè quis dicitur *habere pellicem*, sed *uxorem*. Et est nomen *relativum ad alterius uxorem*, *cujus cum viro rem habet*, non autem *ad masculum*: nec rectè dicturos fuisse reor oratores illos, qui *pallacem* dixerunt, si *pellicem* dixissent, ut patet.

^a Uxor. Ed.
^{Gryph. Steph.}
& ^{Colin.}

CAP. XLIX.

In eisdem de Cavillatio.

Natura cavillationis, quam Græci ^b *σκαῦμα* ^b *σκαῦμα*, appellaverunt, hæc est, ut ab evidentibus veris, per brevissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ evidentibus falsa sunt, perducatur. Hæc duobus in locis Ulpianus. Caius autem inquit: Si ^c *calumniatur*, *et* *moretur*, *et* *frustretur*. ^c *Calvitur*, *et* *frustrationem* alios vexarent litibus. ^{Ed. Colin.} Inde & cavillatio dicta est. Caius nullam fecit mentionem de evidentibus veris, aut evidentibus falsis, nec de brevitate. Nec puto faciendam fuisse, cum plerunque cavillatio sit *testa*, & *insidiosa*, multisque ac longis frequenter ambagibus utens, *et*, quæ vix ab acutis deprehendatur. Quare cavillatio est *subdola ratio*, quam nos, *conscii nobis mendacii*, *vincendi tamen causâ*, proferimus. In hunc sensum semper Jurisconsulti usi sunt, & Quintil. ferè seculum. Cic. autem pro genere quodam *facetiarum*, & hunc imitatus A. Gellius. T. Livius utroque modo. Ipse quoque Cicero diffinit lib. 2. de oratore dicens: Etenim quum

quum duo sint genera *facetiarum*, alterum *equaliter in omni sermone falsum*, alterum *peracutum* & breve: superior, *cavillatio*, altera, *dicacitas* nominata est. Cæterum Caius videtur sentire, idem esse *calumniari* & *cavillari*. Quod non sentit Martianus, tantum accusatori tribuens *calumniari*, cum ait: *Calumniari esse falsa crimina intendere*, quod per legem illam declaratur XII. tabularum: *Calumniator idem patiatur*, quod reus, si convictus esset.

C A P. L.

In eisdem de *Prævaricator*, *Tergiversator*,
& *Calumniator*.

d Varicatio-
ne Marg.
Ed. Steph.

PRævaricatores, Ulpianus inquit, eos appellamus, qui causam adversariis suis donant, & ex parte actoris, in partem rei cedunt. A varicando enim prævaricatores dicti sunt. Idem alibi: *Prævaricator* autem est, quasi *varicator*, qui diversam partem adjuvat, prodiâ causâ suâ. Quod nomen Labeo à ^d variâ certatione tractum ait. Nam qui prævaricatur, ex utraque parte consistet. In primâ diffinitione videtur sentire, *prævaricationem* in solum actorem cadere: in secundâ vero etiam in reum. Sed forsitan & hic de solo actore sensit, cui assentiri videtur Martianus, qui ait: *Accusatorum temeritas* tribus modis detegitur, & tribus pœnis subicitur: aut enim *calumniantur*, aut *prævaricantur*, aut *tergiversantur*. *Calumniari*, est *falsa crimina intendere*. *Prævaricari*, vera crimina abscondere. *Tergiversari*, in universum ab accusatione desistere. Et post iterum: *Prævaricatorem* esse eum ostendimus, qui colludit cum reo, & translatitiè munere accusandi defungitur: eo quod proprias quidem probationes dissimularet, falsas vero rei excusa-

excusationes admitteret. Quod nos quidem verum fatemur esse, legemque antiquitatis de *prævaricatorum* poenâ fuisse, ut Cicero Philippic. lib. 2. Vereor P. C. ne (quod turpissimum est) *prævaricatorem* mihi * apposuisse videar. Cæterum (ut *Opposuisse, Ed. Col. Grylb. Steph.* præteream, quod Cicero idem in Partitionibus ait, *prævaricationem* diffiniri nunc ab accusatore, nunc à reo corruptelam esse judicii) reperio nonnunquam *prævaricatorem* ex parte rei quoque, neque *perfidia tantum, ac malitia, sed imprudentia etiam, & negligentia peccantem.* Quintilian. § in 7. Ut in *prævaricationum criminibus,* f Cap. 2. ut absolvatur reus, aut innocentia ipsius sit, aut interveniente aliqua potestate, aut vi, aut corrupto iudicio, aut difficultate probationis, aut *prævaricatione*: nocentem fuisse confiteris, nulla potestas obstitit, nulla vis, corruptum iudicium non quereris, nulla probandi difficultas fuit; Quid superest, nisi ut *prævaricatio* fuerit? Hic pro *perfidia accusatoris* accipit: alibi & verò aliter. Sed g Lib. 9. c. 2. de unâ, h causâ loqui supervacuum est. Ego in b Controversiâ, Ed. Steph. & Colin. universum neque oratoris puto esse unquam *prævaricari*: neque litem intelligo, in quâ pars utraque idem velit. Ideoque *prævaricatorem* appellamus, quicumque à *præscripto officii sui* deflexerit, atque aberraverit. Plin. lib. 18. i Arator, nisi incurvus, *prævaricatur.* Plinius junior ad Cornelium k Tacitum: Alioqui *prævaricatio* k Lib. 1. Ep. 20. est, *transire dicenda*: *Prævaricatio* etiam, breviter & cursim attingere, quæ sunt inculcanda, infigenda, repetenda. Et Adam *prævaricatum* fuisse dicimus. Tergiversari verò non est (quantum ego intelligo) ab accusatione desistere. Illi videntur ex hoc trahere significationem, quod, qui terga vertunt, à pugna desistunt. Veruntamen non protinus, qui terga vertunt, à pugna desistunt, ut Parthi. Itaque, qui vertentes terga,

adhuc tamen pugnant, nec rationibus volunt se victos agnoscere, tergiversantur. Cicero de Officiis libro tertio: Atque in his tamen tribus generibus, quoquo modo possunt, non incallidè tergiversantur. Prudentiam introducunt, scientiam suppeditantem voluptates, depellentem dolores. Fortitudinem quoque aliquo modo expediunt, cum tradunt rationem negligendæ mortis, perpetiendique doloris. Etiam temperantiam inducunt, non facillimè illi quidem, sed tamen quoquo modo possunt. Dicunt enim, voluptatis magnitudinem, doloris detractiōe fieri. Nunquid, qui hoc dicunt, aut desistunt ab accusatione, aut accusasse se indicant? Idem pro Roscio Comædo: Attende, quæso, Piso, Fannium invitum, & huc atque illuc tergiversantem, testimonium contra se dicere cogo. Erat autem Fannius accusator, quem, si omnino ab accusatione desisteret, non insequeretur jure patrocini Cicero; sed victum, nolle tamen dare manus, objurgat. Livius lib. 2. ab urbe cond. Movebant hæc Consulem, sed tergiversari res cogebat: id est, non agnoscere veritatem, & eam, quibuscunque rationibus poterat, dissimulare, & quasi subterfugere. Tertium autem verbum ab eodem Martiano diffinitum (de calumniâ loquor) meretur & ipsum aliquam emendationem, quod non modo apud Ciceronem pro cavillatione accipitur, non illâ quidem moveante risum, sed eâ, quâ Cicero ipse non utitur: ut de Offic. lib. 1. Existunt etiam sæpe injuriæ calumniâ quâdam, & nimis callidâ & malitiôsâ juris interpretatione. Ex quo illud: Summum jus, summa injuria: Sed etiam apud Quintilianum nonnunquam, ut ibi: ¹ Quamvis exiguo divisus spacio opem non feret, non succurret; ut hâc saltem se calumniâ defendat, non abii, non reliqui, non abscessi, neque pede (ut aiunt) uno à pa-

¹ In corpore
projecto.

à parente discessi : Aliosque complures, quorum & Caius est, usu quoque probante, per quem utraque pars jurat *de calumniâ vitandâ*. Nimirum *de cavillatione*, eo magis, quod *calumniari* pro *cavillari* dicimus, quæ vox quatuor primas literas habebat easdem cum *calumniari*. Postremo probatur hoc ex illo Digestorum loco, cujus titulus est : *Si mulier ventris nomine calumnie causâ in possessione fuisse dicatur*. Calumnia scilicet, ibi intelligitur, *dolus malus*.

CAP. LI.

In eosdem, de Ferri, Portari, Agi.

Ferri propriè dicimus, Caius inquit, *quæ quis corpore suo bajulat* : Portari ea, *quæ quis jumento secum ducit* : Agi ea, *quæ animalia sunt*. In hoc ipse Caio assentior, nisi quod portare est *suo etiam corpore*, interdum etiam magis, quàm ferre. Quis enim neget *jumenta portare* ? quæ cùm homines imitantur, & ipsi portare dicuntur : Terent. in ^m Andr. Mi homo quid istuc obsecro ? quod puerum portas ? ^m Horat. Ne fortè sub alâ Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum. Et ab hoc composita, *Deportavit Verres amicam de provinciâ*, *Deportavit Pompeius beneficio Ciceronis tertium triumphum*. Multi imperatores victorem exercitum reportaverunt, quasi *reduxerunt*. Agere autem non uno modo dicitur, sed de uno tamen non tacebo. Martial. lib. 1. ^o Epigram.

^m Act. 4.
^{Scen.} 3.
ⁿ Lib. 1.
Epist. 13.

Semper agis causas, & res agis, Attale, semper : Est, non est, quod agas, Attale, semper agis. Si res & causæ desunt, agis, Attale, mulas. Attale, ne, quod agas, desit, agas animam.

^o Epigr. 30.

Cælius ad ^p Ciceronem : Hortensius, cùm has literas scripsi, animam agebat : id est, *expirabat*.

^p Lib. 8.
Epist. 13.

In eisdem de Convicium & Maledictum.

Convicium apud Ulpianum *injuriam* esse Labeo ait, quasi *maledictum*, *injuria* non sit. Addit idem Labeo: *Convicium* dicitur vel à *con-*
citatione, vel à *conventu*, hoc est, à *collatione vo-*
cum. Cum enim in unum complures voces confe-
runtur, *convicium* appellatur, quasi *convocium*.
Sed quod additur à prætore, *Adversus bonos mo-*
res; ostendit, non omnem in unum collatam *voci-*
ferationem prætorem notare: sed eam, quæ bonis
moribus improbetur, quæque ad *infamiam*, &
invidiam alicujus spectet. Et iterum: *Convicium*
autem non tantum præsentī, verum absenti quo-
que fieri posse, Labeo scribit. Proinde si quis ad
domum tuam venerit *te absente*, *convicium* esse
factum dicit. Item, si ad *stationem*, vel *taber-*
nam ventum sit, probari oportere. Fecisse *convi-*
cium non tantum is videtur, qui *vociferatus est*:
verum is quoque, qui *concitavit ad vociferatio-*
nem alios, vel *submisit*, qui *vociferarentur*. Et
paulò post: Ex his apparet, non omne *maledi-*
ctum, *convicium* esse, sed id solum, quod cum
vociferatione dictum est: sive unus, sive plures
dixerint: *convicium* est, quod in cœtu dictum
est. Quod autem non in cœtu, nec cum *vocife-*
ratione dicitur, *convicium* propriè non dicitur,
sed *infamandi causâ dictum* est. Ex ipsâ nomi-
nis etymologiâ argumentum significationis Labeo
sumpsit. Sed quum falsa sit etymologia, falsa
erit & diffinitio. Quumque falsa sit diffinitio,
falsa erit & etymologia. Quis enim Labeoni cre-
dat, *convicium* à *concentratione* aut à *conventu* di-
ctum, aut *collatione vocis*, quasi *convocium*:
quum sit alia propria magis sive etymologia, sive
expositio per compositionem à *Con*, & *Vicium*,
vel

vel *Convito*: quasi *vitandum* & *vituperationis* causâ factum? Habet autem *Convicium* vi non brevem, ut *Vicium*: sed longam, ut *Vito*: Licet *Convito* aliud significet, quàm *Convicium* (si modò significat idem, quod *Invito*) non obstat, quum à suo quoque simplici, quod est *Vito*, in significatione magis distet, quàm *Convicium* à suo, sive illud sit *Vito*, sive *Vicium*. Ipsa quoque *Con* præpositio in *bonam* & *malam rem* accipi solet, ut *Conficio* pro *Perficio*, & pro eo, quod est, *consauciando* *trucido*. Inde *confectores ferarum*. *Convitium* igitur à *Vicium*, vel potiùs à *Vito* descendit, ut *Vitupero*. Tametsi non omnino repugnem scribi per *c*, ut quibusdam placet, non per *t*. Et hoc quidem de etymologiâ: quæ si pro Labeone, Ulpianoque, non pro me faceret, tamen diffinitioni repugnare auderem, nusquam reperiens apud summos viros hanc differentiam custoditam inter *Convicium* & *Maledictum*. Inter quæ (si qua est) hæc erit: quod *Convicium* est *maledictum contumeliosum*. Quintil. ⁹ lib. 7. ⁷ Cap. 3. Sic autem præparabit actione primâ iudicium animos, ut noluisse potiùs objicere, quàm non potuisse credatur. Eoque satius est, omni se anteactæ vitæ abstinere *convicio*, quàm levibus, aut frivolis, aut manifestò falsis reum incesse: quia fides cæteris detrahitur: & qui nihil objicit, omisisse credi potest maledicta tanquam supervacua: qui vana congerit, confitetur vanum in anteactis argumentum. Ex his verbis planè datur intelligi, *nec vociferatione* utique *fieri convitium*, *nec aliud esse, quàm maledictum*. Cicero pro Cælio: *Maledictum* autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ, si *petulantiùs* iactatur, *convicium*: sin *facetiùs*, *urbanitas* nominatur. Illud autem verbum *Invidiam*, quo Labeo sive Ulpianus utitur, quid mirum si Accursius non

intelligit, qui in Institutionibus, ubi dicitur: Appellatione autem *igni omnis materia* significatur, ex quâ *œdificia fiunt*: sic interpretatur, ut *cementa, & lapides*: immemor, à jurisconsultis exponi *materiam pro ligno ad ædificia utilis*, quamquam & Cato, & Varro, & Columella, & Plinius, qui de agriculturâ scripsere, alique *unam etiam arborem, particulamque illius, materiam* appellant: & breviter, *omne lignum*.

C A P. LIII.

In eodẽ de Versicoloria.

Versicoloria apud Jurisconsultos vocantur, quæ *nativum colorem mutaverunt*: ut vestes, si *albæ sint, aut nigre, subnigræ*: quales ex lanâ non tinctâ solent esse, *coloriæ*: si in alium colorem tinctæ sint, *versicoloriæ* nominantur. Cæterum vix in hunc sensum reperimus. Nam Cicero [†] *collum columbi, pavonisque, & ejus caudam versicolorem* vocat: & nonnulli *aquam maris*, vel, quod *versat*, & *mutat colorem subinde*, vel potius, *quod sit discolor*: ut apud Plinium libro trigesimo sexto [†]: Subit mentem, non fuisse tum auctoritatem maculoso marmor, quam fecere è Thaso, Cycladum insularum unâ, æquæ & è Lesbio, lividius hoc paulò, *versicolores* quidem *maculas* habens. Et in eodem [†]: Primum (ut arbitror) *versicolores istas maculas* Chiorum lapidicinæ ostenderunt, cum extruerent muros. Et in eodem: [¶] Veluti cum calculi fiant, quos quidam *abaculos* appellant, aliquos etiam *pluribus modis versicolores*. Et in decimo quinto ^{*}: Ingens postea turba *prunorum versicolor*, nigra, candicans: *hordearia* appellata, à comitatu frugis ejus. Et in vigesimo quinto: *Versicoloribus viperarum maculis*. Et in vigesimo octavo: Nullum animal pavi-

† Lib. 3. de Finibus.

† Cap. 6.

† Cap. Eod.

* Cap. 26.

* Cap. 13.

pavidius esse existimatur, & ideo *versicoloris* esse *demutationis*. Per quod apparet, *collum columbae*, *pavonisque*, & *caudam*, *aquamque*, non ideo *versicolorem* dici, quiddam *versat colorem*, sed, quiddam *diversum colorem* habeat. Alioqui satis habuisset Plinius dicere: *Et ideo versicolor est*: nec adjungere, *Demutationis*. Neque verò *vestes* ab hac significatione communi excipiendæ sunt, putandæque solæ ipsæ *versicolores ita demum dici, si lana tincta confectæ fuerint*: ut apud ^z Quint. ^z Lib. 10. c. 1. Dum in his, de quibus erit quæstio, meminerimus, non athletarum thoros, sed militum laceratos esse: nec *versicolorem* illam, quâ Demetrius Phalereus dicebatur uti, *vestem* bene ad forenses pulverem facere. Apud Titum vero Livium est: ^a secundo Punico bello interdictum fuisse matronis, *ne versicoloribus vestirentur*. Quod qualiter accipiendum sit, Valerius Maximus libro nono ^b significat, dicens: *Quam foeminae tolli cupiebant*: quia his nec *veste varii coloris* uti, nec au- ^b Cap. 1. De mul. Rom. ri plus semenciâ habere, nec juncto veniculo propius urbem mille passus, nisi sacrificii gratia, vehi permittebat. Idem Livius ^c alibi ait: *Corpus al-* ^c Lib. 7. *teri magnitudinæ eximium, versicolori veste, pictisque & auro cælati refulgens armis*. Profecto de *varii coloris veste* locutus est. Et iterum: ^d *Tunicæ auratis militibus versicolores*: argentatis, ^d Lib. 9. *linteæ candidæ*. Nam illud Virg. ^e *Versicolori-* ^e Æl. 10. *bis armis*, exponit Servius de *pictis*, per quod bellicosus ostenditur.

C A P. LIV.

In eosdem de Penes & Apud.

Penes te, ut Ulpianus ait, *amplius est, quam apud te*. Nam *apud te est, quod qualitercunque à te tenetur*: *Penes te est, quod quodammodo à*

f Lib. 1.

te possidetur. Et ante hunc Festus Pompeius f: Apud & Penes in hoc differunt, quod alterum personam cum loco significat: alterum personam & dominium, ac potestatem; quod trahitur à Penitus. Personam cum loco, Festus accepit pro personam & locam, ut apud Platonem, & apud forum: id est, in Platone, & in foro: quorum utriusque diffinitionem probò: illudque addo, Penes, dum tantum ad personam refertur, non modò dominium adesse significare, verumetiam laudem ac vituperationem. De laude, ut Cic. in Bruto: Cujus, penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis ac scientiæ. De vituperatione, ut Quintilianus in Gladiatore: Vereor ne illius in-expiabilis, & sæpè reprehensi odii culpa videatur penes patrem, qui tam facile irascitur. Illud quoque, quod crebrò usurpamus, Fides penes authores sit, & in laudem, & in vituperationem simul accipitur, quasi laus veritatis, aut vituperatio falsitatis penes autorem sit, ad quem spectat, fidem rei, cuius author est, facere. Ad me certè ista vel laus vel vituperatio non spectat, qui hoc non affirmo, sed ad alterum authorem relego. Quod de laude & vituperatione dico, idem accipio de commodo & incommodo. Ut Livius: Ut penes eosdem pericula belli, penes quos premia essent. Nonnunquam etiam loco servit, sicut apud Cic. lib. 4. ad Herenn. Ita petulans es atque acer, ut ne ad solarium quidem (ut mihi videtur) sed penes scenam, & in ejusmodi locis exercitatus sis. Penes scenam, id est, apud scenam.

g Lib. 2.

CAP.

CAP. LV.

In eisdem de Patres, Majores, Posteriores, & Minores.

Patres (inquit Paulus) usque ad tritavos proprio vocabulo nuncupantur apud Romanos. Ulteriores, qui non habent speciale nomen, *Majores* appellantur. Item liberi usque ad trinepotem: ultra hos *Posteriores* vocantur. Sed cum veniâ Pauli, neque usus in hoc, neque ratio consentit. Omnes enim qui ante nos fuerunt, utique qui liberos reliquerunt, atque id in nostrâ civitate, *Majores* dicuntur: qui verò post nos, *Posteriores*. Cic. in Sallust. Ego meis *majoribus* virtute meâ præluxi: ut si prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriz suæ. Tu tuis, vitâ, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras; ut etiam si fuerint egregii cives, certè venerint in oblivionem. Nunquid Cic. ait se præluxisse illis tantum, qui supra tritavum fuerunt: Sallustium vero tenebras offudisse? An potiùs ut quisque à Cicerone atque Sallustio recentissimus erat, ita illi maximè horum utrunque vel præluxisse, vel tenebras offudisse? An si quis *claris majoribus* ortus quæreretur, non multo magis is dicatur, qui patrem, avum, proavum, abavum, atavum, tritavum, claros; ceteros autem obscuros habuit, quàm qui ista econtrario? Hoc ne ipse quidem Paulus negaret. Insuper *patres* non opinor usque ad tritavos posse deduci. Cùm enim dicimus, *patrum* memoriâ aliquid factum esse, de proximâ etate semper intelligimus, non de illa etiam sextâ. Dixi de *majoribus*, & *patribus*. Videamus de *posterioribus*, sive *posteris*. Idem Cic. eundem locum sic persequitur: Quare noli mihi antiquos meos objectare. Satiùs enim est, me meis rebus gestis florere, quàm *majorum opinione* niti, & ita

ita vivere, ut ego sim *posteris meis* nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Ita, opinor, non pertinebat ad *filium*, non ad *nepotem*, non ad *pronepotem*, non ad *abnepotem*, non ad *trinepotem* Tulliana nobilitas, & virtutis imitatio, sed à *filio trinepotis* inceptura, quia ab eo posteritas Tulliana initium acceptura erat, quum potius tunc esset acceptura occasum. Idem ^h alibi: Nec verò dubitat agricola (quamvis sit senex) querenti cui serat, respondere, diis immortalibus, qui me non accipere modo hæc à *majoribus* voluerunt, sed etiam *posteris* prodere. Taceo quod C. Caligula ⁱ volebat solos *posteròs filios* esse, nec jura concessa *posteris* ad *nepotes* pervenire. Sed ne causari queat, non positum exemplum *posteriorum*, sed *posteròrum* esse. ^k Quint. in 11. Maluit enim vir sapientissimus, quod superesset, ex vita sibi perire, quam quod præterisset: & quando ab hominibus sui temporis parùm intelligebatur, *posterorum* sese judiciis reservavit. Nescio tamen an potius legendum sit *Posterorum*, ut intelligamus, hoc, quam illud nomen esse usitatus, & non modò ad eos qui ex nobis geniti sunt, sed ad *universos qui post nos erunt*, pertinere. In eundem opinionis errorem incidit Servius, qui in 8. *Æneid.* ait ^l: *Minores* non dicimus, nisi quoties graduum deficit nomen, ut *pater*, *filius*, *nepos*, *pronepos*, *abnepos*, *atnepos*. Ubi isti gradus defecerunt, meritò jam dicimus *minores*, sicut etiam dicimus *maiores* post *patris*, *avì*, *proavi*, *aravi*que vocabulum. De *majoribus* satis modò disputavimus. Alterius nominis ratio eadem uno exemplo satis probabitur, coque (quia cum Servio expositorè Virgili agimus) Virgiliano ex 1. *Æneid.*

^h In Catone
Majore.

ⁱ Sueton. in
Calig. c. 38.

^k Cap. 1.

^l In illud,
Ex illo celebratus
homo, latique
minores Ser-
vare di-
em, &c.

*Hunc lætum Tyriisq; diem, Trojaq; profectis
Esse velis, nostrisq; hujus meminisse minores.*

Quis

Quis non videt Didonem locutam de parentibus, qui tunc erant, eorumque filiis, navisque natorum, & qui nascerentur ab illis: non autem de filiis atnepotum, & deinceps, qui illius diei meminisse non poterant, nisi id à parentibus accepissent.

CAP. LVI.

In eosdem de Victus & Penu.

Victus verbo (Ulpianus inquit) continentur, quæ esui, potui, cultusque corporis, quæque ad vivendum homini necessaria sunt. Vestem quoque victus habere vicem, Labeo ait. Cætera quoque, ait Caius, quibus vivendi, curandive corporis nostri gratiâ utimur, eâ appellatione significantur. Ne hoc quidem aut ratio, aut usus probavit. Victus à vivendo venit. At vivere sine vestitu, cultuque corporis licet, ut in Æthiopia; sine esu, potuque, non licet. Ideoque semper distincta hæc duo reperimus, & semper addi alterum (de vestitu loquor) quia alterum, quod est victus, hoc etiam significatum non complectitur: alioqui non diceretur Victus, & Vestitus. Significat etiam victus genus vitæ, quantum ad mores, ut quibus cum quis vivat, & à quibus instituitur, & quibus moribus, At neque de Penu Jurisconsultis assentior, multa quæ ad victum non pertinent, penus cedere volentibus. Potior apud me brevis illa Cic. definitio valebit in ^m libris de natura deorum: est enim omne, quo vescuntur ^m Lib. 2. homines, penus.

CAP. LVII.

In eosdem, de Pignus & Hypotheca.

Inter Pignus & Hypothecam tantum nominis sonus differt. Hæc Martianus. Ulpianus verò: Pro-

Proprie pignus dicimus, quod ad creditorem tran-
sit: hypothecam autem, cum non transsit possessio
ad creditorem. Ego magis cum Martiano sentio:
Justinianus cum Ulpiano in Institutionibus, dicens:
Nam pignoris appellatione eam proprie rem con-
tineri dicimus, quæ simul etiam traditur credi-
tori, maxime si mobilis sit. At eam, quæ sine
traditione, nudâ conventionem tenetur, proprie
hypothecæ appellatione contineri dicimus. Sed
non esse hanc differentiam, ex eo argumentum est,
quod alterum Latinum, alterum Græcum, suæ
utrumque deserviens linguæ. Pignus autem non
tantum creditori datur, sed inter paratos secum
decertare mutuo offertur, & apud sequester de-
ponitur. Virgilius in Bucolicis:

Eccl. 3.

■ Ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)

Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Æn. 3.

Qui tamen sensus rarissimus est. Nam illo figu-
rato crebrius utimur, ut apud eundem:

Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus
Dat juveni, atq; animum præsentis pignore firmat.

Quasi dicat, securum fecit, ut qui dat pignus. A
priori significato dicimus Pignoro, & Oppignero,
hoc est, do aliquid arraboni, quam quidam ar-
ram appellant. Et Repignero, quod est recipio
pignus soluto debito. Propter hæc verba quidam

Lib. 6.

(quorum est Priscianus) existimant Pignus in
hunc sensum, & in alium proximum, habere ge-
nitivum Pigneris: in illum, quo significamus fi-
lium, & per abusionem conjunctissimas sanguine
personas, habere genitivum Pignoris: Unde enim
Oppignero, & Repignero (inquiunt) haberemus,
nisi Pignus Pigneris faceret? Non inepta quidem
ratio: sed quid respondebunt, quod, quum habeam
Fœnus Fœnoris, facit tamen Fœnero, & Fœ-
neror? Idem Priscianus ait: Antiquos dixisse eti-
am

Lib. 6.

am *Faneris*. Nec tamen, ut ei credamus, exemplo probavit, Quid quoddam ex *Frigus Frigoris* sit *Refrigero*? quid quoddam ex *Tempus Temporis* sit *Tempéro*? ex *Litus Litoris* sit *Oblitero*? ex *Penus Penoris* (ut sentio) sit *Penetro*? addita r, quasi ad locum *Penoris* intro. Tam enim *Penus* quàm *Penetro* brevi primâ syllaba est. At mihi quidem propria & vera *pignoris* significatio esse ea videtur, unde verba derivantur. Nihil enim illi alii significato cum his verbis: & *filiis* (ut sentio) non aliâ ratione appellati sunt *pignora*, nisi quoddam *pignus* quoddam inter conjuges sunt, tum *vinculi*, ne aliter fortè divortium fieret, tum *charitatis*. Cujus rei argumentum est, quod legimus sæpe *Pignora filiorum*: ut apud Suet. in *Tiberii* ¹ vita: *Communis filii pignora*. Et ² iterum: ³ Cap. 7. ⁴ In August. cap. 21. tam *marium* quàm *fæminarum pignora*.

CAP. LVIII.

In eosdem de Ferrumino.

Ferruminatio (Cassius apud Paulum ait) per eandem materiam facit confusionem: *plumbatura non efficit*. Idem sentire videtur Pomponius, dicens: Si tuum *scyphum* alieno *plumbo* *plumbaveris*, alienôve argento *ferruminaveris*: non dubitatur, *scyphum* tuum esse, & à te rectè vendicari. *Scyphum* enim argenteum intellexit. Cum his plerique non sentiunt, quorum est *Plinius*, qui ¹ libro 10. ait: Namque *furculo* super ² Cap. 33. bina ova imposito, ac *ferruminato alvi glutino*, subditâ *cervice* medio, æqua utrinque libra deportant alió. *Ferruminato* dixit, quasi *agglutinato materia illa*. Idem undecimo ³: Et *medulla* ex ⁴ Cap. 37. eodem videtur in *juventa* rubens, in *senectâ* albescens; non nisi *cavis* hæc *ossibus*, nec *cruribus* *jumentorum*, aut *canum*; quare *fracta* non *ferrumi*.

- ruminantur. Quasi non glutinantur, nec coalescunt, & colligantur.* * Idem 31: Carthis Arabiæ oppido muros domosque massis salis faciunt, aquâ ferruminantes, quali glutinantes. † Idem 35: Calcis quoque usum *betumen* præbuit, ita *ferruminatis* Babylonis muris. ‡ Idem 36: Ea maxima causâ, quod furto calcis sine *ferrumine* suo cæmenta componuntur: quasi dicat, *glutine*. Et in § eodem: Vitrum sulphuri concoctum, *ferruminatur* in lapidem: quasi *conglutinatur* in *formam lapidis*. Idem 37: Infestantur plurimis vitiis, scabro, *ferrumine*, maculosa nube, occulta aliquando vomica, præduro fragilique centro: quasi *glutino*, & *commissura*, five *junctura*, five *ligatura*. Ergo *ferruminatio* non ubique per eandem materiam facit *confusionem*, sed interdum quoque per aliam. *Plumbatura* per solum *plumbum* efficit *confusionem*, ut ipsum indicat nomen, si hæc *confusio* dicenda est.

C A P. LIX.

In eisdem de Veterator & Novitiis.

Servus (ut est apud Venulcium) tam *veterator*, quam *novitiis* dici potest: sed *veteratorem*, non *spatio serviendi*, sed *genere & causa esse æstimandum*, Cælius ait. Nam quicumque ex *venalitia novitiorum* emptus, alicui ministerio præpositus sit, statim eum *veteratorum* numero esse. *Novitium* autem non *tyrocinio animi*, sed *conditione servitutis intelligi*: nec ad rem pertinere, Latine sciat loqui, necne: nec ob id *veteratorem* eum esse, quod liberalibus studiis eruditus sit. Apud Ulpianum sic scribitur: Præcipiunt ædiles, ne *veterator pro novitio vaneat*. Et hoc edictum fallacis venditorum occurrit. Ubique enim curant ædiles, ne emptores à venditoribus circumveniantur,

veniantur: ut ecce plerique solent, mancipia, quæ novitia non sunt, quasi novitia distrahere, ad hoc scilicet, ut pluris vendant. Præsumptum est enim, ea mancipia, quæ rudia sunt, & simpliciora esse, & ad ministeria aptiora, & dociliora, & ad omne ministerium habiliora. Trita verò mancipia, & veterana, difficile esse reformare, & ad suos mores formare. Quia igitur *venalitarii* sciunt, facile decurri ad novitiorum emptionem, idcirco interponunt *veteratores*, & pro *novitiis* vendunt. Quid tam contrarium, quam hæ duæ Jurisconsultorum sententiæ? Quid magis absurdum, quam non dico inter eas non judicasse, sed eas aut ambas scripsisse, aut contrarias esse non vidisse? Et quanto plura in rebus (ut conjectura ducimur) esse debent, quum in verbis tot sint, & tam manifestè contraria! Ego, ut instituto officio fungar, & inter hos duos sententiam feram (quando alterius definitio à me tolli non potest) potior mihi videtur Ulpiani opinio, & cum cæteris scriptoribus convenire. *Venalitarii*, *mangones* dicuntur *venalium hominum*. ^b Martialis:

Millia pro puero centum me mango poposcit.

^b Lib. i.
Epig. 59.

CAP. LX.

In eosdem, de in annos, Quotannis, ac similibus.

Nihil interesse, Pomponius apud Ulpianum scribit, utrum *in annos singulos*, vel *quotannis*: an *in singulos menses*, vel *quot mensibus*: an *in singulos dies*, vel *quot diebus* legatur. Ipse quoque huic sententiæ accedo. Proinde, & si *quot anni* legentur, *tot anni* idem erit dicendum. Corrumpere est illud, Ulpiane atque Pomponi, Latinam linguam, non juvare. Quis unquam di-

^c Si annui legentur tot aurei, idem &c. Ed. Steph. & Colin.

dixit, *Quot diebus*, & non potius *Quotidie*? quis etiam *Quot mensibus*, & non *Singulis mensibus*? Cur etiam non addimus, *Quot horis*, *Quot noctibus*, *Quot lustris*? Quod si quis hoc modo loquatur, intelligemus quidem ex ipsa verborum serie quid velit: tamen ut barbarè locutum reprehendimus, & ne deinceps ita loquatur, admonemus. Non autem formulam aliis loquendi trademus, ut vos facitis. Jabolenus melius: Vini inquit, falerni, quod domi nascetur, *quotannis*, vel *in annos singulos* binos culeos hæres meus Titio dato. Quidam adverbium hinc ducunt, quod est *Annuatim*; ut Plinius libro ⁴ duodecimo, dicens: Herodoto teste, qui tradit, singula milia talentum *annuatim* thuris pensitasse Arabes regibus Persarum: si codex verus est.

d Cap. 17.

C A P. LXI.

In eosdem, de Turba & Rixa:

INter turbam & rixam, testimonio Ulpiani, rectissime Labeo ait multum interesse. Namque turbam, multitudinis hominum esse perturbationem, & cœtum. Rixam etiam duorum. Videntur Ulpianus & Labeo sentire, turbam suapte naturâ significare multitudinem: ideoque turbam in altero sensu esse perturbationem multitudinis. Ego verò, primum & naturalem sensum esse pro perturbatione; quod docet verbum ex ea significatione ductum, Turbo, Perturbo, Disturbo, Deturbo, Conturbo, quæ nequaquam ad solam multitudinem referuntur. Et Turbo turbinis: & homo turbidus, qui est iracundus. Contraque vinum, & multa alia turbida dicuntur. Ipsaque, Græca origo *νεῖσθαι* approbat hunc eundem sensum. Cæterum quia multitudo non ferè vacat perturbatione, & ipsam appellamus turbam; ut collu-

colluviem, homines viles, & contemptos dicimus, & facem, & sentinam, non quod homines sint sordes, fax, sentina, sed quod sordidam & abjectam vitam agant. Terent. in e Andr. Sed si tu e Ag. 2. Sc. 3. negaris ducere, ibi culpa in te transferet. Tum illa turba fient. Inter quos ha turba fient? nempe inter Simonem & Pamphilum, in quem omnis culpa transferetur. Ergo turba erit inter duos. At idem in eodem ait: Dii vestram fidem, quid f Ag. 4. Sc. 4. turba est apud forum? quid illic hominum litigat? Ego non nego, aliquando turbam inter multos, quemadmodum rixam, non semper inter duos, cujus multa exempla sunt, sed etiam inter plures: ut apud Livium: Eo anno Romae g Lib. 4. cum per ludos à Sabinorum juventute per lasciviam scorta raperentur, concursu hominum rixa ac prope praelium fuit. Et non longè post: Cum conversus in patres impetus esset, consulum intereussu rixa sedata est. Sed Terentius fortasse idèd adjecit, Quid hominum illic litigat? quia per verbum turba, non satis significatum erat perturbationem esse multorum. Quanquam & illud Turba non minus pro multitudine hominum accipi potest, quàm pro perturbatione; quum præsertim de perturbatione adjiciat. Quid illic hominum litigat? Sed de uno loco non attinet disputare, ubi infinita suppeditant. Dixi à Turba fieri Turbo, cujus genitivum grammatici quidam volunt esse pro ludicro illo instrumento Turbonis, quod vel in hoc falsum esse, documentum est, quod formam acumine fastigliato vocamus turbinatam, ad similitudinem ligni illius. Falsuntur igitur grammatici in Turbo turbonis, quomodo in Cardo cardonis, quod nec ipsum invenitur.

CAP. LXII.

In eisdem, de Exauthoro.

b Juliano,
Ed. Col.
Steph. &
Gyph.

i Sed & si
ita exautho-
raverit, ut
insignia mi-
litaria de-
traheret :
inter infa-
mes efficit,
licet non
addidit, ig-
nominia
causa se ita
exauthoraf-
se. Ed. Colin.

Ignominiosa autem missio (si Ulpiano credimus,) toties est, quoties is qui mittit, adjicit nominatim, ignominia se causa mittere: semper enim debet imperator addere, cur miles mittatur. Sed & si eum *exauthoraverit*, inter *infames* efficit, licet non addidit, ignominia causa se eum *exauthorasse*. Pace tamen Ulpiani *exauthorare*, est ducem ab imperio suo dimittere, vel *missum militem facere*, illumque donare *missione militie* plerunque: ut apud Quint. in Milite Mariano: Pater huic emeritis bello stipendiis, tum, cum tota subnixum Numidia fregimus Jugurtham, *exauthoratas* armis manus, agresti labori subegit. Tit. Liv. ab urb. cond. lib. vigesimo quinto: Volonum quoque exercitus, qui vivo Graccho summa fide stipendia fecerat, velut *exauthoratus* morte ducis, a signis discessit. Et in vigesimo nono: Ubi hoc modo *exauthoratum* equitem cum gratia imperatoris ceteri viderunt, se quisque excusare, & vicarium accipere. Et in trigesimo secundo: Ubi is venisset, omnes *milites exauthorati* domum dimitterentur, præter quinque millia socium: his obtineri circa Ariminum provinciam satis esse. Idem lib. 36. Postero die, concione advocata, de rebus & a se gestis, & de injuria Tribuni bello alieno se illigantis, ut suæ victoriæ fructu se fraudaret, cum discessisset, *milites exauthoratos* dimisit.

CAP. LXIII.

In eisdem, de Depectus.

Depectus (si Ulpiano credimus) dicitur *turpiter pactus*. Mihi autem pro simplici potius accipi videtur, id quod in multis fit, ut *Demirror*, *Deambula*, *Desumo*, *Demonstro*, *Deosculor*, *Depingo*, *Deposco*, *Devito*, *Degusto*, *Demoror*, *Deprecor*, *Demulceo*. Quod si quando reperiatur pro *turpiter pactus* (quod non memini legisse me) id fit non magis vi præpositionis, quâ hoc verbum componitur, quàm ut ipsius verbi, quod citra compositionem nonnunquam *turpem pactionem* significat. Cic. in *Paradoxo*: Si quotidie fraudas, decipis, poscis, pacisceris, auferis, eripis, si socios spolias, ærarium expilas, si testamenta amicorum expectas, aut ne expectas quidem, at ipse supponis: Hæc utrum abundantis, an egentis signa sunt? Exemplum verò, quod *Depectus* non significat *turpiter pactus*, sed tantum *pactus*, apud Terentium in *Phormione*: Ita me bene dii ament, ut mihi *licet tamdiu, quod amo, frui, jam depecisci morte cupio*. Act. 1. Sc. 3. Tale est hoc Terentianum, quale est illud *Virgilio*: *Vitamque volunt pro laude*. Æn. 5. *pacisci*. Illud quoque apud *M. Tullium* 2. *Rhetor*. Quidam cum circumfunderetur, neque effugere ullo modo posset, *depectus est*, cum hostibus, ut arma & impedimenta relinqueret, milites educeret. Itaque fecit: armis & impedimentis amissis, præter spem milites conservavit. Non est accipiendum pro *turpiter pactus*, ab authore esse positum: quippe qui causam narrat, de quâ controversia est, an ille *turpiter pactus sit*: non autem factum hominis damnat: & aliquoties factum hoc paulò post *pactionem* vocat. Et in libris ad *Heren.* hanc eandem rem gestam ita

exponit, ut quod erat sui officii, neque accuset, neque excuset, sed tantummodo pactum inter Pompilium & Gallos ita fuisse significet: hancque controversiam ab accusatore atque ab reo declamandam proponat.

CAP. LXIV.

In eosdem, de Gemma & Lapillus.

Gemma lapillosque Ulpianus sic distinguit, dicens: *Gemmae sunt perlucente materia, quas (ut refert Sabinus ad Vitellium) Servius à lapillis eo distinguebat, quod gemma essent perlucente materia, veluti smaragdi, chrysolithi, amethysti: lapilli autem contraria superioribus natura, ut Obsidiani, Veientani. Margaritae autem nec gemmis, nec lapillis contineri, satis constituisse, ibidem Sabinus ait: quia concha apud rubrum mare & crescit, & coalescit. Myrrhina autem vasa in gemmis non esse, Cassius scribit. Hoc falsum esse, pace horum quatuor Jurisconsultorum, cum omnes authores probant, quorum Plinius Titulum de gemmis non translucentibus fecit: & myrrhina in gemmis numerat, & omnes lapides pretiosos, præter margaritam, uno nomine (quod tantum lingua latina habet) gemmas appellat: tum ipsa ratio. Nam quis non videt, lapillus, quod generale nomen est, omnium parvorum lapidum: sed sub intelligence preciosus, idem esse, quod gemmula? Nam gemmas etiam accipimus multorum cubitorum inveniri: quas ut verè lapides, non lapillos, appellare possumus, ita cum minutæ fuerint, lapillos appellare debemus. Quod si lapides tam grandes translucenti non fuerint, sive perlucenti, quales sunt imperfecti, nunquid vocabimus eos lapillos? Quid hoc ma-*

gis

Lib. 37.

cap. 8.

Lib. 37.

cap. 2.

gis ridiculum? Quod si etiam omnis lapis perlucidus gemma est, etiam *Parium marmor*, quod in modum vitri translucidum est, gemma erit. Postremo reperimus ejusdem coloris lapides quosdam permixtim consistere ex perlucidis, & non perlucidis, & ita permixtos naturâ, ut non possis partem appellare *gemma*, partem *lapillum*. Curtius lib. 8. cum dixisset, *Gemmas margaritasque* mare littoribus infundit: paulò post de eisdem Indis ait, *Lapilli* ex auribus pendent: profectò perlucidi intelligendi sunt. Et iterum lib. 9. de rege Indo: Pendebant ex auribus insignes candore ac magnitudine *lapilli*. *Margaritam* verò sive *margaritum*, quis negare *lapillum* possit, qui semper est *pussillus lapis*? Ego quidem candidos illos *lapillos* ex Indiæ regis auribus pendentes *margaritas* interpretor. ° Horat. (cum inquit)

° Lib. I. Sat. 2.

Nec magis huic inter niveos, viridesq; lapillos:
de *margaritis* & *smaragdâ* intellexit. *Margaritam* autem, sicut *lapillis* forsitan nego; ita *gemmis* fateor contineri: quod ferè omnes concedunt.

¶ Servius tamen grammaticus, quasi multi aliter sentiant, inquit: Sanè multi separant *gemma* à *margaritâ*: ut Cic. Nullam *gemma*, aut *margaritam*. Et *gemmas* volunt dici *diversi coloris*, *margaritas* verò *albas*: vel *gemmas integras*; *margaritas pertusas*. Hæc Servii opinio ab omnib. & ab ipsa veritate dissentit. Est enim *margarita*, quæ in *concha* nascitur, unde *conchylium* dicitur, quam vulgo *Perlâ* appellant. Hæc etiam vocatur *unio* (ut idem ° Plin. ait) quia nunquam nisi distincta reperiatur, estq; generis masculini. Nam foeminini illud quo nunc quidam pro *unanimitate* utuntur, nec autoritate nititur (nescio enim apud quem reperiatur) nec arte, quum deberet esse masculini potius generis, ut *Talio*, *Stellio*, *Curgilio*.

p In illud, I. Æn. Colloque monile Baccatum, &c.

q Lib. 9 c 33.

Libri Sexti Finis.

LAURENTII VALLÆ

A D

Joannem Tortellium

ARETINUM,

CUBICULARIUM APOSTOLICUM,

D E

Reciprocatione SUI & SUUS,

Libellus plurimùm utilis.

Singularis tua, Joannes Tortelli, tum erga me benevolentia, tum de meis, quantum læcunque sunt, literis opinio, iisque præcipuè, quæ ad eloquentiam spectant, facit, ut quicquid de elegantia linguæ Latine, qui primus ad eloquentiam gradus est, adnoto, id omne ad te potissimum scribam: quum præsertim nihil ejus generis tam exiguum proficiatur à me, quod non tuo, nescio, judicio dicam, an amari, magnum esse videatur. Non repudiabis igitur hoc tãquam exiguum, quod de pronomine Sui cum ejus derivativo adnotavi, velut appendicem quæstionis illius, ubi, quæ sunt huic cum genitivi primæ & secundæ personæ communia, (quemadmodum scis) differuimus. Nam illic, quæ trium omnium, hic verò, quæ unius tantum propria sunt, explicantur, eâtenus prorsus, quatenus

tenus pertinet ad reciprocationem. Hui dicet aliquis, perexigua, perexilisque materia, nec satis scribi digna. Isti ego (vitandus est enim in principio maxime contemptus operis) affirmo, non talem sibi introgresso eam visum iri, sed magnam, profundam, sinuosam, similemque Labyrintho cuidam, etiam si Minotaurus non inesset: ut verè liceat Virgiliano versu^a dicere:

^a Æn. 6.

Hic labor ille domûs, & inextricabilis error.

Ubi utinam non plerique falleremur, non modò plebei, sed etiam principes in dicendo, ac Theseo pares, qui filo illo Ariadnes aut non utimur, aut abutimur. Neque de nostrâ tantùm memoriâ, verùm de aliquot jam proximis seculis loquor, in quibus vix quispiam vitio hoc non laboravit, vel utendi isto pronomine, cùm non oportet: vel non utendi, cùm oportet. At quàm usitato, quàm necessario, quantæ etiam dignitatis vocabulo? Etenim (ut supersedeam de genere hoc toto dicere) quantum grammaticis, dialecticis, philosophis, utique in iis, quæ Metaphysica vocant; quantum Theologis, Jurisperitis, Oratoribus; quantum denique omnibus sermonem utentibus conducit rerum verborumque interpretatio, quod proprium est eloquentiæ? Certè hoc, cuius vim jussque interpretamur, tanti faciendùm est inter cætera vocabula, quanti Pluton inter reliqua numina, trium maximorum deorum, & unus & frater tertius. Rides vicissim comparationis hyperbolen. Tu vero vel per me licet rideas, tecum etiam risurum, cùm (inquit ^b Horatius) ri-

^b Lib. Serm. 1. Satyr. 1.

dentem dicere verum, Nil vetat. Rideas, inquam, non derideas. Nam & propius ad veritatem accedet mea superlatio ridicula, quàm tua cum detractioe derisio. Nec nihil bella, nec inconcinna, nec inepta sanè comparatio erit. Siquidem quemadmodum tres filii Saturni (si

vetustati credimus) omnia inter se divisere, ut Jupiter cælum, Neptunus maria, Pluton inferas sortiretur, ita tria pronomina & inter se germana, & inter cæteras voces primaria, tum omnium personarum numerum complectuntur (Ego simile Jovi, cujus prima est dignitas: Tu simile Neptuno, cujus secunda: Sui simile Plutoni, cujus tertia) tum omnia derivativa per totidem casus singula sibi vendicant. Nam quid est quod non meum, aut tuum, aut suum dici queat? & licet Sui non contineat tertiam omnino personam, tamen illius veluti fons est, perque ipsum ea tota nuncupatur, ditius nimirum ac locupletius utroque aliorum: quoniam plures voces possidet tertia persona, quam reliquæ. Et hinc quoque Plutoni comparandum, qui Dis à Divitiis, & eadem causa Græce Pluton appellatur: & eo quidem magis, quod sicut Pluton defectum lucis sentit, ejusque imperium omne ex alieno pendet orbe, quod hinc illuc animæ descendunt, sine quibus non existeret illius regnum: ita Sui & defectum nimiratiui habet, & nisi regimen ejus aliunde pendeat, nequit subsistere: & (quod ad rem maximè facit) quemadmodum Plutone præfide bene maleque factorum judicia exercentur, sic in usu dictionis hujus bene maleque loquentes præcipuè judicantur: ut qui ex hoc judicio absolvi discesserint, ii optimo jure tanquam ad Elysium eant, cumque Virgiliano Anchisa dicant:

c. Æn. 6.

Quisq; suos patimur manes: exinde per amplum,
Mittimur Elysium, & pauci læta arva tenemus.
Quare si pronomen istud tanto deo comparari potest, cur ejus tractatio perexigua, perque exili existimetur? Libuit joculari Joannes, dum nostram materiam munus videlicet in te meum, non esse tantopere contemnendam ostendere volumus.

luimus. Sed id ipsa tractatio plurimum faciet, neque non modo potuisse illam Labyrintho comparare, sed fortassis etiam intus Minotaurum, id est, desperationem habenti. De cuius natura & usu cum alii veteres Grammatici nonnulli, tum Priscianus (cui inter ceteros fere tribuitur palma) per multa præcipit, & haud scio an ullâ de re diligentiâ: ut miretur sic lapsam loquendi consuetudinem defluxisse de viâ. Nos huiusmodi erroris causas, (ut aberrantes reducamus in viam) quoad facultas feret, & diligentius tradere conabimur.

d Aperire,
& siqua
præterea
tradi pote-
runt, forte
diligentiâ,
&c. Ed.
Steph. & Co-
lin.

CAP. I.

In quo distent Sui & Suus inter nos & Græcos.

PRincipio (quoniam Priscianus pleraque ad Græcam figuram revocat, & hoc imprimis pronomen, de quo agimus) indicandum est, multa esse cum alibi, tum verò hæc, inter nos Græcosque dissimilia. Primum apud illos Sui, id est, *ἐγώ, ἐγὼ, ἐγώ, σφε, σφιν, σφεῖς, σφῶν, σφισ, σφῶς*, non sanè frequenti in usu, & Suus, id est, *ἐς, ἐς, σφεῖς* in minùs frequenti esse: apud hos verò frequentissima, & quàm usitatissima. Itemque pro his duobus apud eosdem aliud pronomen, id est, *αὐτῶ, αὐτῶ, αὐτῶν*, usurpari, quod propriè est Ipsius, ipsi, ipsum, ipso, vel ex utroque compositum, *ἑαυτῶ, &c.* Et licet nonnihil differant, tamen crebrò illud pro hoc poni, ut vix scias quid inter ipsa intersit. Neque me fugit, ad signandam differentiam, illud aspirari solere, cum pro hoc ponitur: sed nescio an omnes id scriptores observarint. Certè nec omnes editiones servatum habent, & quæ habent, vix ubique;

que, & si ubique haberent, non tamen in totum linguæ Latinæ responderet. Præterea, hoc ipsum compositum primæ secundæque personæ accommodari, non solum tertiæ, ut *οἱ ἄλλοι*, apud nos (si verbum sit & verbo) absurdissimum. *Attendite nobis sibi*, five nobis *sibiipsis*, quum tantundem significet *Nobisipsis*. Postremo, apud Homërum, & si qui sunt alii, sexcentis in locis reperiri, *ἐγώ, οἱ, ἐγώ*, hoc est, *Sui, sibi, se*; pro *ejus, ei, eum, eo*: live pro *illius, illi, illum, illo*: cujus auctoritatem imitatum nostrum invenio neminem. Ità & suam naturam interdum deferit hoc pronomen, & in locum suum aliud succedere patitur. Quod nobis adeo denegatum est, ut, sicuti *Mei & meus, Tui & tuus*, ita *Sui & suus*, nequeant alterum pro altero poni, quum non Latina sit, sed Barbara oratio: Ego amo *amicum mei* vel *tui*, Hic amat *filium sui*: pro *Meum, tuum, suum*: & Hic me credit omnia facere *amore meo, odio tuo, invidia sua*; pro *Mei, tui, sui*, quæ apud Græcos non est differentia: siquidem (ut alibi probavimus) *sui*, ut *mei, tui, nostri & vestri*, passivè semper accipitur. *Suus* verò, ut *Meus, tuus, nostrum, vestrum, noster, vester*, possessivè vel activè; quod Priscianum ignorasse ob Græcam forsitan imitationem, quàm mirum, tam verum est. Quum ergo tot sint, quibus à Græcâ nostra dissentit oratio, non, quid illi dixerint, est intuendum, ne in eundem, in quem nonnulli, (sicut ostendam,) errorem incidamus; sed quid nostri, quorum auctoritatem imitamur.

CAP. II.

Non esse tria genera constructionis prædictorum pronominum, sed reciprocationem sufficere.

HÆC præfatus, ad rem ipsam venio, cujus Priscianus tria genera facit. Unum, quod vocat *reciprocum*, cum pronomen in seipsum reflectitur; ut, *Cato amat se*. Alterum, quod vocat *transitionem*, quum per derivativum ejus loquimur: ut, *Cato amat suum filium*, sive, *Catonem amat suus filius*. Tertium, quod vocat *retransitionem*, cum accedit alterum verbum, vel in *primitivo*, sic: *Cato precatur me, ut sui miserear*: vel, in *derivativo*, sic: *Cato precatur me, ut sui filii miserear*. Sed optimum fuerit, ejus ad litteram subijcere verba, eaque aliquanto longius repetita, (quoniam non in unius tantum quaestionis usum repetentur) quæ hæc sunt. § *Pos-* f *Prisc. l. i. r. cap. de pronominum Construct.*
sessiva verò modis construuntur tribus, cum verba vel à possessore in possessionem, vel à possessione in possessorem, vel extrinsecus transferuntur. A possessore in possessionem: ut, *Docceo meum filium, Doces tuum discipulum, docet ille suum audita-*
rem. A possessione verò in possessorem: ut, *Paret mihi meus filius, paret tibi tuus cliens, paret illi suus servus*. Extrinsecus: ut, *Doces tu* vel *ille docet meum filium, Doceo ego vel docet ille tuum filium, Doceo ego vel tu suum vel illius filium*. Sed melius hoc per § *retransitionem*: ut, g *Transitio-*
Rogat ille me, ut doceam suum filium. Quum enim *Suum* fit relativum, exigit, ut prius cognoscatur persona possessoris sui, ad quam referatur. Et sciendum, quod omnia possessiva, possessoris quidem personam secundum primitivum significant: possessio verò ipsa est tertiæ personæ: ut, *Meus, tuus, suus*, quomodo & nomina, quibus junguntur, ut, *Meus pater, tuus filius*:
 exce-

excepto vocativo, qui solus in primæ personæ possessivis invenitur, cum secundæ copulatur personæ: ut, *Mi pater, ô mea Tullia, ô noster Chreme*, omnia tamen possessiva in genitivos primitivorum non solum nominibus, sed etiam verbis transitivis sociata, possunt resolvi: ut, *Amicum meum moneo*, pro *amicum mei*: & *Evandrium filium Turnus interfecit*, pro *Evandri filium*: & *Daunius filius ab Aenea victus est*, pro *Dauni filius*. Hoc autem interest inter possessivum pronomen, ut *Meus, tuus, suus*, & primitivum *Mei, tui, sui*, quod voce possessivi genus & casus & numerus ipsius possessionis ostenditur: & substantiva quidem verba possessivis conjuncta, ad possessores referuntur: ut, *Tuus sum filius, & meus pater es, & suus est illius servus*. Et aliquanto posterius^b: Nos verò primitivis quidem, id est, *sui, sibi, se, à se*, vel per reciprocationem: ut, *Sui potitur, sibi indulget*: vel per retransitionem utimur: ut, *Hortatur me ille, ut sui potiar, Rogat te ille, ut sibi indulgeas*: Possessivis verò, quum in eo possessorum fiat transitio: ut, *Sui servi miseretur, & suo servo prodest, & suum servum diligit*. Nec aliter tamen potest supradictum possessivum tertiæ personæ construi cum aliis extrinsecus personis, nisi per retransitionem, (quomodo & primitivum ejus,) id est, nisi prius à possessore ejus proficiscatur in aliam verbi personam, & sic ab illâ rursus ad possessionem tertiæ, sicut & ad se: ut, *Rogat me ille, ut suus servus ministraret mihi vel tibi: Precatur me, ut sui patris miserear: Petit te, ut suo prosis filio. Obsecrat Cicero Varronem, ut suum erudiat gnatum*. Et notandum, quod cum à tertiâ in tertiam fit transitio personam, in dubium venit, possessio ad quam pertineat earum: ut, *Rogat iste illum, ne suo noceat filio*: ambiguum, *cujus suo filio, istius an illius*:

illius : id est, an *rogantis*, an *ejus*, qui *rogatur* : quomodo & apud Græcos *παρρησιαί Πλάτωνα* *Ἀριστοτέλης*, *ἵνα τὸν ἑαυτὲ φίλον παιδίδισσῃ*, dubium sit, utrum *Platonis*, an *Aristotelis suum*. Hæc ille. Non video quid opus fuerit hâc divisione, quum & alia genera & alia species esse possint, ut posterius apparebit, neque hæc ipsa satis inter se distincta sint. Quæ enim species hæc erit? *Caro cupit me amicum sibi*, vel *suum*, *Operat te coli à se & à suis*, *Ait domum tuam se auctore extructam*, sive suâ pecuniâ, *Relinquam reipub. testimonium meæ in se voluntatis*, *Rex est domi suæ lætus suâ gloriâ*, *Sua quenque deletant* : *Terra per se stat* : & alia plura, ut fortasse, sicut expeditius, ita satius fuerit hæc omnia appellare *reciprocationem*, quod propemodum Priscianus ipse confitetur, cum longe post inquit : Non aliter tamen hoc fit, nisi prius à tertiâ personâ verbum aliquod (ut diximus) proficiscatur ad aliam extrinsecus personam, & sic ab illâ *per retransitionem* ad eam reciprocetur aliud verbum : ut, *Rogat me ille*, ut *ad se veniam*, *Petit te*, ut *sibi des*, *Hortatur milites imperator*, ut *se largo potiantur*. Quapropter hoc tanquam generali vocabulo (si modo ausim dicere) solo uti possumus.

CAP. III.

Unde dicta sit Reciprocatio.

Quod ex eo dictum est, quodd, sicut reciprocatur spiritus, cum recipitur, & unda vicissim alluens littus, & Euripus ad pristinum subinde cursum rediens, *reciprocus* est : ita hæc pronomina alterum primum, alterum derivativum ad id, unde prodierant, revocantur. Quod Græci *ἰδιοναδὲς* & *ἰδιοναδείων* vocant, Priscianusque interpretatur *sui passum*, & *sui passionem*, tum dure,

durè, tum minus aptè: quia *Sui* (ut diximus) tantummodò passivè accipitur. Satis autem erat, *Reciprocum & reciprocationem* dixisse.

CAP. IV.

Quomodo solæcismus admittatur in Sui & Suus.

ET hâc quidem quomodo sit utendum, ex superioribus liquet. Quoniam autem modo aliqui abutantur, Priscianus ostendit, inquiring: Tertiæ verò personæ possessivum sine voce alterâ significante possessorem suum, non potest adjungi alii personæ per se. Si enim dicam, *Servus suus ministrat mihi, vel tibi*, solæcismum facio, propemodum ipse præceptor hoc pronomine abusus est. Ego dixissem *Ipsius*, ut referatur ad possessivum, potius quàm *Suus*, quod referri videtur ad vocem alteram, quod ille non sentit: de quo latius postea. Sed cur de primitivi solæcismo omisit exempla? quæ res multum faciebat ad hoc vitium devitandum: ut, *Ego dixi sibi. Non est sibi cura respub. Tu fuisti secum*: pro eo, quod est, *Ego dixi ei, Non est ei cura respub. Tu fuisti cum eo*. An quod temporibus ejus in hoc nunquam, aut vix unquam peccabatur? Quippe quum hâc quoque tempestate minùs in *Sui* peccetur, quàm in *Suus*. Sicut enim dativo & ablativo postpositâ præpositione *Cum*, prout exemplis docui, & nonnunquam forsitan genitivo: ut, *Feci amore sui*, vulgus utitur: ita non utitur accusativo ablativoque. Quis enim è vulgo sic loquitur? *Vidi se, Pergo ad se, Indigeo se, Redeo ad se*? profectò (quod sciam) nullus: ut si rectè ratiocinamur, minor sit ejus pars in quâ peccatur, utpote non planè per duos casus, at verò in *Suus* per omnes, per nominativum: quale fuit Prisciani exemplum, & in appposito: ut, *Hoc est opus suum*:

uum : per obliquos : ut, *Ego sum amicus patris sui* : Tu non places filio suo : *Legisti librum suum* : Pone hoc ad pedes suos : *Libri suis fruor* : *De hortis suis cenavimus* : pro *ejus*, sive *ipsius*, sive *illius* : Quæ dici non Latine, si qua ratio est, reddi ista potest. In primitivo quidem, quod (cum inter hunc modum loquendi, quem reformidant, & illum quo utuntur, nihil interfit) palam est eos (semper enim falsitas se ipsa convincit) suâ confessione peccare : ut nuper quandam literarum Græcarum ignarum, quem, quod negaret, propter loquendi consuetudinem dicendum esse *Aristoteles*, ita sum percontatus, nonne *Aristotelicus* omnes dicunt ? Cumque ille respondisset, etiam : Ergo, inquam, etiam vestro testimonio dici debet *Aristoteles*, non *Aristoteles*, ut fieri possit *Aristotelicus*. In derivativo autem, quod consequens est, quum hoc sit ejusdem naturæ, quod illi tanquam genitori, vel domino, vel duci non licet, id huic vel filio, vel servo, vel militi non licere.

Prima causa cur Sui & Suus abutamur, pro Ejus, vel Ipsius, vel Illius.

Verum hic quispiam, neque hac meâ ratione contentus, neque Prisciano satis fidei habens, aget nobiscum contentatibus, opponetque Virgilianum illud :

*Tum breviter Barcen nupticem affata Sichæi,
Nanq; suam patriâ antiquâ cinis ater habebas.*
quod haud dubiè illi simile est : *Servus suus ministrat mihi* : sive, *Servum suum vidi*, & cætera, quæ protuli paulò ante per omnes casus exempla. Ubi, & si abest ad quod referatur *Suus*, id tamen subauditur : nemo enim dicit *suus*, nisi de eo, cujus habita sit mentio : ut si roganti, *Ubi est Titus* ?

Titus? Respondeas. *Nescio, servum fuisse est hic,*
vel servum suum vidi. In quo si solocismus est,
 & in versu Virgiliano sit necesse est. Sin in hoc
 non erit, falsum ait Priscianus in illo esse. Quid
 igitur ad hoc dicemus? Si Virgilium damnamus
 tantum virum, & poetarum Latiorum longe
 principem, quia ferat? & non ejus auctoritatem
 qualibet ratione potioram existimet? Sin Priscia-
 num: jam omnis hujus rei ars subvertetur, mul-
 tasque aut supervacuas maximorum authorum
 fuisse dicamus observationem oportet. Ego, etsi
 viderem Priscianum (si modo animadvertit) hoc
 dissimulasse, tamen ipse non dissimulabo, aut jam
 non dissimulavi potius: quippe qui superioribus
 exemplis simile esse confessus sum. Sed vel poeti-
 cae licentiam excusandam reor, vel operis imper-
 fectionem. Etenim credere libet Virgilium, cum
 talem quendam versum faceret, *suam plateam liquerat tellurem sepulcrum,*
 impedivim primam syllabam verbi longa, mutasse
 formam dicendi, atque ita in solocismum (si di-
 ctu fas est) incidisse. Vnde illud huic ex superio-
 re libro & etsi non persimile, tamen non dissimile
 prorsus est?

¶ An. 3.

Vivite felices, quibus est fortuna peracta

Jam sua ~~est~~ *pro Vestra positum est suum* Quod si quis dicat,
 positum esse pro *Propria*, recteque hoc dici, ut
 id recte diceretur: *Vivite felices quibus est for-*
tuna peracta Jam propria: hic nihil dicit, quam
Suum etiam pro *Proprio* acceptum naturam tertiae
 personae non imitetur, nemoque sic loquatur,
Est mihi, aut *est tibi suus scribendi mos:* quam
 tamen dicamus *Est mihi,* aut *est tibi proprius scri-*
bendi mos. Nam in illo hujus ejusdem poetæ ver-
 su,

Quisque suos patimur manes:

non refertur ad *Suos* ad primam personam: quia
 sic

¶ Mutet, Ed.
 Col. Gryph.
 Steph. & Co-
 lin.
 in Aenid. 6.

fic resolvenda est oratio, *Nos patimur manes, sed quisque nostrum suos.* Ejusmodi passim reperiuntur exempla: ut, *Cum in bibliothecâ nos adsum quisque studium libros evolveremus: Nempe, quum libros evolveremus, & ad suum quisque studium illos evolveret.* Non est autem huic Virgiliando, de quo disputamus, Ovidianum illud ^{Epist. 1.} simile:

Respice Laerten, ut jam sua lumina condas.
ubi nonnihil rationis est, quod utrunque verbum eidem supposito servit. Hæc igitur Virgilii autoritas (& si qua sunt ejusmodi apud alios loca, quorum nonnulla posterius attingam) prima exitit causa, ut jam causas enumerare incipiam, vulgaris erroris.

CAP. VI.

Secunda ejusdem causâ.

Altera, quod nonnullis in locis five hominum five temporum culpâ libri corrupti sunt: ut apud Ciceronem in Sallust. Quodd si istius vitâ memoriam vicerit, aliam P. C. non ex oratione, sed *ex moribus suis* spectare debetis; quem locum (nisi emendetur) non confido me expositurum. At qui se exponere posse confidunt, ut in totâ sententiâ, sic in verbo *Suis* quid ratio poscat, non respiciunt: nec solum communis est hujusmodi menda librorum, sed etiam privata in suis cujusque codicibus. Nec aliunde factum est: ut, *que* encliticam quidam præponant (quorum sunt Ebrardus & Alexander) nisi quod Virgilium male legunt, ut in illo versu °:

° Æn. 7.

Se satis ambobus Teucrisque venire Latinis.
pro Latinisque.

ATque hæc quidem causæ citra nostram forsitan culpam sunt. Totidem autem, quæ sequuntur, nobis utique assignandæ sunt, nonnihil ex duabus superioribus alimenti fumentes. Prior, quando non prævidemus, quò referatur hoc pronomen, quâdam ambiguitate decepti, ut
 p Æneid. I. apud P Virgilium :

En Priamus : sunt hic etiam sua premia laudi.

q Lib. 9. c. 4. Et apud Quintilianum ⁹ : Itaque accedam in ple-
 risque Ciceroni, atque in iis ero, quæ indubitata
 sunt, brevior : in quibusdam paulum fortasse dis-
 sentiam. Nam cum etiam iudicium meum osten-
 dero, *suum* tamen legentibus relinquam : quasi
 id *suum* de Cicerone dicatur, non de legentibus.

r Lib. 5. c. 11. Et ^r alibi, dum idem author cur Ciceronis exem-
 plum contraxerit, inquit : quæ quia erant longi-
 ora, non *suis verbis* exposui : *Suis* acciperent ple-
 rique pro Ciceronis, quum sit accipiendum eo
 modo, quo illud : *Exponam altercationem no-*
stram suo ordine, ac suis verbis. Idem quoque

s In sepulch. incantat. in primitivo contigit, ut apud eundem ^s : Nam
 & de filio nihil aliud perdiderat misera, nisi dies :
 nec jam timebat, ne ille, quo fruebatur, mori
 posset. Planctibus, lachrymisque (pene improbe
 dixerim) parcius utebatur, nec *sibi permittebat*
dolor lugere venientem. Nam id *Sibi* ad *dolorem*
 refertur, non ad *matrem*. Permulta sunt hujus
 generis exempla, in quibus errandi ambiguitas est
 causa, ex quâdam rei similitudine nobis labanti-
 bus : ut, quia illud bene dicitur, Adolescens affi-
 duè à me increpatur, objurgatur, castigatur, hoc
suus non placet ; videatur & hoc bene dici, *Adole-*
scens affiduè increpô, objurgo, castigo, quod su-
is non placet : quod ipsarum itatim iudicio auri-
 um

um probabile est: Hoc autem secus, & perinde est, ac si dicas, *Me increpare adolescentem assidue, objurgare, castigare, suis non placuit*: nisi quis velit verba hæc activa passivè resolvere posse, & hujus generis locum illum esse * Ciceronis. † De Orat. lib. 3.
 Qui autem annus ei primus ab honorum perfun-
 ctione aditum omnium concessu ad summam au-
 thoritatem dabat, is ejus omnem spem atque om-
 nia vitæ consilia morte pervertit: *fuit hoc luctuo-
 sum suis*; acerbum patriæ, grave bonis omnibus.
 Illud transeo, quod in neminem, nisi stultum,
 eadat: ut hoc non intelligat, quale est apud
 Quintilianum †: *Tu prima docuisti sibi non par-
 cere*, potius quàm plùs fletè: ubi subauditur *Il-
 lum*, ut sit, *Tu prima docuisti illum sibi non par-
 cere*, seu *suis*.
 † In corp. proj.

CAP. VIII.

Quarta causa.

POSTERIOR (quæ eadem quarta est) causa, quòd
 videmus indifferens esse, an quis dicat, *Omn-
 nes optant, quod sibi utile est*: vel, *Quod ipsis
 utile est. Ille repetit, quod suum*, sive quod ip-
 sius est. *Quisque vult, quod sibi*, vel quod ei,
 sive ipsi expedit, prodest, conducit, placet: idq;
 apud summos quosque scriptores. Cic. pro Mar-
 cello, Multi dubitabant, quid optimum esset,
 multi, *quid sibi expediret*. Idem pro Ligario,
 Legatus in pace profectus, in provinciâ pacatissi-
 ma ita se gessit, *ut ei pacem esse expediret*.
 Idem in Philippicis *: *Dicit enim, si quis eorum* * Phil. 11.
*qui priùs se rogati essent, graviolem sententiam
 dixisset, in eam se iturum*. Quintilianus in mi-
 lite Mariano: *Neque ignoravit, quæ manerent
 eum pericula*. Dixi de *Is*, dicam de *Ipsè*, addam-
 que de *Ille*. Cic. pro Rabirio †: *Nec enim cui-* † Postumæ
quam ejus consilium vehementius, quàm ipsi dis-

plicet. Et in Offic. tertio, Vas factus est alter, ut si ille non revertisset, moriendum esset *ipsi*. Et in Offic. primo: Homo qui erranti comiti monstrat viam, quasi de suo lumine lumen accendat, facit ut nihilo minus *ipsi* luceat, cum illi accenderit. Idem pro Marcello: Est verò fortunatus ille, cujus ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad *illum* ventura sit, lætitia pervenerit. Quintilianus in pariete palmato: Quapropter non petit, ut *illum* miserum putetis, nisi & innocens fuerit. Et in milite Mariano: Affirmo tibi C. Mari, non sic nuper repugnasset, si *illum* tribunus voluisset occidere. Adjiciam unum de libris Ecclesiasticis exemplum, de quibus postea locuturus sum, Jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem nostrum: daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus *illi* in sanctitate & justitiâ coram ipso. Aliquando videre licet, ubi desideres *Eum*, ibi esse *Se*: & rursus, ubi *Se*, ibi *Eum*. Cic. pro Ligario, Atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de *se* eadem dicerem, ignosceret. Et per *z* amphiboliam libro Offic. primo: Nam negligere *quid de se quisque sentiat*, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Nonne licebat hîc dicere, *Quid de eo quisque sentiat*, ut in illo ejusdem pro L. Sylla? Quid est huic, quod *eum* in hâc vitâ teneat? Ediversò alibi: Hic igitur Titus Ligarius, qui tum nihil aliud egit, neque enim hoc divinabat, nisi ut tu *eum* studiosum & bonum virum judicares, nunc à te supplex fratris salutem petit. Ubi ego citius dixissem *Se*, quàm in illo ejusdem ad Atticum *a*: Subquerulas literas miserat, quòd quædam constituta à *se* rescinderem: cum non minus bellè diceretur, *Quòd quædam ab eo sive ab ipso*. Hanc eandem *b* differentiam agnoscas interventu præpositionis,

z Amphibologiam, Ed. Gryph.

a Lib. 6. Ep. 1.

b Indifferentiam, Ed. Col.

positionis, sed magis in *Ipse* quàm in *Is*. Quint. 5.
 e Institut. Nec libenter exemplum, quod in *se* c Cap. 2.
 fortasse recidat facit. Idem in 6. d Quamquam d Cap. 4.
 aliqui reperiuntur, qui ne id quidem, quod in *ip-*
sos recidere possit, evitent. Sæpe duo hæc con-
 juncta reperiās, vel nullā, vel aliquā interveniente
 præpositione, & præcipuè, *Inter* : ut, idem in 10.
 e Quum sit diversa non earum modo *inter seip-* e Cap. 2.
sas conditio, sed in singulis etiam partibus causæ :
 sintque alia leniter, alia asperè, alia concitatè,
 alia remissè, alia docendi, alia movendi gratiā di-
 cenda : quorum omnium dissimilis atque diversa
inter se ratio est. Hujus præpositionis & illa pro-
 prietas est, quòd nihil interest, an *Se* an *Ipsò* uta-
 ris, cùm antecedit vel *genitivus* (ut in proximis
 exemplis, & in hoc Tulliano f : Nec mihi cætero- f In Bruto.
 rum judicio videtur solum, sed etiam *ipsorum in-*
ter ipsos concessu ita tributum fuisse :) vel *dati-*
vus, aut *ablativus* : ut apud eundem Quintil.
 g Circa quem inexplicabilis & *grammaticus inter* g Lib 8.c.6.
ipso & *philosophus* pugna est. Et iterum : Nam
 in magnis quoque authoribus incidunt aliqua vi-
 tiosa, & à doctis *inter ipsos* etiam mutuò repre-
 henſa. Secus, quoties antecedit *nominativus*, ac-
 cusativusve, ut apud Cic. h Ut enim pulchritudo h Offic. 3.
 corporis aptā compositione membrorum movet
 oculos, & delectat hoc ipso, quòd *inter se* omnes
 partes quodam lepore consentiunt. Et iterum :
 i Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc i Ib.d.
 animo *inter se* fuisse. Ubi ego non ausim dicere
Inter ipsas, & *Inter ipsos*. Nam illud ab hoc ge-
 nere diversum est, quale apud Quintil. k Nemo k Lib. 12.
 igitur dubitaverit, longè esse optimum genus Atti- c. 10.
 corum, in quo, ut est aliquid *inter ipsos* commu-
 ne (id est judicium acre tersumque) ita ingenio-
 rum plurimæ formæ. Hactenus exempla de *Sui*,
 nunc de *Suus* proferam. Cic. Offic. (unde modò

protuli exempla) libro primo: Inprimisque ver-
futurum & callidum factum Solonis, qui (quo &
tutior *ejus* vita esset, & plus aliquanto reipub. pro-
desset) furere *se* simulavit. Et in eodem: Illa
tamen præstare debet, quæ erunt in *ipsius* po-
testate. Rursum in 3. Quid Agamemnon? cum
devovisset Dianæ quod in *suo* regno pulcherrimum
natum esset. Et in eodem: Piscatores ad *se* con-
vocavit, & ab eis petivit ut ante *suos* hortulos po-
sterâ die piscarentur. Inusitatiùs in eodem: Quid
dominus navis, eripietne *suum*? minime: non
plus quàm si navigantem in alto ejicere de navi
velit, quia *sua* sit. Nec minùs inusitatè pro
L. Sylla, si modò sincera scriptura est: Sylla, si
sibi *suus* pudor & dignitas non prodesset, nullum
auxilium requisivit. Utrunque probatur ex altero:
illic quidem licuisset dicere, *Quo* tutior *sua* vita,
&, quæ erant in *sua* potestate: hic autem, *Quod*
in *ipsius* regno, &, ante *ipsius* hortulos, &, *Quia*
ejus illa sit, &, si *ei* *suus* pudor. Cæterùm in iis
testimoniis duplicia verba fuere: quid ubi sunt
singula? Nempe idem fieri videtur: nec differre
utrum dicas, *Cepi columbam cum pullis suis*, an,
cum pullis ejus: *Inveni turturem in nido suo*,
an, *in nido ejus*: *Expuli leonem ex antro ejus*, an,
ex antro suo: *Necavi lupam & catulos suos*, an,
catulos ejus, sive *ipsius*: *Tuetur nos Deus prop-
ter suam clementiam*, an, *propter ejus, ipsiusve*
clementiam: *Ante domum suam me inclamavit*,
& *ante domum ejus, ipsiusve*, & similia. Ego
verò ita sentio, quum intervenit copula, non li-
cere uti *Suus*: quia nulla tunc est reciprocatio.
Ideoque non *Catulos suos* dicendum, sed *ejus*. In
cæteris, si substantivum pronominis *sui*, respicit
ad suppositum, *suus* utique dicendum: sin ad ap-
positum, sæpiùs *ejus* dici, sive *Ipsius*, sive *Illius*.
Ad suppositum: ut, *Tuetur nos Deus propter suam*
cle-

clementiam, non propter ejus: quemadmodum dicimus, Tuetur nos Deus suâ bonitate, non ejus bonitate. Inclamavit me ante domum suam, non ante ipsius: quemadmodum dicimus, Ejecit me domo suâ, non domo ipsius, sive ejus. Ad appositum: ut, Amamus Deum propter bonitatem ejus: Allocutus sum hominem ante domum ejus, libentius dixerim, quàm suam. Item, Ceperi columbam cum pullis ejus: Inveni turturem in nido ejus: Expuli leonem ex antro ejus: nec tamen ratio obstat, quin & suo dicatur, ac ne auctoritas quidem. Cicero de republicâ libro sexto¹: Itaque ego illum de suo regno, ille me de¹ Somn. Scip. nostrâ republicâ percontatus est. Terentius in Adelphis²: Suo sibi hunc gladio jugulo. Nisi² m Act. 5. Scen. 8. siquod addatur appposito adjectivum, verbumve, ad quod fieri reciprocatio debeat, quod genus est: Inveni leonem iratum ac sæviorem ob amissam prædam suam: Video columbam tristem in periculo pullorum suorum: Nosti illum minus suo, quam suorum casu perterritum: Sentio hominem ambulanti per domum suam, non per domum ejus. Item, Scio illum dolere fortunam suam, & in primitivo quoque: ut, Opinor hunc agnoscere contemptum sui. Illud transeo, neminem posse errare, cum suus est substantivum, ut, Ejus, aut ipsius, aut illius utatur: ut, Comperi illum cum suis, sive inter suos: quinetiam vix erratur, cum accipitur pro proprio: ut, De hac re dixi suo loco, non ipsius: & referam hæc omnia suis locis ac temporibus, non eorum.

CAP. IX.

*Causa, cur Ejus, Ipsius, Illius, abutamur
pro Suus.*

ATque ex iis quidem, quæ commemoravi, non modo factum est, ut multi pro *ejus*, five *ipsius*, five *illius* uterentur *suus*; verumetiam, ut econtrario pro hoc illis abuterentur (de quo sollicitissimo nullam facit Priscianus mentionem) qualia sunt mea proxima exempla: ut, *Video columbam tristem in periculo pullorum ejus*: vel, *Columba luget pullos ejus*: & quale Donati grammatici (ut grammaticos potissimum suæ artis admoneam, si modo Donati grammatici libellus est de vitâ Virg. in quo alterius quoque generis vitia deprehendas) ait enim loquens de Virgilio: *Voluit etiam ejus ossa Neapolim transferri*, ubi diu & suavissimè vixerat. Ac paulò post: *Translata igitur jussu Augusti ejus ossa* (prout statuerat) Neapolim, fuere sepulta viâ Puteolanâ intra lapidem secundum, *suoque sepulchro* id distichon, quod fecerat, inscriptum est. Et iterum: Item rogavit, quo pacto quis *altam felicemque ejus fortunam* servare posset. Superius vero: Quod cum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari *sibi* in mercedem panes jussit. Et alibi aliquoties *Sibi* vel *Suo* pro *Ejus*, & *Ejus* pro *Suo* vel *Sibi*. Verum è Græcâ quoque figurâ non minimum causæ accessit huic errori, id quod me pollicitus sum ostensurum. Nam cum pro uno *aut* liceat dicere tum *Suus*, tum *Ejus*, tum *Ipsius*, tum *Illius*, (non tamen quodlibet semper) tardus aut indiligens interpres, quando hoc, & quando illud competat, non dispicit. Quo vitio in interpretatione quidem ecclesiasticorum librorum omnes interpretes decepit lingua peregrina. Sed nos indigni reprehensione, qui majoribus credimus, illi verò digni;

digni, qui majoribus suis credere noluerunt. Quo magis ex iis præcipuè vitiosa à me sunt exempla proferenda, ut errorem nostrum, ubi fontem ejus agnoverimus, devitemus: quum tamen ex hoc nec contumelia ulla fiat libris ecclesiasticis, Hebræâ tantum aut Græcâ linguâ loquentibus: nescio an honor potius habeatur, nec magna eorum traductoribus, *si modò dignitatis horum ratio habenda est, qui vel incerti sunt, vel ignoti, vel inter se dissidentes. Hoc mihi dissimulandum non fuit, vel ob id, ne quis mihi istorum objiceret auctoritatem. In Psal. igitur (quos Hieronymus certe non transtulit) ubi pleraque hujusmodi rectè translata sunt, illud non rectè, *A gloriâ eorum expulsi sunt*; pro *A gloriâ suâ*. Et iterum: *Qui exacerunt, ut gladium, linguas eorum*: pro *Linguas suas*. Et iterum: *Saturati sunt filiiis, & diviserunt reliquias parvulis eorum*, pro *Suis*. Et iterum: *Perierunt propter iniquitatem eorum*: pro *Suam*. Neque verò me latet, in quibusdam codicibus rectè legi, *Suâ, suas, suis, suam*. Sed ego rem, non hominem noto, nec non ibi, *Et abstulit sicut oves populum ejus*: quod melius alibi legitur *Suum*: sicut ibi quoque: *Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarum ejus*: alibi melius: *Per os sanctorum prophetarum suorum, qui à seculo sunt*. In his omnibus, Græcè est genitivus *αὐτῆς, αὐτῶν, αὐτῶν*, hic pluralis, ille singularis. Aliquândo, etsi *Ejus*, seu *Ipsius*, seu *Illius* tolerari potest, tamen latinus est *Suus*: ut in eisdem Psal. *Neque descendet cum eo gloria ejus*: pro *Sua*: tametsi aliqui non legunt *Ejus*. Et iterum: *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum*: pro *Sui & Suorum*. Et iterum: *Brachium eorum non salvabit eos*; pro *Suum*. Et iterum: *Benedicite domino omnes angeli ejus*,
bene-

n Cap. 13.

benedicite domino omnes virtutes ejus, benedicite domino omnia opera ejus, pro Sui, suæ, suæ: quale est illud in Apocalypsi: Opera enim illorum sequuntur illos: quod ego citiùs dixissem, Opera enim sua. Hujus tamen generis non est, si intervenit verbum, ad hunc modum: Quod pater non amârit te, sive patrem non amâsse te, probat ipsius testamentum, potiùs, quàm suum: ut est apud Quint. lib. 1. ⁿ Quomodo & ipsum & Virgilium quoque scripsisse, manus eorum docent. Nam apud Psalmos: Omnia à te expectant, ut des illis cibum in tempore, dante te illis colligent: Illis pro Sibi positum est: De secundo Illis magis loquor, quod Sibi quoq; translatum invenio. Suo autem pro ejus (quod superioris generis vitium est) illic: Ad nihilum deductus est in conspectu suo malignus: Et iterum: Si autem dereliquerint filii sui legem meam: quam lego in quibusdam editionibus utrobique ejus. Et iterum: Anima autem mea exultabit in domino, & delectabitur super salutare suo: nam id Suo ad dominum refertur, non ad animam, quemadmodum Græcè αὐτῷ, at ibi nescias an varietate gavissus interpres sit, an consilio mutaverit. Quoniam secundum altitudinem cœli à terrâ corroboravit misericordiam suam super timentes se. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se. Et in eodem Psalmo paulò post: Misericordia Domini ab æterno & usque in æternum super timentes se, & justitia illius super filios filiorum, his qui servant testamentum ejus. Et, Memores sunt mandatorum ipsius. Pro his quinque nostris, Suam, Se, Ejus, Ipsius, Illius, unum est pronomen Græcè, αὐτῷ, αὐτῆς, αὐτοῖς. Idem, quod modò dixi, quod num aspiretur, necne, non attinet dicere, ut taceam raris in codicibus Psalmorum reperiri hanc dil-

diligentiam. Nam cæterorum ecclesiasticorum librorum in nullis adhuc reperi, nec eam (iudicio meo) satis exactam: Uter tamen sermo melior, *Super timentes se*, an *super timentes eum*? lucis duntaxat gratiâ, *Super timentes eum*, vel ipsius interpretis testimonio, qui priorem quodammodo posteriore correxit; nili varietatis gratiâ id fecit. Hujus generis ille quoque locus est: Stabant iusti in magnâ constantiâ adversus eos qui *se* angustia-verunt: quod si dixisset, Adversus eos qui *ipsos* angustia-verunt, obscuritatem devitâisset, ut tace-am quod magis ad verbum etiam transtulisset.

CAP. X.

Quomodo vitetur amphibolia in Sui & Suus.

ENimverò evitatur obscuritas hæc amphiboliæ per aliquot ferè trium pronominum, *Is*, *Ipse*, *Ille*, quæ cum aliis duobus *Sui* & *Suus* modò pugnant, modò conveniunt, ritu Trojanorum puerorum: ut est apud o Virg.

Et nunc terga fugâ nudant, nunc spicula ver- (tunt o Æn. 5.
Insensi, factâ pariter nunc pace feruntur.

Mutavi modò *Se* in *Ipsos*: mutabo alio exemplo in *Eos*, ut fecit interpretes superiùs in Psalmo, si tamen mutâsse dicendus sit. Cic. in Bruto: *Is* focii instituto, quem (quia cooptatus in augurum collegium non erat) non admodum diligebat, præsertim quum ille Quintum Scævola *sibi* minorem natu generum prætulisset. Nam id *Sibi* (ut Quintil. p. verbis utar, qui eum notat) & ad Lib. 7. c. 10.
socerum referri, & ad *Fannium* potest. At si dixisset *Ei*, de *Fannio* utique locutus intelligeretur: aut si *Ipsi*, aut si *Illis*: sic, *Præsertim quum is Quintum Scævola illi*. Et ego quidem devitare cupio amphiboliam. At Priscianus (cujus hoc erat officii) cum eam notat, non modo id non facit,

facit, verum etiam in ipsam incidit paulò post, dum ait: Vel cùm transitum facit in aliquos *sibi conjunctos*, ut ille miseretur eorum qui *secum vivunt*, vel *sibi parentium*, vel *secum degentium*, dat *sibi* faventibus, incusat *secum* certantes, & invidet *se indigentibus*. Nam id *Sibi* & id *Se* (quum tam pluralis sit numeri, quàm singularis) quò referatur, ambiguum est: sed hæc amphibolia in primitivo est, illa, quam ipse notat, in derivativo, Rogat iste illum, ne *suo* noceat filio. Quasi vero nihil ad rem faceret, illud de Cicerone & Varrone aliud ambigui protulit exemplum.

CAP. XI.

Suus est Illius servus, & similia male dici.

IN quo etiam exponendo, quod in illo non fecisset, erravit, ut ad aliam quæstionem trans-eamus. Erravit enim, inquiens, Ambiguum *cujus filio, suo, istius*, an *illius*: cujusmodi est quod superius dixit, Doceo ego vel tu *suum illius servum*. Et iterum: *Suus est illius servus*. Et iterum: *Suus illius, istius, ipsius hominis*. Inque aliâ longè post materiâ, nisi substantivis vel vocativis verbis adjungantur, sicut & nomina, *Meus es filius, meus vocatur servus, tuus nominor parens, tuus est pater, suus illius sum filius, suus illius es filius, suus illius est filius*. Et aliquanto post non semel, quæ verba mox subjungam, quorum Prisciani exemplorum unum est, *Suus Virgilii versus*: Simile illi, *Utrum Platonis, an Aristotelis suum*? Quod sermonis genus (quantum memini) nusquam inveni: eoque malle alienâ prompsisset exempla is, qui hoc tradit, quàm suâ finxisset. Ad hoc probandum ea quoq; facient, quæ de conjunctâ huic materiâ disputabimus.

CAP.

CAP. XII.

Suus neque discretionis, neque abundantiae causâ, posse addi ad Ciceronis vel istius filius, sed potius redundare.

JAM verba, quæ modò promisi me subjuncturum, utrique atque adeo multiplici quæstioni servient, & idcirco prolixius recitentur, quæ hæc sunt: Discretionis quoque causâ, vel abundantiae solet cum genitivo possessoris addi *nominativus possessivi*, ut *Suus est Homeri mos*: Intelligitur enim *non alterius*, & *suus Ciceronis filius hæres est patris constitutus*. *Suus* dicitur ad discretionem illius, qui secundum leges non est suus, id est, sub potestate patris legitimi non est. Quod autem *Suus* pro *uniuscujusque proprio* accipitur, usus confirmat. Virgilius Georgic. primo: *Molles sua thura Sabæi*. Terent. in *Phormione*: *Quot homines, tot sententiæ; suus cuiq; mos*. Sin autem in possessionem fit à possessore transitio, *obliquis possessivi* utimur: ut, *Cicero misereretur filii sui, præbet suo filio, aspicit suum filium, potitur suo filio*. Sin extrinsecus fit transitio in possessionem tertiæ personæ, sufficit genitivo uti ipsius possessoris: ut, *Misereor filii Ciceronis, dono filio Ciceronis, accuso filium Ciceronis*. Licet tamen etiam addere *possessivi casus consequentes*, vel discretionis causâ, vel abundantiae: ut, *Egeo ingenii sui Ciceronis, benedico ingenio suo Ciceronis, & similia*. Illud quoque sciendum, quod cum in aliis omnibus possessivis liceat *primitivi genitivo* pro omni eorum uti casu, quod ostendimus in hoc quoque *possessivo pronomine tertiæ personæ*, quomodo in aliis tunc utimur, cum ipse possessor aliquid agat in possessionem suam, & cum in aliam personam transitum ostendatur facere pro suâ possessione: ut, *Amat ille suum fili-*

q Prisc. l. 17.

r Aët. 2. Sc. 4.

filium, &, amat sui filium: *Benedicit suo filio, &, benedicit sui filio: Petit à me, ut prosum suo filio, &, ut prosum sui filio.* Si ipsa tamen possessio in possessorem faciat transitionem, non est congruum uti primitivo genitivo pro possessivo, quia vim habet compositi Græci: ut, *Ciceroni redit suus filius*: non satis commodè per hoc dicitur, *Ciceroni redit sui filius*: nec, *Ciceronem laudat suus filius*, pro *sui filius*, & similia: quia nec apud Græcos bene dicitur *Κικέρωνα φιλεῖ ὁ πατρὸς υἱός*, nisi more Attico pro simplici compositum accipiat. Et sciendum, quòd quia primitivum ejus tam singulare, quam plurale est, licet in possessivo & unum & plures possessores ejus intelligere, pro significatione genitivi ad possessorem pertinentis: ut, *Suus illius*, & *suus illorum*: nec mirum, si per transitionem Romani utuntur his pronominiibus *Sui*, *sibi*, *se*, *à se*, & ejus possessivo, ut ostendimus, nec non, si ad conjunctionem sui ad alias etiam personas aliquid agat: ut, *Ille vocat me ad se, ducit te secum, trahit omnia in se: vel cum transitum facit in aliquos sibi conjunctos: ut, Ille miseretur eorum, qui secum vivunt, vel, sibi parentium, vel secum degentium, dat sibi faventibus, incusat secum certantes, &, invidet se indigentibus.* Et videntur hæc omnia possessivorum vim habere, & similia, nec incongruè hujusmodi constructionem habuisse. Quum Attici quoque soleant hujusmodi compositis uti in constructionibus: Xenophon *Σπομνημόνιδος* primo, *Ἀλλὰ Σωκράτης γ' ἔφη ὁ κατήρεθ, τὸν πατέρα προσλακίζεῖν ἐσθλασε, πείδων ζυγόντας αὐτῷ, σφωτέρως ποιεῖν πατέρων.* Quod autem etiam genitivo vel dativo, qui loco sit genitivi possessoris, bene additur etiam possessivum, (ut supra diximus) non solum nostrorum, sed etiam antiquorum usus comprobat. Virgilius in *Bucol.*
Et

Et me Phæbus amat : Phæbo sua semper apud me
 Munera sunt lauri, & suave rubens hyacinthus.
 Terent. in ¹ Adelph. Suo sibi hunc gladio jugulo. Aët. 5. Sc. 8.
 Plato in Timæo : Μὴτ' ἄρα ἀρρύειον μᾶτε χυσιόν
 μὴτ' ἄλλο ποινδὲν κήμα αὐτὲ ἰδιον. Et (quod
 mirum est) hoc ipsum τὸ ἰδιον etiam primæ & se-
 cundæ adjungitur personæ apud illos, ut Isæus,
 ἐν τῷ πρὸς Εὐκλείδην, ἐκ αὖν τὰ ἰδια τὰ ἐμαυτῶς,
 pro quo nos dicimus, Meum proprium, & tuum
 proprium. Dicitur tamen etiam suum proprium
 illius, ut non putetur abundare suum, sed indu-
 bitabilem discretionem significare. Illud quoque
 notandum, quod tertiæ personæ possessivum ad
 innumerabiles (ut diximus) refertur personas,
 quippe cū ad omnia tertiæ personæ pronomina,
 & ad omnia nomina & participia potest referri:
 ut, *Suus illius, suus istius, hujus, ejus; suus Vir-*
gilii versus, sua discentis diligentia. Primæ au-
 tem personæ possessiva & secundæ non egent per
 se prolatâ adjunctione alicujus genitivi, quum
 vim genitivi finiti in se habeant, quomodo nec
 suus eget genitivo sui primitivi, quem in se pos-
 sidet, sed extrinsecus alterius vocis, propter mul-
 titudinem tertiarum personarum. Præter rem fu-
 erit hîc notare, quod ait tam multas atque adeo
 innumerabiles tertias personas, quum tantūm
 una sit; sed hujus personæ innumerabiles voces.
 Primūm, aliud est, *Suus illius filius*, &c. aliud,
Suus est Homeri vel Homero mos, &, *suus cuique*
mos. Et apud Catullum ¹ : *Suus cuique innatus* * Epig. 22.
 est error : quoniam hîc accipitur *Suus* pro Pro-
 prius, illic minimè. Deinde nulla illic recipro-
 catio, quæ hîc est; quippe intercedente verbo
 inter *Suus* & genitivum dativūmve : sic, *Home-*
ri vel Homero est mos suus, sive *mos suus est Ho-*
mero : *Cuique est mos suus*, sive *mos suus est cui-*
que : *Cuique est innatus suus error*, sive *suus er-*
ror

ror est innatus cuique: Phæbo sunt semper lauri
sua munera apud me, sive lauri sua munera sunt
semper Phæbo apud me. De quo genere constru-
endi posterius quid sentiam, apparebit. Nam il-
lud exemplum,

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
inutile exemplum est, in quo non accipitur *Sua*
pro *Propria*: sed quomodo, cum dicimus, *Mit-*
tunt suos legatos, suos milites, suas naves, sua
agmina: quo etiam modo accipitur in Terentiano
exemplo: *Suo sibi hunc gladio jugulo* > quod *sibi*
nullâ, nisi festivitatis cujusdam, gratiâ additum
est: nec ita cohæret cum hoc ablativo datus
sui primitivi, ut sit in illis genitivis, *Suus illius,*
Suus Aristotelis, Platonisve, nullo pacto separa-
bilibus. Nam si separet, jam alterum genus lo-
quendi erit, de quo non loquitur Priscian. hoc lo-
co, *Suusque* significabit, quod *Proprius*. Separet
autem, interjecto verbo: ad hunc modum, *Suus*
est illius mos, sua est istius natura, suus est Ari-
stotelis modus, suum Platonis genus, suus est
Virgilii versus, sua est discantis diligentia, sua
docentis. Et sine verbo substantivo, *Suus tenet*
dolor patrem, suus matrem: nec procul ab hoc
abest Virgilianum * illud,

* Georg. 4.

Fessasque sopor suus occupat artus.

Quapropter non eadem (ut Prisciano placet) ratio
dicendi, *Suus est Homeri* vel *Homero mos,* usita-
tissimum loquendi genus: & *Suus Ciceronis fi-*
lius hæres est patris institutus: quod dici ratio
vetat. Nam quod ait, ad discretionem illius, qui
secundum legem non est *suus*: id est, sub pote-
state patris legitimi non est, nulla ratio est, nisi
& doceat sic locutos esse vel legumlatores, vel
principes, senatumve, aut populum, vel prætores,
vel Jurisconsultos, qui etiam definitum relinque-
runt, qui *sui* dicantur vel hæredes, vel servi, nun-
quam

quam hoc pronomen cum genitiuis hujusmodi copulantes. Et (ut rationem quoque addam) *suus hæres*, ad eum, *cujus quis hæres est*, refertur, sicut *suus servus*, ad eum, *cujus quis est servus*. Ut, si dicam, Nemo potest suum instituere heredem servum suum: & sua tutela ad illum refertur, *cujus tutela est*: nec aliter dicitur *Suus* ad discretionem alterius, quàm *Meus*, *tuus*, *alienus*.

Quum ergo nihil agat *Suus*, si apponatur ad *Ciceronis filius*, palam est redundare non aliter, quàm in altero exemplo, *Egeo ingenii sui Ciceronis*, *Benedico ingenio suo Ciceronis*: ubi *Suus* redundare non aliter, quàm in altero exemplo diffitetur Priscianus, sed pro *redundantia* dixit *abundantia*. Sanè *abundantia* interdum aliquid causæ habet, *redundantia* nihil. Nam quò dictionem, non dico absurdam, sed otiosam ac similem membro, quod integro corpori (veluti sextus in manu digitus) adnascitur? quam ipse quoque, qui ait, tacitè reformidat, longe post, cum de *vocatiuis pronominum* agit, inquiens: Itaque, quamvis ad ipsam rerum naturam rectè videatur posse dici, *O sue fili Evandri*, & *ô sua uxor Evandri*, ut si dicam *Evandrie fili*, & *Evandria uxor*, quum in hoc *duæ tertiæ* intelligantur *personæ*, *possessoris* & *possessionis*; usus tamen deficit. Cur Prisciane usus deficit? nempe quia deficit ratio, atque ipsa rerum natura, quoniam *Sue* & redundat, & reciprocationem (quod ipsius proprium est) perdit. At tu vis addi etiam *proprium*, nec tamen tunc redundare sive abundare *Suum*, sed *indubitabilem* significare *discretionem*. Harum rerum (cum ratio tecum non faceret) si nulla uspiam reperiebas exempla, tradere præcepta non debuisti: si reperiebas, & illa debebas proferre: quod fecisses, (opinor) si reperisses.

y ubi *Suus*
redundare
nō diffitetur
Priscianus,
sed &c. Ed.
Steph. &
Colin.

CAP. XIII.

Suus non caret Vocativo.

Quodd si usus, & vitandæ redundantia, & conservandæ reciprocationis causâ respuit talem *vocativum*, *O sue fili Evandri*: quid faciet, neutrà obstante istarum caularum? profecto *vocativum* oportet admittat, quum natura, Prisciano quoq; testante, non refragetur. At quo pacto reperiemus nec redundantem & reciprocum *vocativum*? Id vero jam superiùs ostendimus. Si enim illic, *Benedicite domino angeli sui*, id *Angeli* *vocativi* est casûs, perinde ac si diceretur, *O angeli sui*. Et quale esset, *Defendite, adjuvate, protegente Cæsarem vitâ periclitantem ô amici sui, ô milites sui, ô cives sui*, quid ni *vocativum Suus* habere dicendum est? Quodd si nulla huiusmodi reperiantur exempla, nec mirum: quia rarò sit opus hoc sermone, & ratio tam valida est, ut ipsâ possumus esse contenti.

CAP. XIV.

Non tantum per Nominativum, quale est, Videt illum suus filius, licere loqui, sed etiam per alios casus.

Sicut in eâ quæstione, quæ reliqua est ex Prisciani verbis, sic paulò ante dicentis, Est tamen aliqua differentia in *possessivo tertiæ personæ*, cuius *nominativo* tum utimur, quando ad suum *possessorem possessio transitionem facit*, & non ad alium: ut, *Indiget illius*, vel *Ciceronis suus filius*: *Præstat illi*, vel *Ciceroni filius suus*: *Videt illum*, vel *Ciceronem suus filius*: *Bene meretur de illo*, & *de Cicerone suus filius*. Similiter *passiva*, quæ à *possessore solo* fiunt, *nominativum possessionis* exigunt: ut, *Amatur ab illo*, vel à Cice-

Cicerone suus filius. Necnon tam nominativo, quam aliis casibus possessivi licet uti, cum possessorem ostendimus extrinsecus facientem transiionem ad aliquam aliam personam pro sua possessione: ut, *Rogat me ille, ut suus legat apud me filius, & ut suus doceatur à me filius, & ut sui miserear filii, & ut suo donem filio, & ut suum sequar filium, & ut suo potiar filio.* Nam cur ad nominativum coarctat hanc regulam? Annon hoc per accusativum ejusdem generis est? *Piget Ciceronis suum filium, Rumor est Cæsari insidiari familiares suos, Constat suum esse Homeri morem, Fugere Pompeium suam interest, Frateris jam pigere incipit uxorem suam.* Nam per accusativum latinitis dici, quam per nominativum, sic, *Frateris jam incipit uxor sua pigere,* alibi docuimus. Cui simile est illud Quintiliani in milite Mariano: Nec si sit vitæ cupidissimus, perire eum facti sui potest.

CAP. XV.

Quedam reliquæ præceptorum, quando indifferenter, quando differenter utamur his pronominibus.

HArum porro duarum Prisciani regularum, quas nunc ad literam subjeci, in posteriore licet pro *Suus* uti *Ejus*, sive *ipsius*, id est, *genitivo*: ut, *Rogat me ille, ut ejus legat apud me filius, & ut ipsius doceatur à me filius.* In priore non item, quod superius quoque significavimus. Etenim (ut diversa promam claritatis gratiâ exempla) non ausim dicere, *Pythagoram venerabantur discipuli ejus, sed sui*: nec, *Quemq; decet ipsius defensio, sed sua sive sui*, ut apud Valerium Martialem:

Et sua riserunt secula Meonidem.

Qq 2

Nam

z Lib. 5.
Epig. 10.

Nam id quod in principio negavi sub speciem transitionis cadere, *Sua quemque delectant, sua cuiusque sunt, sua cuique reddantur*; jam admonuimus non posse mutare pronomen, quia tunc substantivum est. Illud autem ancipitis usus est (quod in posterum consulto reservavi) quoties per ablativum loquimur absolutum: ut, *Beatus ille est, tot se vel eum juvantibus: potest jam securè vivere, tantà sibi vel ei accedente hereditate*. Quo in genere nonnunquam usu venit, ut per *Se*, non per *Eum*, vel *Ipsum* utiq; loquendum sit.

CAP. XVI.

Quemadmodum in construendo resolvantur Sui, Suusque, in Is, ipse, Ille.

^a Cap. 4.

ET (quod mireris) ab ipso *Se* incipiendum, ut apud Quint. institutionum primo ^a: Tradito *sibi* puero, docendi peritus ingenium *ejus* in primis, naturamq; perspiciat. Non enim dixerim, Tradito *ei* puero, *Sibi* in *Ei* mutato, aut *Ejus* & *Puero* permutatis, sic: Docendi peritus in primis ingenium *pueri* naturamq; perspiciat, tradito *sibi* eo. Sed magis hoc in *Suus* permittitur, quàm in *Is*, ob id quod sequi vult illud in constructione: Ideoq; resolvi in quodlibet trium (de quibus disseruimus) pronominum, *Is*, *Ipsè*, *Ille*, tanquam affinitatis quodam aut consanguinitatis gradu propinquorum: ut apud Senecam ^b: Sæpe in magistrum scelera redierunt *sua*: quod ità construendum erit, resolvendumque: *scelera magistri sæpe redierunt in eum*, sive in *ipsum*, sive in *illum*. Nonnunquam resolvi non potest, non modo quando est substantivum: ut, *Suum cuique solvatur, sua cuiusque sunt*, nisi longà & perinde durâ circuitione utamur: Quod cuiusque est *ei* solvatur, quæ cuiusque sunt, *ipsius* sunt: sed

^b Thyeft.
Act. 2.

sed etiam quando accipitur pro *Proprius*: ut, *Suus est Homeri mos, Sunt & sua dona parenti, Sunt hic etiam sua præmia laudi*: nisi hîc circuitione utamur: ut, *Mos Homeri est ejus, dona parentis sunt ipsi, præmia laudis sunt illi*: quod mihi non probatur. Est autem & alterum per hæc ipsa tria pronomina resolutionis genus: ut si dicas, *Sæpe in magistrum scelera redierunt ipseus, vel ejus, vel illius*: quale est illud superius ex Quintil. & quomodo & ipsum & Virgilium ^{c Lib. .c. 13.} scripsisse manus eorum docent. Resolvamus enim: *Sæpe scelera magistri rediere in ipsum, vel in eum, vel in illum*: item quomodo manus & ipseus & Virg. docent eos scripsisse: sed hoc transeo, & cætera, non tam nativa materiæ, quàm adoptiva. Nam gratius facere scriptorem existimo, qui nonnihil, quàm qui nihil omittit, ne saltem plus magnitudini voluminis, quàm utilitati legentium studuisse videatur.

PERORATIO OPERIS.

HÆC habui, Joannes, de pronomini
Sui & Suus reciprocatione, quæ di-
cerem. Cujus quæstionis tantum ab-
est, ut timeam, ne quis tenuitatem
facilitatemque insectetur, ut verear, ne magni-
tudine potius ac difficultate deterreatur, & qui-
dem (sicut initio dixi) Labyrinthæ. Etenim
me quoque juvat ad ejus finem, velut ad exitum
Labyrinthi pervenisse illius Cretensis, (nam com-
plures fuisse memorantur) quem Virgil. idem ali-
bi narrat ^a:

^a An. 5.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum, quæ signa sequendi
Falleret indeprensus & irremeabilis error.

*Verum non est, cur ego jam verear istam legen-
tium (si qui modo hunc libellum legent) despera-
tionem. Namque omnem, quæ antea erat, diffi-
cultatem, ut illis demerem, ipse suscepi, univer-
sasque ferè scrutatus cæcæ domûs ambages, de
Labyrintho, ut Amphitheatrum facerem, elabo-
ravi, quale in mediâ urbe visitur à Vespasiano
exstructum, aut quale Puteolanum, Campanum-
ve, aut Veronense (nam ejusdem exempli sunt
plurima) mille vias illud quidem habens, sed
sine cæcitate, sine dolo, sine errore, aut (quo ma-
gis è vicino similitudinem sumam) quale summi
Pontificis palatium, quod proximè Nicolaus quin-
tus*

tus ex confuso & Labyrinthéos anfractus habente angustissimum reddidit: non tamen abolitis eorum titulis, qui illud edificârant, exornârantque, sed reparatis, atque magnificentius restitutis, ut non immeritò veteres summi pontifices, si quis illis harum rerum sensus est, huic plus, quantum ad ædificationem pertinet, quàm sibiipsis debere fateantur, à quo ædificante plus ornamenti acceperunt: factum haud dubiè omnium palatiorum magnificentiâ præclarius. Cui nonnihil nostrum fortasse conferri poterit, qui priscomum autorum (quantum in nobis est) restitimus reparavimusque dignitatem. Sed quod demens ego, qui mecum cum illius opere conor ullâ ratione comparare? Casam cum regiâ, tophum cum marmore, æs cum auro, literulas cum excellenti virtute ac singulari sapientiâ; præsertim cum opusculum hoc non ausim edere, nisi prius ab eo comprobatum, optimo literarum censore, non solum literarum præside ac principe. Est enim ille, ut semper antea doctrinarum omnium cultor censorque, ita nunc non modo Romani Pontificatus ac Romani Imperii, verumetiam Romani Eloquii moderator ac princeps. Quæ tria cuinam post homines natos adfuisse dicemus? id est, ad duo priora hoc tertium accessisse? In primis curam gerendi, ut cum omnis doctrina, tum verò lingua Romana, (quæ usitatiùs Latina dicitur) cunctarum doctrinarum seminarium coleretur, & cresceret, res profecto, (si verè æstimemus) majoris laudis, quàm cætera. Siquidem illa ad nos aliorum iudicio & interdum invito deferuntur, hoc non nisi iudicio nostro studioq; contingit. Illa nonnunquam parum rectè administrantur: hoc non video quemadmodum non rectè queant administrari. Illa huius operam atque opem desiderant: hoc etiam, ut illa non adsint, per se

poteſt eſſe contentum. Itaque ego Nicolaum quintum, cum propter alia ſummum hominem judico, tum verò propter id, quòd non tantum cultor eſt ſapientiæ, ſed plurimos etiam cultores efficit: haud injuriâ comparandum cenſeo choro Muſarum, (ſi quæ unquam Muſæ extiterunt) quæ & ſapere ipſæ omnia, & nobis ad capeſſendam omnem ſapientiam authores eſſe creduntur. Ab hoc igitur Joannes, cujus tu intimus es (ut ad nos revertar) oraculum poſces, nunquid hic liber tibi dedicatus editione ſit dignus.

F I N I S.

I N D E X

Eorum quæ in his ELEGANTIARUM LIBRIS

Explicantur,

In quo numerus prior *Librum*, poste-
rior *Caput* indicat.

A.		tivo & ablativo	I. I
A	Et ab	Ac	2.53
	Ab & abs quibuscum	accedit huc rei, & ad hanc	
	literis jungantur	rem	3.45
abactores	2.29	accedo	4.2
abaculi	6.16	acceptus in convivium	6.7
abdico	6.53	acceptilatio	5.100
5.104		accerfo	1.23
abfore	1.26	accessio, accessus	4.2
abfuturi	1.26	accepi molestiam, cladem,	
abhorreo	5.101	contumeliam, vulnus, in-	
abjectius	1.19	juriam, dedecus, ignomi-	
abiegnus	1.4	nlam, voluptatem, gaudi-	
abigo, abigeatus, abigeus	6.16	um, & læticiam	3.75
ablativus	2.6	accipio	6.7
ablativi & genitivi affinitas		accipio conditionem	4.67. &
	3.17		5.67
abstinentia	4.41	accipio excusationem	5.67
abba habentia nomina in da-		accipio fidem	5.16
		accipio	

INDEX.

accipio injuriam	6.3	adjicio huic rei & ad hanc rem	3.45
accola	4.54	aditum jacere & munire	5.26
accusator	4.12	ad me spectat	3.96
accuso	6.13.	admodum quàm	1.17
accusationis verba	3.32	admoveo manum	5.90
accusativi & ablativi gerundi constructio cum præpositionibus	1.27	adolescencia lubrica	4.101
accusativus cum infinitivo	2.14	adoro	5.11
accusativus temporis	3.17	adsum	5.51
accusativus pro nominativo	3.23	ad summam, ad summum	6.20
acervus	4.49	ad tempus	4.112
acinus	4.28	advento	5.10
acipenser	1.29	adverbia quædam in im euntia	6.20
acus, acicula	1.5	adverbia quædam comparativa & superlativa, servant accusativo	2.12
acta, actiones	4.9	adverbiû disjunctivum quid momenti ex suo habeat	3.26
actio, actus	4.2 & 3.2	adversor, averfor	5.80
actio noxalis	6.35	adversus, adversum	2.8
activi in passivum resolutio	3.33.9.	adversus, adverto	5.90
activi verbi nitidior usus	3.49	adulatio, adulator	5.66
actor	4.52	adulterium	6.45
actuaris	1.21	adultus	1.30
actum est	5.102	advocatus	4.12
actuosus	1.21	ad votum habere	5.70
Ad cum verbis eo, proficiscor, &c.	3.37	Ædes cum derivatis	3.5.7.8.
adamo	5.37	ædificare	3.7
addico, addictus morti	5.28.	ædificium	6.40
adduco in invidiam	1.21	ædiles	3.7. & 4.84
ad diem	4.8.	ædilitius	4.84
ad eò	2.44	æd cui	3.7
ad hoc	2.5	ægresco	1.22
adhæresco	1.22	æqualis,	
adjectiva in bundus	1.12		
adjectivum ubi collocandum	3.25		

I N D E X

æqualis, æquabilis	4. 102. & 6.26
ærarium	1.6
æ alienum conflare	5.94
æstimo	5.20
ætas præmatura	4.107
Affatim	6.20
æffectatio, æffectio, æffecto,	
æffectus	4.78
æffectus sum	5.35
æfficio te injuria & contumelia	3.94
æfinitas genitivi & ablativi	3.17
æffore	1.26
Africa, Afri homines	4.85
Age, ægite, ægedum	2.16
æge verò	2 24
æger	4.55. & 6.41
æger meus & mei	2.1
æger restibilis	6.42
ægere	6.51
ægere delectum	5.60
ægrego te illis	3.45
ægo gratias	5 41
ægo tibi gratum	3.75
æiunt	3.5
Albani, Albenses	4.85
albescere	1.22
aleator, alea ludere	1.6
alias	2.49
alienus	1.18
aliloquin	2.49
aliquando	2.50
aliquantisper	2.48
aliquanto, aliquantum	1.16
aliquis	3.63 & 16
aliter	1.16

alius	1.16. & 3.59
allevò	5.81
allocutio præmatura	4.107
alludere	4.16
alo	5.46
alter	3.59
alter alterum accusat	3.30
altis	1.8
alvearium	1.6
alumnus	6.5
Amamus nos invicem, mutuo, pariter, & inter se	3.74
amandus	1.34
amator	5.37
amatorium	1.6
ambitio, ambitus, ambitio-	
sus	4.19
ambulo	5.79
amicus, amica	5.37
amiculum	1.5
amo	5.37
amor	4.62
amorem conciliare	5.53
amoveo manum	5.90
An, ænne	2.17
Anacreon poeta	1.11
andromeda	5.6
anguilla lubrica	4.101
animabus non dicitur	1.1
animadverto	3.69
animans	1.33
animosus	1.21
anniversarius	4.108
anniculus	1.5
annona	4.35
annuatim	6.60
annuus	4.108

ante,

INDEX.

ante, vim habet comparati- vi	1.16	arvum	4.55 & 6.41
ante alios	1.55	Ascisco	5.86
ante diem venire, adesse	4.80	ascribo	3.45
		ascriptitius	1.11
ante hac, ante illud, post il- lud.	2.56	asinabus non dicitur	1.1
ante me duco	5.17	asinarius	1.21
antecedentis à relativo dis- cordantia venusta	3.19	asinus	4.42
antiqui	4.5	assettare	5.77
Aper	4.42	assentor	5.65
apertum, apertile	1.8	assevero	5.87
apes & apis	1.5	assideo, assido	5.6
apiastrum	1.5	assumo	6.3
apparatus belli, apparo	5.64	assurgo	5.12
appellationis verba	3.92	asylum	6.19
appendo	5.82	ast	2.15
appetitus, appeto	5.7	In aster finita diminut.	1.6
apud te	6.54	aster, astron	6.22
Aquatis	1.8	At, attamen	2.57
aquosus	1.21	at verò	2.24
Aratio	4.2	atque	2.38
arbor	4.27	attamentarium	1.6
arceo	6.16	Auctus, auctio, auctionari	4.32
arcesso & accerso	1.23		3.43
architrictinus	4.34	audiens sum tibi	5.39
arcta mulier	6.38	audiendus	3.11
area	4.55 & 6.41	audio	5.39
argentarius	4.42 & 44	audio te & tibi	3.66
argutus	1.30	audivi à patre, de patre, & ex patre	5.98
arius finita nomina	1.6	audire habeo	1.6
armamentarium, armarium	1.6	auditorium	1.29
		auditu	4.32
armenta, armentarius	4.42	augere	6.30
armiger	6.1	ave	5.80
arrha, arrhabo	6.57	averfor	5.90
artificia	4.44	aversus, averto	4.45
		avis	4.34
		aula	auri-

I N D E X.

6.41	auricula, auris	1.5
5.86	aurifex	4.44
3.45	ausculto	3.42
2.11	auspex, auspicari, auspiciū	6.1
1.1	aut	2.17
1.21	autem, autem non	2.24
4.42	author	4.32 & 5.30
5.77	authoramentum, authora-	
5.65	tum, authorare	4.32
5.87	authoritas	4.32
5.6	authoritatis verba	3.89
6.3	auxillium do & fero	3.65
5.12	Axilla	1.5

B.

5.22	Bacca	4.28
2.17	bacillus, baculus	1.5
2.24	barba, barbæ	6.14
2.38	Beatitudo, beatus	4.114
1.6	bellum	4.64
2.11	benè	2.52 & 3.87
4.32	benè agi cum aliquo	5.102
3.43	benè cenſeo, benè præcor,	
5.39	benè mereor	3.87
3.11	benè habeo, benè habet	3.74
1.39	benedico, benedictus	1.10
3.2	beneficiffimus	1.10
3.66	beneficentia	4.100
5.98	benevolentiam conciliare	
1.6		5.53
1.29	beraceus	1.11
4.32	Bergomensis, bergomum	
5.30		4.85
3.80	Biduo	2.33
5.90	bimus, bimulus	1.5
4.45	binoctium	2.33
1.34	biquis, bini codicilli	3.5

bis centum, bis mille	3.4
Blandior	5.66
Bombarda	2.34
bona corporalia & incorpo-	
ralla	4.98
bonitas, bonum	4.100
bos	4.42
Bractea	4.74
breviter	6.20
Bubalus	4.42
bucca, buccæ	4.52
In bundis finita nomina	1.9
burdo	4.42

C.

Caballus	4.42
Cado te, cedo tibi	3.45
cæſim	6.20
cæſus	3.45
calamarium, calcearium	1.6
calcaria	1.6
calculi	6.53
caſer, caſco, caſcens	1.22
calumnia, calumniator, ca-	
lumnior	6.49 & 50
camelus	4.42
Campania, campani	4.85
camparius	1.6
campus	4.55
candeo	6.11
caper, capra	4.42
capello	1.23
capió, capior oculis	6.3
capió ſpem de te	3.81
capitalis	4.109
caprarius	1.6
caprus	6.3
capulotenus	2.9
cardo	

INDEX.

cardo	6.61	cervabus non dicitur	1.1
careo	5.81	cervix, cervicis duræ	4.36
caritas	4.41	ceu	2.36
carinarium	1.6	in <i>ceus</i> finita nomina	1.11
carnosus, caro	4.73	Charitas	4.42
carpo	6.6.	Cicercula	1.5
carptim	6.20	cicurare, cicures, cicur, ci-	
cartilago	1.5	cum	4.41
castanea	4.18	cillum	4.52
castellum, castrum	4.20	cimbri	5.10
castrense peculium	6.40	circler	2.7
casus septimus	2.6	circumscriptio	6.10
catamiti	4.110	circumsisto, circumsto	5.49
catellus, catulus	4.71	circumspectus	1.30
catervatim	6.20	citare	6.2.
cave	3.27	citra	2.49
cavillari, cavillatio	6.49	citro	2.17
caupona	4.44	civis, civitas	4.83
causa mea & mei	2.1	Clarus	4.91
causari	5.67	classarius	1.6
causidicus	1.10	cliens	4.12
cautus	1.30	clivus	4.43
Celebris, celebritas	4.96	Coctilis	1.8
celo te hanc rem	3.45	codicilli	3.5
censor, censorius 1.6. &	4.84	coelebs, coelibatus	4.106
centum & viginti quinque an-		coenaculum	4.22
nos natus	3.14	coenatio	4.22
centenarius laps	3.5	coenaturio	1.24
centeni	3.5	coepit eum poenitere	3.46
centesimus	3.5.	cogito	5.20
centurio	6.32	coingenui	4.1
cerasum	4.28	colorius	6.53
cerebrosus	1.21	colendus	1.34
cernere est	3.83	colliberti, collibertæ	4.1
certamen	4.64	collis	4.43
Certe	2.24 & 27	colloco te in spem	3.81
certo scio	2.27	collum	4.36
certum est	5.27	collybistæ	4.44
		comen-	

I N D E X

1.1	Comenses	4.85	composita ab an & ecce	2.15
36	comes, comis	4.38	composita ab olim & diu	2.35
36	comicus	4.32	composita à dudum, nuper,	3.4
11	comitari	5.77	& pridem	5.81
42	comitatus	4.38	composita à levo	3.16
1.5	commeatatus	3.10 & 4.35	composita quædam à præ,	5.31
cl-	commendo te regi, & apud		per, vel re	3.63
41	regem	3.45	composita à quis, vel qui	1.26
52	commentarium, commen-		composita à re	6.52
10	tum	4.2	compositorum ab esse & fore	6.64
2.7	commigro	5.95	differentia	5.54
10	commilitones	4.83	con præpositio	3.81
49	committo	3.56	conchylium	4.47
36	committo ut	2.38	concilio	4.1 & 83
2	comcedus	4.32	concipio spem de illo	4.34
49	commune	3.45	concio	1.30
17	comparo	3.45	concubinabus non dicitur	1.1
83	comparatio inæqualium	3.72	concupisco	1.22
91	comparativa adverbis, ser-		condictio, conditio	4.67
1.6	viunt accusativo	2.12	condemnare	3.32
12	comparativi à superlativo		condiscipuli	4.83
43	differentia	1.13	conducibile est	3.49
18	comparativi natura	1.12	conducit	3.41
3.5	comparativi proprietates	1.19	conductitius	1.11
106	comparativi resolutio	1.12	confector, conficio	6.52
22	compareo	5.51	confero	3.37
22	compendium participii	1.32	confero te isti	3.45
24	comperendinare	2.33	confido	5.47
46	compertum est mihi	5.24	confiteor subintellectum	3.47
20	comperi	5.24	conflare æs alienum	5.94
4.1	complacitus	1.30	confluens	1.33
53	complector memoria & me-		confore	1.26
34	moriter	3.93	congrus lubricus	4.101
4.1	complodo	5.9	conjecturæ verba	3.79
43	complura	1.17 & 4.90	con-	
81	compos	3.34		
36	componere sarcinas	4.49		
44	composita ab ac, que, &	2.58		

I N D E X.

conjunctio quid momenti		convenio	3.96
habeat ex collocatione		convenire habeo	3.98
	3.26	convenit	3.76
conjunctivi modi præteriti		conventiculum	1.5
tum à futuro ejusdem quo-		conventus	4.2
modo differat	4.28	conversatio	5.5
conjuratio, conjuro	5.21	convitium	6.52
conniveo	4.52 & 6.7	coopto	5.60
conscisco	5.86	copia mea & mei	2.1
conservus, conservæ	4.1	copia, copiarum	4.65
confessus	4.2	cordi est	5.22
consideratus	1.30	corporalis, corporeus	4.98
consolatio, consolar	4.77	corpulentus, corpus	4.74
conspicius	1.30	coxa	4.57
conspiro, conspiratio	5.21	Crapulari, crapula	5.55
constat ratio	5.18	cras, crastinus	2.33
consternari, consternere	5.91	crastino die	4.80
constituere	3.79	crebresco	1.22
constitui, constitutum est		crepatio	1.2
	5.24	crepitaculum, crepitus	4.29
constructio accusativi & abla-		crimen	4.58 & 5.8
tivi gerundii cum præpo-		crudescere	1.22
sitionibus	1.27	crudus	4.116
consuetudo	5.5	Cubatio	1.2
consul, consularis	4.84	cubiculum	1.5
consulo te & tibi, consulto,		cujas	2.3
consultor, consultus	5.40	cujus, cuja	3.2
contendo, contentio	6.4	cujusque	2.1
contentus	1.30 & 6.4	eulcitra	6.46
conterrantus	4.83	culpa	4.6
conticesco	1.22	In culus finita diminutiva	1.5
contingens	1.33	cultus, cultio	4.1
continentia	4.41	cum præpositio	2.6.22 & 39.
continuo cum non & ne	2.30	cum pace tua	4.18
contraxi æs alienum	5.94	cum paucis	1.15
contraxi tedium	6.3	cum primis	1.15
contremisco	1.22	Cumani	4.85
contumeliosus	1.21	cunctus	1.14
		cupi-	

INDEX

cupido volucer	4.45	dedisco, dedoceo	5.1
curia, curiosus	1.21	deduco	5.77
curo	1.27	defatigor, defatigatus	4.99
curriculum	1.5	defectus	1.30 & 4.6
cursum	6.20	defendo	6.24
cursum	6.5	desero	5.44
custodia	4.76	desessus	4.99
D.		deficere, defectio	4.6
D		definire	3.78
Amnandi verba quibus		desore	1.26
casibus consruantur		desungor, defunctus	5.5. & 44
	3.32	dehisco	5.15
dapes	4.23	deinceps	2.56
dare facultatem	4.65	delabor	5.59
dare operam	4.70	deliberavi, deliberatum est	
dare potestatem, dare veni-		mihi	5.24
am	4.18	delicium	3.5
De	3.66	deligo, delectum agere	5.60
de reperundis pecuniis	1.24	deliresco	1.22
deabus	1.1	dementia	6.36
deambulatorium	1.6	demereor	5.99
debello	5.62	demigro	5.95
decedo	5.95	demum	6.21
deceat	3.41	denique	6.21
decimus	3.5	deorsum	2.57
declamator	4.81	depectus	6.63
declaro	5.38	depeculor	6.40
decretum est mihi	5.24	deporro	6.51
decor, decoro	6.32	depositorius, depositarius	1.6
decevi, decretum est	2.54	deprecor	6.24
decurie, decurio, decurio		descendo	5.36
municipalis, decurio Ro-		descisco	5.86
manus	6.32	deses, desideo	5.65
decus, decoro, dedecus, de-		desido	5.6
decoro	4.15	desit	2.20
dedere noxæ	6.35	desiderativa verba	1.22
deditorius	1.11		23 & 24
		desinet me rædere	3.46
		R	desi

I N D E X.

desipio, desipisco	5.3	discordia elegans relativi	
despicio	5.56	cum antecedente	3.19
determinare	3.78	discretus, disertus	1.30
detulit	5.44	dispicio, dispicientia	3.56
deturbo	5.89	displiceo mihi	5.92
devenio, devolve	5.56	displicentia	5.56
dextrabus, antiquum	1.1	dissimilis	1.18
Dicax, dicacitas	5.10 & 6.49	dissimulatio	6.20
dicere oportet	3.20	dissolvo	5.94
dicere, dicta, dictio	5.10	dissuadere	5.30
diceret, redundans	3.47	distributiva	3.5
à dico composita	1.10	disturbo	5.89
dico sententiam & legem		ditior	1.19
	5.48	diu	2.35
dicunt subauditum	3.47	divabus non dicitur	1.1
dictio	5.10 & 50	diversa & similis verborum	
dicto, dictum	5.10	significatio & regimen	
die, dies, diecula	4.80		3.45
dilem obiit	5.44	diversorium	4.82
differentia comparativi à su-		diversus	1.18
perlativo	1.13	diurnum spatium	4.108
differentia infinitivorum esse		diutinus, diurnus, diuturnus	
& fore & compositorum			4.107
	1.26	dixit, aut fecit, subauditum	
differentia & numerus offici-			3.47
orum apud Romanos	1.12	Do auxilium	3.65
dignus habere opes	1.25	do fidem	5.16
dilligo	5.37	do optionem	4.67
diluculum	4.80	do tibi literas & ad te	3.36
dimidium tuum & tui	2.1	docibilis, docilis, docillimus	
diminutiva varie terminata			6.26
	1.5	doleo	3.17
diminutiva & adulationi &		dolor meus & mei	2.1.
contempui	1.5	domatio, domaturus	1.2
dimitto te discedens & dis-		domesticatio	6.20
cedentem	3.45	domi, domus, cum quibus	
discedo	5.95	jungantur	3.15
disco	5.1	dominabus non dicitur	1.1
		domi-	

I N D E X

domitor	1.2	Elabor	5.59
donarium	1.6	elephantus, elephas	4.42
donec	2.48	elevo	5.81
dono tibi & te	3.43	eligere	5.60
donam	6.39	in <i>ellus</i> finita diminut.	1.5
dormientis ancillæ	2.1	ellum, ellam, ellos, ellas	2.16
dormitorium	1.6	elogium	4.66
E	5.86	Emercor, emerita, emeriti	
Duceni	3.5	senes & boves	5.99
ductilis	1.8.	emigro	5.95
ducor in spem hujus negotii	3.81	En	2.15
dudum	2.34	enectus fame & siti	6.28
dum	2.48	enim	2.27
duntaxat	2.41	enimvero	2.24
duo testamenta	3.5	Eo magis	1.16
duodecim astra	3.5	eo & quo cum comparativo	1.15
durum	4.115	Epistola	3.6
E.		epulum, epulæ	3.5 & 4.23
E Et ex, è regione, è re		Equabus	1.1
mea, è re tua, è re		eques	6.32
publica	5.19	Erat subauditum	3.47
e rebus	5.19	ergo	2.43
habus antiquum	1.1	ergone	2.17
eadem persona tanquam alia	3.64	eripio	5.33
catenus	2.42	errabundus	1.9
Ecce	2.15	Esca	4.53
<i>ἐκκλησία</i>	4.47	esse cordi & in animo	5.22
eccum, eccam, eccos, eccas	2.15	esse cum casibus	3.23
Edico, edictum	5.68	esse & fore cum compositis	1.26
edisco	5.1	esse parem	5.74
Effigies, Effingo	5.43	essendi	1.27
efflagito	5.53	est maturus rei militari	4.107
Eheu	2.21	esurio	1.24
Ejulo	5.52	Et	2.58
		et certe, et sanè	2.27

INDEX.

et geminatum	3.92	expavescio	1.22
et hoc, et id, et hoc non fi-		expedit	3.49
ne, &c.	2.58	expendo	5.82
etiam	2.50	expeto	5.7
erſi	2.21	explicit	3.41
Eventus	1.7	explodo	5.9
evidens paſſive ſumprum		exploratum eſt mihi, explo-	
	1.30	ravi, exploratores	5.24
evolvo libros	6.43	expoſtulo	5.58
in <i>enſ</i> finita nomina	1.11	exprobro	6.44
Ex	1.13 & 3.66	expugno	5.62
ex & inter cum interrogatio-		ex ſententia habere	5.70
ne	1.12	ex tempore, extemporalis	
exanimatus	6.28		5.19
exaudio	5.29	extra	2.53
exauctoro	6.62	exturbo	5.89
excandefco	6.11	ex vinculis, ex uſu, ex utili-	
excedo	5.55	tate	5.19
excogito	5.2 & 20	F.	
excreſcus	1.30	Fabrica	4.44
excubiæ	4.69	faceſſio	1.23 & 5.88
excuso	5.67	faciant, fecerint, aut certe	
exemplar, Exemplum, ex-		velint	3.47
emplarium	6.33	facies	4.13
ex equo	5.19	facile	1.18
exequor juſſa	5.68	à facio compoſita	1.10
exhæredo	5.104	facio copiam	3.75 & 4.65
exhibeo negotium	5.88	facio certioſorem, jacturam	
ex horreo	5.101	damnum naufragium	3.75
exigo	5.24	facio delectum	5.66
eximius	5.35	facio fugam	3.75
exiſtimo	5.20	facio gradum	5.25
exiſtimatio	3.86	facio gratum	5.76
exiſtit, exto	5.53	facio injuriam	3.94
exitiale, exitiabile	6.26	facio invidiam	1.21
exoletus	2.30	facio iter, viam	3.75 & 5.71
exomnis	1.20	facio lucrum	3.75
exoro	5.29	facio	

I N D E X.

facio negotium	5.88	ferri	651
facio paria	5.74	ferruminatio, ferrumino, fer-	
facio potestatem	4.18. & 65	rumen	6.58
facio rem divinam	3.75	fellus	4.99
facio sacrificium	3.75	festi septimontalia	4.43
facio sermonem	5.97	festivus, fellus	4.92
facio solennitatem	3.75	fax	6.61
facio stipendia	4.110	Fictilis	1.8
facio timorem	3.75	fictitius	1.11
facio urinam, stercus	3.75	ficus, ficulus	1.4
facio ut	2.27	fides	5.30
facis subauditum	3.47	fides pro tormentis	1.5
factio	4.63	fides, fidicula	1.5
factiosus	1.21	fiens non dicitur, neque eti-	
factor	4.32	am fiendus	1.22
falsus	1.30	filiabus	1.1
fallit me	3.80	filiaster	1.5
fama	4.7	filius	3.70
fama mea, & mei	2.1.	finis & propositi verba	3.85
famosus, famosa mulier	1.21	finitionis verba	3.78
famulabus non dicitur	1.1	fingo	5.43
fascēs	4.84	fio	1.22
fastidiosus	1.21	fio tibi obvius	3.77
fastidium meum, & mei	2.1	fissilis	1.8
fatigatus	4.99	Flagella, flagellare	6.47
fatuus	4.113	flagitium	4.58
Febris annua & quotidiana	4.108.	flagito	5.58
fecisti	3.47	flentis	2.1
femen, femina, femora, fe-		fleo	5.52
moralia, feminalia	4.57	flexile	1.8
feræ	4.42	fluviallis	1.8
fere	2.49	fluxus	1.30
fero, fero tibi acceptū	5.100	Fœlix	4.87. & 114
fero auxilium & opem	3.65	foelicitas	4.114
fero conditionem	4.67	foenero, foeneror	5.25. & 6.57
ferox, ferus	4.97	foenus	4.59
ferre sententiam & legem	5.48	foetus	4.71

INDEX.

foeta	6.8	gaudeo, gaudium	6.12
foeticare, foetura, foetosus,		Gemma	6.64
foetuofus	1.21	gemo	5.42
folia	4.68	gena	4.52
fore & eſſe cum compoſitis		generatim, generaliter	6.20
	1.26	generoſius	1.19
formidoloſus	1.21	genitabus non dicitur	1.1
Frango navim, brachium		genitivi & ablativi affinitas	
	3.75		3.17
frauduloſus	1.21	genitivorum ſignificatio	2.1
fremitus	4.29	genitor, genitrix	3.70
frequens, frequentia	4.96	gentes	4.65
fricatio	1.2	genuinus dens, genuino ro-	
friget, frigefco	1.22	dere	4.52
frondes	4.68	germiculum	1.5
fructuarius	1.21	gerundiorum ſignificatio, &	
fructuoſus	1.21	uſus	1.25. & 27
fruges	4.25	geſta	4.9
frumenti copia	4.65	geſtus, geſtio	4.2
frumenta præmatura	4.107	Gladiatorium munus	4.16
fruor	3.34 & 5.5	glans	4.18
frutex, fruticari	4.27	glorioſus	1.21
Fuga	6.5	Gradum facio & jacio	5.26
fundus, fundum, fundare,		grammatici audaces & ſu-	
fundamentum	6.41	percilioſi	2.1
fungor	5.5	gratiam ago, refero, habeo,	
fuſtigare	6.47	& reddo	5.11
fuſtuarium	1.6	gratiam in eo non dici	5.51
futilis	1.8	gratificor	5.76
futurum conjunctivi, quo di-		grator, gratulor	5.42
ſtet à præterito ejuſdem		gratum facio	5.76
modi	3.28	gratus	4.89
futurum participii	1.33	gravis, gravidus	6.8
		gravis pietate	3.17
		gregatim	6.20
		greges	4.42
		gremium	4.37
		gumi	6.38
		Habeo	
G.			
G in c murata	3.5		
galli	5.6		

INDEX.

H.

H abeo ad votum	5.70
habeo à patre mandatum	1.25
habeo cum gerundiis	1.27
habeo copias omnium rerum	4.65
habeo audire, habeo convenire	5.98
habere curam	2.1
habeo delectum	5.60
habeo fidem	5.16
habeo gratiam	5.41
habeo in animo	1.25
habeo iter	5.71
habeo orationem	5.97
habeo polliceri	5.98
habeo rationem	5.18
habeo sermonem	5.97
habeo te excusatum	5.67
habeo te loco patris & familia	3.88
hactenus	2.9
haud aspicato	6.1
haustus	4.32
Hei	2.11
hem	2.15
herba, herbaceus	4.27 & 1.11
heri, hesternus	2.33
hesterno die	4.81
histrionicus	4.38
heu	2.11
Hic	2.5
hic mihi gloriatur, &c.	3.52
hic non est cum illo com-	

parandus 3.82
 Hieronymus eloquens in præfat. lib. 4.

hinnulus	4.42. & 71
hio, hisco	5.15
histrion	4.31
Hoc dico, subauditum	3.47
hoc eo	1.16
hoc magis	1.16
hoc nomine	2.49
holitor	1.6
holus	1.6. & 3.9
homo capitalis	4.109
homo celebris	4.96
homo mansuetæ & bonæ conditionis	4.67
homo maturus & præmaturus militiæ	4.107
homunculus	1.1
honorificus	1.10. & 20
horrearius	1.6
horrus	1.6. & 3.9
hospes, hospitium, hospitales	4.82
Huc	2.57
huc ades, pro adfis	5.51
Hypotheca	6.57

I.

J Acere fundamenta	6.41
jacere gradum	5.25
jaculari, jaculum	6.5
jam, jamjam	2.47
jamdiu	2.34. & 35
jamdudum	2.34
jamolim	2.34. & 35
jampridem	1.34
R 4	jam

I N D E X.

jam veniet & jam præsens		vum & deponens	5.33
erit	5.51	impleo	3.33
jamvero	2.24. & 47	imploro	5.52
janua	4.8	impono, impostor	3.95
scus finita nomina	1.10	imprecor	5.96. & 6.24
Id ætatis	3.17	improbare	6.44
idem	2.5. & 6.20	imprudens	4.54
Idq; identidem	2.58. & 2.50	imprudenter non dici, sed	
id quod, cum alio antecede-		per imprudentiam, sive	
dente	3.62	per ignorantiam	4.94
Igitur	2.43	impugno	4.62
ignominiosa missio	6.62	imputo	6.44
ignorans, ignoranter	4.94	In cum verbis eo, proficis-	
ignorantia sua & sui	2.1	cor, & c.	3.37
ignotus	1.30	in agendo, in cœna	3.91
In illi terminata nomina	1.8	in animo est	5.22
Illaboratum	5.59	In annos	6.60
ille cum suis adverbis	2.4	in auro, in æs	3.18
Illius Prisciani eger	2.1	incedo	5.79
illuc	2.57	incesso te, incescit mihi cu-	
illud mihi seu tibi pertinet		piditas	3.45
	5.52	incestus	6.45
in illas, illa finita dimiauti-		inchoativa præterita	1.22
va	1.5	incido in æs, vel in ære	3.18
Imago mea & mei	2.1	incisim, incisum	6.10
immigro	5.95	incola	4.54
immunitas	6.39	inconsideratus	1.30
impendens, impendo, im-		inconsultus	5.40
pendo.	5.82	incorporeus	4.98
impendo curam vel operam		increpare	4.29
	3.45	incumbo huic rei & hanc	
imperiosus	1.21	rem	3.44
imperativo deest prima per-		incuria	1.21
sona	3.28	incuso	6.13
impero	5.68	indico, indictum	5.68
impersonalium quorundam		in diem, in dies	3.68
regimen novum	3.46	indoles	4.45
impertio, impertior passi-			

in-

I N D E X.

indulgens passive sumptum		innocuus, innoxius	6 17
	1.30	in paucis	1.15
indulgentia, indulgeo	4.19	in præsens	4.112
industrius	1.21	in primis	1.15 & 3.71
inelaboratum	5.59	inquinus	4.54
ineo gratiam	5.51	in rem præsentem	4.112
inest rei & in re, inest huic		inseius, inscienter feci	4.94
loco, & inest in hoc loco		insido	5.6
	3.45	insignis	5.35
insensus, infestus	4.111	insomnis	1.20
infestare	4.111	inslar	6.18
inficialis status, inficiari, in-		instituta, institutiones	4.11
ficias ire, inficiator	6.9	instratum	6.46
infidus	4.103	instructæ naves	5.64
infinitivorum esse & fore		instruo	5.1
differentia	1.26	in summa	6.20
infinitivum interjectum, vel		insuavius	1.19
postpositum	3.21	in quo templo	3.7
infinitivo ubi utendum	1.25	intendo, intentio	6.4
infinitivo utuntur Græci pro		inter	1.13
Gerundio quo carent	1.25	inter actionem, inter agen-	
infinitivus loco suppositus	1.25	dum, cœnandum	3.91
infra	2.53	inter paucos	1.15
ingeniosus	1.21	intercedit	3.73
ingenium præcox	4.107	intercludo	5.69
ingenuus	4.1	interdico	3.39
ingredior	5.39	interim	2.49
ingredior in spem	3.81	interest	3.3
ingurgito	5.55	interest cum supposito	2.1
inhibeo	5.4	interrogatio & responsio in	
in horam, in horas	3.68	diversis casibus	5.50
initium, iniens	5.54	interrogo	5.61
injuriusus	1.21	inter se amare	3.74
in loco, in locum	3.88	intersepio	5.69
in manu est, in manibus		interverto	5.23
	5.34	intimus	1.17
in mentem venit	3.82	intra	2.53
in morem	4.11	introcludo	5.69
		intu-	

1

lega-

I N D E X.

legatio pramatura	4.107	lucrum	3.12
leges	4.48	luctuosus	1.21
legibus comparatū seu con-		luctus	4.60
stitutum est	3.89	luculentus	4.91
lego & perlego	5.30	lucus	4.56
lenticula	1.5	ludere	4.16
leves	6.8	ludibundus	1.9
levo	5.81	ludicrum	1.3
Liber, libri	3.21. & 6.42	ludimagister	4.16
libere loqui	4.17	ludus, ludus literarius	4.16
liberi	3.5 & 8	lues	4.72
liberi, ingenui	4.110	lupabus non dicitur	1.1
liberta	4.1	lupus	4.42
libertabus	1.1	lusio, lusus	4.16
libertas	4.17		
libertinitas	4.1	M.	
libertinabus non dicitur	1.1		
libertinus, libertus	4.1. & 12	M acellum	4.35
libidinosus	1.21	macerior, macesco	1.22
libra pro pondo	3.13	macret	1.22
licentia	4.17 & 18	magis	1.12. & 1.18
liceor, licitor	5.28	magister	4.38
licet	1.17. & 2.21	magistra	4.38
licitor, licitorius, lincarius	1.6	magistratus officium	4.30
litera, litera literarum	3.6.	magna autoritate vir	3.17
Locare faciendam sepulch-		magni interest	3.3
ram	1.27	magnificus	1.19. & 30
loco patris &c.	3.88	magniloquens & sua compa-	
locorum quorundam nomi-		rativa & superlativa	1.19
na	4.85	major, majus, minor, maxi-	
locus celebris & frequens	4.95	mus	1.13. & 1.19
Lombardia	8.85	maiores	6.55
longe	1.17 & 18	mala	4.52
lorium	1.2	male	2.52. & 3.87
Lubricus	4.101	male judico, male censeo,	
luce, luci	4.80	male pronuntio, &c.	3.87
		maledico	1.10
		male-	

INDEX

maledictum	6.52	tum, mentior, menta	
maledicentissimus	1.10		3.29.58. & 6.36
malleolus	4.26	mensarius	4.44
malum	6.41	mentastrum	1.5
mando	5.68	mentula	1.5
maneo te	5.93	nico dormientis	2.1
mango	4.110. & 6.59	meo jure	6.3
manipulatim	6.20	meo nomine	2.49
mansuetus & bonae conditio-		mereor	4.110. & 5.99
nis homo	4.97	merere, meritorius puer,	
marinus, maritimus	4.95	meretrix	4.110
margarita	6.64	messis	4.24
mater	370. & 4.38	meticulosus	1.21
materia	4.38. & 6.52	metiri	3.1. & 58
materies	4.38	metuo	3.27
mauresco, maturo, matu-		meum & mei differunt, me-	
rum, maturimus, mature		um solius	2.1
	4.107	Migro	5.95
Matuta dea	4.107	mihi	3.52
maxilla	1.5. & 4.52	miles	1.14. & 6.32
maxime	1.18	miles frequens spectator	
mea	2.1. & 3.2	praediorum	4.96
mem	2.2	miles munificus	6.39
me occupato, & similia	3.64	millia, mille, millium	3.4
me cum infinitivo & accusa-		mimus	4.31
tivo	2.14	minime	1.18
meditativa verba	1.22. & 24	minimo	3.1
mei, tui, sui pronomina	2.1	minimum	1.18
melius adverb.	3.47	ministeria, ministerium	
membrum	6.10		4.50
membratim	6.10. & 2	minor	1.13
membrum meum & mei	2.1	minores	6.55
membranae pergamenae	4.85	minoris emi	3.1
memini	3.58	minus	1.12. & 18
memoria mea & mei	2.1	mirari se	5.92
memoria, memoriter	3.93	mirificissimus	1.16
menda	4.6	mis, tis, sis	2.1
meno, mentio, mens, men-			mi-

INDEX

misereri potest, miserrum
 est 3.46
 Modestia 4.41
 modi tres, quibus activum
 in passivum resolvitur 3.39
 moenia 4.8
 molestia 6.8
 molestia afficere, molestare
 4.111
 mollis homo, molle opus
 4.115
 momenta 4.41
 momentum 6.41
 monstrosus 1.21
 montuosus 1.21
 monumenta 4.75
 moratus, morigeratus 4.104
 morbus capitalis 4.109
 more majorum compara-
 tum est 3.89
 morigerator, morigerus 4.104
 moror te 5.93
 morosus 1.11
 mos 4.11
 motus, motio 4.1
 Mulabus 1.1
 mulier 6.38
 mulier famosa 1.21
 mulierosus 1.21
 mulus 4.41
 multo 1.17. & 18
 multum 1.15
 munus 6.39
 munerarius 1.6. & 4.16
 municeps 4.34. & 6.39
 municipatim 6.20
 munificus 1.10. & 30
 munire viam, aditum 5.71

munimenta 4.75
 murus 4.8
 musculus 1.5
 mutuo adverbium 2.59
 mutuo amare 3.74
 mutuo, mutuas, mutuo 5.25
 Myrrhina 6.64
 mysterium 4.50

N.

Nactus sum 5.2
 nae 6.29
 nam, nanque 2.55
 nam quod 2.55
 nascor ad laudem & laudi
 3.45
 natabus 1.1
 natales, natalia, natalis, na-
 talitius 4.10
 natus 3.70
 natura constitutum, compa-
 ratum & praescriptum est
 3.89
 natura comparativi 1.12
 natura superlativi 1.14
 naves instructae & ornatae
 5.64
 Ne 2.14.17. & 3.27, 28
 & 6.29
 ne dicam 3.20
 nec, nec enim 2.58
 necesse est 3.49
 necubi 3.27
 nec vero 2.58
 necatus, neatus 6.28
 nedum 2.18
 negationis usus 3.27
 nego

I N D E X.

nego	6.9	nomina in rium	1.6
negotium	4.61. & 5.88	nomina adjectiva in tilis, fi- lis, & xilis	1.8
nemo nostrum, non nostri	2.1	nomina quorundam locorum	4.65
nenipe	2.27	nominatum	6.20
nenus	4.16	nominativus pro accusativo	3.23
nequatio	2.50	nominativus pro vocativo	3.22
neque autem	2.24	nominum criminalium & poenaliu regimen	3.31
neque verò	2.58	non	2.5. & 3.28
neque id sine, neque enim	2.58	non autem	2.24
neque hoc, neque illud	2.58	non committas ut	3.56
nequaquam, neutiquam	3.27	non continuo, proflnus, sta- tim	2.30
nervosus	1.21	non & nisi cum aliis verbis	3.29
neve	2.17	non me fugit, & similia	3.80
neuter neutrum accusat	3.30	non modo	2.18. & 31. & 3.27
Nihil	3.15	nonne	2.17
nihil ad te, nihil ad Persi- um	3.90	non placeo mihi	5.92
nihil & nisi	3.54	non pridem, non ita pridem	2.34
nimirum	2.27	non quia, non quo, non ut, non quòd	2.37
nimisquam	1.17	non scio, & non volo, bar- bara	6.39
ningit	3.40	non solum, non tantum	2.18. & 31. & 3.27.
nisi	2.19. & 3.29. & 5.4	nostras	2.3
Nobilis, nobile scortum	5.35	notabilis	5.35
nocentes	6.17	novacula	1.5
nocte	4.8	novalis	6.42
nomina diminutiva	1.5	novi copias tuas	4.65
nomina in arius	1.6. & 21	novissime	2.34. & 50
nomina in aster	1.5	novissimus	3.33
nomina in bundus	1.12		no-
nomina in cema, eius, iinus,	1.11		
nomina in er, vel in ellus			
nomina in icus	1.10		
nomina in io	3.86. & 4.2		
nomina in orius & in orium	1.6		
nomina in osus	1.21		

INDEX.

novitius	6.59
nox, noxales actiones	6.35
nudius tertius, nudius quartus	2.33
num	2.50
numen	6.27
numeralia	1.14. & 3.45
numeralia in <i>avis</i>	3.5
numeralium usus & ordo	3.5. & 14
numerosum ordo	3.14
nummularii	4.44
nunc	2.15
nunquando	2.50
nundinum	3.5
nuntium, nuntius	6.15
nuper, nuperrime	2.34
nuptiæ	3.5
nuspiam, nusquam	3.28
nutrio, nutrix	5.46
nuto	5.84
nurus	6.27
nux	4.28

O.

O Vel prolata, vel omif-	
sa	2.13
obdormisco	1.22
obedio	3.42
obeo	5.44
obiter	2.49
oblitero	6.57
obruo	5.55
obervo, observatio, obser-	
vantia	4.3
obses	6.31
obvio	3.77. & 5.17
obvio tibi, obvius tibi fio,	

obvius sum tibi, & similia	3.77
Occupatio, occupatus, occu-	
po	5.57
occupatus in administratio-	
ne	3.64
occurrit mihi	3.82
oculi lubrici	4.101
Odiosus	1.21
odium	1.21
odum capitale	4.109
odor	3.143
Offendo	5.2
offensio	3.86
offero electionem, conditio-	
nem	4.67
officia	4.30. & 50
officina	4.44
officium	4.30. & 6.39
Oleaster	1.5
olim, olimjam	2.35
olus	3.9
omnis	1.14
omnium rerum copias ha-	
beo	4.65
Onager	4.42
Opem fero	3.45
opera, operæ, operæpretri-	
um	4.76
operosus	1.21
opifices	4.44
opinio	1.19. 3.86
opitutor	3.65
oportet legere libros	3.49
oppetere	5.44
oppidatim	6.20
oppidoquam	1.17
oppidum	4.20
oppi-	

INDEX.

oppidum frequens	4.95	parasitus	4.51
oppignero	6.57	parens	3.70
opprobrium	6.44	parentalia, parentare	4.23
oppugno	5.62	parenthesis	3.71. & 84
opus	4.76	parem esse, paria facere	5.74
opus agere	5.99	paries	4.8
Oratio	6.36	pariter	2.32. & 3.74
oratio meritoria	4.110	parit mulier filium	5.13
orationis copia	4.65	pars mea & mei	2.1
orator	4.81. & 88	parrio, partior	5.33
oratos vos velim	1.27	partior laborem	44.5. & 5.33
orbitas, orbus	4.106	particeps laborum	3.45
ordinalia	1.14	participia perbelle infiniti- vo adjuncta	1.25
ordo	4.14	participii compendium	1.32
ordo numerorum	3.14	participia quomodo disse- rant a gerundiis	1.27
oriundus, ortus	3.57	participia in ens in substan- tium transcuntia	1.33
ornatus animum	3.17	participiorum copulatio cu infinitivo fore	1.26
ornatus navium	5.64	participium futuri temporis in nomen transiens	1.34
oro	5.11. & 29	participium præteriti actio- nem, præsentis passionem significat	1.30
orphamus	4.3	participium præsentis tem- poris pro præterito poni	1.31
Ovis	4.52	parturio	1.24
ostendo, cum aliis verbis	5.72	parvi interest	3.3
Orium	4.61	parvisacio, parvipendo	3.3
Ovis	4.42	parum, parumper	2.48
P.		pasco, pascor	4.53
Abulum	4.53	passim	6.19
pacatus sum, pacifica- tus sum	5.73	passivi usus elegans	3.49
pacifcor	6.63	pastio, pastus	4.53
pædor	6.25	pater	
pallium	6.46		
palace, πᾶλας	6.48		
patopinarium	1.6		
pannosus	1.21		
par	5.74		
parasitaster	1.5		

I N D E X

pater	3.70. & 4.38	perago iussa	5.63
patescens	1.22	perceptibilis	6.26
pater	6.55	percitus	5.30
patrocinarl, patrocinium,		percontor	5.61
patronus	4.12	perditus	5.31
patronabus non dicitur	1.1	peregrinus	4.82
paucis diebus	3.53	perendie, perendinus dies	2.33
paulisper	2.48	perfero	5.30
paulo	1.16. & 2.48	perfidus	4.103
paululo	3.12	perfluo, perfuga	5.31
paxillus	1.5	perfunctus	5.44
Peccatum capitale	4.109	pergamenum, pergamum	4.83
pecora, pecudes	4.42	perinde	2.50
peculatus, pecunia, peculia-		periodus	6.10
ris, peculium	6.40	periratus, perjurus	5.31
peculiarum copia	4.65	perlego	5.30
pedibus ager	3.17	perlucidum	5.31
pediculus, vel pedunculus	1.5	permissus, permissu	1.7
pedissequabus non dicitur	1.1, & 10	permaneo	5.30
pejus	2.52	per meipsum, telpsum	3.64
pellex	6.48	permitto	5.68
pello	6.47	pernox, pernocto, peroro,	
pellucidum	5.31	peroratio	5.30
penarium	1.6. & 4.35	perpendo	5.82
pondeo	5.82	perpeſſus, perpluo	5.31
penes	6.54	perplacet	1.17
penetrabilis, penetrare	6.26	perpulcher	1.17
penetro	6.57	perquam	1.17
penſilis	1.8	perſcribo	5.30
penuria	4.62	perſequor	5.32
penus	4.35. & 6.36	perſona	6.34
per	2.48. & 3.64	perſpicuum	5.31
per & quàm cum gradibus	1.17	perſuadere	5.30
per cum compoſitis	5.30	perſuaſio	5.30
peragere reum	5.31	pertinax	5.31
		S	per-

INDEX.

pervelim	1.17	pluviatilis	1.8
pervenio	5.56	Poeta	4.32
perversus	5.31	poenitet	3.46. & 4.18
pervestigo	5.45	polliceri	5.28
pervigil, pervigilo	5.30	polliceri habeo	5.98
peffime	2.52	poma cruda	4.116
pestilentia, pestis	4.72	poma præcocia, præmatura, & serotina	4.107
petere jugulum	4.36	pomarium	1.6
pero	5.58	pomerium, pomeridianum	1.5
petulans, petulantia	4.105	potum	4.28
Philomela	4.4	pompa	4.39
philosophaster	1.5	pondo	3.4. & 3.13
plgere	3.46	pono conditionem	4.67
pignus pigneris, pignero	6.57	populabundus	1.9
pigneratitius	1.11	populus	1.4
pinaster	1.3	populus frequens	4.96
pinguis	1.22	porcus	4.42
piscis, pisciculus	1.3	porro	2.24
plus	1.14	porta	4.8
Placatus sum	5.73	portari	6.51
placeo mihi	5.92	portitor, portorium	1.6
plango	5.52	posco	5.58
plantarium, plantæ	1.6	possessio	6.41
platea frequens	4.96	posset te plgere	3.46
plenus	3.33	possessiva nominum quorundam locorum	4.85
plerique, plerunque, 1.17. &	4.90	possum	1.17
plicatilis	1.8	post, vim habet comparandi	1.16
ploro	5.52	posteri, posteriores	6.55
pluit	3.40	postremus	3.31
plumbatura	6.58	posthac, post illud	2.56
plura	4.90	postridie	2.33. & 3.3
pluralis pro singulari abusus	3.11	postulo	5.58
pluris	3.1	postulatio præmatura	4.107
plusculus	1.5	potens divitiis	3.17
		po-	

I N D E X.

potestas mea, & mei	2.1	præful, præsum	5.65
potio, potus	4.4	præterquam	3.54
potiri, potitus	3.34	præter, prætorius, prætor	1.6
potissimum, non potissime	6.29		& 4.84
poro, ejusque derivata	1.2	præteriti distantia inter fu-	
potorium	1.6	turum conjunctivi modi	3.28
Pravum	6.41	præteritum pro futuro	3.48
præ in compositione	1.18. &	prævaricatio, prævaricari,	
	5.31	prævaricator	6.50
præcepta, præceptiones	4.11	precor	5.96. & 6.24
præcipio	5.68	pridem	2.34
præclarus, præclare	4.9	pridie adverbium	2.10. & 3.3
præcoquus	5.31	pridianus	2.33
præcox	4.107. & 5.31	prima luce, primis tenebris	
præditus sum	5.35	prima die, ac nocte	4.80
præditus dignitate	3.17	primipilaris, primipilus	4.84
prædium	3.5. & 6.41	prior, primus	1.13. & 3.31
prægnans	1.33	primis tenebris, prima no-	
prælium	4.64	&c	4.80
præmaturus	4.107	princeps	1.18
præ me fero	5.17	priscus, pristinus	4.86
præparo	5.64	privatim & private	6.20
præpositiones accusativo, &		privignabus non dicitur	1.1
ablativo junctæ	1.27	probrum	6.44
præripio	5.83	procacitas, procax	4.105
præscribit ratio	3.89	proconsul	4.84
præ se fert, præ se ducit,		procul	2.11
præfert, præ se gerit	5.17	proculdubio	2.49
præsens	1.3. & 4.112	profecto	2.27
præsentaneum	4.112	profluens	1.33
præses, præsideo	5.65	profere	1.16
præsides homines, præfidi-		profusus	1.30
um	5.65	prohibeo	5.4
præstans	4.112	proinde	2.50
præstare	6.16	promontorium	4.43
præstatio, præstaturus	1.2	pronomina mei, tui, sui	2.1
præsto sum	5.51	propuba	6.1
		pro-	

I N D E X.

pronuntio memoriter non	
memoria	3.93
procedum	5.54
procedium apparatus	5.64
propediem, propemodum	3.68
properatim, properanter,	6.20
propius urbem	2.12
propono cum aliis verbis	5.72
propositiones & rationes in-	
terdum confundi	3.50
proprator, proquæstor	4.84
proprietas comparativi	1.29
prosequor	5.32
prosper	4.87
protervis, protervus	4.105
protinus cum particula non	2.30
provinciatim	6.20
proroco	5.14
proxime	2.34
proxime hostem	2.12
proximus	1.17
prudens feci	4.94
Pudor	4.105
pueri catamiti, pueri meri-	
torii	4.110
puerpera	6.8
pugilares	3.58
pugna	4.64
pulcher faciem	3.17
pullastra	1.5
pullus	4.71
pulsare, pulsatio	5.47
pulvisculum	1.5
punctum, punctus	6.41

punctum	6.20
pupio	3.69
pupillus	4.33

Q.

Q U A pietate es 3.74
quadrimus, quadrimu-
lus 1.5
quadringeni, quadringenti,
quadregesima 3.5
quadrinoctio 2.35
quæ res 3.62
quæsitum est 5.24
quæsiui te ab officio, ex officio,
de officio 3.66
quæsius, quæstibus, quæsius,
quæstibus 3.12
quæstor, quæstorius 1.6. &
4.84
quæstuosus 1.12
qualitas 6.34
quam pro quantum 1.16
quam ubi debeat 3.54
quam pridem, quam dudum
2.34
quàm cum gradibus 1.17. &
18
quàm ut, quàm qui, quàm
pro 1.17
quamobrem 2.43. & 3.56
quanvis 2.21
quamvis, sub dictione tamen
subintelligi 2.40
quando, quandoquidem 2.42
quando urimur nominatiue
pro vocativo 3.22
quanquam 2.21
quantî, quantilibet, quanti-
cunque

I N D E X.

cunque	3.1
quanti interest	3.3
quantum & tantum indiffe-	
renter junguntur cum tan-	
to & quanto	1.16. & 17
quare, quapropter	2.43
quartum consul	3.59
quasi	2.36
quatenus, quatinus	2.42
quaternus	2.9. & 3.5
quatr duo	3.53
Que, conjunctio enclitica	
	2.58
quemadmodum	2.54
queo	1.17
Quia	2.37
quicquid, quicumque	3.16
quid	1.13. & 3.16
quid ad te	3.90
quid est nisi	3.54
quid interest inter præteri-	
tum & futurum conjuncti-	
vi modi	3.23
quidque	1.15. & 3.16
quidam	3.16. & 63
quidem	2.23
quin, quinetiam	2.45
quippe	2.27. & 28
quippiam	3.16
quis	1.13
quis & is in parenthesi	3.74
quis cui præponendum	3.30
quisquis, quicumque	3.16
quispiam, quisquam	3.63
quisque	1.14
quisque cum verbo, aut par-	
telipio	3.60
Quò	2.47

quò & cò	1.15. & 2.37
quo magis	1.16
quod pro quæ res	3.16
quod autem, quod vero	2.55
quòd conjunctio	2.20. & 39
quod me	3.62
quòd scribis gaudeo, & quòd	
scribas gaudeo	2.20
quodcunque	3.16
quodque	1.15. & 3.16
quominus, quofecius	1.12
quomodo	2.54
quoniam	2.27
quoquo	3.16
quoquo versus	2.8
quoque	1.14. & 2.38
quoque ablativus	1.14
quorundam locorum nomi-	
na	4.85
quot modis jubemus	3.28
quotannis	6.60
quotidiana febris, quotidia-	
nus	4.108
quoties	2.49
quoruz	1.14
Quum	2.39
quum primum	1.17

R.

R Apio	5.83
raptim	6.20
rasilis	1.8
ratio	6.36
rationale, rationabile	6.26
rationem habere, ratio con-	
star, rationem ducere	5.18
rationum & præpositionum	
S 3	incul-

I N D E X.

inculcatio	3.50	repeto	5.63
Re	5.31	reperundarum, reperundis	2.35
à re compofita	5.63	repignero	6.57
recalvafter	1.5	repto, repto	6.5
recedo	5.95	reporto	6.51
receptor	4.82	reposito	5.58. & 6.3
reciprocatio fol. 571. cap. 2		repono in te fperem	3.81
recludo	5.63	repositorium	1.6
reconfilio	6.54	repurgo	5.31
recordationis verba	3.82	reputo	6.44
recrudefco	4.116	res	3.47
reddo pro do	2.56	refcifo	6.23
reddo gratias	5.41	refpondeo tibi & ad te	3.45
redeo	2.56	refpondeo fubauditum	3.47
redire in gratiam	5.54	refes, refideo	5.65
reditus parenthefis	3.11	refido	5.6
reduco	5.77	refifco	5.3
refero ad fenatum	5.100	refigno, retego, retexo, re-	
refero gratias	5.41	velo	5.63
refero tibi & ad te	3.38	revertor	2.56
refert	3.3	Rhegienfes, rhegini	4.85
refert cum fupposito	2.1	rhetor	4.82
refercio, refertus	3.23	Ridiculus	1.5
refigo	5.63	rixa	6.61
refragor	4.70	Rogationes	4.18
regimen nominum crimina-		rogatum te velim	1.27
lium & poenaliu	3.32	Roma urbs fepticolis	4.43
regimen verborum cum di-		rofarium, rofetum	1.6
verfa eorum fignificatio-		Rumor	4.7
ne	3.45	ruri	4.85
regionatim	6.20	rurfus	2.56
relativi cum antecedente			
discordia elegans	3.19	S.	
religiofus	1.21	Sacellus, a, um	1.5
relinquere	3.78	sacrarium	1.6
remaneo	5.63	facrilegium	6.4
remigro	5.95	falii	5.65
reperio	5.2	falio,	

INDEX.

sallo, saltatio, saltus, salto	5.103	secundum præpositio	2.46
salvus	4.56	secundus	1.18
saluber, bris	4.88	secus vim habet comparati-	
salve, salvebis	6.30	vi	1.16
salveo, salveto	6.30	sed cū relativo	3.27.37.& 61
salutare	6.30	sed etiam	3.27
salutare	5.11	sed saltem, sed certè, sed	
salutifer	4.88	vel	3.27
saltem	2.27	sed cui	3.61
saluarius	1.6. & 1.21	sedeo	5.6
saluosus	1.21	sedicula	1.5
sanè	2.27	seditio	4.63
sanequam	1.17	seditiosus	1.2
sanus	4.88	seges	4.25
sarcina, sarcinam compone-		segetes præmaturæ	4.107
re, vel colligere	4.49	semel	3.59. & 6.20
sarmentum	4.26	sementis	4.24
satus & satio	4.2	seminarium	1.6
satio verbum, saturo	5.78	semisomnus	1.20
saxosus	1.21	senator	4.84
saxatilis	1.8	senatorius	1.6. & 4.84
Scala	3.13	senatus frequens	4.96
scalptiles	1.8	senatusconsultum	5.100
searceo	1.14	senectæ, senectus	4.40
securio	1.24	senes	4.5
sciens feci, scienter feci	4.94	senilis ætas matura	4.107
scilicet	2.60	senium	4.40
sciscitor	5.61	sensibile, sensile	6.26
scitus	1.30	sentina	6.61
scorta mascula	4.110	separatim	6.25
scomm a	5.10	sepulchra	4.75
scribo	5.30	septenus	3.5
scurra	4.51	septicollis urbs Roma	4.43
secius	1.12	septingeni, septingenteni	3.5
sectilis	1.8	septuagenus coitus	3.5
sector	1.2	septimontalia festa	4.43
secunda vice consul	3.59	series	4.14
		serio	4.16
		S 4	sero

INDEX

fero, serotinus	4.107	foetus, sodalis, sodalitas	4.38
servabus non dicitur	1.1	solamen, solatium, solor	4.77
servus, servitus	4.1	solicito	5.77
servitium, servitus, servitia	4.50	solus	3.67
fese	2.2	solstitium	5.6
fessilis	1.8	solvendo esse	5.27
sexcenti	3.5	solummodo	2.41
Si	2.16	solutilis	1.8
si, subauditur	3.48	somniculosus	1.21
sic, sicque	2.50. & 54	somnus, & ejus composita	1.20
sicut, sicuti	2.36. & 54	sordes	6.61
ficubi, sicunde	3.27	sorder	1.22
fido	5.6	fortior	5.33
fidus	9.22	Spargo humum floribus	4.101
signa pro operibus sculpti-	4.115	spatium annuum & diur-	4.108
libus	4.115	num	4.108
significatio & regimen ver-	3.45	species generi prapponitur	6.22
borum varia	3.45	spectaculum	4.39
siliqua, siliquastrum	1.5	spectacula	4.69. & 16
similis tui, vel tibi	3.45	spectat	3.96
simonia	4.19	spei verba	3.81
simul	2.32	spero	5.47
sin & composita	1.12. & 2.26	spem metumque ostendere	5.72
sin minus	1.12	sponte	2.57
sine	6.37	Statim, cum particula non	2.30
singularis	1.14. & 5.35. & 37	stator, statum	5.6
sius	4.37	status inficialis	6.9
si non, cum verbo	3.29	stella	6.22
siquando	2.50	sterno	4.101. & 6.46
siquidem	2.25	sterno lectum pallio	4.101
sis	2.1	stipendia facere	4.110
sis, frequens	4.96	stipendiarius, stipendiati	1.6
sisto	5.6. & 6.31	sto	5.6
siticulosus	1.21	stoli	
situs	6.25		
sive	2.17		
Soboles	4.27		

INDEX.

stolidus	4.113	sum tibi obuius	3.77
stomachosus	1.21	super	2.53
strages	4.49	super coenam	3.91
stragula	6.46	super omnes	1.15
stramentitius	1.11	superioribus diebus	3.53
streptus, stridor	4.29	superficies	4.13
struclilis	1.8	superlatio	1.13
strictum	6.20	superlativi aduerbia seruiunt	
strues	4.49	accusativo	2.12
studiosus	1.21	superlativi resolutio	1.12
stultre, stultus	4.113	superlativi nominis natura	
stuprare, stuprum	6.45		1.14
Sua	3.2	supero	1.18
suadeo, suador	5.30	supersum	5.53
sublit mihi, & me	3.82	supini	3.44
subinde	2.50	supinum in tum	1.28
sublatus	5.13	supinum in tu	1.29
subleuo	5.81	suppetias venire, suppetiz	6.9
subsidio	5.6	supplico	5.11
subsidium	5.65	supplicium capitale	4.109
substantiva non coherere		supplicium sumo	6.3
sine copula	3.4	supplodo	5.9
subter	2.53	supra	2.53
suburbana	4.20	surdaster	1.5
succurrit mihi	3.82	sursum	2.57
suffragia, suffragor	4.70	suscipio curas, & similia	6.3
sui	2.1	suspicio	5.56
sulsuraria	1.6	sustulit pater filium	5.13
summatim	6.20	sutillis	1.8
sum maturus audiendæ phi-		sutrina	4.44
lophizæ	4.107	suus	2.1
sumo	6.3	suum quisque	3.60
sum positus in hac conditio-		Sylva	4.56
ne	4.67	syncerum	6.37
sum præmaturus militiæ		synecdoch	3.17
	4.107	συνωτρες	4.38
sumptuosus	1.21		
sum tibi audiens	3.42		

T in

INDEX

T.

T in d mutata	3.5	tempus continuum per ac-	
Taberni, tabernarii	4.4	cusativum significare, fal-	
taberna meritoria	4.110	sum esse	3.53
tabularium	1.6	tenebricosus	1.21
tabulæ	4.115	tenebris	4.80
tacendum	1.34	teneo memoria	6.3
tacitus	1.30	tentorium	1.6
tædere	3.46	tenuis	2.8. & 9
talis, subauditum	3.61	terebellum	1.5
tam	1.16. & 18	tergiversator, tergiversari	6.20
tamen, qua de causa ab ora-		terminare	3.78
tionem quandoque abjicia-		ternus	3.5
tur	2.45	ter consul, tertium consul	3.59
tamen cum relativo	3.61	terra, territorium	4.83
tametsi	2.21	terræ gremium	4.37
tamdiu	2.35	tertia vice consul	5.59
tandem	6.21	testamentum	3.5. & 6.36
tanquam	2.36	testamenti novi nulla est li-	
tanti, quanti, cum compo-		tera Latina	1.13
sis	3.1	tete & tutu	2.2
tanti interest	3.3	textilis	1.8
tanti facio	3.3	Tharsis	5.6
tantisper	2.48	Thebani, Thebæi	4.85
tantum	1.16. & 2.44	theca	1.6
tantum abest, tantum non	2.31	θηλυς	6.38
tantum & tantò quibus jun-		Tibi	3.52
gantur gradibus	1.16	τιμη	5.20
tantundem, tantidem	3.1	timeo	1.25. & 3.27
taxillus	1.5	timeo tibi, timeo te	3.45
Tectorium	1.6	tinctilis	1.8
temere	2.49	titubo	8.84
temperantia	4.41	titulo tenus	2.9
tempus gaudendi	1.25	Toga, togati	6.46
tempus pro tempore posi-		tollo	5.13
tum	3.48	tonatio	1.2
		tonsis	1.8
		torna-	

I N D E X

tornacilis, tortilis	1.8
tortuosus	1.21
Tractim	6.20
trajicio	3.35
tragœdus, tragicus	4.32
transfero	3.55
transfuga	5.31
translucens	5.31
transmarinus', transmariti- mum	4.95
transmigo	5.95
trapeza, trapezita	4.44
trecenti, triceni	3.5
tribunus, tribunitius	4.84
tributarius, tributorius	1.6
triclinium	4.34
triduo	2.33. & 3.53
trimus	1.5. & 3.5
trinoctio	2.33
trinus, trinitas	3.5
trinum nundinum	3.5
tripudium	5.103
triticeus	1.11
triumphalis, triumphator	4.84
trivialis scientia	4.16
Tua, tua interest	3.2
tua causa	2.1
tui	2.1
tuli	5.13
tum	2.24
tum verò	2.22
tumescere	1.22
tuo ipſius	2.1
tuo nomine	2.49
tuos qui	2.1
turba, turbo, turbinis	6.61
Turchia, Teucra	4.85

turmatim	6.20
tutu & tète	2.2
tutus	1.30
tuus	2.1

V.

V Acillo	5.84
vaco	5.85
vacat	5.85
vadatus, vas, vadimonium	6.31
Vah	2.11
valde	1.18
valde quàm	1.17
vale, valeo, valeant	1.17. & 6.30
valetudo	5.18. & 6.30
valetudinarii	6.30
Ubera lacte gravis	6.8
ubertim	6.20
ubicollocandum adjectivum	3.25
ubiprimum	1.17
ubique	6.19
Ve	2.17
veſtatio, vector	3.86
veſtigal	4.59
vel	2.17
velut, veluri	2.36
venalitarii	6.59
venale, vendibilis	4.93
vendico	5.8
veni, venito	3.28
venia	4.18
venire in opinionem, ſuſpi- cionem, oblivionem, & vltuperationem	3.86
venio petiturus, venio ora- turus	

I N D E X.

tarus	1.27	verbotenus	2.9
venit in mentem	1.25. & 3.82	verbo passivo, ubi nitidius utatur, ubi activo	3.49
venuto	5.10	verborum varium regimen & significatio	3.45
venuste discordat relativum cum antecedente	3.19	verbum cui personæ, gene- ri, & numero respondere debeat	3.24
verba ad authoritatem per- tinentia	3.89	verbum quando deest in ora- tione, aut redundat	3.47
verba ad finem operis per- tinentia	3.85	vereor ut, & ne	3.27
verba ad finitionem perti- nentia	3.78	verna, vernaculus	1.5
verba ad conjecturam per- tinentia	3.79	verò	2.24
verba ad notitiam pertinen- tia	3.80	versatilis	1.8
verba ad spem pertinentia	3.81	versicolor, versicoloria	6.3
verba ad recordationem pertinentia	3.82	versilis	1.8
verba ad visionem perti- nentia	3.83	versum	2.8
verba desiderativa	1.23	versus	2.8
verba quando venuste in o- ratione aut defunt, aut re- dundant	3.47	vertex	6.11
verba motus	1.27	vescor	4.53
verbalia in <i>atio</i>	1.2	vesperi	4.80
verba in <i>fio</i>	1.22	vespertillo	4.45
verba in <i>rio</i> meditativa	1.24	vestiarium	1.6
verba præteriti temporis pro futuro	3.48	vestigo	5.5
verba inchoativa	1.22	vestras & nostras	2.3
verba motus ad quem	1.25	vetatio, vetaturus	1.2
verba indefinita	1.28	veterator	6.59
verbi pretii cum casu	3.1	veteres	4.5
verba præteriti pro futuro	3.48	veto	6.9
verba, verberatio, verbera- re	6.47	Via	3.66
		viam facere, viam munire	5.71
		vicatim	6.20
		vicinia, vicinitas	4.20
		vicissim	2.59
		vicius	4.20
		victito	5.10
		victus	6.56
		videll.	

I N D E X.

videlicet	2.60	unusquisque	1.14
videor venuste usurpatum	3.51	Vocativi in nominativum	
video te accusatum, &c.	1.28	mutatio	3.22
videres	3.47	vocare in invidiam	1.21
videre licet, videas	3.83	vocavi te à via, è via, de via	3.66
vigilia	4.69	vociferor	5.52
villa	6.41	vocor in spem	3.81
vinco	1.18	volatilis	1.8
vindico, vindicta	5.8	volitare, volatus	6.51
vinosus	1.21	volo	3.49
vir	3.70	volucris	4.45
vir magnæ, parvæ, medio-		volvenda dies	1.27
cris conditionis	4.67	volumen	6.43
virgo	6.38	voluptuosus	1.21
virginitas	6.20	Urbani vici, urbs Roma	4.20
virtuosus non dicitur	1.21	urbs frequens	4.96
virtutis, & virili indoles	4.46	urbs septicollis Roma	4.43
visio	1.22 & 23	Usquam	6.19
visu	1.29	usque	2.8. & 4.112
vitabundus	1.9	usqueadeo	2.44
victum	4.6. & 5.8	usque eò	2.44
victum capitale	4.109	usurpo	5.50
vitupero	6.52	usus	5.5
vivarium	1.6	usus activi pro passivo	3.49
Ultrà	2.24	usus nominativi pro vocati-	
ulciscimur	2.34	vo, & contrà	3.22
ultero, citròque	2.57	usus pluralis pro singulari,	3.11
ullus	3.63	usus nominativi pro accusa-	
Umbilico tenus	2.9	tivo	3.23
umbratilis	1.8	usus negationis	3.27
Una	2.32	Ut cæteros, ut cæteri	3.21
unde	3.37	ut, cum facio & committo	2.38
undecimus	3.5	ut ne	3.27
unio	6.64	ut primum	1.13.17
unus	1.14. & 3.67	ut pro quàm, vel quantùm	1.17
unus aut alter	4.59	ut	
unumquodque	3.16		

INDEX.

ut pro quippe, seu utpote 2.28. & 36. & 54
 ut quia, ut quod 2.37
 ut, superlativo junctum 1.15
 ut, tamen, qua causa abjici-
 antur ab oratione 2.40
 ut, uti 2.36
 uter & quis cum interroga-
 tione 1.13
 uter utrum accusat 3.30
 uterque cum verbo, vel par-
 ticipio 3.60
 utile est 3.49
 utilitas mea, & mei 2.1
 utique 2.27

utpote 2.27 & 28
 utor 5.5
 utroque versus 2.8
 Uvaceus 1.11
 uvæ præcoces & serotinae 4.107
 vultus 4.13
 vultuosus 1.21

X.

Xilis in finita 1.8

Z.

Zugma 3.24

FINIS.

28
.5
.8
11
2
07
13
21
24